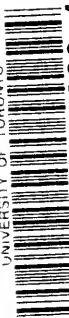

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01432280 4

SCRIPTORUM CLASSICORUM
BIBLIOTHECA OXONIENSIS

72

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO
LONDINI ET NOVI EBORACI
APUD HUMPHREDUM MILFORD

888 Con

Livy

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA

RECOGNOVERVNT
ET ADNOTATIONE CRITICA INSTRVXERVNT

ROBERTVS SEYMOUR CONWAY

ET

STEPHANVS KEYMER JOHNSON

TOMVS IV. LIBRI XXVI-XXX

325296
12 3. 36.

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

OXONII

Excudebat Joannes Johnson

Architypographus academicus

PA

6452

A 2

1914

v. 4

PRAEFATIO AD LECTOREM

§ 82.¹ TRISTIS mihi sors obtingit ut solus hunc librum emittam, collega inlustrissimo orbatus; nam ut ille ipse in tertio Tomo Waltersium, sic nos Conwaium in hoc quarto summa erga eum pietate deploramus. Quantum uero in his etiam Liui Libris edendis et Waltersio et Conwaio debeatur, tu, lector, facile intellexeris. Ille enim iam inde ab anno 1919 usque ad annum 1925 et in Libris XXVI–XXX codices *PAII* magnam partem perlegerat et quid ipse de nonnullis locis sentiret indicauerat in tabellis:² hic interea Florentiae inter annos 1920 et 1927 in codicibus *M* et *N* scrutandis multum elaborauerat.³ Anno autem 1927 Conwaius post Waltersii mortem cum me sibi adiutorem adsciuisset, mihi quidem munus adsignauit commentarii in hos Libros componendi, ita tamen ut et suo nomine adnotationes suas de *M* et *N* includerem⁴ et priusquam adnotationem de obscuriore quolibet loco scriberem (et ubi scrupulus uel minimus adesset) nos una simul rem disputando perpenderemus; conuenitque inter nos ut siue ille me adsentiente siue adsentiente illo ipse quid excogitauissem, uoces ‘scripsimus’ uel ‘nos’ adnotationibus subiceremus; sicubi tamen inter nos dissensissemus, ut illius iudicio, sicut par erat, cederem, et ut ‘ego’ uel ‘ipse’ Conwaii sententiam, ‘Johnson’ meam denotaret. Hoc opus et disputandi et commentarii scribendi (necnon codices denuo inspiciendi) iam tandem anno 1932

¹ De parapharum numeris uide *Sigla* ad fin.

² In huius Tomi commentario Waltersii mentionem inuenies ubicumque quid ille de lectione qualibet sensisset certum nobis erat.

³ Neque ante annum 1930 insignem hunc laborem (u. § 92 et in Tom. III §§ 60–65) confecit.

⁴ Harum postea nonnullas coacti sumus e commentario excidere.

PRAEFATIO

confeceramus; at mense iam Septembri anni 1933 tertia fere pars huius Tomi in primis prelatorum schedis excusa erat cum Conwaium fata interceperunt. Equidem rationem adnotationum nobis descriptam retinui; et si qua sententiam meam mutavi, id egi ut per uoces 'malim ipse' (sc. ipse Conwaius) et similia quid Conwaius (saltem inter annos 1927 et 1932) sensisset lectori semper exprimerem.¹

§ 83. *De Stirpibus P et Σ.* In quinque prioribus Libris huius Decadis summam auctoritatem habet codex Puteanus (*P*): in Libris XXVI–XXX partitam eam habet cum Spirensiana² quam uocamus stirpe (*Σ*). Hanc autem traditionem, non per quemquam unum codicum nunc exstantium seruatam, sed partim per locos ex codice Spirensi (cuius unum manet folium) a Rhenano prolatos, partim per fragmenta Taurinensia, partim per supplementa correctorum in codices *AN* inserta, partim denique per codices Puteani traditione contaminatos, hodie editoribus quomocumque indagandam esse constat.³

In pagina huic aduersa depingitur stemma codicum, quo clariora sint quae sequuntur.⁴

§ 84. *De ultima parte Codicis Puteani.* Librorum XXVI–XXX in Puteano hodie exstant cum omnia⁵ usque ad 30. 30. 14 (*creatus cum*; fol. 469 u. ad fin.) tum unum folium, quod praebet ab 30. 37. 3 (*neque domare[n]t*) usque ad 30. 38. 2

¹ Contra in hac Praefatione (cuius solus rationem reddo) 'ego' = Johnson.

² Adiectiuum uix accurate usurpatur ad totam illam traditionem designandam, sed satis, opinor, ad rem conuenit.

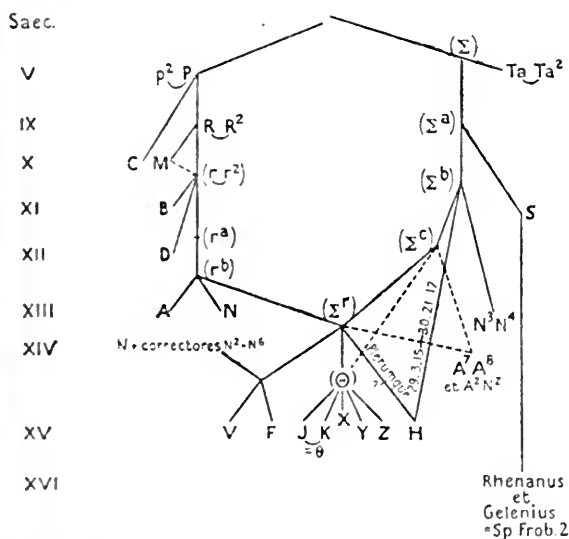
³ Postquam fides Spirensiana ab Heerwagenio, Halmio, Mommsenio certe confirmata ac stabilita est, nemo tantum in hanc rem contulit quantum Augustus Luchs (*T. Liui Ab Vrbe Condita Libri XXVI–XXX*, Berolini 1879); uide praecipue § 91 infra.

⁴ Simplicius quidem hoc stemma depictum est quam quod rem totam indicaret; sed satis, spero, et duas stirpes indicat et quomodo oriundi sint codices contaminati (*V* etc.).

⁵ Praeter lacunas scilicet quas infra memoro.

PRAEFATIO

(*Carthagi-[niensibus]*). Coniecit autem E. K. Rand¹ (ob studia illa quibus de codice Romano (*R*) felicissime se dedit) iam tum ad initium saeculi noni, cum codex ille ex Puteano describeretur, nihil fere amplius Libri XXX quam hodie in *P* exstitisse. Cum tamen idem Rand rem esse incertam

confessus sit,² equidem testimonio nostro de codice *C* et de archetypo codicum *BDAN* satis fretus³ illud adfirmaverim —ne decimo quidem saeculo ad finem Libri XXX Puteanum iam esse mutilatum.

§ 85. *De Puteani lacunis et perturbatione.* In medias paginas codicis *P* incidunt duae satis magnae lacunae, una

¹ *The Vatican Livy and the Script of Tours* (*Mem. of the American Acad.*, vol. i, 1917, Table II (note)).

² Nam ex partibus illis in quas inter librarios opus codicis *R* describendi diuisum erat non negat ultimam fortasse longiorem fuisse.

³ Vide § 87 A, B, C.

PRAEFATIO

ab 26. 41. 18 (post *luctu quam*) usque ad finem capitis 43, altera (et multo minor) ab 27. 2. 11 (post *proelia*) usque ad c. 3. 7 (*Atellam*). Harum lacunarum utriusque supplementum praebet traditio Σ , breuius quidem in Libro XXVI quam quod Liuius scripsit,¹ in XXVII tamen integrum. At ex hoc integro demonstrari potest circiter mcccxx litteras in *P* deficere; unde ueri simile uidetur unam paginam exemplaris ab ipso Puteano esse praetermissam. Nam ex iis quae infra (§ 97) docentur satis pro certo concludi potest uersibus circiter xv–xxi litteras continentibus exemplar Puteani exaratum esse. Licet igitur conicere et singulis eius foliis quaternas columnas fuisse² et singulis columnis non, sicut in *P* ipso, uicenos senos uersus sed uix minus tricenos singulos, uix amplius tricenos quaternos. Quod uero ad alteram illam lacunam (in Libro XXVI) attinet, si eadem computandi ratione utaris, reperias circiter cccc uersus Puteano defuisse (i.e. amplius septem columnas); uerum quoniam ne Spirensiana quidem traditio totam hanc lacunam supplet (uide § 89 infra), duo tota folia in exemplari periisse uel a Puteani scriba praetermissa esse iure licet suspicari.

Talia menda unde orta sint fortasse etiam manifestius erit si ponere uelis folia exemplaris tum cum Puteanus inde describeretur iam ab quaternionibus suis (ut fit) soluta esse. Et hoc quidem euenisse admonet perturbatio (uel transpositio) quaedam qua *P* adflictus est in Libris XXVIII et XXIX. Ante enim scripturam ad locum 28. 22. 14 (*primorum*)—28. 37. 9 (*inde*) pertinentem praebetur locus 28. 37. 9 (*conscriptis*)—29. 1. 24 (*imperio*). Nec tamen negauerim id incertum esse quot folia in exemplari suo soluta perperam transponi passus sit librarius.³

¹ Vide § 89 infra.

² Et litteris uncialibus exscriptum esse hoc exemplar demonstrant nonnulla errorum Puteaneorum genera.

³ Inter 28. 22. 14 et 28. 37. 9 praebet *P* mdccxxxvi uersus, inter 28.

PRAEFATIO

§ 86. *De stirpe Puteani.* Codices illos de quibus in prioris Tomi Praefatione iam egit Conwaius—Colbertinum (*C*)¹, Romanum (*R*), Mediceum (*M*), Bambergensem (*B*), Cantabrigiensem (*D*), Agennensem (*A*), Laurentianum (*N*)—non erat cur iterum describerem. Cum uero hi omnes eadem qua Puteanus in Libris XXVIII–XXIX perturbatione, eisdem lacunis et maioribus et breuioribus laborent, nec dubitari possit quin a *P* omnes deriuati sint, oportet me illud paucis explicare cur etiam praesentibus et *P* ipso et indiciis nonnullis traditionis Σ operae tamen pretium nobis uisum sit horum ab Puteano uelut apographorum lectiones perscrutari atque in adnotationibus proferre.

(i) In primis ita usui sunt *CMBDAN* ut ubicumque *P* hodie deficit quid in illo scriptum sit eorum ab testimonio conicere possimus. Hoc tamen ipsum opus si diligenter ac religiose adgredimur, non satis est ad initium aut ad finem Decadis eorum qui ibi exstant testimoniis uti, sed id etiam agendum est ut quanta fide, quibus interpretibus usus unusquisque eorum (necnon etiam Romanus) Puteani auctoritatem secutus sit per totam Decadem inquiramus.

(ii) Quod et ad codicem *C* et ad codices *MBD* attinet, quamuis ab stirpe Puteani omnes ortos esse manifestum sit,² scribae tamen horum codicum uel ipsi uel correctores 'nescio quomodo, . . . nescio cuius collegae adnotatione ex hoc uel illo fonte deriuata' (ut id iterem quod in § 65 praecipue de *M*¹ et *M*³ scripsit Conwaius) nonnunquam ubi *P* errauerat ueras lectiones in codices suos intulerunt, quarum aliquas

37. 9 et 29. 1. 24 mdexii tantum; sed ueri simillimum est exemplari tot folia fuisse in hac parte quot in illa, quippe ubi ad finem Libri XXVIII spatium aliquod uacuum certe relicturus erat scriba. Quodsi columnas xxxi uersuum fuisse statuas (quod ex § 89 haud improbabile esse uidebitur), conicias xiv folia (i. e. lvi columnas) in locum xiv aliorum transposita esse; nam quamquam haud minus xvii uersus inter 28. 22. 14 et 28. 37. 9 Puteanus ultro uidetur omisisse, fieri tamen potest ut paulo diffusius quam exemplar suum noster descriptus sit.

¹ Quamquam antiquior est *R* quam *C*, hunc ordinem in adnotationibus retinemus quo clarior sit inter *R* et *MBDAN* cognatio.

² Nisi quod ad fin. Libri XXX scriba codicis *B* ex alio fonte hauriebat (uide § 87 c, et cf. Luchs, *Prolegomena*, ed. 1879, pp. lviii–lix).

PRAEFATIO

saltem librariis saec. x, xi, xii suo tantum ingenio fretis tribuere difficile est. Quaerere igitur non frustra erit num qua hic alterue de Spirensiano aliquo fonte aliquid libauerit. Sane confitendum est nos hoc pro certo statuere nequuisse; sed ad rem statuendam forsitan aliis usui sit si qualem propinquitatem hi codices inter se habeant nos per adnotationes nostras demonstrare conati erimus. (Nec uero sine testimonio codicis *R* poterit stirps horum codicum enucleari.)

(iii) Codicum *AN* testimonium his duobus de causis usui est adhibere. (a) Horum communis archetypi scriba nonnullas lectiones suo Marte, ut uidetur, in contextum induxit, quae cum nullius sint auctoritatis eo tamen memorandae sunt quod earum subsidiis illud saepe de codicibus contaminatis (e.g. θ) iudicare licet utrum haec uel illa lectio ex illo quem r^b in stemmate nomino an ex Σ potius (uel Σ^a uel Σ^b , etc.) extracta sit. Quod, credo, uix satis perceperunt uiri docti. (b) Summi momenti sunt ea quae ex fontibus Spirensianis in hos duos codices saeculis xiii et xiv inlata sunt.¹ Quid autem correctores illi legere uoluerint perspicere non potest, nisi lectiones non solum correctorum sed et ipsorum codicum lectoribus positae erunt ante oculos. Hanc rem ne Luchsio quidem satis perspicuam fuisse iam demonstrauit Conwaius.²

· § 87 A. *De Codice Colbertino.* Colbertinum non ex codice *R* descriptum esse sed aut ex Puteano ipso (iam a P^2 et P^3 correcto) aut ex Puteani apographo hodie non exstante sed codicum *RM* satis dissimili licet pro certo adfirmare per haec pauca exempla³ quae profero ex multitudine:

26. 24. 7 *auctoritate sua PC: auctoritatem sua (suam M¹A) RM(BD)*
 26. 27. 4 *aedis PC: aedes RM(BA)*
 26. 32. 6 *relicum P¹C: relictum PRM (reliquum BDA)*
 26. 50. 4 *tua capta PC: tua cata R: uacata R²M (uoc- M²BDAN)*
 27. 6. 8 *in eam rem PC: eam rem RM(BDAN)*
 27. 12. 2 *ut PC: om. RM(BDAN)*
 27. 51. 5 *inde traducti PC: intraducti RM (introd- BDAN)*
 28. 9. 4 *cōs PC: quos RM(BDAN)*
 29. 1. 13 *paruum PC: eum R: reum R²M(BD)*

¹ Vide § 92.

² *The Laurentian Manuscript of Livy's Third Decade (Classical Quarterly, vol. xxvii, p. 183.)*

³ Ex eisdem exemplis satis liquet *M* (cum *BDAN*) ab *R* et R^2 in his saltem Libris deriuatum esse, quod infra doceo.

PRAEFATIO

29. 31. 4 *coalescens* PC : *coalescent* RM (BDAN)

30. 13. 10 *cepisset* PC : *recepisset* M (BDAN, et olim R?)

At ne quis forte credat aliunde quam ex Puteano has ueras lectiones in Colbertinum inrepsisse, eos locos respiciat ubi idem praua praebet, quae et ab lectionibus scribarum R²M discrepant et a P uel P² manifeste sunt orta : e.g.

26. 6. 11 (pro *inmissis*) *inuissis* PCR : *innisis* R²M

26. 36. 6 (pro *salinum*) *alinum* P : *alignum* P²CR : *lignum* R²M

27. 1. 15 (pro *semernes*) *semerses* P : *semersis* P²C : *semersi* P²R : *emers* R²(R²?)M

27. 2. 6 (pro *et funditores*) *effunditor* PR : *et funditor* C : *effunditum* R²M

27. 6. 19 (pro *ad Ceresis*) *ad ceteris* PR : *a ceteris* C : *ad ceteros* R²M

28. 14. 5 (pro *iam*) *am* P : *nam* C : *tam* R²M

28. 27. 5 (pro *Vnbrum*) *umbrum* PC : *ubrium* RM

28. 35. 13 (pro *continentem*) *contionentem* PCR : *contionantem* R²M

28. 38. 3 (pro *terris*) *terroris* PC : *terroribus* RM

29. 22. 8 (pro *fauorem*) *futiorem* P : *faciliorem* P²C : *facillionis* RM

His et aliis locis diligentissime inspectis haud scio an non solum per R sed ne per alium quidem codicem interpositum a Puteano Colbertinum oriundum esse iure credamus; et eo fortasse confirmabimur quod Puteani sigla (praecipue ∞ pro *mille*) quae a scribis Romani plerumque perperam intellegebantur, nusquam, quantum adhuc scio, in C (magis scilicet quam in P ipso) corrupta apparent; quod si ab exemplari alio a P deriuato descriptus esset C, haec aliqua saltem ex parte corrupta esse inuenturi eramus.

Quanto autem et feliciores et eruditiores fuerint huius codicis scribae quam illi qui ad initium saeculi noni ex Puteano descriperant codicem R, et passim per totam Decadem testari possis et praecipue in his Libris. Saepissime ubi P errauerat, nec quicquam subsidii a P² inlatum erat, genuinam uel saltem optimam lectionem proferebat C, modo

PRAEFATIO

solus (uel solus exceptis illis quos ex Σ haurire constat), modo cum correctoribus M^2 uel M^3 uel M^4 uel M^7 , saepe etiam in Libris XXVIII–XXX cum P^4 uel P^5 communem felicitatem praebens. De hac re melius tu, lector, iudicare possis si in his locis (et permulta alia exempla sunt) adnotationes nostras scruteris :

26. 3. 8 (*more*); 26. 12. 16 (*Numidas*); 26. 13. 8 (*et*); 26. 31. 4 (*sum*); 26. 31. 11 (*dimissi Siculi*); 26. 33. 5 (*adfuerant*); 26. 35. 5 (*imperando*); 26. 36. 4 (*habere atque*); 26. 39. 21 (*qui pro au*); 26. 40. 11 (*comite Epicyde*); 26. 40. 18 (*nouandis*); 26. 41. 6 (*paremus: parem P: patrem RMBD*); 26. 41. 12 (*defectionem*); 26. 44. 4 (*impares*); 26. 45. 1 (*copia*); 27. 10. 4 (*deesse*); 27. 12. 3 (*nec ubi*); 27. 14. 7 (*dissipatis*); 27. 16. 9 (*deditionem*); 27. 19. 9 (*Massiuam*); 27. 24. 5 (*bonaque*); 27. 28. 7 (*arbitro*); 27. 30. 5 (*graue*); 27. 33. 10 (*nimia*); 27. 37. 8 (*ad*); 27. 44. 10 (*hostium*); 27. 49. 2 (*inuenta et dux*); 28. 10. 16 (*cetera*); 28. 11. 6 (*flagro*); 28. 12. 3 (*ciuili*); 28. 15. 4 (*sole*); 28. 19. 1 (*quietae*); 28. 22. 12 (*egredi*); 28. 41. 10 (*uicto*); 28. 46. 1 (*uoluntariorum*); 29. 3. 9 (*nec quot pro ne quod P*); 29. 3. 10 (*stratisque tot*); 29. 3. 13 (*suam*); 29. 5. 5 (*armanda*); 29. 10. 6 (*decemuiris*); 29. 21. 1 (*Romae*); 29. 21. 10 (*sed aut*); 29. 27. 7 (*discussa*); 29. 31. 3 (*incendio*); 29. 32. 4 (*oppositis*); 29. 34. 10 (*composito*); 29. 36. 7 (*consuli*); 29. 37. 4 (*iniquo*); 30. 3. 7 (*ut*); 30. 4. 11 (*animos*); 30. 6. 3 (*nihil*); 30. 7. 9 (*ne*); 30. 8. 7 (*utraque cornua*); 30. 10. 20 (*adsiduas*); 30. 11. 9 (*suas uiam*); 30. 14. 6 (*nostrae*); 30. 18. 14 (*amissi*); 30. 18. 15 (*ducis*); 30. 19. 10 (*defecere*); 30. 23. 5 (*Italia*); 30. 26. 2 (*questi essent*); 30. 30. 12 (*fortuna*); 30. 30. 13 (*patru*).

At si librario codicis *C* nonnihil eruditionis tribuas, uix fortasse causa erit cur talia ab eo ipso neget ultro esse excogitata. Cum tamen in 28. 43. 14, ubi *post et urbes* praebet *P*, recte et rhetorice (cum Σ) sensum expediat Colbertinus *post tot urbes* scribendo, cum in 29. 2. 3 pro Puteani lectione (*perlatos*) idem (cum et Σ et P^4) *per legatos* praebeat, haec suo Marte per coniecturam eum attigisse fortasse difficilius erit credere. Quae utcumque se habent, argumenta quaedam—ab re, opinor, non aliena—paucis memoranda sunt :

(i) Scriba Colbertini quasi qui grammaticae haud imperitus esset

PRAEFATIO

sed Liui orationem difficilem intellectu esse inueniret, nonnunquam prauas Puteani lectiones emendare ausus, infeliciores quasdam coniecturas in codicem suum intulit, nonnunquam (sed satis raro) quae recta in Puteano fuerant uelut consulto ipse deprauauit. Quodsi quotiens de sensu dubitarat ad aliud exemplar—a *P* distans et ad Σ propius accedens—semper confugere potuit, cur, quaeso, excudit lectiones quales e.g. 26. 12. 11 *omne quoque* (pro *se quoque* et Σ : *ne quoque P*, 26. 44. 2 *rem* (pro *res*) *intentam*, 29. 31. 11 *delatam* (*desuetam* Σ : *delectam P*)? His et aliis de causis, etiam si rectarum illarum Colbertini lectionum quasdam felici scribae eruditioni tribuere dubites, id tamen confiteri cogaris—exemplar illud, ad quod in locis quibusdam (non continuis, sed in hac uel illa Liui sententia, et praecipue in Libris XXVII–XXX) confugisse cum ponas, non ab Σ deriuatum esse sed ipsum quoque a Puteano primum fluxisse, deinde ex alio nescioquo esse correctum.

(ii) Correctores illi, quos *P*⁴ et *P*⁵ nominauimus, in Libris XXII–XXVI raro Puteanum emendauerunt, in Libris XXVII–XXX multo saepius. Cum uero syllabarum mutationes ab iis factae plerumque tam paruae sint ut ipsorum ingenio liceat saepius eas attribuere, sunt tamen lectiones quaedam de quibus uix dubium esse possit quin ex codice aliquo deperdito et fortasse stirpi Σ cognato haustae sint; quod ideo magis certum uidetur esse quia perturbatio illa Puteani (u. § 85) a *P*⁴ notata est.

Consentiunt quidem satis crebro *P*⁴ et *P*⁵ cum Colbertino ipso (uide e.g. ex Libro XXIX adn. ad cc. 2. 3; 3. 10 (bis); 3. 13; 4. 7; 5. 5; 7. 3; 8. 11; 21. 11; 22. 1; 27. 10; 27. 11; 31. 3; 32. 4; 34. 10; 35. 1; 35. 11 (bis); 37. 1; 37. 4; 37. 14). Saepe tamen ubi *P*⁴ *P*⁵ aliquid correxerunt, silet *C* (uide ex eodem Libro cc. 1. 8; 2. 13; 3. 11; 4. 5; 5. 6; 22. 6; 22. 12; 24. 4; 26. 8; 28. 11; 31. 11; 31. 12; 32. 2), et ex bonis lectionibus a *C* restitutis multas inuenies de quibus silent *P*⁴ et *P*⁵. Neque enim hi ab illo uidentur hausisse, et *C* certe, opinor, ante exscriptus erat quam *P* de *P*⁴ et *P*⁵ correctus est. Horum igitur communis felicitas, qualiscumque est, aut casu euenit aut inde orta est quod ex eodem illo ‘nescioquo’ quem supra finximus et *P*⁴ et *P*⁵ aliquid hic illic libauerunt.

(iii) Quod ad correctores codicis *M* attinet (de quibus uide sis Tom. III Praef. § 63 (f, g,)) uix satis esse indicii iudicauerim cur eos quoque ab talibus fontibus ignotis hausisse credas; quamquam suspicabatur Conwaius (fortasse recte) genuinas quasdam lectiones scribae *M*⁷ ab exemplari nescioquo Spirensiano esse deriuatas.

Haec aenigmata cum fortasse uix soluenda sint, illud pro

PRAEFATIO

certo adfirmari potest: ne unam quidem Puteani lacunam aut ab *C* aut ab *P*⁴ *P*⁵ aut ab Medicei correctoribus suppletam esse. Si qua hic uel ille scriba lectionem ab Σ deriuatam e nescioquo alio codice adsumpsit (quod de *C* saltem et *M*^x prorsus incertum est), menda satis perspicua semper corrigebat.

§ 87 B. *De Codicibus ab Romano deriuatis.* In hac saltem parte Decadis codex Mediceus non a Puteano ipso sed ab Romano (iam ab *R*² correcto) deriuatus est. Quamquam enim in Libris XXI–XXV indicia quaedam inuenit Conuarius quibus codicem *M* ex *P* ipso descriptum esse monstraret, in his tamen Libris non est dubium quin ibi solum ab *R* uel *R*² distet Mediceus ubi ultro nouum aliquid intulit, quod ipsum semper Romani magis quam Puteani lectionem redolet. (Respuit quidem aliquando Medicei scriba coniecturas ab *R*² profectas (ut e.g. in 26. 39. 5), sed plerumque si quid hic temptauit inuenitur etiam in *M*.) Et iam satis protuli exempla (87 A) unde Mediceum ab *R* oriundum esse agnoscas; et ex eisdem et sescentis aliis¹ id quoque pro certo statui potest, *BDAN* omnes ab *RR*² esse deriuatos.²

Nouem tantum locos in his Libris adhuc inueni unde colligat fortasse aliquis scribam codicis *M* (*M*¹) a Puteano ipso potius quam ab *R* pendere: 26. 3. 1 (*aeq*¹ *P*: *aeq*² *CR*: *aeq*: *M* (sic)); 26. 6. 15 (ubi medelam scribae *R*² recte neglexit *M* *noe tu* scribendo, et casu cum *R*² consentit *C*); 26. 28. 11 (*pr. PC*: *per RBD*: *p. M*, qui sensum expedire conatus est); 27. 5. 18 (ubi *quemque* facilis lapsus erat); 27. 7. 7 (ubi *M*¹ ipse recte *que* mutauit); 27. 29. 7 (ubi casu scripserat

¹ Vide § 87 A (de Colbertino); cf. etiam e.g. ex Libro XXVI cc. 31. 10; 34. 7; 39. 8; 41. 6; ex Libro XXVII cc. 8. 17; 13. 6; 15. 14; ex Libro XXIX cc. 2. 2; 12. 8; 37. 12. Optime denique ex 30. 3. 2 haec res demonstrari potest.

² Hoc iam de codd. *B* et *N* (in paucis tantum locis e Luchsii editione prolatis testimonia eorum expertus) optime coniecerat F. W. Shipley, *Studies in the MSS. of the Third Decade of Livy* (*Classical Philology*, vol. iv, no. 4, October, 1909).

PRAEFATIO

aestatem M); 27. 47. 6 (*poterat tantae M*¹ (cum *C*): *poterat ante R*: *poterat antae P*, quod casu, credo, praebebat primum *M*); 28. 5. 12 (res orthographica); 29. 36. 9 (∞ ∞ ∞ ∞ *P*: *xxxx R*: *xī M*, sed quamquam multo maiorem praebet numerum, ex *R* potius quam ex *P* extraxisse eum satis certum est). Tales propinquitates (de leuissimis sane rebus) uidentur casu solum accidisse.

Vnus tantum locus (26. 46. 9) inuenitur unde admodum credibile sit codices *BDAN* non per Romanum interpositum a *P* oriundos esse, sed non est cur miremur etiam ex uoce *plebs* ueram lectionem potuisse conici. Nec desunt loci qualis 26. 41. 12, ubi unius uel alterius horum recentiorum cum *P* consensus manifeste fortuitus est.

Codicum *BDAN* communis fuit archetypus, qui nec ipse Romanus erat nec Mediceus sed alius quidam, ab Romano scilicet oriundus.

Hoc satis ex his locis conici potest: 26. 33. 2 (*conferrent PCR**M*: *deferrent BDAN*); 27. 45. 9 (*ouantibus PCR**M*: om. *BDAN*); 27. 48. 10 (om. sex uoces *BDAN*); 29. 31. 8 (pro *suis ea* praebent *uisa PCR**M*, *uisarum BDAN*); 30. 30. 20 (*ferrum utrimque C*: om. *BDAN*).

Hunc archetypum, quem in stemmate nominaui *r*, ab Romano ipso potius quam ab Mediceo descriptum esse conicere licet per exempla¹ quale est 27. 30. 4, ubi *Rhodiisque et Atheniensibus Rhodiisque* praebent *P*²*RBDAN*, *Atheniensibus Rhodiisque M*. Sunt tamen nonnulla indicia unde fortasse sumas hanc traditionem codicis *r* et ad Mediceum et ad correctorem *M*² aliquando respicere. Id, opinor, uix facilius explicari poterit quam si coniciamus codicem *r* a scriba aliquo (*r*²) ex *MM*² hauriente aliquam partem correctum fuisse. Quae uero corrector hic (ex *M* uel *M*² extrahens) in codicem *r* intulit, illa nonnunquam in codicibus *BDAN* exscripta sunt, sed interdum tamen ab hoc alteroue sunt neglecta; ita ut color ille Mediceanus quo *r* quasi fucatus erat

¹ Cf. etiam adn. ad 26. 28. 11 (*praetori*); 26. 40. 9 (*Hanno non*); 26. 41. 4 (*meum*); 26. 46. 7 (*usque in*); 26. 48. 14 (*cuiusque*); 27. 9. 5 (*perueniant*); 27. 18. 20 (*porta . . . clausa erat*); 27. 32. 9 (*praesidiisque*); 28. 23. 1 (*edebantur*); 28. 24. 1 (*audierat*); 28. 27. 11 (*uenti*); 28. 36. 3 (*eorum*); 30. 7. 7 (*censebat*).

PRAEFATIO

modo in *BD* retentus, in *AN* amissus sit, modo in *DAN* amissus, in *B* retentus, aliquando etiam (sed rarius) in *B* solo uel in *D* solo amissus.¹

Codices *B* et *D* non multum inter se discrepant, sed hunc ex illo non exscriptum esse satis demonstrabunt adnotationes nostrae :

cf. e.g. 26. 17. 15 (*sequi*); 26. 21. 14 (*et ign.*); 26. 34. 5 (*dominis*); 26. 45. 8 (*aestu*); 27. 4. 7 (*sed et*); 27. 50. 11 (*aliis iam*); 29. 20. 11 (*Locros*). Quod uero *B*² propior codici *D* quam ipse Bambergensis uidetur esse (cf. e.g. 26. 47. 5 et 8), id inde ortum esse crediderim quod ex *r* denuo inspecto codicem suum correxit *B*². Videtur tamen ipse *r* codicum *B* et *D* fuisse parens; neque enim per ullos codices interpositos aut hic aut ille deriuatus est, ut conicio; quod fortasse ex 28. 21. 1 (*Marcus*) concludi possit, necnon ex illis locis ubi color Mediceanus scribae *r*² magis in *D* quam in *B* retentus est (sed confiteor hoc incertum esse). Qua de causa, ubi (28. 9. 15) legitur in *BD* uel *preto* uel *pr̄eto* (*spreto P²RMAN*), crediderim litteram *s*- iam in *r* (siue a scriba ipso siue ab *r*²) deletam esse, et quamuis *spreto* praebent *AN*, id ingenio scribae *r*^a uel *r*^b (u. stemma) tribuendum esse.²

Restat ut de codice *D* quaeramus num alio etiam e fonte aliquando hauserit. Is enim et in 28. 2. 16 eundem quam *Sp* errorem ultro praebet et in 30. 16. 12 idem omittit quod *HVθ*. Sed hi quidem faciles lapsus. Fortasse dignius est memoratu aliquando³ eum cum *C* bonam lectionem praebere⁴, aliquando etiam cum *Σ* (uide adnn. ad 28. 40. 10 et 13; 28. 45. 12 (bis); 29. 3. 12; 30. 30. 30; 30. 31. 9). Haec tamen fortasse ea sunt ut a scriba ipso excogitata esse uideantur.

Codices *A* et *N* ipsi gemelli sunt—quamquam a librariis

¹ De hac re consule sis adnn. (e.g.) ad 26. 22. 7 (*uideretur ei*); 26. 46. 2 (*eo ferendam*); 26. 47. 8 (*quadringenta*); 27. 33. 10 (*in necopinatum*); 28. 21. 1 (*Marcus inde in*); 29. 33. 1 (*praefectos*); tum eos locos ubi lectio scribae *r*² omnibus (*BDAN*) probata est: e.g. 26. 27. 5; 27. 18. 15 (bis); 27. 31. 2; 29. 33. 4.

² Simili modo explicari poterunt loci qualis 30. 9. 12.

³ Cf. e.g. 26. 40. 18; 27. 49. 2; 28. 27. 11; 28. 42. 17.

⁴ Nullus codex exstat (quantum scimus) qui ab *C* deriuatus sit. Nullum nostrorum inde oriundum esse docent et sescentae aliae res et mendum illud uerba ultro omittendi quo *C* (quamquam satis raro) laborat (cf. 29. 18. 19-20).

PRAEFATIO

inter se disparibus et ab aliis ex alio fonte haurientibus uterque correctus est (uide § 92). Neque enim alterum ex altero descriptum esse doceant haec exempla :

Codicem *A* non ab *N* ortum esse possis concludere ex 27. 10. 8 (*Cosani*) : 27. 30. 11 (*indutiatarum*) ; 28. 3. 11 (om. *N*) ; 28. 31. 6 (om. *N*) ; 29. 2. 15 (om. *N*) ; 30. 34. 8 (*uolueribusque*). Codicem *N* non ab *A* oriundum conicere fortasse licet ex 26. 49. 11 (*indebilis*) ; 27. 1. 14 (*qui*) ; 27. 10. 2 (*cum esset*) ; 27. 19. 2 (*ex his*) ; 28. 7. 18 (*Oxeas*) ; 28. 15. 7 (*facile*) ; 29. 14. 14 (*Megal. appell.*).

Horum codicum alter alterius tam similis est ut nobis non operae pretium uisum sit lectiones codicis *N* in Libro XXVI proferre—ante scilicet eum locum ubi correctores Spirensiani sua addere incipiunt.¹ Qua de causa, ut eodem siglo idem per totum hunc Tomum significetur, nos (in adnotationibus) codicem *N* non includimus in numero eorum qui (quotiens cum *P* omnes consentiunt) siglo Π designantur. Codicis uero illius unde *A* et *N* descripti sunt proprietates quaedam facile distingui possunt :

(i) Saepe unam uel plures uoces omisit; cf. e.g. 27. 5. 16 ; 27. 16. 5 et 6 ; 27. 19. 3 et 10 ; 27. 46. 3 ; 29. 2. 11 ; 30. 24. 12.

(ii) Saepe glossemata ac mutationes consulto factas in contextum inseruit ; uide exempla quaedam ad 28. 12. 13 adn. collecta et adde e.g. 27. 20. 9 ; 28. 24. 10 ; 30. 27. 11 ; 30. 30. 23.

(iii) Saepissime uerborum ordinem mutauit ; cf. 29. 3. 10 adn., ubi huius rei exempla aliqua collecta sunt.²

At glossemata illa inlata et (seu uerborum ordinis seu maioris rei) mutationes plerumque consulto factas praebent non solum codices *AN* sed etiam satis crebro codices illi quos siglis *V* et θ designamus. Vide e.g. 27. 8. 2 et 27. 12. 10 (*praegressum eum*) et, quod ad uerborum ordinem attinet, 26. 5. 17 adn. Haec inter codices *AN* et *V* θ communitas quare in Liuio edendo usui sit iam supra (§ 86 iii a) explicauimus. Archetypum uero codicum *AN* non ex *r* ipso ortum esse

¹ Post quem locum prorsus necesse erat codicis ipsius lectiones proferre ; uide § 86 iii (b).

² Cum identidem per totam Decadem uerborum ordo in codicibus *A* et *N* mutatus sit, saepissime de hac re adnotationes ex commentario nostro nos eicere coacti sumus.

PRAEFATIO

crediderim—tantum enim ab *r* discrepant codices *AN*—sed ex alio potius interposito. (Vide sis stemma in p. vii supra depictum.)

§ 87 c. *De stirpe Puteanea ad finem Libri XXX.* Quoniam et post 30. 5. 7 codex Romanus periit, et desinit Mediceus post 30. 26. 10, magni interest ut de codicibus *CBDAN* id statuere conemur, qua auctoritate nixi uel totum Librum *XXX* uel plerumque eius Libri praebeant. Colbertinus quidem, qui usque ad finem pergit, neque ea parte Libri ubi *P* exstat neque ubi ille deficit mores suos uidetur mutauisse. In codice enim ipso nullum est indicium aut nouae in extrema parte Libri manus aut scribarum perturbationis. Nec uero desistit *C* tales lectiones praebere quales in Puteano fuisse licet conicere uel quales scriba ipse, dum codicem ex *P* describit, potuit excogitare (uide § 87 A). Codicum autem *BDAN* (quamquam unum folium ex *D* exsectum est) similem se sui unus quisque praebet usque ad c. 41. 3, ubi *D* desinit; neque *AN* ipsi multum addunt; in quibus quidquid post c. 41. 5 exstat id a scribis *A^zN^z* (saec. xiv) de Spirensiano fonte, ut uidetur, haurientibus omne additum est. Pergit quidem *B* usque ad c. 42. 21 (*ante*), sed post hunc locum quae sequuntur a duabus nouis manibus scripta sunt¹; et post eundem locum ab Colbertino multum discrepat, cum *A^zN^zθ* saepissime consentit. Adde quod qui ante c. 42. 21 crebro uerbis omissis spatia uacua praebet, ubi exemplaris scripturam scriba legere non poterat (et hoc praesertim factum est in capitibus 41 et 42 postquam deficient *DAN*), idem contra codex inde ab c. 42. 21 spatia uacua nunquam praebet. Aut igitur opus codicis Romani exscribendi post c. 42 non perductum erat ad finem, aut—quod multo magis probabile crediderim, Puteanum saeculo

¹ Duarum manuum (saec. xi ut uid.) una incipit ad c. 42. 21 et pergit usque ad c. 44. 3, altera ab c. 44. 4 (Carthagini) usque ad finem Libri tendit. Hoc, quod primus indicauerat Luchs, confirmauit Douglas L. Drew, qui et totum codicem perlegit et eum cum editionibus hodiernis in Libro *XXX* (post c. 29) accuratissime contulit.

PRAEFATIO

nono nondum defecisse ratus ¹—extrema illa capita (43–45) exciderant e Romano iam antequam inde codex *r* descriptus est; cuius ipsius codicis extremum folium iam saeculo XI male habitum, saeculo XII peius mutilatum erat.² Certe quaerenti quid (praeter id quod in cc. 37–38 exstat) post c. 30 praebuerit Puteanus adest usque ad c. 42 testimonium non solum Colbertini sed etiam Romani, per *r* scilicet traditum: post c. 42 Puteani personam solus gerit Colbertinus.

§ 88. *De Codice Spirensi ab Rhenano adhibito (Sp)*. Ex codice Spirensi nunc (praeter unum folium) deperdito ea quae Beatus Rhenanus excerpserat praefixa sunt Frobenianae alteri, anno 1535 a Sigismundo Gelenio editae; atque indidem lectiones quasdam silente etiam Rhenano in eadem editione uidetur complexus esse Gelenius. Ad initium autem adnotationum suarum (ad Libros XXVI–XXX pertinentium) haec Rhenanus praefatur: ‘*Quod nos nacti fuimus e Spira Liuiianum exemplar ex fragmentis uetustissimorum codicum saltuatim descriptum uidebatur praesertim in hoc libro sexto Decadis tertiae. Nam initium uoluminis fecerat librarius a particula quam nos uix tandem in medio libro reperimus abruptis uerbis. Cum ea cohaerebat aliquot paginis intermediis libri finis. Deinde cum septimum librum conferre coepissemus, iterum particulam inuenimus quae ad sextum librum pertinebat. Vide miram confusionem. Nos in his adnotationibus excusorum codicum³ ordinem sequimur.*’ Et tum quidem adnotationes scribit inde ab 26. 30. 9 usque ad 26. 31. 2 (*defendit*), post quae ‘*ingentem saltum*’ inquit ‘*hoc loco fecit librarius quemadmodum paulo ante meminimus*’; neque ante c. 41. 18 (*auspiciisque et*) opus suum de integro instaurat, et

¹ Vide § 84.

² Quod Mediceus iam in c. 26. 10 desinit, haud scio an id scribarum pigritiae tribuendum sit; sed forsitan conicias recentius quam *r* exscriptum esse *M*, cum iam plura folia ex *R* excidissent.

³ Cum editione altera Aldina (1521) Spirensis conferebat Rhenanus.

PRAEFATIO

pergit quidem usque ad c. 43. 6 (ad fin.); inde ‘*hic*’ inquit ‘*deerat pagina aut amplius in exemplari manu scripto*’, et sequuntur adnotationes ab c. 46. 2 (*intentis omnibus*) usque ad finem Libri. Et in Libro XXVII post adnotationem ad c. 7. 14 scriptam haec uerba Rhenani inuenies: ‘*hic unam paginam¹ transilire coacti fuimus ob defectum qui erat in exemplari manu scripto*’; neque lectiones denuo excerptit ante finem capituli 9 (§ 14, *idem socios*), unde pergit usque ad Libri XXX c. 16. 1; hic subito desinit, sed num plura in codice fuerint celat silendo. Quamquam igitur non accurate explicat Rhenanus quantum Spirensi infuerit, licet tamen ex adnotationibus eius haec tria concludere:

(i) Si quae Spirensis folia ad priorem partem huius Decadis uel ad initium Libri XXVI olim pertinuerant, ea iam ante saeculum XVI omnia erant deperdita.

(ii) Pars quaedam Libri XXVII—ad octauum saltem et nonum capita pertinens—defecerat in Spirensi, nec dubium potest esse quin in locum eius partis transposita fuerit ‘*particula*’ illa altera (circa 26. 41. 18—circa 26. 43. 6) quam Rhenanus in Libro XXVII se repperisse testatur.

(iii) ‘*Particularum*’ illarum Libri XXVI neutra in unum folium ipsius Spirensis quadravit, sed codex et perturbationibus exemplaris et lacunis laborans continua scriptura exaratus est.

§ 89. *De Spirensi plura.* Lacunam Spirensianam in Librum XXVII incidentem aut uno archetypi folio aut duobus potuisse compleri iure credideris; cuius lacunae causa uiris doctis satis iamdudum patet. Ea enim pars Libri XXVI quam (ut supra in § 88 (ii) docui) in locum huius partis Libri XXVII omissae transpositam in Spirensi repperit Rhenanus, ipsa illa est quae Puteani lacunam supplet (uide § 85). Fortasse duo illa folia de compagibus soluta, quae scribam Puteaneum omnino fefellerunt, iam

¹ I.e. paginam (ut uid.) editionis illius Aldinae.

PRAEFATIO

transposita inuenerat uel transponi passus erat scriba codicis Σ ; qui ob illam transpositionem se et alia haec ad Librum XXVII pertinentia praetermittere haudquaquam animaduertit. Quantum uero praetermisit? Hoc cum non satis accurate doceat Rhenanus, necesse est ut cognoscere conemur ex aliis codicis Σ testimoniis. Codices quidem Θ et V nullum in hac re usum habent, quippe qui ex aquis iam Puteano (uel r^b potius) contaminatis lacunam supplerint. Inde¹ tamen aliquid concludi potest quod in hoc loco (i.e. Libri XXVII c. 7 ad fin.—c. 9) silent aliquantum correctores Spirensiani codicum A et N . Sane scribae A^7 testimonium hic non magni esse confiteor (nam ex illo fonte quem Σ^r nomino potuit is lectiones suas extrahere; uide § 92 infra); sed ob scribae N^4 silentium lacunam in Σ haud longius quam ab c. 7. 17 usque ad c. 9. 9 extendisse (et fortasse etiam minorem fuisse eam) equidem cum Luchsio adfirmauerim.² Scriptura autem ea quae ad hoc spatium pertinet in cclx uersibus Puteani includitur; si igitur statuas archetypi columnis singulis uersus xxxi uel xxxii uel xxxiii fuisse,³ conicias duo eius folia in Σ praetermissa.

Iam uero quae Puteanus in Libro XXVI omisit (uide § 85), ea in Librum XXVII, ut uidimus, transposita in Spirensi Rhenanus repperit;⁴ nec dubitare nos debemus

¹ Hoc, quod ad ' L ' suum (= N^4) pertinebat, iam perspexit Luchs (ed. 1879 *Prolegomena*, p. xxii sq.); sed nihil ille de mensura uersuum.

² Cum ex uerbis Rhenani nihil pro certo discas quousque Spirensis defecerit, non est cur plura in S quam in Σ omitta credas (quamquam et hoc fieri potuisse non negauerim). Vix accurate in adnotatione nostra ad 27. 7. 14 hanc rem tractauimus. Nam et correctori A^7 nimis confidebamus et scribebamus tamquam si ab ipso S hausissent A^7 et N^4 , quod non crediderim.

³ Vide supra § 85.

⁴ Hanc partem Libri XXVI genuinam esse primus demonstrauit Heerwagen, *Commentatio Critica de T. Lini XXVI*, 41. 18-44. 1 (Nürnberg, 1869).

PRAEFATIO

quin non solum usque ad c. 43. 6 (*nudabit*) sed etiam usque ad *imminet Africa* (§ 8) ea ibidem seruata fuerint. At deficit oratio illa Scipionis; nam quae in codicibus contaminatis post c. 43. 8 supplentur sine dubio spuria sunt.¹ Neque enim sensui neque stilo Liuiano sufficiunt; et ex Polybio 10. 11. 6 suspicandum erat alia Liuium orationi adiecturum fuisse. Quae spuria si in Spirensi repperisset Rhenanus, uix tam longe distant adnotationi (*nudabit* § 6) illud ‘*hic deerat pagina*’ suum adfixisset. Ex duobus igitur illis foliis (in *P* omissis, in Σ transpositis) alterum iam antiquitus uidetur esse mutilatum.

Quem finem habuit Spirensis? Nihil quidem post 30. 16. 1 Rhenanus; sed ad finem Libri XXX non desunt lectiones a Gelenio in Frob. 2 receptae quas codici iure attribuas.² Certe codicem Σ usque ad finem Decadis tertiae exaratum esse indicant testimonia codicum Σ^a et Σ^b .

‘*Sp*’ et ‘*Sp?*’ et ‘*Sp ut uid.*’

Maximam partem lectionum a Rhenano commendatarum ex ipso Spirensi excerptam esse apud omnes hodie constat.³ Quoniam tamen saepissime in adnotationibus suis, nulla codicis mentione facta, ‘*scripsimus* ille uel ‘*expunximus*’ uel ‘*legendum est*’ et alia similia profert, nos, ne lectorem fallamus, quotiens nihil de exemplari suo scribit, siglo *Sp?* utimur, *Sp* in eis tantum locis ubi disertis uerbis codicis auctoritatem sibi uindicat. Et cum in lemmate ex editione Aldina sumpto saepe plures uel pauciores addit uoces quam quas codici inesse certe testatur, nos, sicubi incerta haec res uisa est, siglum *Sp ut uid.* adhibemus.⁴ Id autem prae-

¹ Vide Heerwagen (op. cit.)

² Quodsi opus excerpenti perfecisset, num potuit Rhenanus garrulitatem suam continere?

³ Vide e.g. locos quosdam ubi ‘*Sp?*’ cum *S* (folio Monacensi) consentit.

⁴ E.g., quod ad 28. 40. 2 scripsit Rhenanus *in exemplari scripto tantum est* ‘*primoribus patrum*’, id agit ut lectionem Aldinam *primoribus*

PRAEFATIO

cipue tironi cauendum est ne lemma illud quod Drakenborchius in editione sua Rhenani adnotationibus praefixit, semper unum atque idem esse credat quod lemma ipsius Rhenani.

*ald.*¹ *Frob.* 1. 2.

Si qua et Rhenanus silet nec lectionem aut editionis Aldinae aut Frobenianae primae mutat in Frob. 2 Gelenius, hanc lectionem non omnino sine pondere esse credendum erit, quippe quae indicet aliquando saltem quid Spirensi infuerit; quamquam non negauerim et silentio Rhenani saepissime non confidendum esse et Gelenium Aldinae uel Frobenianae primae lectiones pro eis quae in codice repperisset re, ut uidetur, perpensa haud raro retinuisse.

§ 90. *De Folio Monacensi (Spirensis)*. Rhenani et Gelenii fidem insignite confirmauit folium Monachii saeculo XIX inuentum, saeculo XI exaratum, quod aut ipsius codicis Spirensis aut saltem gemelli² esse primus demonstrauit inuentor ille eius et editor, Carolus Halm.³ Hoc folium (*S*), satis integra Libri XXVIII c. 39. 16 (*ita uidetur*)—c. 41. 12 (*periculi*) praebens ab Alexandro Hope Kyd⁴ huius editionis causa transcriptum est. Vtrique paginae xxxvii uersus sunt, singulis uersibus raro minus lii raro plus lxx litterae. Inter lectiones quasdam ab Halmio et Luchsio praetermissas haec digna sunt quae memorem: c. 40. 2 *cum placeret* praebet *S* satis clare; omisit mox idem uocem

patrum conscriptorum corrigat, sed quia uox insequens *cum* deest in Aldina, tu, si Rhenano credas, debeas concludere eam et in codice defuisse: qua de causa *om. 'cum' Sp ut uid.* hic scripsi, quamquam ipsum folium Monacense (*S*) *cum* testatur. In hoc eodem loco lemma Drakenborchii uera detorquet.

¹ De siglis *Aldus* et *ald.* uide p. xxxix.

² Neque tamen est cur ipsi Spirensi hoc folium attribuere dubitemus.

³ *Sitzungsberichte Münch. Akad.* 1869 II, p. 580 sq.

⁴ Cf. Praef. Tomi i, p. xx.

PRAEFATIO

mussarent (cum *V*, cuius lectiones in hac parte nos in adn. non includimus); c. 40. 3 omisit (cum *V* et *N*⁴) *de* (ante *Africa*). Nulla correctorum temptamina in folio apparent nisi quae ab ipso *S*¹ profecta sunt.¹

Si cum Rhenani adnotationibus lectiones huius folii contuleris, concludes profecto nonnullos errores, ut minoris momenti, ab illo non esse memoratos. Quod ad meliora attinet, si quando Rhenanus silet, semper fere lectionem codicis in *Frob.* 2 introducit Gelenius. Vide sis adnotationes ad Libri XXVIII cc. 39. 16; 40. 11; 40. 12; 41. 12. Tamen in c. 41. 2 (*isse*), ueram lectionem (et in *P* et in *S* seruata) ambo illi uiri docti uidentur neglexisse.

§ 91. Ex quo Heerwagen industria sua studia uolgauit,² id in primis huius partis Decadis editorum interesse constat ut per testimonia codicum uel interpolatorum uel mixta traditione contaminatorum quid ipsi codici Σ infuerit, quid stirpi inde deriuatae adscribi possit pro uirili parte exquirere contentur. Et hoc quidem opus cum laboriosum tum in Liui uerbis inlustrandis maxime fructuosum praeclare adgressus est Augustus Luchs;³ qui non solum codices *HV@F* et lectiones correctorum codicis *N* contulit, sed etiam de stirpe eorum tam acute disseruit ut (praeterquam quod et falsa quaedam de '*L*' suo tradidit et correctoribus *A*¹*A*³ neglectis traditioni *V@* parum diffidebat) illud quod descripsit huius stirpis stemma ne hodie quidem obsoleuerit.

§ 92. *De Correctoribus Spirensianis Codicum A et N.*

Post fragmenta ipsa Monacensia et Taurinensia⁴ et ea quae excerpserit Rhenanus, praestantissimi testes traditionis Σ sunt correctores illi codicis *N*, qui saeculo XIII e fonte quodam Spirensiano hauriebant. Erant autem, ut demon-

¹ E.g. c. 41. 2, que te *S*: qui te *S*¹.

² *Commentatio Critica de T. Liui XXVI*, 41. 18-44. 1 (Nürnberg, 1869).

³ Op. cit.

⁴ Vide § 95.

PRAEFATIO

strauit Conwaius,¹ et alii librarii qui siue antea (ut N^2) siue postea (ut N^5 , N^6 , N^7 , N^8) nulla uel minima, ut uidetur, auctoritate freti lectiones suas codici insinuauere. Haec inter correctores discrepantia prorsus fefellerat Luchsium; qui si quid in codice correctum uel mutatum uidebat id, omni manuum discrimine neglecto, tanquam a fonte Spirensiano ortum uni tantum correctori (siglo 'L' usus) attribuere ausus est. Quoniam igitur summi momenti erat codicem iterum perscrutari, hoc opus Conwaius iam anno 1920 susceptum per sat magnas partes decem annorum exsecutus est diligentissime. Distinxit ille haud minus octo uel nouem correctorum manus, quorum tres² tantum (N^3 , N^n , N^4 , saeculo XIII omnes) de auctoritate Spirensiana, quantum scire possumus, pendebant. Horum N^3 rarius, N^n in uno tantum loco sed satis longo,³ N^4 saepissime mendis uulneribusque medelas adhibuit. De proprietatibus autem et moribus horum consule, sis, ea quae Conwaius ipse exposuit.¹ Iam pauca hic addenda sunt de illo fonte unde hauserunt. Optime quidem demonstrauit Luchsius⁴ neque ex ipso Spirensi neque ex ipso Spirensis exemplari (Σ^a) aut hos correctores Laurentiani aut codicem Harleianum (scilicet in Libris XXIX, XXX, uide § 94) haurire potuisse. Quot uero inter hos et Σ^a intermedii fuerint quis audebit adfirmare? Id tantum ex nouo illo testimonio per Conwaium prolato satis, ut opinor, patet: proximi sunt (quod ad bonas lectiones attinet) scribae N^3 et N^4 in Libris XXIX, XXX codici *H*; et Luchsius, cum crederet eos ex libro iam magis corrupto quam Harleiani exemplari sua excerpisse, ideo deceptus est quod correctori

¹ *The Laurentian Manuscript of Livy's Third Decade* (Classical Quarterly, vol. xxvii, p. 182 sq.).

² Erat, ut uidetur, quartus etiam (aequalis fortasse scribae N^3) qui ad finem Decadis aliqua correxit. Hic in adnn. siglo N^7 designatus est.

³ I.e. in magna parte supplementi Spirensiani quod ad 27. 2. 12 sqq. inuenitur.

⁴ *Prolegomena* ad ed. 1879, p. xxviii sq.

PRAEFATIO

‘*L*’ tribuerat multos errores re uera minime ab Spirensiana traditione ortos.¹ Contra plurima alia praua sunt in *H*, de quibus *N*⁴ (cum *N*³) solebat silere, non quia in exemplari non fuissent ea, sed quod librarius meliorem esse Laurentiani quam exemplaris sui lectionem saepe duxerat. (Saepe etiam lectionem Spirensianam praebuit quidem *N*⁴, sed uelut de re dubitans notas delendi² sub uocibus in *N* stantibus non ausus est subscribere; i.e., ut coniecit Conwaius, praebuit Spirensianam ‘ut secundam lectionem’.) Nihil igitur obstat quin ad auctoritatem haud longius ab Σ distantem quam (in Libris XXIX, XXX) Harleiani exemplar respexisse scribam *N*⁴ credamus; quem eodem e fonte (Σ^b) atque *H* hausisse in stemmate indicaui. Quanto autem minus corrupta sit haec auctoritas quam fontes illi unde et codices contaminatos et correctores codicis *A* hausisse conicio, tu, lector, ex illis locis cognoscere poteris ubi omnium solus *N*⁴ (uel *N*³) cum *S*^p uel *Frob.* 2 consentit, neglectis illis deprauationibus quae in Σ^c et Σ^r , ut suspicor, primum inductae sunt. Vide e.g. adnn. ad 26. 46. 2; 26. 49. 13; 27. 14. 10; 27. 15. 17; 27. 16. 8; 27. 18. 9; 28. 7. 15; 28. 23. 4 (*ab tergo*); 28. 28. 11. Nec uero desunt loci ubi, ut credimus, silente etiam Rhenano, hic scriba solus lectionem codicis Σ repraesentet (uide e.g. 30. 36. 11).

Defecerat, ut uidetur, in Libro XXVI codex Σ^b uix minus quam ipse Spirensis et eandem perturbationem (uide § 89) praebuerat; neque enim *N*³ neque *N*⁴ partem eius Libri in *N* omissam (uide § 85) supplere potuerunt (i.e. non perceperunt eam ad Librum XXVI pertinere). Fragmenta tamen quaedam huius Libri exstitisse in Σ^b uidentur: nam ab eodem codice extractum esse supplementum illud *occupauit Hasdrubal ne* (in 26. 17. 5) licebit fortasse conicere. Et

¹ In commentario nostro, ne nimis longi essemus, necesse erat saepe de lectionibus ab *N*⁵ et *N*⁶ (etc.) profectis silere.

² Vide Conwaii op. cit.

PRAEFATIO

finis Libri XXX (quamquam saeculo XI scriba codicis *B* (uide § 87 c) uel ab Σ^a ipso uel aliunde potuit hanc partem supplere) saeculo XIII librariorum Laurentianorum, fortasse iam opere defessos, fefellerat. Quam partem saeculo XIV suppluit scriba *N^z*, eodem exemplari quo *A^z* usus.

Multo deterior quam Σ^b fuit auctoritas illa qua saeculo XIV usi sunt correctores codicis Agennensis, quos *A⁷* et *A⁸* nominauimus.¹ Nihil de his Luchsius, qui ibi solum Agennensi usus est ubi supplementa in Libris XXVI et XXX ab *A^z* (Luchsii '*E*') addita sunt. Percepit tamen Waltersius² duos uel tres (rarissime enim medelae et ab *A⁹* additae sunt) correctores ab fonte aliquo Spirensiano per totos hos Libros hausisse; quorum unus uel alter fortasse idem fuit atque ipse *A^z*. Quae res utcumque se habuit, non difficile tamen erit perspicere qualis fuerit ille liber uel libri unde lectiones suas hi extraxerunt. Iam enim compluribus in locis is lectiones magis corruptas uel magis ab Σ distantes certe praebuerat. In parte illa Libri XXVIII ubi folium Monacense exstat, duae nouae lectiones, in *S* ipso non praebitae, ab *A⁷A⁸* (cum θ) additae sunt (uide c. 41. 2 *ire* pro *isse* et § 8 *peracti* pro *patrati*). Et passim quidem sunt indicia per quae confiteri necesse erit hanc auctoritatem propius ad codices contaminatos accedere quam ad Σ^b . In Libro XXVI multa addit *A⁷*; quamquam si quid eius Libri in Σ^b (uel Σ^c) exstabat fragmenta tantum ibi fuerunt (u. supra). Multi autem loci sunt ubi contra meliores Spirensianos conspirant *A⁷θ* corrupta praebendo (uide e.g. 29. 27. 3). Atqui horum correctorum lectiones perscrutari certe operae pretium erat. Nam exemplar eorum, quamquam magis corruptum erat quam Σ^b , non tantum ab Σ degenerauerat quantum exemplaria codicum recentiorum. Hoc concludi poterit non solum ex locis illis ubi meliora praebuit *A^z* quam *Vθ* (uide adnn. ad 26. 42. 5; 42. 7; 42. 8), sed etiam inde quod saepissime de prauiore codicum *Vθ* lectione silent *A⁷A⁸*. Sane hoc silentium potuit nulla alia de causa saepe oriri quam quod meliorem esse Agennensis quam exemplaris sui lectionem librariorum crediderat (uide supra de *N*); sed quoniam in parte Libri XXVIII in *S* seruata multae aliae et nouae uariationes in codicibus Θ praebentur silentibus correctoribus *A⁷A⁸* (e.g. in c.

¹ Hi correctores per Libros XXVI-XXX saepissime in una quaque pagina Agennensis sua addiderunt. Priores quidem erant quam correctores *A^v*, *A⁵*, *A⁶*, sed quare sic nobis nominandi fuerint, discas per adnotationem narrationi meae (*A Test of Spirensian Sources, Class. Quart.* xxvii, p. 195) adfixam.

² Vide *Classical Quarterly*, xi. 3, p. 155 sq.

PRAEFATIO

40. 1 *diffiniendum* pro *fin.*; in c. 40. 3 *hodierna*; in c. 41. 4 *hoc pro haec*),¹ crediderim exemplar quo correctores Agennensis utebantur nondum tantis deprauationibus esse corruptum. Sunt etiam loci ubi *A*⁷ *A*⁸ soli codicis Σ testimonium (casu fortasse) uidentur repraesentare (cf. e.g. 28. 7. 17; 30. 28. 1 *transisset*). Equidem in re dubia eos partim ab Σ^r (certe in Libro XXVI), partim ab Σ^c hausisse in stemmate indicaui.²

§ 93. *De Codicibus partim ab Σ partim ab *P* deriuatis.* De codicibus recentioribus quidquid scire conducit iam demonstraui Luchsius.³ Restat tantum ut hoc addam. Stirps illa Puteani unde hi codices partim deriuati sunt eadem est atque ipse archetypus codicum *A* et *N* (*N*^b); id quod uix in dubium uocabis si glossemata (uelut e.g. in 27. 8. 2) et in hos et in illos recepta respexeris (cf. § 87 B).

E codicibus uero illis qui omnes ab archetypo Θ (i.e. Luchsii '*R*') pendent, duos tantum per totam hanc partem tertiae Decadis denuo perlegendos esse nos censuimus. Codices enim *J* (Lond. Burney 198) et *K* (Harl. 2781), quos huius editionis causa diligentissime contulit Clara M. Knight,⁴ satis archetypi lectiones repraesentant. Ceterum in eis partibus Librorum XXVI et XXVII ubi *P* deficit etiam eiusdem stirpis tres alios (*XYZ*, uide *Sigla*) citamus, siue ibi a Conwaio siue ab aliquo eius adiutorum inspecti sunt. Tum *Vat. Pal.* 879 (*W*) ab Luchsio non adhibitum in sat multis locis pro nobis legit Nan Holley.⁵ Hic codex non ex ipso Θ sed ex alio ei cognato uidetur exscriptus esse.

Codices *V* et *F* (uide *Sigla*) nonnihil ab Θ distant et in lectionibus quas praebent et quod lacunam Puteani in Libro XXVI non cum Θ *IV* suppleant, sed nihil ibi praebent nisi spuria illa (uide § 89) supplemento Spirensiano in Θ *W*

¹ Tales codicum θ uariationes saepissime in adnotationibus nostris necesse erat praetermittere.

² In commentario nostro stant sigla *A*⁷ et *A*⁸ ante sigla *N*³ et *N*⁴. Hoc ideo factum est quod *A* ipse aliquanto antiquior quam *N* uidetur fuisse.

³ Op. cit.

⁴ Vide Praef. Tom. iii, p. xii.

⁵ Vide Praef. Tom. iii, p. xiii.

PRAEFATIO

adhaerentia. Haec uero discrepantia ideo (aliqua saltem ex parte) orta est quod hi codices (ut demonstrauit Luchsus) non solum ex eo fonte quem Σ^r nomino oriundi sunt sed etiam e codice N ipso iam a correctoribus (nec Spirensianis solum) tractato. At F quidem in Liuiio edendo nulli omnino usui est. Codex V Spirensianae auctoritatis uidetur aliquid habere, non quo erroribus immunis sit—immo sescenties nouas corruptelas induxit—sed quia haud ita raro errorem Spirensianum retinuit qui in Θ correctus est (nota e.g. ad 30. 10. 3 nonnulla cum Sp et H omissa). Hunc codicem in duobus uel tribus Libris denuo huius editionis causa perlegit eadem illa Nan Holley quam supra nominaui. Verum quoniam adnotationes nostrae iam nimis longae erant, lectiones eius solum in Libro XXX¹ protulimus, rati proprietates quas habet satis ibi fore perspicuas.

At non spernendi sunt recentiores. Per eos enim solos interdum uera ac genuina lectio nobis tradita est, quae ipsius Σ auctoritatem repraesentat. Hoc qui dubitat, inspiciat locum 27. 13. 7, ubi cum Ta praebent θ *ademisset* (et sic V , quem hic non citamus: *abstulisset P*). Sequitur ut quotiens de Σ silent et Rhenanus et N^4 et A^7 et Harleianus, etiam codicum $V\theta$ lectio editoribus perpendenda sit.

§ 94. *De Codice Harleiano (H)*. In una tantum parte (29. 15—30. 21. 12; i.e. fol. 181 r. init. usque ad fol. 204 u. ned.) hic codex, saeculo xv exaratus, nobis usui est; qui libi manifeste ab Σ^r (uel ab codice ei cognato), ibi tamen b antiquiore quodam libro et ipsi Σ propiore deriuatus est. Hoc ab Luchsio iam perspectum confirmauit Waltersius, qui codicem denuo in hac parte perlegit. Mendis quidem ibi bundat H , sed qualia exemplari male lecto potuit scriba ose contrahere. De his nos plerumque silere coacti sumus; sed quantum obseruauit uix quicquam erat in hac parte codicis quod ad Puteani traditionem attribui posset. Immo

¹ Sed et ibi de multis uariationibus silere coacti sumus.

PRAEFATIO

codicis Σ lectiones aut integras aut aliquantulum corruptas cum *Sp* et *N*⁴ satis constanter praebet.

§ 95. *De Codice Taurinensi (Ta)*. Postremus in stirpe codicis Σ nominandus est codex palimpsestus Taurinensis, saeculo v exaratus et a librario aequali, ut uidetur, correctus. Huius fragmenta, quae in bibliotheca Athenaei Taurinensis olim exstabant, diligenter transcripsit atque edidit Gulielmus Studemund.¹ Septem folia is rimatus est, quorum ex uno quidem nihil certum erui poterat, sed quattuor ad Librum XXVII pertinebant, duo ad Librum XXIX. Ex fragmentis² pessime habitis hic illic, ubi eius quod in *Ta* scriptum erat ne uestigium quidem manebat, scripturae quaedam ab correctore (*Ta*²) profectae poterant satis clare distingui.

In primo folio (47) nihil apparebat nisi uoces (27. 11. 15) *qui equo merere deberent* et (27. 12. 5) *Bruttiorum* a *Ta*² additae³ (i.e. ut uidetur, in *Ta* omissae). Plura erant in altero (52). Nam et ex 27. 12. 10 uoces *instaret Marte et castra* legi poterant (atque eiusdem capituli nonnulla ex §§ 11, 14, 15) et iam inde ab § 17 usque ad c. 13. 11 maior pars scripturae manebat. In tertio folio (48) legebantur tantum quae *Ta* omiserat in 27. 33. 3-4 et addiderat *Ta*²; in quarto (51), loci 27. 33. 5-27. 34. 3 umbrae quaedam et ex c. 34. 4-6 plura (omisit *Ta* ex c. 34. 6 *et in senatum uenire*, quod suppleuit³ *Ta*²), et mox in §§ 8-14 nonnulla. Quintum folium (49) nihil praebat nisi 29. 12. 6 (*ur*)*bem . . . romano* et id quod in 29. 13. 3 addidit *Ta*². In sexto demum folio (50) nihil aliud legebatur quam quod idem *Ta*² suppleuerat—i.e. 29. 21. 5-7 xxxiii et mox lix litteras (ob $\acute{o}\mu$. omissas) et 29. 23. 2 uoces (*Roman*)*um credidera(nt)*, xviii litteras non ob $\acute{o}\mu$. omissas.

Hic codex (praesertim postquam ab *Ta*² correctus est) proximus fuit, ut conicere licet, ipsi codici Σ . In stemmate (p. vii) eum ex Σ descriptum esse (cum Luchsio) indicaui. Inspectis enim locis quibusdam (e.g. 27. 34. 12, ubi

¹ Mommsen et Studemund, *Analecta Liviana*, Lipsiae 1873, pp. 6-31.

² Paginis singulis xxxv uersus erant, quorum unus quisque uix amplius xl, uix minus xxxiv litteras uidetur habuisse.

³ De hoc in adn. nostris silemus.

PRAEFATIO

tamen incertum est num *Ta* omiserit *offerre*), uix crediderim eum ipsum Σ fuisse. Neque uero ab communi codicum *S*[⊙] (cum *N*⁴ etc.) archetypo (Σ^a) eum deriuatum esse neque ipsum illum fuisse inde sumendum erit quod in 27. 13. 5 praebet *Ta* uocem *referam*, quam illi omnes omittunt.

Succurrit autem indicium, qualecumque est, per quod de forma exemplaris eius unde *Ta* exscriptus erat aliquid, credo, licet conicere. Nam Taurinensis sicut Puteanus, laborabat uocibus omissis; ceterum *Ta*² (longe alius quam miser ille corrector *P*²) eodem, ut uidetur, exemplari quo codicis scriba usus, plerumque omissa restituit. Ex paucis uero illis locis ubi codicis nobis notitia est, ter accidit ut tot litterae omissae sint quot in uersum Puteaneum quadraturae erant (uide 27. 11. 15; 27. 34. 6; 29. 23. 2, locos supra memoratos). At fortasse ad 27. 33. 3-4 lacunae causa merae litterarum similitudini ($\delta\mu.$) adsignanda erit: omissa tamen in 29. 21. 5-7 (ea quoque ob $\delta\mu.$) quinque uersibus (ii + iii) eiusdem mensurae poterant suppleri. Qua de causa, quamquam in tali re nihil pro certo dici potest, haud scio an eadem in Σ atque in *P* fuerit uersuum magnitudo.

§ 96. *De Examine Lectionum et de Glossematibus in P et Σ.*
 Duarum igitur traditionum (*P* et Σ) lectiones cum iam pro uirili parte conexus sit editor quilibet ut quae utrique fuerint reperiat (nam ad finem Libri XXX ne de *P* quidem hoc facile reperiri potest), restat ut nunc hanc nunc illam, prout uisusque loci sententia atque loquendi usus suadet, in contextum Liuianum recipiat. Saepe ubi inter se discrepant triuslibet lectio poterit Liuiio attribui. Neutra traditio contemnenda est; neutra mendis sat magnis non est corrupta. At codex Σ fortasse aliquanto curatius et a scriba octiore descriptus est. Quot enim et quanta fuerint menda Puteani inter omnes constat. Sed talibus si non tantis mendis et codicem Σ laborauisse e folio Monacensi potest concludi—quamquam errores ibi nonnullos ipsi *S* (uel Σ^a)

PRAEFATIO

potius quam parenti illi Σ forsitan adsignare liceat. Depravationes uero de industria, ut ita dicam, factas et glossemata in contextu inclusa non solum in Σ (et Σ^a etc.) fuisse sed etiam in P nonnulla nemo negare poterit qui et pauca illa ad 27. 26. 10 adn. collecta respexerit et exempla qualia inuenies ad 27. 13. 7; 27. 27. 1 et 3; 27. 39. 13 (?); 27. 45. 12; 27. 49. 1; 28. 18. 7; 28. 32. 9(?); 28. 37. 5(?); 28. 39. 3; 28. 40. 5; 29. 16. 7. Sunt etiam nonnulli loci ubi uerborum ordinis inter P et Σ uariatio inde, ut credimus, orta est quod glossemata inserta erant in archetypum (uide sis 27. 34. 3 adn.). Et uix dubium est quin mutationes in Puteano repertae archetypi correctoribus tribuendae sint potius quam Puteano ipsi; cuius scriba sententiam Liuianam nihil morabatur, sed glossema uel correctoris medelam hic illic quasi casu recepit (etiam ubi eandem scriba codicis Σ neglexerat). Contra mutationum Spirensianarum siue in Σ siue in alio ab illo deriuato primum factarum permulta sunt exempla (cf. e.g. 29. 12. 5 adn.).¹

§ 97. *De Versibus*² *omissis*. Puteani scribae negligentia nusquam alibi magis patet quam quod crebro cola uel uerborum seriem prorsus praetermisit. Nec uero melius intellegere possumus quantum profuerit traditio Spirensiana quam si recordamur omissa in P pleraque per illam in his Libris suppleta esse. Supplementa autem—quod iam pridem perspexerunt uiri docti³—totis uersibus Puteani (quorum unus quisque xv–xxi fere⁴ litteras praebet), uni uel pluribus, maximam partem sunt paria. Hinc satis probatum est uersibus eandem mensuram habentibus et exemplar quoque

¹ Multo plura sunt quam quae ibi collegi.

² In hac Praefatione uocem ‘uersus’ adhibere malui, quamquam Waltersium (Praef. Tom. ii) secutus in adnn. uoce ‘linea’ usus sum.

³ Horum in primis nominandus est Waltersius, u. Praef. Tom. ii pp. xv–xx.

⁴ I.e. nunquam minus xiv, nunquam amplius xxii.

PRAEFATIO

Puteani descriptum esse; id quod uix dubitare poteris cum locorum ubi unum uel plures uersus omisit Puteanus haud minus lxx exempla¹ inueneris, quae ad 26. 51. 8 adn. collegi. Et horum quidem locorum sunt xxiii ubi abest omnis alia omittendi excusatio (i.e. ubi uoces non ob $\delta\mu$. quod uocant omissae sunt). Necnon idem inde concludi potest quod ad 28. 9. 12-13 et 28. 27. 5 (et alibi) bis praebet Puteanus non suos ipsius uersus sed uersus, ut uidetur, exemplaris.

Iam de exemplari Taurinensis idem conici posse monstrari (§ 95). Quid uero de illis quae in traditione Spirensiana omissa, in *P* suppleta sunt? Exemplam inuenies ad 28. 2. 16 adn. collecta, quorum in plurimis uix alia causa omittendi erat quam $\delta\mu$.² Quod si locos quales 28. 19. 2 et 29. 36. 8 necnon (quamquam $\delta\mu$. adest) 30. 13. 14 et 30. 37. 3 inspexeris, indicia aliqua habebis unde quod de forma et codicis Σ et ipsius codicum *P* et Σ archetypi iam³ coniecimus confirmari posse uideatur.

§ 98. Postremo monendus est lector ne credat omnes Puteani errores, omnes codicum θ uel ceterorum in adnotationibus criticis nostris inclusos esse. Multa omittenda erant, sed ea tantum omissa quae leuioris momenti esse uidebantur; et *P* et θ qui plura uult cognoscere, consulat editionem Muehlsii. Id potius nos egimus ut ubicumque adnotationem scripsimus ibi proferretur quidquid uariationis erat inter editiones omnium illorum codicum quos adhibebamus; et aliqua ex parte mores codicum atque usum Liuianum tironis uersus exemplis inlustrare conati sumus. Quam ob rem etiam de emendatorum coniecturis quamuis scitis saepe necesse erat silere.

§ 99. Restat iam solum ut et Conwaii et meo nomine

¹ Sunt et alia quae in adn. poteris comperire.

² Sunt etiam quae malis fortasse codici Σ^a adsignari.

³ Vide §§ 85, 89, 95.

PRAEFATIO

gratias plurimas agam illis omnibus quicumque in hac parte huius editonis adiutamenta nobis attulerunt. Iterum commemoranda est insignis illa opera codicum perlegendorum quam nobis et benignissime et impigerrime nauauerunt Clara M. Knight, Florentia Whitehead, Nan Holley, Douglas L. Drew, Iacobus A. Petch. Necnon Bibliothecarum custodibus iam in priore Tomo nominatis grates ex animo deferimus. Huius ipsius Praefationis obscuritatibus quibusdam summa beneuolentia adhibuit scientiam Latinitatis suam Iohannes Wight Duff, Academiae Britannicae Socius. Iterum custodibus Preli Clarendoniani et ipsis prelatoribus multum debemus; qui cum hic Tomus commentario etiam ampliore quam ille tertius oneretur, haudquaquam tamen grauati sunt. Et correctori huius Preli gratiam habeo praecipuam. Is enim neque operae neque eruditioni pepercit dum mesescentis erroribus liberaret.

S. K. JOHNSON.

Dabam Nouis Castris
Kal. Nouembribus, 1934.

CORRIGENDA ET ADDENDA

26. 13. 15 *adn. ad in carcerem] optime conicit in crate nem P. Thoresby Jones, conferendo 1. 51. 9 (ut . . . ad caput aquae Ferentinae crate superne iniecta . . . mergeretur) et 4. 50. 4 (necnon Tac. Germ. 12. 1 et fort. Plaut. Poen. 1025-6); abrupta haec locutio et ad rem et ad personam accommodata est (cf. etiam e.g. 'dance on air'); quodsi Subiunctiuus nem rarius inuenitur, fortasse inde orta est corruptela*
26. 43. 5 *adn. ad nobis] pro 'distribit-' lege 'distribut-'*
26. 43. 7 *adn. ad cum] pro 'om. V' lege 'om. Y'*
26. 46. 9 *adn. ad plena] pro plera π lege plera P*
26. 47. 8 *adn.] lege quadraginta CMBAN etc. (non CMBDAN etc.)*
26. 47. 9 *adn. ad captaeque] pro Π lege π*
26. 48. 7 *adn. ad praefectus] pro Π lege π*
27. 2. 6 *adn. ad et funditores] pro effunditur R lege effunditur R²*
27. 4. 15 *adn. ad supplicatio] pro π lege Π*
27. 7. 14 *adn. ad in Sard.] pro c. 10 § 1 (post 'nec nero ante') lege c. 9 § 14*
27. 7. 17 *adn. ad annum (partita)] post ΠN adde θ*
27. 8. 5 *adn. ad reticuissem] pro A^r lege A^b*
27. 8. 13 *adn. ad accipere] pro Π lege π*
27. 9. 14 *Post adnn. adde lemma idem socios], et huc transfer adn. primam ad c. 10. 1*
27. 13. 11 *adn. ad ornati armatique] post 'ald.')] adde ', cf. 10. 40. 12'; post 7. 10. 5, pro '10. 40. 12' lege '24. 48. 7'; pro 'et sic malit' lege 'et duo uocab. retinere malit'*
27. 14. 7 *adn. ad dissipatis] pro Π lege π*
27. 15. 2 *adn. ad Volcentes] pro Π lege π*
27. 21. 10 *adn.] pro Π lege π*
27. 25. 1 *adn. ad noxae] pro Π lege π*
27. 32. 9 *adn. ad fuere] pro 'fuerat CRD' lege 'fuerat CR'*
27. 39. 12 *adn.] post '29. 2. 9' dele uoces 'et 13'*
27. 45. 5 *adn.] post 'om. B' adde ': supplet B²'*
28. 2. 16. *adn. ad exercitum . . . traiceret ad fin.] pro 30. 37. 2 lege 30. 37. 3*
28. 3. 14 *adn. ad erat et tri.] pro (ceteri dispersi in) lege (ceteri per), et dele '(cf. 26. 6. 16 adn.)'*
28. 5. 7 *adn. ad ipsius] pro Π lege π*
28. 8. 13 *adn. ad urbe quam] pro Π lege π*
28. 12. 3 *adn. ad ciuili] pro Π lege π*
28. 14. 7 *adn. ad instratosque] post 'P (sed instat-)' adde C*

CORRIGENDA ET ADDENDA

28. 23. 4 *adn. ad flamma] pro N⁴ lege N*
 28. 39. 3 *adn. ad ad] pro Π lege π*
 28. 41. 3 *adn. ad exercitu] post D et ante A⁷ adde S*
 29. 12. 2 *adn. ad decem m. ped.] inter A⁸ et θ adde H*
 29. 19. 5 *adn. ad quererentur] pro (sed quaer-) lege (sed quaer-)*
 29. 34. 2 *adn. ad ut] pro (ut uniuersae) lege ut (uniuersae)*
 30. 5. 7 *adn. ad haesit] pro 'om. inf. HVθ' lege 'om. et inf. HVθ'*
 30. 10. 14 *adn. ad ipsae tantum] pro ipsae (-sa C) π lege ipsae (-sa C)*
 tanto π
 30. 11. 6 *adn. ad dein] pro Π lege π*
 30. 14. 9 *adn.] pro A lege A^r*
 30. 33. 3 *adn. ad ea tunc] post 'ambiguo' lege (c), non (o)*

S. K. J.

SIGLA

- P* = codex Puteanus, Parisiis (Biblioth. Nat. Cod. Lat. 5730), saec. V; u. *Praef.* §§ 50 sqq. (cf. etiam §§ 84, 85, 96, 97)
- P*¹ = *P* ipse se corrigens
- P*², *P*³ = correctores subsequentes (ambo tamen eo tempore priores quo ex hoc codice descripti sunt *CRM*); u. *Praef.* § 55
- P*⁴, *P*⁵ = correctores recentiores; u. *Praef.* §§ 55 (c) et (f), 87A (ii)
- P*^x corrector aliqui de quo nihil amplius adhuc nobis comparuit. Similiter et in codd. ceteris (e.g. *C*¹, *C*², *C*^x)
- C* = codex Colbertinus, Parisiis (Biblioth. Nat. Cod. Lat. 5731), saec. X; u. *Praef.* § 57 (cf. etiam § 87A)
- R* = codex Romanus, Romae (Biblioth. Vaticanae Vat.-Reg. 762), saec. IX; u. *Praef.* § 59 (cf. etiam § 87B)
- M* = codex Mediceus, Florentiae (Biblioth. Laurentianae Plut. lxiii. 20), saec. X; u. *Praef.* §§ 60 sqq. (cf. etiam § 87B)
- B* = codex Bambergensis (Biblioth. Publicae M. iv. 9), saec. XI; u. *Praef.* § 66 (cf. etiam § 87B et C)
- D* = codex Cantabrigiensis (Biblioth. Coll. Trin. R. 4. 4. 214), saec. XII; u. *Praef.* § 67 (cf. etiam § 87B et C)
- A* = codex Agennensis, Londinii (Mus. Brit. Harl. 2493), saec. XIII; u. *Praef.* § 68 (cf. etiam § 87B et C)
- Π = *P* consentientibus *CRMBDA*
- Π¹, Π² = *P*¹, *P*² consentientibus *CRMBDA*
- π, π¹, π² = *P*, *P*¹, *P*² consentientibus haud minus tribus ex codicibus *CRMBDA*, ubicumque ex ceteris horum unus uel duo uel tres a *P* discrepant; sed in Lib. XXX, ubicumque nulla horum codicum memoratur uariatio, post c. 5. 8 ubi *R* deficit) π = consensus codicum *PCMBDA* et post c. 21. 4 (ubi folium in *D* exsectum est) π = *PCMBA* et post c. 26. 10 (ubi *M* etiam deficit) π = *PCBA*
- N* = codex Laurentianus Notatus (λ Luchsii), Florentiae (Biblioth. Laurent. Plut. lxiii. 21), saec. XIII; u. *Praef.* § 70 (cf. etiam § 87B et C)
- A*¹, *A*², *A*³, *A*⁴ = codicis *A* correctores illi qui e fontibus Spirensianis hauserunt (saec. XIV ut uid. omnes); suppleuit *A*² lacunas Puteaneorum XXVI c. 41. 18-c. 44. 1, et

SIGLA

- XXVII c. 2. 11-c. 3. 7, et ad finem Lib. XXX (inde ab c. 41. 6); u. *Praef.* §§ 87C, 92
- A^v* = *A* a Laurentio Valla correctus; u. *Praef.* § 68
- A^r* = folium in *A* rescriptum
- N^s*, *N⁴*, *Nⁿ*, *N^r* = codicis *N* correctores illi qui e fontibus Spi-
rensianis hauserunt saec. XIII omnes (u. *Praef.* § 92);
Nⁿ nihil scripsit nisi partem supplementi ad XXVII
c. 2. 11-c. 3. 7; raro (in Lib. XXX) sua addidit *N^r*
- N^z* = ille qui ultimum codicis *N* folium (Lib. XXX inde ab c. 41.
6) suppleuit; u. *Praef.* § 87C
- S* = folium Monacense (*M* Luchsii), Monachii (Biblioth. Mon.
Cod. Lat. 23491), saec. XI; u. *Praef.* § 90
- Sp* = codex Spirensis ab Rhenano in ed. Froben. 1535 disertis
uerbis citatus; u. *Praef.* §§ 88, 89
- Sp ut uid.* = Rhenanus includens in lemmate suo ubi codicem
nominat sed ut de alia re testem; u. *Praef.* § 89
- Sp?* = Rhenanus lectionem probans et fortasse (sed non diserte)
codicem suum sequens; u. *Praef.* § 89
- Rhen.* = Rhenanus suo Marte ut uidetur coniecturam offerens
- Ta* = codex palimpsestus Taurinensis, saec. V; u. *Praef.* § 95
- H* = codex Harleianus, Londinii (Mus. Brit. Harl. 2684), saec.
XV; u. *Praef.* § 94
- V* = codex Vaticanus, Romae (Biblioth. Vaticanae Palat. 876),
saec. XV; u. *Praef.* § 93
- W* = codex Vaticanus, Romae (Biblioth. Vaticanae Palat. 879),
saec. XV; u. *Praef.* § 93
- J* = codex Burneianus (*a* Luchsii), Londinii (Mus. Brit. Burney
198), saec. XV; u. *Praef.* § 93
- K* = codex Harleianus (*β* Luchsii), Londinii (Mus. Brit. Harl.
2781), saec. XV; u. *Praef.* § 93
- θ* = consensus codicum *JK*
- X* = codex Venetus (*γ* Luchsii), Venetiis (Marc. 364), saec. XIV
- Y* = codex Mediceus (*δ* Luchsii), Florentiae (Biblioth. Laurent.
Plut. lxiii. 17), saec. XV
- Z* = codex Mediceus (*ε* Luchsii), Florentiae (Biblioth. Laurent.
olim Abb. Florent. 263), saec. XV
- ⊕ = consensus codicum *JKXYZ* (*R* Luchsii); u. *Praef.* § 93
- F* = codex Mediceus, Florentiae (Biblioth. Laurent. Plut.
lxxxix inf. 1), saec. XV; u. *Praef.* § 93

Codicum *VXYZF* testimonia non in omnibus locis collecta

SIGLA

sunt a nobis aut a sociis nostris; ubi uero ob hanc uel illam causam ii in locis non denuo inspectis nominandi erant, e Luchsii testimonio sic (pluribus litteris secundum normam nostram) citamus:

<i>Vat</i>	=	<i>V</i>	e	Luchsio	citatus	(u. supra)
<i>Ven</i>	=	<i>X</i>	"	"	"	"
<i>Med. 1</i>	=	<i>Y</i>	"	"	"	"
<i>Med. 2</i>	=	<i>Z</i>	"	"	"	"
<i>Med. 3</i>	=	<i>F</i>	"	"	"	"

De Deterioribus aliis ex Drakenborchio citatis (idque rarissime)
u. *Sigla* Tom. III huius editionis p. xxx

Aldus = Aldus siue in ed. 1519 siue in ed. 1521 editorum primus
lectionem instituens

ald. = Aldus lectionem ab editionibus prioribus accipiens

Frob. 2 = Gelenius editionis Frobenianae 1535 in contextum
lectionem introducens

ald. Frob. 1, 2 = Aldus et editio Frobeniana utraque (1531 et
1535) lectionem iam ab editionibus ueteribus acceptam
confirmantes (hinc de Spirensi 'argumentum ex silen-
tio' saepe oritur)

Edd. = editores et priores et posteriores

| indicat finem lineae in codice (e.g. ad 26. 26. 2)

< > includunt supplementa quae credimus necessaria sed quae
omnibus codicibus absunt

[] includunt additamenta quae reicienda esse censemus sed
quae pluribus uel omnibus codicibus insunt

† indicat locum corruptum cuius de medela nobis non liquet

() in adnotationibus ubi lemmati ipsi uoces ex contextu ad-
duntur ut lector locum in pagina facilius reperiatur, harum
uocum nullam rationem habet adnotatio (e.g. ad 26. 33. 3)

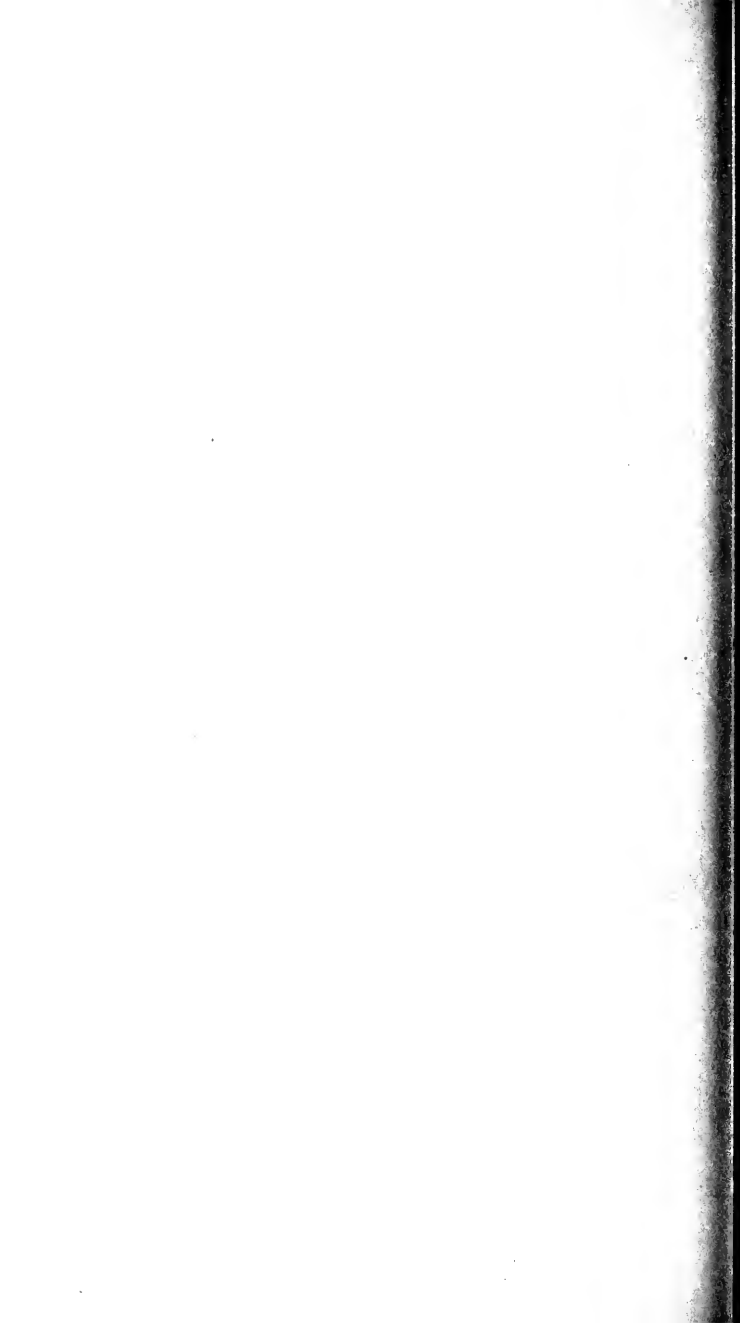
In adnotationibus ut ordo uocum in codicibus uariatus breuiter
monstretur stat lemma nonnunquam cum siglo] scriptum, ubi
uocis uel uocum locus in hoc uel illo codice per *hic* (i.e. in eo
loco quo in contextu nostro stat) et *post* uel *ante* indicatur (e.g.
ad 30. 35. 9)

ut s. l. = praebens ut secundam lectionem; cf. *Praef.* § 92

pleniore cal. = pleniore calamo scriptum; cf. *Praef.* § 33 (b)

Madv. Em. = Madvig *Emendationes Liviianae* (ed. 2, 1877);
editiones Luchsii et Madvigii per *Luchs 1879* tantum et simili
modo nominantur

Praef. = Praefatio nostra cuius paragraphae continuis
numeris inde a Tom. I denotantur

T. LIVI AB VRBE CONDITA

LIBER XXVI

CN. Fulvius Centumalus P. Sulpicius Galba consules cum I
 idibus Martiis magistratum inissent, senatu in Capitolium uo-
 cato, de re publica, de administratione belli, de prouinciis
 exercitibusque patres consuluerunt. Q. Fuluius Ap. Claudio, 2
 prioris anni consulibus, prorogatum imperium est atque exer-
 citus quos habebant decreti, adiectumque ne a Capua quam
 obsidebant abscederent priusquam expugnassent. Ea tum 3
 cura maxime intentos habebat Romanos, non ab ira tantum,
 quae in nullam unquam ciuitatem iustior fuit, quam quod 4
 urbs tam nobilis ac potens, sicut defectione sua traxerat ali-
 quot populos, ita recepta inclinatura rursus animos uidebatur
 ad ueteris imperii respectum. Et praetoribus prioris anni 5
 M. Iunio in Etruria, P. Sempronio in Gallia cum binis le-
 gionibus quas habuerant prorogatum est imperium. Proro- 6
 gatum et M. Marcello, ut pro consule in Sicilia reliqua belli
 perficeret eo exercitu quem haberet: si supplemento opus 7
 esset, suppleret de legionibus quibus P. Cornelius pro praetore
 in Sicilia praeesset, dum ne quem militem legeret ex eo nu- 8

I I Centumalus *Sigonius*, cf. 25. 41. II : centimalus Πθ 2 ex-
 ugnassent *ed. Rom.* 1472 *ald.*: oppugnassent Πθ 3 Ea tum
 (qui mox curam cura scripsit: *del. curam P¹ et P²*) *ald.*: cam. tum
 RMBDAθ in nullam R¹MB: in ullam PCR 4 respectum Π¹θ:
 respectum P cf. 22. 2. 2; 27. 17. 1; 27. 40. 7 *adn.* et de dittographia
 27. 34. 5 *adn.* 5 in Etruria A⁷θ*ald.*: n etruria P: etruria π³R²:
 uria R in Gallia PA⁷θ*ald.*: gallia Π³ 6 reliqua π(M?etM^x
er ras.) Gron.: reliquias BDAθ *Edd. ante Gron.*: reliquia M²(uel M²)
 7 pro praetore J, cf. 27. 21. 6 *adn.*: propractor (uel -pret-) A⁷
 elA^rK, cf. c. 2. 4: pro p̄r π: pro p̄. r. D

9 mero quibus senatus missionem reditumque in patriam negas-
 set ante belli finem. C. Sulpicio cui Sicilia euenerat duae
 legiones quas P. Cornelius habuisset decretae et supplementum
 de exercitu Cn. Fului, qui priore anno in Apulia foede
 10 caesus fugatusque erat. Huic generi militum senatus eundem,
 quem Cannensibus, finem statuerat militiae. Additum etiam
 utrorumque ignominiae est ne in oppidis hibernarent neue
 hiberna propius ullam urbem decem milibus passuum aedi-
 11 ficarent. L. Cornelio in Sardinia duae legiones datae quibus
 Q. Mucius praefuerat; supplementum si opus esset consules
 12 scribere iussi. T. Otacilio et M. Valerio Siciliae Graeciaeque
 orae cum legionibus classibusque quibus praeerant decretae
 quinquaginta Graecia cum legione una, centum Sicilia cum
 13 duabus legionibus habebat naues. Tribus et uiginti legio-
 nibus Romanis eo anno bellum terra marique est gestum.
 2 Principio eius anni cum de litteris L. Marci referretur, re-
 gestae magnificae senatui uisae: titulus honoris, quod imperium
 non populi iussu, non ex auctoritate patrum dato 'propraeto-
 senatui' scripserat, magnam partem hominum offendebat
 2 rem mali exempli esse imperatores legi ab exercitibus et so-
 lemne auspicandorum comitorum in castra et prouincia
 procul ab legibus magistratibusque ad militarem temeriter
 3 transferri. Et cum quidam referendum ad senatum censerent
 melius uisum differri eam consultationem donec proficiscerentur
 4 equites qui ab Marcio litteras attulerant. Rescribi cum
 frumento et uestimentis exercitus placuit eam utramque rei
 curae fore senatui; adscribi autem 'propraetori L. Marcio

9 Sulpicio *A^v? J. Perizonius, cf. 25. 41. 12*: pupio (uel puppio) πB^2
om. B 10 ignominiae (uel -ie) *C^x per ras. (-nia ē C?) M² uel*
BDA² ald.: ignominia *PRM* 12 orae *Walters*: ora $\Pi\theta$ *ald. Fr.*
 1. 2 decretae Π *ald. Frob.* 1. 2: decreta *A⁷\theta* Graecia *PR*
uid.: graeci $\pi^1 R^x \theta$ *ald.* Sicilia *Alschevski*: siculia *A*: siculi π
 (-cili *P*) *ald.* habebat *Walters*: habebant $\Pi\theta$, *sc. ex corruptela pra-*
ortum 13 uiginti (i.e. xx) π *ald.*: xxx *A\theta*

2 2 auspicandorum *Madv. Em. p. 370*: auspiciatorum π : auspici-
 torum *A\theta* *ald.* 4 propraetori *A⁷ in ras. ald.*: pro. pr. *P*: pro-
 r *C*: pro \overline{pr} *R^xMB²*: .pr *B*: pro populo. r. *D*; *cf. c. 1. 7 et 27. 21.*
adn.

non placuit, ne id ipsum quod consultationi reliquerant pro
 praeiudicato ferret. Dimissis equitibus, de nulla re prius con- 5
 sules rettulerunt, omniumque in unum sententiae congrue-
 bant agendum cum tribunis plebis esse, primo quoque tem-
 pore ad plebem ferrent quem cum imperio mitti placeret in
 Hispaniam ad eum exercitum cui Cn. Scipio imperator prae-
 iuisset. Ea res cum tribunis acta promulgataque est ; sed 6
 aliud certamen occupauerat animos.

C. Sempronius Blaesus die dicta Cn. Fuluium ob exercitum 7
 in Apulia amissum in contionibus uexabat, multos impera-
 tores temeritate atque inscitia exercitum in locum praeci-
 pem duxisse dictitans, neminem praeter Cn. Fuluium ante cor- 8
 rupisse omnibus uitiis legiones suas quam proderet. itaque
 iere dici posse prius eos perisse quam uiderent hostem, nec
 b Hannibale, sed ab imperatore suo uictos esse. neminem 9
 um suffragium ineat satis cernere cui imperium, cui exer-
 citum permittat. quid interfuisse inter Ti. Sempronium (et
 Cn. Fuluium ? Ti. Sempronium) cum ei seruorum exercitus 10
 latus esset breui effecisse disciplina atque imperio ut nemo
 orum generis ac sanguinis sui memor in acie esset (sed)
 praesidio sociis, hostibus terrori essent ; Cumas Beneuen-
 tum aliasque urbes eos uelut e faucibus Hannibalis ereptas
 populo Romano restituisse : Cn. Fuluium Quiritium Roma- 11
 orum exercitum, honeste genitos, liberaliter educatos, ser-

5 Dimissis *C⁴M¹BDA.ald.* : dimissi π , cf. 27. 17. 12 *adn.* 6 pro-
 mulgataque πR^x per ras. (-taquae R) J : promulgata K 7 Blaesus
A^v? Sigonius, cf. 27. 6. 1 *adn.* : blesus θ : plaesus (uel ple-) Π
 multos *M¹A^v?* Gron. : multo π : multa *C⁴BDA θ ald.* (imperatoris
ld. : -rem Frob. 1) duxisse *Luchs* 1879 : praeduxisse π (sc. prae-
 uoce praecedente repetito, cf. 27. 44. 1 *adn.*) : produxisse *B²* (-sse et
 θ) : p eduxisse C : eduxisse *C¹* : perduxisse *M² uel M⁷ ald.* *Luchs*
 389, non male, cf. 22. 2. 1 *adn.* et 27. 50. 9 10 et Cn. Fuluium?
 i. Sempronium *Madv. Em. p. 370, cf. c. 6. 16 adn.* : ignorant $\Pi\theta$: prae-
 mi hunc et post inter *A^vald.* ac (sanguinis) πB^2 *Aldus* : aut *B²D*
10 Edd. ante Ald. esset sed *scripsinius Waltersio monente, cf. 27.*
 . 11 *adn.* : esset $\Pi\theta$ *Madv. 1882* : set *Madv. olim Em. p. 371*
 beneuentum *P^x per ras. CM³ uel M⁷B² θ* : beneuolentum π

11 gestarum et propinqua spe Capuae potiundae. Id cum per
 litteras miserabiliter pro fratribus capite scriptas petisset Ful-
 uius negassentque patres e re publica esse abscedi a Capua,
 12 postquam dies comitiorum aderat, Cn. Fulvius exsulatum
 Tarquinius abiit. Id ei ^{hunc} iustum exsilium esse sciuit plebs.
 4 Inter haec uis omnis belli uersa in Capuam erat; obside-
 batur tamen acrius quam oppugnabatur, nec aut famem
 tolerare seruitia ac plebs poterant aut mittere nuntios ad
 2 Hannibalem per custodias tam artas. Inuentus est Numida
 qui acceptis litteris euasurum se professus praestaret pro-
 missum. Per media Romana castra nocte egressus spem
 accendit Campanis dum aliquid uirium superesset ab omni
 3 parte eruptionem temptandi. Ceterum in multis certamini-
 bus equestria proelia ferme prospera faciebant, pedites supe-
 rabantur; sed nequaquam tam laetum uincere quam triste
 uinci ulla parte erat ab obsesso et prope expugnato hoste.
 4 Inita tandem ratio est ut quod uiribus deerat arte aequaretur.
 Ex omnibus legionibus electi sunt iuuenes maxime uigore ac
 leuitate corporum ueloces; eis parmae breuiores quam
 equestres et septena iacula quaternos longa pedes data, prae-
 5 fixa ferro quale hastis uelitaribus inest. Eos singulos in equos
 suos accipientes equites adsuefecerunt et uehi post sese e
 6 desilire perniciter ubi datum signum esset. Postquam ad
 suetudine cotidiana satis intrepide fieri uisum est, in cam

10 Capuae C^2M^1D (*hic -ue*) $A\theta$ (*sed potiundae C. $A\theta$, cf. c. 5. 1 adn.*): capua et π 12 esse sciuit $BDAJ$: esses quid π : sciui K : *del. C^2M^1 uel M^2 ; censuit M^x in marg.*

4 1 erat π *ald.*: est $A\theta$: *delere uoluit ut uid. M^1 uel M^2 , non mai acrius πB^2 Sabellicus: carius $A\theta$: artius uir doctus in A, bene, ni tam cito secuta esset uox artas tam artas πA^v ut s. l. ed. Par. 151 (artas): tam archas D : armatas $A\theta$ *Edd. ante ed. Par.* 2 pro fessus $M^1BDA\theta$: profectus π 3 pedites $\Pi\theta$: pedite *Gron dubitanter et Madv., fort. recte nequaquam P^x per ras. $M^1B^2A\theta$ nequa. dā PCR : nequam quaedam R^2M : neq̄ quidam C^2 : nequadat B : nequam D 5 post sese et M^3 *ald.*: post seset PR : post ses R^2MBDA : posse et $A^7\theta$ 6 Postquam $\Pi\theta$: postquam id *Koch*: i postquam $M. Mueller$ fieri uisum est π : uisum est fieri $MA\theta$ *ale Drak., non male sed cf. c. 5. 17 adn.***

um qui medius inter castra murumque erat aduersus
 instructos Campanorum equites processerunt, et ubi ad 7
 coniectum teli uentum est signo dato uelites desiliunt.
 Pedestris inde acies ex equitatu repente in hostium equites
 incurrit iaculaque cum impetu alia super alia emittunt; qui- 8
 bus plurimis in equos uirosque passim coniectis permultos
 uulnerauerunt; pauoris tamen plus ex re noua atque inopi-
 nata iniectum est, et in perculsum hostem equites inuecti
 pugnam stragemque eorum usque ad portas fecerunt. Inde 9
 equitatu quoque superior Romana res fuit; institutum ut 10
 uelites in legionibus essent. Auctorem peditum equiti im-
 miscendorum centurionem Q. Nauium ferunt honorique id
 ei apud imperatorem fuisse.

Cum in hoc statu ad Capuam res essent, Hannibalem 5
 diuersum Tarentinae arcis potiundae Capuaeque retinendae
 habebant curae. Vicit tamen respectus Capuae in quam 2
 omnium sociorum hostiumque conuersos uidebat animos,
 documento futurae qualemcunque euentum defectio ab Ro-
 manis habuisset. Igitur magna parte impedimentorum 3
 relicta in Brutiis et omni grauiore armatu, cum delectis
 peditum equitumque quam poterat aptissimus ad maturan-
 um iter in Campaniam contendit; secuti tamen tam raptim
 interem tres et triginta elephanti. In ualle occulta post 4

8 atque π ald. : quam A θ dett. plerique 9 res π Drak. : acies A θ
 ald. ante Drak. 10 fuit; institutum $\Pi\theta$: fuit, et institutum Ussing :
 it, instituto Wesenberg, frustra; uoces institutum—essent secl. Viel-
 ber, uix recte Q. (uel quintum) P^x per ras. M¹B²A⁷ θ : quiin π
 (?): quitum BD (-tam) ferunt π (A?)M¹ Aldus : fuerunt RM :
 adunt A⁷ θ Edd. ante Ald. (erant Lov. 2. 4 : narrant Lov. 3 : dett.
 i alia) imperatorem $\Pi\theta$: imperatores Ruperti

5 I diuersum $\Pi\theta$ quod si retines cf. Plant. Merc. 470 et Sall. Iug.
 . 6 : in diuersum C¹M¹Harl. ald., optime, cf. e.g. 1. 28. 10 ; 25. 11. 20 ;
 . 10. 7 ; 38. 56. 1. De in omisso cf. c. 13. 7 adu. 3 armatu
 Gron. : armatura C²M¹A⁷ θ Edd. ante Gron., sane probabilis, sed lect.
 ficiliorem retinemus quamquam in 33. 3. 10 ; 37. 40. 13 ; 37. 41. 3 ; 42.
 . 10 arma potius quam armati commemorari uidentur delectis
 4^x Aldus : delectis exercitibus A θ dett. plerique et Edd. ante Ald.
 tissimus π (fort. -mos M)B¹(abpt- B)J : aptissimis M¹A⁷K dett.
 l., fort. recte secuti M³ uel M³BDA θ : seuti π : sequuti C²

Tifata, montem imminentem Capuae, consedit. Adueniens cum castellum Calatiam praesidio ui pulso cepisset, in
 5 circumsedentes Capuam se uertit, praemissisque nuntiis Capuam quo tempore castra Romana adgressurus esset ut eodem et illi ad eruptionem parati portis omnibus se effunderent, ingentem praebuit terrorem; nam alia parte ipse adortus est, alia Campani omnes, equites peditesque, et cum iis Punicum praesidium cui Bostar et Hanno praeerant erupit.
 7 Romani ut in re trepida, ne ad unam concurrento parter aliquid indefensi relinquerent, ita inter sese copias partiti sunt: Ap. Claudius Campanis, Fuluius Hannibali est oppositus; C. Nero propraetor cum equitibus sex legionum uis quae Suessulam fert, C. Fuluius Flaccus legatus cum socialium equitatu constitit e regione Volturni amnis. Proelium non solito modo clamore ac tumultu est coeptum; sed ad alium uirorum equorum armorumque sonum disposita in muri Campanorum imbellis multitudo tantum cum aeris crepitibus qualis in defectu lunae silenti nocte cieri solet edidit clamorem ut auerteret etiam pugnantium animos. Campano facile a uallo Appius arcebat: maior uis ab altera parte Fuluium Hannibal et Poeni urgebant. Legio ibi sexta locum cessit; qua pulsa, cohors Hispanorum cum tribus elephantibus usque ad uallum peruasit; ruperatque mediam aciem Romanorum et in ancipiti spe ac periculo erat utrum in castris perumperet an intercluderetur a suis. Quem pauorem legionis periculumque castrorum Fuluius ubi uidit, Q. Nauium

5 praemissisque *Crevier ex 'Victorino'*: praemissis (pre- BD) namque $\Pi\theta$ *Edd. ante Ald., fort. nam ex § 6 praesumpto, cf. 29. 5. 6 adn.* praemissis ante *Aldus* sese $CM^3BDA\theta$: sesse *M*: esse *PR*: sese

6 cum iis *PCRK*: cum his R^1MBDA : cum hiis *J* 7 inter sese π : inter se *DA\theta ald. Drak.* 8 Fuluius $\Pi\theta$: Q. Fuluius *H. Mueller, uix necess.* 9 solito $C^x M^1 B^2 A\theta$: soluto π cieri *Aldus*: scieri *D*: fieri $A\theta$ *Edd. ante Ald.* auerteret $\Pi\theta$: aduerteret *Muretus 'e uet. lib.' Lov. 5* 10 a uallo *PC, cf. 1. 27. 10; 5. 18. 1: 38. 33. 11*: uallo $RMEDA^1$, *cf. e.g. 21. 57. 1*: in uallo *A Edd. ante Gron.*: in ualle θ 11 intercluderetur $M^3 A^7 K$ *ed. Mediol. 150.* includeretur Π *Edd. ante ed. Mediol.*: intercludetur *J*

primoresque alios centurionum hortatur ut cohortem hostium
 sub uallo pugnantem inuadant: in summo discrimine rem 13
 uerti; aut uiam dandam iis esse—et minore conatu quam con-
 densam aciem rupissent in castra inrupturos—aut conficiendos
 sub uallo esse; nec magni certaminis rem fore; paucos esse 14
 et ab suis interclusos; et quae dum paueat Romanus inter-
 rupta acies uideatur, eam si se utrimque in hostem uertat
 ancipiti pugna medios circumuenturam. Nauius ubi haec 15
 imperatoris dicta accepit, secundi hastati signum ademptum
 signifero in hostes infert, iacturum in medios eos minitans
 ni se prope sequantur milites et partem capessant pugnae.
 Ingens corpus erat et arma honestabant; et sublatum alte 16
 signum conuerterat ad spectaculum ciues hostesque. Cete- 17
 rum postquam iam ad signa peruenerat Hispanorum, tum
 undique in eum tragulae coniectae et prope tota in unum
 acies uersa; sed neque multitudo hostium neque telorum
 iis arcere impetum eius uiri potuerunt.

Et M. Atilius legatus primi principis ex eadem legione 6
 signum inferre in cohortem Hispanorum coepit; et qui

12 primoresque *AJ*: prioresque π : praetoresque *K* hostium
 sub π (*sed in P* -um su- *partim erasum ut uid.*) *ald.*: hostium in *A0*
Lov. 2. 3. 4. 5 inuadant Π *sed in P* -m inuad- *nix apparet*:
 nuaderet *J*: inuaderent *K* 13 rupissent *Crevier* (*ut in § 11*):
 n- (*uel ir-* rupissent πA^z (-rump- *A*) *ald.*: erupissent *ed. Rom.* 1469:
 ntterrupissent *Luchs dubitanter*, *cf. § 11*, *sed in- ex uoce inrupturos prae-*
umptum, *cf. § 5 et 29. 5. 6 adn.* 14 Romanus *P* (*sed -an. s*)
Faërnus: romanis *CRMBDA0 Edd. ante Drak.* (*unde pauent pro*
paueat Lipsius) : romanos *M¹* *ut s.l.*: romana *Gron.* (*adn.*) *cam*
PCR Gron., *nec non ante eum Lipsius et Faërnus apud Ursinum*:
 tiam *R²MBDA0 Edd. ante Gron.* utrimque *PCM¹ Faërnus ut*
upra, Gron.: utrumque *RMBDA0* (-unque *K*): in utrumque *M³*
 15 signifero ΠA^z *ald.*: signiferis *A⁷⁰* ni se π *Aldus*: nisi
 1 *J Edd. ante Ald.*: ni *K* 16 spectaculum *C²A^v uel A⁷⁰*: specu-
 um Π , *cf. 27. 1. 11 adn.* 17 uersa *CM¹BA0*: uera *PRM*: uerra *D*
 multitudo hostium π : hostium multitudo *A0ald. Drak.*, *cf. in hoc*
bro ca. 3. 10; 4. 6; 7. 10; 8. 1 et 2; 10. 9; 11. 2 et 6; 12. 4 et 17;
4. 5; 15. 13; 16. 13; 19. 5; 26. 4; 46. 5; 50. 6; de mutatione ordinis
1 codd. AN cf. etiam 29. 3. 10 adn., de mutatione in codd. 0 cf. 27. 37. 5
dn. potuerunt π *Aldus*: potuit *A0 Edd. ante Ald.*
 6 1 inferre *Ruperti*: inferri *P*: inferri Π^2 *ald. Drak.*; de -ri *pro*
re cf. 27. 4. 13 adn. coepit *Ruperti*, *probante Madvigio qui exem-*
lum contrarii erroris 25. 35. 8 citat, cui adde 29. 29. 9: coegit Π *ald.*
Drak.

castris praeerant, L. Porcius Licinus et T. Popillius legati,
 pro uallo acriter propugnant elephantosque transgredientes
 2 in ipso uallo conficiunt. Quorum corporibus cum oppleta
 fossa esset, uelut aggere aut ponte iniecto transitum hostibus
 dedit; ibi per stragem iacentium elephantorum atrox edita
 3 caedes. Altera in parte castrorum iam impulsus erant Cam-
 pani Punicumque praesidium et sub ipsa porta Capuae quae
 4 Volturnum fert pugnabatur; neque tam armati inrumpenti-
 bus Romanis resistebant quam porta ballistis scorpionibusque
 5 instructa missilibus procul hostes arcebat. Et suppressit
 impetum Romanorum uolnus imperatoris Ap. Claudii, cui
 suos ante prima signa adhortanti sub laeuo umeri summum
 pectus gaeso ictum est. Magna uis tamen hostium ante
 6 portam est caesa, ceteri trepidi in urbem compulsi. Et
 Hannibal postquam cohortis Hispanorum stragem uidit
 summaque ui castra hostium defendi, omissa oppugnatione
 recipere signa et conuertere agmen peditum obiecto ab tergo
 7 equitatu ne hostis instaret coepit. Legionum ardor ingens
 ad hostem insequendum fuit: Flaccus receptui cani iussit,
 satis ad utrumque profectum ratus ut et Campani quam haud
 multum in Hannibale praesidii esset, et ipse Hannibal
 8 sentiret. Caesa eo die, qui huius pugnae auctores sunt,

1 Licinus (luc- B) π, recte hic et in 27. 6. 19 sed perperam -ius in 27.
 46. 5: licinius Aθ propugnant π Gron.: pugnant A^x Aldus: pu-
 gnabant Aθ: propugnabant Edd. ante Ald. 2 per Πθ, quod, ut in
 9. 13. 11, Madvigio 'nihil esse' uidebatur sed defendi potest ut breuitate
 Liuitiana pluribus in locis in significans (Angl. 'all over'), cf. e.g. 1. 9. 9;
 9. 13. 11; Plant. Cist. 774; Cic. ad Fam. 1. 7. 6; Plin. 19. 94: super
 Ussing, uix necess. 4 tam A¹ ut uid. ald.: iam Πθ, cf. e.g. 27. 2. 8;
 28. 6. 11; 30. 36. 10 al. resistebant CR¹MBDAθald.: resistabant
 PR: restabant Gron. porta Gron.: quo porta πA¹θ: quo A:
 quod porta A^x Edd. uet.: quam porta (i.e. cum praec. quamquam p.)
 M² 5 gaeso (gceso K) ictum θ Aldus: caeso ictum MA¹ uel A^x:
 caeso ictu π(C?): gesso ictum Edd. ante Ald.: cēsū ictu C¹
 6 Hispanorum R²MBD: spanorum PR: ispanorum C oppugna-
 tione CM²BDAθ: oppugntione PRM, cf. 27. 1. 11 adn. 7 Flaccus
 π (-chus B) Gron.: sed flaccus Aθald. quam Π: quoniam (qm̄) t
 8 qui Πθ: quidam qui Luchs 1889, non male (idem uel alii qu
 uel plerique qui minus bene). Ipse nescio an exciderit fort. linea (cf
 § 16) qualis quidam ex numero eorum: Luchsium sequi malit Johnson
 nisi fort. codicibus obtemperandum est

octo milia hominum de Hannibalis exercitu, tria ex Campanis tradunt, signaque Carthaginensibus quindecim adempta, duodeuiginti Campanis.

Apud alios nequaquam tantam molem pugnae inueni 9 plusque pauoris quam certaminis fuisse, cum inopinato in castra Romana Numidae Hispanique cum elephantis irupissent, elephantum per media castra uadentes stragem 10 tabernaculorum ingenti sonitu ac fugam abrumpentium uincula iumentorum facerent; fraudem quoque super tumultum 11 adiectam, immissis ab Hannibale qui habitu Italico gnari Latinae linguae iuberent consulum uerbis quoniam amissa castra essent pro se quemque militum in proximos montes fugere; sed eam celeriter cognitam fraudem oppressamque 12 magna caede hostium; elefantos igni e castris exactos.

Hoc ultimum, utcumque initum finitumque est, ante dedi- 13 tionem Capuae proelium fuit. Medix tuticus, qui summus magistratus apud Campanos est, eo anno Seppius Loesius erat, loco obscuro tenuique fortuna ortus. Matrem eius 14 quondam pro pupillo eo procurantem familiare ostentum cum respondisset haruspex summum quod esset imperium Capuae peruenturum ad eum puerum, nihil ad eam spem 15 adgnoscentem dixisse ferunt: 'Ne tu perditas res Campa-

9 inueni *P*: inueniri Π^2 uel Π^3 : inuenio *A⁷* θ *Edd. ante Gron.*
 10 fugam Π : fuga *M³* uel *M⁷* θ *Edd. ante Gron.* 11 immissis
 (inm- sed cf. *Praef.* § 30) *M¹* uel *M³A⁷*ald.: inuissis *PCR*: inuisis
R²MBDAJ: iussis *K*: missus *C^x* qui habitu Italico gnari
Weissenb., optime: qui habuit alico gnari π (sed aliquo *R²M*): itali
 qui gnari *M¹*: aliquibus gnaris (ut uid.) *M³* uel *M⁷* (his retentis add.
 qui post linguae *M⁷* uel *M¹¹*) *A^v*: qui habuit aliquem (-am *D*) gnarum
 (-ri *BD*) *BDA* (-rum in ras.) θ (ignarum) *Edd. ante Ald.*: qui (habuit
 aliquot) gnari (sic) *Aldus* 1521 *Frob.* 1. 2. *Drak.* (aliquos pro aliquot
Aldus 1519) 13 utcumque *M¹* uel *M²BDA θ* ald.: uicumque π :
 uictorieque *C⁴* initum *M¹A θ* ald.: initium π (-ici- *D*) medix
 tuticus *Lipsius* (qui et qui - est ut gloss. secluserit), *Columna ad Enn.*
Annal. viii, cf. 23. 35. 13 et 24. 19. 2: mediatuticus Π (cf. c. 37. 3 adn.):
 mediatutitus *A⁷* θ 15 adgnoscentem (sed agn-) *C⁴A θ* ald.: adono-
 scentem *PCR* (adan- *R¹*): adagnoscentem *R²M³BD* (cf. e.g. 28. 27. 4
 adn.) Ne (sed nae) tu *Berolinensis Edd. ad Ald.* 1519 *Lipsius*:
 noe tu *M*: no tu *PR*: noctu *CR²BDA θ* : tu *C^xAld.* 1521 *Frob.* 1. 2:
 non tu *M⁷A^v*?

norum narras, ubi summus honos ad filium meum perueniet.
 16 Ea ludificatio ueri et ipsa in uerum uertit; nam cum fame
 ferroque urgerentur nec spes ulla superesset sisti (posse iis
 qui nati) in spem honorum erant honores detractantibus,
 17 Loesius querendo desertam ac proditam a primoribus
 Capuam, summum magistratum ultimus omnium Campano-
 rum cepit.

7 Ceterum Hannibal, ut nec hostes elici amplius ad pu-
 gnam uidit neque per castra eorum perrumpi ad Capuam
 2 posse, ne suos quoque commeatus intercluderent noui consules,
 abscedere inrito incepto et mouere a Capua statuit
 3 castra. Multa secum quonam inde ire pergeret uolenti
 subiit animum impetus caput ipsum belli Romam petendi,
 cuius rei semper cupitae praetermissam occasionem post
 Cannensem pugnam et alii fremebant et ipse non dissimu-
 4 labat: necopinato pauore ac tumultu non esse desperandum
 5 aliquam partem urbis occupari posse, et si Roma in discrimine
 esset, Capuam extemplo omissuros aut ambo imperatores
 Romanos aut alterum ex iis; et si diuisissent copias,
 utrumque infirmiolem factum aut sibi aut Campanis bene

15 narras πA^r ? Aldus: om. $A\theta$: praedicas Edd. ante Ald.
 16 sisti (posse iis qui nati) in spem *Alschefski, optime uestigiis editionis Colon. 1525 insistens*: sisti in spem $\Pi\theta$ (sed spe θ) *linea xv litt. ob -ti | -ti omissa*: sisti in speciem A^x Edd. plerique ante Mog.: iis qui in spem ed. Mog. 1518 et Aldus: iis qui nati in spem ed. Colon. 1525. Per *Alschefskii emendationem lacunae causa patet, cf. 8. 37. 12 adn. et Praef. §§ 43-45. Exempla in hoc tomo reperies (a) linearum in P omissarum a Sp restitutarum ad c. 51. 8 adn., (b) ubi in Sp omissae lineae a P restitutae sunt ad 28. 2. 16 adn., (c) ubi per coniecturam lineae ut hic siue ab aliis siue a nobis restituuntur ad § 8 supra et cc. 9. 6; 12. 2; 13. 9 et 15; 15. 4; 17. 5; 18. 7; 21. 14; 22. 2; 25. 8; 27. 16; 29. 10; 38. 4 (?); 39. 22 et 23; 46. 1; 27. 27. 13; 27. 28. 13; 27. 48. 14; 27. 50. 1; 28. 3. 14; 28. 15. 9 (?); 28. 29. 12 (?); 28. 34. 9; 29. 26. 5; 30. 4. 5; 30. 7. 6; 30. 30. 21; 30. 36. 6; 30. 42. 4 erant Π ald.: erat $A^7\theta$*

7 2 abscedere $C^2RM^2BDA\theta$: abscondere PCR^2M 3 quonam $A^7\theta$ Aldus: quo iam ΠA^v Edd. ante Ald. *Quamquam pronomini color Liuium magis quam Hannibalem decere potest uideri, ideo tamen uocem iam uix hic scripturus erat ne quis iam inde pro ex illo tempore interpretaretur. De nam et iam confusis cf. c. 49. 12; 29. 8. 9; 30. 19. 6 5 et si (Roma) $M^1A^7\theta$: ei si Π : si ald.*

gerendae rei fortunam daturus esse. Vna ea cura angebat 6
 ne ubi abscessisset extemplo dederentur Campani. Numi-
 dam promptum ad omnia audenda donis pellicit ut litteris
 acceptis specie transfugae castra Romana ingressus, altera
 parte clam Capuam peruadat. Litterae autem erant adhorta- 7
 tione plenae: profectionem suam quae salutaris illis foret
 abstracturam ad defendendam Romam ab oppugnanda
 Capua duces atque exercitus Romanos; ne desponderent 8
 animos; tolerando paucos dies totam soluturos obsidio-
 nem. Inde naues in flumine Volturmo comprehensas subigi 9
 ad id quod iam ante praesidii causa fecerat castellum iussit.
 Quarum ubi tantam copiam esse ut una nocte traici posset 10
 exercitus allatum est, cibariis decem dierum praeparatis
 deductas nocte ad fluuium legiones ante lucem traiecit.

Id priusquam fieret ita futurum compertum ex transfugis 8
 Fulvius Flaccus senatui Romam cum scripsisset, uarie animi
 hominum pro cuiusque ingenio adfecti sunt. Vt in re tam 2
 trepida senatu extemplo uocato, P. Cornelius cui Asinae
 cognomen erat omnes duces exercitusque ex tota Italia,
 neque Capuae neque ullius alterius rei memor, ad urbis
 praesidium reuocabat. Fabius Maximus abscedi a Capua 3
 terrerique et circumagi ad nutus comminationesque Hanni-
 balis flagitiosum ducebat: qui ad Cannas uictor ire tamen 4

6 audenda M^1 uel $M^2DA\theta$ ald. *Drak.*: audendaque π (-que C):
 agenda audendaque *Alschevski*, probante *Luchsio* 1889 (subeunda
 audendaque *Weissenb.*: aud. subeundaque *Luchs* 1879: aud. agen-
 daque *Wesenberg*) fort. recte (cf. c. 11. 12 adn.(b)), sed et hic minus
 aptum uidetur esse additamentum et de -que in P insiticio cf. c. 11. 12
 adn. (a) 8 desponderent Π Jald.: deponerent M^1K et ut s. l. A^1J
 paucos $M^3BDA\theta$: pacem π 9 subigi ad id *Gron.*, *luculenter*
 (*Puteani et Vallae uestigiis insistens*): ubi gladio π (-ios C: duci gladios
 C^4): duci gladio $BDA\theta$ Edd. ante *Mog.*: duci ad id *Valla et ut uid.* A^v :
 duci Casilinum ed. *Mog.* 1518: duci Galatiam *Glareanus* 10 traici
 (-ieci K) $C^xM^3A\theta$ (exercitus traici posset $A\theta$, cf. c. 5. 17 adn.): et
 traici π (i.e. post noct- litteris -e t- duplicatis)

8 1 animi hominum π : hominum animi $A\theta$ ald. *Drak.*, c. cf. 5. 17 adn.
 2 omnes duces exercitusque πA^x Aldus: exercitus omnesque duces
 $A\theta$ Edd. ante *Ald.*, cf. adn. praec. et c. 5. 17 adn. 3 ducebat Π :
 dicebat θ 4 ire $CM^1BDA\theta$: tyre PRM , fort. littera t- ex uoce
 sq. praesumpta, cf. 24. 3. 3 et 29. 5. 6 adnn.: yrc P^x per ras.

ad urbem ausus non esset, eum a Capua repulsum spem
 5 potiundae urbis Romae cepisse! non ad Romam obsiden-
 dam, sed ad Capuae liberandam obsidionem ire. Romam
 cum eo exercitu qui ad urbem esset Iouem foederum
 ruptorum ab Hannibale testem deosque alios defensuros
 6 esse. Has diuersas sententias media sententia P. Valeri
 Flacci uicit, qui utriusque rei memor imperatoribus qui ad
 Capuam essent scribendum censuit quid ad urbem praesidii
 esset; quantas autem Hannibal copias duceret aut quanto
 exercitu ad Capuam obsidendam opus esset, ipsos scire.
 7 si ita Romam e ducibus alter et exercitus pars mitti posset, ut
 8 ab reliquo et duce et exercitu Capua recte obsideretur, inter
 se compararent Claudius Fuluiusque utri obsidenda Capua,
 utri ad prohibendam obsidione patriam Romam ueniundum
 9 esset. Hoc senatus consulto Capuam perlato Q. Fuluius
 proconsul, cui collega ex uolnere aegro redeundum Romam
 erat, e tribus exercitibus milite electo ad quindecim milia
 10 peditum mille equites Volturnum traducit. Inde cum Hanni-
 balem Latina uia iturum satis comperisset, ipse per Appiae
 municipia quaeque propter eam uiam sunt, Setiam, Coram,
 11 Lauinium praemisit ut commeatus paratos et in urbibus
 haberent et ex agris deuiis in uiam proferrent, praesidiaque
 in urbes contraherent ut sua cuique res publica in manu
 esset.

5 ruptorum $CM^1BDA\theta$ (rumt-PRM) 6 *primum* qui P^x : quiqui
 π : quique C^2BD utriusque M^3 (uel M^1 secundo consilio) $B^2A^7\theta$: utris-
 que $\pi(A^?)$: utrique M^1 (primo) esset (quantas) $M^1BD AJ$: esse
 π : om. quid ad esset K 7 si ita *Alschefski*: siet | a P.
 siet a CR: si et C^xR^1 uel $R^2MBDA\theta$ ald. ob- (uel op-)sideretur
 $P^xC^3R^2M^1BDA\theta$: opsiderentur (obs- M) π , cf. 27. 17. 4 8 com-
 pararent πR^2A^v (camp- PR, -per- D) ald.: computarent $A\theta$
 9 aegro redeundum *Walters*: aegro eundum C^2 : aegro *Aldus*: aegro
 digrediundum *Weissenb.*: aegrediundum PR, cf. 27. 1. 11 *adn.*
 aegreundum P^1 : egrediundum (-end- θ) $CR^xMBDA\theta$ *Edd. priores*
 aegro gradiendum *ed. Par.* 1513 10 Setiam A^v *ed. Mog.* 1518
 sed iam π : sed eiam C^2 : seditam *AJ*: seducit K (oram pro coram
 $A\theta$) Lauinium Π : laminium θ : lanuuium *Cluuerius, fort. recte, see*
propius erat uiae Appiae quam quod in numerum ipsorum 'Appia
municipiorum' non adscriberetur

Hannibal quo die Volturnum est transgressus, haud procul 9
 a flumine castra posuit: postero die praeter Cales in agrum 2
 Sidicinum peruenit. Ibi diem unum populando moratus per
 Suessanum Allifanumque et Casinatem agrum uia Latina
 ducit. Sub Casino biduo statiuā habita et passim popula-
 tiones factae. Inde praeter Interamnam Aquinumque in 3
 Fregellanum agrum ad Lirim fluuium uentum, ubi intercisum
 pontem a Fregellanis morandi itineris causa inuenit. Et 4
 Fuluium Volturnus tenuerat amnis, nauibus ab Hannibale
 incensis, rates ad traiciendum exercitum in magna inopia
 materiae aegre comparantem. Traiecto ratibus exercitu, reli- 5
 quum Fuluius expeditum iter, non per urbes modo sed circa
 uiam expositis benigne com meatibus, erat; alacresque milites
 alius alium ut adderet gradum memor ad defendendam iri
 patriam hortabantur. Romanū Fregellanus nuntius diem 6
 noctemque itinere continuato ingentem attulit terrorem.
 Tumultuosius quam allatum erat (uolgatum periculum dis-)
 cursu hominum adfingentium uana auditis totam urbem
 concitat. Ploratus mulierum non ex priuatis solum domibus 7
 exaudiebatur, sed undique matronae in publicum effusae
 circa deum delubra discurrunt crinibus passis aras uerrentes,

9 1 quo die *CM¹A⁷ald.*: quode π : quoque ut θ *cd. Rom. 1472 et*
d. Parm. 1480 2 Suessanum *Cluuerius recte*: suessulam $\Pi\theta$
 (as *K*) Casino *Ussing et olim Weissenb.*: casinum $\Pi\theta$: casinum.
di Weissenb. postea biduo $\Pi\theta$: biduum *Wesenberg, sed cf. e.g. c. 51.*
et Caes. B.C. 1. 47. 3 5 iri *PCR J. Perizonius*: ire *R²MDA⁰ald⁷.*
ort. recte: irae *B* 6 nuntius *C^xA⁰*: nuntius (*nūst- C*) π (*scil.*
nus- ex uoce praec. repetitum) unde *Mustius uel Nostius dubitanter con-*
cit Gron. ex Cic. Verr. Act. II. i. 135 et ad Fam. 13. 46 (uolgatum
 periculum dis) cursu *temptauimus Madvigii uestigiis insistentes et lineam*
archetypi praecedentem cum litteris -uo- (-uosiusquam) coepisse rati, cf. c.
16 adn.: cursu π *Edd. ante ed. Par. 1513*: cursum *A*: cursus *A⁷0*
l. Par. 1513 Drak.: propagatum discursu *Madv.*; locum castiganit
Weissenb. quam (quod) allatum erat cursus scribendo, quem secutus
J. Mueller concursus pro cursu scripsit probante Luchsio 1889
 concitat *M¹A⁷ uel A⁶ ed. Mediol. 1480*: conciliat *PJ Edd. priores*:
 conciuerat *K Aldus Drak. (in P conciuat legerat Salmasius)*: concitato
uid. M^x (sed -o in marg.) 7 crinibus *P^xCM¹B^xDA⁰*: cri-
 ninibus π . *cf. 27. 20. 8 adn.* passis *PCR¹ (-im R) MB^xAldus*:
 parsis *BA⁰ Edd. ante Ald.*: parsis *D*

- 8 nixae genibus, supinas manus ad caelum ac deos tendentes
orantesque ut urbem Romanam e manibus hostium eriperent
matresque Romanas et liberos paruos inuiolatos seruarent.
- 9 Senatus magistratibus in foro praesto est si quid consulere
uelint. Alii accipiunt imperia disceduntque ad suas quisque
officiorum partes: alii offerunt se si quo usus operae sit.
Praesidia in arce, in Capitolio, in muris, circa urbem, in
10 montē etiam Albano atque arce Aefulana ponuntur. Inter
hunc tumultum Q. Fuluium proconsulem profectum cum
exercitu Capua adfertur; cui ne minueretur imperium si in
urbem uenisset, decernit senatus ut Q. Fuluius par cum
11 consulibus imperium esset. Hannibal, infestius perpopulato
agro Fregellano propter intercisos pontes, per Frusinatem
Ferentinatēque et Anagninum agrum in Labicanum uenit
12 Inde Algido Tusculum petiit, nec receptus moenibus infra
Tusculum dextrorsus Gabios descendit. Inde in Pupinian
exercitu demisso octo milia passuum ab Roma posuit castra
13 Quo propius hostis accedebat, eo maior caedes fiebat fugien-
tium praecedentibus Numidis, pluresque omnium generum
atque aetatum capiebantur.
- 10 In hoc tumultu Fuluius Flaccus porta Capena cum exer-
citu Romam ingressus, media urbe per Carinas Esquilias
contendit; inde egressus inter Esquilinam Collinamque
2 portam posuit castra. Aediles plebis commeatum eo con-
portarunt; consules senatusque in castra uenerunt; ibi de
summa republica consultatum. Placuit consules circa po-
tas Collinam Esquilinamque ponere castra; C. Calpurnius

8 Romanam Π J: romam K ed. Mediol. 1480 Edd. ad Iac. Gron.
9 consulere C⁴A⁷θ: consule PCR, cf. 24. 24. 9 et 27. I. 11 admn.: co-
sules R²MBDA 10 cum exercitu Capua πA^vAldus (hic
Capua): a capua (om. cct.) Aθ Edd. ante Ald. 11 intercis
πA⁷ uel A⁶Aldus: incisos Aθ Edd. ante Ald. 13 propius M¹.
Aθ: proprius π, cf. 22. 42. 1 adn.

10 2 republica (uel reḡ) πB^x: re C non male: re pre B: rei public
Aθ Edd. ante Gron. ponere R²MBDAθ: ponerent PCR, cf. 29.
2 adn. (de -re pro -rent cf. e.g. 27. 9. 13)

praetorem urbanum Capitolio atque arci praesesse, et senatum frequentem in foro contineri si quid in tam subitis rebus consulto opus esset. Inter haec Hannibal ad Anienem 3 fluvium tria milia passuum ab urbe castra admouit. Ibi stativus positus ipse cum duobus milibus equitum ad portam Collinam usque ad Herculis templum est progressus atque inde proxime poterat moenia situmque urbis obequitans contemplabatur. Id eum tam licenter atque otiose facere 4 Placco indignum visum est; itaque immisit equites summoerique atque in castra redigi hostium equitatum iussit. Cum commissum proelium esset, consules transfugas Numi- 5 arum, qui tum in Aventino ad mille et ducenti erant, media urbe transire Esquilias iusserunt, nullos aptiores inter con- 6 alles tectaque hortorum et sepulcra et cauas undique vias ad pugnandum futuros rati. Quos cum ex arce Capitolioque Publicio in equis decurrentes quidam uiderent, captum Aventinum conclamauerunt. Ea res tantum tumultum ac 7 iram praebuit ut nisi castra Punica extra urbem fuissent, effusura se omnis pauida multitudo fuerit: tunc in domos atque in tecta refugiebant, uagosque in uisus suos pro hostibus lapidibus telisque incessebant. Nec comprimi tumultus 8 periri error poterat refertis itineribus agrestium turbae eorumque quae repentinus pavor in urbem compulerat. In questre proelium secundum fuit summotique hostes sunt. 9 Et quia multis locis comprimendi tumultus erant qui temere fiebantur, placuit omnes qui dictatores consules censorsue

3 ad (ac PD) portam Collinam π Aldus: ac (a M²) porta collinam (uel -na M: -nā M³): a porta collina fort. M² (si -nā correctori M³ scribis) A⁰ (sed porta post collina θ , cf. 27. 37. 5 adn.) Edd. ante Ald. Gron. Drak. 5 ducenti (sed cc) Π , cf. 22. 41. 2 et 28. 34. 2 adnn.: centos JAldus: trecentos K (ccc) Edd. ante Ald. 6 cauas π A⁰ bellicus Aldus: acuias B: uacuas B²A⁰ Edd. ante Ald. Publicio uel π ¹: publico PBDA⁰ Edd. ante Gron. uiderent PCM¹B^xA⁰: disse et P¹ uel P²RM: uiderent et B: uideret D 7 effusura θ ald.: effusa π B²: effuse B pro hostibus A⁰ald.: hostibus Π v. 4 9 tumultus erant C³M¹BD ald.: tumultus erat π : erant multus A⁰, cf. c. 5. 17

fuissent cum imperio esse, donec recessisset a muris hostis.
10 Et diei quod reliquum fuit et nocte insequenti multi temere
excitati tumultus sunt compressique.

11 Postero die transgressus Anienem Hannibal in aciem
omnes copias eduxit; nec Flaccus consulesque certamen
2 detractauere. Instructis utrimque exercitibus in eius pugnae
casum in qua urbs Roma uictori praemium esset, imber
ingens grandine mixtus ita utramque aciem turbauit ut uix
armis retentis in castra sese receperint, nullius rei minore
3 quam hostium metu. Et postero die eodem loco acies in-
structas eadem tempestas diremit; ubi recepissent se in
4 castra, mira serenitas cum tranquillitate oriebatur. In
religionem ea res apud Poenos uersa est, auditaque uox
Hannibalis fertur potiundae sibi urbis Romae modo mentem
5 non dari, modo fortunam. Minuere etiam spem eius duae
aliae, parua magnaue, res, magna illa quod cum ipse ad
moenia urbis Romae armatus sederet milites sub uexillis in
6 supplementum Hispaniae profectos audiit, parua autem quod
per eos dies eum forte agrum in quo ipse castra haberet
uenisse nihil ob id deminuto pretio cognitum ex quodam
7 captiuo est. Id uero adeo superbum atque indignum
uisum eius soli quod ipse bello captum possideret haberetque
inuentum Romae emptorem ut extemplo uocato praecones
tabernas argentarias quae circa forum Romanum essen
iusserit uenire.

8 His motus ad Tutiam fluuium castra rettulit sex milia

10 excitati *CM¹ uel M²BDA^θ*: exercitati *PRM*

11 2 Roma *Palda.*: romana *θ* uictori (uictor *B*) praemium (*ue*
pre-) *πB²*: praemium uictori *A^θEdd. ante Ald., cf. § 6 et c. 5. 17 adn.*

5 spem eius *A^v Valla ed. Par. 1513 marg. et ed. Mog. 1518*: per meiu

π: per medius *M (ubi - supra -u- additum ab M², mox erasum)*: pe
melius *A^θ Edd. uet.*: om. *D* duae (*i.e. ii*) aliae *Madv. Em. p. 375*
cf. c. 51. 2 adn.: et aliae *Πθ, sed -s et totum delet M¹ (fort. et M³)*

parua magnaue *M, Gronouium confirmans*: paruae magnaue *πM¹*
paruae magnaue (*uel -ue -neq.*) *M²A^θ Edd. ante Gron. 6 per eo*

K Edd. uet.: eos *ΠJ* castra haberet *π*: haberet castra *A^θ, cf. §*
et c. 5. 17 adn.

passuum ab urbe. Inde ad lucum Feroniae pergit ire, templum ea tempestate inclutum diuitiis. Capenates aliique 9 qui accolae eius erant primitias frugum eo donaque alia pro copia portantes multo auro argentoque id exornatum habebant. Iis omnibus donis tum spoliatum templum; aeris acerui cum rudera milites religione inducti iacerent post profectionem Hannibalis magni inuenti. —Huius populatio 10 templi haud dubia inter scriptores est. Coelius Romam euntem ab Ereto deuertisse eo Hannibalem tradit, iterque eius ab Reate Cutilisque et ab Amiterno orditur: ex Cam- 11 pania in Samnium, inde in Paelignos peruenisse, praeterque oppidum Sulmonem in Marrucinos transisse; inde Albenſi agro in Marsos, hinc Amiternum Forulosque uicum uenisse. Neque ibi error est quod tanti (ducis tanti)que exercitus 12 uestigia intra tam breuis aevi memoriam potuerint confundi

8 templum $\Pi\theta$: et templum *Weissenb.* (*olim*), *ignarus (ut uid.) quid sit templum* inclutum P : inclutum $P^3CRA?K$: inclutum $MBDA^1J$, *cf.* I. 7. 12 et I. 56. 5 9 aliique qui 'Colbertinus' a *Doniatio citatus, Gron.*: alique π : alique R^2M : alique C : alique $B^2\theta$ *Edd. uet. et Drak.*: qui *Cluuerius* 10 populatio $\Pi\theta$: spoliatio *Woelfflin sed cf. cum Weissenb. e.g. Cic. Verr. Act. II. I. 48* ab Ereto *Sabellicus*: ab freto PC : ac freto $RMBDA\theta$ deuertisse πA^6 : diuertisse $A\theta$ Cutilisque *Glareanus, cf. It. Dial. p. 365*: cupiliisque $\pi\theta$: piliisque C (*sed tradit . . . cu- om.*) 11 in Marrucinos πA^v *Aldus martianos in marrucinos correxerat iam Sabellicus*): instituit in martianos (inst. in martinos A) A^7 uel $A^6\theta$ *Edd. uetustissimi* transisse *ald.*: transisset A : transire θ 12 tanti (ducis tanti)que *Weissenb., cf. 21. 60. 4 adn. (b)*: tantique π : tanti C^xM^1 uel $M^5A\theta$, *minus uene, quamquam cf. 21. 60. 4 adn. (a). Exempla in hoc tomo reperies a) ubi -que in codd. insititium est in cc. 7. 6; 19. 14; 41. 20; 27. 4. 5; 17. 28. 8; 27. 45. 8; 28. 7. 17; 28. 18. 7; 29. 18. 14 (cf. etiam de et insititio 27. 4. 12 adn.)*: (b) ubi (*ut hic*) -que *signum est uocis deperditae in cc. 13. 9; 24. 2; 47. 6 et 9; 49. 13; 27. 3. 9; 27. 10. 2; 27. 12. 16; 17. 13. 13; 27. 46. 11; 28. 12. 13; 28. 15. 1; 28. 26. 6; 29. 18. 7; 29. 10. 10; 29. 22. 4; 29. 24. 7 et 10; 29. 35. 5 et 6*: (c) *copulae -que uel et deperditae in cc. 19. 2 et 11; 30. 12; 35. 8; 44. 8; 46. 4? et 5; 50. 13; 17. 5. 1; 27. 20. 6; 27. 25. 7; 27. 35. 10; 27. 45. 7; 27. 51. 8 et 10; 28. 2. 7; 28. 11. 9; 28. 13. 10; 28. 19. 9; 28. 32. 7; 29. 2. 2 et 17; 30. 13. 2; 30. 21. 5; 30. 34. 8; 30. 40. 1*: (d) *asyndeti Liuiani in 27. 6. 6 breuis aevi P^xBD (sed cui B: seui D)*: breui uisae ui $\pi\theta$ *de syllabis repetitis cf. 27. 44. 1 adn.*: breui uia C^4 : breui uisa aevi

13 —isse enim ea constat— : tantum id interest ueneritne eo
 itinere ad urbem an ab urbe in Campaniam redierit.
 12 Ceterum non quantum Romanis pertinaciae ad premen-
 dam obsidione Capuam fuit, tantum ad defendendan-
 2 Hannibali. Namque (per Samnium Apuliamque) et
 Lucanos in Bruttium agrum ad fretum ac Regium eo cursu
 contendit ut prope repentino aduentu incautos oppresserit.
 3 Capua etsi nihilo segnus obsessa per eos dies fuerat, tamen
 aduentum Flacci sensit, et admiratio orta est non simul
 4 regressum Hannibalem. Inde per colloquia intellexerunt
 relictos se desertosque et spem Capuae retinendae deplora-
 5 tam apud Poenos esse. Accessit edictum proconsulum ex
 senatus consulto propositum uolgatatumque apud hostes ut
 qui cuius Campanus ante certam diem transisset sine fraude
 6 esset. Nec ulla facta est transitio, metu magis eos quam
 fide continente quia maiora in defectione deliquerant quam
 7 quibus ignosci posset. Ceterum quemadmodum nemo
 priuato consilio ad hostem transibat, ita nihil salutare in
 8 medium consulebatur. Nobilitas rem publicam deseruerat
 neque in senatum cogi poterant ; in magistratu erat qui non

12 1 Romanis] *hic* Π : post Capuam *A* (*retento tamen romanis i*
priore loco quod delet A^x) *θald.* *Drak.*, *cf.* § 4 et c. 5. 17 *adn.* 2 pe
 Samnium Apuliamque *Luchs* (per Samnium iam *Weissenb.*), *cf.* *Polyb.*
 9. 7. 10: ignorant Πθ *Edd. uet.*, linea xx litt. ob -amque | -amque
omissa, *cf.* c. 6. 16 *adn.* et Lucanos in ΠJ *Edd. ad Ald.* : in lucanos
 et K : ex lucanis in *Aldus* 1521 Regium C^x per ras. A^x Lon
 4 *ald.* : regis π, *cf.* 27. 17. 1 *adn.* : regii Aθ *dett.* plerique eo cursu
 π *Aldus* : se occursum AJ *dett.* (hoc cursu v eo ? A^b) : se cursu K : tantum
 cursu *Valla Edd. ante Ald.* 3 obsessa *Lipsius* : oppressa Πθ, *cf.*
 30. 7. 4 et *Periocham LVII ad fin.* dies C⁴M¹(uix M³)BAθ : c
 π : om. D 4 apud Poenos (uel pen-) esse πR¹ (apud R) *ald.* : esse
 apud poenos (uel pen-) Aθ, *cf.* § 1 et c. 5. 17 *adn.* 5 proconsulum
Cod. Berolinensis, *cf.* c. 14. 6 : procoēs π (-coēs A) : procoēs BJ : pro
 consulis A^vK. *ald.* certam Π *ald.*, *cf.* 27. 16. 16 *adn.* : certum θ
 6 fide C⁴M¹A^x in ras. *θald.* : fine Π(A?) 7 consulebatur Aθ *ald.*
 constitebatur π : constituebatur CB² : consistebatur D : confitebatur
 M⁴ : conferebatur A⁶ 8 deseruerat M¹ uel M³Aθ *ald.* (*cum per*
terat ald.) *Drak. Madv.* : deseruerant π, *fort. recte, sed cf.* 5. 29. 4 *adn.*
 erat π : haud erat A : autem erat A⁵θ *ald.*

sibi honorem adiecisset, sed indignitate sua uim ac ius magistratui quem gerebat dempsisset. Iam ne in foro quidem aut publico loco principum quisquam apparebat; domibus inclusi patriae occasum cum suo exitio in dies exspectabant.

Summa curae omnis in Bostarem Hannonemque, praefectos praesidii Punici, uersa erat, suo non sociorum periculo sollicitos. Ii conscriptis ad Hannibalem litteris non libere modo, sed etiam aspere, quibus non Capuam solam traditam in manum hostibus, sed se quoque et praesidium in omnes cruciatus proditos incusabant: abisse eum in Bruttios uelut uertentem sese ne Capua in oculis eius caperetur. at hercule Romanos ne oppugnatione quidem urbis Romanae abstrahi Capua obsidenda potuisse; tanto constantiorem inimicum Romanum quam amicum Poenum esse. si redeat Capuam bellumque omne eo uertat, et se et Campanos paratos ruptioni fore. non cum Reginis neque Tarentinis bellum esturos transisse Alpes: ubi Romanae legiones sint, ibi et Carthaginensium exercitus debere esse. sic ad Cannas, sic ad Trāsumentum rem bene gestam, coeundo conferundoque cum hoste castra, fortunam temptando. In hanc sententiam litterae conscriptae Numidis, proposita mercede eam professis operam, dantur. Ii specie transfugarum cum ad Claccum in castra uenissent ut inde tempore capto abirent, famemesque quae tam diu Capuae erat nulli non probabilem

10 summa curae *A0ald.*: summae curae (uel -me -re) π: summa
 ira *C³M³* (*uix M¹*) praefectos *M²BDA0*: praefecto π, cf. § 16 et
 7. 17. 12 *adn.* 11 quibus Πθ: *delere uoluit Doering, sed anacothon facile ferri potest (in § 15 exspectandum erat Numidas cum his
 it. dimitunt)* solam Π *Luchs 1889*: solum *0ald. Luchs 1879*
 ostibus Π *Aldus*: hostium *A⁷⁰ Edd. ante Ald.* se quoque et *A⁷*
ald.: ne quoque π: omne quoque C: eius quoque *M²* 12 sese
Aldus: se *A0 Edd. ante Ald.* 14 exercitus Π *ald.*: exercitum
fort. recte, cf. 27. 17. 1 15 eam *Duker, cf. cum Gron. i. 39. 2:*
 m Πθ capto Π *dett. plerique Gron.*: captato *0ald.*: capuam *Low. i*
 famemesque quae *M¹B²A0* (uel -q'que): famemesque (uel que-
 ue) π tam diu Π *0ald.*: iam diu *Sigonius, haud necess.*

16 causam transitionis faceret, mulier repente Campana in castra
 uenit, scortum transfugarum unius, indicatque imperatori
 Romano Numidas fraude composita transisse litterasque ad
 17 Hannibalem ferre: id unum ex iis qui sibi rem aperuisset
 arguere sese paratam esse. Productus primo satis con-
 stanter ignorare se mulierem simulabat: paulatim dein con-
 uictus ueris cum tormenta posci et parari uideret, fassus id
 18 ita esse litteraeque prolatae. Additum etiam indicio quod
 celabatur et alios specie transfugarum Numidas uagari in
 19 castris Romanis. Ii supra septuaginta comprehensi et cum
 transfugis nouis mulcati uirgis manibusque praecisis Capuan
 rediguntur.

13 Conspectum tam triste supplicium fregit animos Cam-
 panorum. Concursus ad curiam populi factus coegi
 Loesium senatum uocare; et primoribus qui iam diu publici
 consiliis aberant propalam minabantur nisi uenirent in
 senatum circa domos eorum ituros se et in publicum omne
 ui extracturos esse. Is timor frequentem senatum magi-
 2 stratum praebuit. Ibi cum ceteri de legatis mittendis a
 imperatores Romanos agerent, Vibius Virrius, qui defectioni
 3 auctor ab Romanis fuerat, interrogatus sententiam, negat eum
 qui de legatis et de pace ac deditioe loquantur meminisse
 nec quid facturi fuerint si Romanos in potestate habuissent
 4 nec quid ipsis patiendum sit. 'Quid? uos' inquit 'ear'

16 Numidas *C*, *Frob.* 1. 2: numida *PRM*, cf. § 10 et 27. 17. 12 *adn.*
 numidam *M²BDA⁰ald.* 17 ignorare se mulierem *πAldus*:
 mulierem ignorare *A⁰Edd. ante Ald., cf. c. 5. 17 adn.* dein *Π, Id*
Gron.: deinde *A⁰ald.*, cf. 27. 32. 4 et 29. 3. 9 *adn.* fassus *πB*
 (*om. B conuictus . . . esse*): falsus *D*: fassus est *Madv., fort. recte*
 18 Additum *Duker*: et additum *Πθ* (cf. 27. 4. 12 *adn.*): sunt. Additu
olim temptabam 19 comprehensi *π, cf. c. 27. 7 adn.*: comprehen-
CDA⁰ mulcati *Lipsius*: multati *π* (-ctati *Dθ*), cf. 28. 30. 12

13 2 agerent *CR²MBDA⁰*: egerent *PR* Vibius, cf. 23. 6. 1 (*u*
ubius P) et *It. Dial. p. 158* (in *Campanis inscc. praenomen frequent-*
simum inter quas una (106) hunc ipsum uirum uel maiorum ei
aliquem uidetur nominare): uiuius (*hic, et uiuium in c. 14. 3*) *ΠJ Ea*
uet. plerique: subius *K* (et *subium in c. 14. 3*)

deditionem fore censetis qua quondam, ut aduersus Sam-
nites auxilium impetraremus, nos nostrarque omnia Romanis
dedidimus? Iam e memoria excessit, quo tempore et in qua 5
fortuna a populo Romano defecerimus? iam, quemadmodum
in defectione praesidium, quod poterat emitti, per cruciatum
et ad contumeliam necarimus? quotiens in obsidentes, quam 6
inimice eruperimus, castra oppugnauimus, Hannibalem
uocauerimus ad opprimendos eos? hoc quod recentissimum
est, ad oppugnandam Romam hinc eum miserimus? Age 7
contra, quae illi infeste in nos fecerint repetite, ut ex eo quid
speretis habeatis. Cum hostis alienigena in Italia esset et
Hannibal hostis et cuncta bello arderent, omissis omnibus,
omisso ipso Hannibale, ambo consules et duo consulares
exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt. Alterum 8
annum circumuallatos inclusosque nos fame macerant, et
psi nobiscum ultima pericula et grauissimos labores perpassi,
circa uallum ac fossas saepe trucidati ac prope ad extremum
castris exuti. Sed omitto haec—uetus atque usitata res est in 9
oppugnanda hostium urbe labores ac pericula pati—: illud
rae atque odii (inexpiabilis) execrabilisque indicium est.
Hannibal ingentibus copiis peditum equitumque castra 10
oppugnauit et ex parte cepit: tanto periculo nihil moti sunt

4 dedidimus *Modius*: dedimus $\Pi\theta$ ald., cf. 27. 1. 11 adn. 5 a
populo Romano (sed $\bar{p}\bar{r}$) $\Pi\theta$: populi Romani *Alan* 6 hoc $\Pi\theta$:
c *Doering* 7 contra, quae *BDA*ald.: qua contraq. π : contra
ue *C*: quae contra *C*² in (Italia) *C*²*M*²*A*⁷ald.: om. Π , cf. cc.
. 1 (?); 22. 9; 47. 7; 27. 2. 4; 27. 4. 6; 27. 5. 4; 27. 15. 4; 27. 18. 2;
7. 36. 1; 28. 1. 3; 28. 39. 9; 30. 11. 6; 30. 34. 8; 30. 39. 2. *Contra*
e in *P* addito cf. 27. 8. 7 adn. ambo . . . duo π *Gron.*,
vide Nene-Wagener II, pp. 279 sqq. et cf. e.g. 25. 6. 5 et huius libri cc. 7.
26. 11; et 27. 27. 7; 29. 30. 12; 30. 14. 3; 30. 17. 13: ambos . . . duos
ald. 8 et (grauissimos) *C*: e *P*: om. *RMBDA*ald., optime,
cf. 27. 16. 6 adn., sed hic copulam testatur *P*, cf. e.g. c. 3. 10 adn.: ac
Gron. fossas *A* θ (add. ac fossas in marg. *K*) ald.: fossa *PCR*, cf.
12. 16 et 27. 17. 12 adn.: fossam *C*⁴*R*²*M**B**D* ac prope *C*: ae
prope *PR*: et prope *R*²*M**B**D**A*ald. 9 (inexpiabilis) execra-
bilisque *Alschevski*. cf. c. 11. 12 adn. (b): execrabilisque (uel exs-) Π :
execrabilis (uel exs-) *C*²*M*¹ uel *M*²ald., fort. recte, cf. c. 11. 12 adn. (a)

ab obsidione. Profectus trans Volturnum perussit Calenum
 11 agrum: nihil tanta sociorum clade auocati sunt. Ad ipsam
 urbem Romam infesta signa ferri iussit: eam quoque tem-
 pestatem imminentem spreuerunt. Transgressus Anienem
 tria milia passuum ab urbe castra posuit, postremo ad
 moenia ipsa et ad portas accessit; Romam se adempturum
 eis, nisi omitterent Capuam, ostendit: non omiserunt.
 12 Feras bestias caeco impetu ac rabie concitatas, si ad cubilia
 et catulos earum ire pergas, ad opem suis ferendam auertas:
 13 Romanos Roma circumsessa coniuges, liberi, quorum
 ploratus hinc prope exaudiebantur, arae foci deum delubra
 sepulcra maiorum temerata ac uiolata a Capua non auer-
 terunt; tanta auuiditas supplicii expetendi, tanta sanguinis
 14 nostri hauriendi est sitis. Nec iniuria forsitan; nos quoque
 idem fecissemus, si data fortuna esset. Itaque quoniam
 aliter dis immortalibus est uisum, cum mortem ne recusare
 quidem debeam, cruciatus contumeliasque quas parat hostis
 dum liber, dum mei potens sum, effugere morte praeter
 15 quam honesta, etiam leni possum. Non uidebo Ap-
 Claudium et Q. Fuluium uictoria insolenti subnixos, neque
 uinctus per urbem Romanam triumphis spectaculum trahar
 ut deinde in carcerem† aut ad palum deligatus, lacerate

11 Anienem *D.ald. Drak.*: anienem amnem πM^2 (anien amner
M): amnem anienem θ ; *cod. D sequimur quia* (i) *in c. 11. 1 amner*
pro anienem praebent θ , (ii) *in c. 10. 3 Anio uocatur fluius solit*
Latino more (aliud est e.g. Padus amnis), (iii) *uariatus ordo in hoc*
loco testis est glossematis, cf. 27. 34. 3 adn. et Praef. Liui § 5

14 idem *Palld.*: ipsum θ quas parat $M^1 A^x$ (an A^v ?): qua sperat
 π : quas sperat $C^4 BDA\thetaald. Drak.$ 15 et Q. $C^x M^1 B^x A\thetaald.$
eq. PRM (eq.): etque C: etque B: esse Q. D †in carcerem† P
(sed -carem PRM: -cerem M¹) ald.: in carcere A^x Frob. 2. Drak
Madv. (sed hic in c. ad palum, om. aut): post in carcerem add. conde
Alschevski, conditus expirem Heraeus: post in carcere add. enece
Fabri, expirem M. Mueller: ipse lineam excidisse suspicatus (cf. c. 6. 1
adn.) in carcere m(anibus carnificis expirem) temptauit: Madvigium
sequi malit Johnson (cf. de -m addito c. 40. 11 adn.) unum supplicium
memorari ratus, u. adn. sq. Vide etiam Addenda aut ad A^x (a
A^v?) $\thetaald.$: aut P: ad Madv. Em. p. 373, quod probat Johnson qui 2.
 28. 11 (aut crescente pro accrescente) *citat*

uirgis tergo, ceruicem securi Romanae subiciam; nec dirui
 incendique patriam uidebo, nec rapi ad stuprum matres
 Campanas uirginesque et ingenuos pueros. Albam unde 16
 ipsi oriundi erant a fundamentis proruerunt, ne stirpis, ne
 memoria originum suarum exstaret: nedum eos Capuae
 parsuros credam, cui infestiores quam Carthagini sunt.
 Itaque quibus uestrum ante fato cedere quam haec tot tam 17
 acerba uideant in animo est, iis apud me hodie epulae in-
 structae parataeque sunt. Satiatis uino ciboque poculum 18
 idem quod mihi datum fuerit circumferetur; ea potio corpus
 a cruciatu, animum a contumeliis, oculos aures a uidentis
 audiendisque omnibus acerbis indignisque quae manent
 uictos uindicabit. Parati erunt qui magno rogo in propatulo
 aedium accenso corpora exanima iniciant. Haec una uia 19
 et honesta et libera ad mortem. Et ipsi uirtutem mirabun-
 tur hostes et Hannibal fortes socios sciet ab se desertos ac
 proditos esse.'

Hanc orationem Virri plures cum adsensu audierunt quam 14
 forti animo id quod probabant exsequi potuerunt. Maior 2
 pars senatus, multis saepe bellis expertam populi Romani
 clementiam haud diffidentes sibi quoque placabilem fore,
 legatos ad dedendam Romanis Capuam decreuerunt mise-
 runtque. Vibium Virrium septem et uiginti ferme senatores 3
 domum secuti sunt, epulatique cum eo et quantum facere
 potuerant alienatis mentibus uino ab imminentis sensu mali,
 uenenum omnes sumpserunt; inde misso conuiuio dextris 4
 inter se datis ultimoque complexu conlacrimantes suum

6 stirpis ΠJ *cd. Par.* 1513, *cf.* 1. 1. 11: stirps K *Edd. ante ed. Par.*
 parsuros *PRCA*⁷: passuros *R²MBDAθ*: parcituros *M²*

7 tot tam *M¹ uel M² dett. aliq. Edd. ante ed. Par.*: totam π: tota *BD*:
 tot *Aθ*: tam *C²*: tot et tam *ed. Par.* 1513 18 a cruciatu *P^rR^rM*
3DAθ: acruciatu *PR* (ac cr- *C*) iniciant *M¹ uel M³A⁷θ* (inici-
 K) *ald.*: iniiiciant *P^rCR* (-luc- *P*: -lic- *C^rR^rMBDA* (ill-*A*))

9 Et ipsi Πθ *ald.*: est. Ipsi dubitanter *Luchs*, sed optime orationi qua-
 trat et . . . et bis repetitum

14 3 Vibium *u. c.* 13. 2 *adn.* facere Πθ: *secludit Duker*

patriaeque casum, alii ut eodem rogo cremarentur manserunt, alii domos digressi sunt. Impletæ cibis uinoque uenae minus efficacem in maturanda morte uim ueneni fecerunt; itaque noctem totam plerique eorum et diei insequentis partem cum animam egissent, omnes tamen prius quam aperirentur hostibus portae exspirarunt.

6 Postero die porta Iouis, quæ aduersus castra Romana erat, iussu proconsulum aperta est. Ea intromissa legio una
7 et duae alae cum C. Fului legato. Is cum omnium primum arma telaque quae Capuae erant ad se conferenda curasset, custodiis ad omnes portas dispositis ne quis exire aut emitti posset, praesidium Punicum comprehendit, senatum Campanum ire in castra ad imperatores Romanos
8 iussit. Quo cum uenissent, extemplo iis omnibus catenae iniectae, iussique ad quaestores deferre quod auri atque argenti haberent. Auri pondo duo milia septuaginta fuit,
9 argenti triginta milia pondo et mille ducenta. Senatores quinque et uiginti Cales in custodiam, duodetriginta Teanum missi, quorum de sententia maxime descitum ab Romanis constabat.

15 De supplicio Campani senatus haudquaquam inter Fuluium Claudiumque conueniebat. Facilis impetrandae
2 ueniae Claudius, Fului durior sententia erat. Itaque Appius Romam ad senatum arbitrium eius rei totum reiciebat:
3 percontandi etiam aequum esse potestatem fieri patribus,

5 cibis uinoque *C^xBD Aldus*: cibus uinoque (unoque *R*) *P* (*non recte a Luchsio citatus*) *CR*: cibi (cibo *M⁴* uel *M⁷*) unoque *M*: uino cibusque *Aθ* *Edd. ante Ald.*, cf. c. 5. 17 *adn.* diei *C^xM¹* uel *M²BDAθ*: die *π*

partem *C^xAθ Ed. Mog.* 1518 et *Frob.* I. 2: partem is (his *B*, iis *Edd.*) *π* *Edd. uet. et Ald.* 1521 (*errore typogr.?*) 6 Iouis *C⁴M⁷Aθ*: ioui *π*, cf. 27. 17. 12 *adn.* proconsulum *K*, *Ruperti*, cf. c. 12. 5: procos. *P*: procōs *CRM¹* uel *M³* (p̄pro cōs *M*) *DA*: proconsulis *B²*

(-le *B*) *J* (-l') 8 duo milia (*i.e.* ∞ ∞) *LXX PC*: *LXX RMBA θald.*: *lxx M²D* triginta milia (*x̄xx B²D*) *πB²*: tria milia *B θald.* et mille (∞) *cc PC*: et *cc RMAθald.*: et *cē BD*

9 missi *M²* uel *M⁷Aθald.*: misit *π*

15 1 Fului (*sed -uui*) *Aθald.*: fuluius *π Gron.*, uix recte (-O fort. ex littera *D*- sequentis uocis repetita ortum)

num communicassent consilia cum aliquis sociorum Latini nominis [municipiorum] et num ope eorum in bello forent adiuti. Id uero minime committendum esse Fuluius dicere 4 ut sollicitarentur criminibus dubiis sociorum fidelium animi, et subicerentur indicibus quis neque (quid dicerent neque) quid facerent quicquam unquam pensi fuisset; itaque se eam quaestionem oppressurum exstincturumque. Ab hoc 5 sermone cum digressi essent, et Appius quamuis ferociter loquentem collegam non dubitaret tamen litteras super tanta re ab Roma expectaturum, Fuluius, ne id ipsum impedi- 6 mentum incepto foret, dimittens praetorium tribunis militum ac praefectis socium imperauit uti duobus milibus equitum delectis denuntiarent ut ad tertiam bucinam praesto essent.

Cum hoc equitatu nocte Teanum profectus, prima luce 7 portam intrauit atque in forum perrexit; concursuque ad primum equitum ingressum facto magistratum Sidicinum citari iussit imperauitque ut produceret Campanos quos in custodia haberet. Producti omnes uirgisque caesi ac securi 8 percussi. Inde citato equo Cales percurrit; ubi cum in tribunali consedisset productique Campani deligarentur ad palum, eques citus ab Roma uenit litterasque a C. Calpurnio praetore Fuluius et senatus consultum tradit. Murmur 9

3 aliquis Π *dett. aliq., cf. e.g. 24. 22. 14*: aliquibus *A⁷θald.*
 municipiorum (*post nominis*) Π⁰*ald.*: *recte ut gloss. seclussit Madv.*: et mun. *Gron.*: aut mun. *H. J. Mueller* *post forent add.* e ad municipiorum *PCR*, et ad m. *R²MBDAJ*, et m. (*om. ad*) *ald.*: *delent P¹* (*per puncta supra. sed supra e illud uidetur littera c pro puncto stare fort. ut sit siglum uel secundae lect. uel correcturae*) *C⁴ uel C²A¹*: *om. K.*
Apparet igitur municipiorum glossema fuisse quod bis Puteanus et supra et hic (ubi iam ad- ex uoce adiuti scribebat) introduxit 4 quid dicerent neque *hic add. Alschevski* (*post facerent iam neque quid dicerent add. ed. Par. 1513*): *ignorant Π⁰, cf. c. 6. 16 adn.* se eam π (*spatium duarum litt. post eam reliquit P*) *A⁷?* et *ald.*: se etiam *A⁰*
 8 omnes *C⁴M(ōnes)BA(ōms)θ*: *ones PCR*: *om. D, spat. v litt. relicto*
 praetore (*sed pr*) *PC Sigonius*: *populus romano RM*: populo romano a *BD* (*om. a D*): *populoque romano A⁰ald.*; *cf. e.g. r. 23. 3 adn.* et *ῥ. c. tradit PC Gron.*: *est c tradit RM*: *tradit B*: *consuli tradit B²*: *.c. tradit D*: *contradit A⁰*: *tradidit Edd. ante Ald.*: *cum tradidisset Aldus* (*cf. c. 32. 8*)

ab tribunali totam contionem peruasit differri rem integram
 ad patres de Campanis ; et Fuluius, id ita esse ratus acceptas
 litteras neque resolutas cum in gremio reposuisset, praeconi
 imperavit ut lictorem lege agere iuberet. Ita de iis quoque
 10 qui Calibus erant sumptum supplicium. Tum litterae
 lectae senatusque consultum, serum ad impediendam rem
 actam quae summa ope appropinquata erat ne impediri posset.
 11 Consurgentem iam Fulvium Taurea Vibellius Campanus
 per mediam vadens turbam nomine inclamavit, et cum
 12 mirabundus quidnam sese uellet resedisset Flaccus, ‘Me
 quoque’ inquit ‘iube occidi ut gloriari possis multo fortio-
 13 quam ipse es uirum abs te occisum esse.’ Cum Flaccus
 negaret profecto satis compotem mentis esse, modo prohiberi
 etiam se si id uellet senatus consulto diceret, tum Vibellius
 14 ‘Quando quidem’ inquit ‘capta patria propinquis amicisque
 amissis, cum ipse manu mea coniugem liberosque inter-
 fecerim ne quid indigni paterentur, mihi ne mortis quidem
 copia eadem est quae his ciuibus meis, petatur a uirtute
 15 inuisae huius uitae uindicta.’ Atque ita gladio quem ueste
 texerat per aduersum pectus transfixus, ante pedes impera-
 toris moribundus procubuit.
 16 Quia et quod ad supplicium attinet Campanorum et
 pleraque alia de Flacci unius sententia acta erant, mortuum
 Ap. Claudium sub deditionem Capuae quidam tradunt ;
 2 hunc quoque ipsum Tauream neque sua sponte uenisse Cales

9 peruasit P^xM^1 uel $M^3DA^x\theta$: persuasit π 10 lectae C^4M^1
 (*uix* M^1) $BDA\theta$: legata es (*i.e.* legata esse natusque) PCR : legatae
 P^xR^2M 11 Vibellius ΠJ , cf. 23. 8. 5. 23. 46. 12 (*et in Nominum*
Italiae indice in It. Dial. Vibellia, Vinellia, Vibuleia, Vibullia) : iubellius
 $J^2ald.Drak.$ (cf. *Val. Max.* 3. 2. *Ext.* 1) quod in *insec. nusquam in*
Italia occurrit : imbellius K turbam π Aldus : urbem turbamque
 $A\theta$ Edd. ante Ald. (urbem turbam *ed. Mog.* 1518) $Drak.$ resedisset
 (*resid-MBD*) πM^1B^1 Aldus : inquireret residens $A\theta$ Edd. ante Ald
 13 mentis esse πB^2 Aldus (*quod praesto erat Prisciano* 6 § 709)
 mente in esse B : esse mentis $A\theta$ Edd. ante Ald., cf. c. 5. 17
 16 1 Flacci M^1 uel $M^2BDA\theta$: placei π

neque sua manu interfectum, sed dum inter ceteros ad palum deligatur, quia parum inter strepitus exaudiri possent quae uociferaretur silentium fieri Flaccum iussisse tum Tauream 3 illa quae ante memorata sunt dixisse, uirum se fortissimum ab nequaquam pari ad uirtutem occidi; sub haec dicta iussu proconsulis praeconem ita pronuntiasse: 'Lictor, uiro forti adde uirgas et in eum primum lege age.' Lectum quoque 4 senatus consultum priusquam securi feriret quidam auctores sunt, sed quia adscriptum in senatus consulto fuerit si ei uideretur integram rem ad senatum reiceret, interpretatum esse quid magis e re publica duceret aestimationem sibi permissam.

Capuam a Calibus reditum est, Atellaque et Calatia in 5 deditionem acceptae; ibi quoque in eos, qui capita rerum erant, animaduersum. Ita ad septuaginta principes senatus 6 interfecti, trecenti ferme nobiles Campani in carcerem conditi, alii per sociorum Latini nominis urbes in custodias dati, variis casibus interierunt: multitudo alia ciuium Campanorum uenum data. De urbe agroque reliqua consultatio fuit, 7 quibusdam delendam censentibus urbem praeualidam proinquam inimicam. Ceterum praesens utilitas uicit; nam propter agrum, quem omni fertilitate terrae satis constabat primum in Italia esse, urbs seruata est ut esset aliqua aratorum sedes. Vrbi frequentandae multitudo incolarum 8 libertinorumque et institorum opificumque retenta: ager omnis et tecta publica populi Romani facta. Ceterum 9

2 dum . . . deligatur *Frob.* 2 (*de -tur et -tus confusis cf.* 27. 21. 5; 3. 48. 9 *adm.* et *de cum pro dum cf.* 24. 17. 1 *adm.* et (*dum pro cum*) 1. 0. 7): cum . . . deligatus (-leg- D) Πθ (*supra quia scripsit ·| J*) *ald.*, unde (*cum retento*) *coni.* deligatus *quiritaret Weissenb.*, deligaretur *larant*, deligatus quaedam uociferaretur *Alschefski* (*qui infra uoces uae uociferatur omisit*) uociferaretur *Harant*: uociferatur πA¹? *f.* 24. 24. 9 et 27. 1. 11 *adm.*: uociferabatur C⁴M³A⁷J¹ (-bantur J) *ald.*: uociferantur BDA 5 rerum πA⁷? *Aldus*: rei Aθ *Edd.* *nte Ald.* 6 Campani Πθ: Campani alii *Harant*, frustra censentibus C⁴M¹Aθ: scescentibus (*susc-* BD) π, unde sciscentibus *iron.* dubitanter 8 ager P²C²M¹ uel M³BDAθ: aeger π

habitari tantum tamquam urbem Capuam frequentarique placuit, corpus nullum ciuitatis nec senatum nec plebis
 10 concilium nec magistratus esse: sine consilio publico, sine imperio multitudinem nullius rei inter se sociam ad consensum inhabilem fore; praefectum ad iura reddenda ab
 11 Roma quotannis missuros. Ita ad Capuam res compositae consilio ab omni parte laudabili. Seuere et celeriter in maxime noxios animaduersum; multitudo ciuium dissipata
 12 in nullam spem reditus; non saeuitum incendiis ruinisque in tecta innoxia murosque, et cum emolumento quaesita etiam apud socios lenitatis species incolumitate urbis nobilissimae opulentissimaeque, cuius ruinis omnis Campania, omnes qui Campaniam circa accolunt populi ingemuissent;
 13 confessio expressa hosti quanta uis in Romanis ad expetendas poenas ab infidelibus sociis et quam nihil in Hannibale auxilii ad receptos in fidem tuendos esset.

17 Romani patres perfuncti quod ad Capuam attinebat cura, C. Neroni ex iis duabus legionibus quas ad Capuam habuerat sex milia peditum et trecentos equites quos ipse legisset et socium Latini nominis peditum numerum parem et octingentos equites decernunt. Eum exercitum Puteolis in naues impositum Nero in Hispaniam transportauit. Cum Tarracoenem nauibus uenisset, expositisque ibi copiis et nauibus subductis socios quoque nauales multitudinis augendae causa
 3 armasset, profectus ad Hiberum flumen exercitum ab Ti Fonteio et L. Marcio accepit. Inde pergit ad hostes ire
 4 Hasdrubal Hamilcaris ad Lapides Atros castra habebat; in Ausetanis is locus est inter oppida Iliturgim et Mentissam

9 senatum θ *Lov.* 3. 5 *Edd. ante Ald. Duker*: senatus Π *Aldus*, cf. 27. 17. 1 *adn.* 13 auxilii $C^2M^1B^2DA\theta$: auxilia π (*littera a duplicata*) esset $A^{\eta}\theta$ (*sed hi duo ante ad*) *ald.*: esse Π (*sed ante ad A*

17 1 patres Π *Gron.*: praetores $A^{\eta}\theta$: proconsules *ald.* quos $\pi\theta$: qd C : *om.* M : qua *Sabellicus* C . Π , cf. c. 5. 8: claudio *ald.* clau. K : cum J 3 L . J^2 in *marg.* K , cf. 25. 37. 1: *om.* Π ala
 4 Ausetanis $\Pi\theta$: Oretanis *Glareanus*, bene, sed nihil mutamus

Huius saltus fauces Nero occupauit. Hasdrubal, ne in arto 5
 res esset, caduceatorem misit qui promitteret si inde missus
 foret se omnem exercitum ex Hispania deportaturum. Quam 6
 rem cum laeto animo Romanus accepisset, diem posterum
 Hasdrubal conloquio petiuit ut coram leges conscriberentur
 de tradendis arcibus urbium dieque statuenda ad quam
 praesidia deducerentur suaque omnia sine fraude Poeni
 deportarent. Quod ubi impetrauit, extemplo primis tenebris 7
 atque inde tota nocte quod grauissimum exercitus erat
 Hasdrubal quacunq̄ posset euadere e saltu iussit. Data 8
 edulo opera est ne multi ea nocte exirent, ut ipsa paucitas
 eum ad hostem silentio fallendum aptior, tum ad euadendum
 per artas semitas ac difficiles esset. Ventum insequenti die 9
 ad conloquium est; sed loquendo plura scribendoque dedita
 opera quae in rem non essent die consumpto, in posterum
 dilatum est. Addita insequens nox spatium dedit et alios 10
 mittendi; nec postero die res finem inuenit. Ita aliquot 11
 dies disceptando palam de legibus noctesque emittendis clam
 castris Carthaginiensibus absumptae. Et postquam pars
 maior emissa exercitus erat, iam ne iis quidem quae ultro
 dicta erant stabatur; minusque ac minus, cum timore simul 12
 de decrescente, conueniebat. Iam ferme pedestres omnes
 oppiae euaserant e saltu cum prima luce densa nebula saltum
 omnem camposque circa intexit. Quod ubi sensit Hasdrubal,
 mittit ad Neronem qui in posterum diem conloquium differ-

5 occupauit. Hasdrubal ne *AⁿN³θald.* *Frob.* 1. 2 (fort. a *Spirensia-*
fonte ortum): om. π, fort. linea xx. litt. perdita, cf. cc. 6. 16 et
 . 8 adu.: ne AN: obscederet D: insedit. Hasdrubal cum *uestigiis*
ronouii insistens Weissenb.; *plura excidisse suspicatus erat Madv.*

set *P^x* per ras. *θald.*: esset set P, cf. 27. 44. 1: esset sed *RMBD*
 missus Πθ: emissus *Madv.* Em. p. 374, fort. recte 6 coram
adu. Em. p. 375: romam ΠJ: romani (cum conscriberent) *M²A^v*
ald.: a romanis C⁴ tradendis C⁴M¹A^vValla θ (tradd- K): tra-
 ndis π: reddendis D 7 atque Πθ: ac ut uid. noluit *P^x*
secundum Luchsium a) e saltu *BDAθald.*, cf. § 12 et 42. 18. 5:
 ltu *M¹*, cf. 8. 26. 4 adu.: salu π 9 loquendo *A⁴θ*: loquendi
 (sed *M* mox scribendoq̄.: -diq. *M²* uel *M¹*): loquenda D

Addita insequens π (sed de *P⁴*-dita in in ras.' ait *Luchs*, *perperam*)
 12 qui πθ *Madv.* 1882: secl. *Perizonius*, probante *Madv.* Em. p. 375

ret: illum diem religiosum Carthaginiensibus ad agendum
 13 quicquam rei seriae esse. Ne tum quidem suspecta fraus
 cum esset, data uenia eius diei, extemplo Hasdrubal cum
 equitatu elephantisque castris egressus sine ullo tumultu in
 14 tutum euasit. Hora ferme quarta dispulsa sole nebula
 aperuit diem, uacuaque hostium castra conspexerunt Romani.
 15 Tum demum Claudius Punicam fraudem adgnosens ut se
 dolo captum sensit, proficiscentem institit sequi paratus
 16 conflare acie. Sed hostis detractabat pugnam; leuia tamen
 proelia inter extremum Punicum agmen praecursoresque
 Romanorum fiebant.

18 Inter haec Hispaniae populi nec qui post cladem acceptam
 defecerant redibant ad Romanos, nec ulli noui deficiebant
 2 et Romae senatui populoque post receptam Capuam nor
 Italiae iam maior quam Hispaniae cura erat. Et exercitum
 3 augeri et imperatorem mitti placebat; nec tam quem mit
 terent satis constabat quam illud, ubi duo summi impera
 tores intra dies triginta cecidissent, qui in locum duorum
 4 succederet extraordinaria cura deligendum esse. Cum ali
 alium nominarent, postremum eo decursum est ut procon
 sulis creando in Hispaniam comitia haberentur; diemque
 5 comitiis consules edixerunt. Primo exspectauerant ut qu
 se tanto imperio dignos crederent nomina profiterentur
 quae ut destituta exspectatio est, redintegratus luctu
 acceptae cladis desideriumque imperatorum amissorum.

12 seriae esse C^2 uel C^4 Gron. : seria (feria D) esse π : feriam esse
 M^2 uel M^7 uel ambo : feriatum A : feriatumq. esse θ : feriatum esse
 Aldus : esse Edd. (quos uidimus) ante Ald. 13 cum esset, da
 $\Pi\theta$; recte sic interpunxit Harant (; cum data esset ald. Drak.) e:
 temploque (-tim- MBD) π Harant : extemplo Ald. Drak.
 15 sequi C^4 M^1 uel $M^2B^1A^v\theta$: equi Π

18 3 tam Gron. : tamen $\Pi\theta$ ald. quam illud (sed qm A) Π Gron
 qm id J : quoniam K : cum illud C^4 uel C^5 : quoniam illuc Edd. an
 Gron. 4 ut . . . haberentur Madv. Em. p. 375 : ut populus . .
 haberet $\Pi\theta$ ald. quod tutari uoluit Weissenb. exempla qualia 4. 56.
 citando, sed populus ex pro- duplicato ortum unde -rentur in -r
 mutatum

Maesta itaque ciuitas prope inops consilii comitiorum die 6
 men in campum descendit; atque in magistratus uersi
 circumspectant ora principum aliorum alios intuentium fre-
 untque adeo perditas res desperatumque de re publica
 se ut nemo audeat in Hispaniam imperium accipere, cum 7
 abito P. Cornelius (Publi filius eius) qui in Hispania
 ceciderat, [filius] quattuor et uiginti ferme annos natus, pro-
 ssum se petere, in superiore unde conspici posset loco
 constitit. In quem postquam omnium ora conuersa sunt, 8
 amore ac fauore ominati extemplo sunt felix faustumque
 imperium. Iussi deinde inire suffragium ad unum omnes 9
 non centuriae modo, sed etiam homines P. Scipioni imperium
 se in Hispania iusserunt. Ceterum post rem actam ut iam 10
 sederat impetus animorum ardorque, silentium subito
 etum et tacita cogitatio quidnam egissent; nonne fauor plus
 uisisset quam ratio. Aetatis maxime paenitebat; quidam 11
 fortunam etiam domus horrebant nomenque ex funestis
 cabus familiis in eas prouincias ubi inter sepulcra patris
 patrique res gerendae essent proficiscentis.

Quam ubi ab re tanto impetu acta sollicitudinem curam- 19

consilii $C^4 M^1 B D A \theta$: consilii π (fort. -sui C) aliorum Π
 lus: aliorumque $A \theta$ Edd. ante Ald., cf. § 11 in Hispaniam
 perium) $\Pi \theta$: in Hispania Gron. 7 Publi filius eius hic
 psimus et filius infra seclusimus, cf. 29. 14. 8, lineam xv litt. ob -ius |
 excidisse rati (cf. c. 6. 16 adn.), tum uocem filius paene necessario in
 teani archetypo esse additam: ignorant π : illius $A N \theta$ ald.: Publii
 m.: P. Cornelii eius Iac. Gron., bene: P. Cornelii M^2 Alschevski;
 homines cum codd. filius post ceciderat retinent 9 inire πR^1 (ire
 Drak.: inire confusum A (sed -s- in ras.) Edd. uet.: inire confusum
 $N \theta$ Lov. 2. 3. 5: inire confestim ed. Camp., Gebhard. Num confusum
 id in marg. exemplaris sui a nescioquo de huius loci obscuritate que-
 re additum in contextum induxerat A? 10 impetus P^x per ras.
 $M^2 A^x$ ald.: imperat impetus $\Pi \theta$ nonne Madv. Em. p. 375 sq.:
 i $\Pi J^1 K$ (noni J) quorum plerique post noui interpunxerunt: noui;
 quod A^v in marg. et Valla: noui; quod ald.: num C^4 Lov. 2. 4.
 m. fauor $\pi C^4 \theta$: maior C qui mox in § 11 uigiliis pro familiis
 praebet (legionibus C^4 !); mirus uterque lapsus ut e.g. in c. 50. 5
 11 eas Π Aldus: easque θ Edd. ante Ald., cf. § 6
 9 1 Quam M uel $M^1 A^v$ Aldus: qua ui $PC^2 R^1$: qua P^x per ras. uix
 etiam C^x (et -a- partim eraso) R et $R^x M$ (si qua M^1): quod $A \theta$
 E. ante Ald.

que hominum animaduertit, aduocata contione ita de aetate
sua imperioque mandato et bello quod gerendum esse
2 magno elatoque animo disseruit, ut ardorem eum qui residerat
excitaret rursus nouaretque et impleret hominem certioris
spei quam quantam fides promissi humani aut rationis
3 ex fiducia rerum subicere solet. Fuit enim Scipio non uerum
tantum uirtutibus mirabilis, sed arte quoque quadam a
4 iuuenta in ostentationem earum compositus, pleraque apud
multitudinem aut per nocturnas uisa species aut uelut
diuinitus mente monita agens, siue et ipse capti quadam
superstitione animi, siue ut imperia consiliaque uelut sortis
5 oraculi missa sine cunctatione exsequerentur. Ad hoc iam
inde ab initio praeparans animos, ex quo togam uirilem
sumpsit nullo die prius ullam publicam priuatamque rem
egit quam in Capitolium iret ingressusque aedem consideraret
6 et plerumque solus in secreto ibi tempus tereret. Hic mos
per omnem uitam seruatus seu consulto seu temere uulgata
opinionem fidem apud quosdam fecit stirpis eum diuinae uirum

1 animaduertit *B*² (-rtam *B*) *A.ald.*: animam aduertit π : animu
aduertit *M*¹ *Iac. Gron. ex cod. D* (sed -mam *D*): auertit *J*: scipio a
uertit *K* 2 nouaretque π (-quę *C*): innouaretque *A*⁰ *Edd. u*
et (impleret) *A*⁰*ald.*: om. π , cf. § 11 et c. 11. 12 adn. (c)
(fiducia) *P*⁰*ald.*: et *Luchs* 1889, frustra subicere *Ed. Mog.* 15
(-iic-): ubi ecere *PR*: ubi egere *C*: ubi iecere *R*²*MB* (eicere *B*¹:
ubi iacere *D*: subire *A*^x per ras. θ 4 aut (per) Π θ , quod
fort. defendi potest si uisa pro quae sibi uisa esse adfirmabat interpretar
tum enim uisa cum uelut (ws apud Polyb. 10. 2. 12) aequiperatur:
ut *praeunte Dukero Weissenb., bene*: ut *ed. Mog.* 1518 uisa
Edd. uet., u. adn. praec.: uisas *Fabri*: *fort. delendum esse censet H*
Mueller, male mente *ald.*: mentem Π (-m in *P* *paene deletu*
ipse π *B*¹ *Aldus*: ipsi *BA*⁰ *Edd. ante Ald.* sine *P*^x per r
uix perfectam Ed. Mog. 1518: sitne *PC*: sit nec *RM*: sint|nec (uel si
nec) *BDA*⁰ *Edd. uet.* exsequerentur *Gron.*: essequerentur
PCR: assequerentur *R*²*MBDA*⁰*ald.* 5 rem egit *CM*¹*BD*^x:
remigit *PRM* secreto *M*¹ uel *M*³ θ *Aldus*: secretu π : secretu
BDA *Edd. ante Ald.* tempus hic praebent π , post plerumque
Edd. ante Gron., cf. c. 5. 17 adn. 6 Hic mos . . . seruatus
Pal. 1 in marg. probante Gron.: hic mos . . . seruabat *PCR*: hic r
. . . seruabatur *MBDA*⁰ *Edd. uet. nonnulli*: hic mos qui . . . ser
batur *ald. Drak.*: hic mos quem . . . seruabat *Weissenb., quod m*
Johnson fecit *A*⁰ *Ed. Mog.* 1518: fecit ut Π *Edd. ante Mog.*
27. 8. 7 adn.)

esse, rettulitque famam in Alexandro magno prius uolgatam, 7
 et uanitate et fabula parem, anguis immanis concubitu con-
 ceptum, et in cubiculo matris eius uisam persaepe prodigii
 eius speciem interuentuque hominum euolutam repente
 atque ex oculis elapsam. His miraculis nunquam ab ipso 8
 elusa fides est; quin potius aucta arte quadam nec abnuendi
 tale quicquam nec palam adfirmandi. Multa alia eiusdem 9
 generis, alia uera, alia adsimulata, admirationis humanae in
 eo iuuenes excesserant modum; quibus freta tunc ciuitas
 uetati haudquaquam maturae tantam rerum molem tantum-
 que imperium permisit.

Ad eas copias quas ex uetere exercitu Hispania habebat, 10
 quaeque a Puteolis cum C. Nerone traiectae erant, decem
 milia militum et mille equites adduntur, et M. Iunius
 Silanus propraetor adiutor ad res gerendas datus est. Ita 11
 cum triginta nauium classe—omnes autem quinqueremes
 erant—Ostiiis Tiberinis profectus praeter oram Tusci maris,
 Alpesque et Gallicum sinum et deinde Pyrenaei circum-
 spectus promuntorium, Emporiis urbe Graeca—oriundi et ipsi
 Phocaea sunt—copias exposuit. Inde sequi nauibus iussis 12
 Tarraconem pedibus profectus conuentum omnium sociorum

8 His miraculis Πθ (hiis J): huius miraculi Gron. sed cf. § 6 opi-
 nioni 9 tunc C⁴?A⁷ald.: nunc Πθ dett. rerum molem
 10 uel P²C: molem rerum π^θald. Drak. 10 militum π: pedi-
 um A^θald. mille A⁷θald.: om. π (cf. 29. 28. 10 adn.) sed
 patium unius litt. (∞) reliquit P: milites A (qui equites om.: add.
 17) 11 ostiis PRM (cf. lect. Put. 22. 38. 8): hostiis CBDA^θ:
 ostiis Wesenberg, fort. recte (cf. 22. 38. 8), sed cf. e.g. 27. 41. 8 et
 Niemann, Études p. 271. De Plurali ostia cf. 9. 19. 4 (Tiberinis); 22.
 7. 1, et Verg. Acn. 1. 14; Singularis in 1. 33. 9; 22. 11. 6 et 7; 23. 38.
 ; 25. 20. 3; 27. 11. 2; 27. 22. 12, cf. etiam 29. 14. 11. Pluralis ipsum
 unius exitum uidetur semper designare praecipue a mari aduenientibus:
 motiens de urbe ipsa et portu agitur, Singularis usurpatur Alpes-
 que et A⁷θ, fort. ex Sp ortum, cf. § 2 sup.: alpes neque π(C?A?):
 Alpesque C²M¹ uel M³: alpes atque ald. Drak. et (deinde) Πald.:
 θ Pyrenaei (uel -nei: -ne C) Π (pir- B): pyrenes θald.
 circumuectus C⁴ uel C⁵M¹ uel M³K.ald.: circumuentus Π(C?)J
 [ipsi] ob has uoces et ob mentionem triremium Massiliensium in § 13
 liquid supra (post Alpesque?) excidisse suspicatus est Crevier, recte

—etenim legationes ad famam eius ex omni se prouincia effu-
 13 derant—habuit. Naues ibi subduci iussit, remissis quattuor
 14 triremibus Massiliensium quae officii causa ab domo pro-
 15 secutae fuerant. Responso inde legationibus suspensis
 uarietate tot casuum dare coepit, ita elato ab ingenti uirtu-
 tum suarum fiducia animo ut nullum ferox uerbum excideret
 ingensque omnibus quae diceret cum maiestas inesset tum
 20 fides. Profectus ab Tarracone et ciuitates sociorum et
 hiberna exercitus adiit, collaudauitque milites quod duabus
 2 tantis deinceps cladibus icti prouinciam obtinuissent, nec
 fructum secundarum rerum sentire hostes passi omni cis
 Hiberum agro eos arcuissent, sociosque cum fide tutati
 3 essent. Marcium secum habebat cum tanto honore, ut facile
 apparet nihil minus uereri quam ne quis obstaret gloriae
 4 suae. Successit inde Neroni Silanus, et in hiberna milites
 noui deducti. Scipio omnibus quae adeunda agendaque
 erant mature aditis peractisque Tarraconem concessit.
 5 Nihilo minor fama apud hostes Scipionis erat quam apud
 ciues sociosque, et diuinatio quaedam futuri, quo minus ratic
 timoris reddi poterat oborti temere, maiorem inferens
 6 metum. In hiberna diuersi concesserant, Hasdrubal Giso-
 nis usque ad Oceanum et Gades, Mago in mediterranea
 maxime supra Castulonensem saltum; Hasdrubal Hamil-
 caris filius proximus Hiberno circa Saguntum hibernauit.
 7 Aestatis eius extremo qua capta est Capua et Scipio in

12 famam $\pi^2 A^x$: fam P, cf. 27. 1. 11 adn.: famam aduentus A^2 e
A⁷ald. Drak 14 diceret *BDA⁶ald.*: diceretque π (*sed -qua*
RM), cf. c. 11. 12 adn. (a)

20 2 arcuissent *A⁶ald.*: arcissent Π (art- B) 3 uereri quar
K Lov. 1. 3 *ald.*: quam uereri quam J: quam uereri Π *dett. pleriqu*
probante Gron., *sed et aliud prorsus est* 27. 18. 11 *et de ordinis in P mu*
tatione cf. 28. 2. 15 adn. (quam magis pro magis quam) 5 obor
 temere *Gron.* (oborti temere eo *Salmasius*, non male *sed cf.* 25. 1. 6
 35. 12. 10): oportet temere PR: oportet emere *R¹MBD*: oportet
 temere CAJ: temere A^x : omnem temere K: eo opportune *Lov.*
ald. 6 Gades (*uel -is*) *C^xB²DA⁶*: gaudis π : gaugis B: gailg
fort. B¹ 7 qua J. *Perizonius*, cf. e g. 22. 19. 1: quo Π *ald.*

Hispaniam uenit, Punica classis ex Sicilia Tarentum accita ad arcendos commeatus praesidii Romani quod in arce Tarentina erat, clauserat quidem omnes ad arcem a mari 8 aditus, sed adsidendo diutius artiozem annonam sociis quam hosti faciebat; non enim tantum subuehi oppidanis per 9 pacata litora apertosque portus praesidio nauium Punicarum poterat quantum frumenti classis ipsa turba nauali mixta ex omni genere hominum absumebat, ut arcis praesi- 10 dium etiam sine inuecto quia pauci erant ex ante praeparato sustentari posset, Tarentinis classique ne inuectum quidem sufficeret. Tandem maiore gratia quam uenerat classis 11 dimissa est; annona haud multum laxauerat quia remoto maritimo praesidio subuehi frumentum non poterat.

Eiusdem aestatis exitu M. Marcellus ex Sicilia prouincia 21 eum ad urbem uenisset, a C. Calpurnio praetore senatus ei ad aedem Bellonae datus est. Ibi cum de rebus ab se gestis 2 disseruisset, questus leniter non suam magis quam militum vicem quod prouincia confecta exercitum deportare non uicisset, postulauit ut triumphanti urbem inire liceret. Id non impetrauit. Cum multis uerbis actum esset utrum minus 3 conueniret cuius nomine absentis ob res prospere ductu eius gestas supplicatio decreta foret et dis immortalibus habitus honos ei praesenti negare triumphum, an quem tradere exer- 4 citum successoribus iussissent—quod nisi manente in prouincia bello non decerneretur—eum quasi debellato triumphare cum exercitus testis meriti atque immeriti triumphum abesset,

7 ad arcendos *C⁴A⁷ald.*: arcendos (-ntos B) Π (arg- *PRM*): arcendo *A⁷θ* 8 hosti *M¹A^θald.*: hostis π, unde hostibus *Alscheferi* (sed de -s addito cf. c. 40. 14 adn.) 11 est; annona Πθ(-nam *A³ald.*: annonam dubitanter *Gron.* (i.e. classis dim. annonam . . . laxauerat) laxauerat Πθ, quae lectio si recta est, cf. *Curt.* 4. 3. 6: laxata est uolebat *Luchs* (1889), fort. recte, cf. 2. 34. 12 (laxandi annonam) et 32. 5. 2

21 1 exitu *C²M¹DA^θ*: exitus π, cf. § 4 et c. 40. 14 adn. 2 diseruisset *R²MBDA^θ*: deseruisset *PCR* 3 minus *A⁷θald.*: nimis 4 non *A⁶ Aldus*: num *P*: om. Π²θ dett. *Edd. ante Ald.*: numquam *Weissenb.* debellato triumphare *Frob.* 1 (debellato triumphare *PR*): de bello triumphare π²*R¹θald.* (post bello add. confecto *[?]*) meriti *P^xC^xBDA^θ*: meritis π, cf. § 1 et c. 40. 14 adn. quae Πθald.: aut *Gron.*

5 medium uisum ut ouans urbem iniret. Tribuni plebis ex
 auctoritate senatus ad populum tulerunt ut M. Marcello
 6 quo die urbem ouans iniret imperium esset. Pridie quam
 urbem iniret in monte Albano triumphauit; inde ouans
 7 multam prae se praedam in urbem intulit. Cum simulacro
 captarum Syracusarum catapultae ballistaeque et alia omnia
 instrumenta belli lata et pacis diuturnae regiaeque opulentiae
 8 ornamenta, argenti aerisque fabrefacti uis, alia supellex
 pretiosaque uestis et multa nobilia signa, quibus inter primas
 9 Graeciae urbes Syracusae ornatae fuerant. Punicae quoque
 uictoriae signum octo ducti elephantum, et non minimum fuere
 spectaculum cum coronis aureis praecedentes Sosis Syra-
 10 cusanus et Moericus Hispanus, quorum altero duce nocturno
 Syracusas introitum erat, alter Nassum quodque ibi praesidium
 11 erat prodiderat. His ambobus ciuitas data et quingena
 iugera agri, Sosidi in agro Syracusano qui aut regius aut
 hostium populi Romani fuisset et aedes Syracusis cuius
 12 uellet eorum in quos belli iure animaduersum esset, Moericus
 Hispanisque qui cum eo transierant urbs agerque in Sicilia
 13 ex iis qui a populo Romano defecissent, iussa dari. Id M.
 Cornelio mandatum ut ubi ei uideretur urbem agrumque ei
 adsignaret. In eodem agro Belligeni, per quem inlectus ad
 transitionem Moericus erat, quadringenta iugera agri decreta

8 fabrefacti (-brae-) uis *P et P^x*: fabrefacti (uel -brae-) uas *P²CR*
 fabrefacti (-brae- *M*) uasa *M¹BA?*: fabrefacta uasa *C⁴R²DA¹⁰ Edo*
ante Gron. 9 fuere *πA^vAldus*: fuit *Aθ Edd. ante Ald.* Moe-
 ricus] moerichus *Π (mēr- B)*: mericus *θ*, et in §§ 12 (-co) et 13 eader.
uariatio, sed -cu- P in cc. 30. 6 et 31. 4 10 duce *C^xA¹⁰ald.*
 ducere *PCR*: ducente *R²MBDA*: duce tempore *Koch (d. terror*
Friedersdorff), non male, sed *cf. 3. 58. 2 et color contumeliosus hic uocis*
nocturno fort. defendi potest ex cc. 30. 6 et 31. 6 Nassum *Π⁶*
cf. c. 24. 15 et 25. 29. 10 11 belli *C¹ uel C²R²BDAθ*: uelli *π*
 12 Moerico] *u. § 9* urbs *CRMBDAθ*: urps *PR¹*: urbes *D* e
 iis (sed is) *PR*: ex his *CR²MBDAK*: ex hiis *J* 13 post adsigna-
 ret scribunt *Πθ* eodem agro et inde uoces Syracusano (§ 11) et sq.
repetunt usque ad animaduersum esset Π, usque ad p. r. fuisset θ; tum
demum uoces in eodem agro belligeni etc. in codd. omnibus sequuntur
locum castigauit P^x qui uoces repetitas ut superuacanas notauit. L
repetitionibus Puteani cf. 29. 1. 23 adu. Moericus] *u. § 9*

Post profectionem ex Sicilia Marcelli Punica classis octo 14
 milia peditum, tria Numidarum equitum exposuit. Ad eos
 Murgentia et Er(ge)tum urbes defece)re. Secutae defectio-
 nem earum Hybla et Macella et ignobiliores quaedam aliae; 15
 et Numidae praefecto Muttine uagi per totam Siciliam soci-
 orum populi Romani agros urebant. Super haec exercitus 16
 Romanus iratus, partim quod cum imperatore non deuectus
 ex prouincia esset, partim quod in oppidis hibernare uetiti
 erant, segni fungebantur militia, magisque eis auctor ad
 seditionem quam animus deerat. Inter has difficultates M. 17
 Cornelius praetor et militum animos nunc consolando nunc
 castigando sedauit, et ciuitates omnes quae defecerant in
 dicionem redegit; atque ex iis Murgentiam Hispanis quibus
 urbs agerque debebatur ex senatus consulto attribuit.

Consules cum ambo Apuliam prouinciam haberent, 22
 minusque iam terroris a Poenis et Hannibale esset, sortiri
 iussi Apuliam Macedoniamque prouincias. Sulpicio Mace-
 donia euenit isque Laeuino successit. Fuluius Romam comi- 2
 tiorum causa arcessitus cum comitia consulibus rogandis
 haberet, praerogatiua Voturia iuniorum T. Manlium Torqua-
 tum et T. Otacilium (consules dixit. Cum ad Manlium), qui 3

14 Murgentia et Ergetium urbes defecere *Weissenb.*, optime duarum
 hic urbium mentionem esse ratus et ad *Plin.* 3. 91 spectans: murgentiae |
 terre P, linea xvii litt. ob -t er- | -cer- omiſſa, cf. c. 6. 16 adn. (c):
 murgentiae (uel -ie) terrae (uel -re) CRMBDA θ : murgentiae def-
 fecere A^v? : murgentiae (uel -gentini-) descuerunt terrae *Edd. uet.*: mur-
 gantini defecere uel descuere *Gron.* (cum eorum inf.) Macella
Sabellicus et Lipsius ex Polyb. 1. 24. 2: macella $\Pi\theta$ et ignobiliores
Weissenb. (sunt et ign- ald. *Drak.*): st ignobiliores (-oracs PRMD)
 P¹CRM¹D (sed marcellasti ign- D)A θ (sed sunt ign- A θ): ignobiliores
 M³B: nobiliores C^x 17 nunc (castigando) R²MBDA θ : non PCR
 dicionem (uel dit-) π A³J: deditionem C^xA dett.: dicionem K

22 I esset C⁴M¹BDA θ : esse π ¹: sse P 2 arcessitus π , cf. 3.
 15. 3; 10. 18. 7; 29. 1. 20; 29. 11. 1; 29. 23. 4; 29. 34. 2; 30. 9. 5;
 30. 23. 1: accersitus CDA⁷ θ comitia $\pi\theta$: mor C: morem C⁵
 Voturia *Madv.*, cf. e.g. C.I.L.V² p. 546: ucturia $\Pi\theta$ (et uct- in §§ 7,
 10, 11) 2 et 3 consules (cōs) dixit. Cum ad Manlium *Walters*,
 lineam xx litt. (cf. c. 6. 16 adn.) *supplens et uestigii priorum insists*
 (absentem consules dixit *Fabri*, cui add. cum ad Manlium *Weissenb.*):
 ignorant $\Pi\theta$; locum castigare temptabant *Edd. uet.*, declarauit post
 iuniorum addendo et cum ante turba: post praesens erat add. A⁷ uel A^v
 nominauit et cum

praesens erat, gratulandi causa turba coiret, nec dubius esset consensus populi, magna circumfusus turba ad tribunal con-
 4 sulis uenit, petitque ut pauca sua uerba audiret centuriam-
 5 que quae tulisset suffragium reuocari iuberet. Erectis omni-
 6 bus exspectatione quidnam postulaturus esset, oculorum
 7 ualitudinem excusauit: impudentem et gubernatorem et im-
 8 peratorem esse qui, cum alienis oculis ei omnia agenda sint,
 9 postulet sibi aliorum capita ac fortunas committi; proinde si
 uideretur ei, redire in suffragium Voturiam iuniorum iuberet
 et meminisse in consulibus creandis belli quod in Italia sit
 10 temporumque rei publicae; uixdum requiesse aures a
 strepitu et tumultu hostili, quo paucos ante menses cesserint
 prope moenia Romana. Post haec cum centuria frequens
 succlamasset nihil se mutare sententiae eosdemque consules
 11 dicturos esse, tum Torquatus 'Neque ego uestros' inquit
 'mores consul ferre potero neque uos imperium meum.
 Redite in suffragium et cogitate bellum Punicum in Italia et
 10 hostium ducem Hannibalem esse.' Tum centuria et aucto-
 ritate mota uiri et admirantium circa fremitu, petiit a consule
 11 ut Voturiam seniorum citaret: uelle sese cum maioribus

3 turba ad *CM³Aald.*: turis at π (*scil.* IS pro B): turma ad Bθ: turisa turma ad D: turma A⁷θ

4 petitque Πθ: petiitque *Rie-*
mann sed uid. 1. 3. 3 *adn.* et 23. 23. 9 et *cf.* in hoc tomo 27. 5. 9 *adn.*

5 ualitudinem PR (ualit- CR²MBDAθ) 6 sibi K: sibi post
 ΠJ: sibi potius *Gron.*, sed si post illud *Puteani quicquam aliud sit ac*
 postulet iterum inceptum (*cf.* c. 17. 5 et 27. 44. 1 *adn.*), malimus potis-
 simum scribere aliorum Aθ: alium Π 7 uideretur ei (*i.e.*

Fuluio) *Madv.* (et ut *uid.* P¹, apice litterae T uocis et semieraso): uide-
 retur et PCAθald.: diuidetur et RM: uidetur et M¹BD Voturiam

u. § 2 meminisse *Edd. ante Ald.*, *Iac. Gron.*: meminisset Πθ *Aldus*

8 requiesse P^xDAθ: requiessem π, *cf.* c. 40. 11 *adn.*: requies-
 cere se *Edd. uet. ante ed. Par.* 1513: requiescere *ed. Par.* 1513

aures (*uel* -is) πA⁷θ: in auros (-o in ras.) A¹: in auris DA?: muros
 C²M⁵: muris C⁴

cesserint M⁷ (*Madvigium confirmans, qu*

ultro quoi (*pro* quo) . . . cesserint *coniecit, Em. p.* 377): asserint Π

asseruit C²A⁷θ: assederint A⁶ald. *Drak. sed adsideo cum Datio est in*

21. 25. 6; 23. 19. 5, nec quadrat cum strepitu: arserint *Alschevski, bene*

ascenderint *Weissenb.*: scansa sint *Luchs*: concussa sint *Doering*: alii

9 in Italia C⁴M¹(*sed* ita alia)BDACKald.: italia PCR*ald.*
 (ita alia)J, *cf.* c. 13. 7 *adn.*

natu conloqui et ex auctoritate eorum consules dicere.
 Citatis Voturiae senioribus, datum secreto in Ouili cum iis
 conloquendi tempus. Seniores de tribus consulendum dix- 12
 erunt esse, duobus plenis iam honorum, Q. Fabio et M.
 Marcello, et si utique nouum aliquem aduersus Poenos con-
 sulem creari uellent, M. Valerio Laeuino; egregie aduersus
 Philippum regem terra marique rem gessisse. Ita de tribus 13
 consultatione data, senioribus dimissis iuniores suffragium
 neunt. M. Claudium, fulgentem tum Sicilia domita, et M.
 Valerium absentes consules dixerunt. Auctoritatem praero-
 gatiuae omnes centuriae secutae sunt. Eludant nunc anti- 14
 qua mirantes: non equidem, si qua sit sapientium ciuitas
 tuam docti fingunt magis quam norunt, aut principes graui-
 ores temperantioresque a cupidine imperii aut multitudinem
 melius moratam censeam fieri posse. Centuriam uero iunio- 15
 rum seniores consulere uoluisse quibus imperium suffragio
 mandaret, uix ut ueri simile sit parentum quoque hoc
 saeculo uilis leuisque apud liberos auctoritas fecit. ~~XXV~~ .

Praetoria inde comitia habita. P. Manlius Volso et L. 23
 Manlius Acidinus et C. Laetorius et L. Cincius Alimentus
 creati sunt. Forte ita incidit ut comitiis perfectis nuntiaretur 2
 Otacilium, quem T. Manlio nisi interpellatus ordo comi-

11 cum iis C^x : cum uis π : cum his (hiis J) $BDA\theta$ ald. 12 terra
 marique πA^6 ald.: om. $A\theta$ dett. aliq. rem gessisse C^2 *Berolinensis*
 ē cēssisse M^1 : recessisse $PC?RM^1?$ (reg- M): res gessisse BDA
 ald. 13 Claudium *Madv. Em. p. 377, recte, cf. 23. 14. 10*: mar-
 cellus (-llu $P^x C^x$: -llum $M^1 AJ$.ald.) claudium ΠJ .ald.: claudium
 marcellum K *Frob. 1* (de uariatione ordinis glossema indicante *cf. 27.*
1. 3 adn.) 14 aut (principes) $A^7\theta$ ald.: ut π : om. A tem-
 perantioresque $B^2 J$ *Sigonius*: temperatioresque Π (-por- D) K
 censeam *Frob. 2*: censeant $\Pi\theta$ ald. 15 imperium suffragio (-gium
 $M^1 BD$: -giu M) π : imperii suffragium $A\theta$ dett. ald. parentum
 quoque $Pald.$ (-tum ald.): parentum uero θ (*cf. 29. 17. 15 de parentum*
 -tum)

23 1 Volso *Aldus*: Vulso *Sigonius et sic* $\Pi\theta$ in c. 28. 12 et *Fast. Cap.*
l annos 262 et 256 a.C.n. (C.I.L. 12. 1, p. 24), sed acta triumph. eadem
tate (circ. 37 a.C.n.) incisa Volsci (e.g. ad annum 459 a.C.n.) et simil.
Volsones ad annum 294 a.C.n. praebent: ualens $\Pi\theta$ *Edd. ante Ald.*
nisi Aldus: nis πM^1 : iis M (manlius M : manlio M^1): mnis B : et
 anis A : romnis J : ni omnis K : omnis ni *Edd. ante Ald.*

tiorum esset collegam absentem daturus fuisse uidebatur
 3 populus, mortuum in Sicilia esse. Ludi Apollinares et priore
 anno fuerant et eo anno ut fierent referente Calpurnio prae-
 4 tore senatus decreuit ut in perpetuum uouerentur. Eodem
 anno prodigia aliquot uisa nuntiataque sunt. In aede Con-
 cordiae Victoria quae in culmine erat fulmine icta decussa-
 que ad Victorias quae in antefixis erant haesit neque inde
 5 procidit; et Anagniae et Fregellis nuntiatum est murum
 portasque de caelo tacta, et in foro Subertano sanguinis
 riuos per diem totum fluxisse, et Ereti lapidibus pluuisse, et
 6 Reate mulam peperisse. Ea prodigia hostiis maioribus sunt
 procurata et obsecratio in unum diem populo indicta et
 7 nouendiale sacrum. Sacerdotes publici aliquot eo anno
 demortui sunt nouique suffecti: in locum M^o. Aemili Numi-
 dae decemuiri sacrorum M. Aemilius Lepidus, in locum
 M. Pomponi Mathonis pontificis C. Liuius, in locum Sp.
 8 Caruili Maximi auguris M. Seruilius. T. Otacilius Crassus
 pontifex quia exacto anno mortuus erat, ideo nominatio in
 locum eius non est facta. C. Claudius flamen Dialis quod
 exta perperam dederat flamonio abiit.

3 referente *Paulus Manutius et dett.* unus: repente (*sed repēte P*
 Πθ: repetente M¹A^v praetore (*sed pr*) PC: populus romanus
 RM, cf. e.g. c. 15. 8 adn.: pretori romanus B: pretori (*uel prae-*) B²L
 Aθ uouerentur A⁶θ: mouerentur Π 4 antefixis M, cf. 34
 4. 4: antefixi PCR, cf. 27. 17. 12 adn.: antefixae B²(-xçrant B)D(*seu*
 erat)Aθ(-xe Aθ)Aldus: arce fixae A¹Lov. 1 Edd. plerique ante Ald.
 antefixo Lipsius 5 Anagniae C, Aldus: anagnia π¹ (anagnia P
 Edd. ante Ald.: auagnia J: a uagina K Fregellis C³θald.: fra-
 gellis M¹ (*an freg- uel fregag- uoluit?*): flagellis Π tacta P: tacta
 Π²(-tus D)θ Aldus fort. recte: igne tactas dett. Edd. ante Ald.
 Subertano Π, cf. It. Dial. p. 391: subuertano θ: sudertano Cluuiერი
 ex Plin. 3. 52, ubi tamen sub- praebent codd. Ereti A^vald.
 freti Π(A?): erepti J (*freti J^x in marg.*): cereti K plu
 uisse ΠJ, cf. 30. 38. 8 adn.: pluisse K 6 Ea CM²BDAK:
 PRM: et J 7 aliquot CM¹DA^v: aliquod π: aliquanti Aθ
 demortui PCR: eo demortui M: eodem mortui R²BD: mortui A
 dett. ald. M¹. (Aemili) Sigonius ex C.I.L. I². 1, p. 29 (a. 518): i
 PRM¹BD^x: m. CD?AJ: om. MK sacrorum C⁴R²M uel M¹Bi
 Aθ: acrorum PCR (*fort. M*) C. (Liuius) Π: cn. θ 8 C
 (Claudius) Πθ: Q. (*duce Sigonio ad 27. 21. 5*) Heusinger, fort. recte
 flamonio Π: flaminio A¹?θald. Drak., cf. 27. 8. 8 adn.

Per idem tempus M. Valerius Laeuinus temptatis prius 24
 er secreta conloquia principum animis ad indictum ante ad
 d ipsum concilium Aetolorum classe expedita uenit. Vbi 2
 um Syracusas Capuamque captas in fidem in Italia (Sicilia)-
 ue rerum secundarum ostentasset, adiecissetque iam inde a 3
 maioribus traditum morem Romanis colendi socios, ex qui-
 us alios in ciuitatem atque aequum secum ius accepissent,
 ios in ea fortuna haberent ut socii esse quam ciues mallerent :
 etolos eo in maiore futuros honore quod gentium trans- 4
 arinarum in amicitiam primi uenissent ; Philippum eis et 5
 lacedonas graues accolas esse, quorum se uim ac spiritus
 iam fregisse et eo redacturum esse ut non iis modo urbi-
 as quas per uim ademisset Aetolis excedant, sed ipsam
 lacedoniam infestam habeant ; et Acarnanas quos aegre 6
 rrent Aetoli a corpore suo diremptos restitutum se in
 atiquam formulam iurisque ac dicionis eorum ;—haec dicta 7
 ommissaque a Romano imperatore Scopas, qui tum praetor
 entis erat, et Dorimachus princeps Aetolorum adfirmaue-

24 2 captas *A¹θald. Frob. 1. 2* : capitas *N⁵* (-itam *N* qui et siracum scripsit quod in -as mutat *N⁵*) : captam Π, fort. recte, sed captas *et. ex Sp* ortum est et cum oratoris ratione et consilio magis congruit. -m et -s in *P* saepissime confusis cf. 27. 17. 2 et 27. 40. 7 adnn.

in fidem Πθ : in fidam *C⁴M^x* (uix *M³*) : ad fidem *Novák* Italia
 illiaque *Alschefski* (Sic. It.-que iam *A^v* in marg. et ultro *Gron.*) :
 illiaque (-que *B*) *πA⁶* (-lique *A?*) *θald.*, cf. c. 11. 12 et 21. 60. 4 adnn.

secundarum] post hanc uocem add. statum *K*, euentum *A⁷*
v. 5, successum *cod. Ber. ald.*, quae ob omissam uocem *Sicilia* addita
 at : nihil add. Π *J* 3 adiecissetque *C³* uel *C⁴M^x* (u. adn. supra

in fidem) *BDA¹θald.* : adiecisseque π, cf. 29. 2. 2 adn. 5 et eo
 : et breui eo *Luchs ed. 1889* dubitanter redacturum *Gron.* :

actum Πθ *dett. ald.* : redactos *Frob. 1* admisset Πθ *Edd.* ante
d. : ademissent *Aldus*, quem posteri sequuntur excedant Π *J*

d. : excedat *K* 6 iurisque ac dicionis (uel dit-) Π (dict- *D*)θ :

stinemus -que dubitanter cum *Madvigio* (*Em. p. 377*) qui cupit sed non
 edet facturum post eorum addere ; de -que ac pro et . . . et cf. e.g.

(*id. Metam. 4. 429* et *Tac. Hist. 3. 63* seque ac liberos, quod uix sic
 uid *Liuium* reperire possumus nisi fort. in 41. 28. 9 (in tabula triumph.

Gracchi anno 174 a. C. n.) saluomque atque incolumem legendum est ;
 sensu uocis formulam cum casu genetiuo cf. 39. 26. 2, sed fort. post

um aliquid excidit, cf. c. 11. 12 adn. (b) ; sin contra -que delendum
 censeas, cf. c. 11. 12 adn. (a)

runt auctoritate sua, minore cum uerecundia et maiore cum fide uim maiestatemque populi Romani extollentes. 8 Maxime tamen spes potiundae mouebat Acarnaniae. Igitur conscriptae condiciones quibus in amicitiam societatemque 9 populi Romani uenirent; additumque ut, si placeret uellentque, eodem iure amicitiae Elei Lacedaemoniique et Attalus et Pleuratus et Scerdilaedus essent, Asiae Attalus, hi Thracum et Illyriorum reges; bellum ut extemplo Aetoli cum Philippo terra gererent; nauibus ne minus uiginti quinque 10 quinquere milibus adiuuaret Romanus; urbium Corcyrae tenuis ab Aetolia incipienti solum tectaque et muri cum agris Aetolorum, alia omnis praeda populi Romani esset, darentque operam Romani ut Acarnaniam Aetoli haberent; 11 si Aetoli pacem cum Philippo facerent, foederi adscriberent ita ratam fore pacem si Philippus arma ab Romanis sociisque 12 quique eorum ditionis essent abstinuisset; item si populus Romanus foedere iungeretur regi, ut caueret ne ius ei belli inferendi Aetolis sociisque eorum esset. Haec conuenerunt, conscriptaque biennio post Olympiae ab Aetolis, in Capitolio ab Romanis, ut testata sacris monumentis essent sum 13 posita. Morae causa fuerant retenti Romae diutius legati Aetolorum; nec tamen impedimento id rebus gerendis fuit. Et Aetoli extemplo mouerunt aduersus Philippum bellum, e Laeuino Zacynthum—parua insula est propinqua Aetoliae

7 auctoritate sua *PC Frob.* 1: auctoritatem suam *M¹A⁰ dett. ald.*
 auctoritatem sua (*sed* -suam in ore) *RMBD* 9 additumque u
B¹(adi- B)DA⁰: additumque ui *P*: additumque iui *P²(qui fort. nisi hasta diuidebat -que ab ui)R*: additumque hui (*his C⁴*) *C*: additum qui ui *M* Pleuratus *Pald.*, cf. *Polyb.* 10. 41. 4: pleoratus
 Scerdi(-ni-*P*)-laedus (*uel*-ledus) π^1 *uel* π^2 (-lenus *C*) θ (ser-), cf. *Polyb. l.c.*: scertiletus *M.ald.* hi (*ii K*: *hii J*) Thracum (trac- Π^6 Π et *P^x\theta*: tracum *P²*: h-racum *M⁴* 10 uiginti quinque (xxv quinquere milibus *P⁰*: xx quinque remibus *P²* (*silente Luchsio*): xx remibus *CRMBDA* 11 Corcyrae (*uel* -re) π (-cira *B*): Corcyrae *Sabellicus* (-cira), *probante H. J. Mueller. fort. recte sed cf. 44. 40.*
 12 foederi (*fed-* *B*) *Pald.*: fidei *A¹* ut *s.l.* θ fore *Muretani*
 (*ex msto? Drak.*): eorum Π *ald.* 13 belli π *A^xAldus*: bellum *A⁰ Edd. ante Ald.*

urbem unam eodem quo ipsa est nomine habet ; eam praeter arcem ui cepit—et Oeniadas Nassumque Acarnanum captas Aetolis contribuit ; Philippum quoque satis implicatum bello 16 finitimo ratus ne Italiam Poenosque et pacta cum Hannibale posset respicere, Corcyram ipse se recepit.

Philippo Aetolorum defectio Pellae hibernanti allata est. 25 Itaque quia primo uere moturus exercitum in Graeciam erat, 2 Illyrios finitimasque eis urbes ab tergo metu quietas ut Macedonia haberet, expeditionem subitam in Oricinorum atque Apolloniatium fines fecit, egressosque Apolloniatas cum magno terrore ac pauore compulit intra muros. Vasta- 3 tis proximis Illyrici in Pelagoniam eadem celeritate uertit iter ; inde Dardanorum urbem Sintiam, in Macedoniam transitum Dardanis facturam, cepit. His raptim actis, memor 4 Aetolici iunctique cum eo Romani belli per Pelagoniam et Lyncum et Bottiaeam in Thessaliam descendit—ad bellum 5 secum aduersus Aetolos capessendum incitari posse homines credebat—et relicto ad fauces Thessaliae Perseo cum quatuor milibus armatorum ad arcendos aditu Aetolos, ipse 6 priusquam maioribus occuparetur rebus in Macedoniam atque inde in Thraciam exercitum ac Maedos duxit. Incur- 7

15 et Oeniadas (*cf. c. 25. 10*) *Glareanus et Sigonius, cf. e.g. Polyb. 39. 2* : et oeniadas π *dett. aliq. ald. (sed -da)* : aetholoniadas (*uel eth-)* CBDθ Nassumque (-quae RMB) Πθ, *cf. c. 21. 10*

6 Philippum quoque Πθ : Philippumque *Weissenb., sed melius codd.*

25 2 eis *codd. Ber. et Voss. Frob. 1* : eius ΠNθ *dett. Aldus* : ei *Edd. ante Ald.* ab tergo *Salmasius* : saltergo P : salterno P²R :

alterno R²MBDAθald. : alieno *Frob. 2* quietas ut ANθald. *Frob.*

. 2 *Drak.* : quietas π *et Alschevski qui ut post erat supra inseruit, quod malit Johnson* Oricinorum *Sabellicus, cf. e.g. 24. 40. 2* : origino-

um πB¹ (-gion- B) 3 Sintiam A. *Rubens et Gron. ex Stephan.*

3yz. (*cf. fort. 45. 29. 7*) : sitam Πθald. (*sitam P*) 4 Bottiaeam

rJ : boeotiam C : boetiam B²A²K : boliam *Edd. uet. nonnulli*

ad bellum Π¹ (*correctura a P¹ ipso facta est, cf. Praef. § 55*)θald. : me

d bellum P, unde pro me coniecerunt inde *Alschevski*, unde *Harant non malc*), etenim *Madv.*, quippe *Koch*, alia alii, sed et me illud ab

voce secum uidetur praesumptum esse, *cf. c. 5. 5 et 29. 5. 6 adn., nec ab lingua Liuiana abhorret interiectio eiusmodi sine coniunctione*

Maedos praecunte Aldo *Sigonius ex Polyb. 10. 41. 4 (cf. apud L. 40.*

1. 1) : medos A²θ *Edd. ante Ald.* : uiaedos (*uied- A*) Π duxit

: eduxit Aθald

rere ea gens in Macedoniam solita erat, ubi regem occupa-
 tum externo bello ac sine praesidio esse regnum sensisset.
 8 Ad frangendas igitur (uires gentis simul) uastare agros et
 urbem Iamphorynnam, caput arcemque Maedicae, oppu-
 9 gnare coepit. Scopas ubi profectum in Thraciam regem
 occupatumque ibi bello audiuit, armata omni iuuentute
 10 Aetolorum bellum inferre Acarnaniae parat. Aduersus quos
 Acarnanum gens, et uiribus impar et iam Oeniadas Nassum-
 que amissa cernens Romanaque insuper arma ingruere, ira
 11 magis instruit quam consilio bellum. Coniugibus liberisque
 et senioribus super sexaginta annos in propinquam Epirum
 missis, ab quindecim ad sexaginta annos coniurant nisi
 12 uictores se non redituros; qui uictus acie excessisset, eum
 ne quis urbe tecto mensa lare reciperet, diram execrationem
 in populares, obtestationem quam sanctissimam potuerunt
 13 aduersus hospites composuerunt; precatique simul Epirotas
 sunt ut qui suorum in acie cecidissent eos uno tumulo con-
 14 tegerent, adicerentque humatis titulum: 'Hic siti sunt

8 (uires gentis simul) *scripsimus* (uires *Madv.*, et iam eorum uires *C⁴*): ignorant *Πθald. Frob.* 1. 2, cf. c. 6. 16 *adn.*, sed pro frangendas (*Π* praebent (ut nomen gentis) Astragandas *A⁷θ*, Phragandas *Lov.* 1 (phrang-) *ald. Frob.* 1. 2 *Drak.*, et dett. alii alia. Lineam cum -das incipit *P* et summo labore in eandem lineam agros (post uastare) coegit; igitur conicias lineas in archetypo sic ordinatas esse ad frangen]das igitur uires gen]tis simul uastare agros; quae cum usque ad uocem igitur scripsisset *P* uel nescioquis prior errauerunt oculi ab -ur u- superiori lineae in -ul u- inferioris, necnon illud errorem adiunxit quod duae lineae in -gen exierunt. Pro frangendas praebuit frangendam *Alschevski* (sc. 'gentem'), frangendos (cum dett. tribus) *Weissenb.* (sc. 'eos'), qua lectione accepta post igitur add. spiritus *Friedersdorff.* frustra arcem que *CAθ*: artemque *π* coepit *M²* uel *M⁷BD* (cē *BD*): cepit *πt* sed ut uid. et o- et -re uocis oppugnare et uocem cepit scripsit *P* uel *F* supra lineam uelut scriptis in spatium artum coactis *io* quo *Frob.* 1: quod dett. *aliqu.* *ald.*: quod se *Πθ*, qui error ex dittographi ortus est, cf. c. 1. 4 et 27. 34. 5 *adn.* Oeniadas cf. c. 24. 15 moeniadas (-clas *A*) *Πθ* (men- *DAθ*) Nassumque *Πθ* (u. c. 24. 15 11 super *Π*: supra *θald. Drak.* 13 adicerentque *Weissenb.*: ac liberentque *PRM*: adhiberentque *CM²* uel *M⁷BDAθald.*, sed humati titulum adhib. *vix Latinum est, cf. Madv. Em. p. 378*: adscriberentque *Gron.*: adderentque *Madv. l.c.* (postea affigerentque): adlinerentque *Rosbach*, sed hoc uerbum notionem contemnentis habet

Acaruanes, qui aduersus uim atque iniuriam Aetolorum pro patria pugnantes mortem occubuerunt.' Per haec incitatis 15 animis castra in extremis finibus suis obuia hosti posuerunt. Nuntiis ad Philippum missis quanto res in discrimine esset, ommittere Philippum id quod in manibus erat coegerunt bellum, Iamphorynna per deditionem recepta et prospero 16 lio successu rerum. Aetolorum impetum tardauerat primo coniurationis fama Acarnanicae; deinde auditus Philippi aduentus regredi etiam in intimos coegit fines. Nec Philip- 17 pus, quanquam ne opprimerentur Acarnanes itineribus magnis ierat, ultra Dium est progressus; inde cum audisset editum Aetolorum ex Acarnania, et ipse Pellam rediit.

Laeuinus ueris principio a Corcyra profectus nauibus 26 operato Leucata promuntorio cum uenisset Naupactum, Anticyram inde se petiturum edixit ut praesto ibi Scopas Aetolique essent. Sita Anticyra est in Locride laeua parte 2 num Corinthiacum intranti; breue terra iter eo, breuis nauigatio ab Naupacto est. Tertio ferme post die utrimque 3 oppugnari coepta est; grauior a mari oppugnatio erat quia tormenta machinaeque omnis generis in nauibus erant et Romani inde oppugnabant. Itaque intra paucos dies recepta urbs per deditionem Aetolis traditur: praeda ex pacto Romanis cessit. Litterae Laeuino redditae consulem eum 4

14 occubuerunt π Aldus: oppetierunt A θ Edd. ante Ald.

obuia Π : obuiam A $^{\theta}$ ald.

17 Dium $\Pi(A?)$: deinde A $^{\theta}$

ov. 5 (dett. alii alia): Clinem ald.

26 1 petiturum A θ ald.: piturum π : iturum C x 2 post Anticyra

u. B est... Corinthiacum totum: praebet B 2 Locride ed. Rom.

69: locide (uel loci de) π B 2 θ dett.: Phocide Cellarius intranti;

breue P (sed -tib|reue): intrantib; (uel -tibus) reue RM(ubi litt. -b

edita ab M 1 maior est ceteris litt.)BD: intrantibus breue CB 2 ald.:

intrantibus breuis A θ , qui mox breuis omittunt 3 mari M 2 uel

7BDA θ : mare π (cf. 27. 4. 13 adn.) deditionem M 2 B x A θ :

ditionem PD, cf. 27. 1. 11: deditionem π 2 ex pacto PK.ald.: ex

Naupacto π 2 J Sabellicus et Edd. uel. aliq. (de erroribus huiusmodi a P 2

lalis cf. 28. 8. 4 adn.) 4 litterae (-re BD: hic ante Laeuino

haebent π , post L. A θ , cf. c. 5. 17 adn.: ante litterae add. interim

scissenb., ibi Luchs, ambo frustra

absentem declaratum et successorem uenire P. Sulpicium; ceterum diuturno ibi morbo implicitus serius spe omnium Romam uenit.

- 5 M. Marcellus cum idibus Martiis consulatum inisset, senatum eo die moris modo causa habuit professus nihil se absente collega neque de re publica neque de prouinciis
6 acturum: scire se frequentes Siculos prope urbem in uillis obtreptatorum suorum esse; quibus tantum abesse ut per se non liceat palam Romae crimina edita [ficta] ab inimicis
7 uolgare, ut ni simularent aliquem sibi timorem absente collega dicendi de consule esse, ipse eis extemplo daturus senatum fuerit. ubi quidem collega uenisset non passurum quicquam prius agi quam ut Siculi in senatum introducantur.
8 dilectum prope a M. Cornelio per totam Siciliam habitum ut quam plurimi questum de se Romam uenirent; eundem litteris falsis urbem implesse bellum in Sicilia esse ut suam
9 laudem minuatur. Moderati animi gloriam eo die adeptus consul senatum dimisit, ac prope iustitium omnium rerum futurum uidebatur donec alter consul ad urbem uenisset.
- 10 Otium, ut solet, excitauit plebis rumores. Belli diuturnitatem et uastatos agros circa urbem, qua infesto agmine isse Hannibal, exhaustam dilectibus Italiam et prope quotannis
11 caesos exercitus querebantur, et consules bellicosos ambo uiros acresque nimis et feroces creatos qui uel in pace tran-

6 edita (edicta *BD*) ficta πA^6 uel A^7 : edicta facta *A0 dett.*: edita fictaque *Sabellicus ald. Drak.*: edita *Madv. Em. p. 378 sq., optime ficta Ussing*: ementita *Luchs 1879*: alia alii; si quis *codd. lectiones tutari uelit*, densa obsita I. 14. 7 citando (*cf. 27. 16. 6*), ficta edita potius scribendum sit

7 ni simularent πA^x : insimularent *A*
9 iustitium (-tic- *D*) π *Aldus*: iustum iudicium *A0 Edd. uel (sed aliq. iustum iustitium)* 10 diuturnitatem A^x *Lov. 3 Haverkamp. Crevier*: diuturnitate Π *Thald.* (sed ac pro et *J*: om. *K*), *cf. 41. 12* exhaustam ΠJ : et haustam *K*: et exhaustam *ald. Drak*

prope *Gron.*: pro re ΠJ *Edd. ante Ald.*: per te *K*: pro re *Aldus (u. adn. sq.)* quotannis *Gron.*: quodannis *P*: quod (qd *M*

cannis π^2 : quod canensis *A0 Edd. ante Ald.*: canis *Aldus*

caesos *Aldus*: caesus $\Pi\theta$ (ces- *K*) *Edd. ante Ald.* 11 ambo π *cf. c. 13. 7 adn.*: ambos *BCA0 Edd. ante Gron.* acresque $\pi A^x?$ acres *A0ald. Drak.*

uilla bellum excitare possent, nedum in bello respirare
 uitate forent passuri. Interrupit hos sermones nocte 27
 uae pridie Quinquatrus fuit pluribus simul locis circa forum
 incendium ortum. Eodem tempore septem tabernae quae 2
 postea quinque, et argentariae quae nunc nouae appellantur,
 sere; comprehensa postea priuata aedificia—neque enim 3
 m basilicae erant—comprehensae lautumiae forumque
 scatorium et atrium regium; aedis Vestae uix defensa est 4
 edecim maxime seruorum opera, qui in publicum redempti
 manu missi sunt. Nocte ac die continuatum incendium 5
 it, nec ulli dubium erat humana id fraude factum esse
 quod pluribus simul locis et iis diuersis ignes coorti essent.
 aequae consul ex auctoritate senatus pro contione edixit qui, 6
 quorum opera id conflatum incendium, profiteretur, prae-
 tium fore libero pecuniam, seruo libertatem. Eo praemio 7
 ductus Campanorum Calauiorum seruus—Manus ei no-
 ten erat—indicauit dominos et quinque praeterea iuuenes
 biles Campanos quorum parentes a Q. Fuluius securi per-
 cussi erant id incendium fecisse, uolgoque facturos alia ni-
 comprehendantur. Comprehensi ipsi familiaeque eorum. Et 8

27 2 quinque Πθ: ueteres *Muretus* (et simili consilio praebet infra
 nem *K* pro nouae) 4 aedis *PC*, cf. 27. 11. 2 et 27. 37. 7:
 ales (uel ed-) *RMB Aθ*: Caedes *D* 5 nocte ac die *PCR Aldus*:
 nocte et die *MBDAθ Edd. ante Ald.*: noctem ac diem *Wesenberg*, sed
 24. 20. 13 et *Madv. Em. p.* 487 adn. 6 incendium Πθ (sed
 sora ince- in *M uocem fort. v litt. add. aliquis quae mox erasa est*):
 incendium esset *Madv. Em. p.* 380, fort. recte, sed exemplum quod ibi
 est non ita dissimile uidetur, cf. 1. 59. 2 et c. 40. 10; et si esset neces-
 sarium est, nonne ibi potius ubi *M^x add. aliquid (ante incendium)*
 aendendum? 7 praemio π^Aθ: om. *A* Manus ei Π^J:
 manus ei *K. ald.*: Manio *Gron.*: Manius ei *Ruperti* et quinque
 π^K: et hi (hii *J*) quinque *A^J*: et i quinque *A^P* Campanos
 (up- *B*) π^{A^x} *Aldus*: campanorum *DAθ Edd. ante Ald.* a *Q.*
C²D Aldus: aequae (uel aq:) π: a *BAθ Edd. ante Ald.* com-
 prendantur π² (und- *Put uid.*) et sic forma contracta *P* in c. 12. 19;
 230. 4; 29. 21. 5; 30. 10. 5; 30. 21. 3: comprehendantur *BDAθ*,
 qn prima *Decade* 1. 41. 1; 1. 51. 8; 3. 47. 6; 3. 48. 3 et hic in § 8
 comprehensi. Ex his et aliis exemplis conicere licet uerbi prehendere
 formam contractam a *Liuius* raro uel numquam usurpatam esse, uerbi
 et positi (in hac saltem *Decade*) saepissime. Et in longiore uoce forma
 contracta legi quam uocant phoneticae conuenit et sermone cotidiano;
 aule sise.g. 'Making of Latin' (1928), § 87. Hic ad finem sententiae
 se. maluit *Liuius* formam contractam ut clausulam *Ciceronianam*
 et lat (ut saepe in narratione sua, quamquam amat in orationibus)

primo eleuabatur index indiciumque : pridie eum uerberi-
 bus castigatum ab dominis discessisse ; per iram ac leuitatem
 9 ex re fortuita crimen commentum. Ceterum ut coram co-
 arguebantur et quaestio ex ministris facinoris foro medio
 haberi coepta est, fassi omnes, atque in dominos seruosque
 conscios animaduersum est ; indici libertas data et uiginti
 milia aeris.
 10 Consuli Laeuino Capuam praetereunti circumfusa multi-
 tudo Campanorum est obsecrantium cum lacrimis ut sibi
 Romam ad senatum ire liceret oratum, si qua misericordi-
 tandem flecti possent, ne se ad ultimum perditum iren-
 11 nomenque Campanorum a Q. Flacco deleri sinerent. Flac-
 cus sibi priuatam simultatem cum Campanis negare ulla
 esse : publicas inimicitias †hostilis† et esse et futuras, quoa-
 12 eo animo esse erga populum Romanum sciret ; nullam enim
 in terris gentem esse, nullum infestio-rem populum nomi-
 Romano. ideo se moenibus inclusos tenere eos, quia
 qui euasissent aliqua, uelut feras bestias per agros uaga-
 13 et laniare et trucidare quodcunque obuium detur ; alios a
 Hannibalem transfugisse, alios ad Romam incendenda
 profectos. inuenturum in semusto foro consulem uestig-
 14 sceleris Campanorum ; Vestae aedem petitam et aeternam

II hostilis et π : hostilis Aθ : hostis et C¹ uel C²M : et hostil-
 ald. : seclisit hostiles Ussing, probante olim Madv. (Em. p. 379)
 nunc Johnsonio, qui hanc uocem ut gloss. pro eo animo in linea archet-
 inferiore insertam et perperam hic supra inclusam esse censet. Excidi-
 aliquid rati hostilis (erga urbis ciuis (-es)) et (Johnson) temptabamur
 quo facilius phrasi eo animo esse suppleretur subiectum, quod mihi i-
 etiam nunc placet erga πA^x : om. Aθ : in ald. 12 nulli-
 (infestio-rem) Aθ : nullam π quia ΠJ : q (i.e. quod) K : secl. Ma-
 Em. p. 380 : quippe Friedersdorff, bene, si quid mutare uelis, sed cf.
 13. 8 ; 33. 45. 7, quorum locorum neutri nobis conuenire uidetur M-
 vigii formula (l.c.) de 'sententiis rapse ex aequo positis', quae ad 4.
 3 ; 4. 51. 4 ; Cic. Clu. § 138 et similia satis quadrat. Illam potius
 rationem hic et in 2. 13. 8 subesse iudicamus quod si in Orat. Recta t-
 sententia staret, clausula haec Indiciuum praeberet ut pro uero ab lo-
 tore ipso proposita. Ideo ad praecedentia referre (nisi -que uel et
 inseras) poetarum sermoni aptius uidetur, neque hic ad argument-
 aequae conducat aliqua Πald. : aliquo θ : aliquas C⁴

ignes et conditum in penetrali fatale pignus imperii Ro-
mani. se minime censere tutum esse Campanis potestatem
inrandi Romana moenia fieri. Laeuinus Campanos, iure 15
urando a Flacco adactos quinto die quam ab senatu re-
sponsum accepissent Capuam redituros, sequi se Romam
ussit. Hac circumfusus multitudine, simul Siculis obuiam 16
gressis secutisque Romam, praebuit (dolentis speciem dua-
um) clarissimarum urbium excidio, ac celeberrimis uiris
nictos bello accusatores in urbem adducentis. De re publica 17
amen primum ac de prouinciis ambo consules ad senatum
ettulere.

Ibi Laeuinus, quo statu Macedonia et Graecia, Aetoli, 28
Acarnanes Locrique essent, quasque ibi res ipse egisset terra
narique, exposuit: Philippum inferentem bellum Aetolis 2
n Macedoniam retro ab se compulsam ad intima penitus

14 ignes $C^4BDA\theta$: si ignes C (et fort. si add. D^x quod postea era-
um est): sines PRM (sine sed cond- M) in penetrali $A^7\thetaald.$:
apetrabili (imp- D) π : in penetrabili A 16 secutisque Romam,
raebuit *Weissenb.*: seculisque (sic- C^2R^2MBDAJ *dett.*) romam prae-
uit ΠJ *dett.*: om. K . Locum castigare temptabant (i) *Valla* (et A^v),
otestatem Romam adeundi fecit et nonnullis (uel aemulis) *audacter*
scribendo, quem secuti sunt (uocibus tamen et nonnullis uel aem- om.)
ost eum Edd. ante Sigon., (ii) *Sigonius qui Romam peruenit scripsit,*
(ii) *Gron. qui Aetolisque Romam praeiuit, qui omnes et adducens infra*
raebent et ac ante celeberrimis om. (a pro ac *Valla*) dolentis
peciem duarum *Johnson, M. Muellerum secutus* (qui sp. dol. du.
useruit), *lineas sic in Puteani exemplari se habuisse suspicatus* praebuit
olentis/speciem ii claris|simarum urbium etc., oculosque *Puteani ab*
s/s- in -is/s- deerrasse, cf. c. 6. 16 adn. (c): nesciunt $\Pi\theta$: add. post
raebuit *nihil Edd. ante Weissenb. (u. adn. praec.),* speciem questuri
Harant et Weissenb., speciem querentis de *Madv. 1882, bene,*
peciem dolentis *Luchs 1889 (iam ac infra omittentes add. speciem*
Loehler et Luchs 1879 ante praebuit, et formam pro Romam coniecerat
ladv. Em. p. 379 sqq.) ac celeberrimis (acceberrimus B) πB^2
sed-us): a celeberrimis C^3A^v *Valla: del. ac Sabellicus et alii (u. supra),*
ut excidio a celeberrimis penderet: ac celeberrimi nominis dubi-
anter Weissenb. (cf. 27. 40. 6), bene si duplex statuenda est corruptio,
ad cf. Vell. 2. 17. 2 et Tac. Ann. 2. 88 al. adducentis $PCRA^x$:
adducentes R^2MBDAJ : adducens C^3 (silet A^v) K *Edd. usque ad Drak.,*
supra

28 2 penitus $P^4CB^2DA\theta$: renitus PRM : prenitus B

regni abisse, legionemque inde deduci posse; classem satis
 3 esse ad arcendum Italia regem. Haec de se deque pro-
 uincia, cui praefuerat, consul: tum de prouinciis communis
 relatio fuit. Decreuere patres ut alteri consulum Italia
 bellumque cum Hannibale prouincia esset, alter classem cui
 T. Otacilius praefuisset Siciliamque prouinciam cum L.
 4 Cincio praetore obtineret. Exercitus eis duo decreti qui in
 Etruria Galliaque essent; eae quattuor erant legiones;
 urbanae duae superioris anni in Etruriam, duae quibus Sul-
 5 picus consul praefuisset in Galliam mitterentur. Galliae et
 legionibus praeeset quem consul cuius Italia prouincia esset
 6 praefecisset: in Etruriam C. Calpurnius post praeturam pro-
 rogato in annum imperio missus. Et Q. Fuluius Capua pro-
 7 uincia decreta prorogatumque in annum imperium; exercitus
 ciuium sociorumque minui iussus ut ex duabus legionibus
 una legio, quinque milia peditum et trecenti equites essent
 8 dimissis qui plurima stipendia haberent, et sociorum septem
 milia peditum et trecenti equites relinquerentur, eaden
 ratione stipendiorum habita in ueteribus militibus dimitten-
 9 dis. Cn. Fuluius consuli superioris anni nec de prouinci
 Apulia nec de exercitu quem habuerat quicquam mutatum
 tantum in annum prorogatum imperium est. P. Sulpicius
 collega eius omnem exercitum praeter socios nauales iussu
 10 dimittere est. Item ex Sicilia exercitus cui M. Cornelius
 praeeset ubi consul in prouinciam uenisset dimitti iussus:
 11 L. Cincio praetori ad obtinendam Siciliam Cannenses mil-
 12 tes dati, duarum instar legionum. Totidem legiones in
 Sardiniam P. Manlio Volsoni praetori decretae, quibus I

3 fuit *Palld.*: fuerat θ 4 qui in *CM²B²A θ ald.*: quin π
 eae *M²ald.*: ee *A*: ea π : hee *J*: he *K* 6 prorogato *C⁴M⁷ald.*
ald.: rogato $\Pi\theta$ 8 et ccc equites (relinq-) $\Pi\theta$: et cccc equites
Weissenb., fort. recte ratione *P¹(qui per punctum et -e deleba*
CM¹BDA θ : rationes *PRM* habita *Palld.*: inita θ 11 Ci-
 cio *ald., cf. 27. 5. 1*: quinctio (*uel* quintio) $\Pi\theta$ praetori *M²ald.*
M⁷ald.: pr. *PC*: per *RBD*: p *M*: om. *A θ* 12 Volsoni scrips-
mus: uulsoni $\Pi\theta$ ald., cf. c. 23. 1 adn.

Cornelius in eadem prouincia priore anno praefuerat. Vr- 13
 panas legiones ita scribere consules iussi ne quem militem
 facerent qui in exercitu M. Claudii M. Valerii Q. Fului fuisset,
 neue eo anno plures quam una et uiginti Romanae legiones
 essent.

His senatus consultis perfectis sortiti prouincias consules. 29
 Sicilia et classis Marcello, Italia cum bello aduersus Han-
 nibalem Laeuino euenit. Quae sors, uelut iterum captis 2
 Syracusis, ita exanimauit Siculos, exspectatione sortis in
 consulum conspectu stantes, ut comploratio eorum flebiles-
 que uoces et extemplo oculos hominum conuerterint et
 postmodo sermones praebuerint. Circumibant enim sena- 3
 torum (domos) cum ueste sordida, adfirmantes se non modo
 suam quosque patriam, sed totam Siciliam relicturos si eo
 Marcellus iterum cum imperio redisset. nullo suo merito 4
 suum ante implacabilem in se fuisse: quid iratum quod Ro-
 manam de se questum uenisse Siculos sciat facturum? obrui
 aetnae ignibus aut mergi freto satius illi insulae esse quam
 elut dedi noxae inimico. Hae Siculorum querellae domos 5
 primum nobilium circumlatae celebrataeque sermonibus,
 quos partim misericordia Siculorum, partim inuidia Marcelli
 excitabat, in senatum etiam peruenerunt. Postulatum a 6
 consulibus est ut de permutandis prouinciis senatum consu-
 lerent. Marcellus si iam auditi ab senatu Siculi essent aliam

13 fuisset Aθ: fuissent πald., cf. 27. 17. 4 adn.: om. D

29 1 sortiti DAθald.: sortirii PR: sortiri CMB: sortiri iussi
 Weissenb. dubitanter (sortiri pr. c. iussi Cod. Hafn.) 3 circum-

ant π: circuibant MBAθ, cf. 27. 15. 13 adn. senatorum domos

Weissenb. (dom. sen. Riemanni): senatorum π (et circum pro cum
 aebet D): senatorium Aθ: senatum R³ uel R²M²A²ald. quos-

que Madv. Em. pp. 381 sqq.: quemque Valla A^v Gron.: quisque Πθald.

rak., sed loci quales 4. 31. 2; 33. 35. 1; 39. 49. 3 uix cum hoc loco
 comparandi sunt ubi quisque nominatiuus ex uerbo relicturos pendere

orteat, et in Sall. Iug. 18. 3 quisque pro quibusque uidetur stare

ad M²B(set)DAθ: et π, cf. 21. 33. 7 adn. 4 mergi Π¹θ: merui

5 querellae cf. Praef. § 30 et Praef. Liui § 12 adn.: querellae

quaerellae π (-clae M: -ele D) sermonibus Π¹θ: seruioni-

is P 6 ab (a K) senatu πC³R¹θ (-ato P¹CR)

- 7 forsitan futuram fuisse sententiam suam dicere: nunc ne
quis timore frenari eos dicere posset quo minus de eo libere
querantur in cuius potestate mox futuri sint, si collegae nihil
8 intersit mutare se prouinciam paratum esse, deprecari sena-
tus praeiudicium; nam cum extra sortem collegae optionem
dari prouinciae iniquum fuerit, quanto maiorem iniuriam,
immo contumeliam esse, sortem suam ad eum transferri?
9 Ita senatus cum quid placeret magis ostendisset quam de-
creuisset, dimittitur. Inter ipsos consules permutatio pro-
uinciarum rapiente fato Marcellum ad Hannibalem facta
10 est, ut ex quo primus post (aduersissimas haud) aduersae
pugnae gloriam ceperat, in eius laudem postremus Romano-
rum imperatorum prosperis tum maxime bellicis rebus
caderet.
- 30 Permutatis prouinciis Siculi in senatum introducti multa
de Hieronis regis fide perpetua erga populum Romanum
2 uerba fecerunt, in gratiam publicam auertentes: Hierony-
mum ac postea Hippocraten atque Epiciden tyrannos cum
ob alia, tum propter defectionem ab Romanis ad Hanniba-
lem inuisos fuisse sibi. ob eam causam et Hieronymum
principibus iuuentutis prope publico consilio interfectum
3 et in Epicidis Hippocratisque caedem septuaginta nobiliss-

7 posset ΠNθ: possit J. H. Voss, fort. recte sed cf. App. II ad Liui Li
II Cantab. 1901 editum et 27. 17. 14 adn. potestate πA^x Aldus

potestatem ANθ Edd. ante Ald. 8 extra sortem . . . iniquum

has uoces bis scripsit P (cf. 29. 1. 23 adn.), in priore scripto sortu
(sortem P¹ uel P²), dare, inicum praebens, in posteriore sortem, dar
iniquum: uoces inicum usque ad prouinciae del. P² dari P (

adn. praec.) et Gron. (de codice P silens): dare Π (i.e. in scripto codi
P a P² comprobato) θ Edd. ante Gron. 9 decreuisset Π¹ uel poti

Π²: decreset P, fort. recte 10 primus π: primum ANθ Edd. an
Sabellicum, cf. 27. 30. 12 adn. aduersissimas haud Madv. Em.

382, optime uestigiis Alschefskii et Weissenbornii insistens: ignorant ΠI
(linea ob ὄμ. deperdita, cf. c. 6. 16 adn.), post aduersae pugnae tantu
scribentes (sed gloriae pugnae ANθ, cf. c. 5. 17) (unde post ad-a
pugnam C², aduersae pugnae (sine post) ald. Drak., post tot adue
sas secundae pugnae Alschefski, post aduersa secundae pugnae Her
post aduersissimas secundae pugnae Weissenb., alia alii)

30 2 postea ΠNθ (sed nescioquid (da?) supra po- in P scriptum es
prope ald.: pro ΠN dett. Edd. uet. aliquot: om. M¹A^xθ

3 LXX Πθ, sed in 25. 23. 6 dant codd. LXXX

norum iuuenum coniurationem factam ; quos Marcelli mora
 estitutos quia ad praedictum tempus exercitum ad Syra-
 usas non admouisset indicio facto omnes ab tyrannis inter-
 ectos. eam quoque Hippocratis et Epicydus tyrannidem 4
 Marcellum excitasse Leontinis crudeliter direptis. nunquam 5
 einde principes Syracusanorum desisse ad Marcellum
 ansire pollicerique se urbem cum uellet ei tradituros ; sed
 um primo ui capere maluisse ; dein cum id neque terra 6
 neque mari omnia expertus potuisset, auctores traditarum
 yracusarum fabrum aerarium Sosim et Moericum Hispa-
 um quam principes Syracusanorum habere, totiens id
 equiquam ultro offerentes, praeoptasse, quo scilicet iustiore
 e causa uetustissimos socios populi Romani trucidaret ac
 iriperet. si non Hieronymus ad Hannibalem defecisset, 7
 ed populus Syracusanus et senatus, si portas Marcello
 yracusani publice et non oppressis Syracusanis tyranni
 orum Hippocrates et Epicydus clausissent, si Carthaginien-
 um animis bellum cum populo Romano gessissent, quid 8
 tra quam quod fecerit nisi ut deleret Syracusas facere
 ostiliter Marcellum potuisse? certe praeter moenia et 9
 cta exhausta urbis ac refracta ac spoliata deum delubra dis-
 sis ornamentisque eorum ablatis nihil relictum Syracusis
 se. bona quoque multis adempta ita ut ne nudo quidem 10
 lo reliquiis direptae fortunae alere sese ac suos possent.

4 et Epicydus (epycydus *MBD*) π : atque epicydus (uel -idis) *ANθ*
i. Drak. 5 desisse *P¹* ut uid. *CR²ANθ* : dedisse π
 certe *Πald.* : om. θ urbis ac refracta] his uocibus (sed uide *adn.*
) incipiunt *Rhenani adm. ex Sp citantis, cf. Praef. § 88* ac refracta
 spoliata *P* (duplicatum ac inuenies e.g. in 10. 28. 17 ; 24. 9. 10) :
 refracta *Sp?* *Frob. 2*, quos (sed ac ref.) sequi uoluit *Walters (de*
missis a Sp uocibus cf. 27. 39. 12 adn.) : (post urbi π¹ uel π² : urbis
CR² uel C¹ Athald.) sacra fracta ac spoliata Π¹ uel Π² *θald.* dis
CR, cf. 4. 15. 7 et 28. 28. 11 adm. : diis *R²* uel *R¹MBDAθ*
 latis *M¹A²θald. Frob. 1. 2* : ablatio π : ablationi *C*
 nudo π (undo *D*) *θald. Frob. 1. 2* : in nudo *Madv., Ablatiui quem*
cant circumstantiali neglegens reliquiis (reliis *Sp*) direptae
 tunae *Sp Frob. 2* cui in parte iterata consentit *P*, qui tamen re-
 uis | direptae fortuitautne | nudo quidem solore | liquiis direptae
 tunae scripsit (cf. c. 29. 8 et 29. 1. 23 *adn.*) unde reliquiis direptae
 tunae *P²* et *C* : reliquiis direptae (-te *M* : -tis *M¹K*) nae (ne *R²*
BDAθ) π²θ : reliquiis direptis *A^vald.* alere *P* et *P⁴C⁴M²*
M¹BDAθald. Frob. 1. 2 : alacre *P²RM* : alacres *C*

orare se patres conscriptos ut, si nequeant omnia, saltem
 quae compareant cognoscique possint restitui dominis
 11 iubeant. Talia conquestos cum excedere ex templo ut de
 12 postulatis eorum patres consuli possent Laeuinus iussisset,
 ‘Maneant immo’ inquit Marcellus, ‘ut coram iis respon-
 deam, quando ea condicione pro uobis, patres conscripti,
 bella gerimus ut uictos armis accusatores habeamus duae-
 (que) captae hoc anno urbes Capua Fuluium reum, Marcel-
 lum Syracusae habeant.’

31 Reductis in curiam legatis tum consul ‘Non adeo maies-
 tatis’ inquit ‘populi Romani imperiique huius oblitus sum
 patres conscripti, ut, si de meo crimine ambigeretur, consu-
 2 dicturus causam accusantibus Graecis fuerim; sed non quic-
 ego fecerim in disquisitionem uenit, quem quidquid in hosti-
 bus feci ius belli defendit, sed quid isti pati debuerint. Qu-
 si non fuerunt hostes, nihil interest nunc an uiuo Hieron-
 3 Syracusas uiolauerim; sin autem descuerunt a populo Ro-
 mano, si legatos nostros ferro atque armis petierunt, urben-

10 compareant *Sp Frob.* 1. 2: comparent π *Aldus*: compari *A*
 (-periri *K*): comparere *Edd. ante Ald.* 11 ex templo (-tim- *MBL*
 Π^{θ} *ald.*: et templo *P*: templo *Frob.* 2 12 immo *Sp Frob.* 2 (im-
 maneant *hic*): *om.* Π *ald.* duaeque *scripsimus*, -q. *ante c-* *pei-*
ditum et particulam -que exempli addendi uim habuisse rati (*Ang*
 ‘and in particular’, *Germ.* ‘und zwar’), *cf. e.g. c.* 19. 7 *rettulitque*
duae Π *cf. c.* 11. 12 *adu.* (c): et duae *Ussing*

31 1 Reductis *A⁶J²K.ald.* *Frob.* 1. 2: eductis Π *J Lov.* 1. 2. 3. 4.
 dicturus *M¹ald.* *Frob.* 1. 2: deuiecturus Π 2 quem quidquid
 (sed quicq-) in hostibus feci ius belli defendit (-dendi *Sp*: -dit *Rhen*
 sed quid *Sp Frob.* 2: sed quid θ *Lov.* 3. 5 *ald.*: nam quidquid Π (nam
 pro quem fort. *rectum esse suspicatur Johnson*), xxxvii *litteris ob -quid-*
quid (i.e. ii lineis) deperditis, cf. c. 51. 8 *adu.*: quam quid *Gron.*, *pro-*
bante olim Madv. Em. p. 383 *qui supra tam post sed non add.*

isti pati] *hoc fere ex loco ‘ingentem saltum fecit librarius’ codicis S_i*
neque ante c. 41. 18 (auspiciisque) *rursus lectiones citat Rhen.*, *c.*
Praef. § 88 nunc an *A¹ald.* *Frob.* 1. 2: nunc a π^2 : nun a *F*

nunc *C* 3 a populo Romano, si *Madv.* (iam a p. R. *Fabrius*:
 p. R. ac *Alschevski*): *om.* *A³ald.* *Frob.* 1. 2: portas *P²* (an *P¹?*)
CRMBDA: portasi (ut uid.) *P*, unde coniecit (a nobis, hostibus nostris
 aperuerunt) portas *Boettcher*, (a p. R., hostibus aperuerunt) porta
Wcissenb., quorum uestigiis insistens (a p. R., p-i R-i hostibus ape-
 uerunt) portas ipse temptaueram cum credere mallet aliquid excidisse
 quam in *codd.* *iv¹* uel *v¹* saeculi a p.o.r. si in portasi esse corruptum
Monet tamen Johnson hostium mentionem hic uix desiderari et exemp-
 ‘architectonici’ illius studii non deesse in *Puteano, cf. e.g.* 27. 31. 1 *Ann-*
 bali pacto pro Naupacto et u. sis 22. 41. 7; 27. 20. 8 *adnn.*

ac moenia clausurunt exercituque Carthaginiensium aduer-
sus nos tutati sunt, quis passos esse hostilia cum fecerint
indignatur? Tradentes urbem principes Syracusanorum 4
uersatus sum; Sosim et Moericum Hispanum quibus tan-
tam crederem rem potiores habui. Non estis extremi
Syracusanorum, quippe qui aliis humilitatem obiciatis: quis 5
est uestrum qui se mihi portas aperturum, qui armatos
milites meos in urbem accepturum promiserit? Odistis et
exsecramini eos qui fecerunt, et ne hic quidem contumeliis
in eos dicendis parcitis; tantum abest ut et ipsi tale quic-
quam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum, patres con- 6
scripti, quam isti obiciunt maximo argumento est me
eminem qui nauatam operam rei publicae nostrae uellet
uersatum esse. Et antequam obsiderem Syracusas, nunc 7
legatis mittendis, nunc ad conloquium eundo temptaui
pacem, et posteaquam neque legatos uiolandi uerecundia
erat nec mihi ipsi congresso ad portas cum principibus re-
sponsum dabatur, multis terra marique exhaustis laboribus
indem ui atque armis Syracusas cepi. Quae captis accide- 8
nt apud Hannibalem et Carthaginienses uictos iustius
quam apud uictoris populi senatum quererentur. Ego, 9
patres conscripti, Syracusas spoliatas si negaturus essem,
nunquam spoliis earum urbem Romam exornarem. Quae
item singulis uictor aut ademi aut dedi, cum belli iure
im ex cuiusque merito satis scio me fecisse. Ea uos rata 10

3 fecerint $\pi^2 B^1$ (-unt B) θ : fecerint ino P (sc. ex uoce sq.) 4 sum
ald. Frob. 1. 2: simi π rem hic add. Boettcher, ante tantam A¹⁰
v. 5, post tantam Lov. 3 ald. Frob. 1. 2: ignorant Π , unde tantum
o tantam coni. Gron. Non Π ald. Frob. 1. 2: nec θ 5 ne
c ald. Frob. 1. 2: ne his (hiis J) $\Pi\theta$ 6 nostrae Π ald. Frob. 1.
uestrae θ uellet Gron.: uelitet π : dabatur PR¹(-bunt-R)M, cf. 28.
11 adn. 8 acciderint $\Pi\theta$ ald. Frob. 1. 2: acciderunt Ussing
ctos C^x per ras., Douiatius: uicto se π : uictos se (sese Edd.) M²BD
9 Edd. ante Ald.: uictosque Aldus: uictos secum Gron.
exornarem C⁴M⁷ in marg. BD (sed -ret) A⁰: exortem π scio
: P^xM⁷DA⁰: socio me π : sociione M

habeatis, patres conscripti, necne, magis rei publicae interest quam mea. Quippe mea fides exsoluta est: ad rem publicam pertinet ne acta mea rescindendo alios in posterum segno-
 11 res duces faciatis. Et quoniam coram et Siculorum et mea uerba audistis, patres conscripti, simul templo excedemus, ut me absente liberius consuli senatus possit.' Ita dimissi Siculi et ipse in Capitolium ad dilectum discessit.

32 Consul alter de postulatis Siculorum ad patres rettulit. Ibi cum diu sententiis certatum esset et magna pars senatus,
 2 principe eius sententiae T. Manlio Torquato, cum tyrannis bellum gerendum fuisse censerent hostibus et Syracusanorum et populi Romani, et urbem recipi, non capi, et receptam legibus antiquis et libertate stabiliri, non fessam
 3 miseranda seruitute bello adfligi; inter tyrannorum et ducis Romani certamina praemium uictoris in medio positam urbem pulcherrimam ac nobilissimam perisse, horreum atque aerarium quondam populi Romani, cuius munificentia ac donis multis tempestatibus, hoc denique ipso Punico bello
 4 adiuta ornataque res publica esset; si ab inferis existat rex Hiero fidissimus imperii Romani cultor, quo ore aut Syracusas aut Romam ei ostendi posse, cum, ubi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam in uestibulo urbis, prope in porta, spolia patriae suae uisurus sit?—
 5 haec taliaque cum ad invidiam consulis miserationemque Siculorum dicerentur, mitius tamen decreuerunt patres

10 necne *Lov.* 3. 4 *ald. Frob.* 1. 2: ne $\Pi\theta$: nec M^1A^1 : et C^4
 mea fides *PCR*(*et ald. Frob.* 1. 2 *sed* mea quippe fides): fides R^2M
BDA\theta 11 dimissi Siculi *C, Alschefski*: dimissis siculi *PRM*, *c.*
c. 40. 14 *adn.*: dimissis siculis $M^1BDA\theta$ *ald. Frob.* 1. 2

32 1 sententiis *Gron.*, *cf. e.g.* 27. 6. 9: de sententiis (sentiis M) Π
ald. Frob. 1. 2: diuersis sententiis *Koch*, *sed de illud uel ex se- ma*
lecto uel ob constructionem uocis certare non intellectam ortum erit
 2 principe *Nald. Frob.* 1. 2: a principe θ *ed. Rom.* 1469 stabili
Frob. 1. 2: stabilire $\Pi\theta$ *ald.*, *cf.* 27. 4. 13 *adn.* bello Π *ald. Fro*
 1. 2: et bello θ *Lov.* 5 3 certamina *BDA\theta*: certam iā (uel iam) π
 certam iam M^7 4 imperii (-rio P) Romani P^x *et iam antea*
uid. P^1, A\theta: imperio romano π^2 5 mitius $\pi M^2\theta$: minutius.

acta M. Marcelli quae is gerens bellum uictorque egisset rata 6
 habenda esse, in reliquum curae senatui fore rem Syracusa-
 nam, mandatuosque consuli Laeuino ut quod sine iactura
 rei publicae fieri posset fortunae eius ciuitatis consuleret.
 Missis duobus senatoribus in Capitolium ad consulem uti 7
 rediret in curiam et introductis Siculis, senatus consultum
 recitatum est; legatique benigne appellati ac dimissi ad 8
 genua se Marcelli consulis proiecerunt obsecrantes ut quae
 deplorandae ac leuandae calamitatis causa dixissent ueniam
 eis daret, et in fidem clientelamque se urbemque Syracusas
 acciperet. Potens senatus consulto consul clementer appel-
 atos eos dimisit.

Campanis deinde senatus datus est, quorum oratio mi- 33
 erabilior, causa durior erat. Neque enim meritas poenas 2
 regere poterant, nec tyranni erant in quos culpam confer-
 ent, sed satis pensum poenarum tot ueneno absumptis, tot
 securi percussis senatoribus credebant: paucos nobilium 3

6 acta M. *Weissenb.*, *optime*: ctam P: tam (A?) Π² (*sed cam M*): cām
 (e. causam) A⁷θ: causa M⁶(cā)ald. *Frob.* 1. 2 esse K.ald. *Frob.*
 2: et se ΠJ: et A^x reliquum BDAθ: relicum P¹C: relic-
 um PRM fore CM? uel M¹? et M⁶ (*qui in ras. et -e et r- uocis*
sequentis scripsit) BDAθ: fere PR et M? ut quod *Alschefski*:
 i quod P (*cf. e.g. 28. 4. 2 adn.*): quod Π² uel Π¹, *Gron.*: quo A⁶: qui-
 em si θ: quoad *Edd. ante Gron.* 8 obsecrantes Aθald. *Frob.* 1.
 : et (eum M⁷) obsecrantes (ops- P) π, u. *adn. sq. et cf. de et insi-*
rio 27. 4. 12 adn. et (de -que) c. 11. 12 adn. (a): orantes et obsecrantes
Weissenb. (sed melius uel or. obs. uel or. atque obs.) clientelam-
 ae P¹ ut uid. CM⁷A⁷θ: et clientelamque PR¹(-tal- R)M(-quae) BA:
 : clientelam D Potens senatus consulto (*i.e. sōc*) *Walters*:
 potens oc (hoc M: oc B) Π: potens c C^x: postea C³: post haec (*uel*
ec uel h') M⁸A⁷θald. *Frob.* 1. 2, *cf. 6. 37. 8 adn.*: potens sui *Alschefski*,
 26. 13. 14: potens irae *Weissenb.*: potens uoti *Zingerle*: pollicens
 oc *Boettcher, optime quidem ad sensum; sed pro Waltersio cf. potens*
caeda 1. 33. 5, potens fauore 3. 19. 3 (cf. etiam hoc decreto armatus
53. 8) et de sōc (uel s. c.) corrupto cf. 10. 1. 3; 27. 25. 2 et 3; 29. 15.
(socii pro s c); 29. 36. 11; 30. 26. 12 et huius libri c. 15. 8, etc.
 33 2 meritas ΠN²(-ta N)θald. *Frob.* 1. 2: meritas *Duker, sed cf. 8. 7.*
 adn. conferrent (-ferent R) π *Aldus*: deferrent BDANθ
 dd. ante Ald.

superstites esse, quos nec sua conscientia ut quicquam de se grauius consulere impulerit nec uictoris ira capitis damnauerit; eos libertatem sibi suisque et bonorum aliquam partem orare ciues Romanos, adfinitatibus plerosque et propinquis iam cognationibus ex conubio uetusto iunctos.

4 Summotis deinde e templo paulisper dubitatum an arces-
sendus a Capua Q. Fuluius esset—mortuus enim post cap-
tam Claudius consul erat—ut coram imperatore qui res
gessisset, sicut inter Marcellum Siculosque disceptatum
5 fuerat, disceptaretur. Dein cum M. Atilium C. Fuluium
fratrem Flacci legatos eius et Q. Minucium et L. Veturium
Philonem item Claudi legatos qui omnibus gerendis rebus
adfuerant in senatu uiderent nec Fuluium auocari a Capua
6 nec differri Campanos uellent, interrogatus sententiam M.
Atilius Regulus, cuius ex iis qui ad Capuam fuerant maxima
7 auctoritas erat, ‘ In consilio ’ inquit ‘ arbitror me fuisse con-
sulibus Capua capta cum quaereretur ecqui Campanorum
8 bene meritus de re publica nostra esset. Duas mulieres
compertum est Vestiam Oppiam Atellanam Capuae habi-

3 superstites esse $A^1N^3\theta$ ald. Frob. 1. 2: superior esse P, cf. c. 35
6: superiores esse $\Pi^2(A?)N$: ex lectione Puteani coni. super iis ess.
Gron., mire, superesse Alschevski, bene, sed superstites illud ex Spiren-
siano fonte fort. ortum melius est quam ut ab emendatore excogitatum
esse credas, cf. § 9 nec (uictoris) $M^7A\theta$ ald. Frob. 1. 2: ne π
eos $\Pi\theta$: os N: eo se Harant (qui post R-os sententiam claudit), for-
recte, sed si eos tutandum est fort. significabit ‘ cum tales essent ’, nar-
negari non potest inter oratores hic fuisse paucos nobilium
bonorum $CM^7BDAN\theta$: bonorum PRM iam Frob. 2: iam iam
 $\Pi N\theta$ ald. (cf. § 14 et 27. 44. 1 adn.): iam etiam Gron.: etiam Madv. (En-
p. 384), sed adhuc unum tantum exemplum 10. 38. 2 cognouimus u-
uocum etiam et et iunctura in codd. Liuianis admodum probabilis es
Cf. 27. 10. 4; 28. 18. 5 adn. 4 consul erat $CM^7BDAN\theta$: con-
suleret PRM ut coram $A^7\theta$ ald. Frob. 1. 2: coram ΠN sicut
 $\pi N\theta$ ald. Frob. 1. 2: sicut et M, non male 5 fratrem ald. Fro-
1. 2: fratres $\Pi\theta$, cf. 27. 17. 1 adn. et Q. P: et que C: atque R.
 $BDAN\theta$ (sed atque leg. eius M. K)ald.: ac Q. Frob. 2 adfuera:
(sed aff-) C.ald. Frob. 1. 2: anfuera π : $\bar{a}\bar{n}$ (uel ante) fuerant A
interfuera K uellent $C^4BDA^7\theta$ ald. Frob. 1. 2: uellet π
7 ecqui C: equi PRM: qui $BDAN\theta$: et qui C^4 : ecquis ald. Frob. 1.

tantem et Paculam Cluuiam quae quondam quaestum corpore fecisset, illam cottidie sacrificasse pro salute et victoria populi Romani, hanc captiuis egentibus alimenta clam suppeditasse: ceterorum omnium Campanorum eundem erga nos animum quem Carthaginensium fuisse, securique percussos a Q. Fulvio fuisse magis quorum dignitas inter alios quam quorum culpa eminebat. Per senatum agi de Campanis, qui ciues Romani sunt, iniussu populi non uideo posse, idque et apud maiores nostros in Satricanis factum esse cum defecissent ut M. Antistius tribunus plebis prius rogationem ferret scisceretque plebs uti senatui de Satricanis sententiae dicendae ius esset. Itaque censeo cum tribunis plebis agendum esse ut eorum unus pluresue rogationem ferant ad plebem qua nobis statuendi de Campanis fiat.' L. Atilius tribunus plebis ex auctoritate senatus plebem in haec uerba rogauit: 'Omnes Campani Atellani Calatini Sabatini qui se dediderunt in arbitrium dicionemque populi Romani (Q.) Fulvio proconsuli, quosque una secum dedidere quaeque una secum dedidere agrum urbemque diuina humanaque utensiliaque siue quid aliud dediderunt, de iis rebus quid fieri uelitis uos rogo, Quirites.'

8 Paculam, cf. *It. Dial.* p. 204: fauculam (flu. D. $\Pi\theta$ ald.: faculam
¹ in marg., cf. *Val. Max.* 5. 2. 1 ubi Cluuiam Facula uel Falcula nomi-
atur sacrificasse $\pi M^7\theta$ (-sset RM) 9 Fulvio fuisse A^7
ald. *Frob.* 1. 2, quod emendationem non redolet, cf. § 3: fului | cisse P:
lulio (flu. B) uicisse $\pi^2 B^2$: Fulvio esse Gron. 10 Satricanis (bis) $A^7\theta$
atricanis (bis) Π *Lox.* 1. 3: sutricanis ald. *Frob.* 1. 2 scisceretque
ron.: sciretque $\Pi\theta$ *Edd. ante Gron.*, cf. 27. 1. 11 adu. 11 qua
ald. *Frob.* 1. 2: quā C: qui $A\theta$ 12 Q. (Fulvio) *Madv.*:
esciunt $\Pi\theta$ *Edd. uet.* 13 quosque una secum dedidere quaeque
na secum dedidere P, recte ut in huiusmodi formulis (cf. e.g. *Tab.*
quinias VI, *It. Dial.* § 365): del. -didere quaeque una secum dedi- P^1
el P^2 sed rursus -di- illud alterum restituit quosque una secum dedidere
raebens, quem secuti sunt CR^1 (dedere R) MBD (om. una) $A\theta$ *Edd. ante*
log.: quaeque una secum (secum una ed. *Mog.*) dedidere *Ed. Mog.*
518 *Aldus*, quibus consentit *Madv.* quosque—dedidere *deleus*
e iis PCR . ald. *Frob.* 1. 2: de his $R^2 MBDAK$: de hiis $C^1 J$
eri $CR^2 MBDA\theta$: fieri PR uelitis $\Pi\theta$: uelitis iubeatis *Luchs*
889, ex § 14 et *Gell.* 5. 19. 9

- 14 Plebes sic iussit: 'Quod senatus iuratus, maxima pars, censeat, qui adsient, id uolumus iubemusque.'
- 34 Ex hoc plebei scito senatus consultus Oppiae Cluuiæque primum bona ac libertatem restituit: si qua alia præmia
 2 petere ab senatu uellent, uenire eas Romam. Campanis in familias singulas decreta facta quæ non operæ pretium est
 3 omnia enumerare: aliorum bona publicanda, ipsos liberosque eorum et coniuges uendendas, extra filias quæ enupsissent
 4 priusquam in populi Romani potestatem uenirent: alios in uincula condendos ac de iis posterius consulendum: aliorum Campanorum summam etiam census distinxerunt
 5 publicanda necne bona essent: pecua captiua præter equos et mancipia præter puberes uirilis sexus et omnia quæ solo
 6 non continerentur restituenda censuerunt dominis. Campanos omnes Atellanos Calatinos Sabatinos, extra quam qui eorum aut ipsi aut parentes eorum apud hostes essent,
 7 liberos esse iusserunt, ita ut nemo eorum ciuis Romanus aut Latini nominis esset, neue quis eorum qui Capuæ fuisset dum portæ clausæ essent in urbe agroue Campano intra
 8 certam diem maneret; locus ubi habitarent trans Tiberim qui non contingeret Tiberim daretur: qui nec Capuæ nec in urbe Campana quæ a populo Romano defecisset per bellum
 9 fuissent, eos cis Lirim anem Romam uersus, qui ad Ro

14 quod *C⁴A⁰ald. Frob. 1. 2:* quo π : quos *D* adsient *Cobe*
(iam adsid i.e. adsit Klockius): adsidens (ass- *D θ*) Π *0ald. Frob. 1. 2*
 adsidetis 'e uet. lib.' *Sigonius, Drak.:* adsidet *C⁴.* De forma antiqua
 in formulis retenta cf. 27. 43. 9 et 1. 24. 3 admn. iubemusque *R*
MBD(lib-)⁰ald.: iubemusque (-que quæ *CR*) *PCR, cf. iam iam § 3*

34 1 plebei scito *B²DA Gron.:* plebe scito π : plebis scito *M¹A¹*
 plebiscito *C⁴0ald.* Oppiæ cf. c. 33. 8 (*ubi Opp-codd.:*) appiæ (*m-*
-ie) $\Pi N\theta$ uenire eas $\Pi N\theta$ *Edd., quod si sanum est (i.e. si iussi*
uel placuit supplendum) cf. fort. Cic. Phil. 11. 12. 30 et Liui 22. 61. §
 2 familias Π : falerias θ 4 summam $\Pi(M$ uel *M¹)\theta: summ
Duker (sic fort. M) 5 uirilis sexus *CM²A⁰ald. Frob. 1. 2:* uirile
 sexus π : uirile secus *Iac. Gron., fort. recte, cf. c. 47. 1* censue
 runt *A¹0ald. Frob. 1. 2:* censuerint (-rit *D*) Π dominis *C⁴BA⁰*
 dominus π 7 esset *PCA⁵ald. Frob. 1. 2:* set *R:* sed *MBDAJ*
om. K intra $\Pi\theta$: ultra *Wesenberg* 8 Capuæ *M²A⁰*
N² ut s. l. 0ald. Frob. 1. 2: captae $\Pi(A²)N$*

manos transissent priusquam Capuam Hannibal ueniret, cis Volturnum emouendos censuerunt, ne quis eorum propius mare quindecim milibus passuum agrum aedificiumue haberet. qui eorum trans Tiberim emoti essent, ne ipsi 10 posterius eorum usquam pararent haberentue nisi in Veiente Sutрино Nepesinoue agro, dum ne cui maior quam quinquaginta iugerum agri modus esset. Senatorum omnium 11 quique magistratus Capuae Atellae Calatiae gessissent bona uenire Capuae iusserunt: libera corpora quae uenum dari placuerat Romam mitti ac Romae uenire. Signa statuas 12 ueneas quae capta de hostibus dicerentur, quae eorum sacra ac profana essent ad pontificum collegium reiecerunt. Ob 13 haec decreta maestiores aliquanto quam Romam uenerant Campanos dimiserunt; nec iam Q. Fului saeuitiam in sese, sed iniquitatem deum atque execrabilem fortunam suam ncusabant.

Dimissis Siculis Campanisque dilectus habitus. Scripto 35 deinde exercitu de remigum supplemento agi coeptum; in 2 quam rem cum neque hominum satis nec ex qua pararentur stipendiumque acciperent pecuniae quicquam ea tempestate a publico esset, edixerunt consules ut priuatim ex censu 3 ordinibusque, sicut antea, remiges darent cum stipendio libariisque dierum triginta. Ad id edictum tantus fremitus 4

10 posterius *A^oald. Frob. 1. 2*: posterius Π: posteri *N*: posterius *N^o ut credo* in Veiente *Alschevski*: in ueniente (-iten- *B*: -en- *B²*) agros (agro *B²DA^oN*) Π*N* (agro *praesumpto et s- duplicato*): in ueniente agros *M^o*: agros *C*, *spatio ante relicto, sed domos uel agros ante nisi add. C⁴*: in ueniente aut *A^oN²θ(-uey- K)ald. Frob. 1. 2 Drak.* ne cui *A^oθ(sed nec ui K)ald. Frob. 1. 2*: ne ui *P*: ne qui Π¹ uel Π² *A^o*) II Calatiae *Frob. 1. 2 (ex § 6 ubi Cal- codd.)*: galatiae *A^o* (ie)*ald.*: galeae *P*: galetae (-lat- *B*) π²*B²* uenum dari *PR*: uendari *CR²MBDA^o*

35 I exercitu *M²BA^oald.*: exercitus π, cf. c. 40. 14 *adu.* regum *CD(-emig- in vas.)A^oald.*: regimurum π 2 quam π²*θald.*: qua *PRM(infra pro ex qua praebet M ex aqua)* 3 consules Π²*R^x* (lles *R*): consunt consules *P* priuatim Π^o *Aldus*: priuati *Frob. 1*: priuato *Edd. ante Ald.* cibariisque *ald. Frob. 1. 2*: ariisque Π: dari his(hiis *J*)que *C⁴J*: dapibusque *K*

hominum, tanta indignatio fuit ut magis dux quam materia
 seditioni deesset : secundum Siculos Campanosque plebem
 Romanam perdendam lacerandamque sibi consules sump-
 5 sisse. per tot annos tributo exhaustos nihil reliqu-
 praeter terram nudam ac uastam habere. tecta hostes
 incendisse, seruos agri cultores rem publicam abduxisse,
 nunc ad militiam paruo aere emendo, nunc remiges imper-
 6 ando ; si quid cui argenti aerisue fuerit, stipendio remigum
 et tributis annuis ablatum. se ut dent quod non habeant
 nulla ui nullo imperio cogi posse. bona sua uenderent ; in
 corpora quae reliqua essent saeuirent ; ne unde rediman-
 7 tur quidem quicquam superesse. Haec non in occulto,
 sed propalam in foro atque oculis ipsorum consulum ingens
 turba circumfusi fremebant ; nec eos sedare consules nunc
 8 castigando, nunc consolando poterant. Spatium deinde iis
 tridui se dare ad cogitandum dixerunt ; quo ipsi ad rem in-
 9 spiciendam (et) expediendam usi sunt. Senaturn postero die
 habuerunt de remigum supplemento ; ubi cum multa disse-
 ruissent cur aequa plebis recusatio esset, uerterunt oratio-
 nem eo ut dicerent priuatis id seu aequum seu iniquum
 10 onus iniungendum esse ; nam unde, cum pecunia in aerario
 non esset, paraturos nauales socios ? quomodo autem sine
 classibus aut Siciliam obtineri aut Italia Philippum arceri
 posse aut tuta Italiae litora esse ?

4 tanta Π ald. *Frob.* I. 2 : tantaque θ magis $R^2MBDA\theta$: magis
 PCR 5 rem publicam (uel $r\bar{e}$ uel rem \bar{p} .) Π (sed R. P. A) ala
Frob. I. 2 : romani populi $A^1\theta$ imperando C et ut uid. $C^1BD\Delta$
 θ ald. : imperam $P(-r\bar{a})RM$: imperatos M^x (uix M^7) 6 se u
 dent $P\theta$ ald. *Frob.* I. 2 : seu (sue B) dent π^2B^2 : suadent C^4
 superesse $A^7\theta$ ald. *Frob.* I. 2 : superior esse P, cf. c. 33. 3 : superiore
 esse $\Pi^2(A^?)$ 7 circumfusi π ald. *Frob.* I. 2 : circumfusa $A(u$
 -si A : -sa $A^x?$ θ eos (sedare) $C^7?BDA\theta$ ald. *Frob.* I. 2 : eo π
 consolando $CR^1MBDA\theta$ (consul- PR) 8 iis (hiis K) tridui
 et duce Sigonio 'e uet. lib.' Gron. : iis tribui PCM^x (uix M^7) : his tribu
 (-bin B) C^4BDA : instrubui RM : his tribuni $A^6?$: his tribuere al
Frob. I. 2 (qui -que post dare addunt) et Alschevski : ignorat
 ΠJ , cf. c. 11. 12 adn. (c) : addunt -que post exped. K.ald. *Frob.* I. 2 :
 Drak., fort. recte 9 cur aequa (curae qua CRM : cur ae- M^1
 π ald. *Frob.* I. 2 : cum B : cum aequa (equa $A\theta$) $B^2DA\theta$

Cum in hac difficultate rerum consilium haereret ac prope 36
 corporum quidam occupasset hominum mentes, tum Laeuius
 consul: magistratus senatui et senatum populo, sicut honore 2
 praestet, ita ad omnia quae dura atque aspera essent sub-
 eunda ducem debere esse. 'Si quid iniungere inferiori uelis, 3
 id prius in te ac tuos si ipse iuris statueris, facilius omnes
 obediens habeas; nec impensa grauis est, cum (ex) ea plus
 quam pro uirili parte sibi quemque capere principum uident.
 (itaque (si) classes habere atque ornare uolumus populum 4
 Romanum, priuatos sine recusatione remiges dare, nobismet
 ipsis primum imperemus. Aurum argentum (aes) signatum 5
 omne senatores crastino die in publicum conferamus, ita ut
 unulos sibi quisque et coniugi et liberis, et filio bullam et
 quibus uxor filiaeue sunt singulas uncias pondo auri relin-
 quant: argenti qui curuli sella sederunt equi ornamenta et 6
 libras pondo, ut salinum patellamque deorum causa habere

36 2 praestet *A⁷θald. Frob. 1. 2:* praestent (*sed -stent tita PR:*
 stent ita *P¹C*) π (*A?*), minus bene, seu per lapsum calami (*cf. -ent pro*
et 27. 17. 4 adn.) seu de industria mutatum est: praestitit (*-stetit R³*)
 π^3 *MBD* essent $\Pi\theta$ (*sed eet i.e. esset CJ*): sint *I. H. Voss, sed*
essent pro erunt Orat. Rectae scriptum est, cf. App. II ad Liui Lib. II
antab. 1901 editum et 27. 17. 14 adn. ducem (*duem D*) $\Pi\theta$ *ald.*
Frob. 1. 2: duces *Crevier (qui supra praestent retinuit)* 3 Si
 quid π *R¹θald. Frob. 1. 2:* quid (*post spat. uel ras.*) *R:* si quod *Madv.*
Em. p. 385, omittens si infra, fort. recte in te *C^xA⁷(in ras. ubi et*
tuos erasum est)θald. Frob. 1. 2: ante Π (*A?*) si hic (*post tuos*)
add. A⁷θald. Frob. 1. 2: ignorant Π neque inserit *Madv., cf. supra:* add.
 ante id *Hertz ab ordine Liuiano aberrans (et fort. post prius addidit uel*
addere incipiebat C: del. C⁴) ex ea ed. *Par. 1513, bene si capere*
pro pati ut in 5. 20. 2 interpretaris (cf. etiam 2. 65. 5; 10. 5. 6): ea Π *Edd.*
ante ed. Par.: eam A⁷θ uident π *Aldus:* uideant *M:* uiderint
Nov. 3 Edd. ante Ald.: uiderit θ 4 (si) classes *Madv. Em. p. 386*
 classes si uel classem si *Alschefski*): classes $\Pi\theta$, quos sequitur *Gron.,*
ignum interrogationis post dare addens: ut classem ald. Frob. 1. 2 (cf.
adn. sq.). Si Madvigium sequi nolis, fort. ante uolumus inseras si
 habere atque *C(ut uid. sed habet atque)M⁷A^v Gron.: habeatque (-que*
 π^2 *D)* π *B²J:* habeat populusque *B:* habeat quam (quas *K*) *K ald.*
Frob. 1. 2, cf. supra populum Romanum (*sed -nu⁷ A*) *M⁵A*
Gron.: pr. PCA^v populus (-luc *D*) romanus *RMB²Dθald. Frob. 1. 2:*
 imperemus (*uel imp-*) *CM¹BD Aθ* de-
 reus *PRM* 5 aes add. ed. *Mog. 1518 ex § 8: ignorant Πθ dett.*
 omne *Gron.:* omnes $\Pi\theta$ (*sc. s- duplicato*) 6 et libras *P (cf. c. 47.*
adn.): fort. et (ii) libras legendum est (cf. 29. 28. 10 adn.)
 alinum *A^v Valla et ald.:* alinum *P:* alignum *P²CR:* lignum
 π^2 *MB²DAθ:* lignumque *B:* ad ignem *C⁴:* culignam *Lipsius*

7 possint: ceteri senatores libram argenti tantum: aeri
 signati quina milia in singulos patres familiae relinquamus
 8 ceterum omne aurum argentum aes signatum ad triumuiro
 mensarios extemplo deferamus nullo ante senatus consulto
 facto, ut uoluntaria conlatio et certamen adiuuandae re
 publicae excitet ad aemulandum animos primum equestri
 9 ordinis, dein reliquae plebis. Hanc unam uiam multa inte
 nos conlocuti consules inuenimus; ingredimini dis ben
 iuuantibus. Res publica incolumis et priuatas res facil
 saluas praestat: publica prodendo tua nequiquam serues.
 10 In haec tanto animo consensum est ut gratiae ultro cor
 11 sulibus agerentur. Senatu inde misso pro se quisque
 aurum argentum et aes in publicum conferunt, tanto ce
 tamine iniecto ut prima aut inter primos nomina sua ueller
 in publicis tabulis esse ut nec triumuiro accipiundo ne
 12 scribae referendo sufficerent. Hunc consensum senatu
 equester ordo est secutus, equestris ordinis plebs. Ita si
 edicto, sine coercitione magistratus nec remige in suppl
 mentum nec stipendio res publica eguit; paratisque om
 bus ad bellum consules in prouincias profecti sunt.

37 Neque aliud tempus belli fuit quo Carthaginienses R
 manique pariter uariis casibus immixti magis in ancipiti s

9 facile *M*⁵*θald.* *Frob.* 1. 2: facite π(*A?*), sed in codice *M*-e illud in
 litam habet formam ut fort. -o *M* ipsum uoluisse conicere liceat: face
A?: factae *D* (qui res p. . . priuatas om.) 10 consensu
*CM*⁷*BDA*θ: consensu *PRM*, cf. c. 41. 12 adn. 11 argenti
 π^{θald.} *Frob.* 1. 2 (sed om. et ante aes *Aldus*, non male): et argenti
C, sed aurum argentum (cf. c. 47. 7) fort. exemplum est *Asyndeti m*
antiquo usitati (cf. 22. 29. 11 et 27. 16. 6 adnn.), cui et aes ut ali
 adicitur aut *Madv. Em. p.* 385: ut *P* (quod retinere uolt *Friede*
dorff delete ut prima): om. Π²*θald.* *Frob.* 1. 2, cf. de dittographiae fa
 suspitione 29. 7. 7 adn. tabulis esse *BDA*θ^{ald.} *Frob.* 1. 2: tabu
 tabulis sese *P*: tabulis sese π¹ 12 coercitione *A*^x *Gro*
 coercitionem (sed -ne *BDA*: -nē *P*) π: coertione (coh-θ) *C*θ: co
 tatione *M*: cohortatione (coor-*M*⁷) *M*⁷ *ald.* *Frob.* 1. 2 remig
 ut uid. *A*^x*θald.*: remiges π, cf. c. 40. 14 adn.: remigibus *C*⁴

37 1 aliud *K Lov.* 2, *Perizonius*: aliud magis Π^{J.}*ald.* *Frob.* 1. 2, u
 alterum magis infra secludere uoluit *Sigonius*, non male, sed hunc pos
 ad locum (post aliud) additurus erat corrector immixti *M*²
Edd. ante *Ald.*: immixtis (uel inm-) π^M¹ *Aldus*, uix recte

ac metu fuerint. Nam Romanis et in prouinciis hinc in 2
 Hispania aduersae res, hinc prosperae in Sicilia luctum et
 aetitiam miscuerant, et in Italia cum Tarentum amissum 3
 damno et dolori, tum arx cum praesidio retenta praeter
 spem gaudio fuit, et terrorem subitum pauoremque urbis 4
 Romae obsessae et oppugnatae Capua post dies paucos
 capta in laetitiam uertit. Transmarinae quoque res quadam 5
 uice pensatae: Philippus hostis tempore haud satis oppor-
 tuno factus, Aetoli noui adsciti socii Attalusque Asiae rex,
 am uelut despondente fortuna Romanis imperium orientis.
 Carthaginienses quoque Capuae amissae Tarentum captum 6
 nequabant, et ut ad moenia urbis Romanae nullo prohibente
 se peruenisse in gloria ponebant, ita pigebat inriti incepti,
 pudebatque adeo se spreto ut sedentibus ipsis ad Romana 7
 moenia alia porta exercitus Romanus in Hispaniam ducere-
 tur. Ipsae quoque Hispaniae quo propius spem uenerant 8
 tantis duobus ducibus exercitibusque caesis debellatum ibi
 ac pulsos inde Romanos esse, eo plus ab L. Marcio tumul-
 tuario duce ad uanum et inritum uictoriam redactam esse
 indignationis praebebant. Ita aequante fortuna suspensa 9
 omnia utrisque erant, integra spe, integro metu, uelut illo
 tempore primum bellum inciperent.

Hannibalem ante omnia angebat quod Capua pertinacius 38

3 dolori $P^2CRA^7\theta$: dololori P : dolore R^3 uel $R^2MBD(-lere)A^?$
 arx *Aldus* 1521: ara P (*de x et a confusis cf. c. 51. 8; 27. 25. 14;*
27. 46. 11; 27. 49. 2): arcem π^2 : arce $M^1?BDA^7\theta$ *Edd. usque ad Ald.*
 4 ob-(op- PR : ob- R^2)sessae (uel -se) et oppugnatae (uel -te) π ald:
 obsessa et oppugnata $DA\theta$ Capua $DA\theta$ ald. *Frob. 1. 2*: capuae
 -ue B) π 5 uelut $A\theta$ *Frob. 1*: uel π ald., *cf. 10. 19. 16 adn.*: om.
 M 6 Capuae amissae P : capuae amissae^t (*sic*) P^2 , unde capuae
 -ua $CB^1DA\theta$) amissa (adm- J) et $CRMBDA\theta$: capuam amissam et
 M^1 ald. *Frob. 1. 2* pigebat $\pi M^1A\theta$: pigebant RM 8 Ipsae
 $M^1BDA\theta$ ald.: ipsa π spem θ ald. *Frob. 1. 2*: spe Π , *cf. c. 41. 12*
adn. eo plus $C^4M^7A^9$ ed. *Rom. 1469*: eo pl. i. bus PC : eo pl.
 bus $RMBDA^?$: eo tempore $A^7\theta$ *Lov. 3. 5*: eo p. r. *Lov. 4 (et dett.*
alii alia) indignationis ed. *Rom. 1469*: indignationes $\Pi\theta$ *dett.*
) utrisque M^7 : utriusque Π : utrinque A^7 uel $A^6\theta$ ald. *Frob. 1. 2, fort.*
 recte

oppugnata ab Romanis quam defensa ab se multorum
 2 Italiae populorum animos auerterat, quos neque omnes
 tenere praesidiis nisi uellet in multas paruasque partes
 carpere exercitum quod minime tum expediebat poterat
 nec deductis praesidiis spei liberam uel obnoxiam timori
 3 sociorum relinquere fidem. Praeceptis in auaritiam et crude-
 litatem animus ad spolianda quae tueri nequibat, ut uastata
 4 hosti relinquerentur, inclinauit. Id foedum consilium cum
 incepto tum etiam exitu fuit. Neque enim indigna patien-
 tium modo abalienabantur animi, sed ceterorum etiam
 5 quippe ad plures exemplum † quam † pertinebat; nec con-
 sul Romanus temptandis urbibus sicunde spes aliqua se
 ostendisset deerat.

6 Salapiae principes erant Dasius et Blattius, Dasius Hanni-
 bali amicus; Blattius quantum ex tuto poterat rem Roma-
 nam fouebat et per occultos nuntios spem prodicionis
 fecerat Marcello; sed sine adiutore Dasio res transigi non
 7 poterat. Multum ac diu cunctatus, et tum quoque magi-
 inopia consilii potioris quam spe effectus, Dasium appellabat
 at ille, cum ab re auersus, tum aemulo potentatus inimicus
 8 rem Hannibali aperit. Arcessito utroque Hannibal cum pro-
 tribunali quaedam ageret mox de Blattio cogniturus, starenti-
 que summoto populo accusator et reus, Blattius de prod-
 9 tione Dasium appellat. Enimuero ille, uelut in manifesta re

38 4 quam ΠJ: om. K: quam calamitas ald. Frob. 1. 2 quos seq-
 malit Johnson: ipse lineam amissam ratus (cf. c. 6. 16 adn.) qua-
 (perpessio malorum) temptauit. Damnum, perniciēs, clades, pestis
 malum ab aliis (post quam) coniecta sunt. Voluerat Walters codice
 K sequi. Cf. de quam insiticio 7. 12. 5 adn., ubi 8. 36. 10 addendum
 erat. Vix tamen credibile nobis uidetur ut glossema sine Substanti-
 additum esse quam 7 et (tum) Πald. Frob. 1. 2: est Madv. En-
 p. 386, sensum uocis et in hoc loco negligens. Cf. contra Madvigii ad-
 ad 21. 25. 9, ubi recte codd. lectionem castigat appellabat Πald
 appellat Madv. l. c., uix necess.; haesitationem aliquam depingit Impe-
 factum 8 appellat Madv., recte hic ut credimus, et corruptio h
 facilius fuit post § 7 supra: appellabat Πald. (Ussing 1886) 9
 manifesta re ald. Frob. 1. 2: in manifestare (uocibus aliter ab ali-
 diuisis) π (-manu- D): in mani (ceteris ab C^x erasis) C: inmanit-
 instare θ et dett. alii alia: in manu rem stare A^b?

exclamat sub oculis Hannibalis secum de prodicione agi.
 Hannibali atque eis qui aderant quo audacior res erat, minus
 similis ueri uisa est: aemulationem profecto atque odium 10
 esse, et id crimen adferri quod, quia testem habere non
 posset, liberius fingenti esset. Ita inde dimissi sunt. Nec 11
 Blattius ante abstinit tam audaci incepto quam idem obtun-
 endo, docendoque quam ea res ipsis patriaeque salutaris
 esset, perucit ut praesidium Punicum—(quingenti) autem
 Numidae erant—Salapiaque traderetur Marcello. Nec sine 12
 caede multa tradi potuit. Longe fortissimi equitum toto
 unico exercitu erant. Itaque, quamquam improuisa res
 fuit nec usus equorum in urbe erat, tamen armis inter
 multum captis et eruptionem temptauerunt et, cum euadere 13
 requirent, pugnantes ad ultimum occubuerunt, nec plus
 quinquaginta ex his in potestatem hostium uiui uenerunt.
 Plusque aliquanto damni haec ala equitum amissa Hannibali 14
 quam Salapia fuit; nec deinde unquam Poenus, quo longe
 aurimum ualuerat, equitatu superior fuit.

Per idem tempus cum in arce Tarentina uix inopia tolera- 39
 bilis esset, spem omnem praesidium quod ibi erat Romanum
 praefectusque praesidii atque arcis M. Liuius in com meatibus
 ad Sicilia missis habebant, qui ut tuto praeterueherentur oram 2
 Siciliae, classis uiginti ferme nauium Regii stabat. Prae-
 erat classi com meatibusque D. Quinctius, obscuro genere 3

10 posset Π ald. : potuisset *Frob.* 2 : possit *Madv. Em. p.* 386 (sit
fra cum Gron. retinens) fingenti esset. Ita A^7 : fingendi esset
 θ *Lov.* 5 (libertas *hic pro liberius*) : fingentisitia *P*, unde fingenti sit
Gron., sed in breui eiusmodi oratione esset (cum posset *supra*)
 itatius : fingentis (sed -ti *C*) ita $\Pi^2(A^?)$, sed fort. fingenti ita P^2 , qui
 (ante -a) certe sed non (ut *Luchs ait*) -ia deleuit : fingeretur. ita *ald.*
rob. 1. 2 Π tam $C^x M^x A\theta$ ald. : tament *PR* : tamen ΣR^x :
 tamen (uel tam) *CMBD* : tamen tam *Gron.* docendoque (dic- *D*)
 θ ald. : -que *C* : del. C^2 uel C^4 quingenti (*i.e.* *D*) *Sigonius ex Val.*
ax. 3. 8. *Ext.* 1 : ignorant Π , cf. c. 39. 21 et 29. 28. 10 *adm.* : hii $A^7 J$:
ald. *Frob.* 1. 2 : ii *K* 13 ex his Π ald. *Frob.* 1. 2 : ex hiiis *J* :
 hiiis *K* 14 amissa $C^4 A\theta$ ald. *Frob.* 1. 2 : missa π
 39 3 classi $C^x M^7$ uel $M^2 BD$: classis π , cf. c. 40. 14 *adm.*

ortus, ceterum multis fortibus factis militari gloria inlustris.
 4 Primo quinque naues, quarum maximae duae triremes, a
 Marcello ei traditae erant [habuit]: postea rem impigre saepe
 5 gerenti tres additae quinqueremes: postremo ipse a sociis
 Reginisque et a Velia et a Paesto debitas ex foedere exi-
 gendo classem uiginti nauium, sicut ante dictum est, efficit.
 6 Huic ab Regio profectae classi Democrates cum pari nauium
 Tarentinarum numero quindecim milia ferme ab urbe ad
 7 Sapriortem obuius fuit. Velis tum forte improuidus futuri
 certaminis Romanus ueniebat; sed circa Crotonem Syba-
 rimque suppleuerat remigio naues, instructamque et arma-
 8 tam egregie pro magnitudine nauium classem habebat; et
 tum forte sub idem tempus et uenti uis omnis cecidit et
 hostes in conspectu fuere ut ad componenda armamenta
 expediendumque remigem ac militem ad imminens certamen
 9 satis temporis esset. Raro alias tantis animis iustae con-
 currerunt classes, quippe cum in maioris discrimen rei quam
 10 ipsae erant pugnarent, Tarentini ut reciperata urbe ab
 Romanis post centesimum prope annum, arcem etiam libe-
 rarent, spe commeatus quoque hostibus si nauali proelio
 11 possessionem maris ademissent interclusuros, Romani u-
 retenta possessione arcis ostenderent non ui ac uirtute, sed
 prodicione ac furto Tarentum amissum.

4 habuit $\Pi\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: seclusit *Madv.*, *Dukerum secutus*
 5 Velia *scripsimus*, cf. *It. Dial.* p. 17 ('Ελέα): uellia ΠJ , num recte?
 uella *K* Paesto *Gron.* (*Pesto Sabellicus ald.*): pesio $\Pi\theta$
 classem xx C^4 ed *Mog.* 1518, cf. § 2: classe xxx PCR^1 uel R^2 : classe
 (-ases *B*) xxx $RMBDA$: classem xxx M^2 uel $M^7\theta$ *Edd. ante Mog.*
 efficit Π , cf. § 16 et 27. 5 9 *adn.*: effecit *K.ald. Frob.* 1. 2, fort recte
 exegit efficit *J* 6 pari *K*, *Crevier*: pari classi (clasi RB : class
 M^2 uel M^7 *Edd.*) ΠJ .ald *Frob.* 1. 2 Sapriortem] cf. *It. Dia*
 p. 33. Sic PRM , sed -tum CM^2 uel M^7 , saci- *D*, sacriportam (-per
 θ) $A\theta$ 7 tum (sed tñ i.e. tamen *J*) forte $\Pi\theta$ ald. *Frob.* 1. 2
del. Wesenberg, frustra 8 idem π : idem fere $A\theta$ ald. *Frob.* 1.
 ad (componenda) $PCA^7\theta$: om. $RMBDA$ 9 discrimen
 Π ald. *Frob.* 1. 2: discrimine θ 10 spe (spem *A*) . . . inte
 clusuros (-sore *C*) Π : spem . . . interclusuri $A^7\theta$ ald. *Frob.* 1. 2
 11 arcis $M^2B^2DA\theta$: areis (aer- *B*) πM^1 ui ac A^7 : ut hac $A\theta$
 ut ac Π , cf. 23. 18. 1: *del. M^2*: ui aut *ald. Frob.* 1. 2

Itaque ex utraque parte signo dato cum rostris concurris- 12
 sent neque retro nauem inhiherent nec dirimi ab se hostem
 paterentur quam quis indeptus nauem erat ferrea iniecta
 manu, ita conserebant ex propinquo pugnam ut non missi-
 sibus tantum, sed gladiis etiam prope conlato pede gereretur
 es. Prorae inter se iunctae haerebant, puppes alieno re- 13
 nigio circumagebantur; ita in arto stipatae erant naues ut
 uix ullum telum in mari uanum intercideret; frontibus uelut
 pedestris acies urgebant peruiaequae naues pugnantibus
 rant. Insignis tamen inter ceteras pugna fuit duarum quae 14
 primae agminum concurrerant inter se. In Romana naue 15
 ose Quinctius erat, in Tarentina Nico cui Perconi fuit
 cognomen, non publico modo sed priuato etiam odio inuisus
 etque infestus Romanis quod eius factionis erat quae Taren-
 tum Hannibali prodiderat. Hic Quinctium simul pugnan- 16
 tem hortantemque suos, incautum hasta transfigit. Ille ut
 praiceps cum armis procidit ante proram, uictor Tarentinus 17
 in turbatam duce amisso nauem impigre transgressus cum
 ammouisset hostes et prora iam Tarentinorum esset, puppim
 male conglobati tuerentur Romani, repente et alia a puppe
 iremis hostium apparuit; ita in medio circumuenta Romana 18
 nauis capitur. Hinc ceteris terror iniectus uti praetoriam
 nauem captam uidere, fugientesque passim aliae in alto
 uersae, aliae in terram remis abreptae mox praedae fuere
 Thurinis Metapontinisque. Ex onerariis quae cum com- 19

12 hostem $\Pi\theta$: hostilem *Luchs* 1889 (*dubitanter*) gereretur

res $A^2?K$ *Gron.*: quereretur res P : quereretur (quaer- *RMB Edd.*)

2J *Edd. uel. quorum* -rentur *aliqu.*: procliarentur *ed. Mog.* 1518

3 in mari Π ald. *Frob.* 1. 2: in mare θ . *Forchhammer, probante H. J.*

Mueller pedestris $\Pi\theta$ ald.: pedestres *Fabri*: 14 agminum

loch: agminis P , cf. 27. 17. 1 *adn.*: agminis Π^2 uel Π^1 *J.ald. Frob.* 1.

4: agmini K 15 Quinctius (-nci- C^xK : -nti- M^2B^2J) erat C^x

$^2B^2\theta$: quin et iusscrat (ius erat B) π : quonestius erat D

5 Hic $BDA^7\theta$ ald.: hinc π transfigit Π ald. *Frob.* 1. 2: trans-

xit θ , sed cf. § 5 et 27. 5. 9 *adn.* Ille ut $A^7\theta$ (cf. 9. 4. 9 *adn.*):

6 ille atque Π ald. *Frob.* 1. 2, quod defendit *Gron.* atque pro continuo in-

7 *interpretatus*: atque ille *Ruperti, cum praecedentibus conectens*

8 uti M^2 : utin π : ut $C^2BDA\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: ubi *Woelfflin* (quod

9 *uoluit Johnson*) 19 cum commeatu (come- J) $M^2A^7\theta$ ald. *Frob.*

2: cum- (com- CMB^2) mcatu ($A^?$) Π (sed -tus eq- MBD : -tu seq-

$^2B^2$)

meatu sequebantur, perpaucae in potestatem hostium uenere; aliae ad incertos uentos hinc atque illinc obliqua transferentes uela, in altum euectae sunt.

- 20 Nequaquam pari fortuna per eos dies Tarenti res gesta. Nam ad quattuor milia hominum frumentatum egressa cum
 21 in agris passim uagarentur, Liuius qui arci praesidioque Romano praeerat, intentus in omnes occasiones gerendae rei, C. Persium impigrum uirum cum duobus milibus et
 22 (quingentis) armatorum ex arce emisit, qui uage effusos per agros palatosque adortus cum diu passim cecidisset, paucos ex multis, trepida fuga incidentes semiapertis portarum foribus, in urbem compulit ne(que multum afuit quin) urbs
 23 eodem impetu caperetur. Ita aequatae res ad Tarentum, Romanis uictoribus (terra), Carthaginensibus mari. Frumenti spes, quae in oculis fuerat, utrosque frustrata pariter.
- 40 Per idem tempus Laeuinus consul iam magna parte anni circumacta in Siciliam ueteribus nouisque sociis expectatus cum uenisset, primum ac potissimum omnium ratus Syracusis
 2 noua pace inconditas componere res, Agrigentum inde, quod belli reliquum erat tenebaturque a Carthaginensium ualide
 3 praesidio, duxit legiones. Et adfuit fortuna incepto. Hann

21 qui (arci) *CM²A⁷θald. Frob. 1. 2: aui π: ui (?) M¹* Per
 sium Π: perseum *A⁷θ* et quingentis *Alschefski*: et π, cf. (*de I*
omisso) c. 38. 11 et 29. 28. 10 *adun.* (cf. *etiam* c. 11. 12 *adn.* (b)): om
BDAθald. Frob. 1. 2 22 incidentes (-tis PCR) PCR *Frob. 1*
 incedentis (-tes *B²K.ald*) *C⁵R² et R³MBDAθald.* ne(que mul
 tum afuit quin) *Alschefski* (*qui tamen nec pro neque praebet*): ne Πθala
Frob. 1. 2, linea haud amplius xviij litt. omissa, cf. c. 6. 16 adn. (c).
 parumque afuit ne *Pal. 2: parum abfuit ne A⁵* 23 terra, Car
 thaginiensibus (*i.e. -ib³*) *scripsimus, lineam xix uel xx litt. post uictorib³*
a P omissam esse rati, cf. adn. praec. et c. 6. 16 adn.: ignorant ΠJ
cartaginensibus K: terra tarentinis hic ed. Mediol. 1505 (iam ante
terra Edd. plerique praebent cum dett., quorum aliqui mari omittunt)
terra post Romanis ponit C⁴, qui et tarentinis post uictorib³ praebet
tarentinis (sed post mari) A⁵ Lov. 3: terra, uictis J. Kvičala

40 1 Syracusis *dett. unus, Gron.: syracusus P: syracusanus π²*
syracusanis (-aous- B) BDAJ.ald. Frob. 1. 2: syracusanas (sir- K
C⁴M³K et Gron. ut lect. alteram, non male 2 a Carthaginier
 sium (-inens- *B Edd.*) Πθald. *Frob. 1. 2, sed malimus cum Alano*
Carthaginensibus scribere, Genetiuum ex § 3 praesumptum esse rati, c.
24. 3. 3 et 29. 5. 6 adun.

erat imperator Carthaginiensium, sed omnem in Mutine
 Numidisque spem repositam habebant. Per totam Siciliam 4
 magus praedas agebat ex sociis Romanorum neque intercludi
 ab Agrigento ui aut arte ulla nec quin erumperet ubi uellet
 prohiberi poterat. Haec eius gloria quia iam imperatoris 5
 quoque famae officiebat, postremo in inuidiam uertit ut ne
 bene gestae quidem res iam Hannoni propter auctorem satis
 aetae essent. Postremo praefecturam eius filio suo dedit, 6
 ratus cum imperio auctoritatem quoque ei inter Numidas
 repturum. Quod longe aliter euenit; nam ueterem fauorem 7
 eius sua insuper inuidia auxit; neque ille indignitatem
 iniuriae tulit confestisque ad Laeuinum occultos nuntios
 misit de tradendo Agrigento. Per quos ut est facta fides 8
 compositusque rei gerendae modus, portam ad mare ferentem
 Numidae cum occupassent pulsus inde custodibus aut
 aesis Romanos ad id ipsum missos in urbem acceperunt.
 It cum agmine iam in media urbis ac forum magno tumultu 9
 etur, ratus Hanno non aliud quam tumultum ac secessio-
 nem, id quod et ante acciderat, Numidarum esse, ad com-
 rimendam seditionem processit. Atque ille cum ei multi- 10
 tudo maior quam Numidarum procul uisa et clamor
 Romanus haudquaquam ignotus ad aures accidisset, prius-
 quam ad ictum teli ueniret capessit fugam. Per auersam 11

3 Mutine Π, cf. c. 21. 15 et 25. 40. 5: mutine (-ty- K) A⁷θ
 habebant π Gron.: habebat M²BDA⁰ald. Frob. 1. 2 4 sociis
 B²ald.: sociis ad P (sc. ab infra praesumptum, cf. § 2 et 29. 5. 6 et (ad
 ab) 27. 25. 12) 5 auctorem... essent] om. B: supplet B²
 aetae (uel letae) B²DA⁰ald. Frob. 1. 2: latae π: gratae M⁴ (uix M²)
 Postremo C²M² uel M³B: propter postremo π (fort. propter ex § 5
 pra repetitum) B²: propterea A⁷ (sed postremo non delet) θ: propter
 ae ald. Frob. 1. 2 7 euenit M³ uel M²A⁰ald. Frob. 1. 2:
 nit π 8 ad id C⁴ (qui fort. ipsum delere uoluit) ald. Frob. 1. 2:
 Πθ (cf. 21. 55. 11 adn.) 9 Hanno non R² uel R³BDA⁰ald.:
 non PCR, cf. 27. 1. 11 adn.: hanno C²: hanno nē M: Hanno
 nil Luchs 1889, frustra 10 uisa et Πθald. Frob. 1. 2, probante
 adv. edd. 2 et 3: add. esset inter uisa et et discipulus Siesbyaei, u.
 adv. Em. p. 388 adn., sed cf. c. 27. 6 adn. et 1. 59. 2

portam emissus adsumpto comite Epicyde cum paucis ad mare peruenit; nactique opportune paruum nauigium, relicta hostibus Sicilia de qua per tot annos certatum erat, in
 12 Africam traiecerunt. Alia multitudo Poenorum Siculorumque ne temptato quidem certamine cum caeci in fugam ruerent clausique exitus essent circa portas caesa.

13 Oppido recepto Laeuinus qui capita rerum Agrigentini erant uirgis caesos securi percussit, ceteros praedamque
 14 uendidit; omnem pecuniam Romam misit. Fama Agrigentini cladis Siciliam cum peruasisset, omnia repente ad Romanos inclinauerunt. Proditae breui sunt uiginti oppida, sex ui capta: uoluntaria deditioe in fidem uenerunt
 15 ad quadraginta. Quarum ciuitatum principibus cum pro cuiusque merito consul pretia poenasque exsoluisset, coegissetque Siculos positae tandem armis ad agrum colendum
 16 animos conuertere, ut esset non incolarum modo alimentis frugifera insula, sed urbis Romae atque Italiae, id quod multis saepe tempestatibus fecerat, annonam leuaret, ab Agathyrna inconditam multitudinem secum in Italiam transuexit
 17 Quattuor milia hominum erant, mixti ex omni conluuione exsules obaerati capitalia ausi plerique cum in ciuitatibus suis ac sub legibus uixerant, et postquam eos ex uariis causis fortuna similis conglobauerat Agathyrnam per latrocini

II comite Epicyde (*sed epichi- a B^x in ras. vi uel vii litt. scriptum CM^xB^xA^x, Sabellicus ed. Par. 1510 Frob. I: comitem epicyde P MB?, unde comite m. (an pro m. D) epicyde (epycide A) DA. ala comite inde epicyde θ. De -m in codice P addito cf. Praef. § 79*

22. 37. 13 *adn.*, et cf. in hoc tomo e.g. cc. 13. 15 (?); 22. 8; 50. 6 27. 18. 6; 27. 20. 9; 27. 45. 9; 28. 25. 14; 28. 30. 10; 28. 42. 29. 17. 3; 30. 13. 12; 30. 31. 1. Cf. de -m *perdito* c. 41. 12 *adn.* et de -s *addito et omissio* cf. *adn. sq.*

14 ui *CM^xB^xB^xDAθ: s PRM, sc. -s post sex uel vi addito. De -s finali addito cf. Praef. § 79 e.g. cc. 21. 1 et 4; 35. 1; 36. 12; 49. 6; 51. 9; 27. 1. 6 et 13; 27. 14; 27. 15. 2 (?); 27. 38. 9; 27. 51. 3; 28. 2. 6; 28. 19. 6; 28. 42. 5; 28. 45. 12; 29. 19. 6; 30. 16. 2; 30. 33. 10. Cf. de -m *addito. praec. et de -s perdito* 27. 17. 12 *adn.**

15 pretia (uel praec- uel praec- uel prec-) π: praemia (uel pre-) *Aθald. Frob. I, 2 17 cum Madv. Em. p. 387: et cum Πθald. Frob. I, 2, cf. c. 32. 8 et: 4. 12 adn.*

ac rapinam tolerantibus uitam. Hos neque relinquere Laeuinus 18
 in insula tum primum noua pace coalescente uelut materiam
 nouandis rebus satis tutum ratus est, et Reginis usui futuri
 erant ad populandum Bruttium agrum aduetam latrociniis
 quaerentibus manum. Et quod ad Siciliam attinet eo anno
 debellatum est.

In Hispania principio ueris P. Scipio nauibus deductis 41
 euocatisque edicto Tarraconem sociorum auxiliis classem
 onerariasque ostium inde Hiberi fluminis petere iubet.
 Eodem legiones ex hibernis conuenire cum iussisset, ipse 2
 cum quinque milibus sociorum ab Tarracone profectus ad
 exercitum est. Quo cum uenisset adloquendos maxime
 ueteres milites qui tantis superfuerunt cladibus ratus, con-
 uentione aduocata ita disseruit: 'Nemo ante me nouus impera- 3
 tor militibus suis priusquam opera eorum usus esset gratias
 gere iure ac merito potuit: me uobis priusquam prouinciam 4
 ut castra uiderem obligauit fortuna, primum quod ea pietate
 erga patrem patruumque meum uiuos mortuosque fuistis,
 deinde quod amissam tanta clade prouinciae possessionem 5
 integram et populo Romano et successori mihi uirtute uestra
 obtinuistis. Sed cum iam benignitate deum id paremus 6
 utque agamus non ut ipsi maneamus in Hispania sed ne
 poeni maneant, nec ut pro ripa Hiberi stantes arceamus
 transitu hostes sed ut ultro transeamus transferamusque bel-
 lum, uereor ne cui uestrum maius id audaciusque consilium 7

17 ac (rapinam) *CM²BD.ald. Frob. 1. 2: at P: ad RM* 18

aeuinus (uel leu-) *CM²B(leu-)DA⁰* (et sic P in § 1 et § 13): laeu-
 au- M)anos *PRM* in *C⁴M²A¹ uel A⁶ald. Frob. 1. 2: om. Πθ*

nouandis rebus *CD⁴A¹ in ras. K: nouam dis rebus (rebus P,
 ad rep uel rep² RMB)π(A²)J* debellatum est *πA⁶K(om. est K)*

ald. Frob. 1. 2: de-(di- A¹ uel A⁶)latum est AJ (om. est J)

41 2 superfuerunt *ΠJZ: superfuerant K.ald. Frob. 1. 2*

uobis *C⁴M²BDA⁰Z: nouis π* meum *CB²DA⁰Z: eum PR:*

m. M (sed add. eū post uinos: delet M²): in eum B 6 pare-

us *CA⁷θZ: parem PM²A²: patrem RMBD* sed ut (ultro)

CθZ Frob. 1: sed uī RMBDA.ald. (in M tamen -i pleniore cal. scrip-
tm est, cf. 22. 10. 9; 27. 2. 10 adnm.)

quam aut pro memoria cladum nuper acceptarum aut pro
8 aetate mea uideatur. Aduersae pugnae in Hispania nullius
in animo quam meo minus oblitterari possunt, quippe cui
pater et patruus intra triginta dierum spatium ut aliud super
9 aliud cumlaretur familiae nostrae funus interfecti sunt; sed
ut familiaris paene orbitas ac solitudo frangit animum, ita
publica cum fortuna tum uirtus desperare de summa rerum
prohibet. Ea fato quodam data nobis sors est ut magnis
omnibus bellis uicti uicerimus.

10 Vetera omitto, Porsennam Gallos Samnites: a Punicis
bellis incipiam. Quot classes, quot duces, quot exercitus
11 priore bello amissi sunt? Iam quid hoc bello memorem?
Omnibus aut ipse adfui cladibus aut quibus afui, maxime
unus omnium eas sensi. Trebia Trasumennus Cannae quid
aliud sunt quam monumenta occisorum exercituum consu-
12 lumque Romanorum? Adde defectionem Italiae, Siciliae
maioris partis, Sardiniae; adde ultimum terrorem ac pau-
rem, castra Punica inter Anienem ac moenia Romana posita
et uisum prope in portis uictorem Hannibalem. In hac
ruina rerum stetit una integra atque immobilis uirtus popul
13 Romani; haec omnia strata humi erexit ac sustulit. Vo:

9 Ea P, Gron.: eo π² uel π³θZ.ald. Frob. I. 2 quodam dati
Gron. (cf. cc. 44. 4 et 48. 10 adn. et Periocham xv nata pro data): quo
dam nata Π (sed quo damn- R: quo dampn- A): quo donata θZ.ald.
Frob. I. 2: quodam innata A⁵ in marg., non male: quodam nobis A
bellis C⁴ M⁷ BDAθZ: belli π, cf. 27. 17. 12 adn. 10 Porsennam Π² C³ (p se- C) θY (-eniam KZ), cf. 2. 9. 1 adn.: porsin|nam u
porsin|nam P quot (ter) M⁷ BDAθZ: quod (ter) π
11 quibus afui (aff- CDJ: abf- C² A² KY) ΠθZ: a quibus afui Madv
1882, sed cf. e.g. c. 13. 1; 7. 37. 6. et fort. 25. 16. 15 et Hor. Carn
3. 24. 64 Trasumennus, cf. e.g. 22. 4. 1: thrasumenu
(sed thars- PRM: taas- M²: tras- AK: trans- JZ) Π (-ennus D) θ.
12 defectionem CM² AθZ: fectionem MBD: fectione P
(de- post -de om., cf. 27. 1. 11 adn.). De -m perditio cf. Praef. § 79
e.g. § 15 infra et cc. 36. 3 et 10; 37. 8; 27. 37. 6; 27. 40. 4; 28. 1. 1
28. 8. 6; 28. 10. 12; 28. 39. 6; 28. 43. 2 et 3; 29. 3. 13; 30. 5. 8 a
De -m addito cf. c. 40. 11 adn. maioris partis] hic ΠθZ.ald.
post Italiae uoluit Forchhammer, probante olim Madv. Em. p. 38
in portis DAθZ: importis PB: impertis P²?RM: imperi
C (-ru C^x)

omnium primi, milites, post Cannensem cladem uadenti
 Hasdrubali ad Alpes Italiamque, qui si se cum fratre con-
 unxisset nullum iam nomen esset populi Romani, ductu
 auspicioque patris mei obstitistis; et hae secundae res illas
 aduersas sustinuerunt. Nunc benignitate deum omnia 14
 secunda prospera in dies laetiora ac meliora in Italia Sicilia-
 que geruntur. In Sicilia Syracusae, Agrigentum captum, 15
 pulsus tota insula hostes, receptaque prouincia in dicionem
 populi Romani est: in Italia Arpi recepti, Capua capta.
 Inter omne ab urbe Roma trepida fuga emensus Hannibal, 16
 in extremum angulum agri Bruttii compulsus nihil iam maius
 recatur deos quam ut incolumi cedere atque abire ex
 ostium terra liceat. Quid igitur minus conueniat, milites, 17
 quam cum aliae super alias clades cumularentur ac di prope
 positi cum Hannibale starent, uos hic cum parentibus meis—
 sequentur enim etiam honore nominis—sustinuisse labantem
 fortunam populi Romani, nunc eosdem quia illic omnia
 secunda laetaque sunt animis deficere? Nuper quoque quae 18
 occiderunt, utinam tam sine meo luctu quam ††.

Nunc di immortales imperii Romani praesides qui

13 esset $C^4B^2A\theta Z$ (sed esset nomen K): set P : sed $CRM\ B D$
 ei $A^7\theta Z$.ald. *Frob.* 1. 2: ei $\Pi(A^?)$ 15 dicionem *Aldus*: dicione
 el dit-) $\Pi\theta Z$ *Edd. ante Ald.* (dict- K), cf. § 12 16 Roma Π ald.
Frob. 1. 2: romana θ 17 parentibus π ald. *Frob.* 1. 2: patribus $A\theta Z$
 enim π : enim ipsi $A\theta Z$.ald. *Frob.* 1. 2 labantem π *Aldus*:
 centem $CA\theta Z$ *Edd. ante Ald.* quia . . . sunt Π ald. *Frob.* 1. 2:
 ia . . . sint θZ : cum iam (cū iā) . . . sunt *Madv. Em. p.* 388 (cum . . .
 nt *I. H. Voss*), sed *Indicatiuum miramur. Fort.* cum iam . . . sint
 endum, sed *credi potest Scipio cum omnia in Italia laeta esse aperte*
rat et militum animis deiectis de industria opponat subaudire tantum
luisse in Hispania minus laeta 18 quoque quae θZ .ald. *Frob.*
 2: quoque Π : que (i.e. quae) A^x luctu quam ΠN , qui post
 s uoces scribunt armauerat, omnia ab nunc di usque ad Africa (c. 43.
 id *fn.*, u. *adn. ad loc.*) omittentes: lacunam notauerunt C^4R^x (manus
 tis recens), et in marg. scripsit M^x : q', quod postea erasit alter qui ipse
 (i.e. perditum?) addidit: luctu quam uestro (uel ūro, sed ūro V ,
 stro F) transissent $A^2VW\theta F$ *Lov. quinque ald. Frob.* 1. 2 (sed *plura*
 excidisse liquet), post quae (sed cum ΠN deficiunt VF *Lov.* 1. 2. 4. 5)
 rebent cc. 41. 18-43. 8 (nunc di—Africa) $A^2W\theta$ *Lov* 3 *Ber. ald.*
ob. 1. 2. Hunc locum et in *Sp* exstitisse e uerbis *Rhenani* apparet.
 Praef. § 88 di, cf. c. 30. 9 et 28. 28. 11 *adn.*: dii $A^2\theta$ ald. *Frob.*

centuriis omnibus ut mihi imperium iuberent dari fuerunt
 auctores, iidem auguriis auspiciisque et per nocturnos etiam
 19 uisus omnia laeta ac prospera portendunt. Animus quoque
 meus, maximus mihi ad hoc tempus uates, praesagit nostram
 Hispaniam esse, breui extorre hinc omne Punicum nomen
 20 maria terrasque foeda fuga impleturum. Quod mens sua
 sponte diuinat, idem subicit ratio haud fallax. Vexati ab
 iis socii nostram fidem per legatos implorant. Tres duces
 discordantes prope ut defecerint alii ab aliis, trifariam
 21 exercitum in diuersissimas regiones distraxere. Eadem in
 illos ingruit fortuna quae nuper nos adflixit; nam et de
 seruntur ab sociis, ut prius ab Celtiberis nos, et diduxerunt
 22 exercitus quae patri patruoque meo causa exitii fuit; ne
 discordia intestina coire eos in unum sinet neque singuli
 nobis resistere poterunt. Vos modo, milites, fauete nomen
 Scipionum, suboli imperatorum uestrorum uelut accisi
 23 recrescenti stirpibus. Agite, ueteres milites, nouum exerci-
 tum nouumque ducem traducite Hiberum, traducite in terra
 24 cum multis fortibus factis saepe a uobis peragratas. Breui
 faciam ut, quemadmodum nunc noscitis in me patris patru-
 25 que similitudinem oris uultusque et lineamenta corporis, in

18 dari *A²Θald. Frob. 1. 2: seclusit Duker, non male* auspi-
 ciiisque et *Sp (hinc denuo a Rhen. citatus, cf. c. 31. 2 adn.) A² Frob.:*
 auspiciis ac (uel et) *θXZ.ald.:* et auspiciis et *Y* uisus *A²θλ*
ald. Frob. 1. 2: om. Y 19 extorre *Sp? A²θZ Frob. 2: extorre*
Y: ex tempore X: tempore Lov. 3 ald. 20 iis *KZ.ald. Frob.*
1. 2: his A²Y: hiis JX nostram *K.ald. Frob. 1. 2: nostramq*
A²JXYZ, cf. c. 11. 12 adn. (a): opem nostramque A⁵ discor-
 dantes (-cer- *X: -cor- X¹) A²JXYZ: discrepantes K.ald. Frob. 1.*
quod uix sic a Liuio usurpatur exercitum *Sp Frob. 2: exer-*
tus Θald. (exercit' A²), cf. 27. 17. 1 adn. 21 illos *Frob. 2: uir-*
A²Θald.: eos *Ber.* nos (adfl.) *A²KXYZ.ald. Frob. 1. 2: uos J, cf. §*
infra et c. 43. 5 ab (bis) *A²θXY.ald. Frob. 1. 2: a (bis) Z*
 et (om. et *Y*) diduxerunt *A²JXY.ald. Frob. 1. 2: et (om. et K) deduxerunt*
KX²Z 22 fauete *A²KZ.ald. Frob. 1. 2: fauere JXY*
 suboli *Frob. 2: soboli A²Θald.* uestrorum *A²K.ald. Frob. 1.*
 nostrorum (sed ante imp. *X*) *JXYZ, cf. § 21 (nos)* 23 per-
 agratas *A²JXY.ald. Frob. 1. 2: agitas K: peragratis Z*

ingenii fidei uirtutisque effigiem uobis reddam ut reuixisse aut renatum sibi quisque Scipionem imperatorem dicat.'

Hac oratione accensis militum animis relicto ad praesidium regionis eius M. Silano cum tribus milibus peditum et trecentis equitibus ceteras omnes copias—erant autem viginti quinque milia peditum, duo milia quingenti equites—Hiberum traiecit. Ibi quibusdam suadentibus ut quoniam in tres tam diuersas regiones discessissent Punici exercitus, proximum adgrederetur, periculum esse ratus ne eo facto in unum omnes contraheret nec par esset unus tot exercitibus, Carthaginem Nouam interim oppugnare statuit urbem cum ipsam opulentam suis opibus tum hostium omni bellico apparatu plenam—ibi arma, ibi pecunia, ibi totius Hispaniae obsides erant—sitam praeterea cum opportune ad traiciendum in Africam tum super portum satis amplum quantaeuis classi et nescio an unum in Hispaniae ora qua ostro adiacet mari. ↙

Nemo omnium quo iretur sciebat praeter C. Laelium. Is classe circummissus ita moderari cursum nauium iussus erat ut eodem tempore Scipio ab terra exercitum ostenderet et classis portum intraret. Septimo die ab Hiberno Carthaginem entum est simul terra marique. Castra ab regione urbis

25 effigiem *Hertz, recte exemplum ut gloss. secludens, cf. 27. 34. 5*
in. : exemplum effigiem A²⊙ : exemplum ac effigiem ald. Frob. 1. 2 :
templum expressam ad effigiem Curio 1549

42 1 trecentis A²⊙ald. Frob. 1. 2 : quingentis *Sigonius ex Polyb. 10.*

7, fort. recte 2 in tres (uel treis uel tris) A²KZ.ald. Frob. 1. 2 :
 tris (i.e. terris) J : in trēs X : intus Y esset unus A^v uel

60XY : unus esset A²Z 3 cum (ipsam) Frob. 2 : tum A²⊙
 uorum X uidetur dubitasse, cui tamen attribuit *Luchs) ald., cf. adn. sq.*

c. 43. 7 4 cum (opportune) Frob. 2 : tum A²⊙ald., cf. sup.

1 unum Sp Frob. 2 : an num (uel annum) A²⊙ Edd. principes : an
 annum A⁶ : an unam ed. Par. 1513 ald. in Hispaniae ora Sp

Frob. 2 : hispaniae oram A²K.ald. : in hispaniae oram JXYZ

ia Sp K Frob. 2 : quam A²JXYZ : quae A^v ut s. l. ald.

Scipio ab terra Sp A² Frob. 2 : om. ⊙ Lov. 3 Ber. ald. exerc-

itum Sp A² Frob. 2 : exercitus A²⊙ dett. ald., cf. c. 41. 20 adn.

ostenderet Sp ut uid. A²JXYZ.ald. Frob. 1. 2 : se ostenderet K

A²⊙ald. : om. Sp? Frob. 2 6 Hiberno (uel ib-) A²K.ald. Frob.

2 : hi (hy. JZ) ero JXYZ

qua in septentrionem uersa est posita; his ab tergo—nam
 7 frons natura tuta erat—uallum obiectum. Etenim sita Car-
 thago sic est. Sinus est maris media fere Hispaniae ora,
 maxime Africo uento oppositus, (ad duo milia) et quingentos
 passus introrsus retractus, paululo plus passuum (mille et
 8 ducentos) in latitudinem patens. Huius in ostio sinus parua
 insula obiecta ab alto portum ab omnibus uentis praeter-
 2 quam Africo tutum facit. Ab intimo sinu paeneinsula ex-
 currit, tumulus is ipse in quo condita urbs est, ab ortu solis
 et a meridie cincta mari: ab occasu stagnum claudit paulum
 5 etiam ad septentrionem fusum, incertae altitudinis utcumque
 9 exaestuatur aut deficit mare. Continenti urbem iugum ducen-
 tos fere et quinquaginta passus patens coniungit. Vnde
 cum tam parui operis munitio esset, non obiecit uallum im-
 perator Romanus, seu fiduciam hosti superbe ostentans si-
 43 ut subeunti saepe ad moenia urbis recursus pateret. Cetera
 quae munienda erant cum perfecisset, naues etiam in portum
 uelut maritimam quoque ostentans obsidionem instruxit
 circumuectusque classem cum monuisset praefectos nauium
 ut uigilias nocturnas intenti seruarent, omnia ubique prim-
 2 obsessum hostem conari, regressus in castra ut consilii si-

6 uallum obiectum *Rhen. Frob. 2*: nullum obiectum *Sp*: nullum
 uallum obiectum (uel n. o. u. uel o. n. u.; de uariatione ordinis diti
 graphiam indicante cf. 27. 34. 3 adn.) *A²⊖ald.*: duplex (duplu
 Gron.) uallum obiectum *Gron. et Schelius ex Polyb. 10. 9. 7, optime s.*
uix necess. 7 Etenim *Sp? A² Frob. 2*: ceterum *⊖ald.*

duo milia *Sigonius ex Polyb. 10. 10. 1: ignorant A²⊖ald. Frob. 1.*
(om. et Edd.), cf. inf. et 29. 28. 10 adn. paululo *Sp? Frob. 2, cf.*

39. 3 adn.: paulo *A²⊖ald.* mille et ducentos *Madv. (cf. Pol.*

l. c.): om. A²⊖ald. Frob. 1. 2 (cf. 29. 28. 10 adn.) sed ab A² spat. xii:

xiii litt., ab YZ spat. vi uel vii litt. relictum est latitudinem *A²*

ald. Frob. 1. 2: latitudine Z: altitudine θY: K et X falso ci

Luchs 8 tutum] *hic ald. Frob. 1. 2: post portum Ber.: om. A²*

paeneinsula (uel pen-) *A²⊖*: paeninsula (uel pen-) *A²ald. Fr*

1. 2 paulum *Sp? Frob. 2: patulum A²⊖ald.* aut defi-

Sp? A² Frob. 2: om. ⊖ald. 9 urbem *⊖ald. Frob. 1. 2: urbe*

post ostentans om. X omnia ab siue ut ad ostentans (c. 43.

43 *1* classem *Sp A²J Frob. 2: classe A²?KXYZ.ald.* inte-

Sp Frob. 2: interim A²⊖ald.

ationem quod ab urbe potissimum oppugnanda bellum
orsus esset militibus ostenderet et spem potiundae cohoro-
ando faceret, contione aduocata ita disseruit :

‘Ad urbem unam oppugnandam si quis uos adductos 3
redit, is magis operis uestri quam emolumentum rationem ex-
ctam, milites, habet ; oppugnabitis enim uere moenia unius
rbis, sed in una urbe uniuersam ceperitis Hispaniam. Hic 4
unt obsides omnium nobilium regum populorumque, qui
mul in potestate uestra erunt, extemplo omnia quae nunc
ab Carthaginiensibus sunt in dicionem tradent ; hic pecunia 5
mnis hostium, sine qua neque illi gerere bellum possunt,
uippe qui mercennarios exercitus alant, et quae nobis maxi-
mo usui ad conciliandos animos barbarorum erit ; hic tor- 6
ta arma omnis apparatus belli est, qui simul et uos instruet
hostes nudabit. Potiemur praeterea cum pulcherrima opu- 7
ntissimaque urbe tum opportunissima portu egregio unde
rra marique quae belli usus poscunt suppeditentur ; quae
um magna ipsi habebimus tum dempserimus hostibus multo
aiora. Haec illis arx, hoc horreum aerarium armamenta- 8
um, hoc omnium rerum receptaculum est ; huc rectus ex

2 ab urbe—oppugnanda *Sp?* *Frob.* 2 : ad urbem—oppugnandam *A^z*
ald. bellum *Sp?* *A^zΘ* *Frob.* 2 : bello *ald.* cohortando *Sp?*
Frob. 2 : hortando (uel ort-) *A^zθXY* : urbis hortando *Z* 3 credit
θXY²Z.ald. *Frob.* 1. 2 : querit *Y* : queritur *A^z?* ut s. l. in marg.
estri *A^zθYZ.ald.* *Frob.* 1. 2 : nostri *X*, cf. c. 41. 21 adn. et § 5 infra
exactam *A^zJXYZ.ald.* *Frob.* 1. 2 : om. *K* : exactam urbem *W*
dicionem (uel dit- uel dict-) *Sp A^zΘ* *Frob.* 2 : dicionem nostram *ald.* :
tionem populi Romani *Weissenb.*, sed praecedente uoce uestra aliena
hac oratione uel uox nostram uel populi *R.* mentio 5 nobis *ald.*
Frob. 1. 2 : uobis *A^zΘ* (cf. § 3), quod retinere malit *Johnson*, *Scipionis*
e ratus rem ita depingere militibus uelut si ipsi distributuri essent dona
6 arma *A^zΘ* (sed in *Z* arma omnis bis scripto, tum expuncto) *ald.* :
anamenta arma *Sp?* : arma armamenta *Frob.* 2 et uos *Sp?*
Frob. 2 : uos *θXZ.ald.* : om. *Y* nudabit] post lemma illud
od in hanc uocem exit scripsit *Rhenanus* ‘Et hic deerat pagina
et amplius in exemplari manu scripto’, nec rursus ex co-
e *Sp* lectiones citat ante c. 46. 2 intentis omnibus. (Cf. *Praef.* § 88)
7 cum (pulcherrima) *A^zJX.ald.* *Frob.* 1. 2 : tum *KY²* uel *Y¹Z*, cf.
012. 3 : om. *V* 8 huc (rectus) *Aldus Frob.* 1. 2 : hoc *A^z* : hic
Θ : hinc *Edd.* ante *Ald.*

Africa cursus est ; haec una inter Pyrenaeum et Gades statio
hinc omni Hispaniae imminet Africa.††

- 44 †† armauerat. Cum terra marique instrui oppugnationem
2 uideret et ipse copias ita disponit. Oppidanorum duo milia
ab ea parte qua castra Romana erant opponit : quingentis
militibus arcem insidit, quingentos tumulo urbis in orientem
uerso imponit : multitudinem aliam quo clamor, quo subita
3 uocasset res intentam ad omnia occurrere iubet. Patefacta
deinde porta eos quos in uia ferente ad castra hostium in-
struxerat emittit. Romani duce ipso praecipiente parum
per cessere, ut propiores subsidiis in certamine ipso sum-
4 mittendis essent. Et primo haud impares stetero acies

8 omni Hispaniae . . . Africa *A² Gron.* : omnis hispaniae (uel -ie
. . . africa (uel affr-) Θ : omnis hispania . . . Africae *ald. Frob. i. 2*
Post imminet Africa (sed post luctu quam nostro transissent VF, u. c. 4
18 adn.) et ante Cum terra (c. 44. i) praebent cum minutis uariation-
bus hoc supplementum A² (ubi minor quidem scriptura sed eade-
manus est) VW Θ F.ald. Frob. i. 2:—sed quoniam (quidem F) uos (no-
J: om. Y) instructos et ordinatos cognosco, ad Cartaginem noua
oppugnandam totis uiribus et bono animo transeamus. Cumque
omnes una uoce hoc faciendum (hoc f. una u. K) succlamare
(-assent YF) eos Cartaginem duxit. Tunc (tum X.ald.) terra marique
eam oppugnari iubet. Contra Mago dux Poenorum (uel pen-) : he-
omnia ut spuria deleuit Heerwagen, recte: lacunam hic esse neg-
H. Bernhardt et pro armauerat (u. adn. sq.) praebet Mago (Mago illi-
supra delens) : sed ut alia taceamus (cf. Praef. § 89) et deficiunt hu-
in Π et in Sp (u. § 6 adn.) defecerunt

44 i armauerat Π , quod post luctu quam (uide c. 41. 18 adn.) si
intervallo scribunt (post quae spatium in litt. reliquit P, et Cum :
sequens capitali littera scribunt RMD) : del. *A^x* : ignorant *V Θ F.ald.*
Frob. i. 2 disponit Π JZ.ald. : disposuit KY 2 insi
Madv. Em. p. 389: insedit Π ald., uix recte hic Perfectum praebent
Quod autem ad insidere attinet cf. 3. 50. 13, quod ad insidere sen-
transitio cf. 21. 54. 3 (cum adn.). Hos duos tantum locos apud Livium
adhuc repperimus ubi formae eae occurrunt quas non ad utram-
partem referre liceat imponit Π JZ.ald. *Frob. i. 2* : opponit
imposuit Y quo subita uocasset π (sed qua pro quo ante clam
M) *Gron.* : quos ubi auocasset BDA : quo uis (quo subita uis au
aduocasset *A⁶ Θ ald.* res intentam *PC⁴* (rem C) *Gron.* : resist-
tam (res sist- B) *RMB* (-tem *DA Θ Edd. ante Gron.*) 3 emi
Weissenb. : mittit Π ald., uix recte, quamquam cf. e.g. *Verg. Aen.*
715 summittendis P, u. § 4 adn. 4 impares (stete)
CM², Duker : impare PR : impar *R²MB²D* (impar te B, qui inde s;
in litt. reliquit ante acies, mox in impar stetero uertit *B²*) : imp
A Θ ald., qui acie (cum D : acies π) praebent

subsidia deinde identidem summissa e castris non auerterunt solum in fugam hostes, sed adeo effusis institerunt ut nisi receptui cecinisset permixti fugientibus inrupturi fuisse in urbem uiderentur.

Trepidatio uero non in proelio maior quam tota urbe 5 uit; multae stationes pauore atque fuga desertae sunt relictique muri cum qua cuique erat proximum desiluissent. Quod ubi egressus Scipio in tumultum quem Mercuri uocant 6 animaduertit multis partibus nudata defensoribus moenia esse, omnes e castris excitos ire ad oppugnandam urbem et terre scalas iubet. Ipse trium prae se iuuenum ualidorum 7 cutis oppositis—ingens enim iam uis omnis generis telorum muris uolabat—ad urbem succedit; hortatur imperat quae rem sunt, quodque plurimum ad accendendos militum 8 animos intererat, testis spectatorque uirtutis atque ignauiae uisusque adest. Itaque in uolnera ac tela ruunt; neque 9 los muri neque superstantes armati arcere queunt quin

4 summissa (subm- M^2) e $PM^2ald.$: summissae (subm- MB) CR $BA?$: summissa $C^4A^7\theta$. De subm- et summ- cf. in prima Decade 3. 3; 3. 67. 11 admn.; cui adde 2. 7. 7; 2. 59. 3; 2. 60. 5; 3. 45. 6; ubi consensus optimorum codicum tantus erat ut contra Buckium (Latin Grammar, p. 25) subm- scripserimus. Summ- tamen fere constanter praebet Puteanus, cf. e.g. § 3 supra; 25. 3. 16; 27. 31. 6; 28. 27. 15; 3. 2. 3. His et pluribus aliis locis freti in hoc tomo summ- semper scribimus cecinisset π^1 uel π^2K : cecidissent (cecin- CJ) PCJ , c. 41. 9 et 27. 17. 4 admn. 5 in PC Gron.: om. $RMBDA\theta$ add. ante Gron. fuga desertae Gron.: loca (sed oga P : loca π^1 uel P^2 , cui perperam loca attribuit Luchs) desertae π^1 uel π^2 : loca deserta $A\theta$ Edd. ante Gron. relictique muri $CM^4BDA\thetaald.$: relictique muri PRM 6 ubi egressus $Salmasius$: obuerecessus: obuerecessus P^1 uel P^2R : obueresus (sed -su $C?MDA?$ ita ut obuere Scipio accidit MD) $C?R^2MBDA?$: obuersus (-sis J) C^4 uel C^5 (et Edd. ante Ald., sed quod ubi Sc. in t. obu.): congressus (om. quod) A^4 in ras.: ubi uidet J^1 ut s. l. in marg.: ubi uersus $Aldus$ $Frob.$ 1. 2 Mercuri (sed -rii) $Rubenius$: mercurium $\Pi\theta$: Mercurium Teutatem $ald.$ $Frob.$ 1. 2 uocant animaduertit C^4 $Salmasius$ (uocant adu- $A^7?$): cantanti (sed cantai, i.e. cantanimi $C?$: cantant $A\theta$) aduertit $\Pi\theta$ (au- J): appellant aduertit $ald.$ $Frob.$ 1. 2 8 quodque Vat $Pal.$ 2 $ald.$ $Frob.$ 1. 2: quod ΠK , cf. c. 11. 12 admn. 9 uolnera (uel uul-) $CM^2BDA\thetaald.$: uulnerata PRM) : $q3J$

- 10 certatim adscendant. Et ab nauibus eodem tempore e
 quae mari adluitur pars urbis oppugnari coepta est. Ceterum
 11 tumultus inde maior quam uis adhiberi poterat. Dum ap-
 plicant, dum raptim exponunt scalas militesque dum quae
 cuique proximum est in terram euadere properant, ipsi
 festinatione et certamine alii alios impediunt.
- 45 Inter haec repleuerat iam Poenus armatis muros, et uis
 2 magna ex ingenti copia congesta telorum suppeditabat; se-
 neque uiri nec tela nec quicquam aliud aequae quam moeni
 ipsa sese defendebant. Rarae enim scalae altitudini aequae
 poterant, et quo quaeque altiores, eo infirmiores eran-
 3 Itaque cum summus quisque euadere non posset, subirent
 tamen alii, onere ipso frangebantur. Quidam stantibus
 4 scalis cum altitudo caliginem oculis offudisset, ad terra-
 delati sunt. Et cum passim homines scalaeque ruerent,
 ipso successu audacia atque alacritas hostium cresceret, si-
 5 num receptui datum est; quod spem non praesentis motus
 ab tanto certamine ac labore quietis obsessis, sed etiam
 posterum dedit scalis et corona capi urbem non posse: ope-
 et difficilia esse et tempus datura ad ferendam opem in-
 peratoribus suis.
- 6 Vix prior tumultus conticuerat cum Scipio ab defes-
 iam uulneratisque recentes integrosque alios accipere scal-
 7 iubet et uis maiore adgredi urbem. Ipse ut ei nuntiatum e-
 aestum decedere, quod per piscatores Tarraconenses, nu-

9 adscendant (uel asc-) *M²A⁷θald. Frob. I. 2*: ascendunt Π: ac-
 dant C⁴ 10 adhiberi *Gron.*: hiberi π: haberi Aθ: uideri E
ante Gron. 11 raptim *Crevier*: partim Πθald. *Frob. I. 2, cf.*

36. 6; 29. 28. 9 *adm.* alii *M¹ uel M²A⁷θald. Frob. I. 2*: alii

45 1 ex ingenti *Gron.*: et ingenti Π: et ingens A⁶θald. *Frob. I.*
 copia *CM²Aθ*: conia π suppeditabat *Aθald.*: suppeda-
 (uel subp-) π (suppe|dabat P), *cf. 27. I. II adm.* 2 tela C⁴

Aθald.: teli π ipsa sese πald.: ipse (ipsa C⁴ uel C³) se C: e-
 (ex se K) ipsa sese θ erant *CM²BD Aθ*: erunt *PRM*

3 alii *P(an alit?)K*: alie π²J: alię (uel -iae) *CMB* offudis-
 πald.: effudisset Cθ 5 corona (ch- *RM*) πM²ald. *Frob. I.*

conatu θ datura K, *ed. Par. 1513 et Frob. I*: daturum ΠJ E
principes et ald.: datum iri *Weissenb.* 6 et uis θald. *Frob. I.*

ui Π (sc. et post -et omissum)

eibus cumbis, nunc ubi eae siderent uadis peruagatos
 tagnum, compertum habebat facilem pedibus ad murum
 ransitum dari, eo secum armatos quingentos duxit. Medium 8
 erme diei erat, et ad id, quod sua sponte cedente in mare
 estu trahebatur aqua, acer etiam septentrio ortus inclinatum
 tagnum eodem quo aestus ferebat et adeo nudauerat uada
 t alibi umbilico tenus aqua esset, alibi genua uix superaret.
 Hoc cura ac ratione compertum in prodigium ac deos 9
 ertens Scipio qui ad transitum Romanis mare uerterent et
 tagna auferrent uiasque ante nunquam initas humano
 estigio aperirent, Neptunum iubebat ducem itineris sequi
 c medio stagno euadere ad moenia.

Ab terra ingens labor succedentibus erat; nec altitudine 46
 untum moenium impediabantur, sed quod † euntes † ad
 ncipites utrimque ictus subiectos habebant Romanos, ut
 tera infestiora subeuntibus quam aduersa corpora essent.
 t parte † in alia quingentis et per stagnum facilis transitus 2
 : in murum adscensus inde fuit; nam neque opere emuni-
 us erat ut ubi ipsius loci ac stagni praesidio satis creditum

7 eae A^1 uel *A.ald. Frob.* 1. 2: ea $\pi\theta$ uadis A^1 ipse (ut uid.)
ras. ald.: uagis $\Pi(A?)J$: mag' K pedibus π ald.: om. $A\theta$
 eo secum *Gron.*: eos eum P : eos $\Pi^2\theta$: eo M^2 dett. *ald. Frob.*
 2 quingentos (i.e. d.) hic post armatos add. *Weissenb.*, post eo
evier ex c. 46. 2 (d. illud facilius ante duxit omitti poterat): ignorant
ald., cf. e.g. c. 38. 11 et 29. 28. 10 adn. 8 aestu C^1M^2 uel
 $A^1\theta$ ald.: aestut P : est ut $C^2RMDA?$: estus B alibi
 mbilico) Π^2 uel $\Pi^1\theta$: libi P 9 uerterent $\Pi\theta$: auerterent
 chs dubitanter stagna (auf-) π ald.: stagnum $A\theta$: stagno
 on., quod 'optimis' attribuit

46 1 quod euntes (uel -tis) $\Pi\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: coeuntis N : casti-
 bat locum *Gron.* (i) et tuentes, (ii) quod adeuntes, (iii) et cuneis
 nptando: alii alia post quod add., e.g. superstantes *Doering*, de-
 nientes *Weissenb.* (om. quod), e turribus pugnantibus *M. Mueller*,
 nientes *Friedersdorff*. hostes *Luchs* 1879 qui postea (1889) tuentes
 ost quod) dubitanter accepit. Cum et nominatiuus et uerbum magis
 proprium desiderentur, quod (defensores adgred-) ientes (i.e. -tis) con-
 duas lineas in archetypo in -d exiisse ratus et cum d- coepisse alteru-
 m (-diebantur sed quod | defensores adgred-), cf. c. 6. 16 adn.
 parte in alia ΠN .ald. *Frob.* 1. 2: parte in aliam $A^1\theta$ (hac pro at
 uebentes): in suspicatur recte *Weissenb.*: si quid mutandum, fort.
 rte marina scribendum; utique in deletum uelim

foret, nec ulla armatorum statio aut custodia opposita intentis omnibus ad opem eo ferendam unde periculum ostendebatur.

3 Vbi urbem sine certamine intrauere, pergunt inde quantum
 4 maximo cursu poterant ad eam portam circa quam omnium
 5 contractum certamen erat; in quod adeo intenti omnium
 6 non animi solum fuere sed etiam oculi auresque pugnantium
 7 spectantiumque et adhortantium pugnantes ut nemo ante
 8 ab tergo senserit captam urbem quam tela in auersos incid-
 9 derunt et utrimque ancipitem hostem habebant. Tunc tur-
 10 batis defensoribus metu et moenia capta et porta intus
 11 forisque pariter refringi coepta; et mox caedendo confectis
 12 ac distractis ne iter impediretur foribus armati impetum
 13 fecerunt. Magna multitudo et muros transcendebat; se-
 14 hi passim ad caedem oppidanorum uersi; illa quae portam
 15 ingressa erat iusta acies cum ducibus, cum ordinibus medi-
 16 urbe usque in forum processit. Inde cum duobus itineribus
 17 fugientes uideret hostes, alios ad tumulum in orientem

2 intentis omnibus ad opem] *hinc lectiones ex codice Sp denuo cita incipit Rhenanus, cf. c. 43. 6 adn.* eo ferendam *Sp?N⁴ Frob. :*

offerendam π : ferendam *MBAN θ ald.* 4 fuere ΠN .ald
 erant θ : fuerant *Frob. 2* et (adhortantium) *A⁷ θ ald. Frob. I. :*
om. ΠN , fort. recte, cf. c. 47. 7 infra et 22. 29. II et 27. 16. 6 adn.

sed et retinemus ut fort. ex Sp ortum (et cf. c. II. 12 adn. (c) et § 5 infra
 5 ante ab (sed a) tergo senserit *Sp? Frob. 2* : ab tergo ante (
P : ante *P²*) sentiret π : sentiret ante ab (uel a) tergo *AN θ ald.,*
c. 5. 17 adn. Ideo fort. errauit P quod uocem ante in exemplari s
omissam (cf. 27. 43. 3) et inter lineas additam male tanquam an
intellexit, unde an senti- pro ante senser- scripsit

auersos a
Frob. I. 2 : aduersos (-sus *M* : -sos *M²*) $\Pi N\theta$ et (utrimque)
Frob. 2 : *om. $\Pi N\theta$ ald., cf. § 4 et c. II. 12 adn. (c)* 6 turba

CM²B²A⁷ θ ald. Frob. I. 2 : uerbatis π : uerberatis *A?N* coe
 (uel cep-) $\Pi N\theta$ ald. : coepit *Sp? Frob. 2* confectis $\Pi N\theta$ ald. : c

fractis *N⁴ ut s. l. Frob. 2 (om. hic ac distractis)* impedire
AN θ ald. Frob. I. 2 : impediret (-ent *M²*) π foribus *M¹B²DA*

(sed post distractis *K*) *ald. Frob. I. 2* : fortibus π 7 hi (sed l
passim Frob. 2 : ipassim *P*, ubi supra i- illud add. •/• *P¹ uel P² aut*

aliquid inseratur aut siglum ad uoces separandas adhibens : ii pass
CR²? : ipsas sim R et R^xM : ipsi (ipsa *N*) passim *BDAN θ ald.*

usque in *N⁴* : in $\pi N\theta$ ald. *Frob. I. 2 (sc. post urbe om. usque P) : om*

uersum qui tenebatur quingentorum militum praesidio, alios
 in arcem in quam et ipse Mago cum omnibus fere armatis
 qui muris pulsati fuerant refugerat, partem copiarum ad tumu-
 um expugnandum mittit, partem ipse ad arcem ducit. Et 9
 tumulus primo impetu est captus, et Mago arcem conatus
 defendere, cum omnia hostium plena uideret neque spem
 ullam esse, se arcemque et praesidium dedit. Quoad 10
 edita arx est, caedes tota urbe passim factae nec ulli pube-
 um qui obuius fuit parcebatur: tum signo dato caedibus
 nis factus, ad praedam uictores uersi, quae ingens omnis
 generis fuit.

Liberorum capitum uirile secus ad decem milia capta; 47
 inde qui ciues Nouae Carthaginiis erant dimisit urbemque et
 omnia quae reliqua eis bellum fecerat restituit. Opifices 2
 ad duo milia hominum erant; eos publicos fore populi Ro-
 mani edixit, cum spe propinqua libertatis si ad ministeria
 belli enixe operam nauassent. Ceteram multitudinem in- 3
 uoluntariorum iuuenum ac ualidorum seruorum in classem ad
 supplementum remigum dedit; et auxerat nauibus octo
 aptiuis classem. Extra hanc multitudinem Hispanorum 4
 obsides erant, quorum perinde ac si sociorum liberi essent
 cura habita. Captus et apparatus ingens belli; catapultae 5
 maximae formae centum uiginti, minores ducentae octoginta

8 militum $C^4M^2AN\theta$: milium π alios in arcem $A^v\thetaald.$
 Frob. 1. 2: alios ΠN : alios qui in arcem N^4 partem (copiarum)
 $M^2A^2\thetaald.$ Frob. 1. 2: partim (-tum M) ΠN , quod Liuium ipsum
 scripsisse negare noluerimus partem (ipse) $C^4A^7ald.$: partim
 u. supra: om. $Sp\theta$ Frob. 2, fort. recte (de ducit intransitio cf. e.g.
 18. 6) 9 plena $\pi^2N\theta$: plera π : plebs R^1M : ples R
 em ullam A^7N^6 (in ras., fort. N^4 ut saepe rescribens) $\thetaald.$ Frob. 1. 2:
 multam $\Pi(A^?)N^?$ se $PA^7N^4\thetaald$ Frob. 1. 2: om. Π^2N (u.
 n. praec.) 10 fuit (parcebatur) $\Pi N\thetaald.$ Frob. 1. 2: fuisset
 esbyacus caedibus $CM^2BDAN\thetaald.$ Frob. 1. 2: aedibus PRM
 47 1 uirile secus PRN^4 ut s.l., cf. e.g. 31. 44. 4: uirile (-ae D)
 xus CR^3MBDAN : uirilil sexus $M^2A^2\thetaald.$ Frob. 1. 2 ut P (sed -les)
 34. 5 3 octo $\Pi N\thetaald.$ Frob. 1. 2: xviii Sigonius ex Polyb. 10.
 13, fort. recte 5 formae πSp Frob. 2: ferme (-m ξ B^2) CB^2D
 $N\thetaald.$

6 una ; ballistae maiores uiginti tres, minores quinquaginta
 duae ; scorpionum maiorum minorumque et armorum telorumque
 ingens numerus ; signa militaria septuaginta quatuor.
 7 Et auri argenti relata ad imperatorem magna uis paterae
 aureae fuerunt ducentae septuaginta sex, librae ferme omnes
 pondo ; argenti infecti signatique decem et octo milia et trecenta
 8 pondo, uasorum argenteorum magnus numerus ; haec omnia C. Flaminio
 quaestori appensa adnumerataque sunt ; tritici quadringenta milia
 9 modium, hordeum ducenta septuaginta. Naues onerariae sexaginta
 tres in portu expugnatae captaeque, quaedam cum suis oneribus
 frumento, armis, aere praeterea ferroque et linteis et sparte
 10 et nauali alia materia ad classem aedificandam, ut minimum
 omnium inter tantas opes belli captas Carthago ipsa fuerit.
 48 Eo die Scipio C. Laelio cum sociis naualibus urbem cum
 2 totidie iusso ipse in castra legiones reduxit fessosque militum
 omnibus uno die belli operibus, quippe qui et acie dimicassent
 et capienda urbe tantum laboris periculique adissent. Capta
 3 cum iis qui in arcem confugerant iniquo etiam locum pugnassent,
 curare corpora iussit. Postero die militibus naualibusque
 sociis conuocatis primum dis immortalibus

6 maiorum $A^7\theta$ ald. *Frob.* 1. 2 : om. ΠN , cf. § 9 et c. 11. 12 adn.
 7 argenti π , cf. c. 36. 11 supra (et u. sis 27. 16. 6 adn. argenticque $M^2AN\theta$ ald. *Frob.* 1. 2 librales $Sp^?A^6\theta$ *Frob.* 2 :
 bras π , cf. 27. 1. 11 adn. : librae (uel -re) AN .ald., cf. 3. 29. 3 ; 4. 20
 ubi tamen Singularis ; si quis librales hic unice apud Liuium occur-
 queritur, notato cubitalis in 24. 34. 9. Cf. etiam c. 36. 6 adn.
 infecti Gron. : facti (-te AN qui et signate praebent : signati A^6) $\Pi\theta$ ald.
Frob. 1. 2 ; cf. de in omisso c. 13. 7 adn. 8 quadringenta PRB^2
 quadraginta (uel XL) $CMBDAN\theta$ ald. *Frob.* 1. 2 9 Naues $Sp^?$
uid., *Frob.* 2 : ad naues π : at naues M^2 (si sic uoluit) $BDAN\theta$ ald. :
 naues dett. plerique captaeque A^7N^6 in ras. θ ald. *Frob.* 1.
 que $\Pi(A^?N^?)$, cf. § 6 et c. 11. 12 adn. (b) : om. $M^2DA^?N^?x^?$
 nauali alia (alia A) Π^2N^6 (ubi -li in ras. v litt. est) θ ald. et in *Frob.*
 retentum : naualiali | alia P et sic R^x et fort. N : naualia Sp , unde nau.
 Rhen. 10 belli captas $Sp^?N^2$ ab N^6 in ras. rescriptus, *Frob.*
 belli castas P : bellicas $\Pi^2N^?\theta$ ald.
 48 2 operibus ΠN .ald. : operis $Sp\theta$, *Frob.* 2, sed de -is pro -ib. cf.
 21. 4 et 27. 2. 8 adn. et capta . . . pugnassent] omnia om.
 add. in marg. N^3 (non N^4)

laudes gratesque egit, qui se non urbis solum opulentissimae omnium in Hispania uno die compotem fecissent, sed ante eo conguessissent omnis Africae atque Hispaniae opes, ut neque hostibus quicquam relinqueretur et sibi ac suis omnia superessent. Militum deinde uirtutem conlaudauit quod eos non 4 eruptio hostium, non altitudo moenium, non inexplorata stagni uada, non castellum in alto tumulo situm, non munitissima arx deterrisset quo minus transcenderent omnia perrumperentque. itaque quamquam omnibus omnia deberet, prae- 5 cipuum muralis coronae decus eius esse qui primus murum adscendisset; profiteretur qui se dignum eo duceret dono. Duo professi sunt, Q. Trebellius, centurio legionis quartae, et 6 Sex. Digitius, socius naualis. Nec ipsi tam inter se acriter contendebant quam studia excitauerant uterque sui corporis hominum. Sociis C. Laelius, praefectus classis, legionariis 7 M. Sempronius Tuditanus aderat. Ea contentio cum prope 8 seditionem ueniret, Scipio tres recuperatores cum se daturum pronuntiasset qui cognita causa testibusque auditis iudicarent uter prior in oppidum transcendisset, C. Laelio et M. Sem- 9 pronio, aduocatis partis utriusque, P. Cornelium Caudinum de medio adiecit eosque tres recuperatores considerare et causam cognoscere iussit. Cum res eo maiore ageretur certa- 10 mine quod amoti tantae dignitatis non tam aduocati quam

3 eo $\pi A^6 N^4$ ut s. l. (uel N^1 ab N^4 ut s. l. explicatum) θ ald. *Frob.* 1. 2 : eum $C^4 AN$ omnis ΠN , quod ut *Genetiuus mihi magis placet* (uocibus urbis opulentissimae oppositus) ut *Accus. Johnsonio* (cum *Madv.*): omnis (uel -nes) paene (uel pene) $A^7 \theta$ ald. *Frob.* 1. 2
 4 inexplorata $PCA^6 N^4 \theta$: explorata $RMBDAN$ 6 Trebellius (*hic, et in § 13 -um*) $Sp^2 A^7 \theta$ (-eli- J) *Frob.* 2: ti-(ty-ald.)-berilius (*hic, et in § 13 -um*) ΠN .ald., nomen gentilicium quod in *Indice nominum Italic. ex C. I. L. constructo in 'It. Dial.'* non reperies 7 praefectus N^3 in marg., *Rhen.*, *Frob.* 2: que tectus Sp : q. uel que ΠN : que B : qui D : om. $C^2 A^2 \theta$ ald. (sed classicis pro classis ald., et classi A^7) legionariis $A^7 N^4$ (-ris N^4) θ ald. *Frob.* 1. 2: legionarii ΠN , cf. 27. 17. 12 adn. (-arii et C^4) 9 P. (Cornelium) $Sp A^7$ *Frob.* 2: om. ΠN .ald. 10 quod amoti ($A^? \pi$ (sed quodam oti RM : quodam uti $R^3 BD$) N^6 in ras. (quod amore N^7 !) $Sp^? K$ *Edd. ante ed. Par.* 1513, *Frob.* 2: quod admoti $C^4 M^2 A^7 N^? J$.ald. (sed indignitatis ald.)

moderatores studiorum fuerant, C. Laelius relicto consilio
 11 ad tribunal ad Scipionem accedit, eumque docet rem sine
 modo ac modestia agi ac prope esse ut manus inter se con-
 ferant: ceterum, etiamsi uis absit, nihilo minus detestabili
 exemplo rem agi, quippe ubi fraude ac periurio decus petatur
 12 uirtutis. stare hinc legionarios milites, hinc classicos, per
 omnes deos paratos iurare magis quae uelint quam quae
 sciant uera esse et obstringere periurio non se solum suumque
 caput sed signa militaria et aquilas sacramentique religionem
 13 haec ad eum de sententia P. Corneli et M. Semproni de
 ferre. Scipio conlaudato Laelio ad contionem aduocauit
 pronuntiauitque se satis compertum habere Q. Trebellium
 et Sex. Digitium pariter in murum escendisse, seque eo
 14 ambos uirtutis causa coronis muralibus donare. Tum
 reliquos prout cuiusque meritum uirtusque erat donauit
 ante omnes C. Laelium praefectum classis et omni generis
 laudis sibimet ipsi aequauit et corona aurea ac triginta bubus
 donauit.

49 Tum obsides ciuitatum Hispaniae uocari iussit; quorum

10 ad (tribunal) *AN*⁰*ald. Frob. 1. 2: an π, cf. c. 41. 9 adn.: an*
CM²A^x in marg. accedit π²N⁰: accendit P: misit C, mir
 accepit *D* 12 paratos *SpN³ uel N⁴θ Frob. 2: apparatus πC⁴N*
 apparat *C* aquilas] *post hanc uocem add. ut in pluribus A^v?*
marg. Vat. θ Lov. 4, quod obiter dictum fuisse a nescioquo uidetur et
codd. θ in contextum insertum: etiam pluribus Ven. Lov. 2: nesciu
ΠN.ald. Frob. 1. 2: delet A^x 13 haec ΠN: haec se A¹N⁴θal
Frob. 1. 2, fort. recte (et hic malit Johnson), sed cf. 23. 34. 4. adn.
Frigell, Prolegom. in Lib. 23 pp. xlvi-liv. Cf. etiam 27. 19. 9; 28. 1
3; 28. 34. 9; 30. 22. 5 (et e.g. 27. 36. 4; 28. 35. 11; 29. 5. 5; 29.
4; 29. 19. 2). De Infinitiuo futuri sine se uide 27. 38. 5 adn.
 aduocauit *ΠN*⁰*ald., cf. e.g. 42. 33. 2: uocauit Sp Frob. 2 cor*
 pertum habere *ΠN*⁰*ald. Frob. 1. 2: comperisse Sp Trebelliur*
 u. § 6 escendisse *PR, cf. 27. 5. 8 adn.: ascendisse CR³MB*
*AN*⁰*ald. Frob. 1. 2 ambos N⁴θald. Frob. 1. 2: om. ΠN*
 14 cuiusque *θald. Frob. 1. 2: cuique πR² uel R³ (sed -iq. in mar*
scripsit): cui M ipsi AN.ald. Frob. 1. 2: ipse πθ, cf. 6. 37.
 et 27. 3. 2 *adun. ac xxx ΠN.ald. Frob. 1. 2: xx Sp ut uia*
 et xxx *θ bubus ΠN**Sp, cf. 7. 26. 10; 7. 37. 1; 28. 38. 8: bob*
θald. Frob. 1. 2

49 1 ciuitatum *πD^xN*: ciuitatum *Dθald. (cf. § 9)*

quantus numerus fuerit piget scribere, quippe ubi alibi trecentos ferme, alibi tria milia septingentos uiginti quattuor fuisse inueniam.—Aeque et alia inter auctores discrepant. 2 Praesidium Punicum alius decem, alius septem, alius haud plus quam duum milium fuisse scribit. Capta alibi decem milia capitum, alibi supra quinque et uiginti inuenias. Scor- 3 piones maiores minoresque ad sexaginta captos scripserim, si auctorem Graecum sequar Silenum; si Valerium Antiatem, maiorum scorpionum sex milia, minorum tredecim milia; adeo nullus mentiendi modus est. Ne de ducibus quidem 4 conuenit. Plerique Laelium praefuisse classi, sunt qui M. Iunium Silanum dicant; Arinen praefuisse Punico praesidio 5 deditumque Romanis Antias Valerius, Magonem alii scriptores tradunt. Non de numero nauium captarum, non de 6 pondere auri atque argenti et redacta pecunia conuenit; si aliquis adsentiri necesse est, media simillima ueri sunt.— Ceterum, uocatis obsidibus primum uniuersos bonum ani- 7 mum habere iussit: uenisse enim eos in populi Romani 8

1 ubi Π(A?)N.ald. (de subiunctiuo cf. e.g. c. 46. 2): cum A⁷θ Frob. 2 tria milia (i.e. ∞ ∞ ∞) PC: om. RMBDAN⁰ald. Frob. 1. 2
 xxiv PCR: xxv R²MBDANJ.ald. Frob. 1. 2: LXV K 2 haud
 πJ.ald. Frob. 1. 2: aut C: haut C¹ uel C²B: non AN: om. K
 alibi decem milia (in N^x) capitum A⁷N^xald. Frob. 1. 2: om. ΠN (et pro alibi insequenti praebet alii J: om. N et silet N^x), linea xviii litt. ante alt. alibi deperdita, cf. c. 51. 8 adn.: delet A^x inuenias (-ies RN) Π: inuenio A⁷N⁷ald. Frob. 1. 2, fort. recte, sed cf. e.g. 23. 12. 10 adn. et 22. 7. 4 3 tredecim Gron.: xiiii DA⁷θ et (sed om. milia) ald. Frob. 1. 2 (et milia summam a DK scriptum est): decem tria πN (substrinxit decem M²? : lineam erasit M^x): decem et tria AN². Paene certum est in archetypo xiiii stelsisse; nos igitur (pace A. C. Clark quem uide e.g. ad Cic. Rosc. Am. 7. 20) tredecim, quattuordecim etc. semper in hoc tomo scribimus, cf. Neue-Wagener pp. 286 sqq. et e.g. 27. 29. 8; 28. 4. 6; 28. 38. 5; 29. 2. 17; 29. 37. 6 (cf. contra 24. 49. 1)
 4 Ne πald. Frob. 1. 2, cf. § 15: nec AN (om. de ducibus AN: add. A⁷N⁴ ab N⁶ rescriptus), quod si probas, cf. e.g. 8. 7. 19
 6 pondere CM²BDAN⁰ald. Frob. 1. 2: ponere PRM: numero Sp redacta pecunia Sp Frob. 2: redactae pecuniae (uel -te -nie)
 ΠN⁰ald., non male aliquis ΠNSp: aliquibus C^bA⁷ald. Frob. 1. 2 (cf. c. 15. 3): alicui M² simillima ΠN⁰ald.: similia Sp Frob. 2 ueri M¹BSp Frob. 2, cf. 5. 21. 9 adn.: ueris DAN⁰ald.: ueneris π 8 uenisse enim A⁷θ: uenire enim N⁴: uenisses P, cf. 5. 39. 6 et 7 et (-s pro -m) 27. 17. 1 adn.: uenisse Π²ald. Frob. 1. 2: uenire N

potestatem, qui beneficio quam metu obligare homines malit
 9 exterasque gentes fide ac societate iunctas habere quam tristi
 9 subiectas seruitio. Deinde acceptis nominibus ciuitatum
 recensuit captiuos quot cuiusque populi essent, et nuntios
 10 domum misit ut ad suos quisque recipiendos ueniret. Si
 quarum forte ciuitatum legati aderant, eis praesentibus suos
 restituit: ceterorum curam benigne tuendorum C. Flaminio
 11 quaestori attribuit. Inter haec e media turba obsidum mulier
 magno natu, Mandonii uxor, qui frater Indibilis Ilergetum
 reguli erat, flens ad pedes imperatoris procubuit obtestarique
 coepit ut curam cultumque feminarum impensius custodibus
 12 commendaret. Cum Scipio nihil defuturum iis profecto
 diceret, tum rursus mulier 'Haud magni ista facimus' in-
 quit; 'quid enim huic fortunae non satis est? Alia me
 cura aetatem harum intuentem—nam ipsa iam extra pericu-
 13 lum iniuriae muliebris sum—stimulat.'—Et aetate et forma
 florentes circa eam Indibilis filiae erant aliaeque nobilitate

8 tristi $\Pi N\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: a tristi *Sp* 9 ciuitatum (*hic et § 10*) πD^4N , cf. § 1: ciuitatum (*hic et § 10*) $BDA^7\theta$ ald. *Frob.* 1. 2 quot M^2 uel $M^7A^7\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: quod ΠN 10 suos $C^4DAN\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: uos π (*sc. s- post -s om.*): hos M^2 : suis B 11 e $\Pi N\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: *om. Sp* Indibilis (*et sic P in § 13*) πM^2N^6 in *ras. ald.*, cf. 25. 34. 6 *adn.* (*Indib- praebet P in 27. 17. 3; 28. 24. 3; 28. 31. 5; 28. 34. 8; 29. 1. 19: Indeb- in 29. 2. 14*): indebilis R^2 uel $R^3M^2BDN?$: *om. A\theta* procubuit π ald. *Frob.* 1. 2: procidit $AN\theta$ 12 iis *Sp*: his N^4 : *om. \pi N\thetaald. *nec in Frob. 2 additum, non male* Alia me N^6 in *ras.* (*correcturam ab N^4 profectam fort. obtegente*): aliam $\Pi N?$: aliarum (*curam*) M^2 uel M^7 : alia $A^2\theta$: alia me angit *Sp Frob.* 2, *optime dumtaxat sed u. adn. inf.* (*stimulat*) ipsa iam DN^6 *Edd.*: ipsa nam (-a am B) πB^2 (*cf. c. 7. 3 adn.*): *om. AN\theta*: ipsa $A^5?$ sum $C^4A^7N^6$ in *ras.* *J Edd.*: cum $\Pi(A?)N?$: sub K 12-13 *stimulat.*—Et PC : *stimulat C^4RMBDAN^6 in ras.* θ : animum *stimulat ald.*: Simul *Sp Frob.* 2 (*u. supra*). *Aut uoce angit supra in exemplari Puteani onissa stimulat in marg. additum erat, mox huc insertum; aut (ad quod re saepius perpensa inclinamur) stimulat in simul in fonte Spirensiano corruptum est ideoque uox angit supra a docto aliquo uiro addita; quippe parenthesis nam—sum matronae precibus bene conuenit et uox stimulat i.q. 'me loqui cogit' significat; contra simul, siue cum florentes siue cum erant coniungas, prorsus languet* 13 filiae erant aliaeque *Sp N^6 in ras.* (*u. supra*) *Frob.* 2: filiaeque PC , *cf. c. 11. 12 adn. (b)*: filii aequae (*uel eque*) $RMBDAN?$: filiae caeque (*eque \theta*) θ ald. (*sed ante aetate add. stabant ald.*): filiae quinque C^4 : filii filiaeque A^2*

pari, quae omnes eam pro parente colebant.—Tum Scipio 14
 ‘Meae populique Romani disciplinae causa facerem’ inquit,
 ‘ne quid quod sanctum usquam esset apud nos uiolaretur :
 nunc ut id curem impensius, uestra quoque uirtus dignitas- 15
 que facit quae ne in malis quidem oblitae decoris matronalis
 estis.’ Spectatae deinde integritatis uiro tradidit eas tuerique 16
 haud secus uerecunde ac modeste quam hospitem coniuges
 ac matres iussit.

Captiua deinde a militibus adducitur ad eum adulta uirgo, 50
 adeo eximia forma ut quacumque incedebat conuerteret
 omnium oculos. Scipio percontatus patriam parentesque, 2
 inter cetera accepit desponsam eam principi Celtiberorum ;
 adulescenti Allucio nomen erat. Extemplo igitur parentibus 3
 sponsoque ab domo accitis cum interim audiret deperire
 eum sponsae amore, ubi primum uenit, accuratiore eum
 sermone quam parentes adloquitur. ‘Iuuenis’ inquit ‘iu- 4
 uenem appello, quo minor sit inter nos huius sermonis uere-
 cundia. Ego cum sponsa tua capta a militibus nostris ad me
 ducta esset audiremque tibi eam cordi esse, et forma faceret 5
 fidem, quia ipse, si frui liceret ludo aetatis, praesertim in

3 eam πN^4 ald. *Frob.* 1. 2 : om. *AN* 14 quid *RMBDAN* θ ald.
Frob. 1. 2 : quit *PC*, cf. e.g. § 9 : om. *Sp*, uix recte 15 facit πB^x
N ald. *Frob.* 1. 2 (fuit *B*) : om. *Sp* : mouet *Sp^x* ut uid. ne
 $\pi R^2 A^x$, cf. § 4 : nec *RMAN*. ald. *Frob.* 1. 2 oblitae *C^4 M^1 DAN*
 ald. *Frob.* 1. 2 : oblatae πR^1 uel R^2 (abl- *R*) 16 hospitem *Sp*
 $A^v ? N^6$ in ras. *Frob.* 2 : hostitum *PRM*, cf. 27. 15. 11 adn. : hostium
 CR^1 uel $R^2 M^1 BDA$: ciuium A^x in marg. θ *Lov.* 5 ald.
 50 1 incedebat πA^v Aldus *Frob.* 1. 2 : se uerteret *AN* θ *Edd.* ante
 Ald. 2 desponsam $\pi Sp\theta$: desponsatam *DANJ^1* ut s. l. ald.
Frob. 1. 2 eam πN ald. *Frob.* 1. 2 : eam esse N^4 , optime
 Allucio (hic et in § 12) *Sp* ut uid. *Frob.* 2, cf. *Dio. Cass.* 16. 43 : aluceio
 PRM (in § 12 alucecio *PR* : lucc- $R^x M$) : aluceio *C* (et in § 12) M^2 :
 uctio *B* : cui luceio *AN* θ ald. : luceio $C^x ? M^2 ? B^2$ (et sic in § 12 *BD*
 AN θ (lut- *J*) ald.) : om. Allucio—erat *D* 3 ab (domo) $\pi N^2 K$,
 ald. *Frob.* 1. 2 : a *SpJ* : ad *N* 4 quo minor *Grou.* ab N^6 antici-
 atus : minor πN ald. : quominus *Sp* *Frob.* 2 inter nos huius
 AN ald. *Frob.* 1. 2 : huius inter nos *Sp N^4* ab N^6 rescriptus tua
 apta $PCSp ? N^4$ ut uid., *Frob.* 2 : tua cata *R* : uacata $R^2 M$: uocata M^7
 el $M^2 BDA$: tua uocata $A^v ? \theta$ ald. ducta πN : deducta AN^1
 ald. *Frob.* 1. 2 5 in recto *Sp?* (ubi tamen fort. lecto sine in
 agebat *Rhen.* et sic *Frob.* 2) : in lecto et lecto *PRM* : lecto *C* : in lecto
 M^2 : in lecto (ill- θ ald.) et laeto (lecto *AN* θ) *BDAN* θ ald.

recto et legitimo amore, et non res publica animum nostrum occupasset, ueniam mihi dari sponsam impensius amanti
 6 uellem, tuo cuius possum amori faueo. Fuit sponsa tua
 apud me eadem qua apud soceros tuos parentesque suos
 uerecundia; seruata tibi est, ut inuiolatum et dignum me
 7 teque dari tibi donum posset. Hanc mercedem unam pro
 eo munere paciscor: amicus populo Romano sis et, si me
 uirum bonum credis esse quales patrem patruumque meum
 iam ante haec gentes norant, scias multos nostri similes in
 8 ciuitate Romana esse, nec ullum in terris hodie populum dici
 posse quem minus tibi hostem tuisque esse uelis aut amicum
 9 malis.' Cum adulescens, simul pudore et gaudio perfusus,
 dextram Scipionis tenens deos omnes inuocaret ad gratiam
 illi pro se referendam, quoniam sibi nequaquam satis facul-
 tatis pro suo animo atque illius erga se merito esset, parentes
 10 inde cognatique uirginis appellati; qui, quoniam gratis sibi
 redderetur uirgo ad quam redimendam satis magnum attulis-
 11 sent auri pondus, orare Scipionem ut id ab se donum acci-
 peret coeperunt, haud minorem eius rei apud se gratiam
 futuram esse adfirmantes quam redditae inuiolatae foret
 12 uirginis. Scipio quando tanto opere peterent accepturum
 se pollicitus, poni ante pedes iussit uocatoque ad se Allucio

5 et legitimo $\pi Sp?$ *Frob. 2*: legitimoque *AN θ ald.* cuius
 possum *PSpN⁴ Frob. 2*: cuius sponso *P²*: cuius (eius *K*) sponso (-sa *A*
RMBDAN θ : cui uis ius sponso (*om. tuo*) *C*: cuius sponsa est *A^e?ald*
 6 qua *M²A^v?Sp ut uid. θ ald. Frob. 1. 2 et sic fort. uoluit N*
 (uel *N¹*) qui tamen \bar{q} (i.e. in *N* quam) reliquit: que *N*: quam π , cf. c. 40
 11 *adn.*: que *A* tibi est $\pi Sp?$ *Frob. 2*: est tibi *AN θ ald.* (cf. c.
 5. 17 *adn.*) 7 quales (uel -is) $\Pi(A?)ald.$ *Frob. 1. 2* (-eis *Edd. hi*)
 qualem *A⁷ θ* 9 Cum *Sp Frob. 2*: *om. $\Pi N θ ald.$ (add. post omne*
C⁴) et gaudio *PCSp*: gaudio *RMBD*: gaudioque *AN θ ald. Frob.*
 1. 2 perfusus *Sp Frob. 2*: perusus *P*: percusus *P²R*: per-
 cussus *R²MBDAN*: percussus *CA^v?ald.* inuocaret πSp *Frob.*
 2: inuocare *BDAN θ ald.* (sc. cum *supra omittentes*) quoniam (sibi
Sp ut uid. A⁷ θ ald. Frob. 1. 2: quā iam π : quamquam iam *AN*
 merito *SpN⁴K Frob. 2*: *om. $\Pi NJ.ald.$* 11 ab se ΠNSp *ut ui-*
 θ ald. Frob. 1. 2: ipse *Sp^x ut uid.* futuram esse $\Pi N $\theta$$: futura
Frob. 2 et sic Liuium scripsisse suspicamur, cf. 27. 38. 5 adn.: fore *ali-*
 12 Allucio] *u. § 2 supra*

'Super dotem' inquit, 'quam accepturus a socero es, haec tibi a me dotalia dona accedent'; aurumque tollere ac sibi habere iussit. His laetus donis honoribusque dimissus do-¹³ mum, impleuit populares laudibus meritis Scipionis: uenisse dis simillimum iuuenem, uincens omnia cum armis, tum benignitate ac beneficiis. Itaque dilectu clientium habito¹⁴ cum delectis mille et quadringentis equitibus intra paucos dies ad Scipionem reuertit.

Scipio retentum secum Laelium, dum captiuos obsidesque⁵¹ et praedam ex consilio eius disponderet, satis omnibus rebus² compositis, data quinquere (et) captiuis †cum Magone et quindecim fere senatoribus qui simul cum eo capti erant in naues sex impositis nuntium uictoriae Romam mittit. Ipse³ paucos dies quibus morari Carthagine statuerat exercendis naualibus pedestribusque copiis absumpsit. Primo die legi-⁴ ones in armis quattuor milium spatio decurrerunt; secundo

¹² accedent (-nent *M*: -dent *M*¹) *ΠN.ald. Frob. 1. 2*: accedant *θ*
¹³ honoribusque *A*¹ uel *A*^v*N*⁴*ald. Frob. 1. 2*: honoribus *ΠN*, uix recte
 (quamquam cf. 27. 16. 6 adn.), cf. c. 11. 12 adn. (c) cum (armis)
ΠN.ald. Frob. 1. 2: tum *DA*¹ uel *A*^v*N*^{2θ} ¹⁴ delectis *Aldus*
Frob. 1. 2: dilectis *π* (ob dilectu errantes): om. *ANθ Edd. ante Ald.*
 quadringentis (i.e. cccc) *πN.ald. Frob. 1. 2*: ccc *A*¹ uel *A*^v*θ*
 reuertit *π Aldus Frob. 1. 2*: redit *ANθ Edd. ante Ald. (-iit hi)*

⁵¹ ² satis omnibus rebus *Walters*: satis omnibus *πNθald.*: rebus omnibus *SpN*⁴*Frob. 2*; cf. 29. 7. 7 adn. (et) captiuis cum *Johnson* (qui et captiuis centum (uel c.) cum *malit*): captiuis cum *SpN*⁴*Frob. 2*: captiuisque *PC* (magone *P*²: magn- *P*): captiuis *RMBDANθald.*: e captiuis (sc. nauibus) atque *Madv.*, cf. c. 47. 3. *Nos uero non audemus captiuis a Magone separare, cum Polybius* (10. 19. 8) *non solum Magonem et senatores Poenorum* (id. 10. 18. 1) *sed etiam τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων τοῦ ἐπιφανεστάτου cum Laelio Romam missos narret; cf. etiam apud Liuium* 27. 7. 1 ubi 'agmen captiuorum' cum Laelio urbem ingreditur (u. adn. sq.). *De -que pro cum in P* cf. 22. 1. 1 adn. naues sex (i.e. vi) scripsi, respiciens 27. 7. 4 ubi non una nauis sed naues nominantur (cf. etiam *App.* 6. 23): naue ut *π* (de -s omisso u. 27. 17. 12 et de ut pro ui 23. 18. 1 adn.): naue *C*⁴*M*¹*BDAN.ald. Frob. 1. 2*: nauem *θ Madv.* (ut pro -m in *P* positum ratus), satis scite si modo statuis tot tantosque uiros a Scip. uni nauigio commissos esse et *Liuium Polybio* hic obsecutum esse, sed in 27. 7. 4 hunc locum neglexisse. *De corruptelis numerorum* cf. 1. 19. 6; 21. 28. 8; 26. 11. 5; 27. 7. 7; 27. 11. 8; 27. 28. 11; 27. 40. 7; 28. 34. 2; 30. 10. 20 al. (de numeris omissis u. 29. 28. 10 adn.)

die arma curare et tergere ante tentoria iussi; tertio die rudibus inter se in modum iustae pugnae concurrerunt praepilatisque missilibus iaculati sunt; quarto die quies data; 5 quinto iterum in armis decursum est. Hunc ordinem laboris 6 quietisque quoad Carthagine morati sunt seruarunt. Remigium classicique milites tranquillo in altum euecti, agilitatem 7 nauium simulacris naualis pugnae experiebantur. Haec extra urbem terra marique corpora simul animosque ad bellum acuebant; urbs ipsa strepebat apparatu belli fabris 8 omnium generum in publicam officinam inclusis. Dux cuncta pari cura obibat: nunc in classe ac nauali erat, nunc cum legionibus decurrebat: nunc operibus adspiciendis tempus

4 iussi *Gron.*: iussit $\Pi N\theta$ (cf. 27. 24. 3) rudibus ΠN : sudibus M^6 ald. *Frob.* 1. 2 praepilatisque (prop- M) $\pi B^2 N\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: pilatisque *Sp*: om. B praep. . . . data (sc. lineam codicis M) quae supplet B^2 6 classicique $PCS\pi N^4$ ut uid.: classici *Frob.* 2: clausicique R : clausi (classi D) ciuesque $R^2 MBDAN$: classis ciues (-esque $A^7 K$) $A^7\theta$ ald. (sed remigio ald.) naualis PCR Edl.: naualibus $R^2 MBDAN\theta$ (cf. 27. 2. 8 adn.) pugnae $C^5 M^6$ uel M^4 per ras.: pugna $\pi(M^2 A^?)$: pugnam M uel $M^x A^x$: pugnis $A^7\theta$
 7 urbs $SpHFrob.$ 2: urp. s P : -ur.p.s CR : -ur. \bar{p} $K^2 M$ (delet -ur M^7): r. p. (uel respublica) $BDAN\theta$ ald. belli . . . publicam officinam *Walters ex Sp et \Pi*: belli . . . publica officina $\Pi N\theta$ ald. *Frob.* 1. 2 cf. c. 41. 12 adn.: bellicam officinam *Sp*, sc. post belli xxxvi litteris oili-li-omissis, cf. 28. 2. 16 adn. 8 Dux SpN^4 ab N^6 rescriptu. *Frob.* 2: data $\Pi(C^?)N\theta$ ald. (add. quam ante pari ald. et uoces data: cuncta cum praec. § 7 coniungunt): Scipio C^4 ; uidetur dux in data corruptum esse per -a- pro -x- scriptum (cf. c. 37. 3 adn.); scribit M data in spatio vii litt. ut solet cum difficilia se scribere scit (et sic data in § 2 supra), cf. 22. 10. 9 adn. obibat SpN^4 ab N^6 rescriptu *Frob.* 2: ubibat P : subibat (subb- R) $\pi^2 R^2 N\theta$ ald. nunc in class . . . decurrebat SpN^3 *Frob.* 2: om. $\Pi N\theta$ ald., sc. tribus lineis (li litteris) quarum prima cum uoce nunc incipiebat perditis. Cf. Praef. §§ 41-46 (et 8. 8. 8 adn.) et Praef. § 97. *Exempla linearum in siue ob homoioteleuton quod uocant siue alias ob causas omissionum per fontes Spirensianos seruatarum his in locis reperies*;—huius libri c. 17. 5; 31. 2; 49. 2; libri 27 cc. 7. 1 et 10 et 13; 12. 12; 15. 8; 17. et 9-10; 22. 3; 23. 5; 28. 3; 31. 1; 32. 7; 34. 13 (*Sp et Ta*); 3. 2; 36. 13; 37. 5; 40. 6; 46. 9; 47. 5; 51. 10; libri 28 cc. 3. 13; 14; 8. 12; 11. 2 et 8; 12. 9; 21. 2; 23. 1 et 4 et 8; 33. 5; 34. 9 et 10 et 12; 39. 19? et 20; 41. 1; 42. 6?; 44. 2; 46. 3; libri 29 cc. 1. 1 et 11; 9. 10; 11. 3; 12. 4? et 5 et 14; 17. 4; 18. 9; 19. 2; 20. 9 et 21. 4 et 5; 22. 3; 24. 6; 26. 8; 27. 11; 28. 5; 35. 5 et 6 et 14; 38. 3 libri 30 cc. 1. 9; 4. 6; 12. 18-19; 17. 9; 32. 3; 33. 15; 37. 1 Contra de omissionibus in *Sp* factis uocum in P exstantium u. 28. 2. 1 adn. et de lineis per coniecturam restitutis c. 6. 16 adn. (c) nauali SpN^3 *Frob.* 2, cf. *Ouid. Met.* 3. 661: emendantium temptamin praeterimus

dabat, quaeque in officinis quaeque in armamentario ac
 naualibus fabrorum multitudo plurima in singulos dies certa-
 mine ingenti faciebat. His ita incohatis reffectisque quae 9
 quassata erant muri dispositisque praesidiis ad custodiam
 urbis, Tarraconem est profectus, a multis legationibus protinus
 in uia aditus, quas partim dato responso ex itinere dimisit, 10
 partim distulit Tarraconem, quo omnibus nouis ueteribusque
 sociis edixerat conuentum. Et cuncti fere qui cis Hiberum 11
 incolunt populi, multi etiam ulterioris prouinciae conuene-
 runt. Carthaginensium duces primo ex industria famam
 captae Carthaginis compresserunt: deinde, ut clarior res
 erat quam ut tegi ac dissimulari posset, eleuabant uerbis:
 necopinato aduentu ac prope furto unius diei urbem unam 12
 Hispaniae interceptam, cuius rei tam paruae praemio elat-
 um insolentem iuuenem immodico gaudio speciem magnae
 uictoriae imposuisse; at ubi adpropinquare tres duces, tres 13
 uictores hostium exercitus audisset, occursuram ei extem-
 plo domesticorum funerum memoriam. Haec in uolgus 14
 actabant, haudquaquam ipsi ignari quantum sibi ad omnia
 uirium Carthagine amissa decessisset.

8 ac (naualibus) N^4 Aldus Frob. 1.2: quae (-que N) ac (hac C) ΠN
 cf. 27. 44. 1 adn.): quae a (uel ab) $A^1 J$ Edd. ante Ald.: quaeque ab K
 singulos $C^4 M^2 (M^1?) A^1 N^4$ ut s. l. θ : singula $\Pi(A?) N$
 9 quae quassata erant muri $Sp N^4$ Frob. 2: qua quas|sauerant muris P
 de -s cf. c. 40. 14 adn.): quas- (aqua-s- R)sauerant (-at N) muris
 -ros R) π^1 uel $\pi^2 R^2 N^2 \theta$ (sed post reffectis praebent quae B : queq; D):
 quos quassauerant muris CA^7 ald.: quassati erant murus P^4 (an $P^3?$)
 ad custodiam N^4 Sabellicus: accusato (-te C) iam π : accurato
 -te $M^6 K$) iam $M^6 B D A N \theta$: quas iam C^4 aditus πN^4 ut s. l.
 -tur $A N \theta$, sed add- J) 10 nouis N^4 Edd.: in suis ΠN : suis
 $M^1? A^1? \theta$ 11 posset $C^2 \theta$ Edd.: possent ΠN , cf. 27. 17. 4
 dn. 12 cuius $\Pi N \theta$ ald. Frob. 1.2: eius Sp , non male
 paruae $C^4 M^1 Sp$ ut uid. N^4 (-ue) K Aldus: paruaet π : paruae et $B D A$
 $V J$ Edd. ante Ald. elatum πN^2 (an $N^1?$) θ Edd.: datum $A N$
 13 extemplo $A^7 \theta$ (exem- ΠN)

Subscriptiones: titi libii (lib M) ab urbe condita lib XXVI explc.
 ne. lib XXVII PRM et sim. BD : silet C : explicit liber VI incipit
 liber VII AN : plura subscribunt θ : add. recognobi P^2

T. LIVI
AB VRBE CONDITA

LIBER XXVII

Hic status rerum in Hispania erat. In Italia consul Mar- 1
cellus Salapia per prodicionem recepta Marmoreas et Meles
de Samnitibus ui cepit. Ad tria milia militum ibi Hanni- 2
palis, quae praesidii causa relicta erant, oppressa: praeda—
et aliquantum eius fuit—militi concessa. Tritici quoque
ducenta quadraginta milia modium et centum decem milia 3
ordei inuenta. Ceterum nequaquam inde tantum gaudium ^{16 Sexto}
fuit quanta clades intra paucos dies accepta est haud procul ^(Pipin)
Herdonea urbe. Castra ibi Cn. Fuluius proconsul habebat 4
spe recipiendae Herdoneae, quae post Cannensem cladem ^{Nov C}
ab Romanis defecerat, nec loco satis tuto posita nec prae-
sidiiis firmata. Neglegentiam insitam ingenio ducis augebat 5
pes ea quod labare iis aduersus Poenum fidem senserat,
postquam Salapia amissa excessisse iis locis in Bruttios Han-
nibalem auditum est. Ea omnia ab Herdonea per occultos 6
nuntios delata Hannibali simul curam sociae retinendae urbis
et spem fecere incautum hostem adgrediendi. Exercitu

I I Marmoreas ΠN: maronea A⁷N⁴θ: maroneam *ald.Frob.1.2*
 tria ΠN.*ald.Frob.1.2*: duo (uel ii) θ militum ibi ΠN.*ald.Frob.*
 .2: ibi militum θ, *cf. c. 37. 5 adn.* et (aliquantum) πSpA⁷θ:
 m. *BDAN et (sed praedae) ald.Frob.1.2. De et explicatiuo cf. 22. 1.*
 9 *adn. et e.g. 28. 2. 4* militi πR^x per ras. M²(mihī M)N.*ald.Frob.1.2*:
 militibus θ: militum Sp: usui militum Rhen. 3 Herdonea urbe
 θ *Edd.*: ab urbe Herdonea AN, *sed antiquiore illa structura saepe*
titur Liuius, cf. e.g. 2. 13. 6; 3. 22. 4; 4. 10. 5; 4. 22. 2; 38. 16. 15;
saepe etiam ab addit, cf. e.g. 2. 26. 5; 7. 37. 6 (cf. etiam 29. 3. 10, adn.
e codd. AN) 4 Cn. ΠN, *cf. 26. 28. 9: c. θ* recipiendae
 1N⁰ald.: recipiundae *Frob.2 (non ut in c. 6. 16)* 5 senserat
 1²A⁷N⁰ald.*Frob.1.2*: senserant Π, *cf. c. 17. 4 adn.*

expedito ita ut famam prope praeueniret magnis itineribus
 ad Herdoneam contendit et, quo plus terroris hosti obiceret,
 7 acie instructa accessit. Par audacia Romanus, consilio et
 8 uiribus impar, copiis raptim eductis conflixit. Quinta legio
 et sinistra ala acriter pugnam inierunt; ceterum Hannibal
 signo equitibus dato ut, cum pedestres acies occupassent
 praesenti certamine oculos animosque, circumuecti pars
 9 castra hostium, pars terga trepidantium inuaderent, ipse Cn.
 Fului similitudinem nominis—quia Cn. Fuluium praetorem
 biennio ante in iisdem deicerat locis—increpans, similem
 10 euentum pugnae fore adfirmabat. Neque ea spes uana fuit.
 Nam cum cominus acie et peditum certamine multi ceci-
 11 dissent Romanorum, starent tamen ordines signaque, eque-
 stris tumultus a tergo, simul a castris clamor hostilis auditus
 sextam [ante] legionem, quae in secunda acie posita prior ab

6 terroris ΠN.ald.Frob.1.2: om. J: pauoris K acie N²θald.
 Frob.1.2: acies ΠN, cf. § 13 et 26. 40. 14 adn. 7 Par Sp? J Frob.
 2: pari ΠNK.ald. Romanus πM²NK²ald.Frob.1.2: romanis
 R²M^θ 8 inierunt M²AN.ald.Frob.1.2: iniecerunt π, cf. c. 20. §
 adn.: ingerunt θ acies A⁷N⁴θ: aues P: eques π²: equesque
 (uel aeq-)BDAN: equitesque M² terga C⁴M²BDAN⁴(trga
 N¹: trga N²)θ: erga π trepidantium Gron., cf. 2. 46. 3
 23. 16. 12; 44. 38. 10; Verg. Aen. 4. 121: oppidantium π: oppug-
 nantium AN.ald., quod ut s. l. in Puteani exemplari fuisse conicias, cf. d.
 ditto. Puteani c. 34. 5: pugnantium θ Frob.1.2: oppidanorum M²
 necopinantium H. Sauppe: alia alii 9 Cn. Fului ald.Frob.1.2:
 (-ii), cf. e.g. Cic. ad Q. Fr. 2. 3. 3: consulem fuluii A⁷θ (procons- K)
 cf. § 12: in fuluis (inpul- C) π, quos sequitur Madv. 1882 (in fuluiis)
 in fuluii (-ui M²) M²B²(fluuii B)AN, quos seq. Gron. Weissenb. Madv
 1872 (in Cn. Fului Luchs), sed hoc sine accusatiuo personae uix pro-
 bandum, cf. e.g. 1. 51. 1: in Cn. Fuluii Luterbacher, non male
 Cn. (Fuluium) ΠN.ald.Frob.1.2, cf. 25. 3. 2: om. θ 10 com-
 minus πM²N, cf. 10. 43. 6: cominus A⁷N⁴θ (quo- J): cōmunus M
 cecidissent] ante Romanorum ΠN.ald.Frob.1.2: post R. θ, non mal-
 sed cf. § 2 et c. 37. 5 adn. 11 a castris A⁷N⁴θ: acris π: -atu:
 BD: -atque AN. De 'evisceratione' Puteani cf. 22. 3. 6 adn. e
 e.g. 26. 6. 6; 26. 8. 9; 26. 9. 9; 26. 33. 10; 26. 40. 9; huius libr
 cc. 16. 11; 19. 11; 20. 8; 22. 6; 28. 9; 38. 10; 39. 8; 48. 14; in
 28. cc. 6. 8; 7. 15; 8. 4; 13. 1; 15. 7; 20. 9; 24. 7; in 29, cc. 2. 3
 5. 6; 10. 3; 17. 5; 26. 7; in 30, cc. 4. 4; 34. 8; 40. 13 al.
 ante (post sextam) πθ Frob.2: post legionem AN.ald.: deleuit J. H.
 Voss, recte ut credo: cum Luchsio tutari malit Johnson, cf. Plin. 34. 13
 et Cels. 7. 29 al.: de ordinis uariatione glossema indicante cf. c. 34:
 adn.: contra de ordine codd. AN uariato cf. 29. 3. 10 adn.

Numidis turbata est, quintam deinde atque eos qui ad prima
 signa erant auertit; pars in fugam effusi, pars in medio caesi, 12
 ubi et ipse Cn. Fuluius cum undecim tribunis militum ceci-
 dit. Romanorum sociorumque quot caesa in eo proelio 13
 milia sint, quis pro certo adfirmet, cum tredecim milia alibi,
 alibi haud plus quam septem inueniam? Castris praedaque 14
 uictor potitur. Herdoneam, quia et defecturam fuisse ad
 Romanos comperit nec mansuram in fide, si inde absces-
 sisset, multitudine omni Metapontum ac Thurios traducta,
 incendit: occidit principes qui cum Fulvio conloquia occul-
 ta habuisse comperti sunt. Romani qui ex tanta clade eua- 15
 serant diuersis itineribus semermes ad Marcellum consulem
 in Samnium perfugerunt.

Marcellus nihil admodum tanta clade territus litteras 2
 Romam ad senatum de duce et exercitu ad Herdoneam
 amisso scribit: ceterum eundem se, qui post Cannensem 2
 pugnam ferocem uictoria Hannibalem contuderit, ire aduer-
 sus eum, breuem illi laetitiam qua exsultet facturum. Et 3

12 Cn. ΠN Edd., cf. § 4: consul (proco- K) A⁷θ 13 eo Π²Nθ:
 seo P, cf. § 6 et 26. 40. 14 adn. sint N¹ uel N⁴ rescriptus θald.
 Frob. 1.2: sunt ΠN, cf. 22. 36. 1 adn. alibi, alibi AN, ald. Frob.
 1.2: alibi πθ (sed alterum alibi post cum praebent C⁴θ) 14 omni
 Metapontum C⁴A⁷N⁴θald. Frob. 1.2: omnium (hominum M²) et a
 ponto ΠN occidit ΠNK (sed post principes K): occidit et M²:
 concidit J: occiditque ald. Frob. 1.2: om. Sp ut uid. qui
 BDNθald. Frob. 1.2: om. π (add. post Fulvio C⁴) sunt
 ΠNSp²θald. Frob. 1.2: sunt perempti marginator cod. Spirensis ubi
 occidit omissum erat ut uid.: sunt securi percussit Vat
 15 semermes Gron. ex lectione Put. et sic scripsit P in 28. 16. 6; 30. 6. 7,
 et sic scribere uoluit in 25. 19. 14; 30. 28. 3, sed semi- in 22. 50. 4 et
 23. 5. 1 (eadem uariatio est et in iv^{ta} decade, cf. 31. 41. 10; 39. 31. 13;
 40. 58. 7): semiermes A⁷θ Edd. ante Gron.: inermes Sp²: semerses
 P, cf. c. 17. 1 (-sis P¹?C: -si P²R): emersi R²MBDAN: emensis C²
 perfugerunt ΠN: refugerunt θ: confugerunt ald. Frob. 1.2

2 I litteras (lite- Edd.) K, ald. Frob. 1.2: litteris ΠN: lictis J
 Romam N⁴θald. Frob. 1.2: romae ΠN 2 contuderit θ Madv.,
 cf. ed. Cantabrig. Liui lib. II p. 190 et c. 17. 14 et 23. 43. 12 adnu.:
 contudisset (-tund- BD) ΠN Aldus Frob. 1.2 (sequente Gron. qui ibi
 interpungit), recte quidem si P exultet ex exultaret euiscerauit
 exsultet (uel exu-) ΠNθ Edd.: malimus exsultaret retento contudis-
 set, cf. c. 1. 11 adn. et e.g. 24. 24. 9

Romae quidem cum luctus ingens ex praeterito, tum timor
 4 in futurum erat: consul ex Samnio in Lucanos transgressus
 ad Numistrone[m] in conspectu Hannibalis loco plano, cum
 5 Poenus collem teneret, posuit castra. Addidit et aliam
 fidentis speciem, quod prior in aciem eduxit; nec detractavit
 Hannibal, ut signa portis efferri uidit. Ita tamen
 aciem instruxerunt ut Poenus dextrum cornu in collem
 6 erigeret, Romani sinistrum ad oppidum adplicarent. Ab
 Romanis prima legio et dextra ala, ab Hannibale Hispani
 milites et funditores Baliares, elephantum quoque commisso
 iam certamine in proelium acti; diu pugna neutro inclinata
 7 stetit. Ab hora tertia cum ad noctem pugnam extendissent,
 fessaeque pugnando primae acies essent, primae legioni
 tertia, dextrae alae sinistra subit, et apud hostes integri a
 8 fessis pugnam acceperere. Nouum atque atrox proelium ex
 iam segni repente exarsit, recentibus animis corporibusque:

3 cum (*sed post luctus AN, cf. 29. 3. 10*) . . . tum $\Pi N\theta$ ald.Frob.1.2
 quam . . . tam *Sp, cf. e.g. 33. 17. 9*: quam . . . ac *Vat* 4 ante consu
 add. at *Woelfflin, perperam: nesciunt codd.* in (Lucanos) A^7N
 θ ald.Frob.1.2: om. ΠN , cf. 26. 13. 7 adn. 5 detractavit πN , cf
 2. 43. 3 adn.: detractavit $C\theta$; nonnunquam -trect- praebet P ut in
 c. 9. 9; 28. 12. 15, *sed saeptius -tract- ut in cc. 10. 10; 12. 11 al.*
 collem $N^2\theta$ ald.Frob.1.2: collet P : colle Π^2N 6 Ab Romanis . .
 stetit] *hae uoces (cl litterae) post § 7 Ab hora . . . acies essent (Lxxv
 litt.) stant in $\Pi\theta$ ald.Frob.1.2: recte huc transponendas censuit Heusinger
 placuerat iam Creverio diu pugna . . . stetit post adplicarent scribere
 sed ne sic quidem congruunt uoces ad noctem cum commisso iam certa
 mine. Coniecturam fort. confirmat interuallum v litt. post adplicaren
 in P relictum. De uocibus uel lineis omissis et perperam restitutis cf. 8
 8. 4 et 22. 10. 2 adnn., et u. 28. 5. 15; 28. 7. 3; 28. 34. 9; 30. 35. 4 (u
 etiam 28. 2. 15 adn.) et funditores $A^7\theta$ ald.Frob.1.2: effundit[o]
 P : effunditor P^2R : et funditor C : effunditur $RMBDA^7N$ Baliares
 u. c. 18. 7 adn. 6-7 ante diu (§ 6) add. ubi *Weissenb.*, ant
 primae legioni (§ 7) add. ut *Madv.*, quae ob transpositionem nostram
 superuacanea fiunt 7 subit $Sp\theta$, cf. § 9 et c. 5. 9 adnn.: subii
 ΠN .ald. (in *Frob.2 retentum*) 7-8 acceperere. Nouum] sic cum
Edd. uet. interpunximus 8 iam *Duker*: tam $\Pi N\theta$ ald., cf. 26. 6. 4
 adn. corporibusque C^4 uel $C^2A^7N^4\theta$ ald.Frob.1.2: corpori:
 ΠN . De -is et -ib. cf. 22. 21. 4 adn.; 26. 48. 2; 27. 18. 9; 27. 41. 6
 28. 25. 7; 30. 15. 12. Fort. -que hic delendum (cf. c. 16. 6 adn. e
 animos dexteris 35. 35. 16) ut in uoce sed insequenti excusationem
 suam habeat s- omissum*

sed nox incerta uictoria diremit pugnantes. Postero die 9
 Romani ab sole orto in multum diei stetero in acie; ubi
 nemo hostium aduersus prodit, spolia per otium legere et
 congestos in unum locum cremauere suos. Nocte insequenti 10
 Hannibal silentio mouit castra et in Apuliam abiit. Mar-
 cellus, ubi lux fugam hostium aperuit, sauciis cum praesidio
 modico Numistrone relictis praepositoque iis L. Furio
 Purpurione, tribuno militum, uestigiis institit sequi. Ad
 Venusiam adeptus eum est. Ibi per dies aliquot cum ab 11
 stationibus procuraretur, mixta equitum peditumque tumul-
 tuosa magis proelia quam magna et ferme omnia Romanis
 secunda fuere. Inde per Apuliam ducti exercitus sine ullo 12
 memorando certamine, cum Hannibal nocte signa moueret
 locum insidiis quaerens, Marcellus nisi certa luce et explorato
 ante non sequeretur.

Capuae interim Flaccus dum bonis principum uendendis, 3
 agro qui publicatus erat locando—locauit autem omnem fru-
 mento—tempus terit, ne deesset materia in Campanos
 saeuendi, nouum (in occulto gliscens) per indicium protract-
 tum est facinus. Milites aedificiis emotos, simul ut cum 2
 agro tecta urbis fruenda locarentur, simul metuens ne suum
 quoque exercitum sicut Hannibalis nimia urbis amoenitas
 emolliret, in portis murisque sibimet ipsos tecta militariter

8 sed $A^1N^4\theta$ ald.Frob.1.2: ex P : et Π^1 uel Π^2N 9 ab ΠN :
 $a \theta$ (cf. e.g. 30. 44. 13; 30. 45. 7) diei C^1M^2BDAN .ald.:
 dici ΠN : diem $Sp\theta$ Frob.2 prodit SpJ , cf. § 7: prodiit ΠNK
 ald.Frob.1.2 10 et $CAN\theta$: om. π Numistrone $A^7\theta$ Edd.:
 ministro ΠN : numistro M^2 iis $PCRB^2$: his R^1MDANK :
 om. B : hiis J L. (Furio) ΠN .ald.Frob.1.2: q. θ ad
 Venusiam $\pi R^2B^2N\theta$ (sed in N -a separatim et pleniore cal., cf. Praef.
 § 33b): aduentus iam R : ad ueniam iam B 11 ab ΠN : a θ
 cf. § 9) proelia] post hanc uocem om. quam magna . . . usque
 ad Atellam (c. 3. 7) omnia ΠN : supplent A^2N^3 (qui usque ad § 12
 certamine tantum ipse inseruit) et N^n (qui sequentia ab cum Hannibal
 usque ad finem lacunae addidit) $VW\theta$, cf. Praef. § 85. Lacunam nota-
 uerunt C^2M^3 12 insidiis $A^2N^nW\theta$: insioniis (non insignius ut
 ait Luchs) V

3 I omnem $SpKF$ Frob.2: omne $A^2N^nVWJXYZ$.ald. 2 ipsos
 $Sp^2A^2N^nVW\theta$ Edd. ante Mog., Frob.2: ipsis Lov . 5 cd. Mog. 1518,
 f. 6. 37. 1 adn.; 26. 48. 14; 27. 25. 1; 27. 46. 5; 29. 7. 9; 30. 32. 5

boards
 3 coegerat aedificare; erant autem pleraque ex cratibus ac
 tabulis facta, alia harundine texta, stramento intecta, omne
 4 uelut de industria alimentum ignis. Haec noctis una hora
 omnia ut incenderent, centum septuaginta Campani princi-
 5 pibus Blossiis fratribus coniurauerunt. Indicio eius rei ex
 familia Blossiorum facto, portis repente iussu proconsulis
 clausis cum ad arma signo dato milites concurrissent, com-
 prehensi omnes qui in noxa erant, et quaestione acriter
 habita damnati necatique; indicibus libertas et aeris dena
 6 milia data. Nucerinis et Acerranis, querentes ubi habi-
 tarent non esse, Acerris ex parte incensis, Nuceria deleta,
 7 Romam Fulvius ad senatum misit. Acerranis permissum,
 ut aedificarent, quae incensa erant: Nucerini Atellam quia
 id maluerant, Atellanis Calatiam migrare iussis, traducti.
 8 Inter multas magnasque res, quae nunc secundae, nunc
 aduersae occupabant cogitationes hominum, ne Tarentinae
 9 quidem arcis excidit memoria. M. Ogulnius et P. Aquilius
 in Etruriam legati ad frumentum coemendum quod Taren-
 tum portaretur profecti, et mille milites de exercitu urbano,
 par numerus Romanorum sociorumque, eodem in praesidium
 cum frumento missi.

3 omne $SpA^2N^2VW\theta$: omnibus *ed. Par.* 1513 *ald.Frob.* 1.2 (cum alimentis): omnia *Rhen.* de $A^2VW\theta$: om. N^n (qui uelut praebet) alimentum A^2 : alimentis Sp^2N^n (sed ipse -tis sig- i- ti sig- mutauit) θ *ald.Frob.* 1.2 4 ut] hic *Madv.*: ante omnia ala *Frob.* 1.2: ante noctis *W*: om. $A^2N^nV\theta$ (sc. ante in- deperditum, cf. a 8. 7 et 9. 9) incenderent A^2N^nVJXYZ : incendere corrector A^2, WK Blossiis A^2N^nVW (et -ssi- § 5), cf. *It. Dial.* p. 115. blossiis (bas- Y) θ (sed in § 5 -ssi- JX : -si- KYZ) 5 Blossiorum] u. sup. necatique $A^2\theta$: nec utique N^n 7 Atellam (cf. Atellanis infra P) u. *It. Dial.* p. 152: attellam (ath- K $A^2N^nW\theta Y$: athella V : attellani X : et atelani Z quia id] huc uocibus rursus incipiunt ΠN Calatiam $N\theta$ (sed -tina Y), cf. 28. 6 et *It. Dial.* p. 147: galatiam (-th- D) ΠN^1 (et sic P in 26. 5. 4 iussis $A^7\theta$ *ald.Frob.* 1.2: iussit ΠN , cf. *Praef.* § 79 et e.g. 28. 1. 6 8 occupabant A^7N^6 (praecunte ut uid. N^4) θ *ald.Frob.* 1.2: occultabatur ΠN excidit PC^4AN^4 ab N^6 rescriptus θ : excidit π^2N (cf. e.g. c. 2. 8) 9 M. (Ogulnius) πN (sed hi omnes memoriam og- u. oc-) *Edd.*: om. $C^xBA^xN^2\theta$ Etruriam ΠNJ ut s. l. *K.ald.Frob.* 1.2: aet-(uel et- uel eth-)oliam SpA^7J Romanorum sociorumque A^7N^4 ut s. l. θ *ald.Frob.* 1.2: romanorumue π , cf. 26. 11. 12 ad (b): romanorum C^2 : romanorum ut BN missi $C^x A^x\theta$: missi P : missis π^2 : missi sunt BDA , sed si *Liuius* sunt scripsisset, cui uoce profecti iunxisset

Iam aestas in exitu erat comitorumque consularium in- 4
 stabat tempus; sed litterae Marcelli, negantis e re publica
 esse uestigium abscedi ab Hannibale cui cedenti certa-
 menque abnuenti grauis ipse instaret, patribus curam inie- 2
 cerant ne aut consulem tum maxime res agentem a bello
 auocarent aut in annum consules deessent. Optimum 3
 ius est, quamquam extra Italiam esset, Valerium potius
 consulem ex Sicilia reuocari. Ad eum litterae iussu sena- 4
 tus ab L. Manlio praetore urbano missae cum litteris
 consulis M. Marcelli, ut ex iis nosceret quae causa patribus
 eum potius quam collegam reuocandi ex prouincia esset.

Eo fere tempore legati ab rege Syphace Romam uenerunt, 5
 quae is prospera proelia cum Carthaginensibus fecisset,
 memorantes: regem nec inimiciorem ulli populo quam Car- 6
 thaginiensi nec amiciorem quam Romano esse adfirmabant;
 misisse eum antea legatos in Hispaniam ad Cn. et P. Cor-
 nelios imperatores Romanos: nunc ab ipso uelut fonte

4 1 e re publica] e re \bar{p} . PR θ : de re \bar{p} . (uel rep.) R²MBDAN:
 e p. C uestigium ΠNJ ut s. l. K (post abscedi K) ald.Frob.1.2:
 estibulum A⁷J, mire. Si sana est lectio (cui nihil simile reperimus
 nisi e.g. prouerbiuum digitum discedere), uocis uestigium usus uidetur
 popularem aliquem colorem habere quo Marcelli sermonis uigor pingitur,
 23. 45. 2 et 3, nec non 27. 13. 9; de Accusatio egit Kühnast
 synt. p. 155 abnuenti (anu- J) A⁷N⁴⁰ Edd.: abeunti ΠN
 ipse ΠN.ald.Frob.1.2: om. θ 2 patribus A⁷θ: ipse N⁴
 qui post uoces ipse instaret interpunxit et iniecerant in -rat muta-
 ti): ipsi Vat. Med. 3: om. ΠN.ald.Frob.1.2. Scil. omissionem satis
 atiquam sanare uoluerat aliquis signum aliquod non nimis per-
 icuum uelut p \bar{r} b in marg. codicis Spirensis appingens, quod recte alii
 interpretati sunt, alii perperam consulem Sp²θ Frob.2: cos.
 PR: cōs m M: cōs CM²: consulem (uel cōns.) Marcellum BDA
 ald. 3 potius πA⁷N⁴ ab N⁶ rescriptus θ ald.Frob.1.2: om. AN
 4 L. Manlio AN Edd., cf. 26. 23. 1: l. mallio π: manlio θ
 mallio J) urbano Sigonius e 'uet. lib.': urbis ΠNθ, cf. c. 22. 12
 ln. 5 quae (uel que) is Sp²N⁴⁰ Frob.2: quaeq. ΠN, cf. 26.
 12 adn. (a): amicitiam renouaturi quaeque Rossbach, non male, cf.
 i. 11. 12 adn. (b): quae ald. cum ANθ: rex cum Πald.Frob.
 2 6 Romano Π¹N.ald.Frob.1.2: romamno P: romanis
 esse adfirmabant (uel aff-) πSp ut uid. θ: affirmabant
 se AN.ald.Frob.1.2, cf. c. 1. 11 et 29. 3. 10 adn.; malim ipse esse
 lere (cf. c. 34. 3) in N⁴⁰ald.Frob.1.2: om. ΠN, cf. 26. 13. 7
 ln. Cn. et P. PCA¹ald.: cn. et publicum (-us R^xM: -lus R)
²BD: om. θ: cn. et publicum AN

- 7 petere Romanam amicitiam uoluisse. Senatus non legatis modo benigne respondit, sed et ipse legatos cum donis ad regem misit, L. Genucium, P. Poetelium, P. Popillium.
- 8 Dona tulere togam et tunicam purpuream, sellam eburneam,
- 9 pateram ex quinque pondo auri factam. Protinus et alios Africae regulos iussi adire; iis quoque quae darentur portata, togae praetextae et terna pondo paterae aureae. Et Alexandream ad Ptolomaeum et Cleopatram reges M. Atilius et M'. Acilius, legati ad commemorandam renouandamque amicitiam missi, dona tulere, regi togam et tunicam purpuream cum sella eburnea, reginae pallam pictam cum amiculo purpureo.
- 11 Multa ea aestate qua haec facta sunt ex propinquis urbibus agrisque nuntiata sunt prodigia: Tusculi agnum cum ubere lactenti natum, Iouis aedis culmen fulmine ictum ac
- 12 prope omni tecto nudatum; iisdem ferme diebus Anagninae terram ante portam ictam diem ac noctem sine ullo ignis alimento arsisse, et aues ad compitum Anagninum in lucc
- 13 Dianae nidos in arboribus reliquisse; Tarracinae in mari haud procul portu angues magnitudinis mirae lasciuientium
- 14 piscium modo exsultasse; Tarquiniis porcum cum ore

7 sed et π *N.ald. Frob. 1.2*: sed *B θ* P. Poetelium (*sed* petell-
Frob. 2: poetelium (pet- *AN.ald.*) Π *N.ald.* (*sed* -til- *D*: -tell- *ald.*)
 de Poetel- *u. 3. 35. 11 adn.* Popillium π : popilium (pomp- *K*) Δ
N θ (*u. e.g. 7. 12. 1 adn.*) 8 pateram Π *N.ald. Frob. 1.2*: pateram
 (path- *K*) auream *S ρ θ* auri Π *N.ald.*: *om. S ρ θ* : auream (*hic*
Frob. 2 9 portata *C¹* *ut uid. ANSp ut uid.*: porta π : portata
 (uel -tae) θ *ald. Frob. 1.2* terna π θ *ald. Frob. 1.2*: ternę *BD*: ternę
AN. Sensus requiritur 'una quaeque trium (librarum) pondo'; cu-
 lectio *codd. hunc ferre sensum uidetur, nihil mutet: cui ut nobis res dubi*
uidetur, ternarum uel trium uel ternum (gen.) fort. scribat; sed cf. e.g.
44. 14. 2. ubi duo fort. Accusatio stat casu 10 et Cleopatrar
 Π *N.ald.*: cleopatramque θ *Frob. 2* 11 ea Π *N.ald.*: *om. S ρ θ* *Frob.*
 agnum *C⁴M¹B²A¹N⁶* uel *N²*: agmon π : agnus *AN?*
 12 terram *A⁵N⁴* ab *N⁶* *rescriptus*: ternam π : ternam *AN* a
C^xM²AN θ : et ad π (*scil. et repetito uel, ut saepe, insiticio, cf. cc. 5. 19*
16. 8; 28. 5; 26. 12. 18; 26. 32. 8; 26. 40. 17; 28. 11. 14; 28. 18. 5
28. 21. 10; 28. 42. 4; 29. 20. 10; 30. 24. 5. Cf. etiam 26. 11. 12 ad
 (a) 13 mari *Frob. 2*: mare Π *N θ ald.* De -ri et -re *confusis* θ
cc. 8. 5; 11. 15; 25. 9; 26. 3; 30. 17; 39. 3; 42. 3; 46. 9; 47. 10
11; 26. 6. 1; 26. 32. 2; 28. 1. 1; 28. 7. 13; 28. 8. 2; 29. 12. 3; 29.
19. 4 et 5; 30. 9. 7; u. etiam 3. 13. 8 et 25. 1. 10 adn.

humano genitum, et in agro Capenate ad lucum Feroniae
quattuor signa sanguine multo diem ac noctem sudasse.

Haec prodigia hostiis maioribus procurata decreto 15
pontificum; et supplicatio diem unum Romae ad omnia
vulvularia, alterum in Capenati agro ad Feroniae lucum
indicta.

M. Valerius consul litteris excitus, prouincia exercituque 5
mandato L. Cincio praetori, M. Valerio Messalla praefecto
classis cum parte nauium in Africam praedatum simul
speculatumque quae populus Carthaginensis ageret pararet-
ue misso, ipse decem nauibus Romam profectus cum 2
prosperè peruenisset, senatum extemplo habuit, ubi de suis
rebus gestis commemorauit: cum annos prope sexaginta in 3
Sicilia terra marique magnis saepe cladibus bellatum esset,
et eam prouinciam confecisse. neminem Carthaginensem 4
in Sicilia esse; neminem Siculum non esse; qui fugati metu
inde afuerint, omnes in urbes, in agros suos reductos arare,
colere; desertam recoli terram, tandem frugiferam ipsis 5
multoribus populoque Romano pace ac bello fidissimum an-
nonae subsidium. Exim Muttine, et si quorum aliorum 6

supplicatio π NK.ald.Frob.1.2: supplicatione A⁸J: supplicatio in
ichs unum A⁸?N⁴θald.Frob.1.2: om. ΠN Capenati

N: capenate A⁸θald.Frob.1.2, cf. 28. 43. 14 adn.

5 1 L. Vat, cf. 26. 28. 11: om. ΠNθald.Frob.1.2 specu-
umque N⁴θald.Frob.1.2: speculatum ΠN, cf. 26. 11. 12 adn. (c)

pararetque RM²BDθald.Frob.1.2: pareretque PCR²M (pararet
eretque AN⁴: aret getetque N; cf. 29. 3. 10 adn.) 2 peruenis-

ΠN.ald.Frob.1.2: uenisset Spθ ubi ΠN.ald.: ibi Spθ Frob.2,
c. 16. 11; 28. 1. 1; 29. 22. 11; 29. 32. 4; 30. 35. 9; 30. 40. 2

magnis saepe ΠN.ald.: saepe magnis Frob.2: prope magnis θ
4 in (Sicilia) M²A⁷N⁴θ: om. ΠN, cf. c. 4. 6 et 26. 13. 7 adn.

n esse] has uoces, quas post afuerint praebent ΠNθ Frob.2 et praebuit
uid. Sp (om. non ald.), huc transposuit Madv., luculenter (u. Em.
1391 sq.); cf. c. 2. 6 fugati] hic πθ et Sp ut uid.: post inde

V.ald.Frob.1.2, cf. § 1 et 29. 3. 10 adn. in agros ΠN.ald.:
osque θ Frob.2 serere N⁴θald.Frob.1.2: om. ΠN

recoli Π²N, Edd.: recoli P: eoli θ terram tandem ΠN.ald.:
dem terram θ Frob.2 6 Exim π: exin ANθ Frob.2: exinde

d. 2. 3 ald. De forma -im cf. e.g. Verg. Aen. 7. 341 et Lucr. 3. 160;
mam posteriorem exin uindicat Cic. Or. 45. 154 Muttine (et

§ 7 -nes) πN, cf. 26. 40. 3: mutine (et in § 7 -nes A⁷θ) Dθ

merita erga populum Romanum erant in senatum intro-
ductis honores omnibus ad exsoluendam fidem a consule
7 habiti. Muttines etiam ciuis Romanus factus, rogatione ab
tribunis plebis ex auctoritate patrum ad plebem lata.

8 Dum haec Romae geruntur, M. Valerius quinquaginta
nauibus cum ante lucem ad Africam accessisset, improuiso
9 in agrum Vticensem escensionem fecit; eumque late depopu-
latus multis mortalibus cum alia omnis generis praeda captis
ad naues redit et ad Siciliam tramisit, tertio decimo die
10 quam profectus inde erat Lilybaeum reuectus. Ex captiuis
quaestione habita haec comperta consuliue Laeuino omnia
ordine perscripta ut sciret quo in statu res Africae essent:
11 quinque milia Numidarum cum Masinissa, Galae filio,
acerrimo iuvene, Carthagine esse, et alios per totam Africam
milites mercede conduci qui in Hispaniam ad Hasdrubalem
12 traicerentur, ut is quam maximo exercitu primo quoque
tempore in Italiam transgressus iungeret se Hannibali; in
13 eo positam uictoriam credere Carthaginienses; classem
praeterea ingentem apparari ad Siciliam repetendam eamque

6 a consule *PN.ald.*: consulis *Spθ Frob.2*: a consule datam *Madr olim Em. p. 392.* Cum durius uideatur fidem sine consulis, nec facilius cum *Drak.* a consule pro consulis intellegere, ipse conicio fideri consulis a consule (utpote qui senatui tum praesideret) habiti; a *dittographiae falsa suspitione cf. 29. 7. 7 adn.* 7 Muttines] u. §

etiam *PN.ald.Frob.1.2*: et θ tribunis *Vat*: τ̄ *PN trib. K*: tribuno *J Edd.*, sed in tali re tribuni plures una agere solebant

8 quinquaginta *PN.ald.Frob.1.2*: om. θ (cf. 29. 28. 10 adn. escensionem *PCR*: ascensionem *R²MBDAN* (ut saepe, cf. e.g. 8. 17. 9; 22. 20. 4; 26. 48. 13; 27. 29. 7; 28. 19. 16; 28. 26. 13; 29. 28. 5; 30. 15. 11; 30. 25. 11): excursionem *A¹θ* 9 eumque

M²N¹ uel *Nθald.Frob.1.2*: cumque *PN?* redit *PNJ*: redi

C²K.ald.Frob.1.2. Cf. e.g. cc. 2. 7 et 9; 6. 14; 14. 2; 18. 5; 24. 7; 25. 14; 31. 3; 39. 13; 41. 9; 42. 8; 43. 8; 26. 3. 9; 26. 22. 4; 27. 39. 5 et 16; 28. 5. 15; 28. 36. 3; 28. 45. 8; 29. 7. 6; 30. 36. 3. (cf. 23. 23. 9 et 1. 3. 3 adn.) et ad *PN.ald.*: atque in θ *Frob.2*

fort. recte tramisit *P*: trasmisit *P²R*: transmisit *CMBDAN* Praebet tram- *P* in c. 29. 7; 28. 5. 18; 28. 41. 17: contra transm in c. 22. 7; 30. 24. 5 al. inde erat *N⁴θ Frob.2*: inde *PN*: er

inde *Med. 3 ald.* 10 haec *PN.ald.Frob.1.2*: om. θ re Africae *Spθ Frob.2*: africae res *PN.ald.*, cf. 28. 2. 15 adn. esset

Sp ut uid. BDANθald.Frob.1.2: esset π 11 conduci *A⁶θald.Frob.1.2*: deduci *PN* (scil. repetito -de uocis praec.)

se credere breui traiecturam. Haec recitata a consule ita 14
 mouere senatum ut non exspectanda comitia consuli cen-
 seret, sed dictatore comitorum habendorum causa dicto
extemplo in prouinciam redeundum. Illa disceptatio tene- 15
 bat quod consul in Sicilia se M. Valerium Messallam qui
 tum classi praecesset dictatorem dicturum esse aiebat, patres
 extra Romanum agrum—eum autem Italia terminari—nega-
 bant dictatorem dici posse. M. Lucretius tribunus plebis cum 16
 de ea re consuleret, ita decreuit senatus ut consul priusquam
 ab urbe discederet populum rogaret quem dictatorem dici
 placeret, eumque quem populus iussisset diceret dictatorem ;
 si consul nolisset, praetor populum rogaret ; si ne is 2
 quidem uellet, tum tribuni ad plebem ferrent. Cum consul 17
 de populum rogaturum negasset quod suae potestatis esset,
 praetoremque uetuisset rogare, tribuni plebem rogarunt,
 plebesque sciuit ut Q. Fuluius, qui tum ad Capuam erat,
 dictator diceretur. Sed quo die id plebis concilium futurum 18
 erat, consul clam nocte in Siciliam abiit ; destitutique patres
 litteras ad M. Claudium mittendas censuerunt ut desertae
 ab collega rei publicae subueniret diceretque quem populus
 iussisset dictatorem. Ita a M. Claudio consule Q. Fuluius 19
 dictator dictus, et ex eodem plebis scito ab Q. Fuluius dic-

14 consuli *Aldus Frob. 1.2* : consulis $\Pi N S \theta$, cf. 26. 40. 14 *adn.*

censeret $S \theta$ *Frob. 2* : censerent $\Pi N. ald.$, cf. c. 17. 4 *adn.*

dictatore . . . dicto $S \theta$ *Frob. 2* : dictatorem . . . dici et $\Pi N. ald.$

lectionem *Spirensianam dubitanter amplectimur*, dicto *per meram*

ripturae obscuritatem in dici et corruptum, inde dictatore in -rem

antiquitus mutatum rati ; quamquam censere cum acc. et inf. illus-

atur ex e.g. 21. 20. 4 (et structuram sententiae uariatam fort. tutari-

elis citando e.g. 1. 4. 3 et 22. 6. 12 (P)) 15 quod N^x (*uix N^4*) $\theta ald.$

Frob. 1.2 : quo ΠN Italia $A^7 \theta$: in Italia $\Pi N. ald. Frob. 1.2$

5 dictatorem . . . quem $\pi A^7 N^4$: *om. AN* diceret dictatorem

N. ald. : dictatorem diceret θ *Frob. 2*, cf. c. 37. 5 *adn.* praetor

uel pr. $\pi M^2 B^2 N \theta$: populus romanus *RM* : *om. B* 17 plebem

18 : *pl (uel pl)* ΠN : plebis *J. ald. Frob. 1.2*, minus recte, nam sic rogarunt

om populum coniungitur 18 diceretque quem $CRM^2 BDAN \theta$:

diceret quemque *PM* 19 ita a M. *C^x ald. Frob. 1.2* : ita a marcello

θ : italia (*-ia D*) π (cf. c. 20. 8 *adn.*) : ita a $M^2 BAN$ plebis

scito ΠN : plebiscito θ *et in c. 6. 6 eadem uariatio* ab Q. (*uel*

scinto) $A^7 \theta$: et ab q. πB^x , cf. c. 4. 12 *adn.* : et absque $CR^2 MBN$

tatore P. Licinius Crassus pontifex maximus magister equitum dictus.

- 6 Dictator postquam Romam uenit, C. Sempronium Blaesum legatum quem ad Capuam habuerat in Etruriam prouinciam ad exercitum misit in locum C. Calpurni praetoris, quem ut Capuae exercituique suo praeeset litteris exciuit.
- 2 Ipse comitia in quem diem primum potuit edixit; quae certamine inter tribunos dictatoremque iniecto perfici non
- 3 potuerunt. Galeria iuniorum, quae sorte praerogatiua erat, Q. Fuluium et Q. Fabium consules dixerat, eodemque iure uocatae inclinassent ni se tribuni plebis C. et L. Arrenii
- 4 interposuissent, qui neque magistratum continuari satis ciuile esse aiebant et multo foedioris exempli eum ipsur
- 5 creari qui comitia haberet; itaque si suum nomen dictator acciperet, se comitiis intercessuros: si aliorum praeterquam
- 6 ipsius ratio haberetur, comitiis se moram non facere. Dictator causam comitorum auctoritate senatus, plebis scito
- 7 exemplis tutabatur: namque Cn. Seruilio consule cum C. Flaminius alter consul ad Trasumennum cecidisset, e auctoritate patrum ad plebem latum plebemque sciuisse ut quoad bellum in Italia esset, ex iis qui consules fuissen

6 I C. (Sempronium) ΠN: om. θ, cf. 26. 2. 7 Blaesum (u
ble-) CANK, cf. l.c.: plaesum (uel ple-) πJ ad exercitum
C⁴A⁷N⁴θ: om. ad ΠN: cum exercitu M²A^x 2 edixit A⁷N¹;
ald.Frob.1.2: dixit ΠN: et dixit J inter A⁷θald.Frob.1.2: i
ΠN potuerunt A⁷θ: potuerant ΠN, cf. de -runt et -rant c
13. 9; 25. 13; 27. 14; 29. 10; 36. 1; 28. 22. 4; 28. 39. 8; 29. 2. 5
30. 16. 2 3 Q. Fabium πM²A⁷ald.Frob.1.2: que faebium RM
fabium BANθ (et om. q ante Fuluium AN) dixerat N⁴θ
dixerant ΠN, cf. c. 17. 4 adn. iure uocatae ΠNSpJ: ceter
uocate K: iure uocatae reliquae ald.Frob.1.2. ni se Drak.: nisi Π.
Edd. priores (sed ni aliq.) Arrenii (ut P in cc. 26. 12; 27. 8) Alscheffs
(arenii Pighius et Gron. 1678): arriani Π(C?)N: artiani (uel arc-)
5 acciperet ΠN.ald.Frob.1.2: exciperet SpC⁴θ se morat
ΠN.ald.Frob.1.2: moram se θ, cf. § 12 et c. 37. 5 adn. 6 pleb
scito] u. c. 5. 19 exemplis C²?M²N⁴ uel N¹θ: exempli ΠN, c
c. 17. 12 adn.: exemplisque ald.Frob.1.2 7 cum C. Sp?: cum
P: cum eo Π² uel Π¹(A?): cum cn. A⁷: cum θald.Frob.1.2 a
plebem ΠN.ald.Frob.1.2: om. θ sciuisse ΠN.ald.Frob.1.2
iussisse SpA⁷N⁴ ut s. l. θ iis Ven Med. 2: is PCR: h
R²M²BDANK: hiis J (ut semper). Cf. e.g. c. 7. 3

quos et quotiens uellet reficiendi consules populo ius esset ;
 8 exempla in eam rem se habere, uetus L. Postumi Megelli, 8
 qui interrex iis comitiis quae ipse habuisset consul cum
 C. Iunio Bubulco creatus esset, recens Q. Fabi, qui sibi
 continuari consulatum nisi id bono publico fieret profecto
 unquam sisset. His orationibus cum diu certatum esset, 9
 postremo ita inter dictatorem ac tribunos conuenit ut eo
 quod censuisset senatus staretur. Patribus id tempus rei 10
 publicae uisum est ut per ueteres et expertos bellique peritos
 imperatores res publica gereretur; itaque moram fieri
 comitiis non placere. Concedentibus tribunis, comitia 11
 habita; declarati consules Q. Fabius Maximus quintum,
 P. Fuluius Flaccus quartum. Praetores inde creati L. 12
 Aeturius Philo, T. Quinctius Crispinus, C. Hostilius
 Tubulus, C. Aurunculeius. Magistratibus in annum creatis
 P. Fuluius dictatura se abdicauit.

Extremo aestatis huius classis Punica nauium quad- 13
 ginta cum praefecto Hamilcare in Sardiniam traiecta,
 Carthaginiensem primo, dein postquam ibi P. Manlius Volso 14
 praetor cum exercitu apparuit circumacta inde ad alterum
 sulae latus Caralitanum agrum uastauit, et cum praeda
 omnis generis in Africam redit.

Sacerdotes Romani eo anno mortui aliquot suffectique. 15

7 reficiendi consules (uel cōs) ΠN: om. θ 8 exempla Spθ
 8 exempla in eam rem PC: eam
 9 recens
 10 id tempus rei p.] add. interesse marginator in Sp: ignorant
 11 quintum A^vK.ald.Frob.1.2: u (uel ū) πR^xN: ua R:
 12 inde A⁷θ, 'e uet. lib.' Sigonius:
 13 Tubulus N¹(uix N⁴)J: tribulus K:
 14 dein ΠN Frob.2: deinde
 15 Volso K, cf. 26. 23. 1 adn.: uulso A⁷J: colso
 redit ΠN: rediit C¹ uel C²M²θald.Frob.1.2, cf. c. 5. 9 adn.

C. Seruilius pontifex factus in locum T. Otacili Crassi, Ti. Sempronius Ti. filius Longus augur factus in locum T. Otacili Crassi. Decemuir item sacris faciundis in locum Ti. Semproni C. filii Longi Ti. Sempronius Ti. filius Longus suffectus. M. Marcius rex sacrorum mortuus est et M. Aemilius Papus maximus curio; neque in eorum locum sacerdotes eo anno suffecti.

17 Et censores hic annus habuit L. Veturium Philonem et P. Licinium Crassum, maximum pontificem. Crassus Licinius nec consul nec praetor ante fuerat quam censor est factus
18 ex aedilitate gradum ad censuram fecit. Sed hi censores neque senatum legerunt neque quicquam publicae rei egerunt: mors diremit L. Veturi; inde et Licinius censura se ab
19 dicauit. Aediles curules L. Veturius et P. Licinius Varuludos Romanos diem unum instaurarunt: aediles plebei Q. Cadius et L. Porcius Licinus ex multatio argento signaenea ad Cereris dedere et ludos pro temporis eius copiamagnifici apparatus fecerunt.

15 Ti. Sempronius . . . Crassi] *om. θald. Frob. 1.2: praebent Π Post augur del. factus . . . Crassi Madv., cf. de re Mueller-Weissenb. c. loc. et Mommsen Röm. Forsch. 1. 83 sq. cum adn.* locum

Otacili (post augur factus in) Π¹ uel Π²(sed -lii)N (cf. 22. 10. 10): locus tacilii P 16 decemuir *ald. Frob. 1.2: x (uel decem-)uiri πNθ: uir*

C, spat. iii litt. relicto faciundis θ, quod in formula antiqua probandum est, cf. 26. 33. 14 adn.: faciendis ΠN Ti. Semproni Sigoniu.

t. semproni (uel -ii) πN. *ald.: om. D: tullii A⁷: tullii J: t. K*

C. filii . . . Ti. filius Pighius: ti. f. . . c. f. Π(A?)N: t. f. . . c. f. *ald tullius . . . fuluius A⁷: fuluii . . . Sempronius (om. ti. f. longus) θ*

17 Licinium. . . Crassus] *om. N: add. N^x (manus antiquior quam N*

18 Sed hi (hii NJFrob.) ΠN Sp ut uid. θFrob.2: hi *ald. quicquam publicae (uel -ce) rei ΠN Frob.2: publicae rei quicquam quicquam rei p. ald.* Veturi (sed -rii) A⁷θ: ueturius πN

19 L. Veturius A⁷ald. Frob. 1.2, cf. fort. § 12: l. (uel lucius) uetulus ueturius (ueter- M: utur- D) ΠN plebei (sed -bei) Q. (que

PCR: plebisque M¹ (-esq: M): plebis q. BDAN. *ald. Frob. 1. plebis θ* Licinus π, cf. 26. 6. 1 adn.: licinius ANθ

Cereris A^vJ. *ald. Frob. 1.2: ad cereris edem K: ad cererem N³ marg.: ad ceteris PR: a ceteris C: ad ceteros R²MBDAN*

dedere A^vN³θ: debere ΠN eius Sp A^θ Frob.2: huius ΠN a

magnifici apparatus ΠN. *ald.: magnifice apparatus Sp Vat θ Frob. 2, optime, cf. 31. 4. 5; 39. 22. 1; 44. 9. 5*

Exitu anni huius C. Laelius legatus Scipionis die quarto et 7
 tricésimo quam a Tarracone profectus erat Romam uenit ;
 isque cum agmine captiuorum ingressus urbem magnum
 concursum hominum fecit. Postero die in senatum intro- 2
 ductus captam Carthaginem caput Hispaniae uno die, re-
 ceptasque aliquot urbes quae defecissent nouasque in
 societatem adscitas exposuit ; ex captiuis comperta iis fere 3
 congruentia quae in litteris fuerant M. Valeri Messallae.
 Maxime mouit patres Hasdrubalis transitus in Italiam, uix
 Hannibali atque eius armis obsistentem. Productus et in 4
 contionem Laelius eadem edisseruit. Senatus ob res feliciter
 a P. Scipione gestas supplicationem in unum diem decreuit ;
 C. Laelium primo quoque tempore cum quibus uenerat
 nauibus redire in Hispaniam iussit. — Carthaginis expugna- 5
 tionem in hunc annum contuli multis auctoribus, haud
 nescius quosdam esse qui anno insequenti captam tradide-

209
 71 C. (gn. N³K^r) Laelius legatus Scipionis A⁷N³θ : om. ΠN, cf.
 26. 51. 8 adn. erat ΠN⁴θ : erat helias N : erat C. Lelius M² :
 erat Laelius ald. Frob. 1. 2 captiuorum M²BDAN⁰ald. Frob. 1.
 1 : capti π 2 in (societatem) ΠN,ald. Frob. 1. 2 : deinde in K :
 deinde in J adscitas ΠN : ascitas M²θ exposuit ΠN⁰ald.
 Frob. 1. 2, cf. § 3 adn. 3 iis Ven : his ΠN⁰(hiis J)ald. Frob. 1.
 2, cf. c. 6. 7 (sed in § 12 iis PCR : his ceteri) quae A^xN⁴θald.
 Frob. 1. 2 : quaequae (uel -que) ΠN post Messallae add. N⁴
 exposuit quod ipse credo hic a Liuiο scriptum sed perperam post uocem
 adscitas § 2 in P praesumptum esse (cf. 29. 5. 6 adn.) uel (quod malit
 Johnson si quid mutandum) uerbum aliquod uelut enuntiat ibi expulisse ;
 non enim facile perspicio quomodo 'ex captiuis comperta' ad senatum nisi
 per Laelium relata fuerint, et uoces eadem edisseruit (inf. § 4) unum
 uotius quam plures indicant obsistentem A⁶ ed. Par. 1513 Frob.
 1 : subsistentem Πθ Aldus (-tententem N) 4 et in ΠN : in θ
 ald. Frob. 1. 2 eadem PA⁷θald. Frob. 1. 2 : ea demum π²R¹ in
 as. N ; de studio 'architectonico' scribae P² cf. 28. 8. 4 adn.
 disseruit (sed aed-) P : disseruit (-rint D) Π²N⁰ald. Frob. 1. 2
 P. Scipione Sp[?] Frob. 2, quod melius formulae senatus consulti con-
 uenit : ab Scipione ΠNK,ald. : apud scipionem J supplicationem
 pp[?]A⁷N⁴ ab N⁶ rescriptus Frob. 2 : supplicationes C⁴ Vat,ald. : om.
 ΠN (cf. 26. 51. 8 adn.) C. ΠN : om. θ (cf. supra) Laelium
 uel le-) . . . iussit ΠN,ald. Frob. 1. 2 : lelius . . . iussus θ
 nescius A⁷N⁴θ Edd. : segnius πN : segusnius D insequenti
 ΠN,ald. Frob. 1. 2, cf. c. 26. 11 et 6. 21. 1 adn. : sequenti θ

6 rint, quod mihi minus simile ueri uisum est annum integrum
 | Scipionem nihil gerendo in Hispania consumpsisse.
 7 Q. Fabio Maximo quintum Q. Fuluio Flacco quartum
 consulibus, idibus Martiis, quo die magistratum inierunt,
 Italia ambobus prouincia decreta, regionibus tamen partitum
 imperium: Fabius ad Tarentum, Fuluius in Lucanis ac
 8 Bruttiis rem gereret. M. Claudio prorogatum in annum im-
 perium. Praetores sortiti prouincias, C. Hostilius Tubulus
 urbanam, L. Veturius Philo peregrinam cum Gallia, T.
 Quinctius Crispinus Capuam, C. Aurunculeius Sardiniam.
 9 Exercitus ita per prouincias diuisi: Fuluio duae legiones
 quas in Sicilia M. Valerius Laeuinus haberet, Fabio, quibus
 10 in Etruria C. Calpurnius praefuisset: urbanus exercitus ut
 in Etruriam succederet: C. Calpurnius eidem praeesset pro-
 uinciae exercituique: Capuam exercitumque quem Q. Ful-
 11 uius habuisset T. Quinctius obtineret: C. Hostilius ab C.
 Laetorio propraetore prouinciam exercitumque qui tum

6 quod ΠN .ald., cf. fort. quod in 26. 44. 6; 6. 7. 2; 6. 8. 2 et quae
 in 25. 28. 1: sed *Sp θ Frob.* 2 ueri πM^2 .ald.: uero *Frob.* 2:
 uiri *RM* gerendo θ : gerundo ΠN (sed cf. c. 6. 16) 7 Q.
 (Fabio) $\pi M^1 N$: que *RM*: om. *B θ* quintum *K.ald. Frob.* 1. 2,
 cf. c. 6. 11: IIII (i.e. quartum) *A ν* : quinques *A ν J*: uel πN , cf. 26. 51. 2
 adn.: om. *C* Q. (Fuluio) *M ν B ν* uel *B ν DAN*: que π : om. θ
 quartum (uel IIII) *K.ald. Frob.* 1. 2: u. $\pi B^2 N$, u. supra: uel *R*: *V. B*
 ac *M ν ANJ.ald. Frob.* 1. 2: a π : et *K*: om. *C* 9 per *C ν M ν*
AN.ald. Frob. 1. 2: om. π : in θ *M. θ Frob.* 2, cf. e.g. c. 5. 8: om.
 ΠN .ald. ante Fabio praebent Q. Π (-que *R*) *N.ald. Frob.* 1. 2: igno-
 rant θ (ut et Π ante Fabius in § 7) praefuisset *Sp ν A ν N ν θ* *Frob.* 2:
 om. ΠN , u. adn. sq.: praeesset ald. 10 urbanus *A ν N ν θ* et sic
 (sed post exercitus) ald. *Frob.* 1. 2: om. ΠN (u. § 9), sc. linea xviii
 litt. ob -us| -us| deperdita, cf. 26. 51. 8 adn. eidem *A ν N ν θ* :
 idem ΠN exercituique: Capuam *Sp* ut uid. *A ν N ν θ ald. Frob.* 1.
 2 (sed uoces quem . . . habuisset transpositae sunt post exercituique et
 ante Capuam in ald.): om. ΠN , cf. supra (mutauit sq. exercitumque in
 -uique *M ν*) T. *SpA ν N ν J* *Frob.* 2 (cf. c. 6. 12): om. ΠN .ald.:
 Q. *K* (qui Crispinus pro Quinctius) 11 Iaetorio (uel let-) ΠN ,
 cf. 26. 23. 1: lectorio θ . Hic nomen C. Hostilii pro nom. L. Veturi:
 substitutum esse (utrum in fontibus Lini an a scriba?) Pighio uide-
 batur, recte quoad nobis iudicare licet, cf. c. 10. 12; nullum tamen in
 codd. perturbationis signum repperimus propraetore (sed pro
 \overline{pr}) ΠN : proconsule θ (et proconsulis pro praetoris in § 13) ex-
 ercitumque ΠN *Sp* ut uid. ald. *Frob.* 1. 2: et exercitum θ qui tum
A ν θ ald. Frob. 1. 2: om. *Sp* ut uid.: qui tumam *PR*: qui tum iam π
R ν N

Arimini erat acciperet. M. Marcello quibus consul rem
 gesserat legiones decretae; M. Valerio cum L. Cincio—iis 12
 quoque enim prorogatum in Sicilia imperium—Cannensis
 exercitus datus, eumque supplere ex militibus qui ex legioni-
 bus Cn. Fului superessent iussi. Conquisitos eos consules 13
 in Siciliam miserunt; additaque eadem militiae ignominia
 sub qua Cannenses militabant quique ex praetoris Cn. Fului
 exercitu ob similis iram fugae missi eo ab senatu fuerant. C. 14
 Aurunculeio eadem in Sardinia legiones quibus P. Manlius
 Volso eam prouinciam obtinuerat decretae. P. Sulpicio 15
 eadem legione eademque classe Macedoniam obtinere iusso
 prorogatum in annum imperium. Triginta quinqueremes
 ex Sicilia Tarentum ad Q. Fabium consulem mitti iussae:
 altera classe placere praedatum in Africam aut ipsum M. 16
 Valerium Laeuinum traicere aut mittere seu L. Cincium
 seu M. Valerium Messallam uellet. Nec de Hispania 17
 quicquam mutatum nisi quod non in annum Scipioni
 Milanoque, sed donec reuocati ab senatu forent prorogatum

11 quibus consul Π A? N, sed consules N)ald. Frob. 1. 2: qui bene
 17 in ras. N⁴(uel N²?θ 12 Cincio A⁷θald. Frob. 1. 2, cf. 26.
 3. 1: licinio Π A? N: licuo? N¹ iis] u. § 3 adu. enim
 CRSpθ Frob. 2: est R^xMBDAN.ald. imperium] hic ΠN.ald.
 Frob. 1. 2: ante in Sicilia A⁸θ et sic Sp ut uid. 13 eadem militiae
 nomina A⁷N⁴θald. Frob. 1. 2: ea ΠN, linea fort. xx litt. om., cf. §§ 9-
 2; 26. 51. 8 adu. 14 eadem C³M²B²DANK: eadem π:
 dem J in Sardinia ΠSp? Frob. 2: in sardiniam ald. Post adu.
 l has uoces factam scribit Rhen. 'hic unam paginam transilire coacti
 imus ob defectum qui erat' i.e. in Sp, nec uero ante c. 10 § 1 denuo
 unc cod. citare incipit. In saeculis xiii^{mo} et xiv^{mo} non tantam fuisse
 cumam conicias quantam repperisse se ait Rhen., neque est cur de
 rrecturis in §§ 15-17 huius capituli dubitemus; at quaedam etiam tum
 fecisse apparet cum post c. 7. 17 nullae ab N⁴ aut N³ profectae occurrant
 rrecturae ante c. 9. 9, et absint A⁷ et A⁸ usque ad c. 8. 14. De hac re
 de codd. interpolatis cf. Praef. § 89 15 iusso M²A⁷N⁴θald.:
 ssus ΠN 16 placere A⁷N³θald.: om. ΠN aut (ipsum)
 NK: et A⁷J Laeuinum traicere aut mittere A⁷N⁴θald.:
 Messallam misere Π A? N uellet A⁷N⁴θald.: om. ΠN
 non ΠN(et ut credo restituit N⁴)θ: om. N¹Vat annum (Scip.)
 M²A⁷N⁴ uel N³θ: annuis ΠN: annum is N¹

imperium est. Ita prouinciae exercituumque in eum annum partita imperia.

8 Inter maiorum rerum curas comitia maximi curionis, cum in locum M. Aemili sacerdos crearetur, uetus excita-
2 uerunt certamen, patriciis negantibus C. Mamili Atelli, qui
unus ex plebe petebat, habendam rationem esse quia nemo
3 ante eum nisi ex patribus id sacerdotium habuisset. Tri-
buni appellati ad senatum (rem) reiecerunt: senatus populi
potestatem fecit: ita primus ex plebe creatus maximus curio
4 C. Mamilius Atellus. Et flaminem Dialem inuitum inaugu-
rari coegit P. Licinius pontifex maximus C. Valerium Flac-
cum; decemuirum sacris faciundis creatus in locum Q.
5 Muci Scaeuolae demortui C. Laetorius. Causam inaugurari
coacti flaminis libens reticuissem, ni ex mala fama in
bonam uertisset. Ob adulescentiam neglegentem luxurio-
samque C. Flaccus flamen captus a P. Licinio pontifice
maximo erat, L. Flacco fratri germano cognatisque aliis ob
6 eadem uitia inuisus. Is ut animum eius cura sacrorum et
caerimoniarum cepit, ita repente exiit antiquos mores ut
nemo tota iuuentute haberetur prior nec probatior primo-

17 exercituumque *Lov. 1. 2. Ber.*: exercituumque (*uel -quae*) ΠN :
exercitusque $C^2 M^2 A^7 \theta$ *ald. Frob. 1. 2* annum (*partita*) in *Voss.*
corrector Frob. 2. Drak.: locum ΠN *ald. Gron.*

8 1 curas $C^2 A \theta$ *ald.*: curas cum ΠN (*scil. ex uoce sq. cum duplicato*)
2 ex plebe petebat πA^7 *ald.*: fuit ex plebe petens $AN \theta$ (*ub*
fuit petens, *i.e.* candidatus, *merum est glossemā*) 3 rem *Gron.*
om. $\Pi N \theta$ (sc. ante rei-) populi Π : populo $A^1 ? N \theta$ *ald.*; *lectionem Put*
defendit Gron. laudans Sall. Iug. 79. 8 Graeci optionem Carthaginien-
sium faciunt; de locis quos ex Liui libro 43 citant Edd., in 43. 15. 5 Datinus
potius fauet codex, ex 43. 22 6 hic potestatis requirendum erat. Nihil
tamen mutamus 4 Et $\Pi N J$ *ut s. l. ald.*: cum θ , *cf. § 8*
flaminem *ald.*: flām P : flamen $CRMB$: flām $DAN \theta$ inaugu-
rari *ed. Colon. 1525(u. § 5)*: augurari $\Pi N \theta$ (*cf. 26. 13. 7 adn.*) decem-
uirum PCR : decemuirorum $R^x MBDAN \theta$ (*sed et d- θ*): decemui-
Madv., sed cf. 3. 40. 12 adn. faciundis (*facun- B*) Π , *cf. c. 6. 16*
faciendis $AN \theta$ 5 inaugurari *Frob. 1, u. § 4 (-re $\Pi N \theta$ *ald.*, cf. c.*
4. 13 adn.) coacti $\Pi N^1 (-is N) J$: creati J *ut s. l. K* reti-
cuissem Π *et A^x (-set A⁷ θ)* captus (*sed capp- PR: cap- R¹) $\Pi N J$*
cf. Weissenb. ad loc.: creatus J *ut s. l. K*

ribus patrum, suis pariter alienisque, esset. Huius famae 7
 consensu elatus ad iustam fiduciam sui rem intermissam
 per multos annos ob indignitatem flaminum priorum repe-
 tiuit, ut in senatum introiret. Ingressum eum curiam cum 8
 P. Licinius praetor inde eduxisset, tribunos plebis appel-
 lauit. Flamen uetustum ius sacerdotii repetebat: datum id
 cum toga praetexta et sella curuli ei flamonio esse. Praetor 9
 non exoletis uetustate annalium exemplis stare ius, sed re-
 centissimae cuiusque consuetudinis usu uolebat: nec pat-
 rum nec auorum memoria Dialem quemquam id ius usur-
 passe. Tribuni rem inertia flaminum oblitteratam ipsis, 10
 non sacerdotio damno fuisse cum aequum censuissent, ne
 ipso quidem contra tendente praetore, magno adsensu
 patrum plebisque flaminem in senatum introduxerunt,
 omnibus ita existimantibus magis sanctitate uitae quam
 sacerdotii iure eam rem flaminem obtinuisse.

Consules priusquam in prouincias irent, duas urbanas 11
 legiones in supplementum quantum opus erat ceteris exer-
 citibus militum scripserunt. Urbanum ueterem exercitum 12
 Fuluius consul C. Fuluius Flacco legato—frater hic consulis
 erat—in Etruriam dedit ducendum et legiones quae in Etru-
 ria erant Romam deducendas. Et Fabius consul reliquias 13
 exercitus Fuluiani conquisitas—fuere autem ad quattuor

7 introiret $C^2R^xM^1BDAN\theta$: ut introiret PCR (sc. ut *repetito*); de
 ut et in *addito et de ut*, in *confusis* cf. e.g. cc. 3. 4; 9. 9; 36. 14; 37. 4;
 30. 5. 10; 30. 23. 5 8 P. Glareanus et Sigonius ex cc. 21. 5 et
 22. 3: l. ΠN .ald. et (sella) ΠN : cum θ , cf. § 4 ei *Madv.*:
 et ΠN : est J : gn. K : C. *Med.* 2 ald.: del. *Modius Gron.*
 flamonio] sic P in 26. 23. 8, cf. *Tac. Ann.* 4. 16. 3; 13. 2. 6 et
Mommsen, Ephem. epigr. I 222 (in *Cic. Phil.* 13. 41 uariant inter se codd.):
 flaminio $\Pi N\theta$ 9 usu uolebat $A^v?ald.$: usus (usui A^x) ualebat
 ΠN : usui uolebat θ usurpasse $C^2?A^x$: usurpasset $\Pi N J$ (sc. -t
 ex t- uocis sq.): usurparet BK 10 inertia C^xM^1 uel M^2BDAN
 θ (inhe- J): inertias π , cf. 26. 40. 14 adn. aequum R^2MBD , u.
Praef. § 30: aequom PCR : equum $AN\theta$ praetore C^2B^2DAN
 θ : praetura π : $pr\epsilon$ to B plebisque $A^x\theta$ ald.: plebisuae π : ple-
 bisue CM^1B^2AN eam rem] hic ΠN .ald. (rem eam ald.): post
 flaminem θ 11 erat ΠN .ald.: esset θ 12 dedit ΠN .ald.:
 concedit θ 13 conquisitas ΠN *Edd.*: exquisitas θ quat-
 tuor milia (sed $\infty \infty \infty \infty$) PC : om. $RMBDAN\theta$: tria milia *Vat.* (11^m)
 ald.

milia trecenti quadraginta quattuor—Q. Maximum filium
 ducere in Siciliam ad M. Valerium proconsulem iussit, atque
 14 ab eo duas legiones et triginta quinqueremes accipere. Nihil
 eae deductae ex insula legiones minuerunt nec uiribus nec
 15 specie eius prouinciae praesidium; nam cum praeter egregie
 suppletas duas ueteres legiones transfugarum etiam Numi-
 darum equitum peditumque magnam uim haberet, Siculos
 quoque qui in exercitu Epicydis aut Poenorum fuerant, belli
 16 peritos uiros, milites scripsit. Ea externa auxilia cum singu-
 lis Romanis legionibus adiunxisset, duorum speciem exerci-
 tum seruauit; altero L. Cincium partem insulae, regnum
 17 qua Hieronis fuerat, tueri iussit: altero ipse ceteram insu-
 lam tuebatur diuisam quondam Romani Punicique imperii
 finibus, classe quoque nauium septuaginta partita ut omni
 18 ambitu litorum praesidio orae maritimae essent. Ipse cum
 Mutinis equitatu prouinciam peragrabat ut uiseret agros
 cultaque ab incultis notaret et perinde dominos laudaret
 19 castigaretque. Ita tantum ea cura frumenti prouenit ut et
 Romam mitteret et Catinam conueheret unde exercitui qui
 ad Tarentum aestiua acturus esset posset praeberi. ✕

9 Ceterum transportati milites in Siciliam—et erant maior
 pars Latini nominis sociorumque—prope magni motus causa
 fuere; adeo ex paruis saepe magnarum momenta rerum pen-
 2 dent. Fremitus enim inter Latinos sociosque in conciliis

13 xxxxiv PCR?: xxxv R^xMBDAN (sed add. M -q: quod sepa-
 rat M² ut pro praenomine stet): xxxvi J: xxvi K filium π:
 fuluium ANθ accipere CM²A^xθ: acceperē ΠN 14 eae
 deductae A⁷: eae eductae C²θald.: ea eductae π: ee educte A²N
 specie ΠN: spe A⁷ uel A⁸θ 15 haberet ΠNK: haber-
 ent J 16 exercituum C²M²B²DANθ: exercitu (-tum B) π
 regnum qua ΠN: qua regnum A⁶J.ald. (om. altero—iussit K)
 Hieronis (ier- BDAN) C²M²A^vJ: peronis PC: feronis RM
 17 classe πN: classes BDAθ: classis ald. nauium C⁴Vat.ald.:
 om. ΠNθ partita PCR: parte R¹M (sed -te aut pro -tita ut)BD
 AN: paratae A⁶θ: parata ald. praesidio C²θald.: praesidia
 ΠN 19 ea cura] hic ΠN.ald.: post frumenti θ (cf. c. 37. 5 adn.)
 prouenit ΠN.ald.: peruenit θ, cf. 21. 19. 9 adn.
 esset BVen.ald.: isset πθ: erat Vat

9 1 erant PCR: erat C^xR^xMBDANθald. (om. maior M)

ortus, decimum annum dilectibus stipendiis se exhaustos esse; quotannis ferme clade magna pugnare; alios in acie 3 occidi, alios morbo absumi; magis perire sibi ciuem qui ab Romano miles lectus sit quam qui ab Poeno captus: quippe ab hoste gratis remitti in patriam, ab Romanis extra Italiam in exsilium uerius quam in militiam ablegari. octauum iam ibi annum senescere Cannensem militem, 4 moriturum ante quam Italia hostis, quippe nunc cum maxime florens uiribus, excedat. si ueteres milites non 5 redeant in patriam, noui legantur, breui neminem superfuturum. itaque quod propediem res ipsa negatura sit, priusquam ad ultimam solitudinem atque egestatem perueniant, negandum populo Romano esse. si consentientes in hoc 6 socios uideant Romani, profecto de pace cum Carthaginensibus iungenda cogitaturos: aliter nunquam uiuo Hannibale sine bello Italiam fore. Haec acta in conciliis.

Triginta tum coloniae populi Romani erant; ex iis duodecim, cum omnium legationes Romae essent, negauerunt consulibus esse unde milites pecuniamque darent. Eae fuere Ardea, Nepete, Sutrium, Alba, Carseoli, Sora, Suessa, Circeii, Setia, Cales, Narnia, Interamna. Noua re consules 8 icti cum absterrere eos a tam detestabili consilio uellent,

2 stipendiis (-dis CR: $\pi C^1 R^1 N$: et stipendiis A^7 ucl $A^8 \theta ald.$, cf. c. 16. 6 adn. se praecunte Rupertio Alschefski: s P: om. $\Pi^2 N \theta$

ald., uix recte, quamquam cf. 26. 48. 13 adn. 4 hostis $A^7 \theta$

Frob. 1. 2: hostis excedat ΠN , cf. cc 7. 3; 13. 9; 29. 5. 6 adn.: hostis abscedat ald. cum $\theta ald.$ Frob. 1. 2: tum ΠN uiribus

excedat $\Pi N \theta ald.$ Frob. 1. 2 5 redeant $\Pi^2 N$ (-di-): reant P

perueniant $PC \theta ald.$ Frob. 1. 2: perueniat $RBDA$: perueniat

in M: perueniatur N, quod ipse malim 6 profecto $CBDAN \theta$:

profecti PRM uiuo $C^4 A^8 \theta ald.$: uno ΠN 7 tum ΠN

ald.: tunc θ : et sic θ in c. 5. 15 et 16) Nepete Sutrium $PRM^2 ald.$:

nepetes utrum C-te sut- $MBDA?N$: nepetes iuturnia (sed -uit- K) $A^8 \theta$

Alba $PCR^2 M^5 ald.$: alta $R^2 MB DAN \theta$ Sora M^5 Frob. 1

(sed ordine coloniarum confuso), cf. 29. 15. 5: co πN : om. $CA^7 \theta ald.$

Circeii, cf. c.g. 1. 56. 3: cerci ΠN (sed cereis et iacates): cerete

$A^8 \theta$ (sed ceretes et iacetes (om. et K)); sim. uariatio in 29. 15.

5 Cales M^5 (et calib. recte praebent π in 29. 15. 5): cates ΠN :

cetes θ (sed u. supra)

castigando increpandoque plus quam leniter agendo pro-
 9 fecturos rati, eos ausos esse consulibus dicere aiebant quod
 consules ut in senatu pronuntiarent in animum inducere
 non possent; non enim detractationem eam munerum mili-
 10 tiae, sed apertam defectionem a populo Romano esse. redi-
 rent itaque propere in colonias et tamquam integra re,
 locuti magis quam ausi tantum nefas, cum suis consulerent.
 admonerent non Campanos neque Tarentinos esse eos sed
 11 Romanos, inde oriundos, inde in colonias atque in agrum
 bello captum stirpis augendae causa missos. quae liberi
 parentibus deberent, ea illos Romanis debere, si ulla pietas,
 12 si memoria antiquae patriae esset. consulerent igitur de
 integro; nam tum quidem quae temere agitassent, ea pro-
 dendi imperii Romani, tradendae Hannibali uictoriae
 13 esse. Cum alternis haec consules diu iactassent, nihil
 moti legati neque se quid domum renuntiarent habere dixe-
 runt neque senatum suum quid noui consuleret, ubi nec
 miles qui legeretur nec pecunia quae daretur in stipen-
 14 dium esset. Cum obstinatos eos uiderent consules, rem
 ad senatum detulerunt, ubi tantus pauor animis hominum
 est iniectus ut magna pars actum de imperio diceret: idem
 alias colonias facturas, idem socios; consensisse omnes ad
 prodendam Hannibali urbem Romanam.

9 ut N^{40} : om. ΠN (ante in omisso ut, cf. c. 8. 7 adn.): praebent pos.
 senatu ald. Frob. I. 2 detract- u. c. 2. 5 adn. 10 esse eos π
 eos esse AN .ald. Frob. I. 2: eos θ . De ordine in codd. uariato fort
 glossema indicante cf. c. 34. 3 adn., sed de codd. AN u. 29. 3. 10 adn
 11 inde in N^{40} ald. Frob. I. 2: inde ΠN : in A^7 ? stirpis
 $A^7\theta$ ald.: urbis ΠN 12 tradendae $A^7\theta$ ald.: tradendi (-iq. C^2
 ΠN 13 diu iactassent A^7N^{40} : dimastassent ΠN quic
 (domum) scripsimus, cf. quid infra et adn.: quod $\pi C^3 A^8 N\theta$ ald.: $q A$
 C legi nequit renuntiarent $C^4 B D A N\theta$: renuntiare π , cf. 29. 1. 2.
 quid (nou) $\Pi N\theta$ ald. Frob. I. 2: quod $Madv.$ 'uix dubium'; see
 cf. et c. 12. 3 et Cic. $N. D.$ 3. 25. 64; $Tusc.$ 5. 28. 82; ad $Att.$ 7. 19
 $Rosc. Am.$ 15. 45 consuleret ΠN .ald.: consulerent M^{20}
 14 diceret ΠN .ald.: dicerent θ prodendam (-da R) ΠN .ald.
 praebendam θ

Consules hortari et consolari senatum et dicere alias colo- 10
 ias in fide atque officio pristino fore: eas quoque ipsas
 quae officio decesserint si legati circa eas colonias mittantur
 qui castigent, non qui precentur, uerecundiam imperii habi-
 uras esse. Permissum ab senatu iis cum esset, agerent 2
 acerentque ut e re publica ducerent, pertemptatis prius
 liarum coloniarum animis citauerunt legatos quaesiuerunt-
 ue ab iis ecquid milites ex formula paratos haberent. Pro 3
 uodeuiginti coloniis M. Sextilius Fregellanus respondit et
 milites paratos ex formula esse, et si pluribus opus esset
 plures daturus, et quidquid aliud imperaret uelletque popu- 4
 us Romanus enixe facturos; ad id sibi neque opes deesse,
 nimium etiam superesse. Consules parum sibi uideri 5
 raefati pro merito eorum sua uoce conlaudari [eos] nisi
 niuersi patres iis in curia gratias egissent, sequi in senatum
 os iusserunt. Senatus quam poterat honoratissimo decreto 6

IO 1 *Lectiones hinc denuo de Sp citat Rhen., u. c. 7. 14 adn.*
 ecesserint *Spθ Frob. 2: decessissent (-isent B) ΠN.ald., cf. c. 17. 14*
dn. colonias (mittantur) ΠN.ald. Frob. 1. 2: om. θ, non male
non ΠN.ald. Frob. 1. 2: et non θ esse ΠN.ald. Frob. 1.
: om. θ (cf. daturus § 4 infra), quod melius usum Inf. Fut. anti-
uum et Liuiianum repraesentat; uide sis c. 38. 5 adn. 2 cum esset
DAN⁴θ: cum essent πN, cf. c. 17. 4 facerentque A⁷N⁴θald.
Frob. 1. 2: que πR²N, cf. 26. 11. 12 adn. (b): quae RBD ut e
p. ducerent Π(A[?] et A⁷ qui facerentque add. in ras.)N.ald. Frob. 1.
: om. θ pertemptatis (-tent- Sp ut uid. K Frob., sed cf. Praef.
30) SpN⁴θ Frob. 2: temptatis (tent- B) ΠN.ald. ecquid C.ald.
Frob. 1. 2: equid PR: quid R^x MBDA[?]N: quot A^x: qui θ
paratos ex formula A⁷ uel A⁸N⁴: paratos formula ΠN: ex formula
paratos θald. Frob. 1. 2, cf. c. 37. 5 adn. si C²M²AN^θ: om. π
4 deesse CM²A⁷N⁴θald. Frob. 1. 2: deesset (-sent DAN) π,
uide deesse et Alschefski, sed de -et pro -e cf. 29. 2. 2 adn. et Praef.
79. De 'et . . . etiam' cf. 26. 33. 3 adn. 5 parum sibi PCN⁴:
bi parum A⁷θald. Frob. 1. 2: sibi RMBDAN eos (ante nisi)
N^θald. Frob. 1. 2. quod nobis inter eorum et iis ualde displicet. Seclusi-
us, in archetypo praesumptum esse rati. Cf. adnn. inf. patres
3 Gron.: tresis P (deleuit ut uid. et tre- et -is P²): iis C (sed uniuers-
cf. P²): om. RMBDAN: patres A⁷N⁴θ Edd. ante Gron.
senatum eos A.ald.: senatu eos πN: senatum Sp ut uid. θ Frob. 2,
rt. recte 6 honoratissimo C^xM²AN^θald.: honoratissimos π,
26. 40. 14 adn.

adlocutus eos, mandat consulibus ut ad populum quoque eos producerent, et inter multa alia praeclara quae ipsis maioribusque suis praestitissent recens etiam meritum
 7 eorum in rem publicam commemorarent. Ne nunc quidem post tot saecula sileantur fraudulenturue laude sua: Signini fuere et Norbani Saticulanique et Fregellani et Lucerini et Venusini et Brundisini et Hadriani et Firmani et Ariminenses, et ab altero mari Pontiani et Paestani et Cosani, et mediterranei Beneventani et Aesernini et Spoletini et Placentini et Cremonenses. Harum coloniarum subsidio tum imperium populi Romani stetit, iisque gratiae in senatu
 10 et apud populum actae. Duodecim aliarum coloniarum quae detractauerunt imperium mentionem fieri patres uetuerunt, neque illos dimitti neque retineri neque appellari a consulibus; ea tacita castigatio maxime ex dignitate populi Romani uisa est.

11 Cetera expedientibus quae ad bellum opus erant consulibus, aurum uicesimarium quod in sanctiore aerario ad ult-

6 cos (mandat) πA^x ald. Frob. 1. 2: est eos AN: om. $N^4\theta$, hic uis recte ipsis maioribusque ΠN .ald. Frob. 1. 2: ipsi maioribus θ , cf. 3. 2 adn.; ipse paene malim ante ipsis subiectum uelut (coloniarum ciues) inserere, quod displicet Johnsonio eorum ΠN .ald. Frob. 2: om θ , cf. supra 7 Ne ΠN .ald. Frob. 1. 2: nec θ Signini ΠN (sieg- AN): signini $A^7\theta$ Norbani Sp ut uid. A^7N^4 Frob. 2. cf. 2. 34. 6: norani ΠN : nolani et norbani ald. Lucerini A^7N^4 Frob. 2: nucerini ΠN .ald. et Venusini Sp ut uid. A^7N^4 Frob. 2: om. πN .ald. (u. sq.) et Brundisini (uel -dus A^7N^4 ald. Frob. 1. 2: om. ΠN , cf. 26. 51. 8 adn. 8 Paestani (uel pes-) $A^8\theta$ ald. Frob. 1. 2: praestani ΠN (uel pre-, sed prite- B: pe-ald. et Cosani Π ald. (coss-ald.), cf. It. Dial. p. 389: consani A^7 et A^8N^4 ($\bar{c}s$ -) θ : om. N et (Aesernini) $N^4\theta$ (om. a θ)ald.: om. ΠN Spoletini (-lent- D) ΠNSp Frob. 2: spoletani $A^8\theta$ ald., sed cf. It. Dial. p. 438 9 apud populum πSpK Frob. 2: ad populum AN.ald.: om. J 10 aliarum $BDAN\theta$ ald.: illiarum PCR (ili- R): milia M (delet M^2): illarum C^x detract- u. 2. 5 adn. ante castigatio add. cogitatio seu AN (cf. 28. 12. 1 adn.): del. A^x (silet N^4) 11 uicesi- PC: uicessi- RM uicissi- $BDAN$: uicensi- $N^4\theta$, cf. c. 12. 14 et Neue-Wagener I pp. 314 sq. sanctiore C^2 uel $C^4A^7N^4\theta$: sanctione ΠN

nos casus seruabatur promi placuit. Prompta ad quattuor 12
 milia pondo auri. Inde quingena pondo data consulibus et
 M. Marcello et P. Sulpicio proconsulibus et L. Veturio
 praetori qui Galliam prouinciam erat sortitus, additumque 13
 Fabio consuli centum pondo auri praecipuum quod in arcem
 Tarentinam portaretur; cetero auro usi sunt ad uestimenta
 praesenti pecunia locanda exercitui qui in Hispania bellum
 secunda sua fama ducisque gerebat.

Prodigia quoque priusquam ab urbe consules proficisce- 11
 rentur procurari placuit. In Albano monte tacta de caelo 2
 erant signum Iouis arborque templo propinqua, et Ostiae
 lacus, et Capuae murus Fortunaequae aedis, et Sinuessae
 murus portaque. Haec de caelo tacta: cruentam etiam 3
 iuxisse aquam Albanam quidam auctores erant, et Romae
 intus in cella aedis Fortis Fortunaede capite signum quod
 corona erat in manum sponte sua prolapsum. Et Priuerni 4
 hostis constabat bouem locutum uolturiumque frequenti foro
 tabernam deuolasse, et Sinuessae natum ambiguo inter
 marem ac feminam sexu infantem, quos androgynos uolgens, 5

11 seruabatur ΠN .ald. : seruaretur SpN^4 ut s. l. θ Frob. 2

quattuor milia (uel $\infty \infty \infty \infty$) $PCA^8N^4\theta$ ald. Frob. 1. 2 : om. RM
 DAN (delet ad et pondo N^4) quingena N^4 Frob. 2 : quinquana $\Pi N\theta$: quingenta ald.

et M. . . . proconsulibus ΠN .ald.
 ob. 1. 2 : om. θ erat sortitus $\pi\theta$ (sed erat prou. s. θ) : sortitus

at AN.ald. Frob. 1. 2. cf. 29. 3. 10 adn. 13 auro $A^8N^4\theta$:

morant ΠN ald. Frob. 1. 2, fort. recte

11 ab urbe $\pi N^4\theta$ ald. Frob. 1. 2 : om. AN, non male 2 Ostiae

26. 19. 11 adn. : hostiae C^1 (-ie C^x ald.) : ostium Π (ho- $C^?BN\theta$) θ

lacus ΠN .ald. Frob. 1. 2 : locus A^8 uel A^6N^4 ut s. l. θ : lucus

leuier, bene aedis ΠN , cf. 26. 27. 4 adn. : edes $A^8N^4\theta$

Haec ΠN (hec ald. Frob. 1. 2 : om. θ in cella $N^4\theta$: cellam

W, et sic (sed intra pro intus) ald. Frob. 1. 2 aedis Fortis ΠN

cf. Frob. 1. 2 : fortis $A^8\theta$, sed cf. 10. 46. 14 manum ΠNK :

inu N^4J (sed cum in N uox sq. sponte (sic) sequatur, fort. hanc

ius lineam superuacaneam perstringere uoluerat N^4) prolapsum

W.ald. Frob. 1. 2 : lapsus θ 4 bouem $CB^x(-e-$ in ras.) $DA^1N\theta$:

num PRM : boue M^2 : bouem esse $A^?$ uolturiumque (uel

1. -) πN .ald., cf. c. 23. 3 : uulturemque A^8 uel $A^7N^4\theta$ Frob. 2

2 (feminam) ΠN : et θ 5 uolgens PC, cf. Praef. § 30 : uulgens

ABDAN θ

ut pleraque, faciliore ad duplicanda uerba Graeco sermone
 appellat, et lacte pluuisse et cum elephanti capite puerum
 6 natum. Ea prodigia hostiis maioribus procurata, et suppli-
 catio circa omnia puluinaria, obsecratio in unum dies
 indicta; et decretum ut C. Hostilius praetor ludos Apollinis
 sicut iis annis uoti factique erant uoueret faceretque.
 7 Per eos dies et censoribus creandis Q. Fuluius consu-
 comitia habuit. Creati censores ambo qui nondum consule
 fuerant, M. Cornelius Cethegus P. Sempronius Tuditanus
 8 Ii censores ut agrum Campanum fruendum locarent et
 auctoritate patrum latum ad plebem est plebesque sciuit.
 9 Senatus lectionem contentio inter censores de princip-
 10 legendo tenuit. Sempronii lectio erat; ceterum Cornelii
 morem traditum a patribus sequendum aiebat ut qui primus
 censor ex iis qui uiuerent fuisset, eum principem legerent
 11 is T. Manlius Torquatus erat; Sempronius cui dii sortes
 legendi dedissent ei ius liberum eosdem dedisse deos; se
 suo arbitrio facturum lecturumque Q. Fabium Maximum
 quem tum principem Romanae ciuitatis esse uel Hanniba-
 12 iudice uicturus esset. Cum diu certatum uerbis esset, co-
 cedente collega lectus a Sempronio princeps in senatum (C.
 Fabius Maximus consul. Inde alius lectus senatus (C.
 praeteritis,) inter quos M. Caecilius Metellus erat, infam-

6 obsecratio ΠN.ald. Frob. 1. 2: et obsecratio C¹N¹θ 8
 Drak. (hi Sigonius): duo Sp?A⁷N⁴ ut s. l. θ Frob. 2, cf. 26. 51. 2 ad
 in P: om. Π²N.ald. ad A⁷θald. Frob. 1. 2: in ΠN 9 le
 tionem B²ANθ: legionem π (leg- eraso in C): factionem C⁴ in ma
 10 a A⁷N⁴ ut s. l. θald. Frob. 1. 2: om. ΠN ut c
 A⁷N⁴θald. Frob. 1. 2: qui PCAN¹? : ut RMBDN? ante pr
 cipem add. censorem N⁴ is T. Sp? Frob. 2: et is T. C.ald.:
 iit PR (an iil? R): et ibi (ubi D) R² MBDA?N: is lelius A⁷?N⁴
 is I. K: is luti? A⁶?, cf. c. 33. 6 adn. 11 ei Sp?²N⁴K Frob. 2:
 ΠN.ald.: eis J facturum lecturumque θald.Frob. 1. 2: lectur
 facturumque ΠN; de ordine in P corrupto cf. cc. 13. 9; 18. 8; 28. 2.
 adn. uicturus πald. Frob. 1.2, cf. e.g. Cic. Pro Clu. § 124: c
 turus C¹ uel C²ANθ 12 concedente collega (uel conl-) ΠNEa
 om. θ in senatum Riemann ex C. I. L. I¹, p. 288: in senatu Π
 Edd., et sic Bamb. in 38. 28. 2. De -m omissio cf. c. 10. 5 et 26.
 12 adn. erat πA⁷N⁴J.ald. Frob. 1. 2: om. ANK

ductor deserendae Italiae post Cannensem cladem. In 13
 equestribus quoque notis eadem seruata causa, sed erant
 pauci quos ea infamia attingeret; illis omnibus—et multi 14
 erant—adempti equi qui Cannensium legionum equites in
 Sicilia erant. Addiderunt acerbitati etiam tempus, ne
 praeterita stipendia procederent iis quae equo publico
 emeruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.
 Magnum praeterea numerum eorum conquisiuerunt qui 15
 equo merere deberent, atque ex iis qui principio eius belli
 septemdecim annos nati fuerant neque militauerant omnes
 aetarios fecerunt. Locauerunt inde reficienda quae circa 16
 eorum incendio consumpta erant, septem tabernas, ma-
 cellum, atrium regium.

Transactis omnibus quae Romae agenda erant consules 12
 ad bellum profecti. Prior Fuluius praegressus Capuam: post 2
 paucos dies consecutus Fabius, qui et collegam coram ob-
 estatus et per litteras Marcellum ut quam acerrimo bello
 retinerent Hannibalem dum ipse Tarentum oppugnaret—
 ea urbe adempta hosti iam undique pulso, nec ubi con- 3
 sisteret nec quid fidum respiceret habenti, ne remorandi

12 cladem A^7N^4 ut s. l. θ ald. Frob. I. 2: om. ΠN 13 in ΠN
 ld. Frob. I. 2: inde θ (ex § 12) 14 quae (equo) ΠN (sed q; B
 ΔN): qui $A^7N^4\theta$ ald. Frob. I. 2 emeruerant ΠN , cf. 21. 43. 10:
 meruerant θ ald. Frob. I. 2 dena stipendia $A^7N^8\theta$ Edd.: dena-
 scendia PCR: denascendi $R^2MBDA^?N$ 15 qui . . . deberent]
 m. Ta ut uid.: add. Ta². Cf. Praef. § 95 merere $A^?NTa^2Sp^?$
 Frob. 2: mereri πA^1 in ras. θ ald., cf. c. 4. 13 adn. deberent Ta²Sp
 ut uid. $A^7N^4\theta$ Frob. 2: defren $\Pi A^?N$ (sed -ato N: atque N¹: del.
 defrenatque N²: restituit atque N⁴) ex iis qui πK .ald. Frob. I. 2:
 ex his qui R^2MBDNJ : eos qui Ruperti 16 regium $C^4A^? \theta$ ald.
 Frob. 2, cf. 26. 27. 3 (P): regiam ΠN : regiae Gron., non male
 12 2 praegressus ΠN .ald. Frob. I. 2: progressus $D^2\theta$, cf. c. 13. 2
 dn. et conlegam ΠN (conl- PCRM: coll- ceteri) ald. Frob. I. 2:
 collegam θ ut $PCA^7N^4\theta$: om. RMBDAN detinerent θ :
 detineret ΠN .ald. Frob. I. 2 3 iam PCRN⁴: um R^1MB^2 in
 as. (i.e. hostium): om. AN θ ald. Frob. I. 2 nec ubi C ut uid.
 $A^7N^4\theta$ ald.: ne uiri $\pi A^?N$ quid ΠN (ubi ne quid N: nec quid
 A^1 uel N²): quod Wesenberg. sed cf. c. 9. 13 adn. fidum $A^7N^4\theta$:
 dem ΠN remorandi ΠN^1 ald. (intransitiue): remoranti N: mo-
 andi Sp θ Frob. 2. Puteana lectio poetas certe redolet, ut ait Madv., sed
 Liniu quam a librario electum esse uocabulum remorari uerisimilius est

4 quidem causam in Italia fore—Regium etiam nuntium
mittit ad praefectum praesidii quod ab Laeuino consul
5 aduersus Bruttios ibi locatum erat, octo milia hominum
pars maxima ab Agathyrna, sicut ante dictum est, ex Sicilia
traducta, rapto uiuere hominum adsuetorum; additi erant
Bruttiorum indidem perfugae, et audacia et audendi omni
6 necessitatibus pares. Hanc manum ad Bruttium primum
agrum depopulandum duci iussit, inde ad Cauloniam urbem
oppugnandam. Imperata non impigre solum sed etiam
auide exsecuti direptis fugatisque cultoribus agri summa
urbem oppugnabant. X

7 Marcellus et consulis litteris excitus et quia ita induxerat
in animum neminem ducem Romanum tam parem Hanni-
bali quam se esse, ubi primum in agris pabuli copia fu-
it ex hibernis profectus ad Canusium Hannibali occurrit
8 Sollicitabat ad defectionem Canusinos Poenus; ceterum
appropinquare Marcellum audiuit, castra inde mouit.
Aperta erat regio, sine ullis ad insidias latebris; itaque
9 loca saltuosa cedere inde coepit. Marcellus uestigiis instabat
castraque castris conferebat, et opere perfecto extemp-
tate in aciem legiones educebat. Hannibal turmatim per equi-
peditumque iaculatores leuia certamina serens casum ur-
10 uersae pugnae non necessarium ducebat. Tractus est tamen
ad id quod uitabat certamen. Nocte praegressum adsequitur

5 hominum (pars) ΠN9: *delere uoluit Gron., uocibus pars . . . traducta in parenthesi separatis, sed pars maxima uocibus rapto . . . adsuetorum adhaeret, cf. e.g. 23. 35. 6 indidem π(R?A? in va. A¹N(an N¹? ald. Frob. 1. 2. quod pro indidem ex Bruttiiis interpretandum, sc. 'Bruttians from the district (of Regium)'; itidem N⁴ (sc. eandem necessitatem): incudem N²: identidem (ut uid.) P³C⁴: diem θ*
6 Cauloniam A¹θald. Frob. 1. 2, cf. It. Dial. p 6 (et sic in c. 16. 9): cauloneam N⁴ ut s. l.: cautioneam πB¹N: cautionem i cautionam M²
7 ita Sp? Frob. 2: om. ΠNθald induxerunt in animum θ: in animum induxerat Sp ut uid. A¹N⁴ ald. Frob. 1. 2: induxerunt in animum π (in an. ind. AN, cf. 29. 3. 10 adn.)
9 educebat ΠN.ald. Frob. 1. 2: ducebat θ turmatim BDAi ald.: turbatim π
10 praegressum πSpFrob.2: praegressum eum ANθald.

ocis planis ac patentibus Marcellus; castra inde ponentem
 pugnando undique in munitores operibus prohibet. Ita
 signa conlata pugnatumque totis copiis, et cum iam nox in-
 taret Marte aequo discessum est. Castra exiguo distantia
 patio raptim ante noctem permunita. Postero die luce 11
 prima Marcellus in aciem copias eduxit; nec Hannibal
 retractavit certamen, multis uerbis adhortatus milites ut
 memores Trasumenni Cannarumque contunderent ferociam
 hostis: urgere atque instare eum; non iter quietos facere, 12
 non castra ponere pati, non respirare aut circumspicere;
 cotidie simul orientem solem et Romanam aciem in campis
 videndam esse; si uno proelio haud incruentus abeat,
 quietius deinde tranquilliusque eum bellaturum. His 13
 viritati adhortationibus simulque taedio ferociae hostium
 cotidie instantium lacescentiumque acriter proelium ineunt.
 pugnatum amplius duabus horis est. Cedere inde ab 14
 Romanis dextra ala et extraordinarii coepere. Quod ubi
 Marcellus uidit, duodeuicesimam legionem in primam aciem
 ducit. Dum alii trepide cedunt, alii segniter subeunt, tur- 15
 ta tota acies est, dein prorsus fusa, et uincente pudorem
 metu terga dabant. Cecidere in pugna fugaque ad duo 16
 milia et septingenti ciuium sociorumque; in iis quattuor

10 patentibus $C^4M^2BDAN\theta$: parentibus π ponentem M^2BA
 11 : potentem π conlata $\Pi^2N\theta$: conlocata P totis ΠN
Frob.1.2: om. J : omnibus K ab instaret fere ad pronunti-
 que (c. 13. 11) in partibus exstat (apud Studemund) *Ta*, cf. *Praef.* § 95
 11 detract— u. c. 2. 5 adn. 12 non iter quietos facere
Frob.2 (et fort. etiam *Ta*, cf. Studemund ad loc.): quietos facere N^4
ald. inter ante quietos N^5 , non N^4): silet A^7 : om. ΠN .ald., cf. 26.
 8 adn. non castra ΠN .ald. *Frob.1.2*: castra non $Sp^2\theta$
 ferociae $C^2M^2BDAN^4\theta$: feroniae π : feroce N ineunt C
 $BDAN\theta$: in eum PRM 14 duodeuicesimam] -ces- πR^2N
 : -cess- RJ : -cens- *Ta*, cf. c. 10. 11 adn. 15 trepide $Sp\theta$
Frob.2: trepidi ΠN .ald., fort. recte. cf. e.g. c. 19. 5 adn. dein *Ta*
VJ.ald.: deinde K , cf. 29. 3. 9 adn. prorsus $TaCR^1MBDAN$:
 prorsus PR 16 fugaque $A^7\theta$: que π , cf. 26. 11. 12 adn. (b):
 . *AN.ald. Frob.1.2* (sed cecidereque *Edd.*): usque M^2 et
 septingenti ΠN .ald. *Frob.1.2*: et septingentos A^7 , sed cf. 28. 34. 2 adn.
 in iis PCR : in his $RMBDA$ et A^2N .ald. *Frob.1.2*: inter quos
 re $A^7\theta$

Romani centuriones, duo tribuni militum, M. Licinius et
17 M. Heluius. Signa militaria quattuor de ala prima qua
fugit, duo de legione quae cedentibus sociis successera
amissa.

13 Marcellus postquam in castra reditum est, contionen
adeo saeuam atque acerbam apud milites habuit ut proeli
per diem totum infeliciter tolerato tristior iis irati ducis orati
2 esset. 'Dis immortalibus, ut in tali re, laudes gratesque
inquit 'ago quod uictor hostis cum tanto pauore incident
bus uobis in uallum portasque non ipsa castra est adgressus
deseruissetis profecto eodem terrore castra quo omisist
3 pugnam. Qui paupor hic, qui terror, quae repente qui e
cum quibus pugnaretis obliuio animos cepit? Nempe iider
sunt hi hostes quos uincendo et uictos sequendo priore
4 aestatem absumpsistis, quibus dies noctesque fugientibu
per hos dies institistis, quos leuibus proeliis fatigastis, qu
hesterno die nec iter facere nec castra ponere passi est
5 Omitto ea quibus gloriari potestis: cuius et ipsius pude
ac paenitere uos oportet referam—nempe aequis manibu
6 hesterno die diremistis pugnam. Quid haec nox, quid h
dies attulit? Vestrae iis copiae imminutae sunt an illoru
auctae? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui uide

17 quae fugit ΠN.ald.Frob.1.2: quae fuit Ta: om. θ

13 2 gratesque inquit ΠN(-inquit N)θ: grates quid Ta ut u.
profecto CM²BDANθ: praefecto PRM, cf. cc. 12. 2; 22.
28. 13. 9 (21. 28. 8 adu.) 3 qui (terror) ΠN.ald.Frob.1.2: o
θ (sed pro terror quae dant θ terrorque) priorem aestatem
Sp?Frob.2: priore aestate ΠN: in priorem aestatem θ 4 fa
gastis π²Ta²: fatigastis PTu: fugastis ANθald.Frob.1.2 5
paenitere (uel pen-) ΠNTa²: om. Ta referam ΠNTa.ald.: o
SpN⁴θFrob.2. Si referam sanum est, opponuntur (ut monet Johnsc
'ea' (sc. uictoriae in §§ 3 et 4 commemoratae) proelio ambiguo hester
(i.e. 'cladem hodiernam hesternis tantum rebus metiar, non uictor
prioribus'): sin (quod ipse malebam) Spirensi obsequendum est, uo
cuius et ipsius ad gloriari potestis referenda erunt et duo membra op
sitionis erunt omitto ea . . . et quid haec nox . . .?. Facilius tamen
intellegere cur quis referam delere potuerit quam cur inserere, nec disp
cet ordo chasticus omitto . . . referam 6 uestrae M²ANθ
ald.: uestra (-tra; C) π: urā MB meo loqui Ta²SpA¹N⁴
N⁶ rescriptus θFrob.2: me loqui PCRTa: eloqui R^xMBD(ael-)A.
meo eloqui ald.

ec cum Romanis militibus : corpora tantum atque arma
adem sunt. An si eosdem animos habuissetis, terga uestra 7
idisset hostis ? signa alicui manipulo aut cohorti ademisset ?
adhuc caesis legionibus Romanis gloriabatur : uos illi ho-
ierno die primum fugati exercitus dedistis decus.' Clamor 8
ade ortus ut ueniam eius diei daret : ubi uellet deinde
periretur militum suorum animos. 'Ego uero experiar,'
quit 'milites, et uos crastino die in aciem educam ut
ctores potius quam uicti ueniam impetretis quam petitis.'
cohortibus quae signa amiserant hordeum dari iussit, cen- 9
rionesque manipulorum quorum signa amissa fuerant
strictis gladiis discinctos destituit ; et ut postero die
nnes pedites equites armati adessent edixit. Ita contio 10
missa fatentium iure ac merito sese increpitos neque illo
e uirum quemquam in acie Romana fuisse praeter unum
ciem, cui aut morte satisfaciendum aut egregia uictoria
set.

Postero die ornati [armatique] ad edictum aderant. Im- 11

6 arma eadem sunt *Ta* (sed -ma ea- legi non poterant) *ald.Frob.1.2* :
dem arma sunt *A¹N⁴ fort. ab N⁶ rescriptus* θ : armas (animas C) ut
dem PC : arma ut eiusdem *RMBDAN* (del. ut eius- *N¹ et casu*
em intactum reliquit N⁴) 7 An si *TaA¹N² ab N⁶ rescriptus*
: ausi J : anni ΠN : si *C⁴* ademisset *Ta* θ : abstulisset ΠN . *ald.*
ob.1.2 8 ut (ueniam) ΠNK *Aldus* : et J : om. *Edd. ante Ald.*
amiserant *Ta* ut uid. *A¹N⁴ ut s. l. θ (adm- J) ald.Frob.1.2* : amise-
nt (-ss- R) ΠN , cf. c. 6. 2 *adn.* dstrictis ΠN θ *ald.Frob.1.2* et
uid. Ta (ubi -ictis tantum legi poterat) : destrinctis *Sp* dis-
inctos (-cintos AN) ΠNK . *ald.Frob.1.2* : descinctos *TaJ* (-cint- J) :
inctos *Sp* destituit ; et *Sp* ut uid. *N⁴ ut s. l. ald.Frob.1.2* : de-
tui et *Ta* ut uid. : destituit θ : destitui iussit et ΠN , cf. c. 9. 4
ccedat bis) et de uocibus repetitis 29. 1. 23 *adn.* : destitui et *Gron.*
pedites equites *Ta* : equites pedites Π , sed cf. e.g. 5. 7. 12 ;
33. 6 *al.* ; in 8. 39. 8 prior equitum mentio narratione ipsa requiritur
c. 26. 5 de Hannibale ; 28. 13. 3 de Culcha) : equites peditesque *N θ* ,
cf. c. 16. 6 *adn.* (ped. equitesque *ald.Frob.1.2*). In *Ta* utrum -que
armati secutum sit non satis liquet De ordine Puteani corrupto u.
2. 15 *adn.* 10 fatentium *Sp?N⁴ ut s. l. θ Frob.2* : fatentum
A¹? : fatendum π , cf. I. 41. 1 *adn.* : fatendo *C¹ uel C²AN.ald.*
quemquam *A¹N³ θ* : quemque ΠN post uictoria add. at, δ *N⁴*
2. ut nunc demum constitui aliunde) 11 ornati armatique
VJ.ald. (sed ordin- *ald.*) : armati ornatique *TaSpK* *Frob.2* et sic malit
anson, cf. e.g. c. 15. 7 ; 7. 10. 5 ; 10. 40. 12. Ipse armatique deleui
linem codd. uariatum respiciens, cf. c. 34. 3 *adn.*

perator eos conlaudat pronuntiatque a quibus orta pridie
 fuga esset cohortesque quae signa amisissent se in primam
 12 aciem inducturum; edicere iam sese omnibus pugnandum
 ac uincendum esse et adnitendum singulis uniuersisque
 prius hesternae fugae quam hodiernae uictoriae fama Romanam
 13 perueniat. Inde cibo corpora firmare iussi ut si
 longior pugna esset uiribus sufficerent. Vbi omnia dicta
 factaque sunt quibus excitarentur animi militum in aciem
 14 procedunt. Quod ubi Hannibali nuntiatum est, 'Cum enim
 nimirum' inquit 'hoste res est qui nec bonam nec malam
 ferre fortunam possit. Seu uicit, ferociter instat uictis: seu
 2 uictus est, instaurat cum uictoribus certamen.' Signa in
 canere iussit et copias educit. Pugnatum utrimque aliter
 quanto quam pridie acrius est Poenis ad obtinendum
 hesternum decus adnitentibus, Romanis ad demendam ignominiam.
 3 Sinistra ala ab Romanis et cohortes quae amisissent
 signa in prima acie pugnabant et legio duodeuicesima
 4 ab dextro cornu instructa. L. Cornelius Lentulus et
 Claudius Nero legati cornibus praeerant: Marcellus media
 5 aciem hortator festisque praesens firmabat. Ab Hannibale

II eos CM^2TaA^7 uel $A^8\thetaald.Frob.I.2$: -es PRM : -is $BDA^?N$
 post conlauda -t p-)ro silet Ta usque ad c. 33. 5 cohortesque
 quae $N^4\thetaald.Frob.I.2$: cohortes quaeque ΠN inducturum
 $ald.Frob.I.2$: educturum θ (ad- J) 12 adnitendum (ann-
 πNK : admittendum M (amitt- J) 13 iussi $\pi N.ald.Frob.I.$
 iussit CN^4 ut s. l. θ si $A^7N^4\thetaald.Frob.I.2$: om. ΠN
 factaque A^7N^4 ab N^6 rescriptus $\thetaald.Frob.I.2$: quae (uel que) πN , cf.
 II, 12 adn. (b) excitarentur $N^1\thetaald.Frob.I.2$: exultarent
 (exult- PR : exalt- M^2) π^2R^2N

14 I res est N^4 (rescriptus) $J.ald.Frob.I.2$: res $A^?K$: resset
 esset Π^2N : esse C^x possit ΠN : potest N^4 ut s. l. $\thetaald.Fr.$
 I.2 uictis: seu uictus $A^7N^4\thetaald.Frob.I.2$: uictis P : uictus
 N : seu uictus $A^??$ 2 et $Sp^?N^2\theta Frob.2$: om. $\Pi N.ald.$
 educit ΠNSp ut uid., cf. c. 5. 9 adn.: eduxit θ ad demend
 ... Romanis (§3) ΠN^4 : om. N 3 Sinistra $\Pi N^4\theta$: dextra F
 $zonius$. cf. cc. 12, 14 et 13, II, sed, ut uid., stant nunc in prima acie
 solum (i) cohortes dextrae alae in priore proelio infames et (ii) xiiii
 legio (et ipsa infamis) sed etiam (iii) ala illa quae sinistra erat duode-
 cesima $Perizonius$ ex c. 12, 14: uicensima (uel -ces-) $\Pi N\theta$ 4 N
 ΠN : om. θ testisque $\Pi N\thetaald.Frob.I.2$: testis Sp , uix recte

Hispani primam obtinebant frontem—et id roboris in omni
 exercitu erat. Cum anceps diu pugna esset, Hannibal ele- 6
 hantos in primam aciem induci iussit, si quem inicere ea
 es tumultum ac pauorem posset. Et primo turbarunt signa 7
 rdesque, et partim occulcatis, partim dissipatis terrore qui
 rca erant nudauerant una parte aciem, latiusque fuga ma- 8
 asset ni C. Decimius Flauus tribunus militum signo arrepto
 rimi hastati manipulum eius signi sequi se iussisset. Duxit
 bi maxime tumultum conglobatae beluae faciebant pilaque
 a eas conici iussit. Haesere omnia tela haud difficili ex 9
 ropinquo in tanta corpora ictu et tum conferta turba; sed
 t non omnes uolnerati sunt, ita in quorum tergis infixae
 etere pila, ut est genus anceps, in fugam uersi etiam in-
 gros auertere. Tum iam non unus manipulus, sed pro se 10
 uisque miles qui modo adsequi agmen fugientium ele-
 nantorum poterat, pila conicere. Eo magis ruere in suos
 eluae tantoque maiorem stragem edere quam inter hostes
 liderant, quanto acrius pauor consternatam agit quam
 sidentis magistri imperio regitur. In perturbatam trans- 11
 rsu beluarum aciem signa inferunt Romani pedites et
 aud magno certamine dissipatos trepidantesque auertunt.
 um in fugientes equitatum immittit Marcellus, nec ante 12

7 occulcatis (-ult- *BDAN*^θ) *ΠNSp*^θ*Frob.* 2: conculcatis *ald.*
 rtim (diss-) *Sp ut uid.* *θald.Frob.* 1 2: et partim *ΠN* *dissi-*
 itis *CN*⁴*θ*: disputatis *ΠN*, unde et ex § 11 (dissup- *P*) in locis antiqui-
 tem et poeticam redolentibus formam antiquiorem a *Luio scriptam*
se fort. conicias. Sed cum et e.g. in c. 26. 6 et 28. 16. 13 *praebeat P*
ssup- et idem dissip- in 28. 3. 1; 28. 20. 8; 30. 5. 7, nos in re dubia
ssip- (cf. e.g. 2. 28. 3 *adn.*) *semper scribimus* terrore *A*⁷*N*⁴*θ*:
 rore *πN*: om. (cum qui) *D* 8 ni *ΠNK.ald.Frob.* 1.2: nisi *J*
 Flauus *πFrob.* 2, cf. 39. 32. 14 et 38. 2 (*praetor urb'*): flauius
Nθald. 9 difficili *Frob.* 1.2: difficile (difi- *B*) *ΠNθald.*
 m *π* (cf. e.g. 24. 37. 3): tam *BDANθald.Frob.* 1.2: eum *Sp*
 conferta *ΠNθald. Rhen.*: conferat *Sp* sed *πR*²*Nθ*: om. *R*: et
adv. olim dubitanter, sed sed pro sed etiam stat (cf. e.g. *Cic. Att.* 5. 13.
Plaut. Rud. 799) 10 consternatam (-tum *N*) *ΠSpN*⁴ ut s. l.
rob. 2: consternatas *A*⁷ uel *A*⁸*θ* (sed -tus *K*) *ald.* regitur *ΠNSp*
rob. 2: reguntur *A*⁷ uel *A*⁸*θald.* 11 dissipatos] u. § 7 *adn.*

finis sequendi est factus quam in castra pauentes compulsi
 13 sunt. Nam super alia quae terrorem trepidationemque
 facerent, elephanti quoque duo in ipsa porta corruerant,
 coactique erant milites per fossam uallumque ruere in
 castra. Ibi maxima hostium caedes facta; caesa ad octo
 14 milia hominum, quinque elephanti. Nec Romanis incruenta
 uictoria fuit: mille ferme et septingenti de duabus legioni-
 bus et sociorum supra mille et trecentos occisi; uulnerati
 15 permulti ciuium sociorumque. Hannibal nocte proxima
 castra mouit: cupientem insequi Marcellum prohibuit
 15 multitudo sauciorum. Speculatores qui prosequerentur
 agmen missi postero die rettulerunt Bruttios Hannibalem
 petere.

2 Iisdem ferme diebus et ad Q. Fuluium consulem Hirpin
 et Lucani et Volceientes traditis praesidiis Hannibalis quae
 in urbibus habebant dederunt sese, clementerque a con-
 3 sule cum uerborum tantum castigatione ob errorem praeteri-
 tum accepti sunt, et Bruttiis similis spes ueniae facta est
 cum ab iis Vibius et Paccius fratres, longe nobilissimi genti-
 eius, eandem quae data Lucanis erat condicionem deditio-
 nis petentes uenissent.

4 Q. Fabius consul oppidum in Sallentinis Manduriam u-
 cepit; ibi ad quattuor milia hominum capta et cetera
 praedae aliquantum. Inde Tarentum profectus in ipsi-

13 facerent ΠN .ald.Frob.1.2: fecerant $A^7\theta$ quoque Gron. e
 'Reg.': que ΠN , cf. c. 15. 5 adn. (apparatuque), 2. 2. 2 et Gron. de:
 40. 12: forte $A^7N^4\theta$ ald.Frob.1.2, optime 14 et (trecentos) N
 ut s. l. θ : om. ΠN (sed om. et mille MDA)

15 1 prosequerentur $\Pi N\theta$ ald., i.e. 'adsidue obseruando sed nus-
 quam lacessendo': sequerentur Sp Frob.2; persequerentur dett. aliq
 (cf. 25. 11. 4), quod uerbum fugientes lacessendi notionem exprim

2 Volceientes, cf. It. Dial. 26A (Lucania): uulcientis (-te
 B^2) ΠN : uolscentes θ : uideretis D accepti sunt $BDAN$
 accepti $Sp^2\theta$ Frob.2: acceptis π : recepti sunt ald. 3 spes A

$N^2\theta$ ald.Frob.1.2: res $\Pi^1A^?N$ (cf. correcturam Weissenb. in 28. 24. 10
 Vibius A^7 uel $A^8\theta$: uiuius ΠN (cf. 26. 13. 2 adn.)

4 in (Sallent-) $A^7N^4\theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN , cf. 26. 13. 7 adn.

quattuor milia $A^7N^4\theta$ Edd.: $\infty \infty \infty PC$, pari iure: om. $RMBDA$

aucibus portus posuit castra. Naues quas Laeuinus tutandis 5
 ommeatibus habuerat partim machinationibus onerat aparatuque moenium oppugnandorum, partim tormentis et axis omnique missilium telorum genere instruit, onerarias quoque, non eas solum quae remis agerentur, ut alii machinas 6
 scalasque ad muros ferrent, alii procul ex nauibus uolnerarent moenium propugnatores. Hae naues ab aperto mari 7
 t urbem adgrederentur instructae parataeque sunt; et erat berum mare classe Punica cum Philippus oppugnare Actos pararet Corcyram tramissa. In Bruttis interim Cauloniae 8
 opugnatores sub aduentu Hannibalis ne opprimerentur in mulum a praesenti impetu tutum, ad cetera inopem, concessere.

Fabium Tarentum obsidentem leue dictu momentum ad 9
 m ingentem potiundam adiuuit. Praesidium Bruttiorum utum ab Hannibale Tarentini habebant. Eius praesidii defectus deperibat amore mulierculae cuius frater in exercitu Fabi consulis erat. Is certior litteris sororis factus 10
 e noua consuetudine aduenae locupletis atque inter populares tam honorati, spem nactus per sororem quolibet illi amantem posse, quid speraret ad consulem detulit.

5 Laeuinus *Unger*, cf. c. 7. 16: il. iuius *P*: il iuius *CRM*: liuius *M*¹
*DAN*θ (notat li- et -i- pleniore cal. *N*, cf. c. 2. 10. *adn.*) partim
 (mach-) *BDAN*θ: partem *PCR*²*M*: patrem (ut *uid.*) *R* apparatus
 que *θald.*: apparatu (-ta *R*) quoque *πR*²*N* telorum *ΠN.ald.*
θb.1.2: telorumque *A*⁷*θ* (silet *N*⁴) quoque non eas *A*⁷*N*⁴
d.Frob.1.2: om. *ΠN* 6 machinas scalasque *ΠN.ald.Frob.1.2*
 (alas ma- que *θ*, cf. c. 37. 5 *adn.*) 7 ab *Π*: ad *N*: ut *θ*: ut ab
adu. (u. sq.) ut (*hic*) *C*⁴*N.ald.Frob.1.2*: om. *Π* (sc. ante ur-) et
θ Madv. Corcyram *C*θ: corcuram (-cir- *A*⁷*N*¹) *πN* tra-
 missa *πN*? (trām- *N*¹?). cf. c. 5. 9 *adn.*: transmissa *DA*^r*θ*
 Cauloniae (sed -ie) *K*, cf. c. 12. 6 *adn.*: caulonee *A*⁷*N*⁴: cautones
 (pt- *D*) *ΠN*: Caulonis *Gron.* (sed Caulon promontorium potius des-
 nat) aduentu *ΠN*, cf. 2. 55. 1 et *Caes. B.C. 1. 27. 3*: aduentum
θ1.Frob.1.2 fort. recte, cf. 28. 10. 5 *adn.* ad cetera inopem con-
 cedere *Sp ut uid.* *A*⁷*θFrob.2*: sere *P*, linea *xx litt. omissa*, cf. 26. 51.
 8 *dn.*: se recepere (-cip- *RMBD*), *Π*²*N* (add. ad cetera *N*⁴ ut s. l.):
 acetera inopem se recepere *ald.* 9 obsidentem] *hic ΠN.ald.*
θb.1.2: ante tarentum *θ*, cf. c. 37. 5 *adn.* momentum *A*⁷*N*⁴
narg. θ: ommentum *N*^x, a quo *N*⁴ uitiatus est: om. *ΠN*

- 11 Quae cum haud uana cogitatio uisa esset pro perfuga iussus
Tarentum transire, ac per sororem praefecto conciliatus
primo occulte temptando animum, dein satis explorata leui-
tate blanditiis muliebribus perpulit eum ad proditionem
12 custodiae loci cui praepositus erat. Vbi et ratio agenda
rei et tempus conuenit, miles nocte per interualla stationum
clam ex urbe emissus ea quae acta erant quaeque ut ageren-
tur conuenerat ad consulem refert.
- 13 Fabius uigilia prima dato signo iis qui in arce erant qui-
que custodiam portus habebant, ipse circumito portu ab
14 regione urbis in orientem uersa occultus consedit. Canere
inde tubae simul ab arce simul a portu et ab nauibus quae
ab aperto mari adpulsae erant, clamorque undique cum
ingenti tumultu unde minimum periculi erat de industria
15 ortus. Consul interim silentio continebat suos. Igitur
Democrates, qui praefectus antea classis fuerat, forte ill
loco praepositus, postquam quieta omnia circa se uidit, alias
partes eo tumultu personare ut captae urbis interdum exci-

11 pro perfuga θ et sic uoluit C (qui p perfuga tamen scripsit) : pro
terfuga PR, cf. cc. 31. 1 et 38. 6 : propter fugam R¹M : pro transfuga
B : pro transfuga est DAN : pro transfuga B^x(transf-)ald. : profug
Sp (sine pro praec. ut uid.) : perfuga Rhen.Frob.2 Tarentur
 πC^1 in ras. R^x(-ntt- R¹A¹N⁴ θ : om. AN temptando (tent- k
cf. Praef. § 30) animum $\pi\theta$: animum eius tentando AN.ald.Frob.1.2
cf. 29. 3. 10 adn. 12 emissus π ald.Frob.1.2 : missus AN
acta ΠN .ald.Frob.1.2 : facta θ , cf. c. 16. 10 adn. conuenerat
 $\pi\theta$: conuenerant BAN refert ΠN .ald.Frob.1.2 : defert A⁷ θ (e
§ 10?) 13 circumito π : circuito AN θ . Cf. Neue-Wagener
p. 825, unde apparet (1) in nominibus et circum- et circu- in optim
codd. reperiri, (2) in uerbo circum- longe frequentius esse ; nos circum-
uerbo, circu- in nominibus scribimus, quamquam in 8. 37. 9 codicum
consensui obtemperabamus 14 simul a portu BDAN.ald. : et
portu SpFrob.2 : simul a | bortu P : simul ab ortu CRM : simul port
 θ ab (nauibus) PC, cf. c. 26. 7 : a Sp ut uid. θ ald. : om. RM
DAN ab (aperto) π ald. : om. ANSp θ Frob. 2 clamorqu
 πN .ald.Frob.1.2 : clamor CA⁷ θ periculi $\pi\theta$ ald.Frob.1.2 : per
culum AN 15 antea Sp ut uid. N⁴ θ : om. ΠN illi S_j
A⁷ uel A⁸ θ Frob.2 (et iam Edd. ante Ald.) : illo ΠN Aldus. fort. recte,
e.g. 8. 36. 1 (praeposito in urbe) sed datiuus melius indicat officiu
hominis quod mox deseruit

aretur clamor, ueritus ne inter cunctationem suam consul 16
 aliquam uim faceret ac signa inferret, praesidium ad arcem
 inde maxime terribilis accidebat sonus traducit. Fabius 17
 cum et ex temporis spatio et ex silentio ipso quod, ubi paulo
 ante strepebant excitantes uocantesque ad arma, inde nulla
 accidebat uox, deductas custodias sensisset, ferri scalas ad
 eam partem muri qua Bruttiorum cohortem praesidium agi-
 tare proditiōnis conciliator nuntiauerat iubet. Ea primum 18
 captus est murus adiuuantibus recipientibusque Bruttiis, et
 transcensum in urbem est; inde et proxima refracta porta
 ut frequenti agmine signa inferrentur. Tum clamore sublato 19
 sub ortum ferme lucis nullo obuio armato in forum perueni-
 unt, omnesque undique qui ad arcem portumque pugna-
 bant in se conuerterunt.

Proelium in aditu fori maiore impetu quam perseuerantia 16
 commissum est. Non animo, non armis, non arte belli,
 non uigore ac uiribus corporis par Romano Tarentinus erat;
 agitur pilis tantum coniectis, prius paene quam conserent 2
 manus terga dederunt, dilapsique per nota urbis itinera in-
 uas amicorumque domos. Duo ex ducibus Nico et Demo- 3
 crates fortiter pugnantes cecidere. Philemenus, qui proditi-
 onis ad Hannibalem auctor fuerat, cum citato equo ex

16 aliquam ΠN^x (fort. N^4 rescriptus): -ari quam N : aliqua *Luchs*
 889, uix necess. ac signa $\pi Sp\theta Frob.2$: signaque $AN.ald.$

accidebat $SpN^4 Frob.2$, cf. § 17 et c. 29. 7; 10. 5. 2; 10. 41. 7; 26. 40.

o (contra 21. 10. 12: accedebat $\Pi N\theta ald.$ (de errore cf. 2. 50. 7)

7 et ex (temporis) $\Pi N.ald.$: ex $Sp\theta Frob.2$ accidebat SpN^4

$Frob.2$: accedebat $PC\theta ald.$, cf. supra § 16: accebat R : arecebat $R^1 MB$

DAN agitare $\Pi NJRhen.Frob.2$: cogitare Sp : agitaret $M^5 N^4$ ut

.l. (separans ut parentheses uoces proditiōnis . . . nuntiauerat): tenere

ζ (om. praesidium): esse agitatae *ald.* (cohortem omisso) nunti-

auerat $\pi B^2 N.ald.Frob.1.2$: nontiaserat B : pronuntiauerat θ

8 inde $\Pi N.ald.$: deinde $Sp\theta Frob.2$ et (proxima) $C^2 DAN.ald.$:

x π : om. $Sp\theta Frob.2$.

16 1 aditu $C^3 M^2 A$ uel A^x (-tum $A?$) $N^4 \theta$: auditu (-tus D) πN

2 paene (uel pene) $\Pi N\theta ald.$: om. $Sp? Frob.2$ 3 Phile-

menus *Drak.*, Gronouii uestigiis insistens qui sic in 25. 8. 3 legit (cum

θ) ex *Polyb.* 8. 24. 4: philemenes (-mones D) ΠN (-es pleniore *cal.* N ,

cf. c. 2. 10) θ (phylem- J : philom- K)

4 proelio auectus esset, uagus paulo post equus [errans] per
 urbem cognitus, corpus nusquam inuentum est; creditum
 5 uolgo est in puteum apertum ex equo praecipitasse. Cartha-
 lonem autem praefectum Punici praesidii cum commemora-
 tione paterni hospitii positis armis uenientem ad consulem
 6 miles obuius obtruncat. Alii alios [passim] sine discrimine
 armatos inermes caedunt, Carthaginienses Tarentinos-
 que pariter. Bruttii quoque multi passim interfecti, seu per
 errorem seu uetere in eos insito odio seu ad proditionis
 famam ut ui potius atque armis captum Tarentum uideretur
 7 exstinguendam. Tum ab caede ad diripiendam urbem dis-
 cursum. Triginta milia seruilium capitum dicuntur capta,
 argenti uis ingens facti signatique, auri tria milia octoginta
 pondo, signa tabulae prope ut Syracusarum ornamenta
 8 aequauerint. Sed maiore animo generis eius praeda abs-

4 uagus $\Pi N\theta$: uacuus *ald.Frob.I.2*, non male (*de errore cf. c. 20. 8*)
 errans $\Pi N\theta$: erransque *Aldus Frob I.2*: uagans erransque
Edd. ante Ald.: *deleuit Walters et (insciens) Johnson*. Errare *de*
hominib. aptius quam de animalib. usurpatur. De sententiae structura
more Liuiano compacta cf. Praef. § 31 et 9. 13. 11 nusquam $A\theta$
 nūquam ΠN : nunquam (numq- B) *CRMBD* praecipitasse τ
Sp?Frob.2 (se praec- M^2), *cf. e.g. c. 40. 3*: praec- (uel pre-) -cipitatum
 (-to N) $A^N\theta$ *ald.* 5 autem $\Pi N\theta$ *ald.Frob.I.2*: tum N^4 , non mal
 praefectum (prof- *RM, cf. c. 13. 2*) πA^i uel A^8 (*hic post Punici*
ald.: om. A^N 6 passim $\Pi\theta N\theta$ *Edd.*: *interclusimus, melius infra*
post multi hoc aduerbium stare rati (de uocibus in P praesumptis cf. 29
 5. 6 *adn.)* inermes (uel -is) ΠN : inermesque $A^7 N^4\theta$ *ald.Frob.I*
 2, *pari iure, cf. 26. 11. 12 adn. (c), sed de asyndeto Liuiano uocum mor*
antiquo coniunctarum cf. Frigellium Prolegom. in lib. 22, p. xxi. C
etiam 1. 14. 7 et 22. 29. 11 adn. et in hoc tomo § 7 inf. et 26. 13. 8 (?)
 26. 46. 4 (?); 26. 50. 13 (?); 27. 2. 8 (?); 27. 9. 2; 27. 13. 9; 28
 13. 5; 28. 23. 2; 29. 17. 5 passim interfecti $A^7\theta$: passim
 interfectis N^4 (*qui Bruttii et multis praebet) quod laudo equidem*: in
 terfecti $\Pi A^2 N$ *ald.Frob.I.2, u. supra* seu per . . . odio $\pi A^7 u$
 $A^8 N^4\theta$: om. A^N 7 ab (caede) $N^4\theta$, *cf. 30. 9. 11 adn.*: a Π
 xxx milia θ *ald.Frob.I.2*: millia (milia DN) xxx ΠN
 capta $A^7 N^4$ *ut s. l. 0ald.Frob.I.2*: capti ΠN ingens] *hic* Π
ald.: ante argenti θ *Frob.2* 111 milia LXXX *Madv Em. p. 39*
adn. (cf. 26. 14. 8) a Plut. Fab. 18. 7 aliquatenus confirmatus: LXXXI
 milia ΠN : LXXXIII m. θ signa N^4 *ut s. l. 0 et (sed tabulaeq.) ah*
Frob.I.2 cf. § 6 adn.: signata (-te C: -ti M^2) Π (-ta ex uoce sq.)
 signa et *Alschefski*: signa ac *Weissenb., sed cf. e.g. Sall. Cat. 11.*
 aequauerint π *ald.*: equauerunt (-uē A) A^N , *cf. c. 1. 13*: aequa-
 rent $Sp?A^7 N^3\theta$ *Frob.2* 8 Sed $Sp?Frob.2$: set N^3 *ut credo*: se
 (set N) et ΠN *ald. cf. c. 4. 12 adn.*: om. θ (*de Marcelli rapinis cf. 2*
 40. 1 et 2)

tinuit Fabius quam Marcellus; † qui interroganti scribae † quid fieri signis uellet ingentis magnitudinis—di sunt, suo quisque habitu in modum pugnantium formati—deos iratos Tarentinis relinqui iussit. Murus inde qui urbem ab arce 9 dirimebat dirutus est ac disiectus.

Dum haec Tarenti aguntur, Hannibal iis qui Cauloniam obsidebant in deditionem acceptis, audita oppugnatione Ta- 10 renti dies noctesque cursim agmine acto cum festinans ad opem ferendam captam urbem audisset, 'Et Romani suum Hannibalem' inquit 'habent; eadem qua ceperamus arte Tarentum amisimus.' Ne tamen fugientis modo conuertisse 11 agmen uideretur, quo constiterat loco quinque milia ferme ab urbe posuit castra; ibi paucos moratus dies Metapontum sese recepit. Inde duos Metapontinos cum litteris principum 12 eius ciuitatis ad Fabium Tarentum mittit, fidem ab consule accepturos impunita priora fore si Metapontum cum prae- sidio Punico prodidissent. Fabius uera quae adferrent esse 13 ratus, diem qua accessurus esset Metapontum constituit litterasque ad principes dedit, quae ad Hannibalem delatae sunt. Enimuero laetus successu fraudis si ne Fabius qui- 14

8 qui ΠΝθEdd.: *malim ipse cum scribere, ueritus ne qui ad Marcellum referatur (cf. e.g. que pro cum 26. 51. 2): melius tamen qui quam cum esse credit Johnson*

interroganti scribae C^xA^v?N³θald. Frob.1.2,

quod cum iussit prauum est, nisi Anacoluthon admittas: interrogatis

-antis M²) scribae ΠN, cf. c. 17. 10 adn.: interrogante (uel -ti) scriba

Drak., optime si corruptelam antiquiorem statuas. An aliquid excidit

uelut (impulsus monitu) interrogantis scribae? signis ΠN: de

signis C⁴A⁷θald.Frob.1.2 modum A⁷ uel A⁸N³θ: domum ΠN

9 Tarenti (aguntur) A⁷θald.Frob.1.2: om. ΠN, fort. recte

Cauloniam] u. c. 12. 6 adn. obsidebant πC²(-bat C)Nθ: ob-

sederant Gertz, non necess. deditionem CM²A⁷?N¹θald. Frob.1.2:

deditionem πN 10 acto SpθFrob.2: facto ΠN, cf. c. 15. 12 adn.

11 uideretur C⁴M²B²ANθald.: uidetur π, cf. c. 1. 11 adn.

constiterat C^xM²A¹θald.: constituerat ΠN ibi ΠN.ald. Frob. 1.2:

ibi θ, cf. c. 5. 2 12 ante priora add. iis PR.ald., tis C, his

R²MBDANθ (hiis J): om. Sp?Frob.2 et delet N⁴ ante cum (praes.)

add. iis PCR, his R² etc., ei A⁷θald.Frob.1.2: delet N⁴ 13 uera

quae CMBDAN.ald.Frob.1.2: ueraq. PR (-que R): quae uera θ (sed

quae adf. uera), cf. c. 37. 5 adn. 14 ne PCRN⁴ ut s. l. θ: non

R¹MBDAN

dem dolo inuictus fuisset, haud procul Metaponto insidias
 15 ponit. Fabio auspicienti priusquam egrederetur ab Tar-
 ento, aues semel atque iterum non addixerunt. Hostia
 quoque caesa consulenti deos haruspex cauendum a fraude
 16 hostili et ab insidiis praedixit. Metapontini postquam ad
 constitutum non uenerat diem remissi ut cunctantem hor-
 tarentur ac repente comprehensi, metu grauioris quaestionis
 detegunt insidias.

17 Aestatis eius principio qua haec agebantur, P. Scipio in
 Hispania cum hiemem totam reconciliandis barbarorum
 animis partim donis, partim remissione obsidum captiuor-
 umque absumpsisset, Edesco ad eum clarus inter duces
 2 Hispanos uenit. Erant coniunx liberique eius apud Ro-
 manos; sed praeter eam causam etiam uelut fortuita incli-
 natio animorum quae Hispaniam omnem auerterat ad Ro-
 3 manum a Punico imperio traxit eum. Eadem causa
 Indibili Mandonioque fuit, haud dubie omnis Hispaniae
 principibus, cum omni popularium manu relicto Hasdru-
 bale secedendi in imminentes castris eius tumulos unde per
 4 contentia iuga tutus receptus ad Romanos esset. Has-
 drubal cum hostium res tantis augescere incrementis cer-

14 fuisset ΠN .ald.Frob.1.2: esset $Sp?A^7\theta$ 15 a (fraude) A^7
 $N^4\theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN 16 constitutum ΠN^1 (-tus N), cf. 3.
 22. 4: constitutam θ ald.Frob.1.2, cf. e.g. cc. 17. 14; 23. 5; 30. 6; 38.
 4 (et 1. 50. 1 et 2. 49. 2). Ex his et aliis exemplis patet genus fem. proprie
 usurpari in iuris formulis de die uel statuenda uel statuta; extra has
 formulas licebat semper masculino uti, sed si fem. eligebatur semper
 notionem illam legalem importabat (nisi ubi dies i. q. aetas erat, ut e.g.
 in 29. 1. 23)

17 1 agebantur ΠN ald.Frob.1.2: gerebantur θ partim (re-
 missionem) $CR^1MBDAN\theta$: partis PR ('parti P^2 ' Luchs, quod nos non
 repperimus). De -s pro -m cf. Praef. § 79 et 22. 2. 2 adn. Cf. etiam
 e.g. 26. 1. 4; 26. 39. 14; 27. 1. 15; 27. 27. 3; 28. 2. 12; 28. 5. 8;
 28. 9. 14; 28. 15. 14; 28. 20. 2; 28. 45. 18; 29. 3. 11; 30. 10. 3; 30.
 24. 10; et (-m pro -s) u. c. 40. 7 adn. ad eum ΠN .ald.Frob.1.2:
 om. θ 2 Punico A^7N^4 ut s. l. θ : ponico. PR : poni .c. R^2MB
 $DA?N$ (sed pro a Puni- praebet D apponi): ponico M^2 : poeni C
 3 popularium πA^7N^4 ut s. l. θ : populorum AN
 4 tantis $\Pi N\theta$ (sed -tas J)ald.: tacitis $SpFrob.2$ (de errore cf. cum $Drak$.
 40. 9. 5)

neret, suas imminui ac fore ut, nisi audendo aliquid moueret, qua coepissent ruerent, dimicare quam primum statuit. Scipio audior etiam certaminis erat cum a spe quam 5 successus rerum augebat tum quod priusquam iungerentur hostium exercitus cum uno dimicare duce exercituque quam simul cum uniuersis malebat. Ceterum etiamsi cum pluri- 6 bus pariter dimicandum foret, arte quadam copias auxerat. Nam cum uideret nullum esse nauium usum, quia uacua omnis Hispaniae ora classibus Punicis erat, subductis nauibus Tarracone nauales socios terrestribus copiis addidit; et armorum affatim erat (et) captorum Carthagine et 7 quae post captam eam fecerat tanto opificum numero incluso.

Cum iis copiis Scipio ueris principio ab Tarracone 8 egressus—iam enim et Laelius redierat ab Roma, sine quo nihil maioris rei motum uolebat—ducere ad hostem pergit. Per omnia pacata eunti, ut cuiusque populi fines transiret 9 prosequentibus excipientibusque sociis, Indibilis et Mandonius cum suis copiis occurrerunt. Indibilis pro utroque 10 locutus haudquaquam (ut) barbarus stolide incauteue, sed

4 moueret *C¹M³ald.*: mouerent ΠN De -rent pro -ret et -rant pro -rat cf. *Praef.* § 79 et e.g. 26. 8. 7; 26. 28. 13; 26. 51. 11; 27. 1. 5; 27. 5. 14; 28. 6. 11; 28. 15. 11; 30. 33. 10 ruerent *SpA⁷N⁴ ut s. l. θFrob.2*: fluere Π(*C?*)N.ald., fort. recte (sed aliud 7. 29. 5; 7. 32. 7): fluere *C² in ras.*: an fluere ruerent legendum? 5 audior πA⁷N⁴ ut s. l. θald.Frob.1.2: audius AN a Sp?Frob.2, cf. e.g. 26. 1. 3: ea ΠNθald., uix recte, quamquam conferendum est e.g. 1. 23. 10 6 Punicis erat A⁷N⁴θald.Frob.1.2: om. ΠN, u. infra 7 et captorum Carthagine *Alschevski*: captorum Carthagine A⁷N⁴θald.Frob.1.2: om. ΠN (linea ante alterum et omissa, cf. § 9 infra et 26. 51. 8 adn.) numero incluso A⁷N⁴θald.Frob.1.2: om. ΠN (sed uoces Cum iis copiis (§ 8) scribit P uelut nouam paragrapham incepturus, unde conicere licet lineam solita breuiorem excidisse): ad lineam supplendam coniciunt numero (officinis) incluso *Weissenb.* (n. in officinis inc. *Perthes*), cf. 26. 51. 7, numero illic incluso *Roszbach*, frustra 8 copiis ΠNθald.: om. Sp ut uid.Frob.2 iam enim ΠNθ: om. Sp, lacunula relicta motum ΠNSp ut uid. ald.Frob.1.2: om. θ 9, 10 post Indibilis (§ 9 om. et . . . Indibilis ΠN, xlii litteris (fort. iii lineis) ob ὄμ. deperditis, cf. 26. 51. 8 adn.: supplent A⁷ uel A⁸N³θald.Frob.1.2 10 ut ald.Frob.1.2: om. ΠNθ, cf. 28. 5. 2; 30. 2. 8

potius cum uerecundia (ac) grauitate, propiorque excusanti
 transitionem ut necessariam quam glorianti eam uelut
 11 primam occasionem raptam; scire enim se transfugae
 nomen exsecrabile ueteribus sociis, nouis suspectum esse;
 neque eum se reprehendere morem hominum si tam anceps
 12 odium causa, non nomen faciat. Merita inde sua in duces
 Carthaginienses commemorauit, auaritiam contra eorum
 superbiamque et omnis generis iniurias in se atque populares.
 13 itaque corpus dumtaxat suum ad id tempus apud eos fuisse:
 animum iam pridem ibi esse ubi ius ac fas crederent coli;
 ad deos quoque confugere supplices qui nequeant hominum
 14 uim atque iniurias pati. se id Scipionem orare ut transitio
 sibi nec fraudi apud eum nec honori sit. quales ex hac die
 experiundo cognorit, perinde operae eorum pretium faceret.
 15 Ita prorsus respondet facturum Romanus, nec pro trans-

10 ac *Alschefski*: et C¹ uel C²: om. ΠNθ et (sed uerecunda
 grau-) *ald.Frob.1.2* excusanti C²M²BDANθ: excusati π, cf. c.
 16. 8 quam ΠNθ*ald.Frob.1.2*: qua Sp eam uelut C²θ*ald.*:
 ea uelut ΠNSp, cf. 26. 41. 12 *adn.*: ea uelut ad *Rhen.Frob.2*
 raptam πN²θ*ald.*: rapta Sp*Frob.2*: ratam AN 11 se (repre-
 hendere) M²BDANSp ut *uid. θald.*: si πN morem A² *ed.*
Mediol. 1505 Rhen.Frob.2: amorem SpA⁷N⁴θ: nomen Π (A[?] et A^{v?}
 uocem ab A⁷ *erasam restituens*) Nθ*ald.* tam ΠNθ*ald.Rhen.*:
 tamen Sp²N⁶*Frob.2* 12 iniurias A⁷N⁴θ*ald.Frob.1.2*: iniuriam
 C⁴M¹ uel M²: iniuria ΠN; cf. de -s *omisso e.g.* 26. 2. 5; 26. 12. 10;
 26. 23. 4; 26. 48. 7; 27. 6. 6; 27. 47. 4; 27. 49. 5; 28. 1. 2; 28. 5.
 12; 28. 14. 5; 30. 11. 4 (u. de -s *addito* 26. 40. 14 *adn.*) in se
 atque A⁷N⁴ ut s. l. θ*ald.Frob.1.2*: in statque Π(A[?])N (*del. in C⁴*) *sed*
in P post primam litteram uocis iniuria cetera obscura sunt, ubi aliquid
infra uidetur primo scriptum esse. Fort. iteratas primo scripsit P, quod
ipse (ubi uidit praesumptum) in iniurias mutare uoluit, unde iniurias
iteratas in se atque conicias 13 ad deos A⁷θ*Frob.1.2*: adeos
 (uel ad eos) ΠN*ald.* 14 transitio C² uel C³A⁷N⁴ ut s. l. θ *Edd.*:
 transitio P: traditio Π²(A[?])N hac ΠN*ald.*: ea SpA⁷N⁴ ut s. l. θ
Frob.2 (cf. c. 16. 16 *adn.*) cognorit PCR: cognouerit R¹MBD^x(-ouit
 D)ANθ operae (uel -re) PN⁴ ut s. l. θ*ald.Frob.1.2*: opera Π²N
 faceret ΠNAldus: faciat SpN⁴ ut s. l. θ *Edd. ante Ald.Frob.2,*
*sed faceret Liuianae structurae similis. Vide 23. 43. 12 *adn.* et App.*
II ad Liui lib. II Cantab. 1901 editum de temporib. in O. O. uariatis.
Cf. etiam 26. 3. 2; 26. 29. 7; 26. 36. 2; 27. 43. 8; 27. 51. 3; 28. 2. 2;
28. 5. 15; 28. 7. 7; 28. 28. 7; 28. 34. 10 (?); 30. 42. 10 et 18 et 19
 15 ita prorsus MN⁴θ*ald.Frob.1.2*: prorsus ita A^v in *margin.*:
 ita prorsus PCR: ita pro suis BD: pro suis ita AN: ita N²

ugis habiturum qui non duxerint societatem ratam ubi nec di-
 ini quicquam nec humani sanctum esset. Productae deinde 16
 n conspectum iis coniuges liberique lacrimantibus gaudio
 edduntur, atque eo die in hospitium abducti: postero die 17
 oedere accepta fides dimissique ad copias adducendas.
 isdem deinde castris tendebant donec ducibus iis ad
 ostem peruentum est.

Proximus Carthaginiensium exercitus Hasdrubalis prope 18
 rbem Baeculam erat. Pro castris equitum stationes habe-
 ant. In eas uelites antesignanisque et qui primi agminis 2
 rant aduenientes ex itinere priusquam castris locum acci-
 erent, adeo contemptim impetum fecerunt ut facile
 ppareret quid utrique parti animorum esset. In castra 3
 repida fuga compulsi equites sunt signaque Romana portis
 rope ipsis inlata. Atque illo quidem die inritatis tantum 4
 d certamen animis castra Romani posuerunt: nocte Has- 5
 rubal in tumulum copias recipit plano campo in summo
 atentem; fluuius ab tergo, ante circaque uelut ripa prae-
 eps oram eius omnem cingebat. Suberat et altera inferior 6
 immissa fastigio planities; eam quoque altera crepido
 aud faciliior in adscensum ambibat. In hunc inferiorem 7

16 iis *A^rald.*: is *PCR*: eius *Sp[?]A^rN⁴* ut s. l. *θFrob.2*: his *R¹MB*
A^rN (*hic tamen ipse eius suprascriptit, his dclens; tum eius ut s. l.*
per 1 suum) commendat *N⁴*) abducti *πSp[?]B²N^rFrob.2*: adducti
θald. 17 castris *ΠN*: in castris *N⁴* ut s. l. *θald.Frob.1.2* (*si-*
1 A^r)

18 1 Baeculam *Sigonius ex c. 20. 3 et Polyb. 10. 38. 7*: betulam *A⁶?*
ec- A^rθ: baesulam *πA^r(sed bes-)N*: belusam *D*: regulam (*uel*
egulam) *N⁴* ut s. l.: *add. in marg. besula urbs A^r* (betula *A⁴*)
 In *N⁴* ut s. l. *θ*: *om. ΠN, cf. 26. 13. 7 adn.* accipere *ΠN*:
 perent *N⁴* ut s. l. *θald.Frob.1.2* 3 ipsis *πA^rN⁴Aldus*: *om. A*
θ Edd. ante Ald. 4 illo *ΠN.ald.Frob.1.2*: eo *θ* 5 reci-
 t *ΠN*: recepit *N⁴* ut s. l. *θald.Frob.1.2, cf. c. 5. 9 adn.* patentem
 m; fluuius *Sp* ut *uid. A^rN⁴θFrob.2*: patent. et (*uel* patentet) fuluius
 uiuus *A^r?* fluuius *N*) *ΠN*: patent fluuius *N¹*: patentem et fluuius
 d. 6 et *ΠN.ald.Frob.1.2*: ex *N¹θ* inferior *A^r?*
4 ut s. l. θ: interior *ΠN* altera (crepido) *Frob.1.2*: alteram
N.ald., cf. 26 40. 11 adn. faciliior in ads- (*sed as-*)-censum
ed -su K) *ΠNθald.Frob.1.2*: faciliiori adscensu *Madv., sed codd. lectio*
sendenda est subaudiendo 'faciliior Romanis in adscensum uenientibus'.
 etiam e.g. in utramque partem

campum postero die Hasdrubal postquam stantem pro castris hostium aciem uidit, equites Numidas leuiumque armorum Baliares et Afros demisit.

8 Scipio circumuectus ordines signaque ostendebat hostem
 9 praedamnata spe aequo dimicandi campo captantem tumu-
 10 los, loci fiducia non uirtutis armorumque stare in conspectu;
 11 sed altiora moenia habuisse Carthaginem, quae transcendis-
 12 set miles Romanus; nec tumulos nec arcem, ne mare quidem armis obstitisse suis. ad id fore altitudines quas cepissent hostibus ut per praecipitia et praerupta salientes
 13 fugerent; eam quoque se illis fugam clausurum. Cohortesque duas alteram tenere fauces uallis per quam deferretur annis iubet, alteram uiam insidere quae ab urbe per tumuli obliqua in agros ferret. Ipse expeditos qui pridie stationes hostium pepulerant ad leuem armaturam infimo
 14 stantem ~~supercilio~~ ducit. Per aspreta primum, nihil aliud quam uia impediti, iere; deinde ut sub ictum uenerunt, telorum primo omnis generis uis ingens effusa in eos est. ipsi contra saxa quae locus strata passim, omnia ferme missilia, praebet ingerere, non milites solum, sed etiam turba-
 15 calonum immixta armatis.

7 Bali- ΠN (cf. 21. 21. 12 adn.): bale- M²A⁷θ; bali- praebet P in c. 2. 6; 28. 37. 8; 28. 46. 7 al. demisit Aldus Frob.1.2, cf. 7. 23.

(ubi dem. contra codd. legendum): dimisit ΠNθ Edd. ante Ald.

8 aequo dimicandi θFrob 2: dimicandi aequo ΠN(equo)ald. Cf. c. 11 11 et 28. 2. 15 adn. armorumque ΠN.ald. (-que ut e.g. in 7. 34 12; 21. 10. 12): aut armorum Sp?N⁴θFrob.2 9 ne PCRA

Frob.2: nec R¹MBDANθald. hostibus Sp?N⁴ ut s. l. Frob. 2

hostes ΠNθald. (Cf. de -is et -ib. corruptis c. 2. 8) 10 defe-

retur πN⁷(-ff- N)J.ald.: deferreretur D: defertur Sp?KFrob.2

ab urbe PMN Edd.: ad urbe N^x (non N⁴ ut s. l.) in agros.

MN Edd.: per in agros N⁷ (non N⁴) qui aliquid ab N⁴ scriptum eras infimo ΠN.ald.Frob.1.2 (sc. 'infima parte inferioris planitei')

in summo A^v ut s. l. θ 11 aspreta SpFrob.2, cf. e.g. 9. 35-

cum adn.: aspera ΠNθald. primum Sp ut uid. A⁷N⁴ ut s. l.

ald.Frob.1.2: prima ΠN (cf. c. 30. 12 adn.): primo M² ictu

πN⁴ ut s. l.: iactum ANθald.Frob.1.2 12 praebet A⁷N⁴ ut s.

ald.Frob.1.2: praemet πN: premet CD (in C omnia . . . premet x notata sunt): prement A

Ceterum quamquam adscensus difficilis erat et prope 13
 obruebantur telis saxisque, adsuetudine tamen succedendi
 muros et pertinacia animi subierunt primi. Qui simul cepere 14
 aliquid aequi loci ubi firmo consisterent gradu, leuem et
 concursatorem hostem atque interuallo tutum cum procul
 missilibus pugna eluditur, instabilem eundem ad comminus
 conserendas manus, expulerunt loco et cum caede magna
 in aciem altiore superstantem tumulo impegere. Inde 15
 Scipio iussis aduersus mediam euadere aciem uictoribus
 ceteras copias cum Laelio diuidit, atque eum parte dextra
 tumuli circumire donec mollioris adscensus uiam inueniret
 iubet: ipse ab laeua, circuitu haud magno, in transuersos
 hostes incurrit. Inde primo turbata acies est dum ad cir- 16
 cumsonantem undique clamorem flectere cornua et obuer-
 dere ordines uolunt. Hoc tumultu et Laelius subiit; et 17
 eum pedem referunt ne ab tergo uulnerarentur, laxata prima
 acies locusque ad euadendum et mediis datus est, qui per 18
 eam iniquum locum stantibus integris ordinibus elephantis-
 que ante signa locatis nunquam euasissent. Cum ab omni 19
 parte caedes fieret Scipio, qui laeua cornu in dextrum
 incurrerat, maxime in nuda latera hostium pugnabat; et 20
 eum ne fugae quidem patebat locus; nam et stationes
 trimque Romanae dextra laeuaque insederant uias, et porta
 astrorum ducis principumque fuga clausa erat, addita

13 adscensus (uel asc-) *CM²BDAN⁰*: accensus *PRM*
 13, 14 primi. Qui $\pi B^2 N \theta$ *ald.Frob.1.2* (interpunxit *N* ante primi):
 primi *qus B*: primique *F. Leo* 14 cum caede ΠN . *ald.*: caede
 $p^2 N^4$ ut s. l. θ *Frob.2* altiore $\Pi N(-rem B^2)$ *ald.*: altiori *Sp⁰*,
art. recte, cf. 9. 34. 23 adn. et Neue-Wagener II p. 266. Cf. etiam c. 30.
 ; 28. 17. 15; 29. 26. 4; 42. 65. 10 15 ipse *MBDAN⁰*: ipsi
 θCR circuitu *MBDAN⁰*: circumitu *PCR, cf. c. 15. 13 adn.*
 17 et (dum) *CMDAN¹(om. N θ ald. : ei PRB* laxata
l² θ ald.Frob.1.2: latata π : lassata *A⁷ N⁴ (an lax-?)*: lata *BDAN*
 19 fieret $\Pi N \theta$ *ald.*: fierent *Sp² Frob.2* incurrerat π :
 incurrerat *AN⁰ ald.Frob.1.2* latera hostium π : hostium latera
N⁰ ald.Frob.1.2, cf. 26. 5. 17 adn. 20 nam *A⁷ N¹ (an N⁴ re-*
scriptus?) θ : om. ΠN , uix recte porta . . . clausa erat (*sed clau-*
*erat RBDAN) πN : portam (-tas A^v) . . . clauserat *MA⁰ θ ald.Frob.1.2**

trepidatione elephantorum quos territos aequae atque hostes timebant. Caesa igitur ad octo milia hominum.

19 Hasdrubal iam ante quam dimicaret pecunia rapta elephantisque praemissis, quam plurimos poterat de fuga excipiens praeter Tagum flumen ad Pyrenaeum tendit. Scipio castris hostium potitus cum praeter libera capita omnem praedam militibus concessisset, in recensendis captiuis decem milia peditum, duo milia equitum inuenit. Ex his Hispanos sine pretio omnes domum dimisit, Afros uendere quaestorem iussit. Circumfusa inde multitudo Hispanorum et ante deditorum et pridie captorum regem eum ingenti consensu appellauit. Tum Scipio silentio per praeconem facto sibi maximum nomen imperatoris esse dixit quo se milites sui appellarent: regium nomen alibi magnum, Romae intolerabile esse. regalem animum in se esse, si id in hominis ingenio amplissimum ducerent, taciti iudicarent: uocis usurpatione abstinerent. Sensere etiam barbari magnitudinem animi, cuius miraculo nominis alii mortales stuperent id ex tam alto fastigio aspernantis. Dona inde regulis principibusque Hispanorum diuisa, et ex magna copia captorum equorum trecentos quos uellet eligere Indibilem iussit.

8 Cum Afros uenderet iussu imperatoris quaestor, puerum adultum inter eos forma insigni cum audisset regii generis esse, ad Scipionem misit. Quem cum percontaretur Scipio

20 atque *N⁴θald.Frob.1.2: om. ΠN*

19 2 Ex his *K: ex iis J.ald.Frob.1.2: ex PRM (his ante hispano omisso): et CDN: exim M²: om. A omnes domum ΠN.ald.*

Frob.1.2: domum omnes θ, cf. c. 37. 5 adn. 3 eum ΠNθ: cum

N² ingenti consensu πA⁷ uel A⁸N²θald.Frob.1.2: om. AN, c.

e.g. § 10 4 intolerabile ΠNθald.: intolerandum SpFrob.2

5 se *N⁴ ut s. l. θald.Frob.1.2: om. ΠN (i.e. inesse) hominis 7*

A⁷NK.ald.Frob.1.2: homines AN⁴ ut s. l. (qui uocem praec. in uidetur substrinxisse): oris J: horis J² in marg. ut s. l. taciti A⁷N⁴ 7

s. l. θ, cf. e.g. 24. 1. 8: tacite (uel -tae) ΠN.ald.Frob.1.2, fort. rec.

6 Sensere *θald.Frob.1.2: censere ΠN alto A⁷θald.Frob.*

1.2: magno ΠN 7 captorum PN: captiuorum N⁷

quis et cuias et cur id aetatis in castris fuisset, Numidam esse ait, Massiuam populares uocare : orbum a patre relic- tum apud maternum auum Galam, regem Numidarum, eductum, cum auunculo Masinissa, qui nuper cum equitatu subsidio Carthaginiensibus uenisset, in Hispaniam traiecisse; prohibitum propter aetatem a Masinissa nunquam ante 10 proelium inisse : eo die quo pugnatum cum Romanis esset inscio auunculo clam armis equoque sumpto in aciem exisse ; ibi prolapso equo effusum in praeceps captum ab Romanis esse. Scipio cum adseruari Numidam iussisset, 11 quae pro tribunali agenda erant peragit ; inde cum se in praetorium recepisset, uocatum eum interrogat uelletne ad Masinissam reuerti. Cum effusis gaudio lacrimis cupere 12 uero diceret, tum puero anulum aureum tunicam lato clauo cum Hispano sagulo et aurea fibula equumque ornatum donat, iussisque prosequi quoad uellet equitibus dimisit.

De bello inde consilium habitum ; et auctoribus quibus- 20 dam ut confestim Hasdrubalem consequeretur, anceps id 2 ratus ne Mago atque alter Hasdrubal cum eo iungerent copias, praesidio tantum ad insidendum Pyrenaeum misso ipse reliquum aestatis recipiendis in fidem Hispaniae populis absumpsit.

Paucis post proelium factum ad Baeculam diebus cum 3

9 esse ΠN , cf. 26. 48. 13 *adn.* : esse se $N^7\theta$: se esse A^v *ald.Frob.1.*

2 (de ordinis uariatione additamentum indicante cf. c. 34. 3 *adn.*)

Massiuam C, cf. Sall. Iug. 35 (alium quemdam eodem nomine) :

massium πN (sed in N -u- pleniore cal., cf. c. 2. 10 *adn.*) J : masium K

eductum $BDAN$: edictum π : educatum M^2A^7 uel $A^8\theta$ *ald.*

Frob.1.2, sed cf. 2. 9. 6 et Lini lib. 2 ed. Cantab. ad loc. 10 prop-

ter aetatem πA^7N^4 uel $N^3\theta$ *ald.Frob.1.2* : om. AN , cf. e.g. § 3

die ΠN : die se N^7 uel $N^4\theta$ *ald.Frob.1.2*, cf. § 9 et 26. 48. 13 *adn.*

inscio $C^2M^2BDAN\theta$ *ald.Frob.1.2* : inscipio π , cf. c. 20. 8 *adn.*

11 uelletne (uel -et ne) $N^4\theta$ *ald.Frob.1.2* : uelle π , cf. c. 1. 11

adn. : uellet M 12 quoad (uel quo ad) $CBAN\theta$ *ald.* : quoac P

RM : quoa D dimisit ΠN *ald.Frob.1.2* : dimittit θ , minus bene

hic

20 1 consequeretur $\Pi N\theta$ *ald.* : persequeretur $Sp?$ *Frob.2*

2 alter $N^4\theta$: om. ΠN *ald.Frob.1.2* ipse $C^4M^2BDAN\theta$: ipso π

3 Bacculam πN^4 (cf. c. 18. 1) : betulam $AN\theta$ (ad b- A^7 : a b- A)

Scipio rediens iam Tarraconem saltu Castulonensi excessisset, Hasdrubal Gisgonis filius et Mago imperatores ex ulteriore Hispania ad Hasdrubalem uenere, serum post male gestam rem auxilium, consilio in cetera exsequenda 4 belli haud parum opportuni. Ibi conferentibus quid in cuiusque prouinciae regione animorum Hispanis esset, unus Hasdrubal Gisgonis ultimam Hispaniae oram quae ad Oceanum et Gades uergit ignaram adhuc Romanorum esse 5 eoque Carthaginensibus satis fidam censebat: inter Hasdrubalem alterum et Magonem constabat beneficiis Scipionis occupatos omnium animos publice priuatimque esse nec transitionibus finem ante fore quam omnes Hispani milites aut in ultima Hispaniae amoti aut traducti in 6 Galliam forent. itaque etiam si senatus Carthaginensium non censuisset, eundum tamen Hasdrubali fuisse in Italiam ubi belli caput rerumque summa esset, simul ut Hispanos omnes procul ab nomine Scipionis ex Hispania 7 abduceret. exercitum eius cum transitionibus tum aduerso proelio imminutum Hispanis repleri militibus, et Magonem Hasdrubali Gisgonis filio tradito exercitu ipsum cum grandi pecunia ad conducenda mercede auxilia in 8 Baliares traicere; Hasdrubalem Gisgonis cum exercitu

3 iam ΠN .ald.Frob.1.2: om. θ (iam ante excess- praebentes, cf. c. 37
5 adn.) Gisgonis filius (uel fil.: lil B) πB^2 ald.Frob.1.2: filii
gisgonis θ , cf. adn. pracc. exsequenda (uel exe-) $\Pi N\theta$
exsequendi Madv. Em. p. 396 belli $M^2BDAN\theta$: uelli
haud A^1N^4 ut s. l. θ ald.Frob.1.2: hauo P (cf. 28. 18. 6): hann
 π^2 , cf. 28. 8. 4 adn.: anno AN: animo C^4 ut s. l. 4 prouincia
(uel -cie uel -tie) $\Pi N\theta$ ald.Frob.1.2, quod tutari uolt Johnson, cuiusqu
pro Masculino genere interpretatus (et de regione prou. cf. c. 35. 10)
ipse delere malim ut ex glossemate ortum: prouincia ac Riemann (iar
prouincia et Madv.) Hispaniae oram A^7 uel A^8N^4 (horam)ab
Frob.1.2: hispaniaeorum PR: hispaniam eorum CMBDAN
Gades C(sed -is) $M^2BDAN\theta$, cf. 21. 21. 9 adn.: cadis PR: cades R^2
5 amoti ΠN .ald.: moti $SpN^7\theta$ Frob.2 6 itaque etiam
 ΠN .ald.Frob.1.2: ita θ rerumque A^1N^4 ut s. l. θ : rerum ΠA
cf. 26. 11. 12 adn. (c): et rerum C^2 ald.Frob.1.2 ut Sp^2N^4
s. l. θ Frob.1.2: et ΠN .ald.

penitus in Lusitaniam abire, nec cum Romano manus conserere; Masinissae ex omni equitatu quod roboris esset tria milia equitum expleri, eumque uagum per citeriorem Hispaniam sociis opem ferre, hostium oppida atque agros populari;—his decretis, ad exsequenda quae statuerant duces digressi. Haec eo anno in Hispania acta.

Romae fama Scipionis in dies crescere, Fabio Tarentum 9 captum astu magis quam uirtute gloriae tamen esse, Fului senescere fama, Marcellus etiam aduerso rumore esse, super- 10 quam quod primo male pugauerat, quia uagante per Italiam Hannibale media aestate Venusiam in tecta milites abduxisset. Inimicus erat ei C. Publicius Bibulus tribunus 11 plebis. Is iam a prima pugna quae aduersa fuerat adsiduis contionibus infamem inuisumque plebei Claudium fecerat, et iam de imperio abrogando eius agebat cum tamen neces- 12 sarii Claudii obtinuerunt ut relicto Venusiae legato Marcellus Romam rediret ad purganda ea quae inimici obicerent nec

8 Lusitaniam $M^2A^7N^1\theta$: dusitanum P : lusitanum π^2R^2N (iusit- R)
 Romano manus $SpA^7N^4\theta$ $Frob.2$: romanus ΠN , cf. c. I. 11.
 adn.: romanis M^1B^x : romanis manus *ald.* uagum N^4 ut s. l. θ
ald.Frob.1.2: uacuum ΠN , cf. c. 16. 4 adn. duces $A^xN^4\theta$ *ald.*
Frob.1.2: om. ΠN acta $N^4\theta$ *ald.Frob.1.2*: accepta ΠN . De studio
 'architectonico' Puteani cf. Praef. § 48 et 22. 39. 20; 22. 41. 7 (amplifica-
 tio ibi ex dittogr. orta) adnn. Cf. in hoc tomo e.g. 26. 9. 7; 26. 31. 3; 27.
 1. 8; 27. 19. 10; 27. 30. 11; 27. 31. 1; 27. 32. 4; 27. 51. 13; 28. 1. 2;
 28. 2. 8; 28. 12. 1; 28. 16. 8; 28. 31. 5; 28. 36. 13; 29. 1. 8; 29. 27.
 3; 30. 10. 8; 30. 11. 6. De erroribus sim. correctoris P^2 cf. 28. 8. 4
 adn.
 9 astu magis SpA^7 ut s. l. N^4 ut s. l. θ $Frob.2$: agis P cf.
 c. I. 11 adn.: magis π^2 : ingenio magis AN *ald.*: fraude magis C^4 :
 astu Gron. fama $CRBDAN\theta$ *Edd.*: famam $PMN^x(N^6?)$, cf. 26.
 40. 11 adn. 10 tecta $\Pi N\theta$ *ald.Frob.1.2*: exta Sp : aestiua dubi-
 tanter Rhen. 11 ei M^1A^7 uel $A^8\theta$ *ald.Frob.1.2*: et ΠN : ei et
 N^2 uel N^4 ut s. l. (num recte?) plebei πN : pl. RB : plebi A^7
 uel A^8N^2 uel $N^7\theta$ 12 cum tamen CN^2 uel N^4 *ald.Frob.1.2* (recte
 hic, non ut in 6. 42. 11 ubi tandem Perizonius): cum tamen PR : cum
 tam R^2MBDAN : tum tamen θ ut A^7N^2 uel N^4 ut s. l. θ : om.
 ΠN (post -unt perditum) Romam M^2N^2 uel N^4 ut s. l. θ : romae
 ΠN rediret ΠN *ald.*: ueniret $Sp\theta$ $Frob.2$ obicerent A^7N^4 ut
 s. l. θ *ald.Frob.1.2*: decernerent ΠN , unde conicit Castiglioni decerne-
 retur pro ageretur inf. (ΠNSp : agerent *ald.*), uix recte, quamquam
 fatemur excusationem erroris Puteani latere nec $\pi N\theta$ *Edd.*: ne
 $CM^2A^7?$

13 de imperio eius abrogando absente ipso ageretur. Forte sub
idem tempus et Marcellus ad deprecandam ignominiam et
21 Q. Fulvius consul comitorum causa Romam uenit. Actum
de imperio Marcelli in circo Flaminio est ingenti concursu
2 plebisque et omnium ordinum. Accusauit tribunus plebis
non Marcellum modo, sed omnem nobilitatem: fraude
eorum et cunctatione fieri ut Hannibal decimum iam
annum Italiam prouinciam habeat, diutius ibi quam
3 Carthagine uixerit; habere fructum imperii prorogati
Marcello populum Romanum; his caesum exercitum eius
4 aestiua Venusiae sub tectis agere. Hanc tribuni orationem
ita obruit Marcellus commemoratione rerum suarum ut non
rogatio solum de imperio eius abrogando antiquaretur, sed
postero die consulem eum ingenti consensu centuriae
5 omnes crearent. Additur collega T. Quinctius Crispinus,
qui tum praetor erat. Postero die praetores creati P.
Licinius Crassus Diues pontifex maximus, P. Licinius Varus
Sex. Iulius Caesar Q. Claudius.
6 Comitiorum ipsorum diebus sollicita ciuitas de Etruriae
defectione fuit. Principium eius rei ab Arretinis fieri C.
Calpurnius scripserat, qui eam prouinciam pro praetore obti-
7 nebat. Itaque confestim eo missus Marcellus consul

21 I plebisque ΠN.ald.Frob.1.2, cf. 29. 22. II (I. 43. 2; 2. 59. 7):
plebis θ omnium A⁷N²θ: omni ui Π(omni | ui P)N
2 Accusauit SpFrob.2: accusauitque ΠNθald., fort. recte ut causa con-
cursus omnium ordinum explicetur, cf. 26. 30. 12 3 Venusiae
C²A⁷N⁴θald.: uenusia ΠN 4 antiquaretur BDA⁷ in marg. Nθ
ald.: antequaereretur π, cf. c. 20. 8 adn 5 Additur ΠN.ald.
Frob.1.2: additus θ, cf. 26. 16. 2 adn. T. M²ANθald.Frob.1.2,
cf. c. 22. 1: tum π (i.e. conlegatum), sc. ex sq. tum praesumpto: ti P²
qui tum CM²BDAN¹θ: quintu PR: quintum MN: quitu P²
Postero die (diei R²) ΠN.ald.Frob.1.2: tum θ Crassus
CN¹θ: arassus (cra- A⁷) crassus πN Diues A⁷N⁴ ut tert. lect.
θ: diuerso Π(A²): diuiso N: diu N¹ ut s. l. post Claudius praeb-
ent Flamen Frob 2, Flaminus Lov. I Aldus, sc. ex c. 22. 3 sumptum
(u. adn. ad loc.): ignorant ΠNθ Edd. ante Ald. 6 pro praetore
Lov. I et in c. 22. 4 Lov. 3: pro. pr (uel prop̄r) ΠN (et in c. 22. 4):
propraetor A⁷θ; cf. e.g. 26. 1. 7; 26. 2. 4; 27. 7. 11; 27. 29. 6; 27.
33. 8; 27. 35. 2; 30. 1. 3; 30. 27. 8 7 Itaque ald.Frob.1.2:
aque PRM: atque CM²BDAN: ita θ

designatus, qui rem inspiceret ac, si digna uideretur, exercitu accito bellum ex Apulia in Etruriam transferret. Eo metu compressi Etrusci quieuerunt. Tarentinorum legatis pacem petentibus cum libertate ac legibus suis responsum ab senatu est ut redirent cum Fabius consul Romam uenisset.

Ludi et Romani et plebei eo anno in singulos dies restaurati. Aediles curules fuere L. Cornelius Caudinus et Ser. Sulpicius Galba, plebei C. Seruilius et Q. Caecilius Metellus. Seruilium negabant iure aut tribunum plebis uisse aut aedilem esse, quod patrem eius, quem triumuirum agrarium occisum a Boiis circa Mutinam esse opinio per nouem annos fuerat, uiuere atque in hostium potestate esse satis constabat.

Vndecimo anno Punici belli consulatum inierunt M. 22 Marcellus quintum—ut numeretur consulatus quem uitio creatus non gessit—et T. Quinctius Crispinus. Vtrisque consulibus Italia decreta prouincia est et duo consulum prioris anni exercitus—tertius Venusiae tum erat, cui Marcellus praefuerat—ita ut ex tribus eligerent duo quos uellent, tertius ei traderetur cui Tarentum et Sallentini prouincia uenisset. Ceterae prouinciae ita diuisae: praetoribus, P. Licinio Varo urbana, P. Licinio Crasso pontifici maximo

9 in singulos $\pi^r R^2 N \theta$ ald.: sin singulos PR (i.e. annos in s.): singulos Frob.2 et Luchs 1889 uestigiis Riemanni insistens, uix recte nam c. 6. 19; 29. 38. 8; 30. 26. 11 non eadem est formula instaurati $M^2 A^1$ ut uid. N^4 (-auiat N) θ ald. Frob. 1.2: in restaurati ΠN .. (Cornelius) A^1 uel $A^8 \theta$ ald. Frob. 1.2: om. ΠN Caudinus Frob. 2: gaudinus ΠN : claudius θ ald. et Q. Caecilius Metellus $A^1 N^4 \theta$ ald Frob. 1.2: om. ΠN , cf. 26. 51. 8 adn. 10 a (uel ab) Boiis $CA^1 \theta$: a bolis ΠN : a bohiis N^3 nouem C, cf. 21. 25. 3: exem π (sed in M littera -x- magnis litteris scribitur, cf. 23. 19. 17 dn.): decem $AN \theta$ ald. Frob. 1.2 Mutationes aliquae a barbaro uodam factae sequuntur in N, quas omnes Luchs falso ad Spirenianam originem attribuit

22 1 T. $A^1 N^3 \theta$ ald., cf. c. 21. 5: om. ΠN 2 Vtrisque consulibus N .ald., cf. e.g. 29. 37. 17: utrique consulum $Sp^2 \theta$ Frob. 2

Varo . . . Licinio $A^1 N^4 \theta$ ald. Frob. 1.2: om. ΠN , linea xviii ltt. post Licinio deperdita. cf. 26. 51. 8 adn.

peregrina et quo senatus censuisset, Sex. Iulio Caesari
 4 Sicilia, Q. Claudio [Flamini] Tarentum. Prorogatum imperium in annum est Q. Fulvio Flacco ut prouinciam Capuam quae T. Quincti praetoris fuerat cum una legione obtineret. Prorogatum et C. Hostilio Tubulo est ut pro
 1 praetore in Etruriam ad duas legiones succederet C.
 5 Calpurnio. Prorogatum et L. Veturio Philoni est ut pro praetore Galliam eandem prouinciam cum iisdem duabus
 6 legionibus obtineret quibus praetor obtinisset. Quod in L. Veturio, idem in C. Aurunculeio decretum ab senatu, latumque de prorogando imperio ad populum est qui praetor Sardiniam prouinciam cum duabus legionibus obtinuerat. Additae ei ad praesidium prouinciae quinquaginta longae naues quas P. Scipio ex Hispania misset. Et P. Scipioni et M. Silano suae Hispaniae suique exercitus in annum decreti. Scipio ex octoginta nauibus quas aut secum ex Italia adductas aut captas Carthagine habebat
 8 quinquaginta in Sardiniam tramittere iussus, quia fama erat magnum naualem apparatus eo anno Carthagine esse

3 Flamini (uel fl.) π Frob.2, cf. c. 21. 5 adn.: flaminio $M^2AN\theta$ ald. seclusit Johnson (monente B. L. Hallward); neque enim si hic flamen Dialis fuisset, factus esset praetor cum imperio, et siue unum ex flammis maioribus hunc fuisse credas seu cognomen Flaminis (non alibi repertum huic indas, patricium fuisse coniciendum est, neque eundem atque tribuum illum qui in 21. 63. 3 nominatur. Fort. in marg. archetypi addidero aliquis Flaminini ut uoces (§ 4) t. quinti praetoris (v lineis infra in scriptas) cognomine illo inlustri explicaret, alium quam T. Quinctium consulem hic nominari perperam ratus, idque ex marg. perperam huc recepit P

4 imperium in annum ΠN .ald.Frob.1.2: in annum imperium θ , fort. recte, cf. Luchs Proleg. p. cx quae T. PCS Frob.2: qua et RMBDAN: qua M^2 : qua et T. A^7 : qua T. θ : i qua et T. ald.

Quincti (sed quinti) $\pi Sp?$: quintus BD: quinctius (uel quinct-) $AN\theta$ ald.

pro praetore] u. c. 21. 6 adn. succederet $A^7N^4\theta$ ald.Frob.1.2: sc. (uel sc) cederet πB^2N (om. Etr. . . . pro praetore § 5 B)

5 Prorogatum $CM^2B^2A^7N^3$ praerogatum πN , cf. c. 13. 2 adn. eandem N^3 uel $N^5\theta$ ald tandem ΠN

6 Additae ei $A^7\theta$ ald.Frob.1.2: additum et $\Pi(A N$: addita N^4 ut s. l. et delens (quod non uidit Luchs) quinquaginta longae N^4 ut s. l. θ ald.Frob.1.2: quinquagintae P, cf. c. 1. adn.:

7 tramittere Π^2 uel $\Pi^1N\theta$, cf. c. 5. adn.: transmitters P

ducentis nauibus omnem oram Italiae Siciliae Sardiniaeque impleturos. Et in Sicilia ita diuisa res est: Sex. Caesari 9 exercitus Cannensis datus est: M. Valerius Laeuinus—ei quoque enim prorogatum imperium est—classem quae ad Siciliam erat nauium septuaginta obtineret; adderet eo triginta naues quae ad Tarentum priore anno fuerant; cum ea centum nauium classe si uideretur ei praedatum in Africam traiceret. Et P. Sulpicio ut eadem classe Mace- 10 doniam Graeciamque prouinciam haberet prorogatum in annum imperium est. De duabus quae ad urbem Romam fuerant legionibus nihil mutatum. Supplementum quo 11 opus esset ut scriberent consulibus permissum. Vna et uiginti legionibus eo anno defensum imperium Romanum est. Et P. Licinio Varo praetori urbano negotium datum 12 ut naues longas triginta ueteres reficeret quae Ostiae erant et uiginti nouas naues sociis naualibus compleret, ut quinquaginta nauium classe oram maris uicinam urbi Romanae ueri posset. C. Calpurnius uetitus ab Arretio mouere 13 exercitum nisi cum successor uenisset; idem et Tubulo imperatum ut inde praecipue caueret ne qua noua consilia orerentur.

Praetores in prouincias profecti: consules religio tenebat 23 quod prodigiis aliquot nuntiatis non facile litabant. Et ex 2

8 Siciliae Sardiniaeque $\pi N.ald.$ (Sic.-que ac S. $Sp^? \theta Frob.2$)
 9 Sicilia $\pi^x N \theta$: siciliae P ita $\Pi N.ald.Frob.1.2$: om. θ
 diuisa πN : diuersa D: diuise N^x (fort. N^4) θ est (post res) Π
 $N.ald.Frob.1.2$: om. $Sp^? N^2 \theta$, fort. recte Π ut $N^4 \theta ald.Frob.1.2$:
 om. ΠN consulibus $N^4 \theta$: consules ΠN Π urbano θ :
 urbem π , cf. e.g. cc. 4. 4; 33. 8; 26. 3. 9 (25. 1. Π adn.): urbis $M^2 B$
 DAN: urbe C^x compleret $\theta Frob.2$: impletet (uel inp-) $\Pi N.ald.$
 maris A^1 uel $A^v? N^4 \theta$: magis ΠN Π idem $\pi N \theta$ Edd.:
 om. B: eidem J. Perizonius, sensum perperam interpretatus
 caueret $M^2 N^4$ ut s. l. θ : caperet ΠN orerentur Luchs 1879 p.
 xxviii: orerentur N^4 ut s. l. $\theta ald.Frob.1.2$ (sed de forma Liuiana cf.
 31. 5 adn. (et Neue-Wagener III p. 254) et 28. 46. 12; 29. 6. 11;
 29. 12. 5): caperentur ΠN , quod ex correctura aliqua uocis caperet
 sine dubio ortum est. cf. e.g. 4. 7. Π adn.

23 Π quod prodigiis . . . litabant] om. N: supplet N^3 in marg.

Et ex ΠN : ex $\theta ald.Frob.1.2$

Campania nuntiata erant Capuae duas aedes, Fortunae et Martis, et sepulcra aliquot de caelo tacta, Cumis—adeo minimis etiam rebus prava religio inserit deos—mures in aede Iouis aurum rosisse, Casini examen apium ingens in foro consedis-
 3 se; et Ostiae murum portamque de caelo tactam, Caere uolturium uolasse in aedem Iouis, Volsiniis
 4 sanguine lacum manasse. Horum prodigiorum causa diem unum supplicatio fuit. Per dies aliquot hostiae maiores sine litatione caesae diuque non impetrata pax deum. In capita consulum re publica incolumi exitiabilis prodigiorum euentus uertit.

5 Ludi Apollinares Q. Fulvio Ap. Claudio consulibus a P. Cornelio Sulla praetore urbano primum facti erant; inde omnes deinceps praetores urbani fecerant; sed in unum
 6 annum uouebant dieque incerta faciebant. Eo anno pestilentia grauis incidit in urbem agrosque, quae tamen magis in
 7 longos morbos quam in ^{pernitiales} pernitiales euasit. Eius pestilentiae

2 Cumis *Lipsius*: cum iis *PCR.ald.Frob.1.2*: cum his *C²R²M²B²D²N⁶K*: cum *AN* (*mox inerat pro inserit intrudit N⁶, ibi interpungens ut deos mures coniungantur*) prava *A⁷θald.Frob.1.2*: parua *ΠN*

Casini *ΠN³J* et (*sed -ss-*) *ald.Frob.1.2*: Casilini *K* quod uoluit *Pichon*, recte si Campania supra seuerè interpretèris (*om. N* Casini . . . consedis-
 3 se: *supplet N³*) 3 Ostiae (*sed -ie*) *K*: hostiae (*uel -ie*)

C²A¹ald.Frob.1.2: hostiam *N* (*ut puto*) *J*: ostis *π*, *sed cf. cc. 11. 2; 22. 12; 26. 19. 11 adn.*: ostiis *M²*: hostis *CDN^x*: osti *A* uolturium (*sed uul-*) *Π(A[?])N.ald.Frob.1.2, cf. c. 11. 4*: uulturem *A⁷* uel *A⁸N⁴(uix N²)*
 θ uolasse *ΠN¹θ*: uocasse *N*: inuolasse *Madv.*, non necess.

Volsiniis *cf. It. Dial. I p. 390*: uulsinis (-us *N*) *ΠN¹*: uul-(uol- *K*) sciniis θ
 5 Claudio consulibus a P. *Vat.ald.Frob.1.2*: *om. ΠN*
 θ, linea haud minus xvii litt. post Ap. deperdita, *cf. 26. 51. 8 adn.*

uouebant *P*: uolebant *N*: uomebant (1) *N⁶* incerta θ
Frob.2, cf. c. 16. 16 adn.: incerto *ΠN.ald.* 6 in urbem *M¹* uel

M²A¹N²θald.: in urbe (-be *B*) *ΠN*, *cf. 26. 41. 12 adn.*: per urbem *Sp*
Frob.2, fort. recte longos morbos *Sp ut uid. θFrob.2*: morbos
 longos *ΠN.ald., cf. 28. 2. 15 adn.* in pernitiales *Sp, cf. Munro*

ad Lucr. 1. 451: in pernitibilis *PRM*: in (im- *D*) perniciabilis (-es *A⁷*) *CBDA, fort. recte, cf. Tac. Ann. 4. 34*: in (im- *N⁶*) pernici-(uel -ti-)ales *N⁶θald. et in Frob.2 retentum* (impernicialibus *N*): interniciales *Rhen.* Harum uocum cum nulla alibi apud *Liuium* reperta sit, uox illa antiquior pernitiales aptior huic loco nobis uidetur esse, nec non *codd. testimonio probari*

causa et supplicatum per compita tota urbe est et P. Licinius Varus praetor urbanus legem ferre ad populum iussus ut iudi in perpetuum in statam diem uouerentur. Ipse primus ita uouit, fecitque ante diem ^{5^{ta} nonas} tertium nonas Quinctiles. Is dies deinde sollempnis seruatus. ^{20913.C.}

De Arretinis et fama in dies grauior et cura crescere **24** patribus. Itaque C. Hostilio scriptum est ne differret obsides ab Arretinis accipere, et cui traderet Romam deducendos C. Terentius Varro cum imperio missus. Qui ut uenit, extemplo Hostilius legionem unam quae ante urbem castra habebat signa in urbem ferre iussit praesidiaque locis doneis disposuit; tum in forum citatis senatoribus obsides imperauit. Cum senatus biduum ad considerandum [tempus] peteret, aut ipsos extemplo dare aut se postero die senatorum omnes liberos sumpturum edixit. Inde portas custodire iussi tribuni militum praefectique socium et centuriones ne quis nocte urbe exiret. Id segnius negligentiusque factum; septem principes senatus priusquam custodiae in portis locarentur ante noctem cum liberis euaserunt. Postero die luce prima cum senatus in forum citari coeptus esset desiderati, bonaque eorum uenierunt: a

7 ut ii *Vat Med.* 2: uti ΠN : ut hi (uel hii) $A^7 N^6 \theta ald.$ *Frob.* 1. 2
 statam πA^7 uel $A^1 Frob.$ 2, cf. c. 16. 16 adn.: statutam $AN\theta$: statum *ald.*
 ante diem $\Pi N\theta ald.$: ad (i.e. ad iii nonas) *Rhen.* (ex $Sp?$) *Frob.* 2
 nonas ΠNSp ut *uid.* θ *Edd.*: idus *Merkel*, cf. 37. 4. 4 et *C.I.L.*
 1. 396 Quinctiles] -nt- *P*, sed -nct- scribimus, ut in 8. 20. 3;
 9. 46. 15 (in 5. 32. 1 et 6. 1. 12 -nt- casu retentum erat)
 24 1 et cui $\Pi N.ald.$: cui $Sp? \theta Frob.$ 2 2 Qui $A^x N^4 \theta ald.$: cum
 qui πN : cum *B* quae πN^2 uel N^4 et N^6 : que AN : qua θ
 orum *Duker*: foro $\Pi N\theta ald.$, fort. recte, sed ex forom facile corruptum
 cf. 26. 41. 12 adn.) 3 tempus] hic $\Pi N.ald.$: post peteret θ
 $Frob.$ 2: recte delendum censuit *Duker* (qui ut s. l. bidui pro biduum
 coniecit). De ordine uariato glossema indicante cf. c. 34. 3 adn., sed ut
 minus obscurum sit cur quis tempus inseruerit, coniecit bidui (spatiu)m
 ad c. fort. legendum esse *Johnson* iussi tribuni *Gron.*, optime:
 iussit tribuni πN^1 uel N^5 (cf. 26. 51. 4): iussit tribunis $M^2 BDAN$
 $ald.$ (cf. c. 16. 8): iussit tribunos $Sp? A^v \theta Frob.$ 2 praefectique
 πN^1 uel N^5 (-tisque $M^2 BDAN.ald.$: -tosque $Sp? A^v \theta Frob.$ 2)
 centuriones $\pi A^v \theta Sp? Frob.$ 2: centurionib. $M^2 BDAN$ 5 bona-
 que $CA^7 N^1$ uel $N^5 \theta ald.$: binaque *P*: binamque (sed plerique -rat ibi
 namque) $RMBDA? N$ a $A^7 N^1$ uel $N^5 \theta ald.$: om. ΠN

ceteris senatoribus centum uiginti obsides liberi ipsorum
 6 accepti traditique C. Terentio Romam deducendi. Is
 omnia suspectiora quam ante fuerant in senatu fecit. Itaque
 tamquam imminente Etrusco tumultu, legionem unam,
 alteram ex urbanis, Arretium ducere iussus ipse C. Terentius
 7 eamque habere in praesidio urbis: C. Hostilium cum
 cetero exercitu placet totam prouinciam peragrarere et cauere
 8 ne qua occasio nouare cupientibus res daretur. C. Terentius
 ut Arretium cum legione uenit, claues portarum cum magis-
 tratus poposcisset, negantibus iis comparere fraude amotas
 magis ratus quam negligentia intercidissee ipse alias claues
 omnibus portis imposuit cauitque cum cura ut omnia in
 9 potestate sua essent; Hostilium intentius monuit, ut in eo
 spem non moturos quicquam Etruscos poneret, si ne quid
 moueri posset praecauisset.

25 De Tarentinis inde magna contentione in senatu actum
 coram Fabio, defendente ipso quos ceperat armis, aliis in-
 fensis et plerisque aequantibus eos Campanorum noxae
 2 poenaeque. Senatus consultum in sententiam M'. Acili
 factum est ut oppidum praesidio custodiretur Tarentinique
 omnes intra moenia continerentur, res integra postea

5 liberi M^2 uel M^1N^x per ras. θ ald. : liber P : liberis Π^2N
 accepti $A^x\theta$ ald. : acceptis ΠN , cf. 26. 40. 14 adn. 6 unam ΠN
 om. θ ald. $Frob. I. 2$ eamque ΠN : eosque θ : eos N^1 uel N^5 (for
 N^4) 7 placet ΠN : placuit $A^v?N^1$ uel N^5 (an $N^4?$) θ , cf. c. 5.
 adn. 8 comparere $C^2MA^v?N\theta$ ald. $Frob. I. 2$: comparare Π
 fraude $N^1A^7\theta$ ald. $Frob. I. 2$: a fraude ΠN magis ratus $A^vK.ald$
 $Frob. I. 2$: magistratus $\Pi NJ?$ cum cura $\Pi N.ald.$: om. $S\phi\theta Frob$
 2 sua $\pi N^4\theta$ ald. : om. AN 9 moueri posset ΠN : mouer
 possent A^7 uel $A^v\theta$ ald. $Frob. I. 2$ (silct N^4) praecauisset $A^7\Lambda$
 θ ald. $Frob. I. 2$: cauisset ΠN

25 1 ipso ΠN : ipsos A^7 ut uid. θ , cf. c. 3. 2 adn. infens
 $\Pi(A^?)N$ Edd. : inuisis A^7 uel A^8 in ras. θ noxae M^2DA
 Edd. : nosse (ut uid. sed cf. c. 18. 17 laxata) N^4 : mosae ΠN^1 : mosae
 N : more C 2 senatus consultum] $\cdot\bar{s}\bar{c}\cdot PM^4$ in ras. : sc. C
 $\bar{s}\bar{c} RBAN$: $s\bar{t}$ (i.e. sunt) D : om. $A^7\theta$: fort. in sociis M , cf. § 3
 M^1 . Sigonius, cf. c. 4. 10 : m. PRN^4 per ras. K : $\bar{m} MBDAN$
 marcelli J : om. C est ut $BDAN$: esse ut π : est N^1 (uix I
 nisi rescriptus est) : s. c. $^{tum} K$: om. J

referretur cum tranquillior status Italiae esset. Et de M. 3
 Liui praefecto arcis Tarentinae haud minore certamine
 actum est, aliis senatus consulto notantibus praefectum quod
 eius socordia Tarentum proditum hosti esset, aliis praemia 4
 decernentibus quod per quinquennium arcem tutatus esset
 maximeque unius eius opera receptum Tarentum foret,
 mediis ad censores non ad senatum notionem de eo pertinere 5
 licentibus, cuius sententiae et Fabius fuit. Adiecit tamen,
 lateri se opera Liui Tarentum receptum quod amici eius
 nullo in senatu iactassent; neque enim recipiundum fuisse
 nisi amissum foret.

Consulum alter T. Quinctius Crispinus ad exercitum 6
 quem Q. Fulvius Flaccus habuerat cum supplemento in
 Lucanos est profectus. Marcellum aliae atque aliae obiectae 7
 unimo religiones tenebant, in quibus quod cum bello Gallico
 ad Clastidium aedem Honori et Virtuti uouisset dedicatio
 eius a pontificibus impediabatur, quod negabant unam 8
 cellam amplius quam uni deo recte dedicari, quia si de caelo
 acta aut prodigii aliquid in ea factum esset difficilis procura-
 tio foret, quod utri deo res diuina fieret sciri non posset; 9
 neque enim duobus nisi certis deis rite una hostia fieri. Ita
 addita Virtutis aedes adproperato opere; neque tamen ab

2 tranquillior *CR¹MBDAN¹(tnq-N)θ*: tranquilliore *PR* (*sed in P-e
 satis pallida*)

3 senatus consulto] *s̄ c̄ P*: *s̄ c̄ RM*: *sc. CA(?)*:
s̄ c̄. BDN: sociis *SpA⁷N⁶J* (*unde coni. ocii Rhen.*): *om. K*: sen-

entiis *A^vald.* *nec in Frob.2 mutatum.* *Cf. § 2 et 26. 32. 8 adn.*

4 quod *B²A⁹N⁶θald.*: quo *πN*: *om. B* (*aliis . . . esset hic omissis*)
 maximeque *πN.ald.*: maxime *θ*: maximeque *BD^x* (*nam in D
 littera -e- persaepe in -ε- a D^x mutatum est; de hac re alibi silemus*)

5 fuisse *πNK*: fuisset *N⁵(uix N⁴J* 6 Consulum *πN*
ald.Frob.1.2: consul *θ* T. *A⁷θFrob.2*: *i π*: *om. CM⁴B^xDAN*

ald. (cf. c. 22. 1 adn.) 7 uouisset *CR²MBDA⁷* uel *A⁸N^x(N⁴?)θ*:
 uobiss *P*, *cf. 26. 11. 12 adn. (c)*: uobisset *P²*: uobis *sed R*: nouisset
A²N

8 amplius quam uni deo *SpA⁷N⁴* ut *s. l. θFrob.2* (*quod
 iugustiozem pontificum sermonem melius repraesentat quam quod quis
 interpolet*): duobus *πN.ald.* (*sc. post lineam omissam ex § 9 tractum*):

duobus diis *Weissenb. ex Val. Max. 1. 1. 8* 9 diuina *RMBDAN*
θ: diuinae *P²(-ai P)C* sciri *C²* uel *C³M²B⁷A⁸θald.*: scire *πN*,

f. c. 4. 13 adn. posset *πA⁷θald.*: possent *A*: possit *CJ*

10 ipso aedes eae dedicatae sunt. Tum demum ad exercitum quem priore anno Venusiae reliquerat cum supplemento proficiscitur.

11 Locros in Brutiis Crispinus oppugnare conatus quia magnam famam attulisse Fabio Tarentum rebatur, omne genus tormentorum machinarumque ex Sicilia arcessierat; et naues indidem accitae erant quae uergentem ad mare
12 partem urbis oppugnarent. Ea omissa oppugnatio est quia Lacinium Hannibal admouerat copias, et collegam eduxisse iam a Venusia exercitum fama erat, cui coniungi uolebat.
13 Itaque in Apuliam ex Brutiis reditum, et inter Venusiam Bantiamque minus trium milium passuum interuallo con-
14 sules binis castris consederant. In eandem regionem et Hannibal rediit auerso ab Locris bello. Ibi consules ambo ingenio feroces prope cottidie in aciem exire haud dubia spe, si duobus exercitibus consularibus iunctis commisisset sese hostis, debellari posse.

26 Hannibal, quia cum Marcello bis priore anno congressus uicerat uictusque erat, ut cum eodem si dimicandum foret nec spem nec metum ex uano haberet, ita duobus consuli-

11 rebatur PCR: ferebatur R¹MBDAN⁰ald.Frob.I.2, non male exceptum uidebatur Wachendorf: re(-ceptum uide-)batur Castiglioni Nos nihil mutandum censens 12 Lacinium ΠN, cf. 28. 46. 16 laginium (uel -num) N⁶?θ (-gyn- K) a Venusia θald.Frob.I.2 ad uenusia PCR: ad uenusiam R¹MBDAN. De ab et ad confusis cf. 24. 37. 1; 26. 40. 4; 28. 7. 3; 30. 42. 2 13 consederant πM⁶N¹ald.Frob.I.2: considerant R¹MBD: consederunt A⁶?θ, cf. c. 6. 2 14 rediit πB¹(-dd- B)N: redit θ, cf. c. 5. 9 in aciem exire Lov 3 et 4, Gron.: in acie heare P (-hea- ex -mex- corrupto; de -x- et -a cf. c. 49. 2 et 26. 37. 3): milites in aciem excire (uel exciere, sed exire N⁴) A¹N⁴θald.Frob.I.2 (uox milites addita erat ut uid. in Sp ut sensum haberet corrupta uox excire): in acte (in hac re C²) heare CRMBD in acie ea re M¹ uel M²: in A erasum: iacte ea re N: in acie ex re N¹: in acie stare Weissenb. iunctis ΠN ald.Frob.I.2: coniunctis (26 1 quia ΠN.ald.Frob.I.2: qui θ uano ΠN.ald.Frob.I.2 uno A⁷θ haberet ΠN⁰ Edd.: habebat Gron., dubitanter. Ips de uoce haberet dubito donec aliud exemplum inueniam ubi ex duabu. clausulis cum ut . . . ita incipientibus altera habeat huiusmodi Subiuncti uum, altera Indicatium; interea habere legendum esse conicio ut tota clausula Hannibalis sententiam exponat (sed cf. fort. etiam c. 33. 10 adn.) Defendit haberet Johnson, uoces Hann. 'si dimicandum sit . . . habeam in clausula cum obliquo colore subiuncta hic repraesentari ratus (pro su habiturum credebatur)

us haudquaquam sese parem futurum censebat; itaque 2
 otus in suas artes uersus insidiis locum quaerebat. Leuia 3
 men proelia inter bina castra uario euentu fiebant. Quibus
 um extrahi aestatem posse consules crederent, nihilo minus
 ppugnari Locros posse rati L. Cincio ut ex Sicilia Locros
 um classe traiceret scribunt; et ut ab terra quoque oppug- 4
 ari moenia possent, ab Tarento partem exercitus qui in
 raesidio erat duci eo iusserunt. Ea ita futura per quosdam 5
 thurinos comperta Hannibali cum essent, mittit ad insiden-
 tam ab Tarento uiam. Ibi sub tumulo Peteliae tria milia
 quitum, duo peditum in occulto locata; in quae inexplorato 6
 untes Romani cum incidissent, ad duo milia armatorum
 uesa, mille et quingenti ferme uiui capti, alii dissipati fuga
 er agros saltusque Tarentum rediere.

Tumulus erat siluestris inter Punica et Romana castra ab 7
 eutris primo occupatus, quia Romani qualis pars eius quae
 ergeret ad hostium castra esset ignorabant, Hannibal in-
 diis quam castris aptiorem eum crediderat. Itaque nocte 8
 l id missas aliquot Numidarum turmas medio in saltu con-
 siderat, quorum interdum nemo ab statione mouebatur ne
 ut arma aut ipsi procul conspicerentur. Fremebant uolgo 9
 t castris Romanis occupandum eum tumulum esse et

1 censebat *A⁷N⁴ ut s. l. θ, cf. 28. 37. 5*: credebatur *ΠN.ald.Frob.1.2*,
 uos hic sequi malit *Johnson* 3 oppugnari *ΠN.ald.Frob.1.2*:
 oppugnare *A⁷θ, cf. c. 4. 13 adn.* 4 et ut *ΠN.ald.Frob.1.2*: ut *θ*
 ab (Tarento) *θ (cf. § 5 ubi ab T. P)*: a *ΠN* partem
N.ald.: eam (ea *J*) partem *A⁷(qui mox ipse eam del.)θ* qui
gonius e 'uet. lib.': quae *ΠNθald.Frob.1.2*: qui ibi *Weissenb.*
 Peteliae *A^v, cf. It. Dial. p. 6*: petellae (uel -lle) *ΠN*: petil- (-tyl- *θ*)
^{7θ} tria milia (uel ∞ ∞ ∞) equitum duo peditum (*sed om.* tria
 milia *MB*) *π*: equitum duo peditum tria milia (uel -ll-) *M⁵AN(sed*
id. N m. etiam post milia)ald.Frob.1.2 (tria milia p. duo milia eq. *θ*)
 6 quae (uel que) *πN*: q; *B*: quam *θ* ad duo milia (uel
 l ∞ ∞) *PCA⁷N⁴θ*: ad *RMBD*: ∞ (?) *A*: om. *N* ∞ et d. *P*
 : et *RMBDA⁷N*: mille et cc *A⁷(plene)ald.Frob.1.2*: m.cc. *N⁴ ut s.*
 pro et (non m. et cc. uoluit) dissipati *C^xR^xMB²(-isi- B)DANθ*
 sup- *PCR sed u. c. 14. 7 adn.*) 7 ab *ΠN⁴K*: a *ANJ, sed cf.*
 15. 14 adn. ad *ΠN.ald.*: in *θFrob.2* 9 Fremebant *ΠN.*
d.: publice fremebant *θ*: p. r. fremebant *N² uel N⁵* tumu-
 lum *πA⁷N² uel N⁵θald.Frob.1.2*: locum *AN, cf. 28. 12. 13 adn.*

castello firmandum ne, si occupatus ab Hannibale foret, uelut
 10 in ceruicibus haberet hostem. Mouit ea res Marcellum, et
 collegae 'Quin imus' inquit 'ipsi cum equitibus paucis
 exploratum? Subiecta res oculis certius dabit consilium.
 11 Adsentienti Crispino, cum equitibus ducentis uiginti, ex
 quibus quadraginta Fregellani, ceteri Etrusci erant, proficis-
 12 cuntur; secuti tribuni militum M. Marcellus consulis filius
 et A. Manlius, simul et duo praefecti socium L. Arrenius et
 13 M'. Aulus. Immolasse eo die quidam prodidere memoriae
 consulem Marcellum et prima hostia caesa iocur sine capite
 14 inuentum, in secunda omnia comparuisse quae adsolent
 auctum etiam uisum in capite; nec id sane haruspici pla-
 cuisse quod secundum trunca et turpia exta nimis laeta
 27 apparuissent. Ceterum consulem Marcellum tanta cupidi-
 tas tenebat dimicandi cum Hannibale ut numquam sati-
 2 castra castris conlata diceret; tum quoque uallo egredien-
 signum dedit ut ad locum miles esset paratus, ut si collis in
 quem speculatum irent placuisset, uasa conligerent et
 sequerentur.

9 ne si *CM¹ uel M²BDAN⁰*; nisi *PRM* 10 post oculis ad
 nostris *ΠN.ald.*: om. *θSp²Frob.2* (*multo melius*). De glossematibus
P insertis et deprauationibus ibi consulto factis cf. e.g. 28. 17. 8; 29. 17. 7; 29. 17. 6; 29. 35. 7; 30. 21. 9 al. 11 Adsentienti *Luchs.*
Sp²θFrob.2 (*qui ass- uel adsentiente*); cf. de -ti *Neue-Wagener*
pp. 89 sqq. et praecipue pp. 100 sq. cuius testimoniis credimus obtempe-
randum esse (cf. contra 6. 21. 1): consentienti ΠN.ald. 12 tu
 buni militum] *hic Alschefski: post Manlius θald.Frob.1.2: post sim*
A¹: t̄. mil. ante consulis ΠN M. Marcellus *ald.Frob.1.2: 1*
 marcellum π, cf. c. 40. 7 *adn.*: marcellum *A*: m. marcellum c. fabi
A¹θ A. (Manlius) *PCR.ald.Frob.1.2: om. R^xMBDAN⁰*
 simul *Π²N.ald.Frob.1.2: simus P: om. θ* M'. Gron. *ex c. 27.*
 m̄ *ΠNK: marcus J* Aulus *CR¹MBDAN⁰: aullius PR*
 13 prodidere memoriae (-am *M: -a M²*) *ΠN.ald.*: memoriae pro-
 dere *θFrob.2* iocur *P: iecur π²R²: ieocur R (de dittoqr.*
e.g. 26. 1. 4 et 27. 34. 5 adun.) 14 nec id *ΠN: ne id θ*
 27 1 cupiditas *ΠNθald.Frob.1.2: cupido θ* diceret *Sp²*
Frob.2: crederet ΠN.ald. 2 ut (ad) *ΠN.ald.Frob.1.2: om*
 ut (si) *πB²N.ald.*: et *B: om. Sp²Frob.2* et *πN: ac*
 ac *θald.Frob.1.2, fort. recte*

Exiguum campi ante castra erat ; inde in collem aperta 3
 undique et conspecta ferebat uia. Numidis speculator
 nequaquam in spem tantae rei positus sed si quos uagos pa-
 buli aut lignorum causa longius a castris progressos possent
 excipere, signum dat ut pariter ab suis quisque latebris
 exorerentur. Non ante apparuere quibus obuuiis ab iugo 4
 ipso consurgendum erat quam circumiere qui ab tergo
 intercluderent uiam ; tum undique omnes exorti, et clamore
 sublato impetum fecere. Cum in ea ualle consules essent ut 5
 neque euadere possent in iugum occupatum ab hoste nec
 receptum ab tergo circumuenti haberent, extrahi tamen
 uoluntius certamen potuisset ni coepta ab Etruscis fuga pau-
 em ceteris iniecisset. Non tamen omisere pugnam deserti 6
 ab Etruscis Fregellani donec integri consules hortando
 ipsique ex parte pugnando rem sustinebant ; sed postquam 7
 uulneratos ambo consules, Marcellum etiam transfixum
 lancea prolabantem ex equo moribundum uidere, tum et ipsi
 —perpauci autem supererant—cum Crispino consule duo- 208 B
 bus iaculis icto et Marcello adolescente saucio et ipso effu-
 gerunt. Interfectus A. Manlius tribunus militum, et ex 8
 duobus praefectis socium M'. Aulius occisus, (L.) Arrenius

3 ante (ant|e P) π (sed pro campi ante scribunt capiant e PRM) Sp
 et uid. θFrob.2 : ante ea BDAN.ald. collem A⁷N⁴ ut s. l. θ :

collis ΠN (-es B²), cf. c. 17. 1 adn. possent SpN² uel N⁴θFrob.

4 : posset ΠN.ald. ab (uel a) suis quisque latebris A⁷N⁴ ut

s. l. θald.Frob.1.2 : ab utrisque lateribus ΠN exorerentur PCR

—rir- C²R¹MBDANθ), cf. c. 22. 13 adn. 4 circumiere A⁷θald.

Frob.1.2 : circumire ΠN (cf. c. 15. 13 adn.) intercluderent SpA⁷

V⁴ ut s. l. θFrob.2 : includerent ΠN.ald. et (clamore) ΠNθald.

Frob.1.2 : delere uoluit Madv. Em. pp. 261 sqq. qui usum hunc certe

arissimum esse ostendit ; at praebent et codd. non solum in 25. 39. 2

ubi longior est clausula) sed et in 24. 12. 5 ; 32. 14. 2 5 euadere

possent ΠN.ald. : euaderent SpθFrob 2 6 donec ΠN.ald.Frob.

.2 : equites, donec A⁷N⁴ ut s. l. θ, uix recte (gloss. ex c. 26. 11)

supererant BANJ.ald.Frob.1.2 : superaret (-nt M) PRM : superant

θ : superfuerant K : superati C (qui per paucitatem pro perpauci

utem praebet) 8 Interfectus Sp?A⁷θFrob.2 : interfecti ΠN.ald.

M'. (sed manius) ΠN, cf. c. 26. 12 : m. uel marcus A^vθ

Aulius A⁷θ (ut C etc. in c. 26. 12) : auxilium (-isius ?P) Π² uel Π¹N

. . Frob.1 ex c. 26. 12 (ubi l. praebet et P) : om. ΠNθald.

captus; et lictores consulum quinque uiui in hostium potestatem uenerunt, ceteri aut interfecti aut cum consule effugerunt; equitum tres et quadraginta aut in proelio aut in fuga ceciderunt, duodeuiginti uiui capti. Tumultuatum et in castris fuerat, ut consulibus irent subsidio, cum consulem et filium alterius consulis saucios exiguasque infelicis expeditionis reliquias ad castra uenientes cernunt. Mors Marcelli cum alioqui miserabilis fuit, tum quod nec pro aetate —iam enim maior sexaginta annis erat—neque pro ueteris prudentia ducis tam improuide se collegamque et prope totam rem publicam in praeceptis dederat.

Multos circa unam rem ambitus fecerim si quae de Marcelli morte uariant auctores, omnia exsequi uelim. Ut omittam alios, Coelius triplicem gestae rei † ordinem edit, unam traditam fama, alteram scriptam in laudatione filii, qui rei gestae interfuerit, tertiam quam ipse pro inquisita ac sibi comperta affert. Ceterum ita fama uariat ut tamen plerique loci speculandi causa castris egressum, omnes insidiis circumuentum tradant.

9 equitum ΠN .ald.: equites $Sp^2 A^7 N^2$ uel N^4 ut s. l. $JFrob.2$ (om ceteri . . . capti K) duodeuiginti ΠN : decem et octo N^4 u

s. l., cf. 26. 49. 3 adn. 10 et in $SpN^4 \theta Frob.2$: in ΠN .ald. (add. e ante Tum. ald.), cf. fort. c. 4. 12, sed per et *Liuius ardorem in castris u partem tragicie euentus iuxta uirtutem eorum qui pugnauerant depingit*

11 iam enim maior $A^7 \theta$: maior iam enim ΠN .ald. $Frob.1.2$, 9 28. 2. 15 adn. ueteris ΠN .ald. $Frob.1.2$: ueteri $A^7 N^4 K$: ueti^s:

se $\pi(A^?) Sp^2 A^8?$ ut s. l. in marg. $N^4 \theta Frob.2$: isset $BD A^7?$ i ras. ald.: is se *Iac. Gron.* 12 rem $A^2 \theta$ ald.: rem \bar{p} . ΠN (ex § 11

13 Coelius *Lov. 5* et sic P recte in 28. 46. 14; 29. 25. 3: cloelius PCR : c. loe- (uel lac- uel -le) -lius $MBDAN$: lelius (L. K) celiu^o

ordinem $\Pi N \theta$ ald. $Frob.1.2$: seriem $J. Perizonius$ (idem u narrationem *Douiat*): rationem *Weissenb.*: recordationem *Madv. dubitanter*: opinionem *Heraeus*: memoriam *Luchs*: ordine (memoria) *Castiglioni*, uestigiis *M. Muelleri* insistens: alii alia: ipse (commemorationem) ordine dubitanter proposui, cf. e.g. *Quint. 5. 11. 6* et de -1 addito u. 26. 40. 11 adn. Post triplicem malit *Johnson* (commemorationem) gestae rei ordine lineam post -em omissam esse ratus et ordinem ad fin. lineae in archetypo stetisse, cf. 26. 6. 16 adn. scriptam i

N^1 , *Madvigium* confirmans: scriptam (scribita P) $\Pi N \theta$ ald. (in post-perdito): scripta $Sp Frob.2$ interfuerit $CM^2 BDA^1 NSp Frob.2$

interuenerit PR : interruerit $P^1 R^2 MA$: interfuit ald. 14 tradant A^x (fort. A^9) θ ald. $Frob.1.2$: tradunt ΠN (cf. de -runt et -rant c. 2 adn.)

Hannibal magnum terrorem hostibus morte consulis 28
 unius, uolnere alterius iniectum esse ratus, ne cui deesset
 occisioni castra in tumulum in quo pugnatum erat extemplo
 transfert; ibi inuentum Marcelli corpus sepelit. Crispinus 2
 et morte collegae et suo uolnere territus, silentio insequentis
 noctis profectus, quos proximos nactus est montes, in iis
 loco alto et tuto undique castra posuit. Ibi duo duces 3
 sagaciter moti sunt, alter ad inferendam, alter ad cauendam
 fraudem. Anulis Marcelli simul cum corpore Hannibal 4
 potitus erat. Eius signi errore ne qui dolus necteretur a
 Poeno metuens Crispinus circa ciuitates proximas miserat
 nuntios occisum collegam esse anulisque eius hostem poti-
 tum: ne quibus litteris crederent nomine Marcelli composi-
 tis. Paulo ante hic nuntius consulis Salapiam uenerat quam 5
 litterae ab Hannibale allatae sunt Marcelli nomine compo-
 sitae se nocte quae diem illum secutura esset Salapiam uen-
 turum: parati milites essent qui in praesidio erant, si quo
 opera eorum opus esset. Sensere Salapitani fraudem; et 6
 ab ira non defectionis modo sed etiam equitum interfecto-
 rum rati occasionem supplicii peti, remisso retro nuntio— 7
 perfuga autem Romanus erat—ut sine arbitro milites quae

28 1 iniectum A^1N^4 (an $N^2?$) θ : infectum ΠN 2 nactus ΠN ,
 cf. 22. 44. 4; 24. 31. 14; 24. 36. 1; 25. 30. 2; 28. 31. 3: nactus CB^2
 $A\theta$ 3 alter ad cauendam $A^1N^4\theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN , sc. linea
 xv litt. ob $\delta\mu$. deperdita, cf. 26. 51. 8 adn. 4 Anulis πA^1 uel A^8
 N : anulo $A^5\theta$ ald.Frob.1.2: anulu (uel -u) A ne qui Sp Frob.2:
 ne cui (nec ui D) ΠN .ald.: ne quis A^1 ut s. l. θ : ne quid N^4 ut s. l.
 (doli pro dolus praebens) anulisque ΠN et $N^6?$: anuloque A^5
 $N^2\theta$ ald.Frob.1.2 5 quam $N^4?$ ut s. l. (fort. autem qua scrip-
 sit) θ : cum ΠN .ald.Frob.1.2 nomine $MAN\theta$: nomine ex
 π , cf. c. 4. 12 adn. nocte $C^4M^2BDAN^4$ (ipse se corrigens) K :
 nocte PRM : nocte CN : noctem N^4 (primo) J parati $C^4A^1N^4$ ut
 s. l. θ ald.Frob.1.2: om. ΠN si quo πN et N^4 (ipse se corrigens)
 $Sp?$ Frob.2: si q A : si qua $C^4A^1N^4$ (primo) θ ald., sed cf. e.g. 26. 9. 9
 6 non $C^4A^1N^4\theta$: om. ΠN (om. D et ab ira non), cf. 2. 45. 4;
 4. 58. 4; 29. 27. 14; 30. 23. 6 (contra non additum 22. 28. 1 adn.)
 6-7 peti, remisso $PCRSp?$ Frob.2: petere misso $R^1MBDAN\theta$ ald.
 sed retro re- est e.g. in c. 42. 16; 22. 26. 7; 23. 28. 4) 7 erat
 —ut A^1 uel $A^8N^4\theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN : erat C^4 arbitro CN^4
 K (trio πNJ) milites $\Pi N\theta$ Edd.: delere uoluit Koch, uix necess.

uellent agerent, oppidanos per muros urbisque opportuna
 8 loca in stationibus disponunt; custodias uigiliasque in eam
 noctem intentius instruunt; circa portam qua uenturum
 hostem rebantur quod roboris in praesidio erat opponunt.
 9 Hannibal quarta uigilia ferme ad urbem accessit. Primi
 agminis erant perfugae Romanorum et arma Romana habebant.
 Ii ubi ad portam est uentum Latine omnes loquentes excitant
 uigiles aperirique portam iubent: consulem adesse.
 10 Vigiles uelut ad uocem eorum excitati tumultuari trepidare
 moliri portam. Cataracta [deiecta] clausa erat; eam partim
 uectibus leuant, partim funibus subducunt, in tantum altitudinis
 11 ut subire recti possent. Vixdum satis patebat iter cum
 perfugae certatim ruunt per portam; et cum sescenti ferme
 intrassent, remisso fune quo suspensa erat cataracta
 12 magno sonitu cecidit. Salapitani alii perfugas neglegenter
 ex itinere suspensa humeris, ut inter pacatos, gerentes arma
 inuadunt, alii e turribus portae murisque saxis sudibus pilis
 13 absterrent hostem. Ita inde Hannibal suamet ipse fraude
 captus abiit, profectusque ad Locrorum soluendam obsidionem,
 qua (cingebat urbem L.) Cincius summa ui operibus tormentorumque
 omni genere ex Sicilia aduecto oppugnans.

8 intentius $C^x M^1 BDA^7$ in ras. $N^4 \theta$: intemptius (-ptis $A^? N$) ΠN
 rebantur $C^x M^2$ uel $M^7 A^8 \theta ald.$: quaerebantur (quer- DAN) π
 N (sc. -que insiticio. cf. 26. 11. 12 adn. (a)): uae-(ue- N^4 uel N^2) re-
 bantur P^1 ut uid. N^4 uel N^2 9 aperirique C^4 uel $C^2 M^2 BDA^N$
 $ald.$: aperirique PCR^1 (apir- $R^1 M$: aperirique θ 10 deiecta ΠN
 $Aldus Frob. 1.2$: om. θ *Vat. Edd. ante Ald., recte ut credimus*
 recti $A^6 \theta ald. Frob. 1.2$, cf. e.g. *Catull. 86. 2*; 10. 20: recte ΠN , cf. *Plin*
 7. 24 11 sescenti (sed sexc-) $A^7 \theta ald.$: d c N^4 : d C: de $\pi R^2 N$
 cf. 26. 51. 2 adn.: per R: sexcenti cum de M^x (praec. cum retento)
 12 e turribus $SpA^7 \theta Frob. 2$: et turribus N^4 ut s. l.: e turri eius $C. ald.$
 et turri eius πN 13 suamet PR (sed sua et P: suam et R) $N^4 Frob. 2$
 sua et $\pi^2 R^1 N \theta ald.$ qua (cingebat urbem L.) Cincius . . . oppug-
 nans *Johnson, lineam ante cinc- excidisse ratus* (cf. 26. 6. 16 adn.),
 quam (add. L. *Sigonius, recte*) Cincius . . . oppugnabat $A^7 \theta Edd.$, seu
 quam sine urbem positum ab uoce obsidionem separari uidetur nequir
 (nec sic causa patet lectionis *Putciani* oppugnans): quamcinius . . . oppug-
 nas P: quam ancinius (qua man- AN : quam Cincius N^4 ut s. l.) . . .
 oppugnasset $\Pi^2 N$, cf. de P^2 28. 8. 4 adn. De -m addito (praecipue ad
 finem lineae) cf. e.g. c. 27. 13 adn. (et 26. 40. 11 adn.).

Magoni iam haud ferme fidenti retenturum defensurumque 14
 se urbem, prima spes morte nuntiata Marcelli adfulsit.
 Secutus inde nuntius Hannibalem Numidarum equitatu 15
 praemisso ipsum quantum adcelerare posset cum peditum
 agmine sequi. Itaque ubi primum Numidas edito e specu- 16
 lis signo aduentare sensit, et ipse patefacta repente porta
 ferox in hostes erumpit. Et primo, magis quia improviso
 id fecerat quam quod par uiribus esset, anceps certamen
 erat; deinde ut superuenere Numidae, tantus pavor Roma- 17
 nis est iniectus ut passim ad mare ac naues fugerent relictis
 operibus machinisque quibus muros quatiebant. Ita ad-
 uentu Hannibalis soluta Locrorum obsidio est.

Crispinus postquam in Bruttios profectum Hannibalem 29
 sensit, exercitum cui collega praefuerat M. Marcellum tri-
 bunum militum Venusiam abducere iussit: ipse cum legio- 2
 nibus suis Capuam profectus uix lecticae agitationem prae-
 grauitate uolnerum patiens, Romam litteras de morte col-
 legae scripsit quantoque ipse in discrimine esset: se comi- 3
 tiorum causa non posse Romam uenire quia nec uiae
 laborem passurus uideretur et de Tarento sollicitus esset ne
 ex Brutiis Hannibal eo conuerteret agmen; legatos opus
 esse ad se mitti uiros prudentes cum quibus quae uellet de re
 publica loqueretur. Hae litterae recitatae magnum et luc- 4
 tum morte alterius consulis et metum de altero fecerunt.
 Itaque et Q. Fabium filium ad exercitum Venusiam mise-
 runt, et ad consulem tres legati missi Sex. Iulius Caesar L.
 Licinius Pollio L. Cincius Alimentus cum paucis ante

15 posset ΠN .ald.Frob.1.2: possit θ 16 e PCR.ald.: om. R¹
 MBDANS ρ Frob.2 quam quod par uiribus (sed -ribis R: -rebis
 R²: -reb; M: -rib; M¹ uel M²) πK : quam quod paruis rebus BDA?N
 (quam delet N⁴, sed pro quod paruis reb. praebet ut s. l. cum par
 uiribus): quod cum par uiribus JVat certamen . . . super-
 uenere (§ 17) ΠN Edd.: om. θ

29 1 abducere $\pi Sp?$ JFrob.2: adducere BDANK.ald. 3 de
 Tarento πN .ald.: tarento D θ ad se ΠN .ald.: om. θ
 4 Venusiam $\Pi N\theta$ ald.: uenusianum Sp?Frob.2 Alimentus (sed
 hal-) C, cf. e.g. 21. 38. 3: halimetus πN : alimetus A: balimetus A⁶⁰

- 5 diebus ex Sicilia redisset. Hi nuntiare consuli iussi ut si
ad comitia ipse uenire Romam non posset dictatorem in
6 agro Romano diceret comitiorum causa; si consul Tarentum profectus esset, Q. Claudium praetorem ^{imperatorem} placere in eam regionem inde abducere legiones in qua plurimas sociorum urbes tueri posset.
- 7 Eadem aestate M. Valerius cum classe centum nauium ex Sicilia in Africam tramisit, et ad Clupeam urbem escensione facta agrum late nullo ferme obuiio armato uastauit. Inde ad naues raptim praedatores recepti, quia repente fama
8 accidit classem Punicam aduentare. Octoginta erant et tres naues. Cum his haud procul Clupea prospere pugnat Romanus. Duodeuiginti nauibus captis, fugatis aliis cum magna terrestri naualique praeda Lilybaeum rediit.
- 9 Eadem aestate et Philippus implorantibus Achaeis auxilium tulit, quos et Machanidas tyrannus Lacedaemoniorum finitimo bello urebat et Aetoli, nauibus per fretum quod Naupactum et Patras interfluit—Rhion incolae uocant—
10 exercitu traiecto, depopulati erant. Attalum quoque regem Asiae, quia Aetoli summum gentis suae magistratum ad eum proximo †anno† concilio detulerant, fama erat in
30 Europam traiecturum. Ob haec Philippo in Graeciam descendenti ad Lamiam urbem Aetoli duce Pyrrhia, qui

5 ipse N^4 ut s. l. ab N^6 rescriptus θ ald. *Frob.* 1.2 : om. ΠN
6 praetorem (sic) A^8 : pr. uel $p\bar{r}$ ΠN : propraetorem uel $p\bar{r}$ θ , cf. c. 21. 6 adn. 7 M. PM (sed cum uoce praec. coniunctum) $A^6 N^4$ u. s. l. *Frob.* 2 : om. $CRBDAN\theta$ ald. tramisit PCR , cf. c. 5. 9 adn
Clupeam ΠN (et sic P recte in 29. 32. 6) : clipeam C^x per ras N^2 uel N^4 (cf. § 8) escensione PCN^4 ut s. l. *Frob.* 2 (exc-), cf. c. 5. 8 adn. : essentione $R(-cm)MBDAN(asc- M^2)$: excursionem A^7 ald. uastauit $\Pi^1(A et A^7)N$.ald. : uastuit P : uastabat θ *Frob.*
8 Clupea $MBDAN\theta$, cf. § 7 : clipea $PCRN^2$ uel N^4 Duo deuiginti, cf. 26. 49. 3 adn. : x et viii ΠN 9 Machanidas $A^7 N^4$ u. s. l. θ : machinidas ΠN (sed recte P in 28. 7. 14 al.) uocant $C^x A$ uel $A^6? N^x \theta$ *Edd.* : uocantes ΠN (ex ex- sq. ?) 10 anno $\pi A^1 N$ suo anno A : om. $A^7 \theta$ ald. *Frob.* 1.2, recte ut credit cum *Luchsio Johnson* annuo *Weissenb.*, non male, sed ipse malim proximi anni concilio detulerant θ ald. *Frob.* 1.2 : detulerunt ΠN , cf. c. 6. 2 adn. tra
iecturum $C^1 A^7 \theta$ *Edd.* : tracturum ΠN , cf. c. 1. 11 adn.
30 1 Lamiam θ ald. *Frob.* 1.2 : labiam (lamiam $BDAN$) iam ΠN

praetor in eum annum cum absente Attalo creatus erat, occurrerunt. Habebant et ab Attalo auxilia secum et mille 2 ferme ex Romana classe a P. Sulpicio missos. Aduersus hunc ducem atque has copias Philippus bis prospero euentu pugnauit; mille admodum hostium utraque pugna occidit. Inde cum Aetoli metu compulsi Lamiae urbis moenibus 3 tenerent sese, Philippus ad Phalara exercitum duxit; in Maliaco sinu is locus est, quondam frequenter habitatus propter egregium portum tutasque circa stationes et aliam opportunitatem maritimam terrestremque. Eo legati ab 4 rege Aegypti Ptolomaeo Rhodiisque et Atheniensibus et Chiis uenerunt ad dirimendum inter Philippum atque Aetolos bellum. Adhibitus ab Aetolis et ex finitimis pacificator Amynander, rex Athamanum. Omnium autem non 5 tanta pro Aetolis cura erat, ferociori quam pro ingeniis Graecorum gente, quam ne Philippus regnumque eius rebus Graeciae, graue libertati futurum, immisceretur. De pace 6 dilata consultatio est in concilium Achaeorum, concilioque ei et locus et dies certa indicta; interim triginta dierum indutiae impetratae. Profectus inde rex per Thessaliam 7

2 ab Attalo M^7 (et *praec. delens*) N^4 ut s. l. θ : altato ΠN (abt- $?N$): ab aetalo A^7 mille (ferme) $PC(\infty)A^7N^4$ ut s. l. θ : om. RMB
 DAN P. (uel \bar{p} .) ΠN .ald.Frob.1.2: prefecto $A^7\theta$, cf. cc. 31. 1; 33. 5 mille (admodum) $PC(\infty)$: om. $RMBDAN$: milites N^4 : multos $A^7\theta$.ald.Frob.1.2 3 ad Phalara (-lera AN , sed cf. § 12 et e.g. *Polyb.* 20. 10. 16) AN : a phalera π : ad phaleram (-lar- θ) $A^7N^4\theta$
duxit ΠA^2N : reduxit $A^7\theta$.ald.Frob.1.2, fort. recte circa ΠN .ald.Frob.1.2: om. $Sp\theta$ 4 Ptolomaeo (sed -meo) CM^1N^2 uel $N^4A^7\theta$: ptolomei πN (sed tol- B : pthol- D) Rhodiisque (-usq. B) et Ath. (plene) $CB^2\theta$: idem bis a P scriptum, cf. 29. 1. 23 adn.: rhodiisque et ath. rhodiisque π^2N (sed hr- pro rh- (bis) AN : in prima uoce h- erasit N): ath. rhodiisque M , fort. recte: rhodiisque et ath.-que P^3 uel P^4 (alterum rhodiis delens, -que intacto) 5 ferociori (cf. c. 18. 14 adn.) . . . gente (sed -ti) M^1 Gronouium confirmans: ferocioris . . . gentis $\Pi N\theta$ (errore ob -s additum orto, cf. 26. 40. 14 adn.): ferocioribus . . . gentis ed. Par. 1513 ald.Frob.1.2 quam (ne) $\Pi N\theta$: quanta *Wesenberg*, sed cf. e.g. *Verg. Aen.* 6. 352 rebus Graeciae] hic ΠN : post futurum θ .ald.Frob.1.2, cf. c. 37. 5 adn. graue $C\theta$.ald.Frob.1.2: graui πN 6 concilioque ei et N^4 .ald.Frob.1.2: concilio et $\Pi A^?A^vN$: concilioque ei (eius ei J) A^7J^1K

Boeotiamque Chalcidem Euboeae uenit ut Attalum, quem
 classe Euboeam petiturum audierat, portibus et litorum
 8 adpulsu arceret. Inde praesidio relicto aduersus Attalum si
 forte interim traiecisset, profectus ipse cum paucis equitum
 9 leuisque armaturae Argos uenit. Ibi curatione Heraeorum
 Nemeorumque suffragiis populi ad eum delata quia se Ma-
 cedonum reges ex ea ciuitate oriundos referunt, Heraeis
 peractis ab ipso ludicro extemplo Aegium profectus est ad
 10 indictum multo ante sociorum concilium. Ibi de Aetolico
 finiendo bello actum ne causa aut Romanis aut Attalo in-
 11 trandi Graeciam esset. Sed ea omnia uixdum indutiarum
 tempore circumacto Aetoli turbauere postquam et Attalum
 Aeginam uenisse et Romanam classem stare ad Naupactum
 12 audiuerunt. Vocati enim in concilium Achaeorum, in quo et
 eae legationes erant quae ad Phalara egerant de pace, pri-
 mum questi sunt quaedam parua contra fidem conuentionis
 13 tempore indutiarum facta; postremo negarunt dirimi bel-
 lum posse nisi Messeniis Achaei Pylum redderent, Romanis
 restitueretur Atintania, Scerdilaedo et Pleurato Ardiaei.
 14 Enimuero indignum ratus Philippus uictos uictori sibi ultro

7 et C¹? A⁷N²θ: et ut ΠN 8 leuisque ΠN, ald. Frob. 1.2: leuis Spθ 9 referunt ΠNθ ald. Frob. 1.2: ferunt Perizonius, sed cf. Ouid. Met. 13. 141 rettulit Aias | esse Iouis pronepos peractis N⁴ uel N⁶ ald. Frob. 1.2: coactis ΠNθ (coh- K) Aegium Glareanus: rhexium ΠN: rhium A⁷θ ald. Frob. 1.2 11 indu- tiarum M²A⁷N⁴θ: indutus (-tiis CB) lat-(lac- B)iarum Π, cf. c. 20. 8 adn.: indutulatiarum P¹ uel P²R²: tiis latiatrum N audiuerunt A⁷N⁴θ: nudiusre (-ro R) ΠN 12 et eae PCM²B: et ea RM: et hee DAN: eedem (uel eae-) θ ald. Frob. 1.2 Phalara (-era A) Π, cf. § 3: phaleram (-aram N?) N⁴A⁷θ primum N⁴ ut s. l. θ Frob. 2: primi ΠN, ald., cf. c. 51. 1 et 26. 29. 10: 30. 18. 12; 30. 33. 4 13 Atintania Gron., cf. 29. 12. 13 (P): atintanta PCM: at in tantas RBDA?N, u. adn. sq.: athamanis A⁷N⁴ ut s. l. (-mamis hic) J. ald.: archarnanis K Scerdilaedo (sed s- post tantas om. RBD) π, cf. 26. 24. 9: credi (cerdi A) ledo A N: cerdileo A⁷N⁴ ut s. l. (scerdileum π in c. 33. 3) Ardiaei: Gron. (sed -dy-), cf. e.g. Polyb. 2. 11. 10: arrhidacī PCR: arrhidacī (ue- -de) MB (arri-) DAN (arhi-): archide A⁷θ: et archidi (om. et ant. Pl.) ald.: parthini Frob. 2 14 Enimuero ΠNθ ald.: id uero Frob. 2

condiciones ferre, ne antea quidem se aut de pace audisse aut indutias pepigisse dixit spem ullam habentem quieturos Aetolos, sed uti omnes socios testes haberet se pacis, illos belli causam quaesisse. Ita infecta pace concilium dimisit 15 quattuor milibus armatorum relictis ad praesidium Achaeorum et quinque longis nauibus acceptis, quas si adiecisset 16 missae nuper ad se classi Carthaginensium et ex Bithynia ab rege Prusia uenientibus nauibus, statuerat nauali proelio lacessere Romanos iam diu in regione ea potentes maris. Ipse ab eo concilio Argos regressus; iam enim Nemeo- 17 rum appetebat tempus, quae celebrari uolebat praesentia sua.

Occupato rege apparatu ludorum et per dies festos licen- 31 tius quam inter belli tempora remittente animum P. Sulpicius ab Naupacto profectus classem adpulit inter Sicyonem et Corinthum agrumque nobilissimae fertilitatis effuse uas- tavit. Fama eius rei Philippum ab ludis exciuit; raptimque 2 cum equitatu profectus iussis subsequi peditibus, palatos

14 ullam ΠNK: nullam N² uel N⁴ ut s. l. J uti A⁷N⁶ uel N⁴

θ: ut πN.ald.Frob.1.2: it D (sed seditiones pro sed uti omnes)

16 adiecisset A⁷N⁴θald.Frob.1.2: adcepisset (acc- B²D) ΠN

missae nuper C²A⁷N²θ: misenum (-ss- RN) per (par D, i.e. parat pro -per ad) ΠN Bithynia θ (-tyn- K): bithynia (sed -tun- M¹

B: -tin- B²) M¹BAN: ibi|tynia P: ibi bithynia C: ibit tynia R: bibitunia (-tyn- R²) M (del. bi- M¹): libitunia D 17 ab eo A⁷

θald.Frob.1.2: abo P: abito π², cf. 28. 8. 4 adn.: habito C²M¹BDAN Nemeorum A⁷N⁴ ut s. l. θ: eorum ΠN (nem- post -nim per- dito) celebrari A⁷N² uel N⁴ ut s. l. θald.Frob.1.2: celebrare Π

N, cf. c. 4. 13 adn.

31 1 P. PCSp²Frob.2, cf. c. 30. 2: om. RMBDA et A^vN.ald.: prae (uel pre-)fectus A⁹N⁴θ ab Naupacto P¹ uel P²N⁴ ut s. l. θ:

annibali pacto P, cf. c. 20. 8 adn.: naupacto C¹(-pauto C)RMBDAN adpulit (sed app-) CA⁷θald.Frob.1.2: aptulit PR: abstulit R¹

MBDAN: abpulit N⁴ ut s. l. ab N⁶ rescriptus inter B¹DAN⁴

θ: in per πN, cf. c. 15. 11 adn. Sicyonem (sed sici-) A⁷N⁴θ:

Sycionem A²: silycionem PCR: silicionem MB(sed syl-)D(-iti-)A²N agrumque nobilissimae A⁷N⁴θald.Frob.1.2: om. ΠN, sc. linea

haud amplius xx litt. deperdita, cf. 26. 51. 8 adn. 2 exciuit A⁷

N⁴(sed esci- uel fort. esi-)θ: sciuit Π(A²)N: asciuit C⁴ rap-

timque ΠN.ald.: raptim K: partim J, cf. 29. 28. 9 adn.

iussis C²Sp²A⁷ uel A⁸θFrob.2: sis P(om. ius- post -tus): si P²CR: se

MBDAN: iussit N⁴ ut s. l. supra se sub- hoc scribens: iussis se ald.

passim per agros grauesque praeda ut qui nihil tale metue-
 3 rent adortus Romanos compulit in naues. Classis Romana
 haudquaquam laeta praeda Naupactum redit: Philippo
 ludorum quoque qui reliqui erant celebritatem quantaecum-
 que, de Romanis tamen, uictoriae partae fama auxerat,
 4 laetitiaque ingenti celebrati festi dies, eo magis etiam quod
 populariter dempto capitis insigni purpuraque atque alio
 regio habitu aequauerat ceteris se in speciem, quo nihil
 5 gratius est ciuitatibus liberis; praebuissetque haud dubiam
 eo facto spem libertatis nisi omnia intoleranda libidine
 foeda ac deformia effecisset. Vagabatur autem cum uno
 6 aut altero comite per maritas domos dies noctesque, et
 summittendo se in priuatum fastigium quo minus conspec-
 tus eo solutior erat, et libertatem, cum aliis uanam osten-
 7 disset, totam in suam licentiam uerterat. Neque enim
 omnia emebat aut eblandiebatur, sed uim etiam flagitiis
 adhibebat, periculosumque et uiris et parentibus erat
 8 moram incommoda seueritate libidini regiae fecisse; uni
 etiam principi Achaeorum Arato adempta uxor nomine
 Polycratia ac spe regiarum nuptiarum in Macedoniam
 asportata fuerat. *Time of the games*
 9 Per haec flagitia sollemni Nemeorum peracto paucisque

2 ut qui A^7N^4 (cuius punctum ab N^6 rescriptum est) θ ald.: aut qui Π
 N in (naues) ΠN .ald., cf. 28. 8. 10: ad $Sp^?N^4$ (ut s. l. ?) θ Frob.
 2. fort. recte, cf. Luchs 1879 p. civ 3 redit $AN^4\theta$, cf. c. 5. 9
 adn.: rediit π ald.Frob.1.2: reddit N reliqui erant $M^1A^7N^4\theta$:
 reliquerant ΠN 4 eo $A^7N^4\theta$ ald.: ed PR : sed C : et $MBDAN$
 purpuraque (porp- M) πM^1N (-par-)ald.: purpura $Sp^?N^4$
 (-par- non mutato) θ Frob.2 ceteris DAN (om. se N : add. N^4) θ :
 celeris π gratius $BDAN\theta$: eratius PRM : ius C 5 de-
 formia CM^1N^4 uel N^7 : deformi $\pi N\theta$ autem N^4 ut s. l. θ , cf.
 e.g. c. 35. 7: enim ΠN .ald.Frob.1.2, quod malit Johnson marit-
 tas ΠN .ald.Frob.1.2: maritum as Sp : maritimas $A^7\theta$ Rhen. (silet N^4)
 7 emebat $\Pi N\theta$ Edd.: metuebat. emebat (sic) N^4 etiam
 $A^7?N^4\theta$ Frob.2: om. ΠN .ald. adhibebat πN .ald.: addebat A^7
 ut s. l. θ : adhaerebat D 8 Arato Sp ut uid. N^4 ut s. l. θ (har-
 K), cf. 32. 21. 23: erato πN : erat C Polycratia] polychr- PR
 M : polichr- $CDAN$: polichr- $B\theta$ (sed -tea J : thea K)

additis diebus, Dymas est profectus ad praesidium Aetolorum quod ab Eleis accitum acceptumque in urbem erat eiciendum. Cycliadas—penes eum summa imperii erat— 10 Achaeique ad Dymas regi occurrere, et Eleorum accensi odio quod a ceteris Achaeis dissentirent, et infensi Aetolis quos Romanum quoque aduersus se mouisse bellum credebant. Profecti ab Dymis coniuncto exercitu transeunt Larisum 11 amnem, qui Eleum agrum ab Dymaeo dirimit. Primum 32 diem quo fines hostium ingressi sunt populando absumpserunt; postero die acie instructa ad urbem accesserunt praemissis equitibus qui obequitando portis promptum ad excursiones genus lacesserent Aetolorum.

Ignorabant Sulpicium cum quindecim nauibus ab Nau- 2 pacto Cyllenen traiecisse et expositis in terram quattuor milibus armatorum silentio noctis ne conspici agmen posset intrasse Elim. Itaque improuisa res ingentem iniecit ter- 3 rorem postquam inter Aetolos Eleosque Romana signa atque arma cognouere. Et primo recipere suos uoluerat rex; deinde 4 contracto iam inter Aetolos et Tralles—Illyriorum id est genus—certamine cum urgeri uideret suos, et ipse rex cum equitatu in cohortem Romanam incurrit. Ibi equus pilo 5 traiectus cum prolapsus super caput regem effudisset, atrox

9 Aetolorum P.V (eth-): hetholorum N⁴ (quem perperam citat Luchs) Eleis ΠN (hic et in 28. 7. 14 recte, sed eli- in § 10, elei- in § 11, ubi tamen ele- C): eliis (lel- K) θ (et eli- in § 10 sed elie- in § 11) 10 imperii erat C²M²BDANθ: imperiebat π, cf. c. 47. 1 adn. Eleorum] cf. § 9 11 ab (Dymis) A¹N⁷θ: ar P: a π²N: om. A amnem qui Π: quia amnis N: amnem qui aamnis N⁷ Eleum] cf. § 9 ab (Dymaeo) A¹N⁷θFrob.2: a ΠN.ald., u. supra.

32 1 portis A¹N⁴θ Edd.: om. ΠN 2 et ΠN Edd.: om. θ 2-3 intrasse Elim (-lum C). Itaque CM² uel M¹A¹N⁴J: intrasset limitaue (-aquaeque D) πN: intrasse helym K (itaque post impr. praebens) 3 Eleosque (sed -li-, cf. c. 31. 9) A¹N⁸ et N⁷θ: acosqua π: eos qua AN (sed tholoseos qua pro Act. E.-que) 4 deinde ΠN.ald.: dein θFrob.2, cf. c. 6. 14; 26. 12. 17; 28. 20. 9; 29. 3. 9 (adn.); 30. 11. 6; 30. 17. 9; 30. 24. 3 al. urgeri A¹N⁴θ Edd.: urbe geri ΠN, cf. c. 20. 8 adn. 5 super Madv., cf. 22. 3. 11: per ΠNSpFrob.2: in A¹θald.

pugna utrimque accensa est, et ab Romanis impetu in regem
 6 facto et protegentibus regiis. Insignis et ipsius pugna fuit
 cum pedes inter equites coactus esset proelium inire; dein
 cum iam impar certamen esset caderentque circa eum
 multi et uolnerarentur, raptus ab suis atque alteri equo
 7 iniectus fugit. Eo die castra quinque milia passuum ab urbe
 Eleorum posuit; postero die ad propinquum Eleorum castel-
 lum—Pyrgum uocant—copias omnes eduxit, quo agres-
 tium multitudinem cum pecoribus metu populationum
 8 compulsam audierat. Eam inconditam inermemque multi-
 tudinem primo statim terrore adueniens cepit; compensa-
 ueratque ea praeda quod ignominiae ad Elim acceptum
 9 fuerat. Diuidenti praedam captiuosque—fuere autem quat-
 tuor milia hominum, pecorisque omnis generis ad uiginti
 milia—nuntius ex Macedonia uenit Aeropum quendam cor-
 rupto arcis praesidiique praefecto Lychnidum cepisse; tenere
 et Dassaretiorum quosdam uicos et Dardanos etiam concire.
 10 Omisso igitur Achaico atque Aetolico bello, relictis tamen
 duobus milibus et quingentis omnis generis armatorum cum

6 et (uolner-) ΠNθald.Frob.1.2: om. Sp fugit ΠNθ Edd.
 fuit Sp 7 ad propinquum Eleorum (sed eli-) castellum A⁸θala
 Frob.1.2: castellum π, sc. linca xix litt. omissa, cf. 26. 51. 8 adn.: a
 castellum AN (post quae add. eliorum propinquum N⁴)
 Pyrgum Sp ut uid. A⁷θFrob.2: phyrcum (-irc- C: -yrg- A) Π: quo
 phyrcum (-gum A^vN⁴) A^vN⁴.ald. (pyrgum) copias omnes (pos
 uocant) ΠN (sed omnes copias AN, quod hic ab A⁸N⁴N⁷ retentum est)
 omnes copias (post die supra) A⁸N⁷θald.Frob.1.2, sed cf. c. 37. 5 adn.
 eduxit ΠN: duxit Sp ut uid. θald.Frob.1.2, cf. c. 41. 8 adn.
 9 fuere Vat: fuēr θ: fuera P (sc. -a ex uoce sq. orto): fueri
 CRD: fuerunt Sp ut uid. (?)MBDAN.ald. quattuor milia (u

∞ ∞ ∞ ∞) PCSpA⁷N⁴θ (m N⁴): om. RMBDAN hominum
 ΠNθald.Frob.1.2: peditum, hominum (sic N⁴) SpN⁴ pecoris
 que N⁴: pecoris ΠN: pecorum θ (-rumque ald.Frob.1.2)
 uiginti milia θFrob.2: milia (-ll- R) uiginti (uing- N) πR²N.ald.
 praesidiique CM²A⁷θ (-diiqui P): praesidiis qui (-que MN⁴) RBDAN
 N Lychnidum (sed luch-) ΠN, cf. Polyb. 34. 12. 6: lichnidu
 (-dem K) A²θ: luchinidum N² Dassaret- Sabellicus, cf. e.
 Polyb. 5. 108. 2: darset- (sed -sec- BAN: -soc- D) ΠNθ
 10 atque Aetolico A⁷N⁴θ Edd.: om. ΠN generis A⁷N⁴θ: cor
 seris π: cum seris A²N armatorum A⁷N⁴ ut s. l. θ Edd
 armorum ΠN, cf. c. 1. 11 adn.

Menippo et Polyphanta ducibus ad praesidium sociorum, profectus ab Dymis per Achaïam Boeotiamque et Euboeam **11** decimis castris Demetriadem in Thessaliam peruenit.

Ibi alii maiorem adferentes tumultum nuntii occurrunt, **33** Dardanos in Macedoniam effusos Orestidem iam tenere ac descendisse in Argestaeum campum, famamque inter barbaros celebrem esse Philippum occisum. Expeditione ea **2** qua cum populatoribus agri ad Sicyonem pugnauit, in arborem inlatus impetu equi ad eminentem ramum cornu alterum galeae praefregit; id inuentum ab Aetolo quodam perlatumque in Aetoliam ad Scerdilaedum, cui notum erat insigne galeae, famam interfecti regis uolgauit. Post profectionem ex **4** Achaïa regis Sulpicius Aeginam classe profectus cum Attalose coniunxit. Achaei cum Aetolis Eleisque haud procul **5** Messene prosperam pugnam fecerunt. Attalus rex et P. Sulpicius Aeginae hibernarunt.

Exitu huius anni T. Quinctius consul, dictatore comitiorum **6** ludorumque faciendorum causa dicto T. Manlio Torquato, ex uolnere moritur; alii Tarenti, alii in Campania mortuum **7**

10 Polyphanta *cd. Mog.* 1518, *cf.* 28. 5. 11 (-tam): polyphania π: poliph(*sed* -ih- N: -if- K)ania (-ta N⁴K) ANθ

33 1 ac ΠN.ald.Frob.1.2: om. θ Argestacum (uel -teum) ΠN: agrestinum θ 2 cum ANθald.Frob.1.2: om. π inlatus

impetu ΠN.ald.Frob.1.2: impetu illatus θ, *cf.* c. 37. 5 *adn.*

prae-(uel pre-)fregit CBDANJ: praeflegit PRM: perfregit K

3 Scerdilaedum] *cf.* c. 30. 13 famam π¹M²Nθ: ramam P: flammam RD: fammam (fl- M) M¹: formam N⁷ interfecti] *post*

hanc uocem uidetur a Ta (fol. 48 r.) uoces ab regis . . . ad (§ 4) profecti-

onem) ob ὄμ. omissas esse; add. enim Ta² interfecti r . . . uulgauit

o . . . prof regis ΠNTa² ut uid. ald.: philippi SpA⁷ ut s. l. θ

Frob.2, fort. recte, sed lectio Putciani ab umbris Taurinensis defenditur:

philippi regis N⁴ 4 sese ΠN.ald.Frob.1.2: se θ 5 Eleisque AN, *cf.* c. 31. 9 *adn.*: aelesiquae (uel -que) π: elis-(uel -iis- uel

-eiiis-)que N² uel N⁷θ (hel- K) P. (uel p̄) Π, *cf.* c. 30. 2: pro N:

proconsul A⁷θ: fort. om. Ta (qui incipiente fol. 51 u. Sulpic- scripsit,

ante quod uestigia uocis et uideri poterant) 6 *post* Quinctius

add. Crispinus A⁷θ: ignorant ΠN.ald.Frob.1.2 T. (Manlio) A⁷

(ut P recte in 26. 32. 1): l. ΠN: tito l. N⁹ (non N⁴) uolnere

PCR, cf. Praef. § 30: uulnere MBDANθ 7 Tarenti, alii A⁷N⁴

ub N⁷ confirmatus θEdd.: om. ΠN

tradunt; ita quod nullo ante bello acciderat, duo consules sine memorando proelio interfecti uelut orbam rem publicam reliquerant. Dictator Manlius magistrum equitum C. Seruiliū—tum aedilis curulis erat—dixit. Senatus quo die primum est habitus ludos magnos facere dictatorem iussit, quos M. Aemilius praetor urbanus C. Flaminiū, Cn. Seruilio consulibus fecerat et in quinquennium uouerat; tum dictator 9 et fecit ludos et in insequens lustrum uouit. Ceterum cum duo consulares exercitus tam prope hostem sine ducibus essent, omnibus aliis omissis una praecipua cura patres populūque incessit consules primo quoque tempore creandi et ut eos crearent potissimum quorum uirtus satis tuta a fraude 10 Punica esset: cum toto eo bello damnosa praepropera ac feruida ingenia imperatorum fuissent, tum eo ipso anno consules nimia cupiditate conserendi cum hoste manum in 11 necopinātam fraudem lapsos esse; ceterum deos immortales, miseritos nominis Romani, pepercisse innoxiiis exercitibus, temeritatem consulū ipsorum capitibus damnassee.

34 Cum circumspicerent patres quosnam consules facerent, 2 longe ante alios eminebat C. Claudius Nero. Ei collega

7 ita *Weissenb.*: id $\Pi N\theta$ ald.Frob.1.2: et id *Madv.*; non nihil tamen uereor ipse ne linea aliqua ante id quod exciderit 8 urbanus *Vat*: urb. π : urbis M^2 uel $M^1N^2\theta$: ubi *D.* Cf. c. 22. 12 adn. in insequens ΠN .ald.: in sequens θ Frob.2 uouit C^3M^2 uel M^7BD $A^7?N^4\theta$: mouit π : nouit A : uomit N 9 essent omnibus] *has uoces in Ta defuisse coniecit Studemund* et ut *Ta ut uid.* θ Frob. 2: ut ΠN .ald.: et N^4 10 fuissent $\Pi N\theta$ et ut uid. *Ta* (ubi -ent ante tum legi poterat) ald.: fuisset *Sp?Frob.2, fort. recte, cf. e.g. 36. 43. 6, sed Puteano obsequimur quod etiam in O. R. cum ad uocem tum sequentem prospectans nonnunquam cum Subiunctiuo iungitur, cf. 8. 21. 1 (et fort. 4. 60. 2; aliud. ut uid., 28. 2. 6)* anno TaA^7 (an $A^5?$) $N^4\theta$: om. ΠN nimia $TaCM^2B^2AN\theta$: ni|nia P : nia π^2 in necopinātam *Ta ut uid.* $A^7N^4\theta$ ald.: innecopiana|tam P : sine (sinne R : sine R^1) copia nactam (sed natam RB^2AN : natari MB) Π^2N 11 miseritos π : misertos $AN\theta$ ald.Frob.1.2 (et sic uariant codd. in c. 34. 12) ipsorum] hic π (sed p. sorum RM : p. forum D)ald.: ante cons. $AN\theta$ (cf. 26. 5. 17 adn.)

34 2 Ei A^7N^4 ut s. l. θ ald.Frob.1.2: et πN : set B : sed B^2

quaerebatur ; et uirum quidem eum egregium ducebant, sed
 promptiorem acrioremque quam tempora belli postulerent
 aut hostis Hannibal ; temperandum acre ingenium [eius] 3
 moderato et prudenti uiro adiuncto collega censebant. M.
 Liuius erat, multis ante annis ex consulatu populi iudicio
 damnatus, quam ignominiam adeo aegre tulerat ut rus mig- 4
 rarit et per multos annos et urbe et omni coetu careret
 hominum. Octauo ferme post damnationem anno M. Clau- 5
 dius Marcellus et M. Valerius Laeuinus consules reducerant
 eum in urbem ; sed erat ueste obsoleta capilloque et barba
 promissa, prae se ferens in uultu habituque insignem memo-
 riam ignominiae acceptae. L. Veturius et P. Licinius cen- 6
 sores eum tonderi et squalorem deponere et in senatum
 uenire fungique aliis publicis muneribus coegerunt ; sed 7
 tum quoque aut uerbo adsentiebatur aut pedibus in senten-
 tiam ibat donec cognati hominis eum causa M. Liuii Macati,
 cum fama eius ageretur, stantem coegit in senatu sententiam
 dicere. Tunc ex tanto interuallo auditus conuertit ora 8

2 eum $\Pi N T a$ ut uid. *ald. Frob. 1. 2* : om. $A^7 \theta$ egregium C^2
 $A^7 N^2 D \theta$: egreciae (-giāe C : -giae B) π : egrecia $MA^? N^?$
 ducebant $\Pi N \theta$: dicebant N^7 3 eius (*hic*) $\Pi N T a$ ut uid. *ald.* :
ante ingenium $\theta Frob. 2$: *deleuimus ut gloss. post acriorem supernuacaneum.*
De ordinis in codd. uariatione glossemata indicante cf. Praef. § 33 (1) et Praef. Liui § 5 adn. Cf. etiam c. 1. 11 ; 13. 11 ; 19. 9 ; 24. 3 ; 42. 9 ? ; 46. 4 ; 28. 3. 9 ; 28. 13. 1 ; 28. 24. 6 ? ; 29. 5. 1 ; 29. 14. 10 ; 30. 4. 6 ; 30. 17. 14 ? al.
 ante annis $T a$ (*ubi -nis non poterat legi*) $\theta Frob. 2$ (*cf. c. 37. 5 adn.*) : annis ante $\Pi N. ald.$ 4 ut Π et
 $A^2 N K$: ut et $A^? J. ald. Frob. 1. 2$ migrarit $T a^2$ *Low. 4 Frob. 2* :
 migrarent $T a$: migraret $\Pi N \theta ald.$, *fort. recte sed ueremur ne Perfectum actionem unam significans causa fuerit mutandi careret in caruerit ; et migrarent ex -auerit facie nasci potuit careret $\Pi N. ald.$: caruerit $T a Sp \theta$, fort. recte sed de praeteritis iam pridem, per multos annos et sim. cum Imperfecto iungi solent. Tempora consecutua Liuius secundum sensum uariare amat, cf. e.g. 8. 36. 7 ; 28. 19. 15 adnn.*
 5 promissa $\pi A^7 N$: de-(uel di-)missa $A \theta$ prae se ferens $T a A^2$:
 prae se referens $\Pi N. ald.$: praeferens $Sp N^2$ uel $N^4 \theta Frob. 2$. *Lectio { prae se }*
Put. ex dittographia { re-ferens orta est ; cf. c. 1. 8 ; 26. 1. 4 ; 26. 25. 10 ; 29. 4. 8 ; 29. 7. 8 ; 29. 16. 1 al., adnn. 7 fama πA^1 uel $A^8 N^4$, cf. e.g. 28. 19. 14 : de fama $A^7 \theta ald. Frob. 1. 2$: in fama $A N$ coegit $T a A^7 N^4 \theta$: cogit ΠN

hominum in se, causamque sermonibus prae-
 iniuriam a populo factam magnoque id damno fuisse quod
 tam graui bello nec opera nec consilio talis uiri usa res
 9 publica esset: C. Neroni neque Q. Fabium neque M.
 Valerium Laeuinum dari collegam posse quia duos patricios
 10 creati non liceret; eandem causam in T. Manlio esse prae-
 terquam quod recusasset delatum consulatum recusaturus-
 que esset; egregium par consulum fore, si M. Liuium C.
 11 Claudio collegam adiunxissent. Nec populus mentionem
 12 eius rei ortam a patribus est aspernatus. Vnus eam rem in
 ciuitate is cui deferebatur honos abnuebat, leuitatem ciuita-
 tis accusans: sordidati rei non miseritos candidam togam
 13 inuito offerre; eodem honores poenasque congeri. si uirum
 bonum ducerent, quid ita pro malo ac noxio damnassent? si
 noxium comperissent, quid ita male credito priore consulatu
 14 alterum crederent? Haec taliaque arguentem et queren-
 tem castigabant patres, et M. Furium memorantes reuoca-
 tum de exsilio patriam pulsam sede sua restituuisse—ut
 parentium saeuitiam, sic patriae patiendo ac ferendo lenien-
 15 dam esse—, adnisi omnes cum (C.) Claudio M. Liuium
 consulem fecerunt.

35 Post diem tertium eius diei praetorum comitia habita.
 Praetores creati L. Porcius Licinus C. Mamilius C. et A.

8 prae-
B^xAN^θ: tali uiro iussa *P²R*: talis uiri iussa *MBD* 9 collegam
θ: conlegas (uel coll-) *ΠNTa* (sed in hoc -gas solum legi potuit) *ald.*
Frob.1.2 10 recusasset *ΠTa²*: recusare ut uid. *Ta* re-
 cusaturusque *CBDAN^θ*: recuraturusque *PRM* C. *TaA^vald.*
Frob.1.2: cum *ΠN*: consuli *A⁷θ* 12 miseritos] u. c. 33. 11 *adn.*
 offerre *ΠNK²*: offerri *θ*: om. *Ta ut uid.* 13 uirum
 bonum *Ta ut uid.*: bonum uirum *A⁷N⁹* uel *N⁴θald.* *Frob.1.2*: bonum
πR¹N: bi bonum *R* malo ac noxio damnassent *Ta* (ubi dam-
 nass- non potuit legi) *A⁷N⁴θ* (hi iv -mpn-) *ald.* *Frob.1.2*: om. *ΠN* (qui et
 si sq. omittunt), cf. 26. 51. 8 *adn.* si noxium comperissent *Ta* (sed
 -nt defit) *SpN⁴Frob.2* (hic innoxium errore typogr.?): idem sine si *ΠN*
 (sed noxio *B²DAN*): si malum *A^v*: om. *θald.* 14 patriam
 pulsam *πSpA⁷Frob.2*: patria pulsum *M⁶DA* et *A^xN*: patriam pulsum
ald.: pulsum *θ* 15 C. *ald.* *Frob.1.2*: om. *ΠN^θ*

35 1 Licinus *N*, cf. c. 6. 19 et 26. 6. 1: Licinius *ΠN¹J*: om. *K*
 C. Mamilius Sigonius (sic *P* in c. 36. 9): m̄ anilius *P*: c. manlius
 C (qui fort. ipse c. erasil): manilius *RMBDANJ*: manlius *K* C.
 et A. *Alschefski*, u. § 2 et 31. 4. 3: t. et a. *ΠN*: t et *N¹*: et t. et a. *θ*

Hostilii Catones. Comitibus perfectis ludisque factis dictator et magister equitum magistratu abierunt. C. Terentius Varro 2 in Etruriam pro praetore missus ut ex ea prouincia C. Hostilius Tarentum ad eum exercitum iret quem T. Quinctius consul habuerat; et L. Manlius trans mare legatus iret 3 uiseretque quae res ibi gererentur; simul quod Olympiae ludicrum ea aestate futurum erat quod maximo coetu Graeciae celebraretur, ut si tuto per hostem posset adiret id 4 concilium ut qui Siculi bello ibi profugi aut Tarentini ciues relegati ab Hannibale essent, domos redirent scirentque sua omnia iis quae ante bellum habuissent reddere populum Romanum.

Quia periculosissimus annus imminere uidebatur neque 5 consules in re publica erant, in consules designatos omnes uersi quam primum eos sortiri prouincias et praesciscere quam quisque eorum prouinciam, quem hostem haberet uolebant. De reconciliacione etiam gratiae eorum in senatu 6 actum est principio facto a Q. Fabio Maximo; inimicitiae 7 autem nobiles inter eos erant et acerbiores eas indignioresque Liuius sua calamitas fecerat quod spretum se in ea fortuna credebat. Itaque is magis implacabilis erat et nihil opus 8 esse reconciliacione aiebat: acrius et intentius omnia gesturos iminentes ne crescendi ex se inimico collegae potestas fieret.

1 Hostilii Voss.: hostiliis πN , cf. 26. 40. 14 adu.: hostilius CBA^x
 V^4K : obstilius J 2 pro praetore, cf. c. 21. 6 adu.: pro. pl. (sic) π
 V : propr. C: propr̄ M^2K : pro. p. r. N^4 : propraetor M^7A^7J (post
unc locum de propr. uel pr. confusis silenius) C. (Hostilius)
 $V^4\theta$: e $P(erasum)RM$: om. π^xN : a C^2B (sed prouinciae B)
 Quinctius consul habuerat et L. A^7N^4 ut s. l. θ ald. $Frob.1.2$ (sed aliter
 lii nom. et praen. scribunt): om. ΠN , cf. 26. 51. 8 adu. 3 res
 i $Sp^2C^4A^7N^4\theta Frob.2$: sibi Π : ibi N .ald. Graeciae (uel -ie)
 1^7N^4 (ut s. l. θ): om. ΠN 4 concilium $C^2A^x\theta$: consilium ΠN ,
 c. 28. 5. 15; 29. 3. 1; 30. 36. 10 iis PCR .ald.: his R^1MD :
 iis BAN : om. $Sp\theta Frob.2$ 5 praesciscere πB^2N : praescire
 uel pre-) $B(\bar{p}s-\theta)$ quisque $SpN^4\theta Frob.2$, cf. e.g. 2. 44. 9: quis
 B^1N^2 ald.: quis B: quique N haberet πK : habere CN^4J :
 m. N 7 indignioresque $BD(om. -que)AN^1$ uel N^2 (ingign- $N\theta$:
 indignioresque π : in die maiores M^2 8 ne crescendi $\pi N\theta$:
 nec rescindi C inimico $A^7N^4\theta$ ald.: inimi P (-co ante co- om.):
 inimi P^2 , cf. 28. 8. 4 adu.: minime $CRMBDAN$

9 Vicit tamen auctoritas senatus ut positis simultatibus com-
 10 muni animo consilioque administrarent rem publicam. Pro-
 uinciae iis non permixtae regionibus, sicut superioribus annis,
 sed diuersae extremis Italiae finibus, alteri aduersus Hanni-
 11 balem Bruttii et Lucani, alteri Gallia aduersus Hasdrubalem
 12 quem iam Alpibus adpropinquare fama erat, decreta; exer-
 citum e duobus qui in Gallia quique in Etruria esset addito
 13 urbano eligeret quem mallet, qui Galliam esset sortitus: cui
 Bruttii prouincia euenisset, nouis legionibus urbanis scriptis
 14 utrius mallet consulum prioris anni exercitum sumeret; re-
 lictum a consule exercitum Q. Fuluius proconsul acciperet
 Etruria Tarentum mutauerant prouinciam, pro Tarento
 Capuam mutauerunt; legio una data cui Fuluius proximo
 anno praefuerat.

36 De Hasdrubalis aduentu in Italiam cura in dies crescebat.
 Massiliensium primum legati nuntiauerant eum in Galliam
 2 transgressum erectosque aduentu eius, quia magnum pondus
 auri attulisse diceretur ad mercede auxilia conducenda, Gal-
 3 lorum animos. Missi deinde cum iis legati ab Roma Sex.
 Antistius et M. Raecius ad rem inspiciendam rettulerant
 misisse se cum Massiliensibus ducibus qui per hospites eo-
 4 rum principes Gallorum omnia explorata referrent; pro-
 comperto habere Hasdrubalem ingenti iam coacto exercitu
 proximo uere Alpes traiecturum, nec tum eum quicquam
 aliud morari nisi quod clausae hieme Alpes essent.

9 animo $A^7N^4\theta$ ald. : mo P : om. Π^2N consilioque $\pi A^7N^4\theta$
 consilio M^2BDAN (sed sequitur in AN rasura) 10 et Vat : om.
 $\Pi N\theta$ ald. *Frob.* 1.2, cf. 26. 11. 12 adn. (c) aduersus (Hasdr.) Π
 ald. *Frob.* 1.2 : contra θ , non male, cf. *Luchs* 1879 p. cv 14 mu-
 tauerunt (; legio) $\pi Sp A^7N^4\theta$: mutauerant P^2 (sed mox -unt restitu-
 tum) : om. AN.ald. data *Sp ut uid.* θ *Frob.* 2 : data est ΠN .ald.
 36 1 in (Ital.) $C^4M^7AN\theta$ ald. : om. π , cf. 26. 13. 7 adn. nur-
 tiauerant θ ald. *Frob.* 1.2 : nuntiauerunt (uel nunci-) ΠN , cf. c. 6. 2 adn.
 3 se $PCAN$.ald. : om. $RMBD\theta$ Massiliensibus (man-
 B) ΠN (-II- N) : massiliensium θ

In locum M. Marcelli P. Aelius Paetus augur creatus in- 5
auguratusque, et Cn. Cornelius Dolabella rex sacrorum
 inauguratus est in locum M. Marci qui biennio ante mortuus
 erat. Hoc eodem anno et lustrum conditum est a censori- 6
 bus P. Sempronio Tuditano et M. Cornelio Cethego. Censa 7
 ciuium capita centum triginta septem milia centum octo, 137, 18
 minor aliquanto numerus quam qui ante bellum fuerat. Eo 8
 anno primum ex quo Hannibal in Italiam uenisset comitium
tectum esse memoriae proditum est, et ludos Romanos semel
 instauratos ab aedilibus curulibus Q. Metello et C. Seruilio.
 Et plebeiis ludis biduum instauratum a C. Mamilio et M. 9
 Caecilio Metello aedilibus plebis; et tria signa ad Cereris
 eidem dederunt; et Iouis epulum fuit ludorum causa. *on the occas*

Consulatum inde ineunt C. Claudius Nero et M. Liuius 10
 terum, qui quia iam designati prouincias sortiti erant, prae-
 tores sortiri iusserunt. C. Hostilio iurisdictio urbana euenit; 11
 addita et peregrina, ut tres in prouincias exire possent. A.
 Hostilio Sardinia, C. Mamilio Sicilia, L. Porcio Gallia euenit.
 Summa legionum trium et uiginti ita per prouincias diuisa: 12
 binae consulum essent, quattuor Hispania haberet, binas

5 P. Aelius Sigonius ex 41. 21. 8: l. aquilius (aquibus B) $\pi B^2 N$:
 prefectus aquilius θ 7 cxxxvii milia centum octo (uel c et viii)
 $\Pi N \theta$ Edd., uix recte, cf. cum Madv. Perioch. libri 20 et 29. 37. 6
 plebeiis (uel -beis) ludis $\Pi N \theta$ ald. Frob. 1.2: plebei ludi A^x (an $A^1?$),
 qui instaurati (pro -tum) praebet, sed cf. e.g. 31. 4. 5 aedilibus ald.
 Frob. 1.2: aed. π : ed^r DK: ed AN: ede J iidem (sed eid-) N^4
 uel N^2 (fort. idem N^2 : eidem N^4): fidem ΠN : edem (uel ae-) $A^7 \theta$ ald.
 Frob. 1.2 dederunt $\Pi N^2 \theta$: dedertur N (mox epulum N^2 : sep- N)
 fuit $\pi A^7 N^4 \theta$ ald.: om. AN 10 qui quia iam Vat ald. Frob. 1.2:
 qui quia ΠN : quippe iam θ : qui paria iam (ut uid.) N^4 ut s. l.
 iurisdictio $N^4 \theta$ ald. Frob. 1.2: om. ΠN , fort. recte, cf. e.g. 29. 13. 2
 ut tres C^4 uel $C^2 B^2 A^7 \theta$ ald. Frob. 1.2: ui tres π : ut res $CM^1 B$
 AN; non intellexit Luchs lectionem ab N^4 profectam; hic enim supra ut
 add. ut s. l. iii, i.e. uel tres (pro ut res) uel tres ut, quod ipse legere
 ualim in ΠN . ald.: om. θ A. ΠN . ald., cf. c. 35. 1: om. θ
 qui et L sq. om.) 12 per prouincias ΠN^4 : prouincie N
 diuisa: binae $Sp^? A^7 N^4$ (-ne) ut s. l. (sed diuisas N^7) Frob. 2: diuisa ut
 binae ald., sed cf. e.g. c. 22. 3; 28. 10. 10: dimissa (-se AN) ut unae
 uel -ne: uni M^5 ΠN .

13 tres praetores, in Sicilia et Sardinia et Gallia, duas C. Terentius in Etruria, duas Q. Fulvius in Brutiis, duas Q. Claudius circa Tarentum et Sallentinos, unam C. Hostilius Tubulus
 14 Capuae; duae urbanae ut scriberentur. Primis quattuor legionibus populus tribunos creavit: in ceteras consules miserunt.

37 Priusquam consules proficiscerentur nouendiale sacrum
 2 fuit quia Veis de caelo lapidauerat. Sub unius prodigii, ut fit, mentionem alia quoque nuntiata: Minturnis aedem Iouis et lucum Maricae, item Atellae murum et portam de caelo
 3 tactam; Minturnenses, terribilius quod esset, adiciebant sanguinis riuum in porta fluxisse; et Capuae lupus nocte
 4 portam ingressus uigilem laniauerat. Haec procurata hostiis maioribus prodigia et supplicatio diem unum fuit ex decreto pontificum. Inde iterum nouendiale instauratum quod
 5 in Armilustro lapidibus uisum pluere. Liberatas religione mentes turbauit rursus nuntiatum Frusinone natum esse infantem quadrimo parem nec magnitudine tam mirandum quam quod is quoque, ut Sinuessae biennio ante, incertus
 6 mas an femina esset natus erat. Id uero haruspices ex Etruria acciti foedum ac turpe prodigium dicere: extorrem

12 et (Sardinia) *J*: in ΠN .ald.Frob.1.2: om. *K* 13 in
 Brutiis, duas Q. Claudius $A^7N^4\theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN , cf. c. 35. 2 e
 26. 51. 8 adn. C. (Hostil.) ΠN , cf. c. 6. 12: gñ. θ 14 in
 N^1 uel $N^2\theta$ ald.Frob.1.2: ut in ΠN , cf. c. 8. 7 adn.

37 2 ut ΠN : uti θ Minturnis aedem $C^4A^7N^2\theta$, cf. 8. 10. 1
 adn. et *It. Dial.* p. 284: menturni saedem (uel se-) ΠN (sed mint-AN)
 scribit ment- *P* fere semper ut in § 3 et c. 38. 4 tactam *CDN* ut
 N^2 uel $N^4\theta$ ald.Frob.1.2: tacta πN^2 sed cf. e.g. c. 23. 3

3 Minturnenses] u. § 2 nocte ΠN .ald.Frob.1.2: om. *Sp* θ , for
 recte 4 fuit *Sp*? θ Frob.2: fuit ut ΠN , cf. cc. 36. 14 et 8. 7 adn.
 inde *P**Sp*Frob.2: om. ald. Armilustro $\Pi(C?)N$: armi

lustrio $A^7N^1\theta$: alio lustru C^4 5 Frusinone natum $A^7N^4\theta$ ald
 Frob.1.2 (sed *Fr.* inf. nat. esse *Edd. hi*): om. ΠN (post -atum), cf. 26
 51. 8 adn. esse infantem θ : infantem esse ΠN ; rectum, ut

in c. 34. 3 (ante), hic ordinem praebent θ , qui tamen ut uid. saepissim
 prauatum. Cf. e.g. cc. 1. 2; 1. 10; 6. 5; 6. 12; 15. 6; 19. 2; 20. 3
 30. 5; 32. 7; 33. 2; 41. 2; 42. 2; 30. 3. 4; 30. 3. 8; 30. 19. 12; 30.
 21. 2; 30. 26. 5; 30. 28. 6; 30. 34. 11; 30. 35. 9; 30. 38. 5; 30. 40.
 14. Cf. etiam 26. 5. 17 adn., et de *P* cf. 28. 2. 15 adn. 6 e
 torrem $AN\theta$: extorre π , cf. § 2 et 26. 41. 12 adn.: extollere *J* ut s.

agro Romano, procul terrae contactu, alto mergendum. Viuum in arcam condidere prouectumque in mare proiecerunt. Decreuere item pontifices ut uirgines ter nouenae per urbem euntes carmen canerent. Id cum in Iouis Statoris aede discerent conditum ab Liuio poeta carmen, tacta de caelo aedis in Auentino Iunonis reginae; prodigiumque id ad matronas pertinere haruspices cum respondissent donoque diuam placandam esse, aedilium curulium edicto in Capitolium conuocatae quibus in urbe Romana intraque decimum lapidem ab urbe domicilia essent, ipsae inter se quinque et uiginti delegerunt ad quas ex dotibus stipem conferrent; inde donum peluis aurea facta lataque in Auentinum, pureque et caste a matronis sacrificatum.

Confestim ad aliud sacrificium eidem diuae ab decemuiris edicta dies, cuius ordo talis fuit. Ab aede Apollinis uoues feminae albae duae porta Carmentali in urbem ductae; post eas duo signa cupressæ Iunonis reginae portabantur; tum septem et uiginti uirgines, longam indutae uestem, carmen in Iunonem reginam canentes ibant, illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens et inconlitum si referatur; uirginum ordinem sequebantur decemuiri coronati laurea praetextatique. A porta Iugario uico in forum uenere; in foro pompa constitit et per manus restata uirgines sonum uocis pulsu pedum modulantes incesserunt. Inde uico Tusco Velabroque per bouarium forum

6 condidere ΠN .ald.: condiderunt θ 7 discerent $B^2 A^6$ fort.

2 ald.Frob.1.2: discederent (-cerner- N^4) Π (dec- C: desc- C^2) N , cf. c.

o. 8 adn.: di-(uel de-)scenderent θ conditum ΠN : creditum

: editum K aedis Π , cf. 26. 27. 4 adn.: edis AN : edes θ

8 ad $CM^7 AN\theta$: om. π (post id) 9 curulium (-ulum

at) edicto Val^1 ald.: cur (cur. $CB^2 K$) edicto $\Pi^1 A^2 \theta$: curus edito N :

are dicto N^4 10 pureque et caste $Sp\theta$ Frob.2: pure (-re M)

isteque (-teq. MB^1 : -taq. BN) ΠN .ald. a ΠN .ald.: om. θ

sacrificatum ΠN (-ta θ) 13 inconditum PV (incred- N^4

et s. l. uel potius N^9) 14 constitit et $Sp\theta$ Frob.2: (constitit P

M : constitit $CM^2 A^1$ ald.: consistet $BDAN$ (-ens AN): conspicit

N^4 ut s. l. (quae fort. conspicitur debuit esse) incesserunt A^7

$^2\theta$ (interc- ΠN , cf. § 7 et c. 20. 8 adn.) 15 bouarium $\Pi N^2\theta$

reum N) θ , cf. 10. 23. 3. 29. 37. 2 adn. (sed boa- P in 21. 62. 3)

in cliuum Publicium atque aedem Iunonis reginae perrectum. Ibi duae hostiae ab decemuiris immolatae et simulacra cupressea in aedem inlata.

- 38 Deis rite placatis dilectum consules habebant acrius intentiusque quam prioribus annis quisquam meminerat habitum; nam et belli terror duplicatus noui hostis in Italiam aduentu et minus iuuentutis erat unde scriberent milites. Itaque colonos etiam maritimos, qui sacrosanctam uacationem dicebantur habere, dare milites cogebant. Quibus recusantibus edixere in diem certam ut quo quisque iure uacationem haberet ad senatum deferret. Ea die ad senatum hi populi uenerunt, Ostiensis Alsiensis Antias Anxurnas Minturnensis Sinuessanus, et ab supero mari Senensis. Cum uacationes suas quisque populus recitaret, nullius cum in Italia hostis esset praeter Antiatem Ostiensemque uacatio obseruata est; et earum coloniarum iuniores iure iurando adacti supra dies triginta non pernoctaturos se extra moenia coloniae suae donec hostis in Italia esset.
- 6 Cum omnes censerent primo quoque tempore consulibus eundum ad bellum—nam et Hasdrubali occurrendum esse descendenti ab Alpibus ne Gallos Cisalpinos neue Etruriam erectam in spem rerum nouarum sollicitaret, et Hannibalem suo proprio occupandum bello ne emergere ex Bruttis atque

15 Publicium $\pi R^2 N Sp^? Frob. 2$: publicum *Rθald.*

38 1 annis $C^2 M^2$ uel $M^7 B D A N \theta$: anno π (sed priorib. *M*: priori M^1 -ris M^2 uel M^7) 2 iuuentutis ΠN : inuentum θ 3 quisqu... populi (§ 4)] *om. D* 4 uenerunt ΠN (adu- θ) Anxurna *Pθ, cf. It. Dial. p. 274: anxuras (-roas C; -rias B) $\Pi^2 N$ post Minturnensis (u. c. 37. 2 adn.) add. π alsiensis: hic nesciunt *AN* 5 se ΠN .ald.: se esse *Sp?θFrob.2*, sed cf. *Frigell Prolegom. in Lib. 23 pp. liv-lv, qui ex i^{ma} et iii^a decade citat Infinitui Futuri (a xvii exempla ubi pronomine adiuncto deest esse (e.g. c. 28. 14), (b) du tantum exx. (22. 50. 4 et 28. 23. 6, sed hic om. et esse θ , quos sequimur ubi esse adiuncto deest se; idem amplius lxx locos *Linianos* se repperisse dicit ubi desunt et esse et se. (Vide 'Making of Latin' p. 128. De Infinitiuo aliorum temporum sine pronomine a *Liuius usurpato* c. *Frigell ib. pp. xlvii-liv et u. 26. 48. 13 adn.* 6 Alpibus $CB^2 D$. $N^1 \theta$: alibus πN (alit- *N*), cf. c. 15. 11 adn.: aptibus *B* 7 emer gere ΠN (-ret $N^9 \theta$)**

obuiam ire fratri posset—, Liuius cunctabatur parum fidens
 suarum prouinciarum exercitibus: collegam ex duobus 8
 consularibus egregiis exercitibus et tertio cui Q. Claudius
 Tarenti praeeset electionem habere; intuleratque mentio-
 nem de uolonibus reuocandis ad signa. Senatus liberam 9
 potestatem consulibus fecit et supplendi unde uellent et
 eligendi de omnibus exercitibus quos uellent permutandique
 ex prouinciis quos e re publica censerent esse traducendos.
 Ea omnia cum summa concordia consulum acta. Volones 10
 in undeuicensimam et uicensimam legiones scripti. Magni 11
 roboris auxilia ex Hispania quoque a P. Scipione M. Liuius
 nissa quidam ad id bellum auctores sunt, octo milia Hispano-
 rum Gallorumque et duo milia de legione militum, equi-
 um mille octingentos mixtos Numidas Hispanosque; M. 12
 Lucretium has copias nauibus aduexisse; et sagittariorum
 funditorumque ad tria milia ex Sicilia C. Mamilius
 misisse.

Auxerunt Romae tumultum litterae ex Gallia allatae ab 39
 . Porcio praetore: Hasdrubalem mouisse ex hibernis et 2
 am Alpes transire; octo milia Ligurum conscripta armataque
 coniunctura se transgresso in Italiam esse nisi mitteretur in

8 collegam . . . exercitibus] *om. K* 9 permutandique ΠNθ
f. Cic. ad Att. 15. 15. 4): permutandique et Aldus Madv. (u. sqq.)
 quos (e) πNθald.: quo Madv., optime (cf. 26. 40. 14 adn.), nisi quod
 uae corruptelae statuendae sunt traducendos scripsimus (-cendi
 INθ Edd.) 10 Ea A¹N⁴ uel N⁹θald.: *om. ΠN* Volones PC
 1² uel M¹A¹N⁴ ut s. l. θ: uoles P, cf. c. 1. 11 adn.: uolens RMBDA
 11 Magni roboris CM²AN⁴θ: magni roris π (sed magni |
 oris P, ad init. lineae spatium ii litt. ob pergamenae uitium relicto), cf.
 10: ma gnoris N a P. Scipione M. P(a¹p)C(sed -onem): a
 . scipione C²θald.: apud scipionem RMBDAN et (duo) ΠN
 ld.Frob.1.2: ad Sp²N⁴θ, fort. recte mille octingentos Sp²Ber.
 ld. (add. ad ante mille Frob.2, non cum Rhen.): ∞ PCR: x (uel x̄)
 12 MBDAN (cf. F. W. Shipley, Trans. Am. Phil. Ass. xxxiii, 1902,
 45 sq.): mille x (uel decem) θ 12 aduexisse Sp²N⁴ ut s. l
 : adduxisse ΠN.ald. ∞ ∞ ∞ PCR²B²: xxx RMBDAN:
 uattuor milia A⁷θald.Frob.1.2
 39 1 allatae ΠN(-te): misse θ Porcio BD(-tio)ANθ: po-
 ulo π 2 mouisse ΠNθEdd., cf. e.g. § 5; c. 40. 11; 10. 4. 9 adn.

Ligures qui eos bello occuparet ; se cum inualido exercitu
 3 quoad tutum putaret progressurum. Hae litterae consules
 raptim confecto dilectu maturius quam constituerant exire
 in prouincias coegerunt ea mente ut uterque hostem in sua
 prouincia contineret neque coniungi aut conferre in unum
 4 uires pateretur. Plurimum in eam rem adiuuit opinio Han-
 nibalis quod, etsi ea aestate transiturum in Italiam fratrem
 crediderat, recordando quae ipse in transitu nunc Rhodani
 nunc Alpium cum hominibus locisque pugnando per quin-
 5 que menses exhausisset, haudquaquam tam facilem matu-
 rumque transitum exspectabat ; ea tardius mouendi ex
 6 hibernis causa fuit. Ceterum Hasdrubali et sua et aliorum
 spe omnia celeriora atque expeditiora fuere. Non enim
 receperunt modo Aruerni eum deincepsque aliae Gallicae
 7 atque Alpinae gentes, sed etiam secutae sunt ad bellum ; et
 cum per munita pleraque transitu fratris quae antea inuia
 fuerant ducebat, tum etiam duodecim annorum adsuetudine
 peruiis Alpibus factis inter mitiora iam transibant hominum
 8 ingenia. Inuisitati namque antea alienigenis nec uidere
 ipsi aduenam in sua terra adsueti, omni generi humano in-
 sociabiles erant ; et primo ignari quo Poenus pergeret
 suas rupes suaque castella et pecorum hominumque prae-
 9 dam peti crediderant ; fama deinde Punici belli quo
 duodecimum annum Italia urebatur satis edocuerat uiam
 tantum Alpes esse ; duas praeualidas urbes magno inter
 se maris terrarumque spatio discretas de imperio et opibus
 certare.

3 exire in M^1A^7 uel $A^8N^4\theta$: exire ad C : exiret (-re B^xAN) πN
 prouincias (uel -ti-) $\pi A^7N^4\theta$: om. AN ut uterque $N^4\theta$:
 utrique πN^1 : utrique (uterq̄ A) \bar{c} AN conferre ΠN : conferri
 N^1 uel N^4 ut s. l. θ 5 maturumque $A^7N^4\theta$: aturumque π :
 atrumque $MBDA?N$ 6 aliae ΠN , ald. *Frob.* I. 2 : om. $S\theta$
 7 ducebat MN^4 uel $N^3\theta$: ducebant πN , cf. c. 17. 4 adn. trans-
 ibant ΠN : transibat θ ald. *Frob.* I. 2 8 insociabiles $N^4\theta$ *Frob.* 2 :
 insociales ΠN , ald., cf. c. 1. 11 adn. 9 Italia A^7N^4 ab N^7 re-
 scriptus θ : om. ΠN

Hae causae aperuerant Alpes Hasdrubali. Ceterum quod 10
 celeritate itineris profectum erat, id mora ad Placentiam dum 11
 frustra obsidet magis quam oppugnat corrumpit. Crediderat 12
 campestris oppidi facilem expugnationem esse, et nobilitas
 coloniae induxerat eum, magnum se excidio eius urbis
 terrorem ceteris ratum iniecturum. Non ipse se solum ea op- 13
 pugnatione impediit, sed Hannibalem post famam transitus
 eius tanto spe sua celeriore iam mouentem ex hibernis
 continuerat, quippe reputantem non solum quam lenta ur- 14
 bium oppugnatione esset sed etiam quam ipse frustra eandem
 illam coloniam ab Trebia uictor regressus temptasset.

Consules diuersis itineribus profecti ab urbe uelut in duo 40
 pariter bella distenderant curas hominum, simul recordan-
 tium quas primus aduentus Hannibalis intulisset Italiae
 clades, simul cum illa angeret cura, quos tam propitios urbi 2
 atque imperio fore deos ut eodem tempore utrobique res
 publica prospere gereretur? adhuc aduersa secundis pen-
 sando rem ad id tempus extractam esse. cum in Italia ad 3
 Trasumennum et Cannas praecipitasset Romana res, pro-
 spera bella in Hispania prolapsam eam erexisse; postea, 4
 cum in Hispania alia super aliam clades duobus egregiis
 lucibus amissis duos exercitus ex parte delesset, multa
 secunda in Italia Siciliaque gesta quassatam rem publicam

12 ratum ΠN .ald. : om. N^3 uel N^4 *Frob.2*. De uocibus uel syllabis
 in *Sp* omissis cf. e.g. c. 50. 2 et 9; 28. 18. 2 et 8; 28. 21. 5; 28. 22. 2
 et 12; 28. 29. 4 et 5; 28. 35. 7; 29. 2. 9 et 13; 29. 6. 2; 30. 1. 5; 30.
 1. 1; 30. 38. 11 13 ipse se Sp^2N^3 uel N^4 *Frob.2* : ipse PRM :
 psum $CBDAN$.ald. oppugnatione Sp^2N^4 (sed imp- N^4J) :
 oppugnatione ΠN (quod fort. cum ipsum malis) impediit SpM^7
 Σ : impedit ΠNJ . fort. recte, cf. c. 5. 9 adn. celeriore $\Pi N\theta$
 -ris M^7 , *Luchs* 1879 p. cxxxiii ex §§ 5, 6, 10)

40 2 ut $P^2CA^7N^3\theta$: urbit P : om. $RMBDAN$ utrobique
 $R^2MBDAN\theta$, cf. *Neue-Wagener II* p. 660 et e.g. 10. 39. 4 : utrobique
 PCR adhuc ΠN : om. θ pensando rem $A^v\theta$: pensan-
 lorum π : pendorum BD (peno- B^2N) : pensando M^5A^7 (pends-)
 3 erexisse πA^vK : rexisse N^3J : exisse $BDAN$
 duos $C^4N^4\theta$: duobus Π (et exercitus in -tibus mutauit M^7) : duo N
 multa ΠN .ald. : om. θ *Frob.2* quassatam rem A^x (quas
 atam rem A) $N^2\theta$: quassata rem PCR , cf. 26. 41. 12 adn. : quas \bar{p}
 atarem R^1MBD : quas satarem N

5 excepisse; et ipsum interuallum loci, quod in ultimis terra-
 rum oris alterum bellum gereretur, spatium dedisse ad respi-
 6 randum. nunc duo bella in Italiam accepta, duo celeberrimi
 nominis duces circumstare urbem Romanam, et unum in
 locum totam periculi molem, omne onus incubuisse. qui
 eorum prior uicisset, intra paucos dies castra cum altero
 7 iuncturum. Terrebat et proximus annus lugubris duorum
 consulum funeribus. His anxii curis homines digredientes
 8 in prouincias consules prosecuti sunt. Memoriae proditum
 est plenum adhuc irae in ciues M. Liuium ad bellum profi-
 sciscentem monenti Q. Fabio ne priusquam genus hostium
 cognosset temere manum consereret, respondisse ubi pri-
 9 mum hostium agmen conspexisset pugnaturum. Cum
 quaereretur quae causa festinandi esset, 'Aut ex hoste egre-
 giam gloriam' inquit 'aut ex ciuibus uictis gaudium meri-
 tum certe, etsi non honestum, capiam'.
 10 Priusquam Claudius consul in prouinciam perueniret per
 extremum finem agri †Larinatis ducentem in Sallentinos
 exercitum Hannibalem expeditis cohortibus adortus C.
 Hostilius Tubulus incomposito agmini terribilem tumultum
 11 intulit; ad quattuor milia hominum occidit, nouem signa
 militaria cepit. Mouerat ex hibernis ad famam hostis Q.

5 loci ΠNK: locis A⁷?J 6 Italiam ΠNFrob.2: italia A⁵?N³
 0ald. paucos dies castra A⁷N⁴θ: om. ΠN, linea xvi litt. ob.
 -tra | -tra perdita, cf. 26. 51. 8 adn. 7 anxii πNθ: an duodecim
 C, cf. 26. 51. 2 adn. digredientes (uel -tis) πB²A⁷N uel N¹
 (degr- BDAN¹ uel N: ingr- θ: egr- N²) prouincias A⁷θald.:
 prouinciam ΠN. Cf. (-m pro -s) 26. 1. 4; 26. 24. 2; 27. 26. 12; 27.
 43. 1; 28. 24. 14; 28. 34. 4; 29. 17. 10; 29. 19. 7 al. (de -s pro -m u. c.
 17. 1 adn.) 8 proditum est P²CM¹⁰A^v uel A⁵θ: proditum | st
 P: proditum sed RMBDAN (pr. est sed A⁷?N²) cognosset π
 SpFrob.2: cognouisset MD: nosset AN.ald.: cognosceret θ
 10 perueniret SpθFrob.2: ueniret ΠN.ald. Larinatis P¹ ut
 uid. θ: laritanis π: laritani BAN: lartiani N¹: larinati N³: Vriatis
 Madv. (cf. fort. Mela 2. 4): defendit Larinatis S. M. Furness (Class.
 Review Tom. xxxiv p. 167 sq.) nocēs per . . . Larinatis cum pr. Claudius
 . . . perueniret coniungens, non cum ducentem; sed hoc, ut alia taceamus,
 ob uerborum ordinem nobis displicet incomposito C²M¹⁰A⁷
 N³θ: in (uel im-)posito πN (cf. c. 1. 11 adn.) agmini Frob.2:
 agmine ΠN0ald.

Claudius, qui per urbes agri Sallentini castra disposita habebat. Itaque ne cum duobus exercitibus simul confligeret 12 Hannibal nocte castra ex agro Tarentino mouit atque in Bruttios concessit. Claudius in Sallentinos agmen conuertit, 13 Hostilius Capuam petens obuius ad Venusiam fuit consuli Claudio. Ibi ex utroque exercitu electa peditum quadra- 14 ginta milia, duo milia et quingenti equites, quibus consul aduersus Hannibalem rem gereret: reliquas copias Hostilius Capuam ducere iussus ut Q. Fulvio proconsuli traderet.

Hannibal undique contracto exercitu quem in hibernis 41 aut in praesidiis agri Bruttii habuerat, in Lucanos ad Grumentum uenit spe recipiendi oppida quae per metum ad Romanos defecissent. Eodem a Venusia consul Romanus 2 exploratis itineribus contendit et mille fere et quingentos passus castra locat ab hoste. Grumentum moenibus prope 3 iniunctum uidebatur Poenorum uallum; quingenti passus intererant. Castra Punica ac Romana interiacebat campus: 4 colles imminebant nudi sinistro lateri Carthaginensium, dextro Romanorum, neutris suspecti quod nihil siluae neque ad insidias latebrarum habebant. In medio campo ab sta- 5 tionibus procursantes certamina haud satis digna dictu serebant. Id modo Romanum quaerere apparebat ne abire hostem pateretur: Hannibal inde euadere cupiens totis uiribus in aciem descendebat. Tum consul ingenio hostis 6

13 obuius ΠN, cf. c. 51. 1 adn.: obuiam θ fuit ΠN: fit N⁴ ut s. l. θald.Frob.1.2, pari iure 14 electa CR¹N⁴ald.: electu PR: electo M: electi BDAN: lecta A⁷ uel A⁶θ quadraginta ΠN: quattuor θ duo milia Vat ald.Frob.1.2: duo d N⁴: duo A⁷ uel A⁶θ: om. ΠN et quingenti A⁷N⁴Jald.Frob.1.2: et xx K: et Π (A⁷)N; cf. 29. 28. 10 adn. rem N³θ: om. ΠN: bellum A⁷

41 1 in (praesidiis) ΠN: om. θ 2 mille (uel ∞) PCR (hic saltem siglum ∞ imitatus) A⁷N³θ: x MBDAN castra . . . passus (§ 3) om. D locat ab hoste πN: ab hoste (urbe J) locat θald.Frob.1.2, fort. recte, sed cf. c. 37. 5 3 iniunctum πN: iunctum (uel uinct-) M²A⁷θald.Frob.1.2 4 neutris Frob. 2: neutri ΠNθald. latebrarum Π(A et A^x)N: latebrosum A⁷ uel A⁶θ 5 apparebat PCθ: appetebat (-per- R) R²MBDAN (sed apc- N¹: atpe- N) euadere A⁷N⁴θ: om. ΠN (sed hannibale PRMN: corr. P^xM¹N⁴)

usus, quo minus in tam apertis collibus timeri insidiae poterant, quinque cohortes additis quinque manipulis nocte iugum superare et in auersis collibus considerare iubet: 7 tempus exsurgendi ex insidiis et adgrediendi hostem Ti.

Claudium Asellum tribunum militum et P. Claudium praefectum socium edocet, quos cum iis mittebat. Ipse luce prima copias omnes peditum equitumque in aciem eduxit. Paulo post et ab Hannibale signum pugnae propositum est clamorque in castris ad arma discurrentium est sublatus; inde eques pedesque certatim portis ruere ac palati per 9 campum properare ad hostes. Quos ubi effusos consul uidet, tribuno militum tertiae legionis C. Aurunculeio imperat ut equites legionis quanto maximo impetu possit in 10 hostem emittat: ita pecorum modo incompósitos toto passim se campo fudisse ut sterni oterique priusquam instruantur possint.

42 Nondum Hannibal e castris exierat cum pugnantium clamorem audiuit; itaque excitus tumultu raptim ad hostem 2 copias agit. Iam primos occupauerat equestris terror; peditum etiam prima legio et dextra ala proelium inibat. Incompósitos hostes, ut quemque aut pediti aut equiti casus 3 obtulit, ita conserunt manus. Crescit pugna subsidiis et procurrentium ad certamen numero augetur; pugnantesque

6 quo $\Pi N \theta$ Edd.: qua Thoresby Jones, sed ellipsis defendi potest ex 23. 15. 14 cohortes $KFrob.2$: cohortibus $\Pi N J.ald.$, sed cf. c. 2. 8 adn.

collibus (considerare) ΠN : uallibus $A^7 N^4 \theta ald.Frob.1.2$ 7 adgrediendi (uel aggr-) $N^4 \theta$: adgredi (uel aggr-) ΠN (agr-), cf. c. 1. 11 adn.

8 Ipse $C^4 M^2 B D A N \theta$: ipsis π , cf. c. 3. 2. adn. eduxit ΠN : duxit θ , cf. cc. 32. 7; 42. 8 clamorque . . . est] om. N

supplet N^4 ruere $C B D A N \theta$: uere $P R M$ 9 uidet πM^1

$N.ald.Frob.1.2$: uide $R M$: uidit θ ; cf. c. 5. 9 adn. possit Γ

N Edd.: posset θ 10 se campo $\Pi N \theta ald.$: campo se $Frob.2$: se campo N^3 uel N^4 (qui fort. campo se ut s. l. uoluit) fudisse $\Pi N.ald$

$Frob.1.2$: effudisse A^7 uel $A^v N^4$ uel N^3 (sed efu-, u. adn. praec.) θ

obterique (opt- $P C$) $\pi R^2 N \theta ald.Frob.1.2$: optenerique R : operique S_j

42 1 excitus $P C N^2 K$: exercitus $R M B D A N J$ 2 equestri:

$A^7 N^4$ uel $N^3 \theta Frob.2$: eques πR^1 : equites $R C^4 ald.$: equester *Salmasius, noui male et ob omissionem Puteani defendendum, sed hac form. Ciceroniana in formulis uel. tantum (cf. e.g. 5. 7. 5) uti uidetur Liniu*

prima legio $\pi B^2 N.ald.$: legio B : legio prima θ , cf. c. 37. 5. adn.

—quod nisi in uetere exercitu et duce ueteri haud facile
 est—inter tumultum ac terrorem instruxisset Hannibal, ni 4
 cohortium ac manipulorum decurrentium per colles clamor
 ab tergo auditus metum ne intercluderentur a castris iniecisset.
 Inde pauor incussus et fuga passim fieri coepta est; 5
 minorque caedes fuit, quia propinquitas castrorum breuiorem
 fugam percussis fecit. Equites enim tergo inhaerebant; 6
 in transversa latera inuaserant cohortes secundis collibus
 uia nuda ac facili decurrentes. Tamen supra octo milia 7
 hominum occisa, [supra] septingenti capti; signa militaria
 nouem adempta; elephantum etiam, quorum nullus usus in
 repentina ac tumultuaria pugna fuerat, quattuor occisi, duo
 capti. Circa quingentos Romanorum sociorumque uictores 8
 ceciderunt.

Postero die Poenus quieuit: Romanus, in aciem copiis
 eductis postquam neminem signa contra efferre uidit, spolia
 legi caesorum hostium et suorum corpora conlata in unum
 sepeliri iussit. Inde insequentibus continuis diebus aliquot 9
 ita institit portis ut prope inferre signa uideretur, donec 10
 Hannibal tertia uigilia crebris ignibus tabernaculisque quae
 pars castrorum ad hostes uergebat et Numidis paucis qui in
 uallo portisque se ostenderent relictis profectus Apuliam
 petere intendit. Vbi inluxit, successit uallo Romana acies, 11

3 duce ueteri N^3 uel N^4 , cf. 10. 2. 14: duci ueteri ΠN .ald.: duce
 uetere $A^1 N^5 \theta$ Frob.2 4 decurrentium $C^4 A^7 N^4$ ut s. l. θ : de-
 cursu (uel -sum) ΠN a $N^4 \theta$ ald. Frob.1.2: om. ΠN (non male, sed
 cum de loco agitur intercludo ab *Liuianum* est) 6 tergo inhae-
 rebant (uel -her- uel -er-) ΠN et (sed in t. inh.) ald. Frob.1.2: in tergo
 habebant N^4 ut s. l. θ 7 supra septingenti PK (cf. *Neue-Wagener*
II p. 926): supra septingentos *Edd.*, cf. c. 14. 14 et 30. 6. 9: *seclu-*
simus supra 8 circa quingentos (sed d) PC : circa $\pi^2 N$: et
 circa Sp ut uid. $N^4 \theta$ ald.: et ecce A^v : et tres *Rhen.*: om. *Frob.1.2*
 uictores $\Pi N J^x$ ut s. l. K : ductores Sp ut uid. *J.ald.*: ducenti
Frob.1.2 eductis $Sp^? A^7 \theta$ Frob.2: ductis ΠN , cf. c. 41. 8
 uidit ΠN : uidet N^5 uel N^4 ut s. l. θ 9 continuis diebus ΠN *Edd.*:
 diebus continuis θ : *malim ipse continuis secludere*, cf. c. 34. 3 *adn.*
 10 ostenderent M^2 uel $M^7 A^7 \theta$: ostenderunt Π (-rat N : -ret N^5), cf.
 22. 36. 3 et 30. 33. 3 *adnn.* 11 inluxit (uel ill-) $\Pi N \theta$: luce N^4 ut s. l.

et Numidae ex composito paulisper in portis se ualloque ostentauere, frustratique aliquamdiu hostes citatis equis
 12 agmen suorum adsequuntur. Consul ubi silentium in castris et ne paucos quidem qui prima luce obambulauerant parte ulla cernebat, duobus equitibus speculatum in castra praemissis postquam satis tuta omnia esse exploratum est,
 13 inferri signa iussit; tantumque ibi moratus dum milites ad praedam discurrunt receptui deinde cecinit multoque ante
 14 noctem copias reduxit. Postero die prima luce profectus magnis itineribus famam et uestigia agminis sequens haud
 15 procul Venusia hostem adsequitur. Ibi quoque tumultuaria pugna fuit; supra duo milia Poenorum caesa. Inde nocturnis montanisque itineribus Poenus ne locum pugnandi daret
 16 Metapontum petiit. Hanno inde—is enim praesidio eius loci praefuerat—in Bruttios cum paucis ad exercitum nouum comparandum missus: Hannibal copiis eius ad suas additis Venusiam retro quibus uenerat itineribus repetit at-
 17 que inde Canusium procedit. Nunquam Nero uestigiis hostis abstiterat et Q. Fuluium, cum Metapontum ipse proficisceretur, in Lucanos ne regio ea sine praesidio esset arcessierat.
 43 Inter haec ab Hasdrubale postquam a Placentiae obsidione abscessit quattuor Galli equites, duo Numidae cum litteris missi ad Hannibalem cum per medios hostes
 2 totam ferme longitudinem Italiae emensi essent, dum Meta-

II hostes R^1MBDAN .ald.: hostis C (iure, sed cf. Praef. § 30): liostis PR , cf. c. 44. 10: hostem θ $Frob.2$, fort. recte 12 paucos ΠN ald. $Frob.1.2$: passus SpN^4 ut s. l.: ipsos $Rhen$. 14 prima luce

$\Pi NEdd.$: luce prima θ , cf. c. 37. 5 adn. 15 duo milia] $\infty \infty$ F CR^2 : xx $RMBD$: uiginti milia (uel \overline{xx}) M^2AN : tria milia A^1 caesa ΠN .ald. $Frob.1.2$: caesi θ 16 repetit θ ald. $Frob.1$

2, cf. c. 5. 9 adn.: repetiit ΠN , fort. recte 17 arcessierat A uel A^1N^3 uel N^b (sed -ant) θ (sed accers-): arcessiebat Π (-sseb- C) N

43 I a Placentiae obsidione (uel ops-) abscessit (uel abc-) Π ald. $Frob.1.2$: ad Pl. obsidionem accessit SpN^4 ut s. l. θ

missi ad (a N^x : ab B) Hannibalem πB^2N : ad Hannibalem miss θ ald. $Frob.1.2$, cf. c. 37. 5 adn. medios hostes $A^1\theta$ $Frob.2$: med

diostenm P , cf. c. 40. 7 adn.: mediostem P^2R : medium hostem CR $MBDN$.ald.: medi | hoste A

pontum cedentem Hannibalem sequuntur incertis itineribus
 Tarentum delati, a uagis per agros pabulatoribus Romanis
 ad Q. Claudium propraetorem deducuntur. Eum primo in- 3
 certis implicantes responsis ut metus tormentorum admotus
 fateri uera coegit, edocuerunt litteras se ab Hasdrubale ad
 Hannibalem ferre. Cum iis litteris, sicut erant, signatis L. 4
 Verginio tribuno militum ducendi ad Claudium consulem
 traduntur; duae simul turmae Samnitium praesidii causa 5
 missae. Qui ubi ad consulem peruenerunt litteraeque lectae
 per interpretem sunt et ex captiuis percontatio facta, tum 6
 Claudius non id tempus esse rei publicae ratus quo consiliis
 ordinariis prouinciae suae quisque finibus per exercitus suos
 cum hoste destinato ab senatu bellum gereret—auden- 7
 dum ac nouandum aliquid improuisum, inopinatum, quod
 coeptum non minorem apud ciues quam hostes terrorem
 faceret, perpetratum in magnam laetitiam ex magno metu
 uerteret—, litteris Hasdrubalis Romam ad senatum missis 8
 simul et ipse patres conscriptos quid pararet edocet; monet
 ut cum in Umbria se occursum Hasdrubal fratri scribat,
 regionem a Capua Romam arcessant, dilectum Romae 9
 habeant, exercitum urbanum ad Narniam hosti opponant.
 Haec senatu scripta. Praemissi item per agrum Larinatem 10
 Marrucinum Frentanum Praetutianum, qua exercitum duc-

2 sequuntur *RMBDAN* (uid. e.g. *Buck Lat. Gr.* p. 21): sequuntur
 PC 5 percontatio *Val*^θ, cf. 21. 18. 1 *adn.*: percunctatio Π (-unt-
 V). *Scribit P fere semper -cunct-, perperam, ut e.g. in cc. 50. 9; 51. 3;*
 18. 25. 5 *al.* 6 ante prouinciae *add. in Wesenberg, frustra*
 1 ac nouandum *A⁷N⁴ald.Frob.1.2: om. Π(et A^x)N* quod *πA⁷*
V²JFrob.2: ques B: q; si D: q; sed AN: -que quod K.ald.
 1 pararet *ΠN.ald.:* parat *Sp^θFrob.2, sed cf. e.g. c. 46. 7; 1. 51. 1; 24.*
 13. 7 *et u. App. II ad Liui lib. II Cantab. 1901 editum p. 189, B (1).*
cf. c. 17. 14 adn. monet ut *A⁷N⁴θ: ut ΠN.ald.Frob.1.2, quod*
Johnsonio satisfacit, cf. e.g. § 11 et 9. 2. 3: et ut Duker. De temporibus
f. App. II op. c. 9 senatu *PCR^x (-tus R), cf. 9. 41. 7: senatui π³*
1 uel C²N^θ, sed codd. bonis antiquiorem formam praebentibus in
formulis antiquis obsequimur, cf. 26. 33. 14 adn. 10 item
1NSp²Frob.2: inde θald. Frentanum *π, cf. 9. 45. 18 et It. Dial.*
1. 212 (sed in 9. 16. 1 Ferent- ubi ad oppidum potius quam gentem res
referenda): ferentanum M⁷BDAN^θ Praetutianum *ed. Mog.*
 1518, *cf. It. Dial. p. 450: practutulanum ΠN (-tutsta- N² · -tura- θ)*
 qua *CR¹BDAN^θ: quae PRM*

turus erat, ut omnes ex agris urbibusque commeatus paratos militi ad uescendum in uiam deferrent, equos iumenta-
que alia producerent ut uehiculorum fessis copia esset.
11 Ipse de toto exercitu ciuium sociorumque quod roboris
erat delegit, sex milia peditum, mille equites; pronuntiat
occupare se in Lucanis proximam urbem Punicumque in
ea praesidium uelle; ut ad iter parati omnes essent.
12 Profectus nocte flexit in Picenum.

Et consul quidem quantis maximis itineribus poterat ad
collegam ducebat, relicto Q. Catio legato qui castris prae-
44 esset. Romae haud minus terroris ac tumultus erat quam
fuerat quadriennio ante cum castra Punica obiecta Romanis
moenibus portisque fuerant. Neque satis constabat animis
2 tam audax iter consulis laudarent uituperarentne; apparebat,
quo nihil iniquius est, ex euentu famam habiturum: castra
prope Hannibalem hostem relicta sine duce cum exercitu
cui detractum foret omne quod roboris, quod floris fuerit;
et consulem in Lucanos ostendisse iter cum Picenum et
3 Galliam peteret, castra relinquentem nulla alia re tutiora
quam errore hostis qui duces inde atque exercitus partem
4 abisse ignoraret. quid futurum, si id palam fiat et aut in-
sequi Neronem cum sex milibus armatorum profectum
Hannibal toto exercitu uelit aut castra inuadere praedae
5 relicta, sine uiribus, sine imperio, sine auspicio? Veteres
eius belli clades, duo consules proximo anno interfecti terre-
bant: et ea omnia accidisse cum unus imperator, unus
exercitus hostium in Italia esset: nunc duo bella Punica

12 poterat] *post itin.* ΠN.ald., cf. 9. 24. 9 *adn.*: ante itin. θFrob.2

44 1 haud πθ: non AN quadriennio Glareanus, recte nam cf.
26. c. 10: biennio ΠNθ cum ΠNK: quam N⁴ uel N³ ut s. l. J
audax iter A⁷θald.: aut audaxter P (cf. e.g. 26. 2. 7; 26. 11.
12; 26. 22. 6; 26. 33. 3; 28. 19. 8): aut audax iter C: aut (ut BD)
audacter RMB²A²N 3 inde ΠN: om. θ abisse Sp²N³
uel N⁴ ut s. l. θFrob.2: abesset PRM: abesse π²M¹ uel M⁴N.ald.
5 duo consules A⁷N⁴θ: dilocos P (i.e. -il- pro -u-): locos π²
B²N: loco B: cōs M⁷

facta, duos ingentes exercitus, duos prope Hannibales in Italia esse. quippe et Hasdrubalem patre eodem Hamilcare 6 genitum, aequae impigrum ducem, per tot annos in Hispania Romano exercitatum bello, gemina victoria insignem, duobus exercitibus cum clarissimis ducibus deletis. nam itineris 7 quidem celeritate ex Hispania et concitatis ad arma Gallicis gentibus multo magis quam Hannibalem ipsum gloriari posse; quippe in iis locis hunc coegisse exercitum quibus 8 ille maiorem partem militum fame ac frigore, quae miserissima mortis genera sint, amisisset. Adiciebant etiam periti 9 rerum Hispaniae haud cum ignoto eum duce C. Nerone congressurum sed quem in saltu impedito deprensus forte 2 2 haud secus quam puerum conscribendis fallacibus condicio- ' ' nibus pacis frustratus elusisset. Omnia maiora etiam uero 10 praesidia hostium, minora sua, metu interprete semper in deteriora inclinato, ducebant.

Nero postquam iam tantum interualli ab hoste fecerat ut 45 detegi consilium satis tutum esset, paucis milites adloquitur. Negat ullius consilium imperatoris in speciem audacius, re 2 ipsa tutius fuisse quam suum: ad certam eos se uictoriam ducere; quippe ad quod bellum collega non ante quam ad 3 satietatem ipsius peditum atque equitum datae ab senatu copiae fuissent, maiores instructioresque quam si aduersus ipsum Hannibalem iret, profectus sit, eos ipsos quantum-

6 annos $A^7N^4\theta$: om. ΠN exercitatum ΠN .ald.: exercitum θ
Frob. 2 7 et ΠN .ald.*Frob.* 1.2: om. θ 9 eum *Crevier*: cum
 PCR : eo N^4 uel $N^2\theta$ (sed duce eo K) *Edd. aliq. ante Ald.*: om. C^xMB
 DAN *Aldus Frob.* 1.2, et hoc malit *Johnson*, uocem cum ex praec. repetitam esse (cf. c. 45. 11 adu.) ratus (cf. de Infinitiuo Futuri c. 38. 5 adu.)
 saltu $A^7N^4\theta$: aliu PCR : alio R^1MBDAN elusisset M^2D
 A^7N^2 uel $N^4\theta$: elusisse πN (cf. 29. 2. 2 adu.) 10 hostium
 $CDA^7N^2\theta$: liostium πN (cf. c. 42. 11 et 28. 5. 10): lihostium B
 minora CA^7N^2 uel $N^4\theta$: hinora PR : inora R^1MBAN (om. minora sua D)

45 1 postquam iam $A^7N^4\theta$.ald.*Frob.* 1.2: postquam Π (et A^x) N
 paucis $PA^v\theta$: paucos Π^2N 2 speciem $\Pi(A^?N)$: spem quidem
 $A^7\theta$: spem C^4 : spe A^x per ras. audacius $M^2BDAN\theta$: audacibus π
 3 eos ipsos $AN\theta$: eo ipsos πN^1 .ald.*Frob.* 1.2 (sed sic eo sum inclinatu-ros iungendum erat perperam): eo ipsi si *Madv.*, non male

cumque uirium momentum addiderint rem omnem inclina-
 4 turos. auditum modo in acie—nam ne ante audiatur,
 daturum operam—alterum consulem et alterum exercitum
 5 aduenisse haud dubiam uictoriam facturum. famam bellum
 conficere et parua momenta in spem metumque impellere
 animos. gloriae quidem ex re bene gesta partae fructum
 6 prope omnem ipsos laturos ; semper quod postremum adiec-
 tum sit id rem totam uideri traxisse. cernere ipsos quo
 concursu, qua admiratione, quo fauore hominum iter suum
 celebretur.

7 Et hercule per instructa omnia ordinibus uirorum mulier-
 umque undique ex agris effusorum inter uota ac preces et
 laudes ibant. Illos praesidia rei publicae, uindices urbis Ro-
 manae imperiique appellabant : in illorum armis dextrisque
 suam liberorumque suorum salutem ac libertatem repositam
 8 esse. Deos omnes deasque precabantur ut illis faustum iter,
 felix pugna, matura ex hostibus uictoria esset, damnarentur-
 9 que ipsi uotorum quae pro iis suscepissent ut, quemadmo-
 dum nunc solliciti prosequerentur eos, ita paucos post dies
 10 laeti uuantibus uictoria obuiam irent. Inuitare inde pro se
 quisque et offerre et fatigare precibus ut quae ipsis iumentis
 que usui essent ab se potissimum sumerent ; benigne omnia
 11 cumulata dare. Modestia certare milites ne quid ultra
 usum necessarium sumerent ; nihil morari, nec ab signis

4 audiatur *Sp?A⁷θFrob.2, cf. c. 17. 14 adn.* : audiretur ΠN.ald.
 5 gloriae . . . laturos] om. B gesta C^xB²A⁷ uel A²N¹θ : gestae
 π(A[?])N partae D (-te) Aldus, cf. 30. 36. 11 adn. : partes π
 pares B²AN : partem C²A⁸ uel A⁷θ Edd. ante Ald. 6 fauor
 πA^xNK : pauore CJ : fauorē A 7 ac Sp[?]θFrob.2 : et ΠN.ald
 liberorumque Sp[?]θFrob.2, cf. 26. 11. 12 adn. (c) : liberorum π
 fort. recte, cf. c. 16. 6 adn. : liberum BD : et liberum AN : et liberorum
 ald. 8 iter C¹R¹MBDANθ : iterque PCR, cf. 26. 11. 12 adn. (a
 felix PCRS[?]θFrob.2 : felixque R¹MBDAN.ald.
 9 ouantibus πA⁷N² uel N⁶θ : om. BDAN uictoria N³ uel N⁴
 ald. : uictoriam ΠN, cf. 26. 40. 11 adn. 10 fatigare ΠN, cf. e.g.
 c. 50. 5 : flagitare Sp[?]θFrob.2 (minus Linianum) 11 nec ab (u
 a) signis N¹θald.Frob.1.2 : nec ab signis nec ΠN (de uocibus perperan
 sic repetitis cf. c. 44. 1 et 29. 1. 23 adn.), u. sqq.

absistere cibum capientes; diem ac noctem ire; uix quod satis ad naturale desiderium corporum esset quieti dare. Et ad collegam praemissi erant qui nuntiarent aduentum percontarenturque clam an palam, interdiu an noctu uenire sese uellet, iisdem an aliis considerare castris. Nocte clam ingredi uisum est.

Tessera per castra ab Liuio consule data erat ut tribunum centurio centurionem, eques equitem, pedes peditem acciperet: neque enim dilatarī castra opus esse, ne hostis aduentum alterius consulis sentiret; et coartatio plurium in angusto tendentium facilior futura erat quod Claudianus exercitus nihil ferme praeter arma secum in expeditionem tulerat. Ceterum in ipso itinere auctum uoluntariis agmen erat, offerentibus ultro sese et ueteribus militibus perfunctis iam militia et iuuenibus, quos certatim nomina dantes, si quorum corporis species roburque uirium aptum militiae uidebatur, conscripserat. Ad Senam castra alterius consulis erant, et quingentos ferme [inde] passus

II absistere *Frob.2, cf. Caes. B.G. 5, 17. 2 ubi* 'ab signis non absisterent' nobis uidetur esse i. q. 'nequirent pabulatores ab s. longius bire'; hic milites ad cibum capiendum ibidem in uia conseruerunt: subsistere *PNθald., fort. iam antiquitus* -nis ab- in -nis sub- corrupto; *ui alterum* nec (u. supra) seruant, coacti sunt (aut ante aut post ab ignis) addere abire *Weissenb.,* discedere *Madv. olim,* abscedere *Madv. ostea, Luchs* (ambo male deserendi notionem inferentes); iidem subsistere retinent, cui add. *Madv. nisi, quod cum* subsistere paene necessarium erat diem ac noctem *PNθ*: die ac nocte *Z, Madv. 1886*

2 percontarenturque (uel -cunct-, u. c. 43. 5 adn.) *A¹θald.*: ne (re *P*) unctarenturque (-quid *R¹*) *P²CR*: ne (nec *N*) cunctarentur quod *MBDA?N* sese *A¹N⁴* ut s. l. θ: esse *PCR*: an esse *MBDA?N* ingredi *A¹N⁴θ*: inaredi *PC?R²*: inare redi *R*: in are *R¹IB*: -itare *D*: intrare *M²* uel *M¹A^v*: minare *A?N* (meare *A¹?*) ost ingredi add melius *PNθald.* (cf. 27. 26. 10 adn.): om. *SpVat.Frob.2*

46 I tribunus tribunum *PN.ald.* (-um -us *Sp?Frob.2*: -i -os θ) coartatio (uel cohar.) *N³* uel *N⁴θ*: cortatio *P*, cf. c. 1. II adn.: cortatio *P²R*: cohortatio *CR²MBDAN* erat *PNSp* ut uid. *ald.Frob.2*: esset θ ferme *SpN⁴θFrob.2*: fere *PCA¹ald.*: ferre *RMBDIN* in expeditionem *C⁴M²A^vN⁴J*: idem sed -ne *A^xK*: expeditionem *PN* (om. in post -m) 3 auctum *A¹N³* uel *N⁴* ut s. l. θ: aut um *PN*: cum *C^x* et (ueteribus) *J.ald.*: ex *PN*: ut *N⁵* uel *N⁴*: m. *K* militibus... iuuenibus *πA¹N²θ*: om. *AN* 4 ferme ide *PN*: inde ferme *Sp* ut uid. *θald.Frob.1.2.* Ipse inde seclusi (cf. 34. 3 adn.): malit *Johnson* post ferme retinere (cf. c. 37. 5 adn.)

Hasdrubal aberat. Itaque cum iam appropinquaret, tectus montibus substitit Nero ne ante noctem castra ingrederetur. 5 Silentio ingressi ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria abducti cum summa omnium laetitia hospitaliter excipiuntur. Postero die consilium habitum, cui et L. Porcius 6 Licinus praetor adfuit. Castra iuncta consulum castris habebat, et ante aduentum eorum per loca alta ducendo exercitum cum modo insideret angustos saltus ut transitum clauderet, modo ab latere aut ab tergo carperet agmen, ludificatus hostem omnibus artibus belli fuerat; is tum in consilio 7 aderat. Multorum eo inclinant sententiae ut, dum fessum uia ac uigiliis reficeret militem Nero, simul et ad noscendum hostem paucos sibi sumeret dies, tempus 8 pugnandi differretur. Nero non suadere modo sed summa ope orare institit ne consilium suum quod tutum celeritas 9 fecisset temerarium morando facerent; errore qui non diurnus futurus esset uelut torpentem Hannibalem nec castra sua sine duce relicta adgredi nec ad sequendum se iter intendisse. antequam se moueat deleri exercitum Hasdrubalis 10 posse rediri in Apuliam. qui prolatando spatium hosti det, eum et illa castra prodere Hannibali et aperire in Galliam iter ut per otium ubi uelit Hasdrubali coniungatur. 11 extemplo signum dandum et exeundum in aciem abutendumque errore hostium absentium praesentiumque dum neque illi sciant cum paucioribus nec hi cum pluribus et

5 sui *A^x ed. Mediol. 1505*: suis ΠN, *cf. c. 3. 2 adn.* Licinus
 N, *cf. 26. 6. 1 adn.*: Licinius Πθ 6 cum *A⁷N⁴θ*: om. ΠN
 7 inclinant ΠNθ: inclinabant *Med. 1 ald.Frob.1.2* paucos *A⁷N*
 θ: paruos ΠN pugnandi *Sp²N⁴ uel N⁵ ut s. l. θ*: pugnae Π
ald., sc. -di ante dif- olim perdito 8 ope orare *A⁷N⁴θ*: operari
 πN: opera *M²B*: operam dare D 9 se (iter) πB¹Nθ *Aldus*
om. BSp² Edd. ante Ald.Frob.2 deleri πB²NK.ald.: dereli B
 delere *Sp²A⁷N³ uel N⁵JFrob.2* exercitum Hasdrubalis posse re
 dirique *Gron.*: idem sed -reque *A⁷N⁴θ Edd. ante Gron.*: que ΠN, *sc*
duobus lineis post deleri ommissis, cf. 26. 51. 8 adn. De -re pro -ri q
c. 4. 13 adn. 10 et (illa) ΠN.ald.Frob.1.2: om. *A⁷θ*
 11 exeundum *A⁷N⁴θald.Frob.1.2*: aeundum PR (*cf. 26. 37. 3 arx*
adn.): eundum *CR^xMB¹(coeperat x scribere B)DAN* praesenti
 umque *A⁷N⁴θald.*: que ΠN, *cf. 26. 11. 12 adn. (b)*: del. -que *M²*

ualidioribus rem esse. Consilio dimisso signum pugnae 12
proponitur confestimque in aciem procedunt.

Iam hostes ante castra instructi stabant. Moram pugnae 47
attulit quod Hasdrubal prouectus ante signa cum paucis
equitibus scuta uetera hostium notauit quae ante non uide-
rat et strigosiores equos; multitudo quoque maior solita
uisa est. Suspiciatus enim id quod erat, receptui prope 2
cecinuit ac misit ad flumen unde aquabantur ubi et excipi
aliqui possent et notari oculis si qui forte adustioris coloris
ut ex recenti uia essent; simul circumuehi procul castra 3
iubet specularique num auctum aliqua parte sit uallum, et
ut attendant semel bisne signum canat in castris. Ea cum 4
ordine relata omnia essent, castra nihil aucta errorem facie-
bant; bina erant, sicut ante aduentum consulis alterius
fuerant, una M. Liui, altera L. Porci; neutris quicquam quo
tius tenderetur ad munimenta adiectum. Illud ueterem 5
uallum adsuetumque Romano hosti mouit quod semel in
praetoriis castris signum, bis in consularibus referebant
cecinuisse; duos profecto consules esse, et quonam modo
alter ab Hannibale abscessisset cura angebat. Minime id 6
quod erat suspicari poterat, tantae rei frustratione Hanniba-
lem elusum ut ubi dux, ubi exercitus esset cum quo castra
coniuncta habuerit ignoraret: profecto haud mediocri clade 7

47 1 uiderat $RA^1N^4\theta$ Edd.: uidebat πR^1N , cf. c. 31. 10 adn.

Suspiciatus $CM^2A^1N^4$ ab N^7 rescriptus θ : suscitatus π (scisci- B):

ispitatus P^4N enim ΠN : om. θ ubi et ΠN^4 : et ubi θ :

bi N oculis $CM^2AN\theta$: oculos π qui $C^2A^2\theta$ ald.: quit

2: quid $CRMBDAN$ 3 ut ΠN .ald. (cf. e.g. 38. 35. 9): om.

$\rho\theta$ Frob.2 4 relata omnia N^4K : omnia relata A^1J .ald.Frob.1.2:

omnia ΠN neutris $C^2\theta$ ald.: naeutri π (cf. c. 17. 12 adn.): neutri

2MBD tenderetur ΠN , cf. c. 46. 2: tenderentur $M^1\theta$

hosti ΠN .ald.: hoste θ praetoriis $C^4\theta$ ald.: praetoris ΠN

uos profecto consules esse $A^1N^4\theta$ ald.Frob.1.2 (sed praefecto N^4):

m. ΠN , sc. lineam unam si cos pro consules steterat, cf. 26. 51. 8 adn.

6 tantae $CM^1DAN^1\theta$: antae PMN (-te RB) coniuncta

1J , cf. e.g. 3. 69. 9: iuncta K : conlata (uel coll-) ΠN .ald.Frob.1.2,

uos sequi malit Johnson (u. e.g. 26. 12. 14) habuerit ΠN .ald.:

haberet $Sp\theta$ Frob.2, sed tutatur habuerit constans Liui in O. O. temporum

sus (cf. c. 17. 14 adn.); scil. potuit scribi 'ignorabat Hasdr. id quod

erat; reuera ita elusus est Hann. ut ignoraret ubi dux esset cum quo...

abui?

absterritum insequi non ausum ; magno opere uereri ne perditis rebus serum ipse auxilium uenisset Romanisque eadem
 8 iam fortuna in Italia quae in Hispania esset. interdum litteras suas ad eum non peruenisse credere interceptisque iis consulem ad sese opprimendum accelerasse. His anxius curis, extinctis ignibus, uigilia prima dato signo ut
 9 taciti uasa conligerent, signa ferri iussit. In trepidatione et nocturno tumultu duces parum intente adseruati, alter in destinatis iam ante animo latebris subsedit, alter per uada nota Metaurum flumen tranauit. Ita desertum ab ducibus agmen primo per agros palatur, fessique aliquot somno ac uigiliis sternunt corpora passim atque infrequentia relin-
 10 quunt signa. Hasdrubal dum lux uiam ostenderet ripa fluminis signa ferri iubet, et per tortuosi amnis sinus flexusque cum errorem uoluens haud multum processisset, ubi prima lux transitum opportunum ostendisset transiturus erat.
 11 Sed cum, quantum a mari abscedebat, tanto altioribus coercentibus amnem ripis non inueniret uada, diem terendo spatium dedit ad insequendum sese hosti.
 48 Nero primum cum omni equitatu aduenit : Porcius deinde
 2 adsecutus cum leui armatura. Qui cum fessum agmen carperent ab omni parte incursarentque, et iam omissio itinere

9 intente *Sp?A⁷θFrob.2* : inte π, cf. c. 1. 11 *adn.* : iter *C⁴BDAN* :
 intenti iter *Ven.ald.* adseruati (*uel ass-*) *Sp?A⁷θ* : adseruat Π
 (*sed -nt C?BA et A^vN*) : asseruare *ald.* tranauit πθ (*transn-D*
 θ) : transnatauit *AN* fessique π*N.ald.Frob.1.2* : fessisque *B* :
 fessi θ somno ac uigiliis] *pessime haec temptauerunt emendatores* ; cf. *Hor. Carm. 3. 4. 11* 10 uiam *A⁷N⁴θAldus* : iam Π*N* :
 uiam iam *M¹⁰ Edd. ante Ald.* ostenderet ripa fluminis *A⁷N⁴*
 (*ostenderet ut s. l. tantum praebens, ceteris sine dubio additis*) *θald.* :
 ostendentis Π : ostentis *N* ferri *A⁷θald.* : ferre Π*N*, cf. c. 4. 13
adn. errorem π(*C?*) : errore *C uel C^xDANSp ut uid. θald.*
 orbem *Weissenb.* : errore iter re- *Riemann* ; *difficilis sane locutio es*.
 errorem uoluens, *sed ut credimus Liuiana* erat *Sp ut uid. A⁷N⁴*
θ Edd. ante Gron. : om. Π*N* (*spatio in litt. ante Sed in PR relicto*)
unde del. cum supra Gron. et processit pro -ssisset legit, add. substitit
ante ubi Sartorius, non male 11 a mari *A⁷N⁴ ut s. l. θald.* :
 mare Π*N*, cf. § 10 et c. 4. 13 *adn.* terendo *AN⁴θ* (*terr-J*) :
 ferendo π*N* (*diff- A^v ut s. l.*)

quod fugae simile erat castra metari Poenus in tumulo super
 fluminis ripam uellet, aduenit Liuius peditum omnibus 3
 copiis non itineris modo sed ad conserendum extemplo
 proelium instructis armisque. Sed ubi omnes copias 4
 coniunxerunt directaque acies est, Claudius dextro in cornu,
 Liuius ab sinistro pugnam instruit: media acies praetori
 tuenda data. Hasdrubal omissa munitione castrorum 5
 postquam pugnandum uidit, in prima acie ante signa ele-
 phantos conlocat: circa eos laeuo in cornu aduersus Clau-
 dium Gallos opponit, haud tantum iis fidens quantum ab
 hoste timeri eos credebat: ipse dextrum cornu aduersus M. 6
 Liuium sibi atque Hispanis—et ibi maxime in uetere milite
 spem habebat—sumpsit: Ligures in medio post elephantos 7
 positi. Sed longior quam latior acies erat; Gallos promi-
 nens collis tegebat; ea frons quam Hispani tenebant cum 8
 sinistro Romanorum cornu concurrat: dextra omnis acies
 extra proelium eminens cessabat; collis oppositus arcebat
 ne aut a fronte aut ab latere adgrederentur.

Inter Liuium Hasdrubalemque ingens contractum certa- 9
 men erat, atroxque caedes utrimque edebatur. Ibi duces 10
 umbo, ibi pars maior peditum equitumque Romanorum, ibi
 Hispani uetus miles peritusque Romanae pugnae, et Ligures
 durum in armis genus. Eodem uersi elephantanti, qui primo
 impetu turbauerant antesignanos et iam signa mouerant

48 2 fugae $C^2A^7N^3$ uel N^4 ut s. l. θ : fuga ΠN 3 itineris
 iten- R) $\Pi NSp?$: itineri $A^{\theta}ald.$, quod retinet *Frob.* 2 4 directae
 ue $R^2MBDA\theta$, cf. 2. 49. 11 adn. et e.g. 30. 33. 3: directaque $PCR N$,
 uinus recte nisi fort. ut *Verg.* in G. 2. 281 *Liuius hic aciei utriusque*
fontem in prinis uolebat indicare: decertaue N^2 uel N^4 ut s. l. Cf.
liam 28. 22. 13; 29. 27. 12; 29. 33. 4 5 conlocat (uel coll-)
IN.ald.: locat $Sp\theta Frob.$ 2. fort. recte (cf. *Luchs* 1879 p. lxxxvi)
 intum P^4 uel $P^5CM^1A^7N^2$ uel $N^4\theta$: iantum $\pi(A^?)N$ (om. haud tant.
 . . ipse (§ 6) D) fidens $CM^2A^7N^2$ uel $N^4\theta$: fidene $\pi(A^?)N$
 5-6 credebat: ipse dextrum A^7 et A^v (sed i A^7 : ipse A^v) $N^4\theta ald.$
rob. 1.2: credebatur se (sed C) dextrum PC : credebatur (credebat
 1²) sen-(sin- $MBA^?N$)istrum π^2 uel π^3 , cf. § 14 adn.: sinistrum D
 8 ea $\Pi N.ald.$ *Frob.* 1.2: et θ a $A^7N^4\theta Edd.$: om. ΠN
 o Romanorum . . . peritusque $\pi A^7N^2\theta$: om. $BDAN$ antesign-
 anos $PP^2A^vN^2$ (arios θ): ante signa romanos Π^2N , cf. 28. 8. 4 adn.

- 11 loco; deinde crescente certamine et clamore impotentius iam regi et inter duas acies uersari uelut incerti quorum essent, 12 haud dissimiliter nauibus sine gubernaculo uagis. Claudius 'Quid ergo praecipiti cursu tam longum iter emensi sumus?' clamitans militibus cum in aduersum collem frustra signa 13 erigere conatus esset, postquam ea regione penetrari ad hostem non uidebat posse, cohortes aliquot subductas e dextro cornu, ubi stationem magis segnem quam pugnam 14 futuram cernebat, post aciem circumducit, et non hostibus modo sed etiam suis inopinantibus in sinistrum (euectus in dextrum) hostium latus incurrit; tantaque celeritas fuit ut cum ostendissent se ab latere mox in terga iam pugnant. 15 Ita ex omnibus partibus, ab fronte, ab latere, ab tergo, trucidantur Hispani Liguresque; et ad Gallos iam caedes 16 peruenerat. Ibi minimum certaminis fuit; nam et pars magna ab signis aberant nocte dilapsi stratique somno passim per agros, et qui aderant itinere ac uigiliis fessi, in- 17 tolerantissima laboris corpora, uix arma umeris gerebant; et iam diei medium erat, sitisque et calor hiantes caedendos capiendosque adfatim praebebat.
- 49 Elephanti plures ab ipsis rectoribus quam ab hoste intercepti. Fabrice scalprum cum malleo habebant; id, ubi saeuire beluae ac ruere in suos coeperant, magister inter aures positum ipsa in compage qua iungitur capiti ceruix quanto 2 maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima uia mortis ir

14 sinistrum (euectus in dextrum) scripsi, (cf. 26. 6. 16 adn.): sinistrum $\pi^4 N \theta$ ald.Frob.1.2: sistrum PRM: dextrum Glareanus, quem sequi malit Johnson errorem codicum fort. ex -us in bis scripto ortum esse ratus (cf. etiam § 6 adn.) Certe nusquam apparet maior scribarum (an Liui?) socordia quam in proeliorum ratione, cf. e.g. 8. 8. 4; 22. 47.

ab (latere) ΠN .ald.: in $Sp \theta$ Frob.2 15 trucidantur Π ald.Frob.1.2: trucidabantur A^{θ} (-arentur Sp) 16 gerebant S , θ Frob.2: gestabant ΠN .ald. (hic minus aptum quam e.g. in 10. 26. 11)

49 1 id $\pi B^2 N$: om. B: et θ ipsa in compage qua N^4 s. l. (qui primo scripsit q, mox ipse se corrigens q) θ ald.Frob.1.2: ipso in articulo quo (om. quo N) ΠN , pari iure, sed fort. glossematis magis proprium

tantae molis belua inuenta erat ubi regendi spem ui uicissent, primusque id Hasdrubal instituerat, dux cum saepe alias memorabilis tum illa praecipue pugna. Ille pugnantes 3 hortando pariterque obeundo pericula sustinuit; ille fessos abnuentesque taedio et labore nunc precando, nunc castigando accendit; ille fugientes reuocauit omissamque pugnam aliquot locis restituit; postremo cum haud dubie fortuna 4 hostium esset, ne superstes tanto exercitui suum nomen secuto esset concitato equo se in cohortem Romanam immisit; ibi, ut patre Hamilcare et Hannibale fratre dignum erat, pugnans cecidit.

Nunquam eo bello una acie tantum hostium interfectum 5 est, redditaque aequa Cannensi clades uel ducis uel exercitus interitu uidebatur. Quinquaginta septem milia hostium 6 occisa, capta quinque milia et quadringenti; magna praeda milia cum omnis generis tum auri etiam argentique; ciuium 7 etiam Romanorum qui capti apud hostes erant supra quattuor milia capitum recepta. Id solatii fuit pro amissis eo proelio militibus. Nam haudquaquam incruenta uictoria fuit: octo ferme milia Romanorum sociorumque occisa, adeoque etiam 8 uictores sanguinis caedisque ceperat satias ut postero die

2 inuenta CDA^7N^2 uel $N^4\theta$: inuenta πN regendi spem ui uicissent N^3 uel N^4 (et sic ald. sed -set), cf. I. 58. 5: regendi spem uicissent $Sp^?A^7N^7$ (ui illud perstringens) θ $Frob.2$, quod ex codd. testimonio probabilis credit Johnson: regendis peruicissent $\Pi(A^?)N$: uictores (uel regentes) peruicissent dett. aliq.: regentis spreuissent θ $Zeissenb.$: regendi spem perdidissent $Kindscher$: alia alii, sed de regendi spem cf. e.g. *Verg. A.* 5. 590 dux $CM^1A^7N^2$ uel N^4 ut *I. K Edd.*: dua π , cf. 26. 37. 3 adn.: om. D : quia AN : dux qui J 3 et labore $\Pi N\theta$: laborem *Madv. Em. p.* 402, frustra (ut ipse didit postea), cf. e.g. 6. 24. 9 4 dubie (-iae B) πN : dubia C 1 ut s. l. θ *ald.Frob.1.2* superstes . . . esset P et $P^xSp^?A^7$ et 2 uoluit N^4 (qui -esset ante tanto eradere ut uid. oblitus est) θ $Frob.2$: 2 perperes P^2 (delete esset post secuto) quem seq. CM^2 (an -se?) B^2A^v et $?N$: superest (sine esset infra) $RMBD$ 5 clades $A^v\theta$ *ald.*: 2 clades (-de D) ΠN (cf. c. 17. 12 adn.) 6 septem $A^7\theta$: sex ΠN *ald.Frob.1.2* (cf. *Oros.* 4. 18, cui satisfacimus quoad licuit) quatuor milia $A^7\theta$ *ald.Frob.1.2*: $\infty \infty \infty PC$: xxx $RMBAN$ (hi duo ene): \overline{xxx} M^7 uel M^2D : triginta M. N^4 . Cf. *Oros.* l. c. 2 satias $SpFrob.2$ (cf. 25. 23. 16; 30. 3. 4): satietas (saci- RM : sati- 2: saoi- B) ΠN . *ald.*

cum esset nuntiatum Liuiο consuli Gallos Cisalpinos Liguresque qui aut proelio non adfuissent aut inter caedem effugissent uno agmine abire sine certo duce sine signis sine ordine
 9 ullo aut imperio; posse, si una equitum ala mittatur, omnes deleri; 'Quin supersint' inquit 'aliqui nuntii et hostium cladis
 50 et nostrae uirtutis.' Nero ea nocte quae secuta est pugnam (profectus in Apuliam) citatiore quam inde uenerat agmine,
 2 die sexto ad statua sua atque ad hostem peruenit. Iter eius frequentia minore—nemo enim praecesserat nuntius—laetitia uero tanta uix ut compotes mentium prae gaudio
 3 essent celebratum est. Nam Romae neuter animi habitus satis dici enarrarique potest, nec quo incerta exspectatione euentus ciuitas fuerat nec quo uictoriae famam accepit.
 4 Nunquam per omnes dies ex quo Claudium consulem profectum fama attulit ab orto sole ad occidentem aut senator quisquam a curia atque ab magistratibus abscessit aut
 5 populus e foro; matronae quia nihil in ipsis opis erat in preces obtestationesque uersae per omnia delubra uagae suppliciiis uotisque fatigare deos. Tam sollicitae ac suspensae

8 Liguresque M^2 uel M^1B^2AN (-risque π^2): ligur quo P : et ligures
 0 signis ΠN : signo θ ullo aut ΠN : ullo sine θ : si nor
 (an sine?) uallo N^2 9 posse] ante si ΠN .ald.Frob.1.2: ant
 omnes $A^1?N^4?(erasum)\theta$, cf. c. 37. 5 adn. deleri; 'Quin

Gron.: delerique $\pi(A?)$, sed -q; M : deleri qui $C^1M^4DA?N$: deleri A
 $N^4\theta$ Edd. ante Gron. et sic malit Johnson, cf. 26. 11. 12 adn. (a): cap
 delerique Castiglioni inquit 'aliqui A^1N^4 (uel N^1 et N^4 sed alii
 0: alii qui ΠN ; de Indiciuo inquit cf. 4. 28. 4

50 1 nocte $\Pi^2N\theta$: nec|te P profectus in Apuliam Rossbac.
 (iam profectus Sartorius) optime, cf. 26. 6. 16 adn.: silent $\Pi N\theta$ Eda
 uet.: regressus Madv. 1879 (profectus 1886) ad (hostem) N^4
 ald.Frob.1.2, cf. Drak. ad 6. 28. 6: om. ΠN , non male, cf. e.g. 6. 28
 6 ubi praep. repetita deest in opt. codd. 2 nemo enim $Sp^2\theta$ Frob.2
 quia nemo ΠN .ald. prae ΠN .ald.: om. $Sp\theta$ Frob.2

3 enarrarique ΠN .ald.: narrarique $Sp^2\theta$ Frob.2 fuerat . . . ac
 cepit ΠN .ald. (sed -perit ald.): fuerit . . . acceperit Sp ut uid. N^2 in
 N^4 (sed hic -pit non mutat) θ Frob.2, pari iure, u. 28. 5. 6 adn.

4 e (foro) ΠN .ald., et in Frob.2 retentum: om. $Sp^2\theta$ 5 in (pre
 ces) $A^1\theta$ ald.: inter ΠN suppliciiis θ ald.Frob.1.2, cf. 22. 57. 5
 suppliciiis ΠN (supl-) fatigare ΠN .ald.: fatigauere Sp^2N^4
 Frob.2

ciuitati fama incerta primo accidit duos Narnienses equites
 in castra quae in faucibus Vmbriae opposita erant uenisse
 ex proelio nuntiantes caesos hostes. Et primo magis auribus 7
 quam animis id acceptum erat, ut maius laetiusque quam
 quod mente capere aut satis credere possent; et ipsa celeritas
 fidem impediēbat quod biduo ante pugnatum dicebatur.
 Litterae deinde ab L. Manlio Acidino missae ex castris 8
 adferuntur de Narniensium equitum aduentu. Hae lit- 9
 terae per forum ad tribunal praetoris latae senatum curia
 exciuerunt; tantoque certamine ac tumultu populi ad fores
 curiae concursus est ut adire nuntius non posset, sed tra-
 heretur a percontantibus uociferantibusque ut in rostris prius
 quam in senatu litterae recitarentur. Tandem summoti et 10
 coerciti a magistratibus, dispensarique laetitia inter impo-
 tentes eius animos potuit. In senatu primum, deinde in 11
 contione litterae recitatae sunt; et pro cuiusque ingenio
 aliis iam certum gaudium, aliis nulla ante futura fides erat
 quam legatos consulumue litteras audissent. Ipsos deinde 51
 adpropinquare legatos allatum est.

Tunc enim uero omnis aetas currere obuii, primus quisque
 oculis auribusque haurire tantum gaudium cupientes. Ad 2
 Muluium usque pontem continens agmen peruenit. Legati 3

7 Et ΠN.ald.Frob.1.2: om. (cum id sq.) θ fidem A⁷ uel A^v
 N¹ uel N⁴ ab N⁶ rescriptus θ: idem ΠN 8 Acidino πR¹B¹A et
 A^v (acci- R: aciu- B), cf. 26. 23. 1: accidio N: accuidino N²: acci-
 uino A⁷θ 9 praetoris latae Sp[?]A⁷θFrob.2: perlatae P, cf. 26.
 2. 7 adn.: perlatae Π¹N.ald. curia ΠN.ald.Frob.1.2: in curiam
 N⁴θ sed traheretur Sp^{Vat}: traheretur π (sed post -set omisso):
 trahereturque ANθald.Frob.1.2 percontantibus ΠNθ (sed -cunct-
 ΠN: -cont- A²θ, cf. c. 43. 5 adn.): cunctantibus Sp (qui praec. a om.
 ut uid.) J¹ ut s. l. 10 dispensarique ΠNJ¹(-atiq.)Edd.: dis-
 sertarique Sp: disserariq. (-atiq. J) θ inter impotentes (uel
 -tis) Spθald. Madv. 1886: inter ponentis ΠNJ¹: inter potentes Madv.
 olim, scite sed frigidius 11 aliis iam BANJ.ald.Frob.1.2: alius
 iam π: iam K: om. Sp: del. N⁴ (an N²?) gaudium ΠNθEdd.:
 gaudio Sp

51 1 Tunc ΠNθald., cf. 2. 36. 6: tum Ven Drak. obuii Π
 (A[?])N.ald.: obuiam Sp[?]A⁷θFrob.2, fort. recte, sed cf. c. 40. 13 adn.
 primus ΠN.ald.: primum θ, cf. c. 30. 12 2 Muluium PCM¹ uel
 M²A⁷θ: miluui-(uel -lui-)um RMA⁷?N⁴ ut s. l. (mol- BDAN)

—erant L. Veturius Philo P. Licinius Varus Q. Caecilius Metellus—circumfusi omnis generis hominum frequentia in
 4 forum peruenerunt, cum alii ipsos, alii comites eorum quae
 acta essent percontarentur; et ut quisque audierat exercitum
 hostium imperatoremque occisum, legiones Romanas in-
 5 columes, saluos consules esse, extemplo aliis porro impertie-
 bant gaudium suum. Cum aegre in curiam peruentum
 esset, multo aegrius summota turba ne patribus misceretur,
 litterae in senatu recitatae sunt. Inde traducti in contionem
 6 legati. L. Veturius litteris recitatis, ipse planius omnia
 quae acta erant exposuit cum ingenti adsensu, postremo
 etiam clamore uniuersae contionis cum uix gaudium animis
 7 caperent. Discursum inde ab aliis circa templa deum ut
 grates agerent, ab aliis domos ut coniugibus liberisque tam
 8 laetum nuntium impertirent. Senatus quod M. Liuius et
 C. Claudius consules incolumi exercitu ducem hostium
 legionesque occidissent supplicationem in triduum decreuit.
 Eam supplicationem C. Hostilius praetor pro contione edixit,
 9 celebrataque a uiris feminisque est. Omnia templa per totum
 triduum aequalem turbam habuere, cum matronae amplis-
 sima ueste cum liberis perinde ac si debellatum foret omni
 10 solutae metu deis immortalibus grates agerent. Statum quo-
 que ciuitatis ea uictoria mouit, ut iam inde haud secus quam

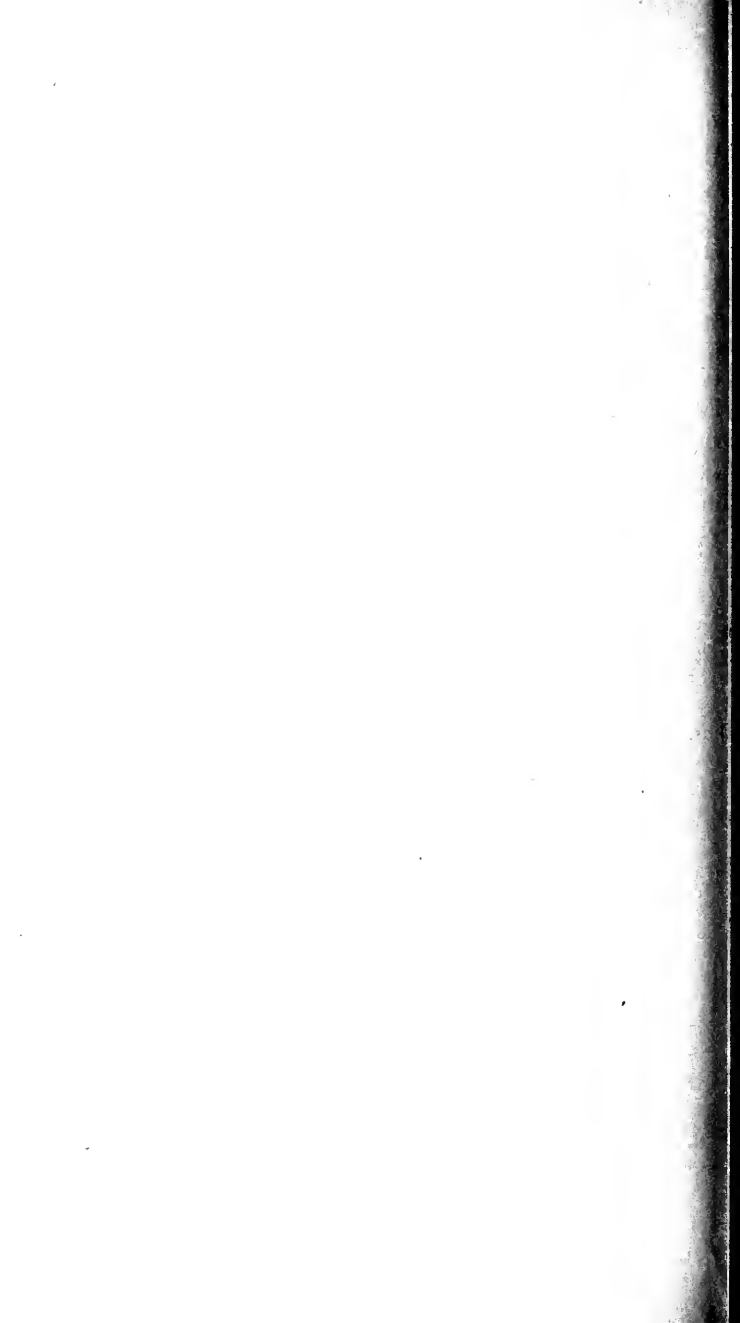
3 Philo *ald.*, cf. c. 22. 5: philus πN^1 uel $N^4\theta$: philu A^2N
 Caecilius *Vat ald.Frob.1.2*: om. $\Pi N\theta$ ut saepe *Liuius*, cf. e.g. c. 36. 8
 (et contra c. 36. 9): u. sis e.g. 'Vergilian Age', p. 58
 4 alii
 (ipsos) $\pi^x M^1$ et $M^4 N^4$ uel $N^2\theta$: aliis $PRMN$ (om. ipsos N : *add.*
 N^4 uel N^2)
 essent ΠN .*ald.*: sint $Sp^2\theta Frob.2$, sed cf. *App. II*
ad Liui lib. II Cantab. editum p. 189 B (1) et c. 17. 14 adn.
 percontarentur] -cunct- Π , cf. c. 43. 5 *adn.* im-(uel in-)pertie-
 bant $A^7\theta$ (-part- K): im-(uel in-)pertierant ΠN , cf. c. 42. 17 *adn.*
 5 peruentum esset ΠN .*ald.*: peruenissent $Sp^2\theta Frob.2$ Inde
 traducti $PCSp\theta Frob.2$, cf. 45. 2. 6: intraducti RM (introd- $BDAN$):
 inde introducti *ald.*: inde producti *Sigonius* 6 ipse planius Π
 N^1 (-nus N) $\theta Edd.$: om. Sp 8 C. (Hostilius) *Aldus*, cf. c. 36. 13:
 a (uel aulus) $\Pi\theta$: q N in ras. pro contione $A^7\theta$.*ald.*: om. ΠN
 celebrataque $N^4\theta Frob.2$: celebrata ΠN .*ald.*, cf. 26. 11. 12
adn. (c) est ΠN .*ald.*: om. $\theta Frob.2$ 9 Omnia ΠN .*ald.*: omnia-
 que $N^4\theta Frob.2$ 10 uictoria mouit ut iam $A^7 N^4\theta$.*ald.*: uictoriam
 ΠN (-ria)

in pace res inter se contrahere uendendo, emendo, mutuum dando argentum creditumque soluendo auderent.

C. Claudius consul cum in castra redisset, caput Hasdru- 11
balis quod seruatum cum cura attulerat proici ante hostium
stationes, captiuosque Afros uinctos ut erant ostendi, duos
etiam ex iis solutos ire ad Hannibalem et expromere quae
acta essent iussit. Hannibal tanto simul publico familiari- 12
que ictus luctu, adgnosceret se fortunam Carthaginis fertur
dixisse; castrisque inde motis ut omnia auxilia quae diffusa 13
latius tueri non poterat in extremum Italiae angulum
Bruttios contraheret, et Metapontinos ciuitatem uniuersam
excitos sedibus suis et Lucanorum qui suae dicionis erant
in Bruttium agrum traduxit.

10 emendo, mutuum dando $A^7N^4\theta$ ald.: om. ΠN , cf. 26. 51. 8 adn.
creditumque SpA^7 uel $A^vJFrob.2$: creditum ΠNK .ald., cf. § 8
et 26. 11. 12 adn. (c) 11 uinctos $\Pi^1?$ (scripsit P ipse inter uin- et
-c- duas litt. nunc crasas) N : uincti $Sp\theta$ ex πB^1N .ald.: om. B :
de θ 13 ut ΠN .ald. $Frob.1,2$: om. $N^4\theta$ contraheret ΠN
ald. $Frob.1,2$: contrahit N^3 (an $N^4?$) θ sedibus A^7 uel A^vN^2 uel
 N^4 ut s. l. θ : seditionibus ΠN , cf. c. 20. 8 adn.

*Subscriptio in P titi liuii ab urbe condita liber xxvii explic incipit
liber xxviii feliciter: in ceteris sim.*

T. LIVI
AB VRBE CONDITA

LIBER XXVIII

CUM transitu Hasdrubalis quantum in Italiam declinauerat belli tantum leuatae Hispaniae uiderentur, renatum ibi subito par priori bellum est. Hispanias ea tempestate sic habebant Romani Poenique: Hasdrubal Gisgonis filius ad Oceanum penitus Gadesque concesserat: nostri maris ora omnisque ferme Hispania qua in orientem uergit Scipionis ac Romanae dicionis erat. Nouus imperator Hanno in locum Barcini Hasdrubalis nouo cum exercitu ex Africa transgressus Magonique iunctus cum in Celtiberia, quae media inter duo maria est, breui magnum hominum numerum armasset, Scipio aduersus eum M. Silanum cum decem haud amplius milibus militum, equitibus quingentis misit. Silanus quantis maximis potuit itineribus—impediebant utem et asperitates uiarum et angustiae saltibus crebris, ut pleraque Hispaniae sunt, inclusae—tamen non solum nuntios sed etiam famam aduentus sui praegressus, ducibus indidem

I I Italiam θ *Frob.* 2: italia ΠN . *ald.*, cf. 26. 41. 12 *adn.* declinauerat ΠN . *ald.* *Frob.* 1.2: inclauerat (uel indau-) Sp : inclinauerat N^4
s. l. \theta ibi M^1 et $M^4 AN\theta$: ubi π , cf. 27. 5. 2 *adn.* priori
 $^2N^4$ ut *s. l. \theta*: priore ΠN , cf. 27. 4. 13 *adn.* est ΠN : et θ :
 et et $A^7N^4?$ (rursus erasum) 2 Hispanias A^7 uel A^8N^4 ut
s. l. \theta: hispania πN , cf. 27. 17. 12 *adn.*: hispaniac M^2 : in hispania C^4
 sic $A^2N^4\theta$: signa $\Pi(A^?)N$, cf. 27. 20. 8 *adn.* 3 in A^7
 $^4\theta$: om. ΠN , cf. 26. 13. 7 *adn.* 4 hominum A^7N^3 uel $N^4\theta$:
 n. ΠN 5 decem haud amplius milibus *scripsimus* (x haud
 us m. *Gron.*), cf. e.g. c. 2. 11: decemiliauo plus millibus P (cf. c. 18.
): decem (dece P^2) milia (milibus C^4A^1 : mille M^1) seu plus Π^2N :
 decem milia N^2 : decem milibus A^7N^3 uel N^4 *ald.* *Frob.* 1.2
 militum ΠN : peditum A^8 uel $A^7\theta$ (cf. 26. 19. 10 *adn.*)

7 ex Celtiberia transfugis ad hostem peruenit. Eisdem auctori-
bus compertum est cum decem circiter milia ab hoste abes-
sent bina castra circa uiam qua irent esse; laeua Celtiberos
nouum exercitum, supra nouem milia hominum, dextra
8 Punica tenere castra; ea stationibus uigiliis omni iusta
militari custodia tuta et firma esse: illa altera soluta neglecta-
que, ut barbarorum et tironum et minus timentium quod in
sua terra essent.

9 Ea prius adgredienda ratus Silanus signa quam maxime
ad laeuam iubebat ferri, necunde ab stationibus Punicis con-
spiceretur; ipse praemissis speculatoribus citato agmine ad
2 hostem pergit. Tria milia ferme aberat, cum haudum quis-
quam hostium senserat; confragosa loca, et obsiti uirgultis
2 tegebant colles. Ibi in caua ualle atque ob id occulta con-
siderare militem et cibum capere iubet; interim speculatores
3 transfugarum dicta adfirmantes uenerunt. tum sarcinis in
medium coniectis arma Romani capiunt acieque iusta in
pugnam uadunt. Mille passuum aberant, cum ab hoste
conspecti sunt trepidarique repente coeptum; et Mago ex
castris citato equo ad primum clamorem et tumultum aduehi-
4 tur. Erant in Celtiberorum exercitu quattuor milia scutata
et ducenti equites; hanc iustam legionem—et id ferme robo-

6 Celtiberia $CB^2A^xN^3\theta$: celliberia P (sed recte in c. 2. 4 et 7, al.):
cellitiberia (-am RD) P^2RM (celti-) D : celtiberiam BAN

transfugis C^4M^7 (uix M^2) $N^4\theta$: transfugit $\pi(C?)$, cf. 27. 3. 7 adn.:
transfuga A (-gia N) 7 cum ΠN .ald.Frob.1.2: quod A^7N^4 ut

s. l. θ hominum ΠN : om. θ 8 ea ΠN : om. θ iusta
 $\Pi N\theta$: iuxta N^1 (uix N^4 ut s. l.) 9 citato P^x per ras. M^1B^2DA

$N\theta$: scitato π (sed fort. scitato M : scitato M^1 et fort. M^4)

2 1 obsiti πB^2 (sed ops- PB^2): obsita $C^4AN\theta$ (sed ops- AN : obs-
 A^7)ald.Frob.1.2: oppositi B tegebant $Kreyszig$, optime: tene-

bant $A^9N^4\theta$ ald.: tenebat ΠN 2 interim $A^7N^4\theta$ ald.Frob.1.2:
om. ΠN 3 cum P^x per ras. CR^2 uel $R^1M^2AN\theta$: eum π

et (Mago) ΠN : om. θ ald.Frob.1.2 4 Celtiberorum $A^8\theta$ Frob.2:
celtiberio ΠN .ald. quattuor milia (uel $\infty \infty \infty \infty$) PCA^8 uel

$A^7\theta$: $XL RMDAN$: $\overline{XL} M^2$: $\overline{XXXX} B$: XLN^2 scutata $\pi A^7N^4\theta$

ald.Frob.1.2: scuta AN : scutati $Gron.$, quod malit $Johnson$
ferme $\Pi Sp\theta$ Frob.2: ferme quod A^7N .ald.

ris erat—in prima acie locat: ceteros leuem armaturam in subsidiis posuit. Cum ita instructos educeret e castris, uix- 5 dum in egressos uallo [eos] Romani pila coniecerunt. Sub- 6 sidunt Hispani aduersus emissa tela ab hoste, inde ad mit- tenda ipsi consurgunt; quae cum Romani conferti, ut solent, densatis excepissent scutis, tum pes cum pede conlatus et gladiis geri res coepta est. Ceterum asperitas locorum et 7 Celtiberis, quibus in proelio concursare mos est, uelocitatem inutilem faciebat, et haud iniqua eadem erat Romani stabili pugnae adsuetis, nisi quod angustiae et internata uirgulta 8 ordines dirimebant et singuli binique uelut cum paribus conserere pugnam cogebantur. Quod ad fugam impedimento 9 hostibus erat, id ad caedem eos uelut uinctos praebebat; et 10 iam ferme omnibus scutatis Celtiberorum interfectis leuis armatura et Carthaginienses, qui ex alteris castris subsidio uenerant, percussi caedebantur. Duo haud amplius milia 11 peditum et equitatus omnis uix inito proelio cum Magone effugerunt: Hanno alter imperator cum eis qui postremi iam profligato proelio aduenerant uiuus capitur. Magonem 12 fugientem equitatus ferme omnis et quod ueterum peditum

4 ceteros π Sp θ Frob.2: ceterum AN: om. ald. in subsidiis
 A^vN^4 ut s. l. θ : insidiis PCR, cf. 27. I. II adn.: insidiis MBD: in
 insidiis C^4M^2AN 5 e πN (castris N: castris N^4)ald. (cf.
 24. 13): om. θ Frob.2 in egressos C^1 uel C^2 ald. Frob.1.2: in
 egressus PCR (cf. 30. 36. 8 adn.): in gressus (uel -os M) MBAN:
 om. D: egressos M^7A^7 uel $A^8\theta$ eos ΠN : in eos $M^7A^2N^4\theta$:
 om. ald. Frob.1.2, quos sequimur eos secludentes 6 Romani P^x
 per ras. $M^1B^xAN\theta$: romanis π , cf. 26. 40. 14 adn. et gladiis A^8
 uel $A^7\theta$: est cladis P: est cladiis π^2 uel π^1 : est gladiis CAN?: est et
 gladiis N^4 7 et (Celtiberis) A^8 uel $A^7\theta$ Frob.2: om. ΠN .ald.,
 f. c. 13. 10 et 26. 11. 12 adn. (c) iniqua eadem erat RMB (sed
 i - quae ademerat) A^8 uel A^7N^2 uel N^4 ut s. l. θ : iniquae | demerat
 2: inique ademerat CDAN Romanis C^4M^2 uel $M^7AN\theta$: ro-
 nani π 8 binique P^x per ras. A^8 uel A^7N^2 uel $N^4\theta$: libidinique
 rR^x , cf. 27. 20. 8 adn.: libinique CRN 9 id ad (caedem) $\Pi N\theta$
 add.: om. Sp spatio relicto: et ad Rhen. dubitanter II Duo
 dut A) haud (uel aut) amplius πA^v ald. Frob.1.2: haud amplius tria θ
 inito π^2 ald.: initio P et fort. M^3 (qui i infra -t- add.): mixto θ
 aduenerant M^2AN .ald. Frob.1.2: aduenerat π : aduenerunt θ
 auen- K) 12 fugientem $M^2AN\theta$: fugientes π , cf. 27. 17. I adn.

erat secuti, decimo die in Gaditanam prouinciam ad Hasdrubalem peruenerunt: Celtiberi nouus miles in proximas dilapsi siluas inde domos diffugerunt.

13 Peropportuna uictoria nequaquam tantum iam conflatum bellum, quanta futuri materia belli, si licuisset iis Celtiberorum gente excita et alios ad arma sollicitare populos, op-
14 pressa erat. Itaque conlaudato benigne Silano Scipio spem debellandi si nihil eam ipse cunctando moratus esset nactus, ad id quod reliquum belli erat in ultimam Hispaniam
15 aduersus Hasdrubalem pergit. Poenus cum castra tum forte in Baetica ad sociorum animos continendos in fide haberet, signis repente sublatis fugae magis quam itineris
16 modo penitus ad Oceanum et Gades ducit. Ceterum, quoad continuisset exercitum, propositum bello se fore ratus, antequam freto Gades traiceret exercitum omnem passim in ciuitates diuisit ut et muris se ipsi et armis muros tutarentur.

3 Scipio ubi animaduertit dissipatum passim bellum, et circumferre ad singulas urbes arma diutini magis quam magni esse operis, retro uertit iter. Ne tamen hostibus eam relin-

13 quanta A^7 uel A^{θ} ald Frob.1.2: quantum ΠN materia A^8 uel A^{θ} : memoria ΠN (sed bella ΠN: belli C^2M^1) alios C^2A^7 uel $A^{\nu}N^4$ ut s. l. θ : alias ΠN oppressa (-raesa M) erat πA^7 (in ras.) N Aldus: oppresserat (-raese- M^1) $M^1N^4\theta$ Frob.2: oppres-

sum erat Edd. ante Ald. 14 eam ipse ΠN: eam spem ipse θ : ea spe ipse N^2 15 tum $\pi(A$ et $A^{\nu})N$.ald.: sua SpA^8 uel A^7N^4

(sed tum expunxerat N^2) θ Frob.2: om. D forte C^1AN et N^4Sp^t ald.: fore πN^2 ad sociorum animos] hic $SpN^8\theta$ ed. Basil. 1554

ante in Baetica ΠN.ald. et sic Frob.2: om. N^2 . De ordine Putean-

corrupto cf. adn. sq. et e.g. 26. 20. 3; 27. 11. 11; 27. 13. 9; 27. 18. 8

27. 23. 6; 27. 27. 11; 28. 3. 2 (infra); 28. 17. 10; 28. 22. 13; 28.

37. 6; 28. 46. 13; 29. 1. 24; 29. 12. 16 (?); 29. 13. 1; 29. 20. 2; 30.

5. 10; 30. 20. 5 (u. etiam 27. 2. 6 adn.) magis quam AN^{θ} ald.

quam magis π , cf. adn. praec. 16 exercitum . . . traiceret ΠN

Vat^{θ} Edd.: om. Sp ob $\delta\mu$. (fort. iv lineis), cf. cc. 3. 14; 14. 12; 19. 2

19. 16; 25. 6; 26. 51. 7; 29. 6. 2; 29. 10. 8; 29. 19. 8 et 10; 29. 36

8; 30. 2. 1; 30. 6. 5; 30. 10. 3; 30. 13. 14 (bis); 30. 37. 3 (cf. contra 26. 51. 8 adn.) diuisit πN .ald.: dimisit $DSpN^4$ ut s. l. (Frob.2 ipsi $M^7A^7N^2$ uel N^4 ut s. l. θ : ipse ΠN

3 1 et PCN^2 uel $N^4\theta$: om. $RMBDAN$ 2 tamen hostibus (Frob.2: hostibus tamen ΠN.ald., cf. c. 2. 15 adn.

queret regionem, L. Scipionem fratrem cum decem milibus peditum, mille equitum ad oppugnandam opulentissimam in iis locis urbem—Orongin barbari appellabant—mittit. Sita in Maessum finibus est, Hispanae gentis; ager 3 frugifer; argentum etiam incolae fodiunt. Ea arx fuerat Hasdrubali ad excursionses circa mediterraneos populos faciendas. Scipio castris prope urbem positus, priusquam 4 circumvallaret urbem misit ad portas qui ex propinquo adloquio animos temptarent suaderentque ut amicitiam potius quam vim experirentur Romanorum. Vbi nihil pacati 5 respondebatur, fossa duplicique uallo circumdata urbe in tres partes exercitum diuidit ut una semper pars quietis interim duabus oppugnaret. Prima pars cum adorta † oppugnare est, † atrox sane et anceps proelium fuit; non subire, non scalas ferre ad muros prae incidentibus telis facile erat; etiam qui crexerant ad murum scalas, alii furcis 7 ad id ipsum factis detrudebantur, in alios lupi superne ferrei niecti ut in periculo essent ne suspensi in murum extraherentur. Quod ubi animaduertit Scipio nimia paucitate 8 suorum exaequatum certamen esse et iam eo superare hostem quod ex muro pugnaret, duabus simul partibus

2 mille A^{θ} : om. ΠN (sed equitumque N) cf. 29. 28. 10 adn.
 urbem $\pi\theta$: urbem quam AN .ald.Frob.1.2 3 Sita in Maessum
 maess- BM) finibus est πSp (hic melessum?): in mesesum (maessessu
 $A?N$: mesesu A^{θ} : meless-ald.) finibus sita est $AN\theta$ ald. (cf. 26. 5. 17
 dn.) Hispanae πN (-ie uel -iae $BD\theta$): Bastetanae *Weissenb.*
 x *Zonara* 9. 8, doctissime, sed cf. adn. ad 2. 10. 6 (H. gentis fort. i. q.
 gentis indigenae' est) frugifer PCA^1 uel A^{θ} et sic uoluit N^x :
 fructifer $RMBDAN$ Ea arx fuerat ΠN (sed ea ar M : ea ars
 A^1 pleniore cal.: in eā arxque AN : ea arxque N^2 : ea arx A^1)ald.:
 a arx fuit $Sp\theta$ Frob.2 circa ΠN : circa in Sp : in θ
 circumdata urbe ΠN .ald.Frob.1.2: circumdat urbem $SpN^4\theta$
 res Sp^2 ('treis' *Rhen.*) A^{θ} : tris P : tribus $\Pi^2(A^?)N$, cf. 27. 2. 8 adn.
 partes SpA^{θ} : portis ΠN : partibus N^2 (non N^4)
 oppugnare (om. op- R : add. R^1) est $\Pi N\theta$: pro est conicit esset
Riemann constanti usui Liuiano obtemperans; uix autem placet nobis
 oppugnare post oppugnaret (§ 5); quod fort. *perperam ex pracc. linea*
repetitum causa fuit corruptelae; sensui sane sufficit adorta esset
 ferrei $C^xAN\theta$: ferret π : ferrent D 8 et iam $\pi N\theta$ ald.:
 amicitiam Sp^2BDF Frob.2 eo $\pi\theta$: eos DAN

- 9 prima recepta urbem est adgressus. Quae res tantum
pauoris iniecit fessis iam cum primis pugnando, ut et oppi-
dani moenia repentina fuga desererent et Punicum praesi-
dium metu ne prodita urbs esset relictis stationibus in unum
se conligeret.
- 10 Timor inde oppidanos incessit ne, si hostis urbem in-
trasset, sine discrimine Poenus an Hispanus esset obuii
11 passim caederentur; itaque patefacta repente porta frequen-
tes ex oppido sese eiecerunt, scuta prae se tenentes ne tela
procul conicerentur, dextras nudas ostentantes ut gladios
12 abiecisse appareret. Id utrum parum, ex interuallo sit
conspicuum an dolus aliquis suspectus fuerit incompertum
est; impetus hostilis in transfugas factus, nec secus quam
13 aduersa acies caesi; eademque porta signa infesta urbi in-
lata. Et aliis partibus securibus dolabrisque caedebantur
portae et refringebantur, et ut quisque intrauerat eques, ad
forum occupandum—ita enim praeceptum erat—citato
14 equo pergebat. Additum erat et triariorum equiti prae-
sidium; legionarii ceteras partes urbis peruadunt. Direp-

9 unum Π(A et A^v)N, cf. e.g. 25. 35. 6: unum locum SpA⁷θ (sed unum se coll. loc. K, cf. 27. 34. 3 adn.) 10 ne, si ANθ: nisi π sine PAθ: siue π²N discrimine A⁸N⁴θ: di P: om. Π²N

11 itaque A⁸N⁴ ut s. l.: adque P: atque CRMBDAN scuta . . . conicerentur] om. N: supplet N⁴ conicerentur P⁴(coic- Π)ald.Frob.1.2 (conic- fere constanter praebent codd. Liuiani quamquam coic- hic et in 30. 27. 2 π. Cf. Neue-Wagener II p. 864 sqq.): proicerentur N⁴θ 12 aliquis ΠNθald.Frob.1.2: aliqui Sp, fort. recte, cf. e.g. 7. 13. 8 caesi ald.Frob.1.2: caesa ΠN: est caesa N³ uel N⁴θ 13 urbi M²A⁷θald.: urbē P: urbe P^{x?} et CRMB (-be)DAN: in urbem Gron. et refringebantur] hic N⁴: ante portae A⁷θ(-frig- J)ald.Frob.1.2 et sic malit Johnson: om. ΠN, sc. lineam xvi litt., cf. 26. 51. 8 adn. 14 erat et triariorum (om. et C) ΠN²(-riarum N)θ(trianorum J)ald.Frob.1.2: caetratorum Madv., leuissimum certe 'praesidium', neque alibi ut uid. apud Liuium pro Romanis pugnant caetrati Hispanienses. Displicet tamen Johnsonio legionarii illud sic uoci triariorum oppositum, qui ueretur ne ante ceteras exciderit aliquid uelut legionarii (ceteri dispersi in) ceteras . . . (cf. 26. 6. 16 adn.) ceteras partes urbis Luchs (sed partis, sat recte sed cf. Praef. § 30): ceteram (uel -rā) partis (-tes C) ΠN, cf. 27. 40. 7 adn.: ceteram partem C²: ceteram partem urbis SpA⁷ uel A⁸N⁴ ut s. l. θFrob.2: ceteras parteis ald.

tione et caede obuiorum, nisi qui armis se tuebantur, abstinerunt. Carthaginienses omnes in custodiam dati 15 sunt, oppidanorum quoque trecenti ferme qui clauserant portas; ceteris traditum oppidum, suae redditae res. Ceci- 16 dere in urbis eius oppugnatione hostium duo milia ferme, Romanorum haud amplius nonaginta.

Laeta et ipsis qui rem gessere urbis eius expugnatio fuit 4 et imperatori ceteroque exercitui; et speciosum aduentum suum ingentem turbam captiuorum prae se agentes fecerunt. Scipio conlaudato fratre cum quanto poterat uerborum 2 honore Carthagini ab se captae captam ab eo Orongin ² aequasset, quia et hiemps instabat ut nec temptare Gades 3 nec disiectum passim per prouinciam exercitum Hasdrubalis consecrari posset, in citeriorem Hispaniam omnes suas copias reduxit; dimissisque in hiberna legionibus L. Scipione fratre 4 Romam misso et Hannone hostium imperatore ceterisque nobilibus captiuis ipse Tarraconem concessit.

Eodem anno classis Romana cum M. Valerio Laeuino 5 proconsule ex Sicilia in Africam transmissa in Vticensi Carthaginiensi agro late populationes fecit. Extremis finibus Carthaginiensium circa ipsa moenia Vticae praedae actae

14 abstinerunt (aps- P) ΠN.ald.: om. Sp^θ et Frob.2 (qui post peruadunt non interpunxit, pessime Liuium interpretatus)

15 quoque trecenti A⁸?N⁴⁰: con P, sc. pro ccc (cf. 26. 51. 2 adn.), corrupto fort. iam antea quoque in q., ut in 27. 14. 13: om. Π²N

16 amplius LXXX (LXXX CM?) πM⁴N.ald.: plus xc Sp[?]Frob.2: plus cx θ

4 1 et (speciosum) ΠNJ: om. Sp ut uid. K.ald.Frob.1.2
2 conlaudato (sed coll-) M²A⁷ uel A^θ: conlaudat (uel coll-) ΠN (fratrem CM⁶B²DAN) captam P⁴ uel P⁶C⁴A⁷ uel A⁸⁰: capiam P (cf. c. 6. 11 adn.): copiam Π²N Orongin] sic P in c. 3. 2: orongim C²A^ν: oroncim πN sed -cima equasset RB¹DAN]J: oronica (-ima D^x) BD^x: orocim K 3 hiemps] sic cum P scribimus, cf. 30. 39. 3 adn. posset ΠN.ald.Frob.1.2: poterat θ

omnes (uel omnis) suas (sua P) copias reduxit Π¹ uel Π² (sed redix-D)N^θald.: recipit exercitum SpVatFrob.2: supra exerc. Hasdr. scripsit N⁴ in citeriorem hispaniam recipit (uel recipitur) quod mox primum est; fort. recipitur exercitus in marg. olim stabat

4 ipse ΠN.ald.Frob.1.2: om. Sp^θ

6 sunt. Repetentibus Siciliam classis Punica—septuaginta
erant longae naues—occurrit; septemdecim naues ex iis
captae sunt, quattuor in alto mersae; cetera fusa ac fugata
7 classis. Terra marique uictor Romanus cum magna omnis
generis praeda Lilybaeum repetit. Tuto inde mari pulsus
hostium nauibus magni commeatus frumenti Romam sub-
uecti.

5 Principio aestatis eius qua haec sunt gesta P. Sulpicius
proconsul et Attalus rex cum Aeginae sicut ante dictum
est hibernassent, Lemnum inde classe iuncta—Romanae
quinque et uiginti quinqueremes, regiae quinque et triginta
2 —transmiserunt. Et Philippus ut, seu terra seu mari ob-
uiam eundum hosti foret, paratus ad omnes conatus esset,
ipse Demetriadem ad mare descendit, Larisam diem ad
3 conueniendum exercitui edixit. Vndique ab sociis legationes
4 Demetriadem ad famam regis conuenerunt. Sustulerant
enim animos Aetoli cum ab Romana societate tum post
5 Attali aduentum finitimosque depopulabantur; nec Acar-
nanes solum Boeotique et qui Euboeam incolunt in magno
metu erant, sed Achaei quoque, quos super Aetolicum bellum
Machanidas etiam Lacedaemonius tyrannus haud procul
6 Argiuorum fine positus castris terrebat. Hi omnes suis
quisque urbibus quae pericula terra marique portenderentur
7 memorantes auxilia regem orabant. Ne ex regno quidem

6 septemdecim] decem et septem *P* et sic (uel *x* et *vii* uel *xvii*)
ceteri, sed u. 26. 49. 3 adn. 7 magna πA^7 uel $A^8 N^2$ uel N^4 uel
s. l. θ : om. AN Tuto ΠN .ald.: toto $Sp N^4$ ut *s. l. θ Frob. 2,*
fort. recte

5 1 Aeginae $A^8 N^2$ uel N^4 (sed *cgine*): reginae π : regie *AN*:
cgie N^1 (non N^4) Lemnum πN .ald.: *lemnē (sic) B*: leuinum
 $A^x \theta$ Romanae PM uel M^1 (*rursus erasum*) $A^v N^{2\theta}$: romana π^2
 M^1 uel MN erant *add. post quinqueremes Madv., ante trans-*
miserunt Ussing, uix necess., cf. e.g. 31. 27. 6 2 ut $A^7 N^4 \theta$:
om. ΠN , cf. 27. 17. 10 adn. Larisam ΠN : *larissam θ*
3 regis $\pi A^7 \theta$: *om. AN* 5 nec Acarnanes θ : nec arnanes *P*:
nec carnanes C: nec arnes *RB*: ne carnes $MDA?N$: nec acarnes A^8
uel A^7 : nec acarnales $N^{2?}$ (*non N^4*) Argiuorum ΠN : argeo-
rum $Sp? \theta$ 6 portenderentur $Sp? A^7 J$ (portenderentur . . . regem
om. K) *Frob. 2*: portendebantur ΠN .ald., *cf. 27. 50. 3 adn. sed structura*
haec paulo secus

ipsius tranquillae nuntiabantur res : et Scerdilaedum Pleurat-
tumque motos esse, et Thracum maxime Maedos, si quod
longinquum bellum regem occupasset, proxima Macedoniae
incururos. Boeoti quidem et interiores Graeciae populi 8
Thermopylarum saltum, ubi angustae fauces coartant iter,
fossa valloque intercludi ab Aetolis nuntiabant ne transitum
ad sociorum urbes tuendas Philippo darent.

Vel segnem ducem tot excitare tumultus circumfusi pote- 9
rant. Legationes dimittit pollicitus prout tempus ac res sine-
ret omnibus laturum auxilium. In praesentia quae maxime 10
urgebat res, Peparerum praesidium urbi mittit, unde allatum
erat Attalum ab Lemno classe transmissa omnem circum
urbem agrum depopulatum. Polyphantam cum modica manu 11
in Boeotiam, Menippum item quendam ex regis ducibus cum
mille peltatis—~~pelta caetrae~~ haud dissimilis est—Chalcidem
mittit ; additi quingenti Agrianum ut omnes insulae partes 12

7 ipsius θ : ipsi ut ΠN : ipsi in D : ipsius ut A^8 uel $A^7 N^2$ (non N^4)
Pleuratūque Π (sed pler- C : plur- D) N : et pleuratū N^1 uel
 $N^2 \theta$ motos πN : motus CD : moturos N^1 uel N^2 (an motus ?) θ
Maedos (praeunte Aldo) Sigonius ex Polyb. 10. 41. 4 : medos
 $\Pi N \theta$: bellum medos N^2 quod C^1 uel $C^2 M^5 A^7 \theta$ ald. : quo ΠN
regem M^2 (an M^1 ?) $A^7 N^2 \theta$: regum $\pi R^2 N$: regum R^2 : om. C
(et bellum omisso) 8 saltum θ : saltus ΠN . ald. Frob. 1. 2, cf. 27.
17. 1 adn. nuntiabant $\Pi N \theta$ ald. : nuntiarant $Sp^?(-ci-?)$ Frob. 2
9 legationes A^8 uel $A^7 \theta$ ald. : legiones ΠN , cf. 27. 1. 11 adn.
res sineret $Sp^? A^8$ uel $A^7 N^4$ ut s. l. θ Frob. 2 : resideret π
(resed- B) : res daret $C^4 M^2$: res se daret AN . ald. Drak.
laturum $Sp^? \theta$ Frob. 2, cf. 27. 38. 5 adn. : laturum se ΠN ald.
10 urgebat ΠN : urgebant θ ald. Frob. 1. 2 res Peparerum duce
Sigonio Gron. ex Polyb. 10. 43. 7 : resperaret | lium P (cf. 27. 44. 10
-li- pro -h-) : respiraret (res pararet M^2) limnum (lem- B) $\pi^2 R$ et R^2
(spat. post -ret ab R relicto) : res iraret limnum N^1 : res irarent tum
 $? N^4$ (nisi irarent litum uoluit) : res pararent tum A^8 uel A^7 (an -ret ?)
 θ ald. Frob. 1. 2 11 Polyphantam (poli- DJ) $D \theta$, cf. 27. 32. 10 et
Polyb. 10. 42. 2 : poly- (poli- C) pantham π (-phan- B) : poliphantem
(-pan- N) AN peltatis (pelth- K) $\Pi N \theta$: peltastis Jac. Gron.,
sed -tat- in Ou. Am. 2. 14. 2 et Mart. 9. 102. 5 ; in 31. 36. 1 et 33. 4. 4
oraebet Bamb. peltas tantum idque ut Graecum nomen Chalci-
dem $A^7 \theta$ (sed calch- A^7) : calchidam π (chalchi- RM : chalchy- B) :
om. AN 12 quingenti (uel d) $PA^7 N^2 \theta$: om. $\Pi^2 N$ (cf. 29. 28. 10
adn.) Agrianum Sigonius ex Polyb. 10. 42. 2 : aenianum $\Pi N \theta$
(eni- D : heni θ)

pelta - Shield shape like 1/2 moon

caetra - Spanish shield

tueri posset. Ipse Scotussam est profectus eodemque ab
 13 Larisa Macedonum copias traduci iussit. Eo nuntiatum est
 concilium Aetolis Heracleam indictum regemque Attalum
 14 ad consultandum de summa belli uenturum. Hunc con-
 uentum ut turbaret subito aduentu, magnis itineribus Hera-
 15 cleam duxit. Et concilio quidem dimisso [iam] uenit;
 segetibus tamen, quae iam prope maturitatem erant, maxime
 in sinu Aenianum euastatis Scotussam copias reducit. Ibi
 exercitu omni relicto, cum cohorte regia Demetriadem sese
 16 recepit. Inde ut ad omnes hostium motus posset occurrere,
 in Phocidem atque Euboeam et Peparethum mittit qui loca
 17 alta eligerent unde editi ignes apparerent: ipse in Tisaeo
 —mons est in altitudinem ingentem cacuminis editi—specu-
 lam posuit ut ignibus procul sublatis signum, ubi quid molir-
 entur hostes, momento temporis acciperet.

18 Romanus imperator et Attalus rex a Peparetho Nicaeam
 traiecerunt; inde classem in Euboeam ad urbem Oreum tra-
 mittunt, quae ab Demetriaco sinu Chalcidem et Euripum
 19 petenti ad laeuam prima urbium Euboeae posita est. Ita
 inter Attalum ac Sulpicium conuenit ut Romani a mari, regi-
 6 a terra oppugnarent. Quadriduo postquam adpulsa classis

12 Scotussam $A^8\theta$ Gron. et sic K in § 15 (ubi -tyss- P , -tos- A^7N^4 ,
 -tus- J , -tiss- ceteri) et in c. 7. 3 (ubi -tusam $\Pi N J$): scopyssam $P(u$
 uid.) M : scopussam $P^2?C(-piss-)$ RB^x : copissam BAN (scotusa in
 codd. *Plin. e.g.* 4. 42) copias $C^3?M^2(an M^7)N\theta$: copia ΠN , cf.
 27. 17. 12 adn.

14 hunc conuentum . . . aduentu A^8 uel A^7N^4
 in marg. θ ald. *Frob.* 1. 2: om. ΠN , duobus lineis post uenturum usque
 ad aduentu m- deperditis (u. adn. sq.), cf. 26. 51. 8 adn. magni

$\Pi^2N\theta$: agnis P duxit $\pi A^8N^2\theta$: dixit AN 15 concilio
 $N^4\theta$: consilio ΠN (cf. 27. 35. 4 adn.) iam uenit $\Pi N\theta$ *Edd.*: iam

seclusimus ut ex clausula sq. omissum et hic perperam restitutum, cf.
 27. 2. 6 adn. iam (prope) $A^7N^4\theta$ *Edd.*: om. ΠN Scotus

sam] u. § 12 adn. reducit $\Pi N^2Sp^2\theta$ *Frob.* 2: reduxit N .ald. 16 Pe
 parethum, cf. § 10: pepharethum ΠN (in § 18 peparrh- Π)

18 tramittunt π , cf. 27. 5. 9 adn. (transm- $CB^2AN\theta$) 19 a terr
 oppugnarent π (sed regia t. $RMBD$: regi et a t. $M^2?$): am terrar
 oppugnarent AN (i.e. regiam t.): oppugnarent a terra θ , cf. 27. 37.
 adn.

6 1 quadriduo PR : quatruiduo $CMBDAN\theta$

est, urbem adgressi sunt. Id tempus occultis cum Platore, qui a Philippo praepositus urbi erat, colloquiis absumptum est. Duas arces urbs habet, unam imminentem mari; altera ² urbis media est. Cuniculo inde uia ad mare ducit, quam a mari turris quinque tabulatorum egregium propugnaculum claudebat. Ibi primo atrocissimum contractum est certamen, et turre instructa omni genere telorum et tormentis machinisque ad oppugnandam eam ex nauibus expositis. Cum omnium animos oculosque id certamen auertisset, ⁴ porta maritimae arcis Plator Romanos accepit momentoque arx occupata est. Oppidani pulsati inde in mediam urbem ad alteram tendere arcem; et ibi positi erant qui fores portae ⁵ obicerent. Ita exclusi in medio caeduntur capiunturque. Macedonum praesidium conglobatum sub arcis muro stetit, ⁶ nec fuga effuse petita nec pertinaciter proelio inito. Eos ⁷ Plator uenia ab Sulpicio impetrata in naues impositos ad Demetrium Phthiotidis exposuit; ipse ad Attalum se recepit.

Sulpicius tam facili ad Oreum successu elatus Chalcedem inde protinus uictrici classe petit, ubi haudquaquam ad spem euentus respondit. Ex patenti utrimque in angustias mare speciem intuenti primo gemini portus in ora duo uersi praebuerit; sed haud facile alia infestior classi

² media π , cf. e.g. 42. 58. 9 et fort. 10. 2. 15 (adn.): medio AN.ald. Frob.1.2, fort. recte, cf. e.g. 5. 41. 2 quam $\Pi N\theta$ Edd.: qua N^4

a mari M^2A^{θ} : a mare πB^1N , cf. 27. 4. 13 adn.: ad mare B: mare N^1 5 portae N^4A^8 uel A^{θ} : portas Π et $A^{\nu}N$

⁶ pertinaciter *Sp ut uid. RMBDAN θ* : perunaciter P: pernciter P^2 : perneciter C proelio inito *Sp θ Frob.2*: proelium initum π (scd in P -i- postremum satis pallidum est): proelium initum $P^xC^xM^1B^2A$ N: proelio iterato ald. 7 ab Ven: b P: a Π^2 uel $\Pi^1N\theta$

Demetrium *Sp θ Frob.2*: demetriacum πN .ald.: demetria R Phthiotidis Aldus: phtiotidis π : thiotidis *Sp*: theotidis AN θ se $\pi\theta$ Frob.2: sese AN.ald. 8 Oreum] sic P in c.

5. 18 (cf. c. 7. 10 adn.): oracum M^2A^7 uel A^8 (hor-): orae eum π : horae (-re D) eum BD: hoream $A^?N$: orreum θ uictrici P^4M^2 A^8 uel $A^7N^4\theta$: uicti π , cf. 27. 1. 11 adn.: uicta N: uicta C^3

⁹ mare ΠN .ald.: mare ut *Sp θ A^7N^4\theta*Frob.2 praebuerit *Sp θ A^7* N^4 JFrob.2: praebuere ΠN , cf. 29. 2. 2 adn.: praebuit K.ald.

name book
for

- 10 statio est. Nam et uenti ab utriusque terrae praecaltis montibus subiti ac procellosi deiciunt, et fretum ipsum Euripi non septiens die, sicut fama fert, temporibus statis reciprocatur, sed temere in modum uenti nunc huc nunc illuc uerso mari, uelut monte praecipiti deuolutus torrens rapitur. Ita nec
- 11 nocte nec die quies nauibus datur. Cum classem tam infesta statio accepit, tum et oppidum, alia parte clausum mari, alia ab terra egregie munitum praesidioque ualido firmatum et praecipue fide praefectorum principumque, quae fluxa et uana apud Oreum fuerat, stabile atque inexpugnabile fuit.
- 12 Id prudenter, ut in temere suscepta re, Romanus fecit quod circumspectis difficultatibus ne frustra tempus tereret celementer abstinit incepto classemque inde ad Cynum Locridis—emporium id est urbis Opuntiorum mille passuum a maris sitae—traiecit.
- 7 Philippum et ignes ab Oreo editi monuerant sed serius Platoris fraude ex specula elati; et impari tum maritimis

10 deiciunt (uel deiic-) $\Pi N\theta$, scil. 'classem', cf. e.g. 23. 40. 6 (et de praesidio c. 7. 3; 4. 53. 9): se deiciunt Gron., quod malit Johnson se possi excidisse ratus statis ΠA^7 ald.Frob.1.2: statutis $AN\theta$

11 tam $AN\theta$ ald.Frob.1.2: iam πA^x , cf. c. 4. 2 et 26. 6. 4 adn.

firmatum πN^2 (uix N^4) θ ald.: firmatum fuit AN et (praecipue $\Pi N\theta$: delere uoluit Gron., optime nisi (ut nos distinximus) et praesidio que et fide uoci firmatum subiungas fuerat $Sp^?N^4$ uel $N^3\theta$ Frob.2

fuerant ΠN .ald., cf. 27. 17. 4 adn. stabile (-li C) atque $\pi N\theta$

stabili Gron. dubitanter, minus bene 12 suscepta M^5 (sed susceta quod per err. in susceta mutauit M^8 uel M^x) A^7 uel A^8 ald.Frob.1.2

suspecta ΠN Romanus PCM^2A^7 uel $A^v\theta$: romanos $RMBDA\pi$

(-nis N^4) quod θ ald.Frob.1.2: quo ΠN id est ΠN .ald

Frob.1.2: inde $A^7?VatK$: idem $A^8?N^4$ urbis Opuntiorum N^4 ald.

cf. c. 7. 8 adn.: opuntiorum urbis Vat Frob.2: opuntiorum urbem $A^7\theta$

orbis et pontiorum ΠN : orbis pontiorum N^2 : opuntiorum N^6

mille Π (mile B) $N\theta$: MM duce Wesselingio $Drak$. ex $Strab$. 9. 4. 2, se u. $Weissenb$. ad loc. sitae π^3N (-te): sitam $A^8\theta$: sita ΠN^1 ut s. l.

7 1 ignes $CM^2A^9\theta$: ignos πN (ignosa boreo D): ingens N^7 (nos N^4) editi monuerant A^8 uel A^v : editum monuerant M^2 : editi

mouerant N^4 (sed edicti N^7) θ ald.Frob.1.2: editi (uel -tim) minuerant

π : editi imminuerant C: editi minuerant AN specula elati

$C^1MB^2A^7N^1$ ut s. l. θ : speculae lati RM (-le B): speculae lati $DA^?$

speculae elati N impari tum maritimis A^7 uel A^8N^4 ab N^6 re

scriptus, ald.: impari maritimis $Sp\theta$ Frob.2, et (sine tum) malit Johnson

inparitumuis π , cf. 27. 1. 11 adn.: impari tum AN

uiribus haud facilis erat in insulam classi accessus; ita re 2
 per cunctationem omissa ad Chalcidis auxilium, ubi signum
 accepit, impigre est motus. Nam et ipsa Chalcis, quamquam
 eiusdem insulae urbs est, tamen adeo arto interscinditur
 freto, ut ponte continenti iungatur terraque aditum faciliorem
 quam mari habeat. Igitur Philippus ab Demetriade Sco- 3
 tussam, inde de tertia uigilia profectus, deiecto praesidio
 fuisque Aetolis qui saltum Thermopylarum insidebant cum
 trepidos hostes Heracleam compulsisset, ipse uno die Phocidis
 Elatiam milia amplius sexaginta contendit. Eodem ferme 4
 die ab Attalo rege Opuntiorum urbs capta diripiebatur—
 concesserat eam regi praedam Sulpicius, quia Oreum paucos
 ante dies ab Romano milite, expertibus regiis, direptum fue-
 rat. Cum Romana classis Oreum sese recepisset, Attalus 5
 ignarus aduentus Philippi pecuniis a principibus exigendis
 terebat tempus, adeoque improvisa res fuit ut, nisi Creten- 6
 sium quidam forte pabulatum ab urbe longius progressi
 agmen hostium procul conspexissent, opprimi potuerit.

2 re A^{θ} Aldus: om. ΠN : res $Sp^?Edd.$ ante $Ald.Frob.2$

ponte C^2N^4 ut s. l. $\theta ald.$: ponto ΠN terraque $\Pi N^1\theta ald.$: terra

$SpFrob.2$ (cf. § 3 fuis): terram N 3 Igitur $\Pi N\theta$: Rediit igitur

M. Müller ab (sed u. adn. sq.) Demetriade . . . profectus] haec

omnia post uoces deiecto (di- π) . . . insidebant cum praebent $\Pi N\theta ald.$:

haec transposuit Madv. Crevierium paene secutus, qui tamen et uocem cum

sum priorib. post Philippus conlocare uoluit; Madvigium sequimur et quia

concinnius stat cum post Participium et quia sic intellegi potest tres lineas

xlvi litt.) post Philippus usque ad profectus ob $\delta\mu.$ omissas esse, tum

perperam (post lxi uel lxvi litt. i.e. iv lineas) restitutas. Cf. 27. 2. 6

adn. ab (Dem.) $N^4\theta$: ad π : a $P^x C^x M^1 AN$ Scotussam]

u. c. 5. 12 adn. de ΠN : om. N^4 (uel fort. e N^4 : del. N^7) $\theta ald.$

$Frob.1.2$ deiecto $RANK.ald.$: deieto J : diiecto πR^x

fuisque (-quae PRB) $\Pi N\theta ald.$: fuis $SpFrob.2$, cf. § 2 con-

dit P^5 (an manus recentior?) et $CRMBAN\theta$: contedit PD

; cum Romana classis Oreum sese recepisset A^6 uel $A^7 N^4$: cum ro-

nana classis co se cepisset πN et sic (sed recep-) $CM^7 ald.$: romana

classis oreum sese receperat et $SpA^{\theta}Frob.2$ (sed cum retinet A^8), pro-

stantibus Luchsio et Madv. 1886. Voces Oreum . . . direptum fuerat ad

es a Rom. in c. 6. 1-7 gestas referunt: contra uoces cum . . . recepisset

significant i. q. 'cum iam Rom. Cyno (u. c. 6. 12) relicto (unde, si man-

issent, Attalo auxilium iam ferre poterant) rursus Oreum rediissent'

7 Attalus inermis atque incompositus cursu effuso mare ac
 naues petit, et molientibus ab terra naues Philippus super-
 8 uenit tumultumque etiam ex terra nauticis praebuit. Inde
 Opuntem rediit, deos hominesque accusans quod tantae rei
 9 fortunam ex oculis prope raptam amisisset. Opuntii quoque
 ab eadem ira increpiti quod, cum trahere obsidionem in ad-
 uentum suum potuissent, uiso statim hoste prope in uolun-
 tariam deditionem concessissent.

Compositis circa Opuntem rebus Toronen est profectus.
 10 Et Attalus primo Oreum se recepit; inde, cum fama accidis-
 set Prusian Bithyniae regem in fines regni sui transgressum,
 omissis Romanis rebus atque Aetolico bello in Asiam traiecit.
 11 Et Sulpicius Aeginam classem recipit, unde initio ueris pro-
 fectus erat. Haud maiore certamine quam Opuntem Attalus
 12 ceperat, Philippus Toronen cepit. Incolebant urbem eam
 profugi ab Thebis Phthioticis; urbe sua capta a Philippo
 cum in fidem Aetolorum perfugissent, sedem iis Aetoli eam

7 effuso *Sp?* *A*⁶ uel *A*⁷*θ**Frob.2*: effusu *P*: effusus *Π*²*N*.ald.
 petit *Π*(*A* et *A*^v)ald.*Frob.1.2*: petiit *A*⁷*N*⁴*θ*, cf. 27. 5. 9 *adn.* (petiit
 . . . naues *om. N*: add. *N*⁴) superuenit *Π**N*.ald.: aduenit *Sp*^θ
Frob.2 tumultumque *Π**N*.ald.: metumque *Sp**A*⁷*N*⁴ ut s. l. *θ**Frob.2*
 8 Opuntem *A*⁷*N*⁴(*opon-*)*θ*: pontem *P*: pontum *Π*²*N*; sed in
 § 9 opontem *π**K*: opuntem *CA*⁷*J*; in § 11 opunt- *P*: opont- *P*²; in
 c. 6. 12 supra pont- *P*; in c. 8. 12 oppugnationum *π* (cf. 27. 20. 8 *adn.*)
 pro oppuntiorum (*A*⁷*N*⁴*θ*) tantae rei *π**A*⁷*N*⁴*θ*: tantae regi *BD*
 tanti regis *AN* 9 potuissent *CAN**θ*: posuissent *π*
 Opuntem] u. § 8 Toronen *π**N*¹*Frob.2* (-nem *AN**θ*ald. sed -rr- *J*
 th- *K*); idem *codd.* in § 11; in § 13 turone *π**N* (tor-*θ*): conicit *Thro-*
*ni*um *Glareanus*, sed notandum recepta in § 13: si quid mutandum
Thronen in *promptu* est 10 Oreum *N*⁴*A*²*J*, cf. c. 6. 8: oraeum
*C*¹? orreum *K*: oratum *Π**N* se recepit *N*⁴*θ*ald.*Frob.1.2*: es
 profectus *Π**N*, sc. ex § 9 repetitum: seclusit *Gron.* Prusian *C*⁴*θ*²
 prysian *π* (pris- *CBD*): prusiam *A*(-iā)*N*(psiam)*θ*(prux- *K*)
 Romanis rebus *Sp**N*⁴*A*⁷*θ**Frob.2*: rebus *Π**N*: romanis *ald.*
 11 recipit *Sp**N*⁴*Frob.2*: recepit *Π**N**θ*ald., fort. recte, cf. 27. 5. 9 *adn.*
 ceperat *A*⁷*N*⁴*θ*ald.*Frob.1.2*: decertat *π*: decertans *AN*: dele-
 tum *malimus*, *Puteani* decertat ex -*RE* (*uocis* maiore) et certa- (*uocis*
 certamine) *repetitis ortum esse rati* Toronen] u. § 9 12 Phthio-
 ticis *A*: phthioticis *π* (phi- *CR*) *N*: phthiotici *Sp* ut *uid.* *A*⁷*N*⁴*θ*(se-
 phiot-*θ*)ald. perfugissent *Π**N*.ald.*Frob.1.2*: peruenissent *Sp**A*
 (-set?)*N*⁴ ut s. l. *θ* sedem iis (uel his uel hiis) *A*⁷*N*³ uel *N*⁴*θ*
 sedememiis *P*: sedem eiis *π*¹ et *π*²*N*: sed me iis (his *D*) *BD*: seder-
 ei iis *A*: sede mei is *N*: del. *N*⁷

dederant urbis uastae ac desertae priore eiusdem Philippi bello. Tum ab Torone, sicut paulo ante dictum est, recepta 13 profectus Tithronion et Drumias, Doridis parua atque ignobilia oppida, cepit. Inde Elatiam iussis ibi se opperiri Ptolomaei Rhodiorumque legatis uenit. Vbi cum de finiendo 14 Aetolico bello ageretur—adfuerant enim legati nuper Heraeae concilio Romanorum Aetolorumque—nuntius adfertur Machanidam Olympiorum sollemne ludicrum parantes Eleos adgredi statuisse. Praeuertendum id ratus legatis cum be- 15 nigno responso dimissis—se neque causam eius belli fuisse nec moram, si modo aequa et honesta condicione liceat, paci 16 facturum—cum expedito agmine profectus per Boeotiam Megara atque inde Corinthum descendit, unde com meatibus sumptis Phliunta Pheneumque petit. Et iam cum Heraeam 17 uenisset, audito Machanidam fama aduentus sui territum refugisse Laecedaemonem, Aegium se ad concilium Achaeorum recepit, simul classem Punicam, ut mari quoque aliquid posset accitam, ibi ratus se inuenturum. Paucis ante diebus 18 inde †Oxeas traiecerant Poeni, inde portus Acarnanum

12 uastae *SpθFrob.2, cf. e.g. 24. 3.* 11 : uastatat *P* : uastata π^2 : uastatae (*sed -te*) *CAN.ald.* (-tae) eiusdem $\Pi N\theta$ *ald.* : quidem *SpFrob.2* 13 Torone] *u. § 9* paulo N^3 uel $N^4\theta$ *Edd.* : *om.*
 14 Tithronion *Rupertii* : uthronon *P* : uturonon (uth- *RMBD*)
 15 Drumias $\Pi N\theta$ Doridis $A^7N^4\theta$: dori ΠN opperiri *Med. 2*
 16 Rhodiorumque A^7N^4 (rod- *hi*) θ : rrlidiorunq. *P* : diorumq.
 17 Machanidam] *u. 27. 29. 9 adn.* Elcos] *u. 27. 31.*
 18 dimissis se A^7N^4 *rescriptus* θ : dimisse \bar{P} , *cf. 27. 1.*
 19 dimissis Π^2N paci facturum N^4 *ut s. l. Aldus* : pacem
 20 acturum ΠN *Edd. ante Ald.* : pacificaturum $N^6\theta$ 16 eum ΠN
 21 quam *Spθ* Phliunta *Sabellicus, cf. e.g. Polyb. 2.*
 22 phleiumta ΠN : alia alii petit ΠN *Edd.* : petiit $A^7\theta$, *cf. 27.*
 23 Heraeae *Sigonius, cf. e.g. Polyb. 4. 77. 5* : he-
 24 aeum (uel -reum) $\Pi N\theta$ *et sic in c. 8. 6* audito A^7 *Rhen. Frob.2* :
 25 udit SpN^2 uel N^4 : audit $\Pi N\theta$ *ald.* Aegium *SpFrob.2* : aegium-
 26 ue $\Pi N\theta$, *cf. 26. 11. 12 adn. (a)* concilium $N^4\theta$: consiliorum (con-
 27 $\bar{P}CN^2$) ΠN : consilium se A^x : consilium $A^7?$ Achaeorum *ald.*
 28 actolorum πN^4 (ctol-) : etholorum *DAN\theta* posset θ
 29 possit ΠN , *cf. 27. 17. 14 adn.* 18 Oxeas *Crevier,*
 30 *Strab. 10. 2. 19* : uaeas πN (*cf. de -x- et -a- 26. 37. 3 adn.*) : ut eas
 31 phoecas $A^7\theta$

petierant, cum ab Oreo profectum Attalum Romanosque audissent, ueriti ne in se iretur et intra Rhium—fauces eae sunt Corinthii sinus—opprimerentur.

8 Philippus maerebat quidem et angebatur cum ad omnia ipse raptim isset nulli tamen se rei in tempore occurrisset, et rapientem omnia ex oculis elusisse celeritatem suam fortunam; in concilio autem dissimulans aegritudinem elato animo disseruit, testatus deos hominesque se nullo loco nec tempore defuisse quin ubi hostium arma concrepuissent eo quanta maxima posset celeritate tenderet: sed uix rationem iniri posse utrum a se audacius an fugacius ab hostibus geratur bellum. sic ab Opunte Attalum, sic Sulpicium ab Chalcide, sic eis ipsis diebus Machanidam e manibus suis elapsam. sed non semper felicem esse fugam nec pro difficili id bellum habendum in quo, si modo congressus cum hoste sis, uiceris. quod primum esset, confessionem se hostium habere nequaquam pares esse sibi: breui et uictoriam haud dubiam habiturum, nec meliore euentu eos secum quam spe pugnaturus.

6 Laeti regem socii audierunt. Reddidit inde Achaeis

18 in se *θald.Frob. I.2 (cf. e.g. 2. 6. 8)*: ad se *ΠN*, fort. recte si cursu: tantum describitur (delet ad se iretur *N³*: add. in seriretur ut nunc uid *N⁴*? sed supra add. nescio quid *N^x*) et *ANθald.Frob. I.2*: om. 1 (cf. c. 2. 7 et 26. 11. 12 adn. (c)), unde post se add. si *Weissenb.* intra Rhium *π* (sed in 27. 29. 9 Rhion *π*): intra hrium *AN*: in thacium *N²*: in tanchium *θ*

8 2 nullo . . . tempore *Gron.*: nullo . . . tempori *ΠN*, cf. 27. 4. 1: adn.: nulli . . . tempori (-re *J*) *A¹θEdd.* ante *Gron.*, Philip. rhetoric mentientem et postea se corrigentem (; quin . . . tenderet) *perperam pingentes* 3 uix *ΠNθald.Frob. I.2*: id *Sp¹N⁴* ut s. l.: haud *Rhen.*

an *ΠN.ald.Frob. I.2*: quam *Sp¹A¹N⁴* ut s. l. *θ* fugacius *PCRAK* (-tius *MBDA^xN⁴J*): fugatis *AN* ab (Chalcide) *ΠN*: a *ald.* om. *Sp⁹Frob. 2* 4 modo *Sp* ut uid. *A^xθald.*: mo *P*: nemo *Π²N* de erroribus 'architectonicis' a *P²* ortis, cf. cc. 24. 16; 25. 11; 26. 26. 3 27. 7. 4; 27. 20. 3; 27. 28. 13; 27. 30. 17; 27. 48. 10; 30. 6. 4 et 6 30. 14. 2 et (ut conicit *Johnson*) 30. 42. 2. Cf. etiam 27. 20. 8 adn. hoste *Sp⁹Frob. 2*: hostibus *ΠN.ald.* sis, uiceris *πA¹θ*

suis uicerit *AN* 5 pares esse *Sp* ut uid. *A¹θald.*: parese *π*, c 27. 1. 11 adn.: par *ēē C*: par esse *N*: pares *C²* sibi *ΠN*: eo *Sp⁹Frob. 2*: eos sibi *Med.* 3 *ald.* spe *N¹* uel *N²A¹θ*: ope *ΠN*

Heraeam et Triphuliam, Alipheram autem Megalopolitis quod suorum fuisse finium satis probabant restituit. Inde 7 nauibus acceptis ab Achaeis—erant autem tres quadriremes et biremes totidem—Anticyram traiecit. Inde quinquere- 8 bus septem et lembis uiginti amplius, quos ut adiungeret Carthaginiensium classi miserat in Corinthium sinum, pro- 9 ductus ad Eruthras Aetolorum, quae prope Eupalium sunt, ascensionem fecit. Haud fefellit Aetolos; nam hominum 9 quod aut in agris aut in propinquis castellis Potidaniae atque Apolloniae fuit in siluas montesque refugit: pecora quae 10 inter festinationem abigi nequierant sunt direpta et in naues compulsa. Cum iis ceteraque praeda Nicia praetore Achaeo- 11 rum Aegium misso cum Corinthum petisset, pedestres inde copias per Boeotiam terra duci iussit: ipse ab Cenchreis 11 praeter terram Atticam super Sunium nauigans inter medias prope hostium classes, Chalcidem peruenit. Inde conlaudata 12 uide ac uirtute quod neque timor nec spes flexisset eorum animos, hortatusque in posterum ut eadem constantia per- 13 manerent in societate si suam quam Oritanorum atque Opuntiorum fortunam mallent, ab Chalcide Oreum nauigat, 13

6 Heraeam] *u. c. 7. 17 adn.* Triphuliam *J*(typh- *K*): tri-
 try- *B*)phyl- (-phil- *C*: -pil- *D*: -pyl- *AN*)*PN* Alipheram *C*
M²A⁷θ: aliphera *πN* (*cf. 26. 41. 12 adn.*) fuisse *P⁴ uel P⁵M²*
7⁴θ: uisse *π*: iusse *D*: uis esse *C⁴A*: uix esse *N*: iure esse *A⁶*
 8 adiungeret *N⁴θEdd.*: adiungerent *ΠN*, *cf. 27. 17. 4 adn.*
 Eruthras (-tras *CAN*) *π*: ae iruthras *B* (*del. i- B¹*): erithras
 : heritras *K* Eupalium *B.ald.*: euphalium *πB²N*: eupallum
 : cumpalum *K* escensionem] *esc- π*: *exc- N⁴*: *exsc- Sp^{A7}*
7^{rob.2}: *desc- A⁷ald.*: *asc- M²*: *sc- AN*; *cf. 27. 5. 8 adn.*
 fefellit Aetolos (athol- *P*: aethol- *P²*: atehol- *M²*) *PCM²A⁷N¹θ*:
 ellitate holos *RM*: felicitate holos *BDAN* Potidaniae *ald.*
7^{rob.1.2}: potidantias *PN*: post idone *θ* 10 in naues *C⁴?M¹*
 el *M³A⁷θ*: inanes *ΠN* 11 ab Cenchreis *Sp[?]Frob.2*: a chencris
 (*7^θ*: ab aenotris *ΠN.ald.*: cenchrs tris *N⁴*, *qui* ab *et aeno- delet*, -tris
 elicto terram Atticam (-cen *A⁷*) *ΠN.ald.*: atticen *Sp^J*(-cem)
7^{rob.2}: athicensem *K* super Sunium (syni- *P*: sini- *CR¹MBA*
 : sin- *RDJ*)*ΠNJ*: per sunium *Sp[?]*: sinum *K* 12 flexisset
N^θald.: flexissent *Sp[?]Frob.2* in posterum . . . Oritanorum
 atque] *om. ΠN*, *lxxiv ferme litteris (i.e. iv uel v lineis) ob -usque |*
um atque deperditis, cf. 26. 51. 8 adn.: *supplent A⁷N⁴θEdd.*
 Opuntiorum] *u. c. 7. 8 adn.*

principumque iis qui fugere capta urbe quam se Romanis tradere maluerant summa rerum et custodia urbis permissa ipse Demetriadem ab Euboea, unde primum ad opem ferendam sociis profectus erat, traiecit. Cassandreae deinde centum nauium longarum carinis positis contractaque ad effectum eius operis multitudine fabrorum naualium, quia res in Graecia tranquillas et profectio Attali fecerat et in tempore laborantibus sociis latum ab se auxilium, retro in regnum concessit ut Dardanis bellum inferret.

9 Extremo aetatis eius qua haec in Graecia gesta sunt, cum Q. Fabius Maximus filius legatus ab M. Liuiο consule Romanam ad senatum nuntiasset consulem satis praesidii Galliae prouinciae credere L. Porcium cum suis legionibus esse, 2 decedere se inde ac deduci exercitum consularem posse, patres non M. Liuium tantum redire ad urbem sed collegam 3 quoque eius C. Claudium iusserunt. Id modo in decreto interfuit quod M. Liui exercitum reduci, Neronis legiones 4 Hannibali oppositas manere in prouincia iusserunt. Inter consules ita per litteras conuenit ut, quemadmodum uno animo rem publicam gessissent, ita quamquam ex diuersis regionibus conuenirent uno tempore ad urbem accederent;

13 principumque $C^x M^1 A^7 ? N^1 \theta$: principiumque ΠN : principisque M^2 (nisi -ibq. uoluit) urbe quam $\Pi A^v ? N^x \theta$: quam urbe AN , cf. 29. 3. 10 adn. primum ΠN .ald.: primo $Sp ? \theta$ Frob.2

sociis A^8 uel $A^7 N^4 \theta$.ald. Frob.1.2: copiis ΠN 14 in Graecia $\Pi N \theta$: ingrauaauerat N^8 tranquillas et P et P^x per ras. $A^7 N^2$ (uix $N^4 \theta$): tranquilla esset π^2 : tranquillas esse C : tranquilla se M^1 ut $A^x N^4 \theta$.ald.: aut ΠN Dardanis $A^7 N^4 \theta$.ald.: dicionis ΠN (-iti-RMBDAN) inferret $A^7 N^4 \theta$.ald.: ferret ΠN (cf. 26. 13. 7 adn.)

9 1 gesta sunt (sed gestas uni PRMD) $\pi M^2 N$.ald.: sunt gesta θ Frob.2, cf. 27. 37. 5 adn. Q. ΠN (sed -que): qui N^1

Maximus filius Alan, cf. 27. 29. 4 (fort. hic maximus delendum): maximi p (uel \bar{p}) π : maxim' \bar{p} A: maximus pre N: maximus $C^2 A^x Sp ? \theta$: Maximus praetor Edd. ante Gron.: Maximi filius Gron., negligens Fastorum normam (i.e. Q. Fabius Q. Fab. Max. f.) post

senatum praebent missus $A^7 N^4 \theta$.ald. Frob.1.2, quod rectissime ignorant ΠN 2 patres $\Pi N \theta$.ald. Frob.1.2: om. Sp 3 Liui π^2 : liuii $AN \theta$: liuite P 4 consules (uel cōs uel cōns) $PCA^7 N^2$ (non $N^4 \theta$):

quos RMBDAN, cf. c. 40. 8 adn. uno (tempore) πN^2 (non N^4) $Sp \theta$ Frob.2: unoq. AN: uno quoque ald.

Praeneste qui prior uenisset, collegam ibi opperiri iussus. Forte ita euenit ut eodem die ambo Praeneste uenirent. 5
 Inde praemisso edicto ut triduo post frequens senatus ad aedem Bellonae adesset, omni multitudine obuiam effusa ad urbem accessere. Non salutabant modo uniuersi circum- 6
 fusi, sed contingere pro se quisque uictrices dextras consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant quod eorum opera incolumis res publica esset. In senatu cum more 7
 omnium imperatorum expositis rebus ab se gestis postulassent ut pro re publica fortiter feliciterque administrata et dis immortalibus haberetur honos et ipsis triumphantibus urbem inire liceret, se uero ea quae postularent decernere 8
 patres merito deorum primum, dein secundum deos consulum responderunt; et supplicatione amborum nomine et 9
 triumpho utrique decreto, inter ipsos, ne cum bellum communi animo gessissent triumphum separarent, ita conuenit, quoniam et in prouincia M. Liui res gesta esset et eo die 10
 quo pugnatum foret eius forte auspiciu fuisse et exercitus Liuianus deductus Romam uenisset, Neronis deduci de prouincia non potuisset, ut M. Liuium quadrigis urbem ineuntem milites sequerentur, C. Claudius equo sine militibus nuheretur.

Ita consociatus triumphus cum utrique, tum magis ei qui 11
 quantum merito anteibat tantum honore collegae cesserat, gloriam auxit. Illum equitem aiebant sex dierum spatio 12

5 multitudine *C⁵A⁷N¹θald.* (-ni ΠN) 6 circumfusi ΠNθald. :
m. Frob.2, et delere malit Johnson ut gloss. quo extrusum est contingere
 contingere *A⁷θald.Frob.1.2* : om. Π : prospicere N pro
 e *CA⁷θald.* : pro π(A⁷)N opera πA⁶K.ald.Frob.1.2 : ope A
 Sp : opere NJ 7 cum Π²Nθ : ium P : tum ?P¹ feliciterque
IN.ald. : fideliterq. *SpA⁷θFrob.2* dis, cf. c. 28. 11 adn. : deis
 PCR : diis *MBDANθ* 8 dein secundum (-do N²?) Π¹N.ald. :
 e indecundum P : deinde secundum θ 10 ante quoniam add.
 t ΠNθald. : om. *SpFrob.2* et (in) ΠN.ald. : om. *SpθFrob.2*
 et eo ΠN.ald.Frob.1.2 : eo Spθ fuisse et ΠN.ald. :
 iisset *SpθFrob.2* deduci de pr. non potuisset πSpN (*correctura*
ostea erasa) : deduci non potuisset de pr. AN, cf. 29. 3. 10 adn. : de
 r. deduci non potuisset *θald.Frob.1.2, cf. 27. 37. 5 adn.*
 1, 12 auxit. Illum *A⁷N⁴θald.* : auxilium ΠN

transcurrisset longitudinem Italiae, et eo die cum Hasdrubale
 in Gallia signis conlatis pugnasse quo eum castra aduersus
 13 sese in Apulia posita habere Hannibal credidisset. ita unum
 consulem pro utraque parte Italiae aduersus † duos duces †
 duos imperatores hinc consilium suum hinc corpus oppo-
 14 sisse. nomen Neronis satis fuisse ad continendum castris
 Hannibalem; Hasdrubalem uero qua alia re quam aduentu
 15 eius obrutum atque exstinctum esse? itaque iret alter con-
 sul sublimis curru multiugis si uellet equis: uno equo per
 urbem uerum triumphum uehi, Neronemque etiamsi pedes
 incedat uel parta eo bello uel spreta eo triumpho gloria
 16 memorabilem fore. Hi sermones spectantium Neronem
 usque in Capitolium prosecuti sunt. Pecuniae in aerarium
 17 tulerunt sestertium triciens, octoginta milia aeris. Militibus
 M. Liuius quinquagenos senos asses diuisit; tantumdem
 C. Claudius absentibus militibus suis est pollicitus cum ad
 18 exercitum redisset. Notatum est eo die plura carmina mili-
 taribus iocis in C. Claudium quam in consulem suum iactata

12 quo ANθ: quod π 12, 13 credidisset. ita unum CBA
 N¹ uel N^θ: bis scribunt πN, cf. 29. 1. 23 adn. duos duces duo
 imperatores ΠNθ, quod non displicuit Weissenbornio: duas acies duo
 imp. Koch, Madv. 1886 (cf. e.g. cc. 25. 6; 28. 9): duos duces sum-
 mos imp. Rossbach, optime: alia alii: uoces duos imp. possis secluderi
 tanquam ex uoce duos perperam reptita orto pleonasmō, sed anapho-
 ram hic nescioquam latere credit Johnson, cf. 27. 44. 5 14 con-
 tinendum C¹ uel C²ANθ (-dis π, cf. 27. 17. 1 adn.) 15 itaqu
 A⁷N^θald.: que πN: qua C: quare A^x uno equo C²Sp²A
 N^θFrob.2: unde quo π: un' equo A: unus equo N: unius equo alc
 Neronemque (-que C) π¹ uel π²NSp^θFrob.2: ronemque P
 neronemqui θ: neronique ald. parta eo C³Sp²Frob.2: part
 (uel -tem) ea π: partā eo A⁷(ut uid.)θ: eo N: parte (-tae N^x) e
 A²N^x: partem incedat ea D: parto eo ald. spreta eo Sp²N²
 Frob.2: spreteo P: spreto π²N.ald.: preto B: preto D: spretā e
 A⁷θ gloria C^xSp²Frob.2: gloriam Πθald.: groriam N
 16 pecuniae P ut uid. Sp²A⁷θFrob.2: pecuniam π²ald.: pecunia BD.
 octoginta ΠNSp²ald.Frob.1.2: nonaginta A⁷ in marg. ut s. l.
 c^{vi} Vat: d. cccc θ 18 Notatum est A⁷N^θ: notatum πN.ald.
 Frob.1.2: notandum D iocis C^xA⁷θald.: locis ΠN i
 (cons.) C⁴ANθald.: om. π, cf. 26. 13. 7 adn. suum Π(A
 A^x)N: liuium A⁵θ iactata ΠN.ald.: iacta N² (uix N⁴): om. 6
 iactasse C⁴

equites L. Veturium et Q. Caecilium legatos magnis tulisse 19
 laudibus hortatosque esse plebem ut eos consules in proximi-
 mum annum crearent; adiecisse equitum praerogatiuae 20
 auctoritatem consules postero die in contione quam forti
 fidelique duorum praecipue legatorum opera usi essent com-
 memorantes.

Cum comitiorum tempus appeteret et per dictatorem 10
 comitia haberi placuisset, C. Claudius consul M. Liuium
 collegam dictatorem dixit, Liuius Q. Caecilium magistrum
 equitum. A M. Liuius dictatore creati consules L. Veturius 2
 Q. Caecilius, is ipse qui tum erat magister equitum. Inde 3
 praetorum comitia habita; creati C. Seruilius M. Caecilius
 Metellus Ti. Claudius Asellus Q. Mamilius Turrinus, qui tum
 aedilis plebis erat. Comitii perfectis dictator, magistratu 4
 abdicato dimissoque exercitu, in Etruriam prouinciam ex
 senatus consulto est profectus ad quaestiones habendas qui 5
 Etruscorum Vmborumue populi defectionis ab Romanis
 ad Hasdrubalem sub aduentum eius consilia agitassent qui-
 que eum auxiliis aut com meatu aut ope aliqua iuissent.
 Haec eo anno domi militiaeque gesta. 6

Ludi Romani ter toti instaurati ab aedilibus curulibus
 Cn. Seruilio Caepione Ser. Cornelio Lentulo; item ludi 7
 plebeii semel toti instaurati ab aedilibus plebis M. Pomponio
 Mathone et Q. Mamilio Turrino.

Tertio decimo anno Punici belli L. Veturio Philone et 8
 Q. Caecilio Metello consulibus, Bruttii ambobus ut cum

10 2 Q. (Caecilius) CA⁷Nθ: que (uel -q. uel -q;) π 3 Ti.
 Claudius) Sigonius ex 27. 41. 7 (P): t. ΠNK: titus J Mamilius
 Sigonius ex §§ 7 et 9: manilius ΠNJ: manlius K 4 est pro-
 . . . Etruscorum (§ 5) ΠN⁴ in marg. θ: om. N 5 aduentum
 ΠNSp²θFrob.2 (et in § 12): aduentu Vat ald. (et in § 12); cf. 27. 15. 8
 idn. 6 domi Π² uel Π¹θ: domo N: mi domi P gesta C²
 Sp²(certe sine et)A²θFrob.2: gestae π: gesta et AN.ald.: om. D
 7 Mamilio (sed -ll- RMBD) ΠNJ: manlio K 8 Bruttii π
 A²θN: brutti PC²: brutii DSP²A⁷θFrob.2: om. ald. ambobus
 C² uel C¹SpA⁷N⁴Vatθ: ambopusi P: ambo pulsi Π²N²? (an ambobus
 pulsi? N): ambo N⁸

9 Hannibale bellum gerent prouincia decreta. Praetores ex-
 inde sortiti sunt M. Caecilius Metellus urbanam, Q. Mamilius
 peregrinam, C. Seruilius Siciliam, Ti. Claudius Sardiniam.
 10 Exercitus ita diuisi: consulum alteri quem C. Claudius prioris
 anni consul, alteri quem Q. Claudius propraetor—
 11 legiones erant—habuisset exercitum: in Etruria duas
 uolonum legiones a C. Terentio propraetore M. Liuius pro-
 12 consul, cui prorogatum in annum imperium erat, acciperet, et
 Q. Mamilius ut collegae iurisdictione tradita Galliam cum
 exercitu cui L. Porcius praetor praefuerat obtineret decre-
 tum est, iussusque populari agros Gallorum qui ad Poenos
 13 sub aduentum Hasdrubalis defecissent. C. Seruilio cum
 Cannensibus duabus legionibus, sicut C. Mamilius tenuerat,
 14 Sicilia tuenda data. Ex Sardinia uetus exercitus, cui A.
 Hostilius praefuerat, deportatus; nouam legionem quam
 Ti. Claudius traiceret secum consules conscripserunt.
 15 Q. Claudio ut Tarentum, C. Hostilio Tubulo ut Capuam
 prouinciam haberet prorogatum in annum imperium est.
 16 M. Valerius proconsul, qui tuendae circa Siciliam mariti-
 mae orae praefuerat, triginta nauibus C. Seruilio praetori
 traditis cum cetera omni classe redire ad urbem iussus.

9 Metellus (-lius D) ΠN(hic urbis: urbana N⁴) Edd.: om. N⁴⁰, fort.
 recte, sed fort. statuas Metellus quasi partem nominis gentilis factam
 esse, cf. Schulze Lat. Eigenn. p. 293 Mamilius, cf. § 3: m̄. ami-
 lius P: m̄. aemilius (uel em-) Π²N: manlius A⁷θ peregrinar
 A¹θ: peregrina N⁴: pereg. π: peregrinus AN 10 habuisset
 K.ald.Frob.1.2: habuissent ΠNJ (uix cum exercitum probabile: cf. d.
 -rent pro-ret 27. 17. 4 adn.) 11 a C. M²A⁷ in ras. N¹θ: ac π
 (A?)N: a P²: ab C 12 Mamilius J. H. Voss: mamilio ΠNJ
 manlio N²K ut ΠN.ald.Frob.1.2: om. N² uel N⁴⁰
 Galliam N⁴⁰ald.: gallia ΠN, cf. 26. 41. 12 adn. praetor Pighius
 cf. 27. 36. 11: pro p̄r. ΠNθ aduentum] u. § 5 13 C. (Ma-
 milius) Glareanus, cf. 27. 36. 11: p. (uel p̄r.) ΠNθ 14 cui A. P
 (cuiā uel cuiā?)CA⁷: cui iam RMBDAN: cui am R² Ti. B:
 Sigonius, cf. § 3: t.(uel titus) πB^xNθ 15 ut (Capuam) ΠI
 ald.(uti)Frob.2: om. θ haberet ΠNθ: haberent M¹ uel M²A⁶
 cf. § 10 adn. 16 praetori traditis Weissenb., optime: praeditis ΠI
 (-dict-), cf. 27. 1. 11 adn.: traditis C³A⁷N⁴⁰ald.Frob.1.2: redditis M
 uel M⁷ cetera CM³ uel M⁷ANθ: cetero π

In ciuitate tanto discrimine belli sollicita cum omnium II
 secundorum aduersorumque causas in deos uerterent, multa
 prodigia nuntiabantur: Tarracinae Iouis aedem, Satricī 2
 Matris Matutae de caelo tactam; Satricanos haud minus
 terrebant in aedem Iouis foribus ipsis duo perlapsi angues;
 ab Antio nuntiatum est cruentas spicas metentibus uisas
 esse; Caere porcus biceps et agnus mas idem feminaque 3
 natus erat; et Albae duo soles uisos ferebant et nocte
 Fregellis lucem obortam; et bos in agro Romano locutus et 4
 ara Neptuni multo manasse sudore in circo Flaminio dice-
 batur; et aedes Cereris Salutis Quirini de caelo tactae.
 Prodigia consules hostiis maioribus procurare iussi et suppli- 5
 cationem unum diem habere—ea ex senatus consulto facta
 —: plus omnibus aut nuntiatis peregre aut uisis domi pro- 6
 digiis terruit animos hominum ignis in aede Vestae exstinctus,
 caesaque flagro est Vestalis cuius custodia eius noctis
 fuerat iussu P. Licini pontificis. Id quamquam nihil por- 7
 tendentibus dis ceterum negligentia humana acciderat,
 tamen et hostiis maioribus procurari et supplicationem ad
 Vestae haberi placuit.

Priusquam proficiscerentur consules ad bellum moniti a 8

II 2 post Matris om. ΠN omnia ad Satri- sc. haud minus xxiii
 litteras, sed -canos in P primam incipit nouae paginae lineam quae xiv
 tantum litt. habet: supplent A⁷N⁴θald.Frob.1.2; cf. 26. 51. 8 adn.

perlapsi ΠN (prael- A⁶?θ: prol- ald.Frob.1.2, cf. 26. 2. 7;
 27. 8. 19 adnn.) 3 idem feminaque A⁷ uel A⁶θ (ordine uere

Liuiano, cf. e.g. 30. 1. 5): idemque femina ΠN.ald.Frob.1.2: uoluit
 que delere N^z duo π (sed duos oles BD): duos P⁴RM¹ANθ

ferebant ΠN.ald.: referebant θFrob.2 obortam C^zA⁷
 N⁴θ: oportat π: apertam AN: obortanti (an -tē?) C 4 manasse

sudore ΠN.ald.: sudore manasse θFrob.2, fort. recte, sed rhetorico huius
 capitis colori conuenit ille ordo (et cf. 27. 37. 5 adn.) 5 Prodigia

(sed -dicita P: -dicia P²) Π²Nθ: haec prodigia Luchs 6 caesa-
 que (uel ces-) ΠN: ob quam causam caesa A⁷N⁴θald.Frob.1.2

flagro CA⁷N⁴θ: fragro πB²: frago BN cuius M⁷A⁷θ: uis π:
 cuius (an cuius?) C¹: uisus A⁷N eius noctis ΠN.ald.: noctis

eius θFrob.2, cf. 27. 37. 5 adn. 7 dis, cf. c. 28. 11 adn.: deis πN:
 diis A⁷θ: de his D Vestae PSp[?]Frob.2: uesta P²RD: uestam

CMBθ: uestem AN (male silent A⁷N⁴): uestae aram ald.
 3 moniti ΠN.ald.: admoniti Sp[?]A⁷θFrob.2

senatu sunt ut in agros reducendae plebis curam haberent :
 deum benignitate summotum bellum ab urbe Romana et
 Latio esse et posse sine metu in agris habitari ; minime con-
 uenire Siciliae quam Italiae colendae maiorem curam esse.
 9 Sed res haudquaquam erat populo facilis et liberis cultoribus
 bello absumptis et inopia seruitiorum et pecore direpto
 uillisque dirutis aut incensis ; magna tamen pars auctoritate
 10 consulum compulsa in agros remigravit. Mouerant autem
 huiusce rei mentionem Placentinorum et Cremonensium
 legati querentes agrum suum ab accolis Gallis incursari ac
 uastari, magnamque partem colonorum suorum dilapsam esse,
 et iam infrequentes se urbes, agrum uastum ac desertum
 11 habere. Mamilio praetori mandatum ut colonias ab hoste
 tueretur : consules ex senatus consulto edixerunt ut qui ciues
 Cremonenses atque Placentini essent ante certam diem in
 colonias reuerterentur.

Principio deinde ueris et ipsi ad bellum profecti sunt.
 12 Q. Caecilius consul exercitum ab C. Nerone, L. Veturius a
 Q. Claudio propraetore accepit, nouisque militibus quos ipse
 13 conscripserat suppleuit. In Consentinum agrum consules
 exercitum duxerunt, passimque depopulati, cum agmen iam
 graue praeda esset, in saltu angusto a Brutiis iaculatori-
 14 busque Numidis turbati sunt ita ut non praeda tantum sed

8 ab (ad *PR*, cf. 27. 25. 12) urbe Romana *PCRM*² uel *M¹A¹N⁴θ :
 ad (at *M*) urbem romanam *R²MBDAN* et posse sine *SpA¹N⁴θ*
Frob.2 : posse sine *πald.* : sine *C* (non *C⁴* uel *C⁵*) : possessione *AN*
 (sed possessore *N* : posse sione (*sic*) *N¹*, fort. -o- delere oblitus)
 metu in agris habitari ; minime *A¹N⁴θ* (sed habitare *θ*) : om. *ΠN*,
oculis ab -ine me- ad -inime uersis, cf. 26. 51. 8 adn. 9 et (li-
 beris) *A¹N⁴θald.* : om. *ΠN*, cf. 26. 11. 12 adn. (c) absumptis et
 (uel aps-) *ΠNθ* : absumpsisset *N²* uel *N⁹* (non *N⁴*) consulum
πA¹N⁴ uel *N²θ* : om. *AN* 10 accolis *N⁴θald.Frob.1.2* : aecolis
P : incolis *Π²N* 11 edixerunt ut *A¹N⁴θald.Frob.1.2* : direxerunt
Π : dixerunt *N* 12 Veturius *CBDANθ*, cf. c. 10. 2 : ueterius
PRM 13 passimque *πA¹N²θald.* : passim *AN* iaculatori-
 busque *A¹N²*(uel *N⁴* cum punctis ab aliquo rescriptis)*θald.Frob.1.2*
 iaculatoribus *Sp* : iugulatoribusq. (iugarat- *M* : iugalat- *B*) *ΠN*
 Numidis *ΠNθald.Frob.1.2* : mundis *Sp* 14 tantum *θald.Frob*
 1.2 : tamen *A¹N⁴* : om. *ΠN**

armati quoque in periculo fuerint. Maior tamen tumultus quam pugna fuit, et praemissa praeda incolumes legiones in loca culta euasere. Inde in Lucanos profecti; ea sine 15 certamine tota gens in dicionem populi Romani rediit.

Cum Hannibale nihil eo anno rei gestum est. Nam neque 12 ipse se obtulit in tam recenti uolnere publico priuatoque neque lacessierunt quietum Romani; tantam inesse uim etsi omnia alia circa eum ruerent in uno illo duce censebant. Ac nescio an mirabilior aduersis quam secundis rebus fuerit, 2 quippe qui cum in hostium terra per annos tredecim, tam 3 procul ab domo, uaria fortuna bellum gereret, exercitu non suo ciuili sed mixto ex conluuione omnium gentium, quibus non lex, non mos, non lingua communis, alius habitus, alia 4 uestis, alia arma, alii ritus, alia sacra, alij prope di essent, ita quodam uno uinculo copulauerit eos ut nulla nec inter ipsos nec aduersus ducem seditio exstiterit, cum et pecunia 5 saepe in stipendium et commeatus in hostium agro deesset, quorum inopia priore Punico bello multa infanda inter duces militesque commissa fuerant. Post Hasdrubalis uero exerci- 6 tum cum duce in quibus spes omnis reposita uictoriae fuerat deletum cedendoque in angulum Bruttium cetera Italia concessum, cui non uideatur mirabile nullum motum in castris factum? Nam ad cetera id quoque accesserat ut ne alendi 7

14 legiones A^xN^2 uel $N^4\theta$: et legiones ΠN , cf. 27. 4. 12 adn.
cultu ΠNK Edd.: occulta N^2 uel N^4J 15 inde N^2 uel $N^4\theta$ ald.:
om. ΠN

12 1 uolnere (sed uul-) $A^7N^4\theta$: uoluntatere P , cf. 27. 20. 8 adn.:
uoluntate Π^2 uel Π^1 : luctu M^7A^x : calamitate C^4 lacessierunt
 $P^2?Vat\theta$: lacesseterunt P (cf. adn. praec.): lacess. (sic) C : lacesse-
runt $RMBD(-rant)AN$ tantam $C^4M^1?A^7N^4Vat\theta$: tantum Π
($A^?N$) ruerent $P^4CR^2A^7?N^2K$: rueren PR : reuerent BD :
ruerentur AN (reu-) : tuerent J 2 fuerit $C^5A^7N^4\theta$ Edd. (sed
post mirabilior $Frob.2$): tulerit ΠN 3 quippe qui cum $Lov. 1$:
quippe qui cum et $Lov. 3$ et 5 ald. $Frob.1.2$: quippe et $\Pi(A^?N$:
quippe cum (eum θ) $A^7?N^2$ uel $N^4\theta$ ciuili CA^7N^4 ut s. l. θ ald.:
ciuile $\Pi(A^?N$ 4 di, cf. c. 28. 11 adn.: dei PCR : dii $R^2MBDAN\theta$
uinculo $CRMBDAN\theta$: uinculo P : icinculo P^2 (sed uinc-
uoluit) 5 deesset Π ald.: deessent $N\theta Frob.2$, fort. recte
6 cum duce A^7N^4 ut s. l. θ ald.: duce π : ducis $A^?N$: ducemque C^3

quidem exercitus nisi ex Bruttio agro spes esset, qui ut
omnis coleretur exiguus tamen tanto alendo exercitui erat;
8 tum magnam partem iuventutis abstractam a cultu agrorum
bellum occupauerat et mos uitio etiam insitus genti per
9 latrocinia militiam exercendi; nec ab domo quicquam mit-
tebatur, de Hispania retinenda sollicitis tamquam omnia
prospera in Italia essent.

10 In Hispania res quadam ex parte eandem fortunam, qua-
dam longe disparem habebant; eandem quod proelio uicti
Carthaginienses duce amisso in ultimam Hispaniae oram
11 usque ad Oceanum compulsi erant, disparem autem quod
Hispania non quam Italia modo sed quam ulla pars terrarum
bello reparando aptior erat locorum hominumque ingeniis.
12 Itaque ergo prima Romanis inita prouinciarum, quae quidem
continentis sint, postrema omnium nostra demum aetate
13 ductu auspicioque Augusti Caesaris perdomita est. Ibi tum
Hasdrubal Gisgonis, maximus clarissimusque eo bello secun-
dum Barcinos dux, regressus ab Gadibus rebellandi spe,
adiuuante Magone Hamilcaris filio dilectibus per ulteriorem
Hispaniam habitis ad quinquaginta milia peditum, quattuor
14 milia et quingentos equites armavit. De equestribus copiis
ferme inter auctores conuenit: peditum septuaginta milia
15 quidam adducta ad Silpiam urbem scribunt. Ibi super

8 tum ΠNSpJFrob.2: tamen K: cum ald. per P^x(sed par
rursus restituit) A^xald.: par ΠN: inter Sp?N⁴ ab N⁶ rescriptus θ Frob.2
9 retinenda . . . in Hispania (§ 10) om. ΠN, lxiii litt. (iii
lineis) ob ὄμ. deperditis, cf. 26. 51. 8 adn.: supplent N³A⁷ uel A⁸θald.
Frob.1.2 12 inita A^xN⁴θ: initia πB¹(-icia)N: indicia B
prouinciarum (uel -ti-) ΠN.ald.Frob.1.2: prouincia A^xN² uel N³θ
13 Gisgonis πθ: gisgonis filius AN.ald. De gloss. codicum AN pro-
priis, cf. e.g. 27. 10. 10; 27. 26. 9; 29. 5. 1; 29. 12. 15; 29. 25. 8; 30.
9. 4; 30. 17. 9 (bis); 30. 31. 5 maximus clarissimusque A⁷θald.
Frob.1.2: clarissimus maximusque N⁴: maximusque ΠN, cf. 26. 11.
12 adn. (b) Barcinos, cf. 21. 2. 4 adn.: barchinos (burth- C)
ΠNθ (brach- K) dilectibus P^xC^x (dilectibus nunc stat in C):
directibus π: directus AN: delectibus A⁷? N⁴ ut s. l. (di- tamen primo
scribens) θ 14 conuenit ΠN.ald.Frob.1.2: conueniat N⁴θ
Silpiam ΠN: salapiam θ: Ilipam Schweighaueser ad Polyb. 11. 20. 1
(ubi ἡλίγγας codd.); in Polybio potius quam hic contra codd. legendum
est

campos patentes duo duces Poeni ea mente ne detractarent certamen consederunt.

Scipio cum ad eum fama tanti comparati exercitus perlata 13 esset, neque Romanis legionibus tantae se parem multitudini ratus ut non in speciem saltem opponerentur barbarorum auxilia, neque in iis tamen tantum uirium ponendum ut 2 mutando fidem, quae cladis causa fuisset patri patruoque, magnum momentum facerent, praemisso Silano ad Culcham, 3 duodetriginta oppidis regnantem, ut equites peditesque ab eo quos se per hiemem conscripturum pollicitus erat acciperet, ipse ab Tarracone profectus protinus ab sociis qui 4 accolunt uiam modica contrahendo auxilia Castulonem peruenit. Eo adducta ab Silano auxilia, tria milia peditum et 5 quingenti equites. Inde ad Baeculam urbem processum cum omni exercitu ciuium, sociorum, peditum equitumque quinque et quadraginta milibus. Castra ponentes eos Mago 6 et Masinissa cum omni equitatu adgressi sunt, turbassentque munientes ni abditis post tumulum opportune ad id positum ab Scipione equites improviso in effusos incurrissent. Ii 7 promptissimum quemque et proxime uallum atque in ipsos munitores primum inuictum uixdum proelio inito fuderunt: cum ceteris, qui sub signis atque ordine agminis incesserant,

15 detract-] *cf.* 27. 2. 5 *adn.* consederunt *B²AN⁰Frob.2*: considerunt π ald., *cf.* 9. 37. 7 *adn.* (*ubi contra codd. -sed- legimus*) et *Neue-Wagener III p. 414 sqq.* (*in his duobus tantum locis -sid- in codd. nostris inuenitur*)

13 i parem *SpFrob.2*: fore (-em *D*) parem (-re *N*) πN^2 uel N^4 : parem fore *Vat⁰*; *cf.* 27. 34. 3 *adn.* ut non ΠN *Edd.*: ut θ , *sensum perperam interpretati* opponerentur (obp- *B*) $\Pi^2 N^0$: opponentur *P*, *cf.* 27. 1. 11 *adn.* 2 momentum $\Pi N^4 \theta$: uel (*del. N²*) monumentum *N* 3 Culcham *PRM*, *cf.* 33. 21. 7 et 8 (*ubi culch- Bamb. : culc- Mog.*): sculcham (-cam *CD^A*) $\pi^2 N$: scolcham (-cam *J*: -leam *K*) *A⁷0*. *Hic regulus in Polyb. (e.g. 11. 20. 3) Kολίχας appellatur* 5 quingenti $N^4 \theta$ ald.*Frob.1.2* (*sed post eq. ald.*): om. ΠN (*cf.* 29. 28. 10 *adn.*) processum cum *Sp[?]Frob.2*, *f. e.g. 25. 21. 5*: progressus π : progressus cum *AN⁰ald.*, non male, *sed facilius pro glossemate habeas quam* processum: *delere uolebat Gron., sc. cum ponentes sq. coniungens* peditum *A⁷0 Edd.*: om. ΠN

8 longior et diu ambigua pugna fuit. Sed cum ab stationibus
 primum expeditae cohortes, deinde ex opere deducti milites
 atque arma capere iussi plures usque et integri fessis subi-
 9 rueret, terga haud dubie uertunt Poeni Numidaeque. Et
 primo turmatim abibant, nihil propter pauorem festina-
 tionemue confusis ordinibus; dein, postquam acrius ultimis
 incidebat Romanus neque sustineri impetus poterat, nihil
 iam ordinum memores passim qua cuique proximum fuit in
 10 fugam effunduntur. Et quamquam eo proelio aliquantum
 et Romanis aucti et deminuti hostibus animi erant, tamen
 nunquam per aliquot insequentes dies ab excursionibus
 equitum leuisque armaturae cessatum est.

14 Vbi satis temptatae per haec leuia certamina uires sunt,
 prior Hasdrubal in aciem copias eduxit, deinde et Romani
 2 processere; sed utraque acies pro uallo stetit instructa, et
 cum ab neutris pugna coepta esset, iam die ad occasum in-
 clinante a Poeno prius, deinde ab Romano in castra copiae
 3 reductae. Hoc idem per dies aliquot factum. Prior semper
 Poenus copias castris educebat, prior fessis stando signum
 receptui dabat; ab neutra parte procursum telumue missum
 4 aut uox ulla orta. Mediam aciem hinc Romani illinc Car-
 thaginienses mixti Afris, cornua socii tenebant—erant autem
 utrisque Hispani—; pro cornibus ante Punicam aciem ele-

7 longior ΠN *Edd.*: longe $N^2\theta$ 8 usque *Sp?θFrob.2* (*sed hic*
 et usque): *om. ΠN.ald.* subirent A^7 uel A^8N^x (*an N^2?*) (*sed*
hic fessi) θ *ald.*: *om. ΠN* magnumque $\pi N^4\theta$: magnum AN
 9 propter θ *ald.Frob.1.2*: praeter ΠN (*cf. 27. 13. 2 adn.*) inci-
 debat P^5M^2 uel $M^7A^7N^4$ (*sed ut s. l., -ced- relinquens*) θ : incidebant π
 (inced- AN) qua cuique $A^7N^4\theta$: quacumque πB^2 (*ex quec-*
ab B incepto) 10 et (Rom.) $A^7N^2\theta$ *ald.*: *om. ΠN, cf. 26. 11. 12*
adn. (c) nun- (*sed num-*)quam SpA^7N^x uel $N^4\theta$ *ald.*: *om. ΠN*
 per aliquot insequentes (*uel -is*) *Rhen. Frob.2*: proelio quod insequentis
 $SpVat$: proelio insequentis N^x uel N^4 : aliquot insequentis θ *ald.*:
 aliquotiensequentis P : aliquotiens (*uel -ies*) sequentis (*uel -tes*) CRM
 $BDAN$

14 1 et (Rom.) $\Pi N.ald.$: *om. θ*
 $N^1\theta$ *ald.Frob.1.2*

4 utrisque ΠN : utrimque

phanti castellorum procul speciem praebebant. Iam hoc in 5
 utrisque castris sermonis erat, ita ut instructi stetissent
 pugnatos; medias acies, Romanum Poenumque, quos
 inter belli causa esset, pari robore animorum armorumque
 concursuros. Scipio ubi hoc obstinate credi animaduertit, 6
 omnia de industria in eum diem quo pugnaturus erat mutauit.
 Tesseram uesperi per castra dedit ut ante lucem uiri equique 7
 curati pransi essent, armatus eques frenatos instratosque
 teneret equos.

Vixdum satis certa luce equitatum omnem cum leui arma- 8
 tura in stationes Punicas immisit; inde confestim ipse cum
 graui agmine legionum procedit, praeter opinionem destina- 9
 tam suorum hostiumque Romano milite cornibus firmatis,
 sociis in mediam aciem acceptis. Hasdrubal clamore equi- 10
 um excitatus ut ex tabernaculo prosiluit tumultumque ante
 vallum et trepidationem suorum et procul signa legionum
 fulgentia plenosque hostium campos uidit, equitatum omnem
 extemplo in equites emittit; ipse cum peditum agmine castris 11
 egreditur, nec ex ordine solito quicquam acie instruenda
 mutat. Equitum iam diu anceps pugna erat nec ipsa per 12
 e decerni poterat quia pulsus, quod prope in uicem fiebat,
 a aciem peditum tutus receptus erat; sed ubi iam haud 13

4 speciem *Sp²θFrob.2*: speciem ui π: speciem sui C: speciem
 (pic- N) uisu *AN¹*: speciem uisi *Drak. dubitanter, sed ui in P ex -m
 duplicato ortum est* 5 Iam *A⁸θ Edd.*: am *PR*: nam C: tam (uel
 tamen) *R²MBDA?N* utrisque *CRMBDANθ*: utriusque *P* (cf.
 7. 17. 12 adn.) erat ita *N² uel N⁴θald.Frob.1.2*: ita erat *ΠN* (cf. c.
 15 adn.) pugnatos (-ri *A²J*)Π (sed -tores *B*)*N*: dimicatorum *K*
 6 hoc... credi θ: haec... eredita *ΠN.ald.Frob.1.2, sed cum uoce
 obstinate Praesens aptius cohaeret, et -ta in P pluribus modis oriri potuit
 f. de haec pro hoc c. 16. 14 adn.)* 7 uesperi *M¹B²A⁷N⁴θ*: uesperi
 tiri *M*) π: ueteri (-re C: -ra *C⁸*) *P²AN* (quod. del. cum per *N²*)
 curati π (-te *AN*), cf. 27. 16. 6 adn.: om. *Sp²θFrob.2*: cum
 tim *Aldus*: cum *Edd. ante Ald.*: curati et *Lipsius, fort. recte*
 pransi essent *ΠNθ Rhen. Edd.*: pransissent *Sp²Vat* instratos-
 que *P* (sed instat-): instratosque *P²*: stratosque *RMBDANθ Edd.*
 ante *Gron.* 10 prosiluit πθ (-liuit *MAN*) 11 acie π*NSp²θFrob.2*:
 diem *R²BD* (cc- *R*): in acie *Med. 1 ald.* 12 ipsa... poterat *ΠNθ*
 sed ips. dec. pot. per se *K*)*Edd.*: om. *Sp* et (cum quia) *Vat, cf. c. 2. 16*
 in. fiebat *ΠNθ*: fiebant *Sp²*

plus quingentos passus acies inter sese aberant, signo
 receptui dato Scipio patefactisque ordinibus equitatum
 omnem leuemque armaturam in medium acceptam diui-
 14 samque in partes duas in subsidiis post cornua locat. Inde
 ubi incipiendae iam pugnae tempus erat, Hispanos—
 15 ea media acies fuit—presso gradu incedere iubet; ipse e
 dextro cornu—ibi namque praerat—nuntium ad Silanum
 et Marcium mittit ut cornu extenderent in sinistram partem
 16 quemadmodum se tendentem ad dextram uidissent, et cum
 expeditis peditum equitumque prius pugnam consererent
 17 cum hoste quam coire inter se mediae acies possent. Ita
 diductis cornibus cum ternis peditum cohortibus ternisque
 equitum turmis, ad hoc uelitibus, citato gradu in hostem
 18 ducebant sequentibus in obliquum aliis; sinus in medio
 erat, qua segnius Hispanorum signa incedebant.

19 Et iam conflixerant cornua cum quod roboris in acie
 hostium erat, Poeni ueterani Afrique, nondum ad teli coniec-
 tum uenissent, neque in cornua ut adiuuarent pugnantes
 discurrere auderent ne aperirent mediam aciem uenienti ex
 20 aduerso hosti. Cornua ancipiti proelio urgebantur; eques
 leuisque armatura (ac) uelites circumductis alis in latera
 incurrebant: cohortes a fronte urgebant ut abrumperent
 15 cornua a cetera acie; et cum ab omni parte haudquaquam
 par pugna erat, tum quod turba Baliarium tironumque

13 quingentos ΠNSp ut uid. J: cc K sese πSpJFrob.2: se
 K: sese diuise (uel -sae) AN.ald., cf. c. 12. 13 adn. 15 e ΠN Edd.:
 om. Sp?θ sinistram partem ΠNθald. (-tra -te SpFrob.2)
 18 qua ΠNθ: quia Edd. ante Crevierium incedebant C⁵M⁷BAN
 (-cid- π) 19 conflixerant (-runt BD) π² uel π¹Nθ: conflixerant F
 hostium] hic ΠN Edd.: ante acie θ (cf. 27. 37. 5 adn.)
 discurrere A⁵θEdd.: discedere A⁵ ut s. l.: discernere ΠN ne
 aperirent A⁷N⁴θ Edd.: om. ΠN 20 Cornua PRA⁶?N² uel N²
 ut s. l. θ: cornu π²(an P¹?)N ac Madv. Em. p. 409: et ald
 Frob.1.2 (quod malit Johnson): om. ΠNθ, probante Gron., sed cf. c.
 15. 5 alis B²N¹K: aliis ΠNJ cornua a PM²(M⁷?)A⁶,
 Edd.: cornu a (uel cornua) π²(an P¹?)NK
 15 I pugna (purga P) erat tum π²Nθ: pugnae ration C turba
 θald.Frob.1.2: pugna ΠN Baliarium PR, cf. c. 46. 7 et 27. 18.
 adn.

Hispanorum Romano Latinoque militi obiecta erat. Et 2
 procedente iam die uires etiam deficere Hasdrubalis exerci-
 tum coeperant, oppressos matutino tumultu coactosque
 priusquam cibo corpora firmarent raptim in aciem exire; et 3
 ad id sedulo diem extraxerat Scipio ut sera pugna esset;
 nam ab septima demum hora peditum signa cornibus incu-
 currerunt; ad medias acies aliquanto serius peruenit pugna, 4
 ta ut prius aestus a meridiano sole laborque standi sub
 armis et simul fames sitisque corpora adficerent quam
 manus cum hoste consererent. Itaque steterunt scutis 5
 innixi. Iam super cetera elephantum etiam tumultuoso genere
 pugnae equitum uelut et leuis armaturae consternati
 e cornibus in mediam aciem sese intulerant. Fessi igitur 6
 corporibus animisque rettulere pedem, ordines tamen ser-
 uantes haud secus quam si imperio ducis cederet integra
 acies.

Sed cum eo ipso acrius ubi inclinatam sensere rem uictores 7
 e undique inueherent, nec facile impetus sustineri posset
 quamquam retinebat obsistebatque cedentibus Hasdrubal 8
 ab tergo esse colles tutumque receptum si modice se recipe-
 rent clamitans, tamen uincente metu uerecundiam cum 9

1 Latinoque *A⁷N⁴θ* Edd.: -que ΠN, cf. 26. 11. 12 adn. (b)
 Et πN²SpθFrob.2: om. AN.ald. die uires etiam *A⁷* et *A⁸N⁴θ*
 Edd.: om. ΠN (sc. ob ὄμ.) 3 et (ad) *N⁴Vat*: om. ΠNθald.Frob.
 .2 ante cornibus (ΠNθ) add. a Madv. 1886, uix necess.
 incurrerunt πN: incurrerunt B.ald.: concurrerunt Sp²θFrob.2 et
 sed concuc-) Riemann 4 ita ut Sp²A⁷N⁴θFrob.2: ui P: ut P²
 M⁷N²ald.: uit (i.e. pugnauit) RMBDA?N sole CA⁷N¹ ucl
 θald.: solet (uel sol et) π: sol AN 5 Itaque *A⁷N⁴θald.Frob.*
 .2: ita ΠN Iam Weissenb.: nam ΠNθ, fort. recte, sc. ad § 2
 uires deficere respiciens; similiter in 27. 14. 13 et e.g. 22. 28. 1 uox nam
 angius respicit; contra de nam et iam confusis cf. 26. 7. 3 adn.
 cederet θald.Frob.1.2: cederent ΠN, cf. 27. 17. 4 adn. integra
 θald.: integre AN acies ΠNθald.: acie Weissenb. (cum cede-
 rent) 7 sensere rem Gron.: senserem P, cf. 27. 1. 11 adn.: sen-
 sere Π²Nθ facile M¹N¹Aθald.: fragile π: fragile P²: fragile
 acie N impetus ΠN.ald.Frob.1.2: om. θ

proximus quisque hostem cederet, terga extemplo data, at-
 10 que in fugam sese omnes effuderunt. Ac primo consistere
 signa in radicibus collium ac reuocare in ordines militem
 coeperant cunctantibus in aduersum collem erigere aciem
 Romanis; deinde ut inferri impigre signa uiderunt, in-
 11 tegrata fuga in castra pauidi compelluntur. Nec procul
 uallo Romanus aberat; cepissetque tanto impetu castra nisi
 ex uehementi sole, qualis inter graues imbre nubes effulget,
 tanta uis aquae deiecta esset ut uix in castra sua receperint
 se uictores, quosdam etiam religio ceperit ulterius quicquam
 12 eo die conandi. Carthaginienses, quamquam fessos labore
 ac uulneribus nox imberque ad necessariam quietem uocabat,
 13 tamen quia metus et periculum cessandi non dabat tempus
 prima luce oppugnaturis hostibus castra, saxis undique circa
 ex propinquis uallibus congestis augent uallum, munimento
 14 sese quando in armis parum praesidii foret defensuri; sed
 transitio sociorum fuga ut tutior mora uideretur fecit.
 Principium defectionis ab Attene regulo Turdetanorum fac-
 15 tum est; is cum magna popularium manu transfugit; inde

9 proximus $\pi A^1 N^2 \theta$ ald. Frob. 1. 2: proximi Sp: proximo AN (qu
 ambo quisque . . . primo (§ 10) omittunt: supplent $A^8 N^4$)
 hostem $\pi A^8 N^4$: hoste M: hosti M^1 , Weissenb. (ut codd. in 8. 32. 12)
 sed cf. 29. 7. 6; 35. 27. 9; Tac. Ann. 15. 15. 6 cederet $\pi A^8 N^4 \theta$
 caderet Madv.: primus cederet Weissenb.: caederetur Luchs 1889: au
 caderet legendum esse (cf. de errore e.g. 29. 31. 11) aut ced(entes suo
 nimis urgeret uel sim. credit Johnson, cui in receptu omnium (pos
 Hasdr. monitum ut modice se reciperent) mera uox cederet hic nimi
 insulsa uidetur esse 10 consistere $\Pi N \theta$: constituere Duker, ut
 minus dure, et Nom. signa (hic paene i.q. signiferi) uoci reuocare fort
 adiungas signa N^1 uel $N^4 \theta$ ald.: si una π : sic una AN (sig-)
 coeperant π (caep- C): ceperant DANK: ceperat N^1 uel $N^4 J$
 deinde ut Sp? $A^8 N^4 \theta$ Frob 2: de ut inde P: inde $\Pi^2 N$: inde ut ald.
 integrata θ Edd. ante Gron.: integra ΠN : iterata Gron. 11 cepis
 setque AN θ ald.: cepissentque (coep- C) π (et aberant P, quod corr. P²
 nisi P¹ RA¹ N² uel $N^4 \theta$ ald.: ni se π : nisi se Sigonius (cum deie
 cisset) deiecta esset $N^4 \theta$ ald. Frob. 1. 2.: deiecisset ΠN re
 ceperint ΠJ ald.: reciperent Sp? NKFrob. 2 (cf. c. 19. 15 adn.)
 ceperit $\pi N J$ ald.: coeperit CRB: ceperat Sp Frob. 2, non male: cepit l
 14 Attene (ath- D) $\pi A^? N^?$: athene ϵ C: attene N^1 : tenne A
 (-ne) θ Turdet- $\pi^2 N$, cf. 21. 6. 1: turnet- P: tudit- θ factur
 C³ M¹ N¹ θ : factus ΠN , cf. 27. 17. 1 adn.

duo munita oppida cum praesidiis tradita a praefectis Romano; et ne latius inclinatis semel ad defectionem animis serperet res, silentio proximae noctis Hasdrubal castra mouet.

Scipio, ut prima luce qui in stationibus erant rettulerunt profectos hostes, praemisso equitatu signa ferri iubet; adeoque citato agmine ducti sunt ut, si uia recta uestigia sequentes essent, haud dubie adsecuturi fuerint: ducibus est creditum breuius aliud esse iter ad Baetim fluuium ut transeuntes adgrederentur. Hasdrubal clauso transitu fluminis ad Oceanum flectit, et iam inde fugientium modo effusi abibant; itaque ab legionibus Romanis aliquantum interualli fecit. Eques leuisque armatura nunc ab tergo nunc ab lateribus occurrendo fatigabat morabaturque, sed cum ad crebros tumultus signa consisterent et nunc equestria nunc cum uelitis auxiliisque peditum proelia consererent, superuenerunt regiones. Inde non iam pugna sed trucidatio uelut pecorum fieri donec ipse dux fugae auctor in proximos colles cum sex millibus ferme semermium euasit; ceteri caesi captique. Castra tumultuaria raptim Poeni tumulto editis primo communiuerunt, atque inde cum hostis nequiquam abire iniquo adscensu conatus esset haud difficulter seseditati sunt. Sed obsidio in loco nudo atque inopi uix in saucos dies tolerabilis erat; itaque transitiones ad hostemuebant. Postremo dux ipse nauibus accitis—nec procul

16 2 ante ducibus praebent sed AN.ald., quod nesciunt πSp²θFrob.2
 3 flectit CM² uel M⁷B²ANθ: plectit π itaque ΠN:
 que N⁴θald.Frob.1.2, non male aliquantum] hic ΠN.ald.: ante
 θFrob.2, cf. 27. 37. 5 adn. 5 sed πNθald.Frob.1.2, sc.
 sed mox hostes grauiora passi sunt quia': et C, Madv. crebros
 M² uel M⁷B²ANθ: crebro π, cf. 27. 17. 12 adn. 6 semermium]
 27. 1. 15 adn. ceteri caesi Π²Nθ: celeri caeci P 7 hostis
 tiis D) πN.ald.: hostes SpN⁴(ut s.l., quam del. mox ipse)θFrob.2
 conatus esset ΠN.ald.: conati essent SpθFrob.2 8 hostem
 NSpFrob.2: hostes θald. dux ipse ΠN.ald.: ipse dux θFrob.2,
 27. 37. 5 adn. accitis Wcissenborn: accipitis P, cf. 27. 20.
 adn.: acceptis Π²Nθald.

- inde aberat mare—nocte relicto exercitu Gades perfugit.
 9 Scipio fuga ducis hostium audita decem milia peditum mille
 10 equites relinquit Silano ad castrorum obsidionem; ipse cum
 ceteris copiis septuagensimis castris, protinus causis regulo-
 rum ciuitatumque cognoscendis ut praemia ad ueram merito-
 rum aestimationem tribui possent, Tarraconem rediit.
 11 Post profectionem eius Masinissa cum Silano clam congressus,
 ut ad noua consilia gentem quoque suam oboedientem
 12 haberet cum paucis popularibus in Africam traiecit, non tam
 euidenti eo tempore subitae mutationis causa quam documento
 post id tempus constantissimae ad ultimam senectam
 13 fidei ne tum quidem eum sine probabili causa fecisse. Mago
 inde remissis ab Hasdrubale nauibus Gades petit; ceteri
 deserti ab ducibus, pars transitione, pars fuga dissipati per
 proximas ciuitates sunt, nulla numero aut uiribus manus
 insignis.
- 14 Hoc maxime modo ductu atque auspicio P. Scipionis puls-
 Hispania Carthaginienses sunt, quarto decimo anno post
 bellum initum, quinto quam P. Scipio prouinciam et exer-
 15 citum accepit. Haud multo post Silanus debellatum referens
 17 Tarraconem ad Scipionem rediit. L. Scipio cum multi-
 nobilibus captiuis nuntius receptae Hispaniae Romam es-
 2 missus. Et cum ceteri laetitia gloriaque ingenti eam ren-
 uolgo ferrent, unus qui gesserat, inexplebilis uirtutis ueraequi-
 laudis, paruum instar eorum quae spe ac magnitudine animi

9 audita A^xN^1 uel $N^{\theta}ald.$: indita $\Pi(-dict- D)N$ 10 ciuita-
 tiumque ΠN ut e.g. in 2. 6. 5, cf. *Neue-Wagener I.* 409 (-tumque BDA
 θ) 12 eo $N^{\theta}ald.Frob.1.2$: om. ΠN : illo *Weissenb.*
 constantissimae . . . fidei $\Pi N\theta$: constantissima . . . fide *Duker*
 13 petit $\Pi N.ald.Frob.1.2$, cf. 27. 5. 9 *adn.*: petiit θ pars fug
 $A^{\theta}N^{\theta}ald.$: fuga ΠN manus] hic πA^{θ} : post nulla $AN.ald$
 $Frob.1.2$ 14 Hoc $C^xAN\theta ald.$: haec (uel hec) π (cf. c. 14. 6 *adn.*)
 P. (Scipionis) $B^2Sp^?Frob.2$: r π (auspicio D): om. CAN : procor
 sulis $A^{\theta}ald.$ quinto $\Pi N\theta$: quintum N^4 (an N^1 ?) quam πK
 postquam $ANSp$ ut *uid. J.ald.* P. Scipio $Sp^?Frob.2$: recipio F
 recipi $\Pi^2(A^?)$: recepit C : proconsul Scipio $Sp^?A^1$ uel $A^{\theta}N^{\theta}$: om
 ald.

17 1 captiuis $\Pi NK.ald.Frob.1.2$: captis SpJ 2 Et $\Pi N\theta ald.$
 sed *Madv.* (quare?)

concepisset receptas Hispanias ducebat. Iam Africam mag- 3
namque Carthaginem et in suum decus nomenque uelut con-
summatam eius belli gloriam spectabat. Itaque praemoli- 4
endas sibi ratus iam res conciliandosque regum gentiumque
animos, Syphacem primum regem statuit temptare. Masaesu- 5
iorum is rex erat. Masaesulii, gens ad finis Mauris, in region-
em Hispaniae maxime qua sita Noua Carthago est spectant.
Foedus ea tempestate regi cum Carthaginensibus erat, quod 6
haud grauius ei sanctiusque quam uolgo barbaris, quibus ex
ortuna pendet fides, ratus fore, oratorem ad eum C. Laelium 7
cum donis mittit. Quibus barbarus laetus et quia res tum 8
prosperae ubique Romanis, Poenis in Italia aduersae in
Hispania nullae iam erant, amicitiam se Romanorum acci-
pere adnuit: firmandae eius fidem nec dare nec accipere
isi cum ipso coram duce Romano. Ita Laelius in id modo 9
de ab rege accepta tutum aduentum fore, ad Scipionem
edit.

Magnum in omnia momentum Syphax adfectanti res 10
africae erat, opulentissimus eius terrae rex, bello iam ex-
ertus ipsos Carthaginenses, finibus etiam regni apte ad
Hispaniam quod freto exiguo dirimuntur positus. Dignam 11
aque rem Scipio ratus quae, quoniam non aliter posset,
magno periculo peteretur, L. Marcio Tarracone M. Silano

4 praemolendas sibi (*sed ibi Edd. uet.*) . . . res *θald.Frob.1.2* :

praemolenda sibi . . . re ΠN (-dam sibi . . . rem Gron.)

Masaesuliorum] u. adn. sq. Masaesulii (*sed -li*) ΠN (masses-

AN) et sic supra (*sed -sylviorum PRM*: -silyorum A: -silyorum θ) *codd.*,

29. 30. 10 et 29. 32. 14 6 regi cum πA⁸ uel A^{6θ}: regium N⁴:

i (res AN) cum BDAN sanctiusque ΠN(sant-)θald.Frob.1.2 :

tiquisque N⁴ ut s. l. 7 oratorem M⁵A⁷N⁴θald.Frob.1.2 :

ationem ΠN 8 Poenis BSp^{2θ}Frob.2 : poenis autem πB^xN

l., cf. 27. 26. 10 adn. iam ΠN⁴ald.Frob.1.2 : etiam θ : tam N

accipere] hic ΠN Edd. : ante Rom. θ firmandae P⁴M⁶

1 ut s. l. θ : firmandas π(-dam AN) 9 redit ΠN.ald., cf.

5. 9 adn. : rediit Sp^{2θ}Frob.2 10 res ΠNθ Edd. : rex N⁴?

Africae erat θFrob 2 : erat africae ΠN.ald., cf. c. 2. 15 adn.

rex Sp²A⁷ uel A^{8θ}Frob.2 : om. ΠN.ald. 11 non aliter

θald.Frob.1.2 : aliter non Vat, fort. recte Tarracone M. π(*sed*

em uel -nē)Sp^{2θ}(tara- K) Frob.2 : tarracone C^xM²AN.ald.

Carthagine Noua, quo pedibus ab Tarracone itineribus
 12 magnis ierat, ad praesidium Hispaniae relictis ipse cum
 C. Laelio duabus quinqueremibus ab Carthagine profectus
 tranquillo mari plurimum remis, interdum et leni adiuuante
 13 uento, in Africam traiecit. Forte ita incidit ut eo ipso
 tempore Hasdrubal, pulsus Hispania, septem triremibus
 portum inuectus, ancoris positis terrae applicaret naues
 14 cum conspectae duae quinqueremes, haud cuiquam dubio
 quin hostium essent opprimique a pluribus priusquam
 portum intrarent possent, nihil aliud quam tumultum ac
 trepidationem simul militum ac nautarum nequiquam
 15 armaque et naues expedientium fecerunt. Percussa enim
 ex alto uela paulo acriori uento prius in portum intulerunt
 16 quinqueremes quam Poeni ancoras molirentur; nec ultra
 tumultum ciere quisquam in regio portu audebat. Ita
 in terram prior Hasdrubal, mox Scipio et Laelius egressi
 18 ad regem pergunt. Magnificumque id Syphaci—nec era-
 aliter—uisum duorum opulentissimorum ea tempestate
 duces populorum uno die suam pacem amicitiamque pe-
 tentes uenisse.

2 Vtrumque in hospitium inuitat, et quoniam fors eos sub uno
 tecto esse atque ad eosdem penates uoluisset, contrahere in
 colloquium dirimendarum simultatum causa est conatus
 3 Scipione abnuente aut priuatim sibi ullum cum Poeni

12 adiuuante ΠN.ald. : iuuante SpθFrob.2 13 portum ΠNθ
 Sigae portum Wesenberg ex Plin. 5. 19, nimis docte 14 con-
 spectae N⁴θald.Frob.1.2 : consectae (-sēc- ?P²) π : confecte D : con-
 secutae C²A : consente N haud cuiquam A⁷ uel A⁸N⁴θ Edd
 hunc cuiquam P : hunc (hanc D) quam Π²N armaque] ΠNθ, c.
 27. 21. 1 adn. 15 uela ANθ Edd. : ue π : del. C^x acriori Π
 (accr-), cf. 27. 18. 14 adn. : acriore A⁷ uel A⁶θ 16 tumultum Π
 Edd. : tumultatum Sp ciere P^x : clere π(C?) : de re D : dare B
 clere ciere N : clare ciere N⁴ : edere M³ald., non male : aegere S
 agere A⁷θ Rhen. Frob.2 in terram prior Πθ : in terra prior S
 prior in terram AN ald. (et in Frob.2 retent.), cf. 29. 3. 10 adn.
 18 2 et ΠN.ald.Frob.1.2 : om. Spθ, cf. 27. 39. 12 adn. in S
 N⁴ ut s. l. θFrob.2 : ad ΠN.ald. simultatum πC¹N, cf. c. 16. 10
 simultatum CA⁷θald.Frob.1.2

odium esse quod conloquendo finiret, aut de re publica
 quicquam se cum hoste agere iniussu senatus posse. Illud 4
 magno opere tendente rege, ne alter hospitem exclusus
 mensa uideretur, ut in animum induceret ad easdem uenire
 epulas haud abnuit, cenatumque simul apud regem est;
 eodem etiam lecto Scipio atque Hasdrubal quia ita cordi 5
 erat regi accubuerunt. Tanta autem inerat comitas Sci- 6
 pioni atque ad omnia naturalis ingenii dexteritas ut non
 Syphacem modo, barbarum insuetumque moribus Romanis,
 sed hostem etiam infestissimum facunde adloquendo sibi
 conciliarit. Mirabiliorem sibi cum congresso coram uisum 7
 praese ferebat quam bello rebus gestis, nec dubitare quin 8
 Syphax regnumque eius iam in Romanorum essent potestate;
 eam artem illi uiro ad conciliandos animos esse. itaque non 9
 quo modo Hispaniae amissae sint quaerendum magis Car-
 thaginiensibus esse quam quo modo Africam retineant
 cogitandum. non peregrinandum neque circa amoenas 10
 terras uagantem tantum ducem Romanum, relicta prouincia
 nouae ditionis relictis exercitibus, duabus nauibus in
 Africam traiecisse et commisisse sese in hostilem terram,

3 quicquam se πM^2 uel M^1 ald.: quicquid se MB : se quicquam
 IN (sed hi se cum h. ag. q.) θ Frob.2; fort. se ut glossema deueniendum,
 27. 34. 3 adu. et (de structura sine se) 26. 48. 13 adu., sed fatemur
 cum pronomini bene hic in P electum esse 4 easdem C^3A^8 uel
 $16N^4\theta$: eodem πR^2N : eadem R 5 ante eodem add. et ΠN
 ald.: recte ignorant $Sp\theta$ Frob.2, cf. 26. 33. 3 adu. (aliter c. 12 8), et de
 insiticio cf. 27. 4. 12 adu. 6 inerat π^2N : inierat PRM
 ingenii dexteritas A^1 in marg. et $A^6\theta$: ingenio (-ii CB^2AN) exteritas
 err- C) ΠN . De O pro D cf. c. 1. 5 et 27. 20. 3 adu. con-
 liarit $Sp?$ Frob.2: conciliaret (-re D) $\pi N\theta$ ald., cf. 27. 34. 4 adu.
 7 Mirabiliorem $Sp\theta$: mirabilioremque $\Pi NEdd.$; desideratur
 tique nominatiuus Hasdrubal, difficultatemque fort. auget particula
 que; cf. 26. 11. 12 adu. (a) et § 5 supra post eum add. uirum
 IN .ald.: ignorant $Sp\theta$ Frob.2, melius, nam sic hoc nomen ad § 8 (uiro)
 seruatur 8 iam ΠN .ald.: om. $Sp\theta$ Frob.2, cf. § 2 et 27 39. 12
 in. essent ΠN : esset θ ald.Frob.1.2 9 Hispaniae
 uel -ie) amissae (misse R : amissae N^1 (-ssi N)) sint (sunt N) πR^2N^4
 d.Frob.1.2: hispania amissa sit θ : hispaniae amissae recipendae
 nt Wachendorf 10 nauibus $C^3N^4\theta$: om. ΠN et commi-
 sse A^8N^4 (sed post terram, et et omisso) θ (commissis J)Edd.: om. ΠN
 ed traiecisset ut uid. N : -sse N^1)

in potestatem regiam, in fidem inexpertam, sed potiundae
 11 Africae spem adfectantem. hoc eum iam pridem uoluntate in
 animo, hoc palam fremere quod non quemadmodum Hanni-
 12 bal in Italia sic Scipio in Africa bellum gereret. Scipio,
 foedere icto cum Syphace, profectus ex Africa dubiisque
 et plerumque saeuus in alto iactatus uentis die quarto
 Nouae Carthaginis portum tenuit.

19 Hispaniae sicut a bello Punico quietae erant, ita quasdam
 civitates propter conscientiam culpaе metu magis quam fide
 quietas esse apparebat, quarum maxime insignes et magni-
 2 tudine et noxa Iliturgi et Castulo erant. Castulo, cum
 prosperis rebus socii fuissent, post caesos cum exercitibus
 Scipiones defecerat ad Poenos: Iliturgitani prodendis quae
 ex illa clade ad eos perfugerant interficiendisque scelus
 3 etiam defectioni addiderant. In eos populos primo aduentu
 cum dubiae Hispaniae essent merito magis quam utilitate
 4 saeuitum foret: tunc iam tranquillis rebus quia tempus ex-
 petendae poenae uidebatur uenisse, accitum ab Tarraconen-
 L. Marcium cum tertia parte copiarum ad Castulonem
 oppugnandum mittit, ipse cum cetero exercitu quintis fer-
 5 ad Iliturgin castris peruenit. Clausae erant portae omniae
 que instructa et parata ad oppugnationem arcendam; adeo
 conscientia quid se meritos scirent pro indicto eis bello
 6 fuerat. Hinc et hortari milites Scipio orsus est: ipse

10 in potestatem A^8N^4 (hic post regiam) θ ald.Frob.1.2: om. Π
 quo omisso infidam pro in fidem frustra temptauit Gron. spe:
 adfectantem (uel aff-) $\Pi N \theta$ ald.Frob.1.2: spe adsectantem Sp

19 I a ΠN .ald.Frob.1.2: om. θ quietae CAN^4 ut s. l. t
 quietae πN : qui eta B Iliturgi (-gis M^7A^6) Π (A in ras.) NSp :
 Frob.2 (sed -ll- $Sp^?Frob.2$): illiturgum ald. Praebent codd. ili- in §§
 et 4 infra et sic e.g. in cc. 20. 9; 25. 6; 23. 49. 5 et 12; 24. 41. 8; 2
 17. 4 2 defecerat $Sp^? \theta$ Frob.2: defecerant ΠN , cf. c. 6. 11 ad.
 et 27. 17. 4 adn. scelus etiam defectioni (-nis ANJ) $\Pi N \theta$ ald
 Frob.1.2: om. Sp Vat, cf. c. 2. 16 adn. 4 tunc iam ΠN Edd
 tunicam Sp : tum iam θ Rhen. fere VatJ: ferre P: ferme Π^2
 ald.Frob.1.2: om. K Iliturgin πA^7 (liturgin A) N , sed -gim P
 24. 41. 8; 26. 17. 4: illiturgim Frob.2 (-gum ald.), cf. § 1: iliturgia
 (-ium K) J

claudendo portas indicasse Hispanos quid ut timerent meriti essent. itaque multo infestioribus animis cum eis quam cum Carthaginiensibus bellum gerendum esse; quippe 7 cum illis prope sine ira de imperio et gloria certari, ab his perfidiae et crudelitatis et sceleris poenas expetendas. eue- 8 nisse tempus quo et nefandam commilitonum necem et in semet ipsos, si eodem fuga delati forent, instructam fraudem alciscerentur, et in omne tempus graui documento sancirent ne quis unquam Romanum ciuem militemque in ulla fortuna opportunum iniuriae duceret.

Ab hac cohortatione ducis incitati scalas electis per mani- 9 pulos uiris diuidunt, partitoque exercitu ita ut parti alteri Laelius praeesset legatus, duobus simul locis ancipiti terrore urbem adgrediuntur. Non dux unus aut plures principes 10 oppidanos, sed suus ipsorum ex conscientia culpaie metus ad defendendam impigre urbem hortatur. Et meminerant 11 et admonebant alios supplicium ex se non uictoriam peti: ubi quisque mortem oppeteret, id referre, utrum in pugna et in acie, ubi Mars communis et uictum saepe erigeret et ad-

6 claudendo *C²θFrob.2*: claudendos π Sp, cf. 26. 40. 14 adn.: claudendis (cum portis) *AN.ald.Gron.* indicasse π Nθ: indicat se esse *C⁴)C* 7 sine ira *P⁴M² et M⁴A⁷N⁷Sp ut uid. θald.Frob.1.2*: incira *PR*: sint cura *C¹*: sine- (sint-*BD*)iram (eram *B²*) *R²M²BD*: ire iram *A*: quid habuerit *N* incertum 8 euenisse Π^2 N, cf. *Plaut. Merc. 999*: seuenisse *P*: esse. uenisse *Sp²N⁴θFrob.2*: esse. uenisse *ald.*: uenisse *N¹* in semet ipsos *P⁴θald.Frob.1.2*: in emet in ipsos *PCR, cf. 27. 44. 1 adn.*: in semet et in ipsos *R²M²BD* 9 si *P²ANθ*: sic *PMB*: sic *CR*: sic in *D* fraudem *N⁴θald.Frob.1.2*: tradem *P*: stragem π^2 N (stag-): strage *C* cum instructa) et in (omne) Π N.*ald.Frob.1.2*: et θ: ut in *uchs 1879, mero errore typogr.* militemque *N⁴* (sc. 'non solum ui cuius *R. est sed etiam qui miles R. est*') : militemue *C²ald.Frob.1.2*: militem uel Π N 9 partitoque *N²θ*: partito Π N.*ald.Frob.1.2*, cf. 26. 11. 12 adn. (c) alteri Π Nθ: alteri ipse Scipio alteri *Alan, ere sed non necess.* 10 suus *Sp²N⁴ ut s. l. θFrob.2*: suos π , cf. 30. 36. 8 adn.: suo *AN*: sua *C³ald.*: suae *M⁷* ex *Sp²N⁴θ* *Frob.2: om. ΠN.ald.* 11 alios Π N.*ald.Frob.1.2*: om. θ: alii *lios Lov. 2 et 3 Sigonius 'ex uet. lib.', non male* quisque *C¹* *et C²A⁶N²θEdd.*: quidque Π N

12 fligeret uictorem, an postmodo cremata et diruta urbe, ante
 13 ora captarum coniugum liberorumque, inter uerbera et uin-
 cula, omnia foeda atque indigna passi exspirarent. Igitur
 non militaris modo aetás aut uiri tantum, sed feminae pueri-
 que super animi corporisque uires adsunt, pugnantibus
 14 tela ministrant, saxa in muros munientibus gerunt. Non
 libertas solum agebatur, quae uirorum fortium tantum
 pectora acuit, sed ultima omnibus supplicia et foeda mors
ob oculos erat. Accendebantur animi et certamine laboris ac
 15 periculi atque ipso inter se conspectu. Itaque tanto ardore
 certamen initum est ut domitor ille totius Hispaniae exerci-
 tus ab unius oppidi iuuentute saepe repulsus a muris haud
 16 satis decoro proelio trepidaret. Id ubi uidit Scipio, ueritus
 ne uanis tot conatibus suorum et hostibus cresceret animus
 et segnior miles fieret, sibimet conandum ac partem periculi
 capessendam esse ratus increpita ignauia militum ferri scalas
 iubet et se ipsum si ceteri cunctentur escensurum minatur.
 17 Iam subierat haud mediocri periculo moenia cum clamor
 undique ab sollicitis uicem imperatoris militibus sublatus,
 18 scalaeque multis simul partibus erigi coeptae; et ex altera
 parte Laelius institit. Tum uicta oppidanorum uis deiectis-
 que propugnatoribus occupantur muri.

12 postmodo $\pi\theta$: postmodum *AN.ald.Frob.1.2* cremata *A⁶N⁴*
ut s. l. (cremata *?N^x\thetaald.Frob.1.2*: grebata *P?*: grabata *P²CR*:
 grauata *C²R²MBDAN* 13 super $\Pi N\theta$: supra *ald.Frob.1.2*,
fort. recte, sed cf. (cum Weissenb.) Quint. II. 3. 169 pugnantibus
 ΠN : propugnantibus *\thetaald.Frob.1.2* (obp- *N^b*) in $\Pi N.ald.$:
delet Madv., sed cf. 37. 5. 1 14 libertas solum (-la θ) $\Pi N\thetaald.$:
Frob.1.2: liberata sola *Sp* omnibus *\thetaald.Frob.1.2*: omnium
 ΠN , *fort. recte quamquam ambigue* 15 trepidaret $\Pi N.ald.$:
 trepidarit (-dant *J*) *Sp\thetaFrob.2*, *sed depingitur Imperfecto quod Per-*
fecto memoratur tantum (cf. 27. 34. 4 adn.) 16 tot *SpN⁴\thetaFrob.*
2: om. $\Pi N.ald.$ (*praebent tot ante suorum Edd. ante ed. Par. 1513*)
 suorum et hostibus $\pi A^v?$: *om.* *SpVat, cf. c. 2. 16 adn.*: suo-
 rum hostium $AN\theta$ (*sed s. conatibus h. \theta, cf. 27. 37. 5 adn.*): suorum
 hostibus *ald.Frob.1.2* ac *Sp\thetaFrob.2*: ad $\Pi N.ald.$, *cf. c. 20. 6*
 et se $\Pi N.ald.$: se $\thetaFrob.2$ escensurum *PCR* (asce- *R²*
MBDAN\theta), *cf. 27. 5. 8 adn.* 18 institit. Tum *Sp\thetaFrob.2*: in-
 statum π : instat tum *P⁴ uel P⁵C⁴AN\thetaald.* uis $\Pi N\thetaald.Frob.1.2$:
 exercitui *Sp* (exercitu *Vat, qui uicto pro uicta praebet*) deiectisque
M¹DAN\theta(diic- π : die- *R² uel R¹*: disie- *B²*)*ald.Frob.1.2: om.* *Sp*

Arx etiam ab ea parte qua inexpugnabilis uidebatur inter tumultum capta est: transfugae Afri, qui tum inter 20 auxilia Romana erant, et oppidanis in ea tuenda unde periculum uidebatur uersis et Romanis subeuntibus qua adire 2 poterant, conspexerunt editissimam urbis partem, quia rupe praealta tegebatur, neque opere ullo munitam et ab defensoribus uacuum. Leuium corporum homines et multa exercitatione pernicium, clauos secum ferreos portantes, qua per inaequaliter eminentia rupis poterant scandunt. Sicubi 4 nimis arduum et leue saxum occurrebat, clauos per modica interualla figentes cum uelut gradus fecissent, primi insequentes extrahentes manu, postremi subleuant eos qui prae se irent, in summum euadunt. Inde decurrunt cum clamore in urbem iam captam ab Romanis. Tum uero apparuit ab ira et ab odio urbem oppugnatam esse. Nemo capiendi uiuos, nemo patentibus ad direptionem omnibus praedae memor est; trucidant inermes iuxta atque armatos, feminas pariter ac uiros; usque ad infantium caedem iracundis peruenit. Ignem deinde tectis iniciunt ac diruunt 7 quae incendio absumi nequeunt; adeo uestigia quoque urbis extinguere ac delere memoriam hostium sedis cordi est.

Castulonem inde Scipio exercitum ducit, quam urbem 8 non Hispani modo conuenae sed Punici etiam exercitus ex

18 qua P^x per *ras*. M^1AN .ald.: quae $\pi R^2 Sp^0$ Frob.2, uix recte: que R : q D : q^a D^5

20 i ea tuenda $CRMBDAN^0$: eatuenda P : etuenda (uel fort. et uenda) P^2 : ea tutanda $Drak$. (adn.) subeuntibus $DSp^?A^?0$

$Frob.2$: subeuntibus s. c. tr. πN : subeuntibus scalis moenia ald. (dett. *alii alia*): subeuntibus contra *Alschefski*, optime, sed fort. plura desunt

qua P^1A^7 uel $A^80ald.Frob.1.2$: quam ΠN , cf. 26. 40. 11 adn. 2 partem CR^2MBDAN^0 : partis PR quia $Sp^?Frob.2$:

uae ΠN (que RN) $0ald.$, fort. recte praealta $\pi 0ald.Frob.1.2$: lta AN 4 insequentes (uel -tis uel -teis, et -tis quidem rectissime

ed u. Praef. § 30) $Sp^?N^40Frob.2$: sequentis ΠN .ald. (-tes N .ald.) praese irent $Sp^?N^40Frob.2$: praeirent ΠN .ald. 6 est

$1N^0ald.Frob.1.2$: om. $Sp^?$ (an *Rhen.*?), non male trucidant $1^00ald.Frob.1.2$: trucidanti PM : trucidati π^2N ac (uiros) C^3

$1N^0$: ad π . cf. c. 19. 16 8 conuenae πA^x0 : conuenerant AN ex ΠN .ald.: et Sp^0 : e $Frob.2$, quod malim

9 dissipata passim fuga reliquiae tutabantur. Sed aduentum
 Scipionis praeuenerat fama cladis Iliturgitanorum terrorque
 10 inde ac desperatio inuaserat; et in diuersis causis cum sibi
 quisque consultum sine alterius respectu uellet, primo tacita
 suspicio, deinde aperta discordia secessionem inter Cartha-
 11 ginienses atque Hispanos fecit. His Cerdubelus propalam
 deditiois auctor, Himilco Punicis auxiliariis praeeerat;
 quos urbemque clam fide accepta Cerdubelus Romano
 12 prodit. Mitior ea uictoria fuit; nec tantundem noxae ad-
 missum erat et aliquantum irae lenierat uoluntaria deditio.
 21 Marcius inde in barbaros si qui nondum perdomiti erant
 sub ius dicionemque redigendos missus. Scipio Carthagi-
 nem ad uota soluenda dis munusque gladiatorium, quod
 mortis causa patris patrique parauerat, edendum rediit.
 2 Gladiatorum spectaculum fuit non ex eo genere hominum
 ex quo lanistis comparare mos est, seruorum de catasta ac
 liberorum qui uenalem sanguinem habent: uoluntaria omnis
 3 et gratuita opera pugnantium fuit. Nam alii missi ab regulis
 sunt ad specimen insitae genti uirtutis ostendendum,
 4 alii ipsi professi se pugnuros in gratiam ducis, alios aemu-
 latio et certamen ut prouocarent prouocatique haud abnue-
 5 rent traxit; quidam quas disceptando controuersias finire
 nequierant aut noluerant, pacto inter se ut uictorem res

9 cladis Π² uel Π¹Nθ: clas P, cf. 27. 1. 11 adn. inde Sp²θ
 Frob.2: deinde ΠN.ald. (sc. ex § 10), cf. 27. 32. 4 adn.
 21 I Marcius (uel -ti-) inde (deinde θ) in (ad θ) PCR²(om. in R)B
 ald.Frob.1.2: inde marcius in N⁴ (nisi marcius ut s. l. pro inde pone-
 bat): marcius dein Sp: inde in MDAN dis, cf. c. 28. 11 adn.
 deis PC: diis R²MB²ANθ: om. R: dus B gladiatorium πN
 ald.Frob.1.2 (-orum SpDN¹ ex sq.) 2 Gladiatorum πNS²
 (-orium CDθald.Frob.1.2) de catasta ac (sed aut Vrs.: ac Madv.
 liberorum Vrsinus, luculenter: de causa ac liberorum (libert- J
 libertin- K) SpN⁴θ: delectu ac libertorum ald.Frob.1.2: ac liberorum
 Weissenb.: om. ΠN (sc. linea xx litt. perdita, cf. 26. 51. 8 adn.) quo:
 sequitur Gron., quie pro qui (ΠNSp) legendo 3 specimer
 A⁶?N⁴ fort. ab N⁶ rescriptus θ Edd.: speciem ΠN 4 prouoca-
 tique Sp²θFrob.2: prouocatiue (-ue B) ΠN.ald. 5 quidam PC
 Edd.: quidem RMBDAN: om. θ aut C^xA¹ uel A⁶N¹θ: ean-
 PC: ea ut RMBDAN pacto ΠNSp²θFrob.2: pacti ald. (quo:
 seq. Madv. frustra)

sequeretur, ferro decreuerunt. Neque obscuri generis ho- 6
 mines sed clari inlustresque, Corbis et Orsua, patruales
 fratres, de principatu ciuitatis quam Ibem uocabant ambi-
 gentes ferro se certaturos professi sunt. Corbis maior erat 7
 aetate: Orsuae pater princeps proxime fuerat a fratre maiore
 post mortem eius principatu accepto. Cum uerbis discep- 8
 tare Scipio uellet ac sedare iras, negatum id ambo dicere
 cognatis communibus, nec alium deorum hominumue quam
 Martem se iudicem habituros esse. Robore maior, minor 9
 flore aetatis ferox, mortem in certamine quam ut alter
 alterius imperio subiceretur praeoptantes cum dirimi ab
 tanta rabie nequirent, insigne spectaculum exercitui prae-
 buere documentumque quantum cupiditas imperii malum
 inter mortales esset. Maior usu armorum et astu facile 10
 stolidas uires minoris superauit. Huic gladiatorum specta-
 culo ludi funebres additi pro copia prouinciali et castrensi
 apparatu.

Res interim nihilo minus ab legatis gerebantur. Marcius 22
 superato Baete amni, quem incolae Certim appellant, duas
 opulentas ciuitates sine certamine in deditionem accepit.
 Astapa urbs erat Carthaginensium semper partis; neque id 2
 tam dignum ira erat quam quod extra necessitates belli

6 Ibem *N*¹*J.ald.Frob.1.2*, cf. (cum *Weissenb.*) *Eckhart nm. p. 405*:
 open *K*: ibam *A*⁶: idem *ΠN* ambigentes *AN*¹⁰ (abig- *ΠN*)

7 aetate] *hic ΠN Edd.*: ante erat *θ*, cf. 27. 37. 5 *adn.*

cognatis communibus *πθ*: communibus cognatis *AN* (ubi cognatis
 ost dicere *primo inseruit N*⁴ *dein deleuit*) *ald.Frob.1.2*, cf. 29. 3. 10 *adn.*

9 subiceretur (uel subiic-) *Sp?θFrob.2*: subigeretur *ΠN.ald.*

cum *M*³? *ANθald.*: eum *π*: quod *Sp?N*⁴ ut s. l. *Frob.2*

rabie *P*²*M*² uel *M*¹*ANSp* ut uid. *θ Edd.* (sed ab t. r. dirimi *Sp* ut uid.
ald.Frob.1.2): rabis *π*: om. *C* (spatio relicto) exercitui *C*²*M*¹*A*

10: exercitum *π* (-tu *?P*² et sic *N*) 10 astu *πA*¹? *N*¹⁰: actu

ΠN prouinciali *Duker*: et prouinciali *ΠNθ*

22 1 Certim (-tī *P*) *ΠN*: cirtē *N*⁶: cyren *θ*: cirtim *ald.*: cirtium
Frob.2 deditionem *C*¹ (uix *C*²) *M*¹*A*⁷*N* uel *N*¹*Sp?*: deditione *Π*

?, cf. 26. 41. 12 *adn.* accepit *ΠNθald.*: accipit *Sp?Frob.2*, cf.

7. 5. 9 *adn.* 2 erat (Carthag-) *N*⁴ ab *N*⁶ *rescriptus θald.Frob.*

2: om. *ΠN* extra *ΠNθ Edd.*: om. *Sp Val*, cf. § 12; 27. 39. 12

adn. necessitates *ΠNθ*: necessitatis *Sp*

3 praecipuum in Romanos gerebant odium. Nec urbem aut
 situ aut munimento tutam habebant quae ferociores iis
 animos faceret; sed ingenia incolarum latrocinio laeta ut
 excursiones in finitimum agrum sociorum populi Romani
 facerent impulerant et uagos milites Romanos lixasque et
 4 mercatores exciperent. Magnum etiam comitatum, quia
 paucis parum tutum fuerat, transgredientem fines positus
 5 insidiis circumuentum iniquo loco interfecerant. Ad hanc
 urbem oppugnandam cum admotus exercitus esset, oppidani
 conscientia scelerum, quia nec deditio tuta ad tam infestos
 uidebatur neque spes moenibus aut armis tuendae salutis
 erat, facinus in se ac suos foedum ac ferum consciscunt.
 6 Locum in foro destinant quo pretiosissima rerum suarum
 congererent. Super eum cumulum coniuges ac liberos
 considerare cum iussissent, ligna circa exstruunt fascisque
 7 uirgultorum coniciunt. Quinquaginta deinde armatis iuue-
 nibus praecipiunt ut, donec incertus euentus pugnae esset,
 praesidium eo loco fortunarum suarum corporumque quae
 8 cariora fortunis essent seruarent; si rem inclinatum uiderent
 atque in eo iam esse ut urbs caperetur, scirent omnes quos
 euntes in proelium cernerent mortem in ipsa pugna obituros;
 9 illos se per deos superos inferosque orare ut memores
 libertatis, quae illo die aut morte honesta aut seruitute in-
 fami finienda esset, nihil relinquerent in quod saeuire iratus
 10 hostis posset; ferrum ignemque in manibus esse; amicae
 ac fideles potius ea quae peritura forent absumerent manus
 11 quam insultarent superbo ludibrio hostes. His adhorta-

3 et mercatores ΠN .ald.: aut mercatores $Sp^2\theta Frob.2$ (num ut gloss. secludendum?)
 4 interfecerant $Sp^2\theta Frob.2$ (-runt $\Pi N\theta$ ald., cf. 27. 6. 2 adn.)
 5 urbem ΠN .ald.Frob.1.2: om. θ
 6 suarum ΠN .ald.Frob.1.2: om. θ
 congererent ΠN .ald.Frob.1.2:
 congregerent θ
 cumulum $\pi R^2 N Frob.2$: tumulum $N^5\theta$ ald.:
 exstruunt $A^6?N^4$ uel $N^2\theta$ Edd.: exstrui
 (uel ext-) ΠN
 7 incertus ΠN : certus θ
 9 infami
 N^4 ab N^6 rescriptus θ Edd.: in π (sed in fienda C): om. $P^4 M^2 AN$
 in (quod) $CM^1 A^6\theta$: id πN
 10 forent $Vat J Frob.2$: fuerant K :
 essent ΠN .ald.

tionibus exsecratio dira adiecta si quem a proposito spes mollitiae animi flexisset.

Inde concitato agmine patentibus portis ingenti cum tumultu erumpunt; neque erat ulla satis firma statio opposita, quia nihil minus quam ut egredi moenibus auderent timeri poterat. Perpaucae equitum turmae leuisque armatura repente e castris ad id ipsum emissa occurrit. Acrior impetu atque animis quam compositior ordine ullo pugnavit. Itaque pulsus eques qui primus se hosti obtulerat errorem intulit leui armaturae; pugnatumque sub ipso illo foret, ni robur legionum perexiguo ad instruendum dato tempore aciem direxisset. Ibi quoque trepidatum parumper circa signa est cum caeci furore in uulnera ac ferrum uerendi audacia ruerent; dein uetus miles, aduersus temerarios impetus pertinax, caede primorum insequentes suppressit. Conatus paulo post ultro inferre pedem, ut neminem cedere atque obstinatos mori in uestigio quemque suo uidit, patefacta acie, quod ut facere posset multitudo armatorum facile impeditabat, cornua hostium amplexus, in orbem pugnantes ad unum omnes occidit.

II exsecratio (uel exec-) $C^xM^1(an M^3?)A^6N^4\theta$: ex|cratio P (ubi *umen -r- haec ex parte erasa est et -i- (non -it-) substituta, necnon prior la -r- pleniore calamo et extra lineam scripta*): exercitatio CRMBDA cum θ Edd.: om. ΠN (sc. ante tum- perditum) 12 firma N .ald.Frob.1.2: om. $SpVat\theta$, cf. § 2 adn. ut $\Pi N\theta$: ne duce *Weissenbornio Madv. ex 3. 3. 2, fort. recte, sed cf. Hor. Sat. 1. 3. 120, et nota verborum ordinem* egredi CA^7 uel $A^6\theta$ ald.Frob.1.2: egredi posset (posse M^1) πN : egredi hostes *Iac. Gron., quod probat Johnson: egredi obsessi Weissenb.* auderent $CM^1AN\theta$: audirent π poterat $C^xM^1N^4\theta$: poterant ΠN , cf. 27. 17. 4 adn. ad id ipsum N .ald.Frob.1.2: ad ipsum θ : ad id *Rhen.?* 13 ordine ullo $JFrob.2$: lo ordine ΠNK .ald. (cf. c. 2. 15 adn.) primus $\Pi N\theta$ ald.: primum $p^2Frob.2$ direxisset $RMBDAN\theta$: derexisset PC , sed cf. 27. 48. adn. 14 uetus $M^1(an M^3?)A^7N^4\theta$: uectis πB^1N : uectus CM^1B^2 : ptis B post caede (P fol. 368 u. b. l. 25) sequuntur in ΠN uoces *inscribitis (uel-ptis) missisque (c. 37. 9) . . . usque ad (P fol. 385 u. a. 8) omni imperio (29. 1. 24), inde post imperio sequuntur huius loci uoces primorum insequentis . . . usque ad (P fol. 402 r. b. l. 2) auxilium inde (c. 37. 9): error notatus est ab $P^4M^9A^9?$ et A^7N^1 uel N^x on N^4): rectum praebent ord. θ ald.Frob.1.2 et praebuit ut uid. Sp*

- 23 Atque haec tamen hostium iratorum (in morem) ac tum maxime dimicantium iure belli in armatos repugnantes-
 2 que edebantur: foedior alia in urbe trucidatio erat cum turbam feminarum puerorumque imbellem inermem ciues sui caederent et in succensum rogam semianima pleraque inicerent corpora riuique sanguinis flammam orientem restinguerent: postremo ipsi caede miseranda suorum
 3 fatigati cum armis medio incendio se iniecerunt. Iam caedi perpetratae uictores Romani superuenerunt. Ac primo conspectu tam foedae rei mirabundi parumper ob-
 4 puerunt; dein cum aurum argentumque cumulo rerum aliarum interfulgens auiditate ingenii humani rapere ex igni uellent, correpti alii flamma sunt, alii ambusti adflatu uaporis, cum receptus primis urgente ab tergo ingenti turba
 5 non esset. Ita Astapa sine praeda militum ferro ignique absumpta est. Marcius ceteris eius regionis metu in deditionem acceptis uictorem exercitum Carthaginem ad Scipionem reduxit.
- 6 Per eos ipsos dies perfugae a Gadibus uenerunt pollicentes urbem Punicumque praesidium quod in ea urbe

23 1 in morem *Johnson, duce Rossbachio*: furore *H. J. Mueller*: ignorant ΠNθald.Frob.1.2, sequente *Drak.*, sed *durius*; ad locum emendandum (a) post dimicantium add. uis et impetus *Weissenb.* (cum edebant), odium *Madv.* 1886 (cum edebat) (b) post tamen add. caedes ab impetu (uel odio) *M. Mueller* (cum edebatur) duce *Zingerlio* qui caedes edebatur *infra*: alia alii iure belli in armatos repugnantesque (uel -tisq.) A¹N⁴θald.Frob.1.2: pugnantisque (-tesque N) ΠN (xx litteris omissis, cf. 26. 51. 8 adn.) unde pugna uisque coniecit *Gron.* (cum edebat) edebantur M¹A¹N⁴ald.Frob.1.2: edebatur θ: edebā P: edebam CRMDD: edebant C²AN (et u. supra) 2 inermem SpθFrob.2: inermemque ΠN.ald., fort. recte, sed cf. 27. 16. 6 adn. semianima CA¹Nθald.Frob.1.2: semianimi π: semia nimia A 3 caedi PC^xM¹θ: caedis Π²N (ced-) foedae rei N⁴ Edd.: foederi P (cf. 27. 1. 11 adn.): foede π²D^xN: fede (-do C²) CDA obstipuerunt (uel ops-) πN (-stup- BDA⁷θ) 4 interfulgens N⁴ ut s. l. θ Edd.: interfluens ΠN igni PCR: igne R MB DANθ flamma (-ama K) sunt ΠN⁴θ Edd.: flamma Sp u. uid. ab tergo ingenti Sp²N⁴Frob.2: ingenti θald.: om. ΠN (sc. ob -gente | -genti, cf. § 8) 6 urbe ΠN.ald.: om. Sp²θFrob. 2, fort. recte

esset et imperatorem praesidii cum classe prodituros. Mago 7
 ibi ex fuga substiterat, nauibusque in Oceano conlectis
 aliquantum auxiliorum et trans fretum ex Africa ora et
 ex proximis Hispaniae locis per Hannonem praefectum coe-
 gerat. Fide accepta dataque perfugis, et Marcius eo cum 8
 expeditis cohortibus et Laelius cum septem triremibus
 quinqueremi una est missus ut terra marique communi
 consilio rem gererent. ~~4~~

Scipio ipse graui morbo implicitus, grauiore tamen fama 24
 cum ad id quisque quod audierat insita hominibus libidine
 alendi de industria rumores adiceret aliquid, prouinciam
 omnem ac maxime longinqua eius turbauit; apparuitque 2
 quantam excitatura molem uera fuisset clades cum uanus
 rumor tantas procellas exciuisset. Non socii in fide, non
 exercitus in officio mansit. Mandonius et Indibilis, quibus 3
 quia regnum sibi Hispaniae pulsus inde Carthaginensibus
 destinarant animis nihil pro spe contigerat, concitatis 4
 popularibus—Lacetani autem erant—et iuuentute Celtiber-
 orum excita agrum Suessetanum Sedetanumque sociorum
 populi Romani hostiliter depopulati sunt.

Ciuilis alius furor in castris ad Sucronem ortus; octo 5
 ibi milia militum erant, praesidium gentibus quae cis
 Hiberum incolunt impositum. Motae autem eorum mentes 6

6 prodituros θ : *add. esse* Π *N**Edd.*, *sed u.* 27. 38. 5 *adn.* 7 ex
 Africa (africae P^4) ora Π *N*.*ald.Frob.1.2*: africae ore (ope $S\phi$) $S\phi\theta$
 8 perfugis P^4M^1 uel $M^2AN\theta$: periugis π Marcius $\Pi N\theta$: marcus P^1
 expeditis . . . Laelius cum A^7N^4 (*om. cum*) θ *ald.Frob.1.2*: *om.*
 ΠN *haud amplius xxxi litt. ob cum | cum deperditis, cf. §§ 1 et 4 et 26.*
 51. 8 *adn.*

24 1 audierat $P^2CA^5N^4\theta$: audterat (autt- R^2) PR : aut terra M :
 aut erat $BDAN^1$: aut erarat N hominibus $N^4\theta$ *Edd.*: hominum
 ΠN , *forte recte* 3 pro spe πR^2K : pros pe R : prope M : prospere
 ANJ contigerat ΠN *Edd.*: contingebat θ 4 Lacetani $N^4\theta$,
cf. 21. 23. 2 et 21. 60. 3 adn.: lacelani π : laceni AN
 autem erant $\Pi N\theta$: autem erant et llergetes *Heusinger, duce Crevierio*
 III.), *optime (cf. cc. 27. 5 et 34. 4), sed fort. uix necess. cum in c. 26.*
 7 soli Lacetani nominentur. *Cf. etiam 22. 21. 2; 26. 49. 11; Polyb.*
 10. 18. 7 excita $RMBDAN\theta$: exscita PC uel C^1 (-tu $C?$)
 Suessetanum] *sic P e.g. in 25. 34. 6: suesit (-ssit R) annum (-anum*
 $PCA\theta$: antium N : antiorum $?N^2$) $\Pi N\theta$ 6 autem eorum $D\theta$ *Frob.2*:
 eorum autem πN .*ald.*: *malim ipse autem secludere, cf. 27. 34. 3 adn.*

sunt non tum primum cum de uita imperatoris rumores dubii allati sunt, sed iam ante licentia ex diutino, ut fit, otio conlecta, et nonnihil quod in hostico laxius raptō suetis 7 uiuere artiores in pace res erant. Ac primo sermones tantum occulti serebantur: si bellum in prouincia esset, quid sese inter pacatos facere? si debellatum iam et confecta prouincia esset, cur in Italiam non reuehi? Flagitatum quoque stipendium procacius quam ex more et modestia militari erat, et ab custodibus probra in circumeuntes uigilias tribunos iacta, et noctu quidam praedatum in agrum circa pacatum ierant; postremo interdium ac propalam sine com- 9 meatu ab signis abibant. Omnia libidine ac licentia militum nihil instituto aut disciplina militiae aut imperio eorum quod 10 praeerant gerebatur. Forma tamen Romanorum castrorum constabat una ea spe quod tribunos ex contagione furoribus haud expertes seditionis defectionisque rati fore, et iura reddere in principiis sinebant et signum ab eis petebant et 11 in stationes ac uigilias ordine ibant; et ut uim imperii abstulerant, ita speciem dicto parentum ultro sibi imperantes seruabant.

12 Erupit deinde seditio, postquam reprehendere atque in-

6 primum cum ΠN : cum primum θ ald.Frob.1.2 rumores
 hic A^7 uel A^5 : post dubii $C^4 N^4 \theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN 7 prim
 sermones $M^7 A^7 N^4 \theta$ Edd.: primones P (cf. 27. 1. 11 adn.) et P^4
 primores (uel primo res) $\Pi^2 N$: rumores C^4 8 ierant $CM^1 B^2 A$
 θ Edd.: erant πN 9 aut disciplina N^4 ald.: ac disciplina θ Frob.
 2, fort. recte, cf. Cic. De Or. 1. 247 'non minis et ui ac metu': aut dis-
 crimina (-ne $C^x M^1$?) ΠN 10 forma $\pi A^7 N^4$ ut s. l. θ Edd.
 fortuna AN spe quod $\Pi N \theta$ (sed una spe quod K)ald.Frob.1.2: 1
 quod Weissenb., optime (cf. de errore 27. 15. 3): specie quod Freinshei-
 (cf. 27. 8. 14 adn.). Defendi potest lectio codd., si quod cum particip-
 rati iunxit Liuius quasi scripsisset quod rati sunt adeo ut sinerent: for-
 malis aut (quo ipse inclinor) quod in qua mutare aut Weissenborn
 obtemperare et (iura) $A^7 N^4$ ald.Frob.1.2: ut ΠN : sed θ
 signum π (om. et sig. . . . petebant D) $N \theta$: om. Sp (cf. 27. 39. 12 adn
 stationes $Sp^2 \theta$ ald.Frob.1.2: stationem ΠN , cf. 27. 40. 7 adn
 ordine $Sp^2 \theta$ Frob.2: in ordinem ΠN .ald., uix recte: in orbe
 Madv. Em. p. 408 11 sibi ipsi scripsimus: ipsi C^x (an sibi uoluit?) N
 ut s. l. θ ald.Frob.1.2: si im P : si $\Pi^2 (C^?) N$: sibi $M^1 A^5$: sibimet Gros

probare tribunos ea quae fierent et conari obuiam ire et
propalam abnuere furoris eorum se futuros socios senserunt.
Fugatis itaque ex principiis ac post paulo e castris tribunis 13
ad principes seditionis gregarios milites C. Albium Calenum
et C. Atrium Vmbrum delatum omnium consensu imperium
est; qui nequaquam tribuniciis contenti ornamentis, insignia 14
etiam summi imperii, fasces securesque, attractare ausi;
neque eis uenit in mentem suis tergis suis ceruicibus uirgas
illas securesque imminere quas ad metum aliorum praefer-
rent. Mors Scipionis falso credita occaecabat animos, sub 15
cuius uolgatam iam famam non dubitabant totam Hispaniam
arsuram bello: in eo tumultu et sociis pecunias imperari et 16
diripi propinquas urbes posse; et turbatis rebus cum omnia
omnes auderent minus insignia fore quae ipsi fecissent.
Cum alios subinde recentes nuntios non mortis modo sed 25
etiam funeris exspectarent, neque superueniret quisquam
euanesceretque temere ortus rumor, tum primi auctores
requiri coepti; et subtrahente se quoque ut credidisse potius 2
temere quam finxisse rem talem uideri posset, destituti
duces iam sua ipsi insignia et pro uana imagine imperii
quod gererent ueram iustamque mox in se uersuram potes-
tatem horrebant. Stupente ita seditione cum uiuere primo, 3

12 fierent $\Pi N\theta$ Edd.: fieri N^4 13 ex (princ.) *ald.Frob.1.2*
(de e castris cf. c. 2. 5): e K: et J: om. \Pi N Vmbrum $C^4 Sp^2$
 $A^1\theta Frob.2$ (-brium *ald.*): brum ΠN 14 imperii (inp- $P^2 CR$) Π^2
 $N\theta$: peri P neque eis (*uel iis uel hiis*) $N^4\theta ald.Frob.1.2$: nequem
 ΠN , *cf. 27. 40. 7 adn.*: neque M^1 , *probante Madv., sed horum homi-*
num caecitatem depingit Liuius suis (ceru.) $Sp^2 Frob.2$: suisque Π
 $N\theta ald.$, *sed anaphoram commendat loci color; cf. utique 26. 11. 12 adn. (a)*
15 iam $N^4\theta ald.Frob.1.2$: mox ΠN , *fort. recte, et sic malit*
Johnson (iam ex -tam duplicato ortum esse ratus) 16 diripi
 $A^2? N^4$ *ut s. l. \theta Edd.*: diri P , *cf. 27. 1. 11 adn. (et in § 14 sive P*
pro securesque): adiri $\Pi^2 N$, cf. c. 8. 4 adn.

25 2 subtrahente se (-tes e RB) $PRMB^1 D$: subtrahentes se (*om.*
ie N) $CAN^1\theta ald.$: subtrantesse Sp , *unde subirascantes Rhen. Frob.2*
posset πN : possent CSp *ut uid. \theta ald.Frob.1.2* quod ΠN
Edd.: qui id θ : *uerius fuisset quam, sed cf. e.g. 1. 1. 4 maiora rerum*
nitia (u. etiam 1. 9. 13; 8. 7. 18; 9. 45. 5) 3 Stupente Π : stu-
penti θ : stupebant N : stupebati N^1 (*seditioni N^1 ut s. l. \theta*)

mox etiam ualere Scipionem certi auctores adferrent, tribuni
 4 militum septem ab ipso Scipione missi superuenerunt. Ad
 quorum primum aduentum exasperati animi: mox ipsis
 placido sermone permulcentibus notos cum quibus con-
 5 gressi erant, leniti sunt. Circumeuntes enim tentoria
 primo, deinde in principiis praetorioque ubi sermones inter
 se serentium circulos uidissent adloquebantur, percontantes
 magis quae causa irae consternationisque subitae foret quam
 6 factum accusantes. Volgo stipendium non datum ad diem
 iactabatur, et cum eodem tempore quo scelus Iliturgi-
 tanum exstisset post duorum imperatorum duorumque
 exercituum stragem sua uirtute defensum nomen Romanum
 ac retenta prouincia esset, Iliturgitanos poenam noxae
 meritam habere, suis recte factis gratiam qui exsoluat non
 7 esse. Talia querentes aequa orare seque ea relatu-
 ros ad imperatorem respondebant; laetari quod nihil tristius nec
 insanabilius esset; et P. Scipionem deum benignitate et
 rem publicam esse gratiae referendae.
 8 Scipionem, bellis adsuetum, ad seditionum procellas
 rudem, sollicitum habebat res ne aut exercitus peccando
 9 aut ipse puniendo modum excederet. In praesentia, ut
 coepisset, leniter agi placuit et missis circa stipendiarias

3 ab ipso Scipione missi superuenerunt *Sp?θFrob.2*: qui ab ipso
 Scipione sunt π, et sic AN sed sunt missi (*del.* qui *N^x*): qui ab ipso
 Scipione sunt missi superuenerunt (-ere *N⁴*) *N⁴ald.*, fort. recte
 5 enim *C⁴A^xθ*: eum ΠN praetorioque *A¹N⁴θald.Frob.1.2*: prae-
 torio ΠN, cf. 26. 11. 12 adn. (c) percontantes K, cf. 27. 43. 5 adn.
 (-cunct- ΠNJ) 6 Iliturgitanum *Sp?θFrob.2* (*hic ill-*): iliturgi-
 tanorum ΠN.ald. (ill-) duorum imperatorum ΠNθ *Edd.*: om.
Sp (cf. c. 2. 16 adn.), u. c. 28. 9 adn. (et fort. c. 9. 13) gratiam
 (uel -ā) π⁴: gratia PRBD 7 querentes (*sed -tis*) *CM¹AN* (-ti
 sequa AN): quaerentis (-tes *B²K*) PRMBK: querenti D: querenti-
 bus Riemann (cf. de -is et -ib. 27. 2. 8 adn.) deum *A¹N⁴* ut s. l. θ:
 reum P: rerum CRMBDAN benignitate *CB²DANθ*: benigni-
 tate PR(begn-)MB rem publicam *A¹K.ald.Frob.1.2*: rei p̄ (uel
 plene) ΠNJ, uix probabile nisi cum Kochio felicitate addas (rem p. esse
 gratiae ref. facile uelut e.g. 2. 9. 6 et 4. 43. 10 intellegitur; si et Scipio-
 nem sic describi durius uidetur, uel uiuere uel aliquid amplius posi-
 benignitate inserendum erit) 8 seditionum *P⁴C⁴M¹A⁷θ* (-nem
 ΠN)

ciuitates exactoribus stipendii spem propinquam facere; et 10
 edictum subinde propositum ut ad stipendium petendum
 conuenirent Carthaginem, seu carptim partes seu uniuersi
 mallent. Tranquillam seditionem iam per se languescen- 11
 tem repentina quies rebellantium Hispanorum fecit; rēdi-
 erant enim in fines omissio incepto Mandonius et Indibilis,
 postquam uiuere Scipionem allatum est; nec iam erat aut 12
 ciuis aut externus cum quo furorem suum consociarent.
 Omnia circumspectantes [consilia] nihil reliqui habebant 13
 praeter unum tutissimum a malis consiliis receptum, ut im-
 peratoris uel iustae irae uel non desperandae clementiae
 sese committerent: etiam hostibus eum ignouisse cum
 quibus ferro dimicasset: suam seditionem sine uolnere, 14
 sine sanguine fuisse nec ipsam atrocem nec atroci poena
 dignam—ut ingenia humana sunt ad suam cuique leuandam
 culpam nimio plus facunda. Illa dubitatio erat singulaene 15
 cohortes an uniuersi ad stipendium petendum irent. Inclinauit
 sententia, quod tutius censebant, uniuersos ire.

Per eosdem dies quibus haec illi consultabant consilium 26
 de iis Carthagini erat, certabaturque sententiis utrum in 2

9, 10 facere; et θ : faceret et N^4 : fecere ΠN : facere *ald. Frob. 1. 2*
 10 propositum *ald. Frob. 1. 2*: positum $\Pi N\theta$ partes ΠN^x
 (-tems N): per partes *Gron., optime: si displicet Nominatiuus, cum*
Riemanno secludas ut gloss. seu uniuersi $CM^1\theta$: se uniuers (-uersi
 B : -uerse DAN) π 11 iam $N^4\theta$ *Edd.*: om. ΠN quies
 P^xM^1 (*ipse se repingens*) N : quieret $\Pi\theta$ Mandonius $P^xC^4M^1$ *ut*
supra: mandonius P (*et primo* M^1): mandato in ius π^2 , *cf. c. 8. 4*
adm.: mandonii (-io A^x) AN : quid uoluerit C incertum
 13 consilia $\Pi N\theta$: secludere uolebat *Gron., optime, cf. e.g. 7. 14. 6*
 unum tutissimum *ald. Frob. 1. 2*: enim autissimum Sp : non tutissimum
 $\Pi N\theta$, *fort. recte sed sic potius unum receptum neque eum tutissimum ex-*
spectares; cf. non pro unum 30. 10. 20 clementiae sese (se $D\theta$) C
 $M^1DN^4\theta$: clementia esse π (-iae \bar{c} R) 14 poena (uel pena) C
 $M^1AN^1\theta$: poenam πN facunda $A^?N^2$ uel $N^4\theta$ (-iunda ΠN :
 -ienda B): focunda *Duker* 15 singulaene $C^5(C?)M^1$ (-c (uocis
 nec) *pleniore cal. subter notata*) $A^?N^4\theta$: singula nec πN : singulaetne
 P^1 *ut uid. siglo⁷ supra -a- addito et -c delere conatus*

26 1 consilium ΠN *Edd.*: concilium θ (*et sic -io in § 4*)
 Carthagini ΠN , *cf. e.g. 29. 4. 7; 29. 28. 4; 30. 44. 4*: carthagine θ
ut in § 4 PN^4 : -ni N)

auctores tantum seditionis—erant autem ii numero haud plus quam quinque et triginta—animaduertetur, an plurium supplicio uindicanda tam foedi exempli defectio magis quam
 3 seditio esset. Vicit sententia lenior ut unde culpa orta esset ibi poena consisteret: ad multitudinem castigationem satis
 4 esse. Consilio dimisso, ut id actum uideretur, expeditio aduersus Mandonium Indibilemque edicitur exercitui qui Carthagine erat et cibaria dierum aliquot parare iubentur.
 5 Tribunis septem qui et antea Sucronem ad leniendam seditionem ierant obuiam exercitui missis quina nomina principum
 6 seditionis edita sunt, ut eos per idoneos homines benigno uultu ac sermone in hospitium inuitatos sopitosque
 7 uino uincirent. Haud procul iam Carthagine aberant cum ex obuuis auditum postero die omnem exercitum cum M. Silano in Lacetanos proficisci non metu modo omni qui tacitus insidebat animis liberauit eos, sed laetitiam ingentem fecit quod magis habituri solum imperatorem quam ipsi
 8 futuri in potestate eius essent. Sub occasum solis urbem ingressi sunt exercitumque alterum parantem omnia ad iter
 9 uiderunt. Excepti sermonibus de industria compositis—laetum opportunumque aduentum eorum imperatori esse quod sub ipsam profectionem alterius exercitus uenissent—
 10 corpora curant. Ab tribunis sine ullo tumultu auctores seditionis per idoneos homines perducti in hospitia com-

3 culpa orta (opta *P*) esset π^2 : culpa esset orta *AN.ald.*: orta culpa esset θ *Frob.2* (cf. 27. 37. 5 et 29. 3. 10 *adm.*)
 4 ut id Π *NJ*¹ ut s. l. *K Edd.*: ut nichil *N*² uel *N*²: nichil *J* et (cib.) π
N: de *D*: *om. N*²⁰ dierum *A*⁷*N*⁴⁰ *Edd.*: aeorum *PC*: eorum *RMBDAN*
 parare *C*⁴ uel *C*⁸*M*¹ (ut credo) calamo iam paeni
 effracto usus *AN Edd.*: parere π : parari *N*² uel *N*⁴⁰ 5 Sucronem Π *N Edd.*: ad sucronem (uel *sutr-*) θ principum *A*⁷*N*⁴⁰:
 principu *P*: principibu *P*²*B* (-ib; uel -ibus *CRMBDAN*)
 6 inuitatos sopitosque uino *A*⁷*N*⁴⁰ *Edd.*: inuitatosque (-qui *R*) uinc (uno *D*) π *R*², cf. 26. 11. 12 *adm.* (b): uinoque *AN*: uino *N*²
 7 iam Π *N Edd.*: *om. \theta* M. Π *N Aldus*, cf. c. 1. 5: lelio θ : *om. Edd. ante Ald.* modo *A*⁷*N*⁴⁰*ald.Frob.1.2*: *om. \Pi*N, fort. recte*
 9 uenissent θ *ald.Frob.1.2*: euenissent Π *N* curant π *N*¹
 ut s. l. *Sp*²⁰*Frob.2*: curent *AN.ald.* 10 Ab π : a *AN*⁰*

prensi ac uincti sunt. Vigilia quarta impedimenta exercitus 11
 cuius simulabatur iter proficisci coepere: sub lucem signa
 mota, et ad portam retentum agmen custodesque circa
 omnes portas missi ne quis urbe egrederetur. Vocati deinde 12
 ad contionem qui pridie uenerant, ferociter in forum ad
 tribunal imperatoris ut ultro territuri succlamationibus con-
 currunt. Simul et imperator in tribunal escendit et reducti 13
 armati a portis inermi contioni se ab tergo circumfuderunt.
 Tum omnis ferocia concidit et, ut postea fatebantur, nihil 14
 aeque eos terruit quam praeter spem robur et colos imper-
 atoris, quem adfectum uisuros crediderant, uultusque qualem
 ne in acie quidem aiebant meminisse. Sedit tacitus pau- 15
 lisper donec nuntiatum est deductos in forum auctores se-
 ditionis et parata omnia esse. Tum silentio per praeconem 27
 facto ita coepit:

‘Nunquam mihi defuturam orationem qua exercitum
 meum adloquerer credidi, non quo uerba unquam potius 2
 quam res exercuerim, sed quia prope a pueritia in castris
 habitus adsueram militaribus ingeniis: apud uos quemadmo- 3
 dum loquar nec consilium nec oratio suppeditat, quos ne
 quo nomine quidem appellare debeam scio. Ciues? qui a 4
 patria uestra descistis. An milites? qui imperium auspici-
 umque abnuistis, sacramenti religionem rupistis. Hostes?

11 cuius $\Pi N\theta$ ald.: cui $Sp^?Frob.2$, fort. recte urbe π ald.Frob.
 1.2: urbem $AN\theta$, sed cf. 1. 29. 6 et 29 6. 4 adnn. 13 escendit
 $PC(aesc-)R$: ascendit $R^2MBDAN.ald.$, cf. 27. 5. 8 adn.: conscendit
 $Sp^?Frob.2$ a portis $AN\theta$ (ante armati θ , cf. 27. 37. 5 adn.)
 Edd.: a portas π : ad portas CB se] hic π : ante contioni AN
 θ ald.Frob.1.2 14 robur et $CN^4\theta$: roboret BAN : robore PR^2M
 D : robure R : rubore $M^1?$ colos π : color $B^2AN\theta$ ald.Frob.1.2
 adfectum πA^x : affectum $DA^?N^4\theta$: adsuetum A : ad su-
 um N

27 1 ad-(uel al-)loquerer credidi $A^?N^4$ ald Frob.1.2: adidque|
 eretur dedi P : ad id querere dedi π^2 uel $\pi^1(A^?)N$: alloquerer θ :
 om. adl. . . usque ad quam (§ 2) omnia D 2 pueritia P^4CM^1BA
 $N\theta$: peritia π adsueram π ald.: assueueram $AN\theta$ Frob.2
 3 apud $A^xN^4(-ut)\theta$: adut π : ad $P^x C$: aut ut D : ad ut ad $A^?N$: apud
 ad $N^1?$ ne quo $C^2M.ald.$: neque πN : nec quo N^4 ut s. l. θ
 Frob.2

Corpora, ora, uestitum, habitum ciuium adgnosco: facta,
 5 dicta, consilia, animos hostium uideo. Quid enim uos,
 nisi quod Ilergetes et Lacetani, aut optastis aliud aut speras-
 tis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiae
 nobilitatis uiros, duces furoris secuti sunt: uos auspicium et
 imperium ad Vmbrum Atrium et Calenum Albium detulis-
 6 tis. Negate uos id omnes fecisse aut factum uoluisse,
 milites; paucorum eum furorem atque amentiam esse libenter
 credam, negantibus; nec enim ea sunt commissa quae,
 uulgata in omnem exercitum, sine piaculis ingentibus expiari
 possint.

7 'Inuitus ea tamquam uolnera attingo; sed nisi tacta tracta-
 8 taque sanari non possunt. Equidem pulsus Hispania Car-
 thaginiensibus nullum locum tota prouincia nullos homines
 credebam esse ubi uita inuisa esset mea; sic me non solum
 9 aduersus socios gesseram sed etiam aduersus hostes: in
 castris enim meis—quantum opinio fefellit!—fama mortis meae
 10 non accepta solum sed etiam exspectata est. Non quod
 ego uulgari facinus per omnes uelim—equidem si totum
 exercitum meum mortem mihi optasse crederem hic statim
 ante oculos uestros morerer, nec me uita iuuaret inuisa
 11 ciuibus et militibus meis. Sed multitudo omnis sicut natura

4 adgnosco π : agnosco *BDAN θ* 5 et (Lac.) *θ ald.Frob.I.2*
 aut ΠN : ac *Drak. (adn.), aspere (sed et Lac. e.g. in c. 34. 4)*
 Vmbrum *N 2 θ ald.*: umbrium *P 2 CA*: ubrium *RMDN*: ubriu *B*: um-
 brium et imperium ad umbrium *P* (cf. 29. I. 23 *adn.*) 6 possin-
 ΠN *θ ald.Frob.I.2*: possent *Riemann, sed potius interpretandum est* 's-
 talia uulgata sunt (uel sint) . . . non possunt (uel possint)'
 8 nullum locum tota prouincia *A 7 N 4 θ ald.Frob.I.2*: om. ΠN
 inuisa *A 7 uel A 8 N 4 θ* : om. ΠN esset *A 7 N 4 θ* : esset sic ΠN (cf.
 29. 5. 6 *adn.*) 9 en] *hic ΠN : ante quantum *ald.Frob.I.2*: om*
N 4 θ opinio (opp- *J*) ΠN θ : me opinio *Riemann* fam
 mortis *A 7 ?N 4 θ ald.*: famam]ortis *P*: famam sortis π^2 : fama sortis *A*
N exspectata *BN 4* (exp- πN θ *ald.Frob.I.2*): spectata *Sp*
 10 Non *θ ald.Frob.I.2*: uero πN , cf. *fort. c. 25. 13 *adn.**: enim uero *A 7 ?*
 uerum *C 4* , et sic (cum quid pro quod) *Madv. (Em. p. 409) olim*
 meum *N 4 θ ald.Frob.I.2*: om. ΠN statim *CM 4 A 7 ?N 4 θ* : statio π
 me uita *C x AN θ* : multa πR^2 : om. *R* iuuaret *CRMB*
AN θ : tu]uaret *P*

maris per se immobilis est, [et] uenti et aurae cient; ita aut
tranquillum aut procellae in uobis sunt; et causa atque
origo omnis furoris penes auctores est, uos contagione
insanistis; qui mihi ne hodie quidem scire uideamini quo 12
amentiae progressi sitis, quid facinoris in me, quid in patriam
parentesque ac liberos uestros, quid in deos sacramenti testes,
quid aduersus auspicia sub quibus militatis, quid aduersus
morem militiae disciplinamque maiorum, quid aduersus
summi imperii maiestatem ausi sitis.

‘De me ipso taceo—temere potius quam auide credideri- 13
tis, is denique ego sim cuius imperii taedere exercitum mi-
nime mirandum sit—: patria quid de uobis meruerat, quam
cum Mandonio et Indibili consociando consilia prodebatis?
quid populus Romanus, cum imperium ablatum ab tribunis 14
suffragio populi creatis ad homines priuatos detulistis, cum
eo ipso non contenti si pro tribunis illos haberetis, fasces
imperatoris uestri ad eos quibus seruus cui imperarent nun-
quam fuerat, Romanus exercitus detulistis? In praetorio 15
retenderunt Albius et Atrius; classicum apud eos cecinit;
signum ab iis petatum est; sederunt in tribunali P. Scipionis;
victor apparuit; summoto incesserunt; fasces cum securibus
praelati sunt. Lapides pluere et fulmina iaci de caelo et 16
insuetos fetus animalia edere uos portenta esse putatis: hoc
est portentum quod nullis hostiis nullis supplicationibus

11 et (uenti) π(A?): *del. Gron., optime*: ut DA⁷N⁴θald.Frob.1.2,
ed sic (ut . . . cient, ita . . . sunt) *par pari non opponitur*: si et N:
ed Crevier (*sed melius esset at*) uenti P²CDA⁷N⁴θEdd.: ueni
P²RBN (uenientes pro uenti et M) ita aut π²R²Nald.: ita ut
P²R: aut SpN⁴θFrob.2 12 qui ΠN: quin N⁴θald.Frob.1.2
militatis ΠN: militastis Sp²θFrob.2 13 is θEdd.: om. ΠN: his
V⁴ imperii taedere (*uel ted-*) A⁷θ: imperiti tedere N⁴: imperi-
iae dere (-ia edere AN) ΠN 15 P. ΠN: proconsulis A⁷ uel
A⁷θFrob.2: proconsulis P. ald. summoto ΠN: summoti A²N²
el N⁴ ut s. l. θ cum securibus praelati ΠN.ald.: et secures prae-
tae N⁴(*qui cum non delet*)θFrob.2. 16 lapides ΠNθ: lapide
Adv., sed cf. e.g. 40. 19. 2 sanguinem insuetos C⁴M¹?ANθ (-tus
, cf. 30. 36. 8 adn.) animalia C⁴M¹A⁶: animalis ΠN (-les A⁷θ)

sine sanguine eorum qui tantum ausi facinus sunt expiari possit.

- 28 'Atque ego, quamquam nullum scelus rationem habet, tamen, ut in re nefaria, quae mens, quod consilium uestrum
 2 fuerit scire uelim. Regium quondam in praesidium missa
 3 legio interfectis per scelus principibus ciuitatis urbem opu-
 4 lentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota
 5 legio, milia hominum quattuor, in foro Romae securi per-
 6 cussi sunt. Sed illi primum non Atrium Vmbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed D. Vibellium tribu-
 7 num militum secuti sunt, nec cum Pyrrho nec cum Samniti-
 8 bus aut Lucanis, hostibus populi Romani, se coniunxerunt :
 9 uos cum Mandonio et Indibili et consilia communicastis et
 10 arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam
 11 Tuscis ueteribus cultoribus ademptam, Mamertini in Sicilia
 12 Messanam, sic Regium habituri perpetuam sedem erant, nec
 13 populum Romanum nec socios populi Romani ultro lacessi-
 14 turi bello : Sucronemne uos domicilium habituri eratis :
 15 Vbi si uos decedens confecta prouincia imperator relinque-
 16 rem, deum hominumque fidem implorare debebatis quocumque
 17 non redieritis ad coniuges liberosque uestros.
 18 'Sed horum quoque memoriam, sicut patriae meique
 19 eieceritis ex animis uestris : uiam consilii scelerati sed non

16 ausi facinus πθ : facinus ausi AN.ald.Frob.1.2, cf. 29. 3. 10 adn
 sunt N⁴ ut s. l. θald.Frob.1.2 : sint ΠN

28 2 ciuitatis] hic ΠN.ald.Frob.1.2 : ante principibus θ

3 Romae ΠNSp?Frob.2 : om. θald. 4 ducem C⁴ANθ : uicem 1

D. θald. (Decium), cf. Polyb. 1. 7. 7 : om. ΠN cum (Samn.

ΠN.ald. : om. SpθFrob.2 5 et (consilia) Sp?N⁴θFrob.2 : om

ΠN.ald. 6 cultoribus ΠN.ald. : om. SpVatθFrob.2 Messa

nam A⁷?N⁴θ : messenam ΠN(sed siciliam esse nam CRMBDAN)M⁷

mesinam C² Romanum θald.Frob.1.2 : om. ΠN 7 dece

dens PCM¹A⁷N⁴θ Aldus : docendos R : decedens R²MB (desc-D)

discedens AN Edd. ante Ald., sed Scipio uocem propriam de fu

imperii prouincialis de industria usurpat debebatis ΠN.ald.Frob

1.2 : deberetis θ redieritis (-entis D) ΠN, sc. 'rediimus' : re

directis M¹A⁶?N²θald.Frob.1.2, cf. 27. 17. 14 adn. 8 eiecerit

ΠN : eieceratis θ

ad ultimum dementis exsequi uolo; mene uiuo et cetero 9
 incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi,
 cum quo quattuor imperatores quattuor exercitus Cartha-
 giniensium fudi, fugauī, Hispania expuli, uos octo milia
 hominum, minoris certe omnes pretii quam Albius et Atrius
 sunt quibus uos subiecistis, Hispaniam prouinciam populo
 Romano erepturi eratis? Amolior et amoueo nomen meum; 10
 nihil ultra facile creditam mortem meam a uobis uiolatus sim: — 2
 quid? si ego morerer, mecum exspiratura res publica, mecum 11
 casurum imperium populi Romani erat? Ne istuc Iuppiter
 optimus maximus sirit, urbem auspicato dis auctoribus in
 aeternum conditam huic fragili et mortali corpori aequalem
 esse. Flaminio, Paulo, Graccho, Postumio Albino, M. Mar- 12
cello, T. Quintio Crispino, Cn. Fuluio, Scipionibus meis,
 tot tam praeclaris imperatoribus uno bello absumptis super-
 stes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro nunc
 morbo morientibus: meo unius funere elata esset res publica?

9 uno ΠN .ald.: una θ Frob.2, non recte, cf. 27. 16. 16 adn.
 quattuor imperatores $A^1 N^4 \theta$ Edd.: om. ΠN , cf. c. 25. 6 adn.
 fudi $P^4 CN^4 \theta$ Edd.: fugsi P : fugi π^2 : om. $M^1 AN$ Hispania
 $A^6 N^4$ (Isp.) θ Edd.: om. ΠN minoris πSp^0 (-res J)Frob.2: maioris
 $C^4 AN$.ald.: mille minores maioris N^2 ut uid. Atrius Rhen. ex
 Sp^2 Frob.2 (et sic codd. in c. 27. 15): actius Vat : umbrianus ΠN .ald.:
 umber θ 10 a $N^4 \theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN 11 istuc $\pi Sp N^4$ Frob.2:
 istuc N : istud $D \theta$ ald. sirit P : sierit $Sp N^4$: sinit π^2 : siniat AN :
 sinat $A^2 \theta$ ald. dis] cf. 4. 15. 7 adn. et Praef. Tom. I p. xxxiv: diis
 $AN \theta$: dies P : die π^2 (praebet di(s) P e.g. in 26. 30. 9; 30. 12. 12;
 30. 13. 6; 30. 27. 12; 30. 30. 4 et 6: praebet dii(s) in 29. 17. 9 al.: sae-
 rius tamen dei(s), ut in cc. 9. 7; 11. 7; 12. 4; 32. 12; 29. 24. 7; 29.
 35. 13; 30. 21. 9) auctoribus $N^4 \theta$ ald.: ductoribus ΠN
 huic fragili ΠN .ald.: fragili huic θ Frob.2, bene sed minus deictice (et cf.
 7. 37. 5 adn.) 12 Flaminio, Paulo, Graccho Sp ut uid. N^4 (qui fort.
 T. Gr. P. uoluit) θ Frob.2: om. ΠN (cf. 26. 51. 8 adn.): Flaminio, Paulo
 Aemylio, Graccho ald. T. (uel tito) N^4 uel $N^3 \theta$: p. πN : om. C
 Scipionibus $C^2 M^1 B^2 AN \theta$: scipionis π , cf. 27. 2. 8 adn.
 praeclaris (plecl- B : plerl- B^1 : piccl- D) ΠN .ald.: claris $Sp^2 \theta$ Frob.2
 nunc morbo $A^6 N^2$ uel $N^3 \theta$: om. ΠN elata ΠNK .ald.
 Frob.1.2: elati $Sp J$ esset res publica (sed res p. esset) ΠN
 Aldus: populi romani esset respublica $Sp \theta$ Edd. ante Ald. Frob.2
 fort. r. p. supra scripserat aliquis in exemplari Spirensiano ante esset,
 t ordinem Puteani imitaretur)

- 13 Vos ipsi hic in Hispania patre et patruo meo duobus imperatoribus interfectis Septimum Marcium ducem uobis aduersus exsultantes recenti uictoria Poenos delegistis. Et sic loquor tamquam sine duce Hispaniae futurae fuerint:
- 14 M. Silanus eodem iure eodem imperio mecum in prouinciam missus, L. Scipio frater meus et C. Laelius legati, uindices
- 15 maiestatis imperii deessent? Vtrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an causa comparari poterat? Quibus si omnibus superiores essetis, arma contra patriam contra ciues uestros ferretis? Africam Italiae, Carthaginem urbi Romanae imperare uelletis? Quam ob noxam patriae?
- 29 Coriolanum quondam damnatio iniusta, miserum et indignum exsilium ut iret ad oppugnandam patriam impulit; reuocauit tamen a publico parricidio priuata pietas: uos qui
- 2 dolor, quae ira incitauit? Stipendiumne diebus paucis imperatore aegro serius numeratum satis digna causa fuit cur patriae indiceretis bellum, cur ad Ilergetes descisceretis a populo Romano, cur nihil diuinarum humanarumue rerum inuiolatum uobis esset?
- 3 'Insanistis profecto, milites, nec maior in corpus meum uis
- 4 morbi quam in uestras mentes inuasit. Horret animus referre quid crediderint homines, quid sperauerint, quid optauerint: auferat omnia inrita obliuio, si potest: si non,
- 5 utcumque silentium tegat. Non negauerim tristem atrocemque uobis uisam orationem meam: quanto creditis facta ues-

13 ipsi *PN Edd.*: ipsis *N⁴ ut s. l. θ* 15 exercitui an *A^vN⁴*
uel N³θ Edd.: an *N²: iā PC*: iam *RMBDAN* contra (patriam)
C³ uel C⁴A⁷N⁴θ: compinxit π (-pinexit *B²A²N*), unde cum Poenis
 contra *Gron.* urbi *M¹θald.*: urbis *ΠN*, cf. 26. 40. 14 *adn.*

29 1 uos *A⁷N⁴θald.Frob.1.2*: om. *ΠN* dolor quae *A⁷N⁴θald.*
Frob.1.2: dolerae (-ere *RMD*: -orē *C*: -ore *AN*) uitae *ΠN*: dolor
 aut quae *Gron.*, *Puteani erroribus nimis obtemperans* 2 serius
πA⁷N⁴ ut s. l. θ: seria *BDAN* indiceretis *C⁴M²A⁷N(-ritis)θ*:
 incideretis *Π* 4 sperauerint *ΠN.ald.Frob.1.2*: parauerint *θ*
 quid optauerint *ΠN(sed opau-)ald.Frob.1.2*: om. *Spθ*
 si potest *A⁷N²(N²?)θ*: est potest *πR²N*: om. *R*: esse potest *C*: si
 esse potest *C³* 5 meam *ΠN.ald.*: om. *Sp²VatθFrob.2*
 quanto *C³A⁷N² ut s. l. θ*: quanta *ΠN*

tra atrociora esse quam dicta mea? Et me ea quae fecistis pati aequum censetis: uos ne dici quidem omnia aequo animo fertis? Sed ne ea quidem ipsa ultra exprobrabuntur. Vtinam tam facile uos obliuiscamini eorum quam ego obliuiscar! Itaque quod ad uniuersos uos attinet, si erroris paenitet, satis superque poenarum habeo: Albius Calenus et Atrius Vmber et ceteri nefariae seditionis auctores sanguine luent quod admiserunt. Vobis supplicii eorum spectaculum non modo non acerbum sed laetum etiam, si sana mens rediit, debet esse; de nullis enim quam de uobis infestius aut inimicius consuluerunt.'

Vix finem dicendi fecerat cum ex praeparato simul omnium rerum terror oculis auribusque est offusus. Exercitus, qui corona contionem circumdederat, gladiis ad scuta concreuit; praeconis audita uox citantis nomina damnatorum in consilio; nudi in medium protrahebantur et simul omnis apparatus supplicii expromebatur. Deligati ad palum uirgisque aesi et securi percussi, adeo torpentibus metu qui aderant non modo ferocior uox aduersus atrocitatem poenae sed et gemitus quidem exaudiretur. Tracti inde de medio omnes, purgatoque loco citati milites nominatim apud tribunos militum in uerba P. Scipionis iurarunt stipendiumque id nomen singulis persolutum est. Hunc finem exitumque editio militum coepta apud Sucronem habuit.

5 me ea quae fecistis pati aequum censetis *Sp? A⁷θald.Frob.2 (sed n. ea θald.)*: me ea (mea *RMBD*) quae fecistis Π(*A?*), *xviii fere feretis omissis, cf. 26. 51. 8 adn.*: ea omnia quidem quae fecistis *N, quo mee quam scitis patientie cum censetis add. in marg. N⁴*
 fertis Π*N*: feretis *A⁷N⁴θald.Frob.1.2*: ferretis *ed. Par. 1573*
 8 infestius *CM¹ANθ*: infestitis π inimicius *ald.Frob.2*: inicius (*uel -iti-*) π, *cf. 27. 1. 11 adn.*: iniquius *CAN, fort. recte, Cic. Verr. II. 5. 144*: immitius θ 9 rerum Π*NSp?Frob.2*: n. θald. 10 consilio π*N*: concilio *Aθ, cf. 27. 35. 4 adn.*
 12 omnes Π*Nθ*: exanimis *Alan, sed cum Polybius (II. 30. 3) ddat αικισθέρτες, conicit Johnson post lineam tracti . . . medio alteram ueam e.g. (trunci et inanimi) uel sim. ante uocem omnes excidisse (cf. 6. 16 adn.) Quam arte Liius Polybium hic sequatur ex capite toto I. 30) apparet* est Π*N.ald.*: om. θ*Frob.2*

- 30 Per idem tempus ad Baetim fluuium Hanno praefectus
 Magonis missus a Gadibus cum parua manu Afrorum,
 mercede Hispanos sollicitando ad quattuor milia iuuenum
 2 armauit. Castris deinde exutus ab L. Marcio, maxima parte
 militum inter tumultum captorum castrorum, quibusdam
 etiam in fuga amissis, palatos persequente equite, cum paucis
 ipse effugit.
- 3 Dum haec ad Baetim fluuium geruntur, Laelius interim
 freto in Oceanum euectus ad Carteiam classe accessit. Vrbs
 ea in ora Oceani sita est, ubi primum e faucibus angustis
 4 panditur mare. Gades sine certamine per prodicionem reci-
 piendi, ultro qui eam rem pollicerentur in castra Romana
 uenientibus, spes, sicut ante dictum est, fuerat. Sed patefacta
 immatura proditio est, comprehensosque omnes Mago Adher-
 5 bali praetori Carthaginem deuehentos tradit. Adherbal
 coniuratis in quinqueremem impositis praemissaque ea, quia
 tardior quam triremis erat, ipse cum octo triremibus modico
 6 interuallo sequitur. Iam fretum intrabat quinqueremis
 cum Laelius et ipse in quinqueremi ex portu Carteiae
 sequentibus septem triremibus euectus in Adherbalem ac
 triremes inuehitur, quinqueremem satis credens deprensam
 rapido in freto in aduersum aestum reciprocari non posse
 7 Poenus in re subita parumper incertus trepidauit utrum

30 1 Magonis ΠN: a magone *A⁶ald.Frob.1.2* sollicitando (ald.: sollicitandos ΠN quattuor milia (uel ∞ ∞ ∞ ∞) *PCA^vθ*
 XL M: XXXX RB: XL (uel plene) DAN 2 captorum ΠN.ald
Frob.1.2: om. θ effugit ΠN: fugit θ 3 Carteiam] u. § 4
 4 per prodicionem *Sigonius*: per ditionem *Sp*: per ditionem
 ΠN⁰ald.: prodicione *Frob.2* Sed *N⁴ald.Frob.1.2: om. ΠN*
 comprehensosque (uel comp-) π, cf. 26. 27. 7 adn.: comprehensosque
 ANθ 5 triremis ΠNθ: triremes olim *Madv.* (1863) 6 e:
A^vθ: e *Frob.2: om. ΠN.ald.* Carteiae C: carpeiae (-ie AN
 πN: carcheie θ: caritie *N² uel N¹* (qui in § 3 cartiam praebet). *Rect*
 cartei- praebent ΠN in § 3 et in c. 31. 1 (carchei- θ utrobique) a
 triremes *N⁴ald.Frob.1.2: om. ΠN* (u. adn. sq.) quinqueremer
C²A^v?N²θ: quinqueremes ΠN, cf. 27. 17. 1 adn. deprensam
 πA²N (-prehens- Aθ), cf. § 4 (et 26. 27. 7 adn.) 7 trepidauit
 ΠN.ald.Frob.1.2: trepidabat θ

quinqueremem sequeretur an in hostes rostra conuerteret. Ipsa cunctatio facultatem detractandae pugnae ademit; iam 8 enim sub ictu teli erant et undique instabant hostes. Aestus quoque arbitrium moderandi naues ademerat; neque erat nauali pugna similis, quippe ubi nihil uoluntarium, nihil artis aut consilii esset. Vna natura freti aestusque totius certaminis 9 potens suis, alienis nauibus nequiquam remigio in contrarium tendentes inuehebat; et fugientem nauem uideres, uertice retro intortam uictoribus inlatam, et sequentem, si in contrarium tractum incidisset maris, fugientis modo sese uertentem. Iam in ipsa pugna haec cum infesta rostro pete- 10 ret hostium nauem, obliqua ipsa ictum alterius rostri accipiebat: illa cum transuersa obiceretur hosti, repente intorta in portam circumagebatur. Cum inter triremes fortuna regente 11 princeps proelium misceretur, quinqueremis Romana seu ponere tenacior seu pluribus remorum ordinibus scindentibus uertices cum facilius regeretur, duas triremes suppressit, minus, praelata impetu, lateris alterius remos detersit; cete- 12 rasque quas indepta esset mulcasset, ni cum reliquis quinque nauibus Adherbal uelis in Africam transmisisset.

Laelius uictor Carteiam reuectus. Auditis quae acta Ga- 31
libus erant—patefactam prodicionem coniuratosque missos

7 in (hostes) $B^2N^4ald.Frob.I.2$: om. ΠN 8 detract- AN
 $rob.2$ (-trect- $\pi\thetaald.$), cf. 27. 2. 5 *adn.* ademit $A^?N^4$ ut s. l.
: adiecit ΠN teli $P^2CM^1B^1AN\theta$: teh P : telib RD (hic te
bant): teli h MB Aestus $C^2M^1AN\theta$: aestum π (cf. 27. 40.
adn.): actum P^2 ut uid. pugna (similis) $Frob.I.2$: pugnae
 $N\thetaald.$ 9 Vna natura $\thetaald.$: unatura P , cf. 27. 1. 11 *adn.: ut
natura Π^2N potens $CRMBDAN\theta$: pontens P et (fugien-
m) ΠNJ : ut $A^1N^4K.ald.Frob.I.2$ nauem $\Pi N\thetaald.$: om. $Frob.2$
intortam $C^2A^2N^4\theta$: in portam (-tum M^1) π : inpositum AN
mp-), qui tamen retro ante uertice praebent, nec mutat hunc ordinem N^4
uictoribus ΠN *Iac. Gron.*: uictoricibus N^4 ut s. l. θ *Edd. ad Gron.*
auertentem θ *Edd.*: aduertentem ΠN 10 infesta ΠN : infesto
ald.Frob.I.2, fort. recte obliqua π^1N : obliquam P , cf. 26. 40.
adn. repente $C\theta$: repecente N^2 : repetenti πN cir-
cumagebatur $A^7\thetaald.$: cir πN (*i.e.* circum inter): circa A : circa aieba-
r N^2 (non N^4)*

31 I Carteiam] u. c. 30. 6 *adn.* reuectus. Auditis] sic interpunxi-
us. De ellipsi ('a Laelio') post auditis cf. 21. 63. 15 (ubi subauditur
'Flaminio')

- 2 Carthaginem, spem ad irritum redactam qua uenissent—nuntiis ad L. Marcium missis nisi si terere frustra tempus sedendo ad Gades uellent redeundum ad imperatorem esse, adsentiente Marcio paucos post dies ambo Carthaginem rediere.
- 3 Ad quorum discessum non respirauit modo Mago cum terra marique ancipiti metu urgeretur, sed etiam audita rebellione Ilergetum spem reciperae Hispaniae nactus nuntios
- 4 Carthaginem ad senatum mittit qui simul seditionem ciuilem in castris Romanis simul defectionem sociorum in maius uerbis extollentes hortentur ut auxilia mitterent quibus traditum a patribus imperium Hispaniae repeti posset.
- 5 Mandonius et Indibilis in fines regressi paulisper dum quidnam de seditione statueretur scirent suspensi quieuerunt, si ciuium errori ignosceretur non diffidentes sibi quoque ignosci posse. Postquam uulgata est atrocitas supplicii suam quoque noxam pari poena aestimatam rati, uocatis rursus ad
- 7 arma popularibus contractisque quae ante habuerant auxiliis, in Sedetanum agrum, ubi principio defectionis statiuam habuerant, cum uiginti milibus peditum duobus milibus equitum et quingentis transcenderunt.
- 32 Scipio cum fide soluendi pariter omnibus noxiis innoxisque stipendii tum uoltu ac sermone in omnes placato facile

1 spem ad irritum (uel irr-) redactam ΠN .ald. : spem innum redacta
Sp: spe in irritum redacta $N^x(?N^4)\theta$ Frob.2 2 nisi si ΠN (cf. 26.
 3. 3): nisi N^4 J.ald.Frob.1.2: ne K 3 reciperae] u. 29. 30.
 7 adn. nactus πN , cf. 27. 28. 2 adn.: nactus $CDA^7N^4\theta$
 mittit] hic ΠN .ald. : ante ad θ Frob.2, cf. 27. 37. 5 adn. 4 hor-
 tentur ΠN , cf. 27. 17. 14 adn. et Liui libri II ed. Cantab. App. II, § 3
 B(3): hortarentur $M^4\theta$ (et sic uoluit N^4 -ta- post hor- inserens)ald.
 Frob.1.2 5 quieuerunt $P^4?CAN\theta$: quieueuerunt P (cf. 27. 44
 1 adn.): qui euenerunt $RMBD$ (euue- D) non $N^1\theta$ ald.: ne ΠN
 (u. sq.) posse $P^x C^x AN\theta$ ald.: posset π , cf. 29. 2. 2
 6 pari $\Pi N^4\theta$ ald.Frob.1.2: del. P^2 : om. N 7 quae ante πR^2N
Sp? θ Frob.2: quante P^3 uel P^4R : etiam quae ante ald. Sedeta-
 num $N^4\theta$ (ut in c. 24. 4 P): setanum ΠN peditum duobus
 milibus $A^7N^4\theta$ Edd.: om. ΠN (cf. 26. 51. 8 adn.) transcenderunt
 $CMBDAN^4$ (trasc- N) θ (transt- PR)

32 1 fide *Sp* ut uid. θ ald. : fidei ΠN : fide sui $N^2?$ (quid uoluerit in certum) soluendi . . . stipendii tum *Sp*?Frob.2 et (sine tum) A^v :
 θ : soluendi . . . stipendi (estip- P) tum P^1 : soluendi (-de CA
 . . . stipendium Π^2N : soluendi . . . stipendii tum- N^2 (sed tumulti pro tum uoltu): soluendis . . . stipendiis ald. : soluendo . . . stipendii tum Gron.

reconciliatis militum animis, priusquam castra ab Cartha- 2
 gine moueret contione aduocata multis uerbis in perfidiam
 rebellantium regulatorum inuectus, nequaquam eodem animo 3
 se ire professus est ad uindicandum id scelus quo ciuilem
 errorem nuper sanauerit. tum se haud secus quam uiscera 4
 secantem sua cum gemitu et lacrimis triginta hominum
 capitibus expiasset octo milium seu imprudentiam seu noxam:
 nunc laeto et erecto animo ad caedem Ilergetum ire. non 5
 enim eos neque natos in eadem terra nec ulla secum socie-
 tate iunctos esse; eam quae sola fuerit fidei atque amicitiae
 ipsos per scelus rupisse. in exercitu suo se, praeterquam 6
 quod omnes ciues aut socios Latinique nominis uideat, etiam
 non moueri quod nemo fere sit miles qui non aut a patruo
 uo Cn. Scipione, qui primus Romani nominis in eam pro-
 uinciam uenerit, aut a patre consule aut a se sit ex Italia
 ductus. Scipionum nomini auspiciisque omnes aduetos, 7
 quos secum in patriam ad meritum triumphum deducere
 uelit, quos consulatum petenti uelut si omnium communis
 gatur honos adfuturos speret.

Quod ad expeditionem attineat quae instet, immemorem 8
 esse rerum suarum gestarum qui id bellum ducat. Magonis
 Hercule sibi qui extra orbem terrarum in circumfusam Oceano
 insulam cum paucis perfugerit nauibus maiorem curam esse

3 nequaquam *C⁴AN⁰Edd.*: nequam π 5 fuerit $\pi N^4 \theta$ *Frob. 2*,
 § 3 sanauerit et 27. 17. 14 *adn.*: fuerat *AN.ald.* fidei atque
 amicitiae ΠN : fidem atque amicitiam *N⁴ θ ald.Frob. 1.2* 6 non *A⁷*
A²Aldus: non ex Italia Π (*om. ex C*)*N⁰*. Cf. de uocibus praee-
 mptis c. 37. 1 et 29. 5. 6 *adnn.* a (patruo) *C¹M¹N⁴ θ* : *om. ΠN*
 a se ΠN *Aldus*: a se ipso *Edd. ante Ald.*: ipso θ
 auspiciisque *AN.ald.Frob. 1.2*: auspiciis $\pi Sp\theta$, uix recte (cf. de -que
 perditio 26. 11. 12 *adn.* (c)) 8 post expeditionem add. eam *Sp?*
 θ *Frob. 2* et sic malit *Johnson*: ignorant ΠN attineat quae (uel
 ue) πN^4 ut s. l. θ *ald.Frob. 1.2*: attinet atque *AN* instet im-
 memorem *N⁴*(qui instatum tamen ut s. l. reliquit) θ : institum memorem
 : instatum memorem $\Pi^2 N$: hispanie statum immemorem *A⁵?*
 id $\pi N \theta$ *Frob. 2* (qui bellum id *ald.*): qui ad C: qua ad *C³*: quid *D*
 circumfusam (-flusam *P*) . . . insulam (-la *D*) cum $\Pi^2 N$
ald.Frob. 1.2: circumfusum . . . insula quo θ (et add. ut s. l. quo pro cum
 im *N⁴*)

9 quam Ilergetum ; quippe illic et ducem Carthaginensem et
 quantumcumque Punicum praesidium esse, hic latrones
 latronumque duces, quibus ut ad populandos finitimorum
 agros tectaque urenda et rapienda pecora aliqua uis sit, ita
 in acie ac signis conlatis nullam esse ; magis uelocitate ad
 10 fugam quam armis fretos pugnuros esse. itaque non quod
 ullum inde periculum aut semen maioris belli uideat, ideo se
 priusquam prouincia decedat opprimendos Ilergetes duxisse,
 11 sed primum ne impunita tam scelerata defectio esset, deinde
 ne quis in prouincia simul uirtute tanta et felicitate perdo-
 12 mita relictus hostis dici posset. proinde dis bene iuuantibus
 sequerentur, non tam ad bellum gerendum—neque enim
 cum pari hoste certamen esse—quam ad expetendas ab
 hominibus scelestis poenas.

33 Ab hac oratione dimissos ad iter se comparare in diem
 posterum iubet profectusque decimis castris peruenit ad Hi-
 berum flumen. Inde superato amni die quarto in conspectu
 2 hostium posuit castra. Campus ante montibus circa saeptus
 erat. In eam uallem Scipio cum pecora rapta pleraque ex
 ipsorum hostium agris propelli ad inritandam feritatem bar-
 3 barorum iussisset, uelites subsidio misit, a quibus ubi per
 procursionem commissa pugna esset Laelium cum equitatu
 4 impetum ex occulto facere iubet. Mons opportune promi-
 nens equitum insidias texit nec ulla mora pugnae facta est.
 Hispani in conspecta procul pecora, uelites in Hispanos
 5 praeda occupatos incurrere. Primo missilibus territauere
 deinde missis leuibus telis, quae inritare magis quam de

9 duces *θald.Frob.1.2* : duces esse ΠN, cf. *fort. c. 18. 7 et 27. 26. 10 admn.* ut *A⁸N⁴θEdd.* : om. ΠN 11 simul ΠNθEdd.] *fort et post simul excidit* posset ΠNK.ald.Frob.1.2 : possit J

12 dis, cf. c. 28. 11 *adm.* : deis πN : de his D : diis θ tam N⁴
Edd. : iam ΠN expetendas ΠNθ : expectandas N⁵ (certe non N⁴)

33 1 decimis A⁷N⁴θ : decumis πN (ut Π in 27. 32. 11) : decimus I
 amni πθ : amne AN : anni D 2 ipsorum N⁴θald.Frob
 1.2 : om. ΠN feritatem ΠNSp[?]θFrob.2 : ferocitatem ald.

4 texit CA⁷?N³θEdd. : nexit PRM : nec sit BD : nec texit sit AI
 5 missis SpA⁷N²θFrob.2 : emissis ΠN.ald. leuibus A
 N⁴θald.Frob.1.2 : legibus πN² : legionibus CM¹B²N : om. Sp?
 telis SpA⁷N² uel N⁴θEdd. : uelis πN : uel D : uerlis ?P⁴

cernere pugnam poterant, gladios nudant et conlato pede
res coepta geri est; ancepsque pedestre certamen erat ni
equites superuenissent. Neque ex aduerso tantum inlati 6
obuios obtriuere, sed circumuecti etiam quidam per infima
cliui ab tergo se ut plerosque intercluderent obiecerunt,
maiorque caedes fuit quam quantam edere leuia per excu-
siones proelia solent.

Ira magis accensa aduerso proelio barbaris est quam 7
imminuti animi. Itaque ne percussi uiderentur prima luce
postero die in aciem processere. Non capiebat omnes 8
copias angusta, sicut ante dictum est, ualles; duae ferme
peditum partes omnis equitatus in aciem descendit: quod
obliquum peditum erat obliquo constituerunt colle. Scipio 9
pro se esse loci angustias ratus et quod in arto pugna
Romano aptior quam Hispano militi futura uidebatur et
quod in eum locum detracta hostium acies esset qui non
omnem multitudinem eorum caperet, nouo etiam consilio
dicit animum; equitem nec se posse circumdare cornibus 10
in tam angusto spatio, et hosti, quem cum pedite deduxisset
inutilem fore. Itaque imperat Laelio ut per colles quam 11
occultissimo itinere circumducat equites segregetque quan-
tum possit equestrem a pedestri pugnam: ipse omnia signa 12

ellips

5 post conlato om. pede . . . ancepsque ob $\delta\mu$. ΠN (fort. ii lineas):
supplent $A^1 N^4$ (sed iam pede ex pedestre emendauerat N^2 : add. N^4
s. . . pedestre) θ ald. *Frob.* 1.2 (sed anceps ald.: ancepsque *Frob.* 2),
26. 51. 8 adn. ni $P^1 C\theta$ *Frob.* 2: nisi ΠN .ald. 6 infima
cliui $A^6 N^4 \theta$: infime (uel -mae) leui π : infima et leuia AN
obiecerunt πM^1 (-cer M) *N*.ald.: obiecere θ (obic- J) *Frob.* 2
percussi $Sp^2 A^7 \theta$ *Frob.* 2: pulsus ΠN .ald., cf. 27. 1. 11 adn.
ualles π : uallis $C^3 M^1 AN\theta$. De *Nom. forma u. sis Liui lib. II ed.*
antab. ad c. 21. 2 omnis ΠN : et omnis $A^2 \theta$ *Edd. ante Gron., sed*
Asyndeto cf. c. 40. 2 adn. constituerunt ΠN (sc. 'barbari') ald.:
constiterunt $M^3 Sp^2 \theta$ *Frob.* 2, cf. cc. 15. 10 et 39. 4 9 detracta
 M^1 uel $M^2 AN\theta$: detractata π 10 equitem Sp ut uid. $N^2 \theta$
add.: equidem (uel aeq-) ΠN nec se posse $Sp^2 N^4$ *Frob.* 2: esse
posse ΠN : nec posse $A^1 \theta$ ald. deduxisset P (-iset) $C\theta$ *Frob.* 2:
luxisset $RMBDAN$.ald. 11 possit $AN\theta$ ald. *Frob.* 1.2: posset π
a $P^2 CB^1 AN\theta$: ad π , cf. § 13 et 27. 25. 12 adn.: ab *Alschefski*
ort. uix recte, nam cf. e.g. seruus a pedibus) pugnam πN :
signa $CM^3 A^2 \theta$ ald. *Frob.* 1.2, cf. c. 39. 6 adn.

- peditum in hostes uertit; quattuor cohortes in fronte statuit
 13 quia latius pandere aciem non poterat. Moram pugnandi
 nullam fecit ut ipso certamine auerteret ab conspectu
 transeuntium per colles equitum; neque ante circumductos
 sensere quam tumultum equestris pugnae ab tergo accepere.
 14 Ita duo diuersa proelia erant; duae peditum acies, duo
 equitatus per longitudinem campi, quia misceri ex genere
 utroque proelium angustiae non patiebantur, pugnabant.
 15 Hispanorum cum neque pedes equiti neque eques pediti
 auxilio esset, pedes fiducia equitis temere commissus campo
 caederetur, eques circumuentus nec peditem a fronte—iam
 enim stratae pedestres copiae erant—nec ab tergo equitem
 sustineret, et ipsi cum diu in orbem sese stantibus equis
 defendissent ad unum omnes caesi sunt, nec quisquam
 peditum equitumue superfuit qui in ualle pugnauerunt.
 16 Tertia pars, quae in colle ad spectaculum magis tutum
 quam ad partem pugnae capessendam steterat, et locum et
 17 tempus ad fugiendum habuit. Inter eos et reguli ipsi
 fugerunt priusquam tota circumueniretur acies inter tumultum
 elapsi.
 34 Castra eodem die Hispanorum, praeter ceteram praedam
 2 cum tribus ferme milibus hominum capiuntur. Roman

12 in (hostes) ΠN .ald.Frob.1.2: ad θ 13 ab (conspectu
 Gron., cf. 30. 9. 11 adn.: a $CD^x A^x N^2$ uel $N^4\theta$: ad πN (conspectum AN)
 cf. § 11 adn. equitum (aeq- D) $\Pi N\theta$ (-tatum N^2) neque ante Γ
 N .ald.: nec ante θ Frob.2 sensere $P^4 N^2\theta$ ald.Frob.1.2: censer
 P : cernere $\Pi^2 N$ accepere $PCN^2\theta$: acciperet (accep- R) $R^2\Delta$
 $BDAN$ 14 diuersa $N^4\theta$ ald.Frob.1.2, *hic proprie, nam per long*
campi (i.e. per ima uallis) pedites equitesque Hispani in diuersa pugna
bant: om. ΠN 15 pedes $P^x\theta$ ald.Frob.1.2: pedites ΠN nequ
 eques $P^2 CM^2$ uel $M^7 A^6$ (qui acies post Hispanorum add.) N^4 ald.
 nec eques Frob.2: neque acies $RMB\Delta N$: neques P , cf. 27. 1. 11 adn.
 16 capessendam $C^2 AN$ Edd.: cap-(comp- J)escendam θ
 capessendae π (sed -da est et erat $RMB\Delta$: -dae steterat M^2)
 17 reguli $CM^3 B^2 AN\theta$: recli (ret- D) π fugerunt $\pi N\theta$ (-gierun
 K): fuerunt *F. Leo, frustra*
 34 1 ceteram $Sp^2\theta$: am P : reliquam $\Pi^2 N$.ald. (sed scripserat reliqu
 supra am P^2 , a- *Puteani non deleto*)

ociique ad mille et ducenti in eo proelio ceciderunt; vulnerata amplius tria milia hominum. Minus cruenta victoria fuisset si patientiore campo et ad fugam capessendam facili foret pugnatum.

Indibilis abiectis belli consiliis nihil tutius in adflictis rebus experta fide et clementia Scipionis ratus, Mandonium patrem ad eum mittit; qui aduolutus genibus fatalem abiem temporis eius accusat cum uelut contagione quadam pestifera non Ilergetes modo et Lacetani sed castra quoque Romana insanierint. suam quidem et fratris et reliquorum popularium eam condicionem esse ut aut, si ita uideatur, reddant spiritum P. Scipioni ab eodem illo acceptum, aut seruari bis uni debitam uitam pro eo in perpetuum debeant. antea in causa sua fiduciam sibi fuisse nondum experta clementia eius: nunc contra nullam in causa, omnem in misericordia uictoris spem positam habere. Mos uetustus erat Romanis, cum quo nec foedere nec quis legibus iungeretur amicitia, non prius imperio in eum inquam pacatum uti quam omnia diuina humanaque dedidisset, obsides accepti, arma adempta, praesidia urbibus reposita forent. Scipio multis inuectus in praesentem Mandonium absentemque Indibilem uerbis, illos quidem

a et ducenti in *scripsimus ut monuerat Walters*: ducenti in C: centii π (*R² et R² in ras.*): ducenti *P^xM¹uel M⁴AN*: et ducenti θ , *sed de Nominatiuo cf. 22. 41. 2 adn. et e.g. 26. 10. 5; 27. 16; 28. 36. 13; 29. 21. 12; 29. 36. 5* tria milia (*uel* ∞) *PCA²\theta*: xxx *RMBDAN* 2 *facili \thetaald.*: facile ΠN pugnatum *A⁷N⁴\theta*: purgatum $\Pi(A?)N$ 3 in Π^1 *uel* Π^2N *cf.*: *om. PSp\thetaFrob.2. cf. 26. 13. 7 adn.* 4 *aduolutus C²M³A* *l.*: *aduolutum \pi, cf. 27. 40. 7 adn.* quoque ΠN . *ald.Frob.1.2*: *l. Sp²\theta* 5 *eodem \pi A⁵\theta*: *om. AN* bis uni *A⁵?N⁴\thetaald.* *l. b.1.2*: *bus uni (sed seruatiibus) Sp*: *bisunt (ut uid.) P*: *om. \Pi²N* *debitam uitam \Pi N.ald.Frob.1.2*: *deuitam Sp*: *debitam J*: *ditum K Rhen.* 6 *positam \Pi N.ald.*: *repositam Sp?N⁴\theta* *l. b.2* 7 *foedere P⁴A⁰\thetaald.Frob.1.2*: *toedere \pi N*: *fededere N⁶* (*et federe uoluit*) *iungeretur \Pi N Sp\theta* (*-rentur Vat ald.*) *didisset ald.Frob.1.2*: *dedidisset \Pi N\theta*

merito perisse ipsorum maleficio ait, uicturos suo atque
 9 populi Romani beneficio. ceterum se neque arma iis ademp-
 turum (neque obsides imperatorum)—quippe ea pignera
 timentium rebellionem esse: se libera arma relinquere,
 solutos animos—neque [se] in obsides innoxios sed in ipsos,
 10 si defecerint, saeuiturum, nec ab inermi sed ab armato hoste
 poenas expetiturum. utramque fortunam expertis permittere
 sese utrum propitios an iratos habere Romanos mallent.
 11 Ita dimissus Mandonius pecunia tantummodo imperata ex
 12 qua stipendium militi praestari posset. Ipse Marcio in
 ulteriorem Hispaniam praemisso, Silano Tarraconem remisso
 paucos moratus dies dum imperatam pecuniam Iltergetes
 pernumerarent, cum expeditis Marcium iam adpropinquan-
 tem Oceano adsequitur.

35 Incohata res iam ante de Masinissa aliis atque aliis de
 causis dilata erat, quod Numida cum ipso utique congredi

8 ipsorum $\pi B^2 N\theta$: suo ipsorum *Duker, non necess.* om. C ait
 . . . beneficio: om. B ipsorum . . . beneficio: *supplet B²* suc
 atque (ac K) $A^7 N^4 \theta$ Edd.: suumque πB^2 : suumque P^2 ? ('suoque P^4
teste Luchsio): suoque $A^? N$ 9 post ceterum om. ΠN se . . .
 adempturum, cf. 26. 51. 8 adn.: *supplet $A^7 N^4 \theta$ ald. Frob. I. 2*
 neque obsides imperatorum *Weissenb., xxiii litt. supplens, cf. 26. 6*
 16 adn.: om. $\Pi N \theta$ Edd. uet. pignera ΠNK (-nora J), u
 2. 1. 5 adn. se (sed K) libera *Sp? $A^7 N^4 \theta$ Frob. 2*: tiberim ΠN (*des*
u. infra): libet C^3 : se libere *ald.* solutos animos $A^7 N^4 \theta$: so
 lutus (cf. 30. 36. 8) enimos (enim hos $A^? N$) ΠN : solutos enim omne
 animos $A^5?$: solutos C^2 : solutosque metu animos *ald. Frob. I. 2*
 neque se $\Pi N \theta$: se *seclusimus, ut ex praec. clausula in marg. delapsun*
tum loco non suo restitutum (cf. 27. 2. 6 adn.). Cf. etiam (de se) 27. 3⁸
 5 adn. 10 ab inermi $A^6 N^4 \theta$: inermis π : inermi AN a
 (armato) $\Pi^2 N \theta$: om. P expetiturum. utramque fortunam ex
 pertis $A^7 N^4 \theta$ ald. Frob. I. 2: expertis π , cf. § 12: expeti AN
 mallent $\Pi N \theta$: malint C. F. W. Müller, quod et ipse praetulissem (cf.
 27. 17. 14 adn.), nisi licuisset interpretari 'experti utrumque, utrum
 maletis?' 11 stipendium $A^7 N^4 \theta$ ald. Frob. I. 2: praesidium ΠN
 residuum Gron. dubitanter, sed corruptela orta est a prae- (ex uo
 praestari) praesumpto, cf. 29. 5. 6 adn. 12 Silano Tarraconem
 remisso $A^6? N^4 \theta$ (uariante orthogr.): om. ΠN , cf. §§ 9 et 10 et 26. 51.
 adn.

35 1 Incohata PRJ, cf. e.g. 2. 48. 1 et 30. 16. 1 et Mon. Anc. § 20
 incoata C: inchoata $C^2 R^2 MBDANK$ (ut π in 29. 23. 3)

cipione uolebat atque eius dextra fidem sancire; ea tum
 ineris tam longi ac tam deuii causa Scipioni fuit. Masinissa 2
 um Gadibus esset, certior aduentare eum a Marcio factus,
 ausando corrumpi equos inclusos in insula penuriamque
 mnum rerum et facere ceteris et ipsos sentire, ad hoc
 quitem marcescere desidia, (Magonem) perpulit ut se 3
 aicere in continentem ad depopulandos proximos Hispaniae
 gros pateretur. Transgressus tres principes Numidarum 4
 raemittit ad tempus locumque conloquio statuendum.
 uos pro obsidibus retineri ab Scipione iubet: remisso
 rtio qui quo iussus erat adduceret Masinissam, cum
 uicis in conloquium uenerunt. Ceperat iam ante Numi- 5
 am ex fama rerum gestarum admiratio uiri, substituerat
 ue animo speciem quoque corporis amplam ac magnificam;
 eterum maior praesentis ueneratio cepit, et praeterquam 6
 iod suapte natura multa maiestas inerat, adornabat pro-
 issa caesaries habitusque corporis non cultus munditiis
 d uirilil uere ac militaris, et aetas erat in medio uirium 2
 bore, quod plenius nitidiusque ex morbo uelut renouatus 7
 os iuuentae faciebat.

Prope attonitus ipso congressu Numida gratias de fratris 8
 io remisso agit. Ex eo tempore adfirmat eam se quaesisse

1 eius π Sp θ Frob. 2: eiusdem AN.ald. ac tam Med. 3 ald.
 ob. 1. 2: ac (ac P) tan-(tam B) tum $\Pi^1 N$: ac θ 2 inclusos in
 sula (-am B: -a B²) $\pi\theta$ Frob. 2: in insula inclusos AN.ald., cf. § 11
 29. 3. 10 adnm. marcescere C¹ uel C² RMDAN θ (-essere PCB)
 Magonem add. ed. Mog. 1518: ignorant $\Pi N\theta$: ipse Poenorum
 aefectum malim. sc. lineam omissam (cf. 26. 6. 16 adn.)
 proximos θ ald. Frob. 1. 2: proanimos P (cf. 26. 37. 3 adn.): primos
 : primos primos N: xx primos N⁴ ut s. l. pateretur πN
 ld. (-rentur C θ) 4 tres C⁴ A⁷ N⁴ θ Edd.: tris P⁴ M⁷ \overline{p} -is Π
 (?)?N Duos ΠNK : quos J remisso P⁴ C² M³ (M⁷?) AN²
 sos π , cf. 26. 40. 14 adn.: -ssus θ (sed tertius): -ssio N)
 o A⁷ uel A⁸ N⁴ θ : cum $\pi A?N$, cf. c. 32. 8 adn.: ut cum M
 ssus C³ A⁷ N⁴ θ : iussu πN : iussum M adduceret CM³ (M⁷?) B
 AN θ (-rat M): addueret PR 6 militaris ΠN^4 (-ri N) θ
 aetas erat N⁴ θ ald. Frob. 1. 2: ei aetas PC: ei aetas RMB: rei
 as AN 7 flos $\Pi N\theta$ ald. Frob. 1. 2: om. Sp, cf. 27. 39. 12 adn.

occasionem quam tandem oblatam deum immortalium
 9 beneficio non omiserit. cupere se illi populoque Romano
 operam nauare ita ut nemo unus externus magis enixe
 10 adiuuerit rem Romanam. id se, etiamsi iam pridem uellet,
 minus praestare in Hispania terra aliena atque ignota
 potuisse; in qua autem genitus educatusque in spera
 11 paterni regni esset, facile praestaturum. si quidem eundem
 Scipionem ducem in Africam Romani mittant, satis sperare
 12 perbreuis aevi Carthaginem esse. Laetus eum Scipio uidi
 audiuitque cum caput rerum in omni hostium equitatu Masi
 nissam fuisse sciret, et ipse iuuenis specimen animi prae se
 ferret. Fide data acceptaque profectus retro Tarraconem
 13 est. Masinissa permissu Romanorum ne sine causa traiecisset
 in continentem uideretur populatus proximos agros, Gades
 rediit.

36 Magoni desperatis in Hispania rebus, in quarum spe
 seditio primum militaris, deinde defectio Indibilis animo
 eius sustulerant, paranti traicere in Africam nuntiatum ab
 Carthagine est iubere senatum ut classem quam Gadibus
 2 haberet in Italiam traiceret; conducta ibi Gallorum ac
 Ligurum quanta maxima posset iuuentute coniungeret se
 Hannibali neu senescere bellum maximo impetu maior
 3 fortuna coeptum sineret. Ad eam rem et a Carthagine
 pecunia Magoni aduecta est, et ipse quantam potuit

8 quam ΠN Edd.: om. θ - 10 terra] hic θ Frob. 2 et N^4 (qui ab
 terra non delet): post ignota ΠN potuisse $P^4 C^4 M^3 (M^7?) A^7 N$
 θ : posuisse ΠN genitus $P^4 C^4 M^7 A \theta$ et sic uoluit N^4 (geninitu
 praebens): generis nitus N : generis π 11 mittant hic π (-un
 D) θ : ante Romani AN.ald.Frob. I. 2, cf. § 2 13 continenter
 $C^2 M^3 (M^7?) A^7 N^2 (N^3?) \theta$: contionemtem PCR: contionantem $R^2 \theta$
 (-natem BDAN) uideretur $C^2 M^1 AN \theta$: uiuidetur P: uide
 tur π^2

36 1 spem $\Pi^2 N \theta$: spom P iubere $C^2 M^2$ uel $M^1 B^2 A^7 N^2 \theta$
 iure P, cf. 27. I. 11 adn.: iuuerere π^2 uel $\pi^1 N$: uiuere D 2 s
 A⁷ uel A⁶ ald.Frob. I. 2: om. ΠN neu θ ald.Frob. I. 2: neo P
 ne $\Pi^2 N$

Gaditanis exegit, non aerario modo eorum sed etiam templis
spoliatis et priuatim omnibus coactis aurum argentumque
in publicum conferre.

Cum praeterueheretur Hispaniae oram, haud procul 4
Carthagine Noua expositis in terram militibus proximos
depopulatur agros; inde ad urbem classem adpulsit. Ibi 5
cum interdiu milites in nauibus tenuisset, nocte in litus
expositos ad partem eam muri qua capta Carthago ab
Romanis fuerat ducit, nec praesidio satis ualido urbem
defendi ratus et aliquos oppidanorum ad spem nouandi res
liquida moturos. Ceterum nuntii ex agris trepidi simul 6
depopulationem agrestiumque fugam et hostium aduentum
intulerant, et uisa interdiu classis erat, nec sine causa elec- 7
tam ante urbem stationem apparebat; itaque instructi
armatique intra portam ad stagnum ac mare uersam con-
nebantur. Vbi effusi hostes, mixta inter milites naualis 8
urba, ad muros tumultu maiore quam ui subierunt, pate-
facta repente porta Romani cum clamore erumpunt, turba 9
osque hostes et ad primum incursum coniectumque telorum
uersos usque ad litus cum multa caede persequuntur; nec 10
uisi naues litori adpulsae trepidos accepissent superfuisset
pugnae aut pugnae quisquam. In ipsis quoque trepidatum 11
nauibus est dum ne hostes cum suis simul inrumperent tra-
uerunt scalas, orasque et ancoras ne in moliendo mora esset
raecidunt; multique adnantes nauibus, incerto prae tene- 12

3 exegit C^2M^1 uel $M^2B^2AN\theta$ (exeḡ- K)ald.Frob.1.2: exigit π , fort.
cte, cf. 27. 5, 9 adn., sed nondum exemplum inuenimus ubi haec duo
tempora per et . . . et coniungantur eorum $\pi N\theta$: om. M
proximos $CM^3B^2AN\theta$: proximis π , cf. 30. 36. 8 adn. depopu-
latur πN (-tus $BD\theta$ ald.Frob.1.2), cf. 27. 5, 9 adn. 5 interdiu
Edd.: in diu P : diu Π^2N ab $CM^3BD\theta$ (cf. e.g. 30. 34. 1;
1. 42. 13): a AN : ob PRM 7 electam (-um D) πSp Frob.2:
electam Vat ald.: eiectam θ : electa AN 8 hostes $\Pi N\theta$ Edd.:
hostes Vat turba ΠN Aldus: turma θ Edd. ante Ald.
uersos $A^1N^2(N^3?)K$: aduersos (-us M) ΠNJ persequuntur
 M^1BAN (-sec- AN) θ : persequuntur π 11 orasque ΠN Edd.:
ntesque $A^7\theta$ ne $M^1(M^3?)A^7\theta$: de $\Pi(A^?)N$ 12 incerto
 CR^2M : incertos RM^1 (pleniore cal., cf. 1. 41. 4 adn.) $BDAN$: in-
rti θ

13 bris quid aut peterent aut uitarent, foede interierunt. Postero die cum classis inde retro ad Oceanum unde uenerat fugisset, ad octingenti homines caesi inter murum litusque et ad duo milia armorum inuenta.

37 Mago cum Gades repetisset, exclusus inde ad Cimbios—haud procul a Gadibus is locus abest—classe adpulsus, mittendis legatis querendoque quod portae sibi socio atque amico clausae forent, purgantibus iis multitudinis concursu factum infestae ob direpta quaedam ab conscendentibus naues militibus, ad conloquium sufetes eorum, qui summus Poenis est magistratus, cum quaestore elicuit, laceratosque uerberibus cruci adfigi iussit. Inde nauibus ad Pityusam insulam centum milia ferme a continenti—Poeni tum eam incolebant—traiecit. Itaque classis bona cum pace accepta est, nec commeatus modo benigne praebiti sed in supplementum classis iuuentus armaque data; quorum fiducia Poenus in Baliares insulas—quingenta inde milia absunt—tramisit.

5 Duae sunt Baliares insulae, maior altera atque opulentior

12 uitarent $C^2N^x\theta$ Edd.: inuitarent (sed muta- C) ΠN (scil. inpraesumpto) 13 octingenti (plene) ΠN , cf. c. 34. 2 adn.: decc
 θ : octingentos $A^5?$ homines . . . inuenta] om. D
 armorum $SpN^4\theta$ Frob. 2: armatorum πN .ald.

37 1 repetisset (-iset PRMD) πN^4 ut s. l. θ ald. Frob. 1. 2: recepisset
 AN ad θ Edd.: classe ad ΠN (sc. classe ad-(pulsa) praesumpto
 cf. 29. 5. 6 adn.) Cimbios PRA (ut uid.): cimbros π^2R^2 : umbros
 D: ambros N: cimbim θ ald. Frob. 1. 2. a ΠN .ald.: om. Sp^26
 Frob. 2, pari iure forent C^2 uel $C^4AN^2\theta$: foret π : floret N

2 iis PCRK.ald.: his R^2MBDAN : om. Sp^2 : hiis J
 ab conscendentibus $C^2A^1N^4J$: abscondentibus ΠN : ad conscenden-
 dum K sufetes (-ff- A^xK) $A^xN^4\theta$, cf. 30. 7. 5 (P): superstes
 ΠN iussit $P^4CB^2AN\theta$: tussit π : ssit B (sed adfixissit)

3 Pityusam Sabellicus ex Plin. 4. 56: pitysam (pytis- CAN: pytys-
 B: pitiss- D) ΠN : pitusam J: pitusque K continenti $?P^4CM^7$
 $B^2AN^4\theta$: contenti πN (-tinti): fort. contdenti P^4 traiecit.
 Itaque $A^6N^4\theta$ Edd.: tracititaque P: praecipitate π^2R^2 (-cipitae R) Δ
 (-tata C^4M^7); cf. c. 8. 4 adn. 4 classis (iuuentus) $A^v\theta$: classi
 (lassi P) Π^1N , cf. 27. 17. 12 adn. tramisit π (transm- DANJ),
 cf. 27. 5. 9 adn.: transmittit K 5 insulae ΠN .ald.: om. Sp^26
 Frob. 2

armis uirisque; et portum habet, ubi commode hiberna-
 urum se—et iam extremum autumnus erat—censebat.
 Ceterum haud secus quam si Romani eam insulam in- 6
 olerent hostiliter classi occursum est. Fundis ut nunc
 plurimum, ita tum solo eo telo utebantur, nec quisquam
 alterius gentis unus tantum ea arte quantum inter omnes
 alios Baliares excellunt. Itaque tanta uis lapidum creber- 7
 maie grandinis modo in propinquantem iam terrae classem
 effusa est ut intrare portum non ausi auerterent in altum
 aues. In minorem inde Baliarium insulam traiecerunt, 8
 fertilem agro, uiris armis haud aequae ualidam. Itaque 9
 gressi nauibus super portum loco munito castra locant; ac
 sine certamine urbe agroque potiti, duobus milibus auxili-
 rium inde conscriptis missisque Carthaginem, ad hibernan-
 um naues subdlexerunt. Post Magonis ab Oceani ora 10
 discessum Gaditani Romanis deduntur.

Haec in Hispania P. Scipionis ductu auspicioque gesta. 38
 post L. Lentulo et L. Manlio Acidino propraetoribus
 prouincia tradita decem nauibus Romam rediit, et senatu 2
 extra urbem dato in aede Bellonae quas res in Hispania
 percussisset disseruit, quotiens signis conlatis dimicasset, quot
 oppida ex hostibus uic cepisset, quas gentes in ditionem
 populi Romani rede-gisset; aduersus quattuor se imperatores, 3

5 censebat *Sp?N⁴⁰Frob.2*: credebatur ΠN , cf. 27. 26. 1 adn.
 incolerent *P⁴CM¹ uel M³AN⁰*: incolent π , cf. 27. 1. 11 adn.
 quisquam *C⁴M³BA⁷ θ* : quicquam $\pi B^1 N$ omnes alios θ *Edd.*
ante Ald.: alios omnes ΠN *Aldus, fort. recte sed minus clare (et cf. c. 2.*
; adn.): alias omnes *Gron.* 8 Baliarium] u. c. 46. 7 adn.
 9 locant *A⁶ uel A⁷N⁴⁰ald.Frob.1.2*: om. ΠN post inde
 2 fol. 402 r. b. l. 2) sequuntur in ΠN uoces externo soluta in (29. 1.
 1) ... usque ad fin. codicum. Voces conscriptis (uel -bt-) missisque ...
 usque ad omni imperio (29. 1. 24) transponunt post caede (28. 22. 14) *P*
fol. 368 u. b. l. 25) C(fol. 103 u. a.) R(fol. 210 r.) M(fol. 98 r. a.) B(fol.
3 u. a.) D(fol. 184 u. b.) A(fol. 194 u.) N(fol. 124 r.) Vide adn. ad
 22. 14

38 1 Manlio θ , cf. 26. 23. 1: manilio ΠN (mam-) propraet-
 oribus prouincia optime *Walters ex C² uel C³*: pro prouincia π :
 prouincia *P⁴MAN⁰ Edd.* 2 quot *C³M²B¹AN⁰*: quod π

quattuor uictores exercitus in Hispaniam isse; neminem
 4 Carthaginiensem in iis terris reliquisse. Ob has res gestas
 magis temptata est triumphi spes quam petita pertinaciter,
 quia neminem ad eam diem triumphasse qui sine magis
 5 tratu res gessisset constabat. Senatu misso urbem est
 ingressus, argentique prae se in aerarium tulit quattuordecim
 milia pondo trecenta quadraginta duo et signati argenti
 6 magnum numerum. Comitia inde creandis consulibus
 habuit L. Veturius Philo, centuriaeque omnes ingenti fauore
 P. Cornelium Scipionem consulem dixerunt; collega additur
 7 ei P. Licinius Crassus pontifex maximus. Ceterum comitia
 maiore quam ulla per id bellum celebrata frequentia prodi-
 8 tum memoriae est. Conuenerant undique non suffragandi
 modo sed etiam spectandi causa P. Scipionis, concurre-
 bantque et domum frequentes et in Capitolium ad immo-
 lantem eum cum centum bubus uotis in Hispania Ioui
 9 sacrificaret; spondebantque animis, sicut C. Lutatius
 superius bellum Punicum finisset, ita id quod instaret
 10 P. Cornelium finiturum, atque uti Hispania omni Poenos
 expulisset, sic Italia pulsurum esse; Africamque ei perinde

3 quattuor uictores (-ore *P*) Π² uel Π¹*N*, cf. c. 28. 9: uictores θ
 in Hispaniam isse Π*N*θ (sed -nia|misse *P*: -ia misse *C*: corr. *C*¹)
 neminem *P*⁴*C*⁴*M*²(*M*[?])*AN*² (-enem *N*)θ; nemini π in iis *PC*
 initis *RMBDA?N*: in his *A*⁷*N*⁴θ (hiis *J*) terris *P*^x*A*⁷*N*⁴θ
 terroris *PC*: terroribus *RMBDA?N* 4 petita Π*N*θ: petitus
Duker, non male, sed cf. (si necesse uidetur) c. 25. 2 5 quattuor
 decim *N*² (-cem) *Med.* 3: decemquattuor Π*N*, cf. 26. 49. 3 *adn.*
 pondo *N*⁴ ab *N*⁷ confirmatus θ *Edd.*: om. Π*N* trecenta (uel ccc
*A*θ: trecentum π*N* XLII (uel plene) *CBAJ*: LXII *K*: quad
 ringenta duo π 6 P. Cornelium Scipionem θ (sed om. *Scipi*
 onem *J*): p. scipionem Π*N*.*ald.**Frob.*1.2, fort. recte 7 Ceterum
 (caet- *C*) Π*N*.*ald.*: cetera *N*^x uel *N*⁴ ut s. l. θ 8 P. Scipioni:
 Π*N*: p. cornelii *J*: p. cornelii scipionis *K* et domum *A*⁷*N*⁴
 uel *N*⁴ ut s. l. θ *ald.*: idomu *P*: edomu *P*¹: domum *CRM*: domi
 (-mi *B*) *B*^x*D*: domo *AN* frequentes *N*¹θ *ald.**Frob.*1.2: fre
 quenter Π*N* bubus *AN*: bubos π: bobus *BD*θ 9 sponde
 bantque Π*N*.*ald.*: despondebantque *Sp*[?](an sine -que?)θ *Frob.*2, per s
 sat *Liuiianum*, si modo aliud exemplum clausulae ex hoc uerbo pendentis
 reperitur animis *Sp*[?]*N*²θ *Frob.*2: animi Π*N*.*ald.* 10 ut
Alschevski: ut in π: ut *P*⁴*C*²θ *ald.**Frob.*1.2, fort. recte

c debellatum in Italia foret prouinciam destinabant. praetoria inde comitia habita. Creati duo qui tum aediles 11
lebis erant, Sp. Lucretius et Cn. Octavius, et ex priuatis
n. Seruilius Caepio et L. Aemilius Pappus.

Quarto decimo anno Punici belli P. Cornelius Scipio et 12 2. 20
Licinius Crassus ut consulatum inierunt, nominatae con-
silibus prouinciae sunt, Sicilia Scipioni extra sortem, conce-
dente collega quia cura sacrorum pontificem maximum in
Italia retinebat, Bruttii Crasso. Tum praetoriae prouinciae 13
sortem coniectae. Urbana Cn. Seruilio obtigit, Ariminum
Italia Galliam appellabant—Sp. Lucretio, Sicilia L. Aemilio,
n. Octauius Sardinia.

Senatus in Capitolio habitus. Ibi referente P. Scipione 14
senatus consultum factum est ut quos ludos inter seditionem
militarem in Hispania uouisset, ex ea pecunia quam
se in aerarium detulisset faceret.

Tum Saguntinorum legatos in senatum introduxit. Ex 39
s maximus natu: 'Etsi nihil ultra malorum est, patres
conscripti, quam quod passi sumus ut ad ultimum fidem
uobis praestaremus, tamen ea uestra merita imperatorumque
estrorum erga nos fuerunt ut nos cladum nostrarum non
ueniteat. Bellum propter nos suscepistis; susceptum 2
partum decimum annum tam pertinaciter geritis ut saepe
ultimum discrimen et ipsi ueneritis et populum Cartha-
niensem adduxeritis. Cum in Italia tam atrox bellum et 3
annibalem hostem haberetis, consulem cum exercitu in

11 et Cn. A⁷ uel A⁸N⁴θ Edd.: cn. ΠN, post quod om. Octavius...
ΠN, sc. xxii litteras ob ὀμ. (cf. 26. 51. 8 adn.): supplent A⁷ uel A⁸
θ Edd. 12 P. (Licinius) θald.Frob.1.2: l. Π: luicius N (luc-
) ut ΠN.ald.: om. Sp[?]N⁴θ cura] hic θFrob.2: post
rorum ΠN.ald., fort. recte 14 uouisset P⁴C¹ uel C²M¹B^rA
1: uouisset π
39 1 uestra ΠN.ald.Frob.1.2: om. θ imperatorumque ΠN
ald.: imperatorum θ ut (nos) CM⁷ANθ: om. π 2 sus-
ceptum πSp[?]Frob.2: susceptumque AN.ald. 3 tam ΠN.ald.
ob.1.2: om. θ consulem ΠN: consules θald.Frob.1.2

Hispaniam uelut ad conciliandas reliquias naufragii nostri
 4 misistis. P. et Cn. Cornelii ex quo in prouinciam uenerunt
 nullo tempore destiterunt quae nobis secunda quaeque
 5 aduersa hostibus nostris essent facere. Iam omnium pri-
 mum oppidum nobis restituerunt; per omnem Hispaniam
 ciues nostros uenum datos, dimissis qui conquirerent, ex ser-
 6 uitate in libertatem restituerunt. Cum iam prope esset ut
 optabilem ex miserrima fortunam haberemus, P. et Cn. Cor-
 nelii imperatores uestri luctuosius nobis prope quam uobis
 perierunt.

7 'Tum uero ad hoc retracti ex distantibus locis in sedem
 antiquam uidebamus ut iterum periremus et alterum exci-
 8 dium patriae uideremus—nec ad perniciem nostram Cartha-
 giniensi utique aut duce aut exercitu opus esse: ab Turdulis
 nos ueterrimis hostibus, qui prioris quoque excidii causa
 9 nobis fuerant, exstingui posse—cum ex insperato repente
 misistis nobis hunc P. Scipionem, quem fortunatissimi
 omnium Saguntinorum uidemur quia consulem declaratum
 uidemus ac uidisse nos ciuibus nostris renuntiaturi sumus,
 10 spem, opem, salutem nostram; qui cum plurimas hostium
 uestrorum cepisset in Hispania urbes, ubique ex captorum

3 uelut (-ud D) ΠNSp Edd.: om. θ ad SpC⁴DA⁷N⁴θ Edd.:
 om. ΠN conciliandas SpN⁴ ut s. l. θ: colligendas ΠN.ald.
 Frob. I.2, sed conciliare uox sermonis familiaris (cf. e.g. Lucr. I. 611; Plin
 17.211) huic personae aptissima 4 destiterunt P^xANθ: destitue-
 runt π, cf. c. 33. 8 adn. 5 ex ΠN.ald.Frob. I.2: de θ 6 fortu-
 nam A⁷ uel A¹N^xθald.Frob. I.2: fortuna Π(A?)N, cf. c. 33. 11 adn. (pug-
 nam) prope (quam) A⁷N⁴ ut s. l. (sed fort. quoque prope uoluit
 θald.Frob. I.2: quoque ΠN 7 uidebamus P⁴CA⁷ ut s. l. N²(N⁴)θ
 uidebatur πN 8 Turdulis nos Gron. ex Varr. R. R. 2. 10. 4
 turoilis nos ΠN (sed utrum turd- an turo- uoluerint PCN nobis in-
 certum est): turdeli nos N²: turdelinis A⁷θ: turditanis A^xald.Frob
 I.2 fuerant θald.Frob. I.2: fuerunt (uel fueṛ) ΠN, cf. 27. 6. 2
 adn. 9 insperato CANθ Edd.: sperato π, cf. 26. 13. 7 adn.
 nobis ΠNθ (perperam lectionem Put. 'nobilis' citat Luchs,
 P. Scipionem ΠN.ald.Frob. I.2: p. cornelius scipionem A⁷θθ,
 cf. c. 38. 6 et 8 adn., sed in his libris (nisi ex publicis documentis) P.
 Scipio (uel P. Cornelius) paene semper Africanum denotat uide-
 mus ΠN.ald.: uidimus Sp²θFrob.2 opem, salutem Sp²θFrob.2:
 opem salutemque N⁴ald.: omnem salutemque ΠN

numero excretos Saguntinos in patriam remisit; postremo 11
 Turdetaniam, adeo infestam nobis ut illa gente incolumi
 stare Saguntum non posset, ita bello adflixit ut non modo
 nobis sed—absit uerbo inuidia—ne posteris quidem ti-
 menda nostris esset. Deletam urbem cernimus eorum 12
 quorum in gratiam Saguntum deleuerat Hannibal; uectigal
 ex agro eorum capimus quod nobis non fructu iucundius est
 quam ultione. Ob haec, quibus maiora nec sperare nec 13
 optare ab dis immortalibus poteramus, gratias actum nos
 decem legatos Saguntinus senatus populusque ad uos misit;
 simul gratulatum quod ita res hos annos in Hispania atque 14
 Italia gessistis ut Hispaniam non Hiberno amne tenus sed
 qua terrarum ultimas finit Oceanus domitam armis habeatis,
 Italiae nisi quatenus uallum castrorum cingit nihil reliquerit-
 tis Poeno. Ioui optimo maximo, praesidi Capitolinae arcis, 15
 non grates tantum ob haec agere iussi sumus sed donum
 hoc etiam, si uos permetteretis, coronam auream in Capito-
 lium uictoriae ergo ferre. Id uti permittatis quaesumus, 16
 utique, si uobis ita uideatur, quae nobis imperatores uestri

10 excretos ΠN, sc. figuram sat humilem et fort. personae (cf. § 3)
 aptam, cf. 9. 46. 14: excerptos A⁷ ut s. l. N⁴θald.Frob.1.2
 11 Turdetaniam πNθ (-nam P² uel P¹CR) sed] hic add. Ussing:
 ante ne A^xK Ed. Mog. 1518 Aldus: ignorant ΠNJ 12 quorum
 A⁷N⁴θ Edd.: om. ΠN ex agro ΠN Edd.: ex agris θ
 capimus C⁴M⁷B²A^θθ: capibus π (sed -b- in P inusitata est forma):
 campisque AN: campisque capimus N⁴ non θFrob.2: non
 am πN²ald. (sc. ex uaria lect. tam iucundum ortum): notam N
 est ΠN Edd.: om. θ 13 nec . . . nec ΠN.ald.: neque
 . . . neque θFrob.2 Saguntinus P⁴C⁴A⁷N^x ut s. l. θ (-nos ΠN)
 populusque P⁴C⁴M²AN: populosque π, cf. praec. et 30. 36. 8
 14 hos ΠN: per hos A⁷N⁴ ut s. l. θald.Frob.1.2, fort. recte
 nisi locutio sine praep. aliud uolgaris sermonis indicium est (u. §§ 3 et
 o) post in om. Hispania . . . ut N: supplet N⁴ in marg.
 Italia πSp²θFrob.2: in italia BAN⁴ald. ut N⁴θ: utin
 1: uti Alschevski, cf. c. 38. 10 (sed hic utin ex in repetito ortum)
 ultimas finit ΠN.ald.: ultimus finis Sp²Frob.2, nimis scite: ultimus
 nit K: non ultimas finit J armis Π¹Nθ: arinamis P, cf. 27.
 o. 8 adn. 16 ita uidetur] hinc usque ad quid periculi (c. 41.
 2) exstat illud folium cod. Spirensis quod S uocamus (Luchsius M)
 Praef. § 90 uidetur SθFrob.2: uideretur ΠN.ald.
 nobis (imp.) C³ANSθ Edd.: uobis π uestri RSK
 tri CMBDAN): uostri P (quod Linius cum Luchsio iuxta sq. uestra
 ribere absurdum est): om. J

commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua auctoritate uestra faciatis.'

17 Senatus legatis Saguntinis respondit et dirutum et restitutum Saguntum fidei socialis utrimque seruatae documentum
18 omnibus gentibus fore ; suos imperatores recte et ordine et ex uoluntate senatus fecisse quod Saguntum restituerint ciuesque Saguntinos seruitio exemerint ; quaeque alia eis benigne fecerint, ea senatum ita uoluisse fieri ; donum per
19 mittere ut in Capitolio ponerent. Locus inde lautiaque legatis praebere iussa et muneris ergo in singulos dari ne
20 minus dena milia aeris. Legationes deinde ceterae in senatum
21 introductae auditaque ; et petentibus Saguntinis ut quatenus tuto possent Italiam spectatum irent, duces dati litteraeque per oppida missae ut Hispanos comiter acciperent.
22 Tum de re publica, de exercitibus scribendis, de prouinciis relatum.

40 Cum Africam nouam prouinciam extra sortem P. Scipioni destinari homines fama ferrent, et ipse nulla iam modica gloria contentus non ad gerendum modo bellum sed ad
2 finiendum diceret se consulem declaratum, neque id aliter fieri posse quam si ipse in Africam exercitum transportasset,

16 uestra $P^xCM^2AN\theta$: uestrae (uel $\bar{u}r\epsilon$) π : $ur\bar{a}$ S 17 restitutum $\pi R^2NS\theta$ (dest- R) 18 ciuesque $\Pi N\theta$ (-uisque S sed u. Praef. § 30) alia eis ΠN .ald.Frob.1.2 : alia aliis S (ubi aliquid inter duas uoces erasum est) θ Capitolio $\Pi N\theta$ Edd. (-ia S) 19 lautiaque ΠNS .ald.Frob.1.2 : lautitiaque $A^{6\theta}$ (-ici-) praebere (uel preb-) π (-bueri D) NK Edd. : praebere SJ ergo in singulos $SA^7N^4\theta$ Edd. : om. ΠN (cf. 26. 51. 8 adn.) dari $\pi SA^7N^4\theta$ Edd. : om. AN dena milia ΠN : decemilia S : decem milia $N^4\theta$: denis milibus A^x 20 in senatum introductae (uel -te) $SN^4\theta$ Edd. : om. ΠN , cf. 26. 51. 8 adn. 21 Saguntinis $\Pi N\theta$: sanguinis S comiter $P^4C^3M^1$ ut uid. $A^xSN^4\theta$: cum iter $\Pi (A^?)N$ 22 de re p. de SA^7N^4 marg. θ ald.Frob.1.2 : deferre P : deferre Π^2N (sed ferre ab N^4 uel N^3 deletum est) scribendis $\Pi N\theta$ (-tis S, cf. c. 44. 5 ; 29. 29. 6 ; 1. 41. 1 adnn.)

40 1 post declaratum add. esse ΠN .ald.Frob.1.2 : ignorant $SN^4\theta$ 2 id aliter $SSp\theta$: aliter id ΠN .ald. : aliter Frob.2 (sed id post finiri) fieri ΠN .ald. : finiri $SSp\theta$ Frob.2 transportasset $SSpJ$ Frob.2 : transportaret ΠNK .ald.

et acturum se id per populum aperte ferret si senatus aduersaretur,—id consilium haudquaquam primoribus patrum cum placeret, ceteri per metum aut ambitionem mussarent, Q. Fabius Maximus rogatus sententiam: ‘Scio multis uestrum uideri, patres conscripti, rem actam hodierno die agi et frustra habiturum orationem qui tamquam de integra re de Africa prouincia sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro quemadmodum iam certa prouincia Africa consulis, uiri fortis ac strenui, sit, quam nec senatus censuit in hunc annum prouinciam esse nec populus iussit. Deinde, si est, consulem peccare arbitror qui de re transacta simulando se referre senatum ludibrio habet, non senatorem qui de quo consulitur suo loco dicit sententiam. Atque ego certum habeo dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam traiciendi duarum rerum subeundam opinionem esse, inius, insitae ingenio meo cunctationis, quam metum pigriamque homines adulescentes sane appellent, dum ne ueniteat adhuc aliorum speciosiora primo adpectu consilia emper uisa, mea usu meliora; alterius, obtractationis atque inuidiae aduersus crescentem in dies gloriam fortissimi consulis. A qua suspicione si me neque uita acta et mores

2 et (acturum) *S*⁰*ald.Frob.1.2*: om. ΠN (sed acturumque *D*)
 aperte $\Pi N\theta$: aperte *S* cum placeret $\pi A^x\theta$: placeret *Sp ut uid.*
sed ut uid. praebuit cum placeret *S*) *Frob.2*: complaceret *AN*: con-
 scriptorum placeret *ald.* (sed idque consilium *ald.Frob.1.2*)
 ceteri $\pi S\theta$: ceterique *C^2AN.ald.Frob.1.2*: et ceteri *Madv.*, sed de
syndeto Aduersatio cf. e.g. c. 33. 8; 29. 21. 9; 21. 10. 7; 24. 19. 10
 mussarent $\Pi N\theta$: om. *S* 3 de (Africa) $\Pi N\theta$ *Edd.*: om.
N^4 4 iam certa *S*⁰*Frob.2*: certa iam ΠN .*ald.*, pari iure
 prouincia *P^4CM^xDANS* θ : prouinciam π (cf. 26. 40. 11 *adn.*)
 strenui sit $\pi M^2(M^?NS\theta$: strenuis id *RMB* 5 si est ΠNS
ald.: sicut θ referre (-ere *P*) $\Pi NS\theta$ senatorem *SSp?*
Frob.2: senatorem modo ΠN .*ald.*, sed uoci consulem non uoci senatum
 ponitur senatorem: senator et θ (nam *pro* non et quidem *pro* qui de
aebentes) 6 opinionem $\Pi N\theta$.*ald.*: opinationem *SSp* (errore ab
stin. supra orto) *Frob.2* 7 adulescentes (uel adol-) sane $\pi SA^?$
 θ (sed -lisc- *R^2M^3*: -litc- *M*: -lest- *R*): om. *AN* (praebet adul- *P*
 : et in § 12) dum ne *C^xD Gron.* (sc. illos uel uos): dum me Π
 crescentem $\Pi N\theta$ *Edd.*: crescentes *S* consulis *A^6NS\theta*: cos
 θ *D*: cons *A*: eos π (cf. c. 9. 4 *adn.* et 30. 23. 3): del. *C^x* (*C^1?*)

mei neque dictatura cum quinque consulatibus tantumque gloriae belli domique partae uindicat ut propius fastidium eius sim quam desiderium, aetas saltem liberet. Quae enim mihi aemulatio cum eo esse potest qui ne filio quidem meo
 10 aequalis sit? Me dictatorem cum uigerem adhuc uiribus et in cursu maximarum rerum essem recusantem nemo aut in senatu aut apud populum audiuit quo minus insectanti me
 11 magistro equitum, quod fando nunquam ante auditum erat, imperium mecum aequaretur; rebus quam uerbis adsequi malui ut qui aliquorum iudicio mihi comparatus erat sua
 12 mox confessione me sibi praeferret; nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque aemulationem cum adules-
 13 cente florentissimo proponam; uidelicet ut mihi iam uiuendo non solum rebus gerendis fesso, si huic negata fuerit, Africa prouincia decernatur. Cum ea gloria quae parta est
 14 uiuendum atque moriendum est. Vincere ego prohibui Hannibalem ut a uobis quorum uigent nunc uires etiam uinci posset.

41 'Illud te mihi ignoscere, P. Corneli, aequum erit, si cum in me ipso nunquam pluris famam hominum quam

9 consulatibus $P^4CM^2DN^2SA^7\theta$ (-aribus πN) partae (uel
 -te) $\Pi NS\theta$ Aldus: partum Edd. ante Ald. fastidium C^2M^3 et
 $M^3DA^1SN^4\theta$ (-ius πN , cf. 27. 17. 1 adn.) sim $\pi M^7?S$ Edd.: im
 M : sit D : si in N^2 (qui fort. sim uoluit): si N : om. θ liberet Π
 $N\theta$ ald.: liberat SSp Frob.2 Quae $S\theta$ ald.Frob.1.2: que AN :
 quem π aemulatio (uel em-) $\dot{S}A^7N^4$ ut s. l. θ : aet|melatio P :
 aet (et $MBAN$: aut C^4) mea ratio π^2N : ratio D 10 essem AS
 θ Edd.: esse πN (cf. 26. 41. 12 adn.) apud (uel -ut) Π ald.: om.
 N : ad $SSpN^4\theta$ Frob.2, pari iure insectanti ald.Frob.1.2: in-
 sectante θ : inspectante ΠNS quod $C^4M^7DSA^7N^4\theta$: quo ΠN
 auditum $\Pi N\theta$: auditus S , cf. 27. 17. 1 (P) et 29. 3. 11 (Sp)
 adnm. mecum ΠNS : meum θ 11 aliquorum $SN^4\theta$ Frob.2:
 aliorum ΠN ald. 12 aemulationem (uel em-) $CDAN$ ald. (-nes
 $SA^7\theta$ Frob.2: -ne π) 13 iam uiuendo ΠN^2 ald.Frob.1.2: uiuendo
 iam θ : uidendo iam S : iam uidendo N et N^4 negata C^3DSA^7
 θ : negotia πN parta πA^7K Edd.: parca $A?N?$: parata SJ ,
 cf. c. 41. 6 adn. 14 ego $PCDA^7K$: ergo $RMBANSJ$
 41 1 ignoscere ΠNK Edd.: cognoscere SA^7N^4 ut s. l. J
 aequum (eq- CN) $\Pi N\theta$: eum S

rem publicam fecerim, ne tuam quidem gloriam bono publico
 praeponam. Quamquam si aut bellum nullum in Italia aut a
 is hostis esset ex quo uicto nihil gloriae quaeretur, qui te
 in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum
 bello materiam gloriae tuae isse ereptum uideri posset.
 Cum uero Hannibal hostis incolumi exercitu quartum deci- 3
 mum annum Italiam obsideat, paenitebit te, P. Corneli,
 gloriae tuae si hostem eum qui tot funerum tot cladium
 nobis causa fuit tu consul Italia expuleris et, sicut penes C.
 Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes
 te huius fuerit? Nisi aut Hamilcar Hannibali dux est prae- 4
 ferendus aut illud bellum huic, aut uictoria illa maior cla-
 riorque quam haec—modo contingat ut te consule uincamus
 —futura est? A Drepanis aut Eryce detraxisse Hamilcarem 5
 quam Italia expulisse Poenos atque Hannibalem malis?
 Ne tu quidem, etsi magis partam quam speratam gloriam 6
 amplecteris, Hispania potius quam Italia bello liberata
 gloriatus fueris.

‘Nondum is est Hannibal, quem non magis timuisse 7
 uideatur quam contempsisse qui aliud bellum maluerit.
 Quin igitur ad hoc accingeris nec per istos circuitus, ut 8

rem p̄ PN Edd. : re (rem θ) imperatorum Sθ tuam C³SA⁷
 V⁴⁰ Edd. : uam π : uanam B²AN bono publico praeponam
 prop- SN⁴) SA⁷N⁴θald.Frob.I.2 : om. ΠN, fort. linea haud amplius
 x litt. perdita, cf. 26. 51. 8 adn. (in P spat. iiii litt. relictum est)
 is PCR²MN¹Aθ : his DNS : om. R faceret SA⁷N⁴θ :
 aceres (fac- M¹ uel M²DAN) ΠN isse ΠNS ed. Rom. 1472 :
 e A⁷θald.Frob.I.2 3 incolumi CMDSA⁷N⁴ uel N²θ et sic fort.
 4 : incolum π : incolūm N exercitu P¹ uel P²CM¹ uel M²D
 1⁷N¹ : exercitum πN P. ΠN Edd. : om. Sθ si ΠN.ald.
 Frob.I.2 : nisi Sθ (et coeperat aliquis n- in N scribere, quod postea
 elatum est) : ni A⁷ cladium CM¹DSA⁷N⁴θ : gladium πN
 Italia C³M¹SA⁷N²θ (-iae ΠN) expuleris PC³(C?)RMN²SA⁷θ :
 xposueris BDA⁷N praefendus CBANSθ (-undus PM :
 undus RD) 5 A Π(C?)N : ab N¹SA⁷θ Eryce A²θ :
 yci (ar- R) πR² : erici B(aer-)ANS 6 partam Sθ : paratam
 N, cf. c. 40. 13 amplecteris ΠNS Aldus (-aris ed. Rom. 1472)
 7 is est ΠN Edd. : isset SN⁴ ut s. l. (nisi is isset ut s. l. uoluit)
 aliud ΠNθ : alium S 8 hoc ΠNS Edd. : hec θ
 accingeris ΠNθ Edd. : haec ingeris SN⁴ ut s. l. circuitus F⁴
 NSθ (circumi- π, sed cf. 27. 15. 13 adn.)

cum in Africam traieceris secuturum te illuc Hannibalem speres, potius quam recto hinc itinere, ubi Hannibal est, eo bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? Hoc et natura prius est, tua cum defenderis aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa sit, et nobis prius decedat timor quam ultro aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest, Hannibale hic uicto, illic Carthaginem expugna: si alterutra uictoria nouis consulibus relinquenda est, prior cum maior clariorque tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, praeterquam quod et in Italia et in Africa duos diuersos exercitus alere aerarium non potest, praeterquam quod unde classes tueamur unde com meatibus sufficimus praebendis nihil reliqui est, quid? periculi tandem quantum adeatur quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. Quid? si—quod omnes di omen auertant et dicere etiam reformidat animus, sed quae acciderunt accidere possunt—uictor Hannibal ire ad urbem perget, tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fuluium a Capua, arcessemus? Quid? quod in Africa quoque Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater patruusque intra triginta dies cum exercitibus caesi documento sint, ubi

8 secuturum ΠNθ: secutum S (cum traieceris) intendis?] si cum *Drak. interpunximus*: intendis πNSθ: intendas D, *Crevier*: intendis, si *Halm (Madv. 1886) non necess.*: intendens olim *Madv. Em p. 411* patrati SSpFrob.2: parati (-ari B) πB²N: peracti A⁹ ald. 9 in Italia ΠNθ: inita S quam SA⁸N⁴θ Edd.: om ΠN 10 uicto CM³DANSθ: uictu π alterutra P⁴: altera CSA⁷N⁴θ: altera ultra πN nouis A⁷N²(postea deletum) *Rhen. Frob.2*: nobis ΠNSSp?ald. consulibus SA⁷?N²θ: consuli ΠN 11 nunc BDSA⁷N⁴θ: num π(A?): nō N diuersos MBDANSθ (-sus PR, cf. 30. 36. 8 adn.: -sius C) alere P⁴C⁴M³DANSθ: alterae (uel -re) π 12 praebendis] hic I N.ald.: ante sufficimus SθFrob.2 periculi] hunc finem habet S cf. c. 39. 16 adn. 13 quod πA²N⁴ Edd.: ut quod A⁷?θ: om AN uictor SpN⁴KFrob.2: et uictor ΠN.ald., cf. 27. 4. 12 adn. auctor J perget πNθ: pergeret M: pergat Sp ut uid. ala Frob. I.2 arcessemus ΠN (accers-θ), cf. 29. 1. 20 adn. 14 Mars ΠNθ Edd.: res Vat

per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis
 amplissimum nomen apud exteras gentes populi Romani
 uestraeque familiae fecerant. Dies me deficiat si reges im- 16
 peratoresque temere in hostium terram transgressos cum
 maximis cladibus suis exercituumque suorum enumerare
 uelim. Athenienses, prudentissima ciuitas, bello domi 17
 relicto, auctore aeque impigro ac nobili iuvene, magna
 classe in Siciliam tramissa, una pugna nauali florentem
 rem publicam suam in perpetuum adflixerunt.

‘ Externa et nimis antiqua repeto. Africa eadem ista et M. 42
 Atilius, insigne utriusque fortunae exemplum, nobis docu-
 mento sint. Ne tibi, P. Corneli, cum ex alto Africam con- 2
 spexeris, ludus et iocus fuisse Hispaniae tuae uidebuntur.
 Quid enim simile? Pacato mari praeter oram Italiae 3
 Galliaeque uectus Emporias in urbem sociorum classem
 adpulisti; expositos milites per tutissima omnia ad socios et
 amicos populi Romani Tarraconem duxisti; ab Tarracone 4
 inde iter per praesidia Romana; circa Hiberum exercitus
 patris patrique tui post amissos imperatores ferociores
 calamitate ipsa facti, et dux tumultuarius quidem ille L. 5
 Marcius et militari suffragio ad tempus lectus, ceterum si

15 aliquot $C^4A^7N^3$ ut s. l. (qui et aliquos ut tert. lect. fort. dabat) θ :
 mod aliquod (uel -ot) π : $\bar{q}d$ N : aliquod N^2 fecerant $N^4\theta$ ald.
 rob. 1.2: fecerint (-im B) ΠN , uix recte nisi ibi post exercitib. inseres
 f. de -rint et -runt 26. 34. 5) 16 deficiat πSp^2 Frob. 2: deficiet
 $AN\theta$ ald. terram ΠN : terras $A^7\theta$ ald. Frob. 1.2 17 iuvene
 $M^2N\theta$: iuuenem π tramissa P, cf. 27. 5. 9 adn. (transm- CR
 $BDAN\theta$) nauali] hic $\pi\theta$ Frob. 2: post una AN ald., cf. 29. 3.
 adn.

42 1 repeto $C^2M^2BDAN\theta$: reperto π insigne $M^2AN\theta$: in-
 signem π , cf. 26. 40. 11 adn. 2 iocus $P^2BA\theta$: locus PCR^2D :
 locus M: locutus R? 3 praeter Vat ald. Frob. 1.2: per $\Pi N\theta$
 Emporias ed. Mog. 1518: emporis (-iis $C^2M^1BDA^7N^3\theta$ Edd.
 te Mog.) πN adpulisti] adappulisti π , testimonium et Liu.
 scripturae et formae Put. temporibus usitatae (appul- $M^3AN\theta$); de
 logr. cf. 27. 34. 5 adn. expositos ΠN Aldus Frob. 1.2: et
 expositos $N^4\theta$ Edd. ante Ald. omnia $N^4\theta$ Edd.: om. ΠN
 iter per ΠN et N^4 se ipse corrigens: inter $A^7\theta$: inter per N^4 primo
 ante calamitate add. et ΠN (u. sq., et cf. 27. 4. 12 adn.): delet
 : om. θ : ex Madv. 1863 facti et $A^7N^4\theta$ Frob. 2: det P: om.
 ΠN : facti ald.: et Madv. 1863 5 lectus $\Pi N\theta$ ald.: electus Frob. 2

nobilitas ac iusti honores adornarent, claris imperatoribus
 qualibet arte belli par; oppugnata per summum otium
 Carthago nullo trium Punicorum exercituum socios defen-
 6 dente; cetera—neque ea eleuo—nullo tamen modo Africo
 bello comparanda, ubi non portus ullus classi nostrae aper-
 tus, non ager pacatus, non ciuitas socia, non rex amicus,
 7 non consistendi usquam locus, non procedendi; quacum-
 que circumspexeris hostilia omnia atque infesta.

‘An Syphaci Numidisque credis? Satis sit semel credi-
 tum; non semper temeritas est felix, et fraus fidem in paruis
 sibi praestruit ut, cum operae pretium sit, cum mercede
 8 magna fallat. Non hostis patrem patruumque tuum armis
 prius quam Celtiberi socii fraude circumuenerunt; nec tibi
 ipsi a Magone et Hasdrubale hostium ducibus quantum ab
 9 Indibili et Mandonio in fidem acceptis periculi fuit. Nu-
 midis tu credere potes, defectionem militum tuorum exper-
 tus? Et Syphax et Masinissa se quam Carthaginienses
 malunt potentissimos in Africa esse, Carthaginienses quam
 10 quemquam alium. Nunc illos aemulatio inter sese et omnes
 causae certaminum acuunt quia procul externus metus est:
 ostende Romana arma et exercitum alienigenam; iam uelut
 11 ad commune restinguendum incendium concurrent. Aliter
 iidem illi Carthaginienses Hispaniam defenderunt, aliter
 moenia patriae, templa deum, aras et focos defendent cum

5 par $C^4M^3BAN\theta$: pars π , cf. 26. 40. 14 *adn.* otium ΠA
Edd.: odium A^6 ut s. l. N^3 (non N^4) θ 6 neque ea eleuo $A^7N^4\theta$
ald.Frob.1.2: nequae eleuo $PCR?$: neq. esse (uel e ξ) leuo R^2MBN
 neq. eleuo C^2D : neq. ac leuo $A?$: neque eleuo neque detracto *Madv*
Em. p. 412, non necess. consistendi usquam locus non A^7N^4
 (quem *perperam* citat *Luchs*) θ *Edd.*: om. ΠN ob $\delta\mu$. 8 Indibil
 $M\theta$ (-le πM^1N) fidem $A^7\theta$: fide $\Pi(A?)N$ 9 potentissimos
 $A^7\theta$ (sed pot. malunt *hi*)*Frob.2*: potentis (uel -tes) $\Pi(A$ et $A^v)N$.*ald*
 in Africa esse (sese C) Carthaginienses ΠN *Edd.*: te quan
 Carthaginienses nolunt (uolunt J) in Africa esse $A^7\theta$ quan
 quemquam alium ΠA^v : quamquam alium N : quemquam alium A
 quamquam (uel quemquam) alia $A^7\theta$ 10 sese $A^7N^4\theta$.*ald.Frob.1.2*
 se ΠN iam $A^7N^4\theta$.*ald.Frob.1.2*: om. ΠN 11 templa ΠN .*ald*
Frob.1.2: et templa θ

euntes in proelium pauida prosequetur coniunx et parui liberi occursabunt.

‘Quid porro, si satis confisi Carthaginienses consensu 12 Africae, fide sociorum regum, moenibus suis, cum tuo exercitusque tui praesidio nudatam Italiam uiderint, ultro ipsi nouum exercitum in Italiam aut ex Africa miserint, aut Magonem, quem a Baliaribus classe transmissa iam praeter 13 oram Ligurum Alpinorum uectari constat, Hannibali se coniungere iusserint? Nempe in eodem terrore erimus in 14 quo nuper fuimus cum Hasdrubal in Italiam transcendit, quem tu, qui non solum Carthaginem sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, e manibus tuis in Italiam emisisti. Victum a te dices; eo quidem minus uellem—et id tua non 15 ei publicae solum causa—iter datum uicto in Italiam esse. Patere nos omnia quae prospera tibi ac populi Romani imperio euenere tuo consilio adsignare, aduersa casibus inertis belli et fortunae relegare: quo melior fortiorque es, 16 quo magis talem praesidem sibi patria tua atque uniuersa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Hannibal sit, ibi caput atque arcem huius belli esse, quippe cui prae te feras eam tibi causam traiciendi in Africam esse et Hannibalem eo trahas. Siue igitur hic siue illic, cum 17 Hannibale est tibi futura res.

11 prosequetur CA^7 uel $A^4\theta$: prosequitur πN 13 Alpinorum
 $^7N^4$ ab N^x rescriptus θ (altin- ΠN) 14 quem tu $A^7N^4\theta$ ald.
 rob.1.2: om. ΠN es clausurus A^7N^4 ab N^x rescriptus θ : ex-
 ausurus (-clus- PCB^x) π^1N : y elusus D (y a D^1 eras.): elusus D^x
 15 ac Sp ut uid. $A^7\theta$ Frob.2: ac πN (fort. in atque ab N^4 mu-
 tum): a A : aete D : et C^2 ald. populi Romani A^7 ald.: \bar{p} . \bar{r} .
 el p. r.) ΠN : reipublicae in SpA^7 in marg. ut s. l. θ (om. in K)
 rob.2 relegare $SpA^7\theta$, cf. Quint. 6. proem. 13 et Tib. 4. 6. 5:
 gare ΠN ald.Frob.1.2: delegare Gron., cf. e.g. 21. 46. 10 et Cic. Font.
 18 16 tua $A^7N^4\theta$: om. ΠN ald.Frob.1.2 prae te MA
 A^4 : te prae te π : om. $A^7\theta$: praeter te N traiciendi in Africam
 $^7N^4\theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN sc. lineam xix litt., cf. 26. 51. 8 adn.
 17 igitur hic C^4 uel $C^1?M^8AN\theta$: hic igitur D : igitur π : sed
 pra ig- add. P^1 ut uid. hic (cum effusionibus calami et supra et infra
 llabam -it-)

‘Vtrum tandem ergo firmior eris in Africa solus an hic tuo collegaeque exercitu coniuncto? Ne Claudius quidem et Liuius consules tam recenti exemplo quantum id intersit
 18 documento sunt? Quid? Hannibalem utrum tandem extremus angulus agri Bruttii, frustra iam diu poscentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago et tota socia Africa
 19 potentiolem armis uirisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere ubi tuae dimidio minores copiae sint, hostium multo maiores, quam ubi duobus exercitibus aduersus unum tot proeliis et tam diuturna ac graui militia
 20 fessum pugnandum sit? Quam compar consilium tuum parentis tui consilio sit reputa. Ille consul profectus in Hispaniam, ut Hannibali ab Alpibus descendenti occurreret in Italiam ex prouincia rediit: tu cum Hannibal in Italia sit relinquere Italiam paras, non quia rei publicae utile secundum
 21 quia tibi id amplum et gloriosum censes esse—sicut cum prouincia et exercitu relicto sine lege sine senatus consulto duabus nauibus populi Romani imperator fortunam publicam et maiestatem imperii, quae tum in tuo capite periclitabantur
 22 commisisti. Ego, patres conscripti, P. Cornelium rei pub

17 hic tuo C^1 uel $C^3M^4DSp^2\theta$ Frob.2: istic tuo A^1 in ras. ald.: hic tuo π : histinc tuto N : istinc N^4 : istinc tui N^6 post collegaeque add. tui $CM^4DA^vN^6$ ald.(fort. recte), tut PR , tute (uel tute) MB^4N : ignorant $Sp^2N^4\theta$ Frob.2. Supra tut in P utrum sint litterae emendationis alicuius an plures effusiones calami incerti nobis non liquet
 18 Africa M^8 (Aff-) $A^7N^4\theta$: om. ΠN 19 istud $\Pi N\theta$ ald.: istud Sp^2 Frob.2 dimidio minores CA^7N^6 (qui correcturam aliquam exsculpsit) θ Edd.: dimidiom|ninores P : dimidic (sed -di R : -didia: R^1 : -diae M) omnino res (sed om. res M) $RMBDAN$: dimidia minores M^2 et tam M^3 uel $M^5A^7N^4\theta$: etiam ΠN ac Sp Frob.2: et ΠN .ald.: om. θ 20 tuum A^1 (tum non delens) $N^4\theta$ tum πN^2 : tu N^2 : tui DN^6 tui C^4N^4K : tuo J : uti ΠN occurreret $DA^7N^4\theta$: occurrebat πN sit C^4 uel $C^2DAN\theta$: ut π relinquere Italiam (sed r. in italiam $PCRMB$, cf. § 22 adn.) $\Pi N\theta$ ald. Frob.1.2: alio Sp^2Vat , unde alio properas coniecit Rhen. (pro rel. I paras) utile scripsimus, id a P praesumptum esse rati (cf. 29. 5. adn.): id utile $\Pi N\theta$ Edd. tibi id $A^7N^4\theta$ Edd. plerique ante Ald. tibi $\Pi NAldus$ (u. adn. praec.) censes (ceses D) esse CM^7D^2N uel $N^2\theta$: censesse PR , cf. 27. 1. 11 adn.: censissee R^2MBDAN
 21 cum ΠN : om. $N^2\theta$ 22 patres conscripti (i.e. p. c.) $A^7\theta$ ald. (sed post cornelium ald.): ignorant ΠNSp Frob.2 (sc. ante p. cornelium perditum)

licae nobisque, non sibi ipsi priuatim creatum consulem existimo, exercitusque ad custodiam urbis atque Italiae scriptos esse, non quos regio more per superbiam consules quo terrarum uelint traiciant.'

Cum oratione ad tempus parata Fabius, tum auctoritate 43 et inueteratae prudentiae fama magnam partem senatus et seniores maxime (cum) mouisset, pluresque consilium senis quam animum adulescentia ferocem laudarent, Scipio ita 2 locutus fertur: 'Et ipse Q. Fabius principio orationis, patres conscripti, commemorauit in sententia sua posse obtractationem suspectam esse; cuius ego rei non tam ipse ausim 3 tantum uirum insimulare quam ea suspicio, uitio orationis an rei, haud sane purgata est. Sic enim honores suos et 4 famam rerum gestarum extulit uerbis ad extinguendum inuidiae crimen tamquam mihi ab infimo quoque periculum sit ne mecum aemuletur, et non ab eo qui, quia super ceteros excellat, quo me quoque niti non dissimulo, me sibi equari nolit. Sic senem se perfunctumque et me infra 5 aetatem filii etiam sui posuit tamquam non longius quam quantum uitae humanae spatium est cupiditas gloriae extendatur maximaque pars eius in memoriam ac posteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo 6 ut se non cum praesentibus modo sed cum omnis aevi claris uiris comparent. Equidem haud dissimulo me tuas, Q. Fabi, 7

22 urbis $A^7N^4\theta$: ubis P : nobis Π^2N Italiae C et C^xM^3DA
 $V\theta$: in italiae πC^2 , cf. § 20 et 27. 8. 7 adn.

43 I tum πA^7N^4 ut s. l.: cum AN et N^4 ab ipso correctus θ
 inueteratae (uel -te) ΠN (-ta θ ald.Frob.1.2) (cum) hic add. Weisenb., ante magnam Madv.: ignorant $\Pi N\theta$ adulescentia (uel dol-) M^1 ut s. l. $N^4\theta$ ald.Frob.1.2: adulescentiae (uel adol-) ΠN -centis A^6) 2 suspectam $P^5MB^2AN\theta$ (-ta π , cf. 26. 41. 12 adn.)

3 ausim $P^5CM^1DA^7N^1\theta$: ausi $\pi N^?$, u. adn. praec. 4 quo
 re $A^7N^4\theta$ Edd.: om. ΠN (ob. $\acute{o}\mu$.) 5 perfunctumque ΠN] om.
 ue N^4 uel $N^2\theta$; malis fort. addere honoribus (an actate?), quod
 amen fort. satis subauditur (u. e.g. honores § 4) 6 animo
 certum habeo DN^x (fort. N^4) θ Edd.: animo certum habeo certum π ,
 cf. 27. 44. 1 adn. (cert. an. hab. AN , cf. 29. 3. 10 adn.) com-
 parent P : comparct π^2 uel $\pi^1N\theta$ ald.Frob.1.2, fort. recte: compararet C

laudes non adsequi solum uelle sed—bona uenia tua dixerim—, si possim, etiam exsuperare. Illud nec tibi in me nec mihi in minoribus natu animi sit ut nolimus quemquam nostri similem euadere ciuem; id enim non eorum modo quibus inuiderimus sed rei publicae et paene omnis generis humani detrimentum est.

9 ‘Commemorauit quantum essem periculi aditurus si in Africam traicerem, ut meam quoque, non solum rei publicae
10 et exercitus uicem uideretur sollicitus. Vnde haec repente cura de me exorta? Cum pater patruusque meus interfecti, cum duo exercitus eorum prope occidione occisi essent, cum amissae Hispaniae, cum quattuor exercitus Poenorum quat-
11 tuorque duces omnia metu armisque tenerent, cum quaesitus ad id bellum imperator nemo se ostenderet praeter me, nemo profiteri nomen ausus esset, cum mihi quattuor et uiginti annos nato detulisset imperium populus Romanus,
12 quid ita tum nemo aetatem meam, uim hostium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Vtrum maior aliqua nunc in Africa calamitas accepta est
13 quam tunc in Hispania erat? an maiores nunc sunt exercitus in Africa et duces plures melioresque quam tunc in Hispania fuerunt? an aetas mea tunc maturior bello geren-
14 do fuit quam nunc est? an cum Carthaginensi hoste in Hispania quam in Africa bellum geri aptius est? Facile est

7 uenia *A¹N⁴θ*: om. *ΠN* 8 Illud *ΠNEdd.*: om. *S^pθ*
nec tibi *ΠNSp ut uid. θ*: neu tibi *Ussing* nec mihi *BDθald.*
Frob. I.2: neu mihi *πB¹NSp ut uid., uix recte* inuiderimus *ΠN*
ald. Frob. I.2: inuidebimus *S^pθ* generis *Π⁴Nθ*: geris *P* est *S^pθ*:
st *P*: sit *Π² uel Π¹(pleniore cal. in M, cf. 27. 2. 10 adn.)ald. Frob. I.2,*
cf. c. 44. 4 adn. 9 periculi *ΠN.ald. Frob. I.2*: periculum *θ*
traicerem *PCS^pθFrob. 2*: traicerent *RMBD (sed ui pro ut RM)*:
traicere (-rem *AN*) uelim (uolim *A*) *A⁶ et A¹N⁴ald.*
9–10 sollicitus. Vnde *ΠNEdd.*: ualde sollicitus *J*: ualde sollicitus.
Vnde *A⁷K* 10 cura de me *ΠN*: de me cura *θEdd. ante Gron.*
11 quaesitus *M²DANθ*: quaestus *PR*: questus *CMB*
om. se . . . nemo *C* nomen *A¹N⁴θ*: om. *ΠN* mihi *ΠN⁴θ*
Edd.: om. *AN* 12 tum (nemo) *ΠNEdd.*: tunc *θ* 13 tunc
(maturior) *ΠNEdd.*: tum *θ* 14 Carthaginensi] -si *DANθ*:
-se *π, cf. 27. 4. 15 adn.*

post fusos fugatosque quattuor exercitus Punicos, post tot
 urbes ui captas aut metu subactas in dicionem, post perdo- 15
 mita omnia usque ad Oceanum, tot regulos, tot saeuas gentes,
 post receptam totam Hispaniam ita ut uestigium belli nul-
 lum reliquum sit, eleuare meas res gestas, tam hercule quam, 16
 si uictor ex Africa redierim, ea ipsa eleuare quae nunc retin-
 endi mei causa ut terribilia eadem uideantur uerbis extol-
 luntur.

‘Negat aditum esse in Africam, negat ullos patere portus. 17
 M. Atilium captum in Africa commemorat, tamquam M.
 Atilius primo accessu ad Africam offenderit, neque recorda-
 tur illi ipsi tam infelici imperatori patuisse tamen portus
 Africae, et res egregie primo anno gessisse et quantum ad
 Carthaginienses duces attinet inuictum ad ultimum perman-
 sisse. Nihil igitur me isto exemplo terrueris. Si hoc bello 18
 non priore, si nuper et non annis ante quadraginta ista ita
 clades accepta foret, qui ego minus in Africam Regulo capto
 quam Scipionibus occisis in Hispaniam traicerem? Nec 19
 felicius Xanthippum Lacedaemonium Carthagini quam me
 patriae meae sinerem natum esse, cresceretque mihi ex eo
 ipso fiducia quod possit in hominis unius uirtute tantum
 momenti esse. At etiam Athenienses audiendi sunt temere 20
 in Siciliam omisso domi bello transgressi. Cur ergo, quo- 21
 niam Graecas fabulas enarrare uacat, non Agathoclem potius,
 Syracusanum regem, cum diu Sicilia Punico bello ueretur,

14 post fusos *C⁴DA⁷N⁴θ*: fusos *πN* tot *CA⁷N⁴θ*Edd.: et
rN 15 belli nullum *ΠN.ald.*: nullum belli *θFrob.2*, *pari iure*
sed cf. 27. 37. 5 adn.) 17 res egregie (*sed -iae P*) *Pθ*: res
 egregias *π²Aldus*: res gestas ab eo egregias *AN Edd. ante Ald.* (*qui*
m. gessisse, u. adn. sq.): res gestas egregias *Gron.* gessisse
rA⁷N⁴θAldus: *om. AN, quos sequitur Gron.* 18 isto *π¹Nθ*:
 stota *P*, unde isto tu *Gron.*, *sed error ex dittogr. ortus est*
 quadraginta (*uel xxxx uel xl*) *πNθ*: xxx *C*: *L Perizonius, fort. recte,*
f. 29. 28. 5 ista ita *N⁴Vat*: ista *ΠNθ Edd.*, *et sic malit Johnson*
 qui *πNSp?Frob.2*: quin *C¹ uel C³DANθald.* traicerem
π²Nθ: traieci traicerem *P* 19 ex eo *ΠN.ald.Frob.1.2*: ex *θ*
 ipso *ald.Frob.1.2*: ipsa *ΠNθ* possit *ΠN.ald.Frob.1.2*:
 posset *θ* 20 At *π Edd.*: ac *BDN*: *om. θ* 21 enarrare *ΠN*
ald.: narrare *θFrob.2* bello *πA⁷N² uel N⁴ rescriptus θ*: *om. AN*

transgressum in hanc eandem Africam auertisse eo bellum unde uenerat refers?

44 'Sed quid, ultro metum inferre hosti et ab se remoto periculo alium in discrimen adducere quale sit, ueteribus exterisque exemplis admonere opus est? Maius praesentius uellum exemplum esse quam Hannibal potest? Multum interest alienos populere fines an tuos uri excindi uideas; plus animi est inferenti periculum quam propulsanti. Ad hoc maior ignotarum rerum est terror: bona malaque hostium ex propinquo ingressus fines adspicias. Non sperauerat Hannibal fore ut tot in Italia populi ad se deficerent: defecerunt post Cannensem cladem: quanto minus quicquam in Africa Carthaginiensibus firmum aut stabile est infidis sociis, grauibus ac superbis dominis! Ad hoc nos, etiam deserti ab sociis, uiribus nostris milite Romano stetimus: Carthaginiensi nihil ciuilis roboris est: mercede paratos milites habent, Afros Numidasque, leuissima fidei mutandae ingenia. Hic modo nihil morae sit, una et traiecisse me audietis et ardere bello Africam et molientem hinc Hannibalem et obsideri Carthaginem. Laetiores et frequentiores

44 2 Maius . . . potest? A^7 uel $A^8N^4\theta$: om. ΠN , cf. 26. 51. 8 adn. populere *ald.*: populare πN (-ri $C^3D\theta$) excindi (*sed exc-*) π (*sed e- in ras. P*): et excindi θ : excindique C^2DAN . *ald. Frob. 1.2, sed u. 27. 16. 6 adn.* propulsanti $\Pi^2N\theta$: procusanti P ut uid. (*non ut refert Luchs*) 3 Ad hoc DN^4 ut s. l. *Edd.*: adhuc πN : ad hec θ ingressus $A^7(A^8?)N^4\theta$: egressus (*exg- PRMB*) π : om. AN 4 populi ad se *Sp ut uid.* $A^7(a se)N^4\theta$ *Edd.*: dse P : ad se Π^2 : a se AN deficerent: defecerunt *Sp ut uid.* A^7J *Frob. 2*: deficerent πM^2 (*dif-*) N : defecerunt P^1 uel P^2 (*-fic-*) R^2MB : deficerent, quot defecerunt *K.ald.* stabile $CM^2B^vAN\theta$: stabilem π , cf. 26. 40. 11 adn. est θ *Frob. 2*: sit ΠNJ ut s. l. *Aldus*, cf. c. 43. 8: om. *Edd. ante Ald.* 5 Ad hoc ΠN : ad hec θ *ald. Frob. 1.2* nos ΠN *Edd.*: om. θ deserti ΠNJ ut s. l. *Edd.*: non dissentientes θ mutandae (*uel -de*) A^7N^2 uel $N^4\theta$: mutante (-*tae P*) π (*nut- D*), cf. c. 39. 22 adn.: mutatae AN : mutantis M^3 6 et molientem hinc Hannibalem et $\Pi N\theta$ *ald.*: temptabant et moliente hinc $H-e$ *Madv.*, et moliri tandem hinc $H-em$ et *Friedersdorff* (et . . . $H-em$ *delebat Luchs* 1879), frustra, nam monet *Johnson* *discedentis hostis ipsum tumultum uelut ad aures patrum venturum repraesentari Participio, Infinitiuo id tantum quod narraturi sint alii*

ex Africa exspectate nuntios quam ex Hispania accipiebatis. Has mihi spes subicit fortuna populi Romani, di foederis ab 7 hoste uiolati testes, Syphax et Masinissa reges quorum ego fidei ita innitar ut bene tutus a perfidia sim.

‘Multa quae nunc ex interuallo non apparent bellum 8 aperiet : id est uiri et ducis, non deesse fortunae praebenti se et oblata casu flectere ad consilium. Habebo, Q. Fabi, 9 parem quem das Hannibalem ; sed illum ego potius traham quam ille me retineat. In sua terra cogam pugnare eum, et Carthago potius praemium uictoriae erit quam semiruta Bruttiorum castella. Ne quid interim dum traicio, dum 10 expono exercitum in Africa, dum castra ad Carthaginem promoueo, res publica hic detrimenti capiat, quod tu, Q. Fabi, cum uictor tota uoligaret Italia Hannibal potuisti praestare, hoc uide ne contumeliosum sit concusso iam et 11 paene fracto Hannibale negare posse P. Licinium consulem, uirum fortissimum, praestare, qui ne a sacris absit pontifex maximus ideo in sortem tam longinquae prouinciae non uenit. Si hercules nihilo maturius hoc quo ego censeo 12 modo perficeretur bellum, tamen ad dignitatem populi

6 exspectate (*uel* exp-) π (-ante *D*)*N* θ : ex(-es- *N*⁷)pectare *CN*⁷
 7 fidei ita *Sp ut uid.* *A*⁷*N*² *uel* *N*³ θ : fidei ita (ita ut *D*) per-
 fidei (-dia *P* : -dēs *C*² : -dię *D* : -di *AN*) ita (*om.* ita *D*) Π ¹*N*, *cf.* 29.
 5. 6 *adn.* innitar *PB*²*ANS**Sp ut uid.* θ (-tor *D* : -ta π ², *sed* inita
C) a perfidia (-diis *N*⁴) sim *CA*⁷*N*⁴*ald.* *Frob.* 1. 2 : perfidia sim
Sp : a perfidia sin *PR* (-ias in) : a perfidiis (*uel* -dis) in *R*²*MBDA* :
 a perfidiis *N* 8 id Π *N* : et id *A*⁷*N*⁴*ald.* *Frob.* 1. 2 oblata
*A*⁷*N*⁴ *ut s. l.* θ (abl. Π *N*) flectere *B*^x*A*⁷*N*⁴ (*uel* confl-) *ut s. l.* θ :
 plectere Π : conplectere *N* 9 potius (praemium) *N*⁴ *uel* *N*³ θ
Edd. : *om.* Π *N* uictoriae *CBDAN* θ : uictoria *PRM* (-ori *M*¹
uel *M*³) 10 promoueo, r. p. *DA*⁷ (*sed* p. R.) *N*² θ : promouerešp
 π : promouero *C* (*add.* res publica aliquid *C*⁴) : promouere .p̄. p̄ *AN*
 Hannibal π *N* θ : hannibali *P*² *uel* *P*¹*C* 11 *om.* praestare
 . . . fortissimum *D* concusso π *N* *Aldus* : contuso θ *Edd.* *ante*
Ald. paene *P*⁵*M*² *uel* *M*¹*A*⁷*N*⁴ θ : pagine π *N* (*sed* in *P* *nescio*
quid supra -ag- scriptum nunc erasum est) : gine *C*, *spat.* ii *litt.* *ante g-*
relicto uenit Π *N* θ *ald.* : ueniat *Sp*? *Frob.* 2 12 hercules π :
 hercule *P*⁴*M*³*A*⁶ (erc- *A*)*N* θ *ald.* *Frob.* 1. 2 : *delet* *M*⁷

Romani famamque apud reges gentesque externas pertinebat, non ad defendendam modo Italiam sed ad inferenda etiam Africae arma uideri nobis animum esse, nec hoc credi
 13 uolgarique quod Hannibal ausus sit neminem ducem Romanum audere, et priore Punico bello tum cum de Sicilia certaretur totiens Africam ab nostris exercitibusque et classibus oppugnatam, nunc cum de Italia certetur Africam
 14 pacatam esse. Requiescat aliquando uexata tam diu Italia: uratur euasteturque in uicem Africa. Castra Romana potius
 15 Carthaginis portis immineant quam nos iterum uallum hostium ex moenibus nostris uideamus. Africa sit reliqui belli sedes; illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio sociorum, ceterae belli clades, quae in nos per quattuordecim annos ingruerunt, uertantur.
 16 'Quae ad rem publicam pertinent et bellum quod instat
 17 et prouincias de quibus agitur dixisse satis est: illa longa oratio nec ad uos pertinens sit, si quemadmodum Q. Fabius meas res gestas in Hispania eleuauit sic ego contra gloriar
 18 eius eludere et meam uerbis extollere uelim. Neutrum faciam, patres conscripti, et si nulla alia re, modestia certe et temperando linguae adulescens senem uicero. Ita et uix et gessi res ut tacitus ea opinione quam uestra sponte conceptam animis haberetis facile contentus essem.'

12 externas C^4M^3ANJ : exterarum DK : externis π 13 tum cum πN *Edd.*: tum D : cum θ certaretur ΠN *Edd.*: certabatur (ab π : a AN .ald.: om. *Sp?* θ *Frob.*2 exercitibusque π (*cf.* 27.21.1 *adn.*): om. -que *Sp ut uid.* $AN\theta$.ald.*Frob.*1.2 nunc cum $A^7N^4\theta$.ald.*Frob.*1.2: nunc πN : nunc autem (?) cum M^7 : om. D certetur πN .ald.: certatur *Sp?* θ *Frob.*2: certaretur M pacatam $M^x(M^7?)$ $DA^7N^4\theta$: paratam πN (patam N) 14 tam ΠN .ald.: om. *Sp?* θ *Frob.*2 euasteturque ΠN .ald.: populeturque *SpA^7\theta**Frob.*2, *mir.* 15 potius $C^2DAN\theta$: potius quam π reliqui ΠN .ald. *Frob.*1.2: reliqua θ ceterae (uel -re) ΠNK : cetera J uertantur $DA^6\theta$: uersantur π (-sent- M^1 uel M^2AN) 16 pertinent M^2 uel $M^7\theta$: pertinet ΠN et bellum ΠN *Edd.*: bellum (*cf.* 17 sit, si ΠN *Edd.*: sit J : si K ego ΠN : et ego θ ald. *Frob.*1.2, non male 18 nulla $C^2A^6N^4\theta$: ulla ΠN et temperando ΠN : attemperando $N^4\theta$: et temperamento *ald.* *Frob.*1.2 gessi res $\pi\theta$: res gessi AN .ald.*Frob.*1.2, *cf.* 29.3 10 *adn.*

Minus aequis animis auditus est Scipio quia uolgatam 45
erat si apud senatum non obtinuisset ut prouincia Africa
sibi decerneretur, ad populum extemplo laturum. Itaque 2
Q. Fuluius, qui consul quater et censor fuerat, postulauit
a consule ut palam in senatu diceret permitteretne patribus
ut de prouinciis decernerent staturusque eo esset quod cen-
suissent an ad populum laturus. Cum Scipio respondisset 3
se quod e re publica esset facturum, tum Fuluius: 'Non 4
ego ignarus quid responsurus facturusue esses quaesiui,
quippe cum prae te feras temptare te magis quam consulere
senatum et ni prouinciam tibi quam uolueris extemplo
decernamus paratam rogationem habeas. Itaque a uobis, 5
tribuni plebis, postulo' inquit 'ut sententiam mihi ideo non
dicenti quod, etsi in meam sententiam discedatur, non sit
ratum habiturus consul auxilio sitis.' Inde altercatio orta 6
cum consul negaret aequum esse tribunos intercedere quo
minus suo quisque loco rogatus sententiam diceret. Tri- 7
buni ita decreuerunt: 'Si consul senatui de prouinciis
permittit, stari eo quod senatus censuerit placet, nec de ea
re ferri ad populum patiemur; si non permittit, qui de ea re
sententiam recusabit dicere auxilio erimus.'

Consul diem ad conloquendum cum collega petit; postero 8
die permissum senatui est. Prouinciae ita decretae: alteri

45 2 Q. (uel quintus) $M^8 A^7 N^2$ uel N^4 rescriptus θ : om. ΠN
et censor A^7 uel $A^8 N^4 \theta$ ald. *Frob.* 1.2: om. ΠN 3 e $\pi A^7 N K$: om.
 ΣA : de $N^7 J$ esset ΠN . ald. *Frob.* 1.2: credidisset $N^4 \theta$ (unde
ort. esse credidisset conicere in promptu est, sed nihil mutandum):
ensuisset *Vat.*, cf. § 8 4 te magis π (et add. te etiam post con-
sulere *RM*): magis $A N \theta$ ald. *Frob.* 1.2 extemplo (extim- *D*) π^4
 $V \theta$: exemplo *PMB* 5 ideo ald. *Frob.* 1.2: de eo $\Pi N \theta$
dicenti $A^7 N^4$ ut s. l. rescriptus θ : dicendo ΠN etsi *Gron.*: est
 ΠN : si $A^6 N^4 \theta$ *Edd.* ante *Gron.* 6 ante rogatus add. senator
 $A^6 N^4$ rescriptus θ ald. *Frob.* 1.2: ignorant ΠN 7 senatui $A^7 N^4$
rescriptus θ : atu ui π (i.e. consulatu ui): atui $P^2 ? AN$: om. $C^x D$
ensuerit A^x ald. *Frob.* 1.2: censuerit ferri $\Pi N \theta$ (de uoce praesumpta cf.
9. 5. 6 adn.) placet A^x ald. *Frob.* 1.2: placeat $\Pi N \theta$ recusabit
 $\Pi^2 \theta$ *Edd.*: recusauit ΠN , cf. e.g. 27. 20. 3 (belli) adn. 8 petit
 ΠN , cf. 27. 5. 9 adn.: petiit $N^4 \theta$ ald. *Frob.* 1.2 decretae $M^2 A^7 ?$
 $\Pi^2 \theta$ *Edd.*: creditae ΠN

consuli Sicilia et triginta rostratae naues quas C. Seruilius
superiore anno habuisset; permissumque ut in Africam, si
9 id e re publica esse censeret, traiceret; alteri Bruttii et
bellum cum Hannibale, cum eo exercitu quem ††. L.
Veturius et Q. Caecilius sortirentur inter se compararentue
uter in Brutiis duabus legionibus quas consul reliquisset
10 rem gereret, imperiumque in annum prorogaretur cui ea
prouincia euenisset. Et ceteris † praeter consules praeto-
resque qui exercitibus prouinciisque praefuturi † erant pro-
11 rogata imperia. Q. Caecilio sorti euenit ut cum consule in
Brutiis aduersus Hannibalem bellum gereret.

12 Ludi deinde Scipionis magna frequentia et fauore spec-
tantium celebrati. Legati Delphos ad donum ex praeda
Hasdrubalis portandum missi M. Pomponius Matho et Q.
Cadius. Tulerunt coronam auream ducentum pondo et
simulacra spoliolum ex mille pondo argenti facta.

13 Scipio cum ut dilectum haberet neque impetrasset neque
magnopere tetendisset, ut uoluntarios ducere sibi milites
14 liceret tenuit et, quia impensae negauerat rei publicae

9 quem †† ΠNθ] *hic lacunam notauit Sigonius, quem (L. Veturius aut Q. Caecilius habuit et ut) templans: quem (mallet ex duobus quos consules habuissent) Weissenb. (cf. 36. 1. 9): quem (mallet ex duobus qui ibi essent) Madv.: quem (mallet) conicias (mallet post -m et ante l. uet- excidisse ratus), uix satis clare: lacunam hic esse negauit Gron. qui (i) ante sort. add. hi et (ii) scrips. aut Q. pro et Q. (iii) interpunxit post Caec. (subaudiendo habuisset), dure. Cf. de re cc. 10. 10; 11. 12 46. 2*
10 †praeter consules praetoresque ΠNθald. praetoribus consulibusque Frob. 2: propraetoribus proconsulibusque Pighius. In loco difficili difficillimum nobis uidetur praefuturi, quocum prorogata coniunctum siue referas ad ceteris siue ad consules praetoresque nequimus intellegere; haud scimus an praeter . . . praetoresque ut glossema uoci ceteris additum delendum sit et praefuerant scribendum; suspicamur tamen alteram aliquam lacunam. Coniecturam suam (Em. p. 414 sq.) retraxit Madv. (1886), nec felicius Luch

11 sorti πθ (ut e.g. 29. 20. 4): sorte BAN: om. C
12 missi C^xDANθ Edd.: missis π, cf. 26. 40. 14 adu.: missi sunt L et Q. K.ald.Frob. 1.2 (cf. 27. 43. 12): atque ΠN: et que P¹ u. P²: at Q. A⁷: et quartus J spoliolum SpDA⁷N⁴ rescriptus (-iarum π: -arum N) ex mille SpFrob. 2: et ∞ PC: et x RL BANθald.: ex. x. D facta SpDJFrob. 2: facti ΠNK.ald.
14 quia πA⁷N⁴ Edd.: om. AN

futuram classem, ut quae ab sociis darentur ad nouas fabri-
candas naues acciperet. Etruriae primum populi pro suis
quisque facultatibus consulem adiuturos polliciti : Caerites 15
frumentum sociis naualibus commeatumque omnis generis,
Populonenses ferrum, Tarquinienses lintea in uela, Vola-
terrani interamenta nauium et frumentum, Arretini tria 16
milia scutorum, galeas totidem, pila gaesa hastas longas,
miliam quinquaginta summam pari cuiusque generis numero
expleturos, secures rutra falces alueolos molas quantum in 17
quadraginta longas naues opus esset, tritici centum uiginti
milia modium et in uaticum decurionibus remigibusque
conlaturos ; Perusini Clusini Rusellani abietem in fabrican- 18
das naues et frumenti magnum numerum ; abiete (et) ex
publicis siluis est usus. Umbriae populi et praeter hos 19
Nursini et Reatini et Amiternini Sabinusque omnis ager
nilites polliciti. Marsi Paeligni Marrucinique multi uolun-
arii nomina in classem dederunt. Camertes cum aequo 20
oedere cum Romanis essent cohortem armatam sescento-
rum hominum miserunt. Triginta nauium carinae, uiginti 21

14 ut quae A^7 uel A^6 (que) $N^x(N^3? \theta$: ui (iii) C) quae (que) A ΠN
quisque $\Pi N\theta$: quosque *I. H. Voss, male* adiuturos M^3
 $1^1 N^4 \theta$ (adit- ΠN) polliciti $C^4 M^7? A^7 N^7 \theta$ (-te ΠN^1 : -tos N)
15 Caerites (uel cer-) $\pi N\theta$: om. C spatio relicto : daturique C^4
Populonenses $\Pi N\theta$, recte, cf. *It. Dial. p. 390* (-niens- *Edd. per-*
eram) Volaterrani ΠN (uolterr- N^1 : uoltern- θ), cf. e.g. 10.
2. 4 et *It. Dial. l.c.* interamenta . . . Arretini] om. C
interamenta $\pi N\theta$ *Edd. ante Gron. (uocab. alibi ignotum)* : inceramenta
Gron., feliciter, Iuu. 10.55 et Ou. Her. 5. 42 conferens : ferramenta
et. unus, non male 16 tria milia] $\infty \infty \infty PC$: xxx $RMBD$
 ΠN : III milia θ : triginta milia *Edd. ante Gron.* quinquaginta
 $N.ald.Frob.1.2$: quadraginta $Sp\theta$ summam ΠNSp ut uid. *Edd.* :
summa $N^x(-m delendo)N^6(-m exsculpendo)\theta$ 17 rutra $A^7 N^4 J$
 1^1 : rubra ΠNK molas $\pi N\theta$: naues M centum uiginti
 $pFrob.2$: centum et uiginti (uel c et xx) $\Pi N.ald.$: $cxx J$: $cxxx K$
18 Rusellani] -s- θ , cf. 10. 4. 5 : -ss- ΠN abietem $Sp\theta$
 $pFrob.2$: abietes $\Pi N.ald.$, cf. 27. 17. 1 *adn.* (et) ex *Walters* : ex Π
 θ *Edd.* 19 et praeter hos Nursini $\Pi N.ald.$: nursinique
 $p\theta Frob.2$: omnis ager $\pi\theta Frob.2$: ager omnis $AN.ald.$ (cf. 29.
10 *adn.*) 20 Camertes $A^x(A^7?)ald.Frob.1.2$, cf. 9. 36. 7 :
umeries πN (-ites N^4 : -ates θ)

quinqueremes decem quadriremes, cum essent positae ipse ita institit operi ut die quadragensimo quinto quam ex siluis detracta materia erat naues instructae armataeque in aquam deductae sint.

- 46 Profectus in Siciliam est triginta nauibus longis, uoluntariorum septem ferme milibus in naues impositis. Et P. Licinius in Bruttios ad duos exercitus consulares uenit. Ex iis eum sibi sumpsit quem L. Veturius consul habuerat: Metello ut quibus praefuisset legionibus iis praeesset, facilius cum adsuetis imperio rem gesturum ratus, permisit. Et praetores diuersi in prouincias profecti. Et quia pecunia ad bellum deerat, agri Campani regionem a fossa Graeca ad mare uersam uendere quaestores iussi, indicio quoque permissio qui ager ciuis Campani fuisset, uti is publicus populi Romani esset; indici praemium constitutum, quantae pecuniae ager indicatus esset pars decima. Et Cn. Seruilio praetori urbano negotium datum ut Campani ciues, ubi cuique ex senatus consulto liceret habitare, ibi habitarent, animaduenteretque in eos qui alibi habitarent.
- 7 Eadem aestate Mago Hamilcaris filius ex minore Baliarium insula, ubi hibernarat, iuuentute lecta in classem imposita in Italiam triginta ferme rostratis nauibus et multis

21 quinqueremes . . . quadriremes $\Pi N\theta$: *simplicius erat . . . ium . . . ium* institit $\Pi N\theta$ (instituit *scribere uoluit* P^2 , *sed -u- positum erasum est*) quam A^7 uel A^8N^4 *rescriptus* θ : cum ΠN sint θ ald.Frob.1.2: sunt P , cf. 27. 1. 13 adn.: om. Π^2N

46 1 uoluntariorum $CA^x\theta$ (-lumpt- PA : -lupt- C^2RMBDN , cf. 29. 1. 1 adn.) septem (uel vii) ΠN : LIII $A^8\theta$ 3 praefuisset $C^2M^2A^8N^4\theta$: praefuisse ΠN legionibus iis (uel his uel is) praeesset A^7N^4 (*sed hic ut uid. post facilius*) θ ald.Frob.1.2: om. ΠN , cf. 26. 51. 8 adn. 4 a (fossa) $A^6\theta$ ald.Frob.1.2: ac A^7N^4 uel N^8 : om. ΠN uersam ΠN Edd.: *del. N^4*: egressam $N^x\theta$ 5 indicio

AK .ald.Frob.1.2: iudicio (-itio R) πNJ uti is PC (ut iis) R ut his R^2MBDN : ut is $AN^1\theta$ indicatus (-duc- D) $\pi A^6N^4\theta$ ald.Frob.1.2: indictus AN : iudicatus V , non male 6 Cn. ΠN Edd. p. θ (cf. *sis* § 12 et 30. 1. 7 adnn.) ubi cuique ΠN .ald.: ubi cuique (uel -cūq-) $SpN^4\theta$ habitare, ibi ΠN .ald.: om. $Sp\theta$ Frob.2

animaduenteret . . . habitarent] om. N : *add. in marg.* N^4 (*qui i sicilia add. ut s. l. supra* liceret) alibi $\Pi^2N^4\theta$: alibet P 7 Baliarium] *sic P in c.* 37. 8: baliarum ΠN (bale- $C\theta$, *sed u.* 27. 18. 7 adn.)

onerariis duodecim milia peditum duo ferme equitum 8
 traiecit, Genuamque nullis praesidiis maritimam oram tutan-
 tibus repentino aduentu cepit. Inde ad oram Ligurum
 Alpinorum, si quos ibi motus facere posset, classem adpulit.
 Ingauni—Ligurum ea gens est—bellum ea tempestate gere- 9
 bant cum Epanteriis Montanis. Igitur Poenus Sauone 10
 oppido Alpino praeda deposita et decem longis nauibus in
 statione ad praesidium relictis, ceteris Carthaginem missis
 ad tuendam maritimam oram quia fama erat Scipionem 11
 traiecturum, ipse societate cum Ingaunis quorum gratiam
 malebat composita Montanos instituit oppugnare. Et cres-
 cebat exercitus in dies ad famam nominis eius Gallis undique
 confluentibus. Ea (res) litteris cognita Sp. Lucreti, ne 12
 frustra Hasdrubale cum exercitu deleto biennio ante forent
 aetati si par aliud inde bellum duce tantum mutato orere-
 tur, curam ingentem accendit patribus. Itaque et M. Liuium 13
 proconsulem ex Etruria uolunum exercitum admouere Arimi-
 num iusserunt, et Cn. Seruilio praetori negotium datum ut,
 si e re publica censeret esse, duas urbanas legiones imperio
 cui uideretur dato ex urbe duci iuberet. M. Valerius
 Laeuinus Arretium eas legiones duxit.

Iisdem diebus naues onerariae Poenorum ad octoginta 14
 circa Sardiniam ab Cn. Octauio, qui prouinciae prae-
 rat, captae; eas Coelius frumento misso ad Hannibalem

- 7 duodecim (uel XII) ΠN Edd. : XI A⁸⁰ 9 Ingauni A⁷N⁴⁰ :
 Ingaunis ΠN (cf. 26. 40. 14 adn.) 10 Sauone A⁷⁰ Edd. : auone
 ΠN (auī- C⁴) 11 traiecturum ΠN : traiecturum esse Sp ut uid.
 17⁰ald. (sed eo tr. esse) Frob. 2, cf. 27. 38. 5 adn. Montanos C³
 1² uel M⁷AN⁰ : montano π, cf. 27. 17. 12 adn. instituit ΠN
 1² : instituit Sp? A⁷ uel A⁸⁰ (cf. c. 45. 21 adn.) 12 Ea res Rhen. :
 ΠN Sp⁰ald. Frob. 1. 2, fort. recte (cum accendere infra) Sp. πN :
 CR⁰, cf. § 6 adn. Hasdrubale ANSp ut uid. θ Edd. (-li π)
 oreretur π (orir- P⁴M²B²AN⁰), cf. 27. 22. 13 adn.
 accendit ΠN Sp⁰ Frob. 2 : accendere Vat (-dēr) ald., fort. recte
 13 Liuium A⁸⁰ : liui (A? Π : liuius N duas N⁴⁰ Edd. ante
 ron. : om. ΠN, cf. 29. 28. 10 adn. imperio cui θ Gron. : cui
 imperio ΠN Edd. ante Gron. 14 LXXX ΠN Edd. : xxx θ
 captae M⁷ uel M²A⁸N⁴⁰ Edd. : captas ΠN

commeatuque onustas, Valerius praedam Etruscam Ligurumque et Montanorum captiuos Carthaginem portantes captas
 15 tradit. In Brutiis nihil ferme anno eo memorabile gestum.
 Pestilentia incesserat pari clade in Romanos Poenosque, nisi
 quod Punicum exercitum super morbum etiam fames adfecit.
 16 Propter Iunonis Laciniae templum aestatem Hannibal egit,
 ibique aram condidit dedicauitque cum ingenti rerum ab se
 gestarum titulo Punicis Graecisque litteris insculpto.

14 et (Mont.) ΠNθald.: om. Frob.2 portantes captas Sp?A?⁷
 (per p-)N⁴ rescriptus θFrob.2: per (por-P) portantis (uel -tes) π²N
 (-ndis D) 15 gestum πN Edd.: gestam D: actum θ quod CM³
 N¹θ: quo πN 16 Propter N⁴θ Edd.: pro ΠN: prope A^x
 Laciniae C²M²ANθ (lic-K): lacinia π: lasciua D aestatem A?⁷
 uel ANθ: aestate Π(A?) ab se N⁴ rescriptus θ: om. ΠN
 insculpto CM³DANθ: isculipto (inc-P) P²R (-col): insculipto R²M
 B Adscribit P² recognobi post isculipto

Subscriptiones: titi liui ab urbe condita liber xxviii explicit incipit
 liber xxviii feliciter P et sim. ceteri

T. LIVI AB VRBE CONDITA

LIBER XXIX

SCIPIO postquam in Siciliam uenit, uoluntarios milites **1**
 ordinauit centuriauitque. Ex iis trecentos iuuenes, florentes **2**
 aetate et uirium robore insignes, inermes circa se habebat,
 ignorantes quem ad usum neque centuriati neque armati
 seruantur. Tum ex totius Siciliae iuniorum numero prin- **3**
 cipes genere et fortuna trecentos equites qui secum in Afri-
 cam traicerent legit, diemque iis qua equis armisque instructi
 utque ornati adessent edixit. Grauis ea militia, procul domo, **4**
 terra marique multos labores magna pericula allatura uide-
 batur; neque ipsos modo sed parentes cognatosque eorum
 a cura angebat. Vbi dies quae dicta erat aduenit, arma **5**
 quosque ostenderunt. Tum Scipio renuntiari sibi dixit
 uosdam equites Sicularum tamquam grauem et duram hor-
 ere eam militam: si qui ita animati essent, malle eos sibi **6**
 tum tum fateri quam postmodo querentes segnes atque in-
 tiles milites rei publicae esse; expromerent quid sentirent;

1 uoluntarios *DA¹ uel A¹H⁰*: uoluptarios (uoluet- *C¹*: uoluptu-
 r) *πN*, cf. 28. 46. **1** *adn.* **2** iis *PCR*: his *R²MBDANHK*:
 is *J*, cf. § 7 et *ΠNH.ald.Frob.1.2*: *om. θ* insignes, in-
 ermes *scripsimus* (fort. ab *N⁴ confirmati qui inermis non delet*), cf. c.
 7 *adn.*: insignes (uel -is) *SpA¹N⁴ ut s. l. θFrob.2*: inermis *ΠNH*
nh- CBAN)ald. Gron. **4** angebat *Π²NH⁰*: agebat *P*
 dicta *ΠNH*: edicta *θald.Frob.1.2* arma *πB²NSp²H⁰Frob.2*:
me² B: et arma *ald.*, non male (sine puncto post ostenderunt)
 xit *πB²NH.ald.Frob.1.2*: *om. θ*: iussit (sed ante sibi) *B*
 qui ita *θald.Frob.1.2*: quita *P* (cf. 27. 1. 11 *adn.*): qui *Π²NH*
 bi iam *Sp²A¹N⁴ ut s. l. Frob.2*: sibi *θald.*: si iam *π*: se iam *DA²N*
 : si *C²*: se *A²* tum *ΠNH*: tunc *Sp ut uid. θald.Frob.1.2 et*
 : *θ in § 5 (cf. c. 11. 6)* fateri *ΠNSp ut uid. H*: pateri *J* (-re
x ut s. l. K)

7 cum bona uenia se auditurum. Vbi ex iis unus ausus est
dicere se prorsus, si sibi utrum uellet liberum esset, nolle
8 militare, tum Scipio ei: 'Quoniam igitur, adulescens, quid
sentires non dissimulasti, uicarium tibi expediam cui tu arma
equumque et cetera instrumenta militiae tradas et tecum
hinc extemplo domum ducas exerceas docendum cures equo
9 armisque.' Laeto condicionem accipienti unum ex trecentis
quos inermes habebat tradit. Vbi hoc modo exauctoratum
equitem cum gratia imperatoris ceteri uiderunt, se quisque
10 excusare et uicarium accipere. Ita trecentis Siculis Romani
equites substituti sine publica impensa. Docendorum atque
exercendorum curam Siculi habuerunt, quia edictum im-
11 peratoris erat ipsum militaturum qui ita non fecisset. Egre-
giam hanc alam equitum euasisse ferunt multisque proeliis
rem publicam adiuuisse.

12 Legiones inde cum inspiceret, plurimorum stipendiorum
ex iis milites delegit, maxime qui sub duce Marcello milita-
uerant, quos cum optima disciplina institutos credebat tur-
13 etiam ab longa Syracusarum obsidione peritissimos esse
urbium oppugnandarum; nihil enim paruum sed Carthaginisi-

7 iis *C*: its *P*: is *P*²*R*: his *R*²*MBDAN*¹(*om. N*)*H*⁰ (hiis *J*)
uellet *Sp*²*θ**Frob.2*, *cf. ed. Cantab. Liui libri II App. II B* (1) *cum p. 19*
(*de 2. 57. 3*): uelit *ΠNH*. *Cf. 27. 17. 14 adn.* liberum *ΠNHK*
liberum diceret *J* 8 ei *A*⁷*N*⁴*θald.Frob.1.2*: et *ΠN*(*quod del*
*N*²)*H* expediam *P*⁴*A*⁷*N*⁴*H*⁰*ald.Frob.1.2*: expeditiam *ΠN*, *cf.*
27. 20. 8 adn. hinc *ΠNH*⁰*ald.Frob.1.2*: ex *N*⁴ *ut s. l.*
extemplo *P*⁴*CM*² *uel M*¹*A*⁷ *uel A*⁸*H* *Edd.*: exemplo *πN*
9 Laeto *ΠN.ald.Frob.1.2*: cui laeto *N*⁴*H*⁰ 10 Siculis (Rom.
*M*¹*A*⁷*N*⁴*H*: siculi *Π(M?)N* atque exercendorum *A*⁷*N*⁴*H*(*a*
ex-θald.Frob.1.2: *om. ΠN*, *linea haud amplius xvii litt. perdita*, *cf.*
§ 11 et 26. 51. 8 adn. 11 egregiam *M*¹ *uel M*²*A*⁷*H*⁰: egregiam
*MN*⁴: egraeciam *PR*: e graecia (*uel grecia*) *CBDAN* multis
que proeliis remp̄. *A*⁸*N*⁴(*hic post adiuuisse*)*H*⁰*ald.Frob.1.2*: *om. Π*
sc. lineam fort. xviii litt., cf. § 10 et 26. 51. 8 adn. 12 inspiceret
ΠNH.ald.Frob.1.2: aspiceret *θ* 13 quos *C*⁴*ANH*⁰*ald.Frob.1.2*
quod *π(C?)* credebat *Π*²*NH*⁰: credebant *PVat*, *cf. 27. 17.*
adn. tum *CMB*²*ANH*⁰: tu *π*: tu¹ *P*² paruum *PCA*⁸*N*
(*ut s. l.?*)*H*⁰ *Edd.*: eum *R*: reum *R*²*MBD*: rerum *B*²*AN*; *prim-*
aliud aliquid scripserat P quod ipse erasit, -ruu- supra rasuram
addens

iam excidia agitabat animo. Inde exercitum per oppida 14
dispertit; frumentum Siculorum ciuitatibus imperat, ex Italia
aduecto parcat; ueteres naues reficit et cum iis C. Laelium
in Africam praedatum mittit; nouas Panhormi subducit,
quia ex uiridi materia raptim factae erant, ut in sicco
hibernarent.

Praeparatis omnibus ad bellum Syracusas, nondum ex 15
magnis belli motibus satis tranquillae, uenit. Graeci res a 16
quibusdam Italici generis eadem ui qua per bellum ceperant
retinentibus, concessas sibi ab senatu repetebant. Omnium 17
primum ratus tueri publicam fidem, partim edicto, partim
iudiciis etiam in pertinaces ad obtinendam iniuriam redditis
uas res Syracusanis restituit. Non ipsis tantum ea res sed 18
omnibus Siciliae populis grata fuit, eoque enixius ad bellum
diuenerunt.

Eadem aestate in Hispania coortum ingens bellum con- 19
tinente Ilergete Indibili nulla alia de causa quam per admira-
tionem Scipionis contemptu imperatorum aliorum orto: eum 20
superesse unum ducem Romanis ceteris ab Hannibale inter-
fectis [rebantur]; eo nec in Hispaniam caesis Scipionibus
iudicium quem mitterent habuisse, et postquam in Italia grauius

13 excidia ΠNH0, cf. e.g. Verg. Aen. 2. 643: excidium Wesenberg,
uistra 14 dispertit (exp- R) πR²NJ: dispartit HK
panhormi ΠH (sed in 24. 36. 5 panormi P, minus bene): panormi
mis J) N0 17 edicto P^xM¹(M³?)A¹0 Edd.: eo dicto πNH:
n. C in ΠNH,ald.Frob.1.2: om. θ et del. N¹ uel N² sed punc-
m rursus exsculpsit N^x redditis ΠNH,ald.Frob.1.2: om. θ
18 ad (ab B) bellum Πald.: om. N: bellum N²θFrob.2, fort.
te, sed facile est Scipionem subaudire adiuuerunt ANH: adiu-
runt π: adiuuatur (-uetur J) θ 19 aestate (act- P) Π²NH0
conciante ΠNSpH,ald.Frob.1.2: continente θ Ilergete
A³N⁴θFrob.2: om. ΠN (quos seq. Madv. 1872): illergetes ald.
contemptu . . . orto ΠNH Edd.: contemptum . . . ortum θ
20 eum ΠNH0 Edd.: et N⁴ ut s. l. Vat interfectis
uber (recte rebantur secludens): interfectis rebantur PCRM¹ uel M²
N⁴H0: interficiebantur R²MBDAN: interfectis rebatur Gron. (cf.
25), sed rebantur gloss. uidetur esse antiquitus in contextum insertum
nec ΠNH: neque A¹0 Hispaniam θald.Frob.1.2:
spania ΠNH

bellum urgeret, aduersus Hannibalem eum arcessitum.
 21 praeterquam quod nomina tantum ducum in Hispania Ro-
 mani habeant, exercitum quoque inde ueterem deductum;
 22 trepida omnia et inconditam turbam tironum esse. nunquam
 23 talem occasionem liberandae Hispaniae fore. seruitum ad
 eam diem aut Carthaginiensibus aut Romanis, nec in uicem
 24 his aut illis sed interdum utrisque simul. pulsos ab Romanis
 Carthaginienses: ab Hispanis, si consentirent, pelli Roma-
 nos posse, ut ab omni externo imperio soluta in perpetuum
 25 Hispania in patrios rediret mores ritusque. Haec talia-
 que dicendo non populares modo sed Ausetanos quoque,
 uicinam gentem, concitat et alios finitimos sibi atque illis
 26 populos. Itaque intra paucos dies triginta milia peditum
 quattuor ferme equitum in Sedetanum agrum, quo edictum
 erat, conuenerunt.

2 Romani quoque imperatores L. Lentulus et L. Manlius
 2 Acidinus, ne glisceret prima neglegendo bellum, iunctis et ips

20 urgeret *CM¹DANH⁰* (urget *J*): urgueret π arcessitum
 (arcers- *D*) π *NH*, cf. 26. 22. 2 *adn.*: accersitum *C⁰* 21 habeant
Wcissenb., cf. 27. 17. 14 *adn.*: habebant Π *NH²ald.*: haberent *Sp^H*
Frob.2 22 omnia et *Sp* ut *uid.* *A⁷thald.Frob.1.2* (sc. *Anglic*
 'nothing but confusion and a crowd of raw recruits'): omnia ut Π *NH*
 omnia ut apud *Koch*, sed si ut tutandum est, optime conicit incondita in
 turba *Gron.* (in inc. turba *Madv. olim*) 23 eam *CM²B^xANH⁰*
 (cf. 27. 16. 16 *adn.*): ea π his *M¹* uel *M³ANH⁰* (hiis *J*): ha
 π , sed nec in uicem has aut bis scripsit *P*, del. priorem scripturam *P²*
De repetitionibus Puteani, cf. e.g. 26. 21. 13; 26. 29. 8; 26. 30. 10
 27. 13. 9; 27. 30. 4; 28. 9. 12, 13; 29. 12. 3; 29. 17. 11; 29. 21. 10
 29. 24. 8; 29. 26. 8; 29. 37. 10; 30. 28. 11. (*De rep. breuioribus* cf
 27. 44. 1 *adn.*) utrisque *M²(M⁷?)ANH⁰* (-umq. *J*): utrique
 24 externo imperio *A⁷thFrob.2*: imperio externo (*om.* externo *C*
 π *C⁴NH.ald.*, qui ordo usitator est sed minore ui sententiam imperatori
 indigenae inlustrat (cf. de *P* 28. 2. 15 *adn.*) post imperio sequuntur
 in Π *N* uoces primorum (28. 22. 14) usque ad auxiliarium inde (28. 37. 9)
 post quas tandem sequuntur uoces externo soluta (*P. fol. 402 r. b. l. 2*)
 u. 28. 22. 14 *adn.*: errorem ordinis notauerunt *P⁴C^xM¹⁰* (perperam pos
 posse inculcationis siglum notans) *A⁷N²*: rectum praebent ord. *H*
 rediret *P⁴C⁰Edd.*: redire π *NH* 25 taliaque *A⁷thEdd.*
 aliaque (-quae *PCRD*) Π *N* 26 Itaque intra paucos π *N⁴0Edd.*
 inter paucos *N*: intra (inter *H*) paucos itaque *AH* quattuor
 Π *NH* *Edd.*: quattuor milia θ
 21 prima *Sp⁷thFrob.2*: primo Π *NH.ald.* 22 et ipsi *N⁴thala*
Frob.1.2: ipsi Π *N*, cf. 26. 11. 12 *adn.* (c): ipsis *H*: ipsi tamen *C⁴*

9 equos iubeat. Ipse coepta parum prospere pedestri pugna
 tantum moratus dum cedenti duodecimae legioni, quae in
 laeuo cornu aduersus Ilergetes locata erat, tertiam decimam
 legionem ex subsidiis in primam aciem firmamentum ducit,
 10 postquam aequata ibi pugna est, ad L. Manlium inter prima
 signa hortantem ac subsidia quibus res postulabat locis
 11 inducentem uenit; indicat tuta ab laeuo cornu esse; iam
 missum ab se Cornelium procella equestri hostes circum-
 fusurum.
 12 Vix haec dicta dederat cum Romani equites in medios
 inuecti hostes simul pedestres acies turbarunt, simul equiti-
 13 bus Hispanorum uiam immittendi equos clausurunt. Itaque
 omissa pugna equestri ad pedes Hispani descenderunt
 Romani imperatores ut turbatos hostium ordines et trepida-
 tionem pauoremque et fluctuantia uiderunt signa, hortantur
 orant milites ut percussos inuadant neu restitui aciem
 14 patiantur. Non sustinuisent tam infestum impetum barbari
 ni regulus ipse Indibilis cum equitibus ad pedes degressis
 15 ante prima signa peditum se obiecisset. Ibi aliquamdiu
 atrox pugna stetit; tandem postquam ii qui circa regem

9 parum ΠNH : parumper A^1 (sed propere pro prosp.) N^4 ut s. l.
 locata $Sp^? \theta Frob. 2$: roga P : prona $\Pi^2 NH$: locata prona *ald.*
 mire ex subsidiis $\Pi NH. ald. Frob. 1. 2$: om. $Sp^? \theta$ 10 loci
 M^3 (an M^0 ?) A^1 (A^8 ?) $N^4 H \theta$: locus ΠN : locusque C^4 indicat
 $NSp^? H \theta Frob. 2$: indicatque A^v ? *ald.* 11 iam . . . circumfusurum
 om. K iam missum $A^8 N^4 H J. ald. Frob. 1. 2$ (sed post se N^4): iam
 missum esse π : om. AN ab (se) PCM (cf. 27. 2. 9 *adn.*): a l
 J : ad N^4 ut s. l. Cornelium *Madv.*: cornelium seruium Π (sed
 cornil- BD) $NSp^? H J$: Ser. Cornelium *Frob. 2, fort. recte*: Sex. Corne-
 lium (et sic (-io) in § 8) *ald.* 12 turbarunt A^1 (A^8 ?) $N^4 H Frob. 2$:
 (-auerunt *ald.*): turbauit ΠN : turbare θ immittendi (uel in-
 ΠNH (-mict-): mittendi θ 13 Itaque . . . descenderunt] om.
 B : add. B^2 omissa $\pi B^2 N^1$ (N^1 ?) $H \theta ald. Frob. 1. 2$: com- (cum
 Vat) missa $Sp^? Vat$ pedes $Sp^? N^4$ ab N^1 *rescriptus* θ : pedestres
 $\pi B^2 NH. ald. Frob. 1. 2$ Hispani descenderunt $\pi B^2 NH \theta$ (-nie iesc
 Sp) inuadant A^1 (A^8 ?) $N^4 H \theta Edd.$: om. ΠN neu ΠN^1
 $ald. Frob. 1. 2$: nec A^1 (A^8 ?) $N^4 \theta$: ne C^x restitui aciem $P^4 M^1 A$
 $N^4 H \theta$: resutui (-tin AN) acie ΠN 14 tam AN^x (praecedent
 N^4) θ : tamen πNH Indibilis] -ib- $BA^1 \theta$, ut *P e.g. in c. 1. 19*
 -eb- πN ; cf. 26. 49. 11 *adn.* degressis $\pi NSp^? Frob. 2$ (digr- B
 $ald.$): digressus (de- C^2) CH : digressi $N^2 \theta$ 15 Ibi $\Pi H \theta Edd.$
 om. N : id N^4 aliquamdiu . . . stetit] om. N : supplent $\Pi N^4 H$

seminecem restantem deinde pilo terrae adfixum pugnabant
 obruti telis occubuerunt, tum fuga passim coepta. Plures 16
 caesi, quia equos conscendendi equitibus spatium non fuerat,
 et quia percussis acriter institerunt Romani; nec ante absces-
 sum est quam castris quoque exuerunt hostem. Tredecim 17
 milia Hispanorum caesa eo die, mille octingenti ferme
 capti: Romanorum sociorumque paulo amplius ducenti,
 maxime in laeuo cornu, ceciderunt. Pulsi castris Hispani 18
 aut qui ex proelio effugerant, sparsi primo per agros, deinde
 in suas quisque ciuitates redierunt.

Tum a Mandonio euocati in concilium conquestique ibi 3
 clades suas increpitis auctoribus belli legatos mittendos ad
 arma tradenda deditionemque faciendam censuere. Quibus 2
 culpam in auctorem belli Indibilem ceterosque principes
 quorum plerique in acie cecidissent conferentibus tradenti-
 busque arma et deditibus sese, responsum est in deditionem 3
 ta accipi eos si Mandonium ceterosque belli concitores
 tradidissent uiuos; si minus, exercitum se in agrum Ilerge-
 tum Ausetanorumque et deinceps aliorum populorum in-
 ducturos. Haec dicta legatis renuntiataque in concilium. 4
 ubi Mandonius ceterique principes comprehensi et traditi ad
 supplicium. Hispaniae populis reddita pax; stipendium eius 5
 anni duplex et frumentum sex mensum imperatum sagaque

16 Plures $\pi\theta$ *Frob.2*: pluresque *ANH.ald.* caesi (uel cesi)
 1² *NH* θ : caei *P* quia (equos) *CM³ANH θ Edd.* (fort. et quia
nalis): qui π conscendendi π *NH*: conscendi θ : concendi *C*
 quitibus Π *NH* *Frob.2*: ab equitib. θ *ald.* 17 tredecim *A⁷ θ* :
 ecem tria Π *NH*, cf. 26. 49. 3 *adn.*: xxx^{ta} *N⁴* ut s. l. (postquam deci
 ante milia) ab *N²* temptatum est) mille *P* (∞) *A³ θ* : om. Π *xNH*
ld.Frob.1.2 octingenti (sed dccc) Π *NH* *Edd.*: et quingenti θ
 sociorumque *C⁴N⁴ θ Edd.*: sociorum Π *N*, cf. 26. 11. 12 *adn.* (c)
 3 1 concilium θ *Edd.* et sic in § 4 *Put.*: consilium Π *NH*, cf. 27. 35.
adn. conquestique Π *N* *Edd.*: conquesti *H*: contestatiq. θ :
 contestatiq. conquestiq. *A³* 3 si minus Π *2NH.ald.*, cf. c. 12. 7:
 in minus θ *Frob.2*: simus *P* se *CM²* uel *M³B²ANH θ* : si π
 inducturos *N⁴ θ* , cf. e.g. 21. 5. 3: ducturos Π *NH.ald.Frob.1.2*
 cf. 26. 13. 7 *adn.*) 5 eius π *A⁷N²H θ* : eis *AN* mensum
 cf. 9. 33. 6 *adn.* et 23. 21. 5: mensium *DH θ* (-uum *A¹N*)

et togae exercitui, et obsides ab triginta ferme populis accepti.

6 Ita Hispaniae rebellantis tumultu haud magno motu intra
 7 paucos dies concito et compresso, in Africam omnis terror
 8 uersus. C. Laelius nocte ad Hipponem Regium cum accessisset, luce prima ad populandum agrum sub signis milites
 9 sociosque in auxilium nauales duxit. Omnibus pacis modo incuriose agentibus magna clades inlata; nuntiique trepidi Carthaginem terrore ingenti compleuere classem Romanam Scipionemque imperatorem—et fama fuerat iam in Siciliam
 10 transgressum—aduenisse. Nec quot naues uidissent nec quanta manus agros popularetur satis gnari omnia in maius metu augente accipiebant. Itaque primo terror pauorque,
 11 dein maestitia animos incessit: tantum fortunam mutasse ut qui modo ipsi exercitum ante moenia Romana habuissent uictores stratisque tot hostium exercitibus omnes Italiae
 12 uerso Marte Africae populationes et obsidionem Carthaginis uisuri forent, nequaquam pari ad patienda ea robore ac

7 in auxilium nauales (uel -lis) $A^8\theta$ (sed nau. in aux. $A^8\theta$) N^4 , sc. 'ut subsidia': nauales (uel -lis) ΠNH .ald.Frob.1.2, quod malit Johnson

8 incuriose $C^x A^8 N^4 \theta$ Edd.: incurius e (sed -rius ea gent-) π : incurius M : incuria se ANH transgressum ΠN^x (fort. N^4 re-scriptus) $H\theta$: transgressa N 9 Nec quot $CM^3\theta$ ald.Frob.1.2: ne quod π : ne quot ANH , sed erasit aliquid supra -c scriptum N^x

dein Π (daein P) NH .ald. (hic recte; aliter (de re mutata) e.g. 27. 32. 4): deinde θ Frob.2 10 qui $\Pi NH\theta$: quo N^1 uel N^1 uel N^2

moenia (uel men-) $CM^3(M^7?)B^x AN\theta$: moniam PM : meoniam P^2 (-ia P^1): moeniam RBD (men-) stratisque tot $P^4 CM^3$ ald.:

stratique tot π (cf. 27. 17. 12 adn.): stratis tot θ Frob.2 (cf. 26. 11. 12 adn. (c): totque stratis $ANHW$. Cf. de uariatione ordinis ab codd.

AN profecta e.g. cc. 6. 13; 14. 13; 20. 1 et in lib. 27 cc. 1. 3; 5. 1; 5. 4; 9. 10; 10. 12; in lib. 28 cc. 8. 13; 9. 10; 17. 16; 21. 8; 26. 3; 27. 16; 35. 2, 11; 41. 17; 44. 18; in lib. 30 cc. 8. 3; 17. 12; 18. 4; 23. 3; 25. 1; 27. 2; 33. 9; 36. 1; cf. etiam 26. 5. 17 adn. (de ord. codd. $AN\theta$)

aut ui $P^4 CM^3?B^2 AN$ (sed uim N) H Edd.: aut uia π : ui θ 11 uerso Marte (-tē BD) $\Pi NH\theta$ ald.Frob.1.2: uersos arte Sp , cf. 28. 40. 10 adn. (et de -s pro -m in P cf. 27. 17. 1 adn.): uersa sorte $Rhen$., frustra uisuri P^4 uel $P^5 M^3(M^7?)B^2 ANH\theta$: uri π

nequaquam $H\theta$ ald.Frob.1.2: nequiquam (-icq- D) ΠN patienda ea $A^7 N^1 H\theta$ Edd.: parienda ex ΠN (cf. de -x- et -a- 26. 37. 3 adn.)

Romani fuissent. illis Romanam plebem, illis Latium 12
 iuventutem praebuisse maiorem semper frequentioremq̄
 pro tot caesis exercitibus subolescentem: suam plebem im- 13 *from u*
 bellem in urbe, imbellem in agris esse; mercede parari
 auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque
 infida. iam reges, Syphacem post colloquium cum Scipione 14
 alienatum, Masinissam aperta defectione infestissimum hos-
 tem. nihil usquam spei, nihil auxilii esse. nec Magonem 15 *to this*
 ex Gallia mouere tumultus quicquam nec coniungere sese
 Hannibali, et Hannibalem ipsum iam et fama senescere et
uiribus.

In haec deflenda prolapsos ab recenti nuntio animos rur- 4
 sus terror instans reuocauit ad consultandum quonam modo
 obuiam praesentibus periculis iretur. Dilectus raptim in 2
 urbe agrisque haberi placet; mittere ad conducenda Afrorum
 auxilia; munire urbem, frumentum conuehere, tela arma
 parare; instruere naues ac mittere ad Hipponem aduersus
 Romanam classem. Iam haec agentibus nuntius tandem 3
 uenit Laelium non Scipionem, copiasque quantae ad incur-

12 subolescentem *DSP A⁷θ Edd.*: subolescentum (subul- *P*) π²:
 suboles (-em *C⁴A²*: -ens *H*) ceterum *C⁴A²NH* 13 suam *P⁴C*
M³A²N²Hθ: sua Π*N* (*cf.* 26. 41. 12 *adn.*) im-(*sed in-*)bellem
 (-*lli C*) in urbe, im-(*sed in-*)bellem *C¹A²v?*(*sed in urbe inb. inb.*)*N⁴*
Edd.: in bellum in (*om. in N*) urbe inbellem π*NH* (*imb- bis H*): in
 urbe inbellem *D et (sed inb. in urbe) C²*: inbellem (*ib- K*) θ; *de*
forma imb- cf. Praef. § 30 in agris *A⁷N⁴Hθ Edd.*: *om. ΠN*
 parari Π*NH*: parare θ Afris *A⁷N²θ Edd.*: agris π*NH*: agresti
D gente... mobili... infida Π*NH Edd.*: gentem... mobilem
 (-*lis θ*)... infidam (-*da J*) *N²θ* 14 reges *SpJFrob.2*: rege *PR*:
 regem π⁴*NHK.ald.* 15 quicquam Π*A⁷N²θ* (*quisq- ANH*)
 nec coniungere] *hinc usque ad uoces* Putcolis (30. 21. 11) *codicibus*
Spirensi cognatis constantius consentit H (i.e. ex fol. 181 r. ad 204 u.);
 1. *Praef. § 94* sese Π*N.ald.*: se *HθFrob.2* et fama
 Π*N Edd.*: fama *Hθ*

4 1 animos Π*Nθ*: animo *H* quonam *CM³(M⁷?)ANHθ*: quo-
 niam π 2 dilectus π: delectus *C⁴ANHθald.Frob.1.2, cf. c. 5. 8*
 munire Π²*N*: munere *P*: muniri *N⁷ (uel N¹) ut s. l. Hθ*
 parare] -re Π*Nθ*: -rent *H* instruere naues Π*Nθ*: instarent *H*
 ac mittere *C⁴M³(M⁷?)BHθFrob.2*: amittere π: et mittere *A*
V.ald.: mittere *M²F*

siones agrorum satis sint transueltas ; summae belli molem
 4 adhuc in Sicilia esse. Ita respiratum mittique ad Syphacem
 legationes aliosque regulos firmandae societatis causa coep-
 tae. Ad Philippum quoque missi qui ducenta argenti talenta
 5 pollicerentur ut in Siciliam aut in Italiam traiceret. Missi et
 ad suos imperatores in Italiam ut omni terrore Scipionem
 6 retinerent ; ad Magonem non legati modo sed uiginti quin-
 que longae naues, sex milia peditum, octingenti equites,
 septem elephantum, ad hoc magna pecunia ad conducenda
 auxilia quibus fretus propius urbem Romanam exercitum
 admoueret coniungeretque se Hannibali.
 7 Haec Carthagini parabant agitabantque, cum ad Laelium
 praedas ingentes ex agro inermi ac nudo praesidiis agentem
 Masinissa fama Romanae classis excitus cum equitibus
 8 paucis uenit. Is segniter rem agi ab Scipione questus, quod
 non exercitum iam in Africam traiecisset percussis Cartha-

3 transueltas] -tas $\pi^2 N\theta$: -tus PRH summae P : summam
 Π^2 uel Π^1 ald.Frob.1.2 : summi H θ molem Π^2 uel $\Pi^1 H\theta$ Edd. :
 molium P 4 legationes] hic ΠN^7 uel $N^1(-onem N)$ ald.Frob.1.2 :
 ante ad Syph. H θ (cf. 27. 37. 5 adn.). Ordinem Puteani accepimus
 uocibus ad Syph. pondus additum rati opposito leuiore clausulae membro
 (de ordine intertexto cf. 22. 8. 7 adn.) coeptae $\Pi(A?)$ Edd. :
 cepta NH : ceptum A^{5?} in ras. θ in (Ital.) ΠNK ald. : om. HJ
 Frob.2. cf. § 5 adn. 5 missi (misi P) et Π^2 uel $\Pi^1 NH$ ald.Frob.
 1.2 : missi θ suos P⁴M³N²(N^{7?})H θ : uos π : duos CB²AN
 in N⁴H θ ald.Frob.1.2 : om. ΠN , cf. § 4 et 26. 13. 7 adn.
 6 longae naues (naue M) πM^3 : naues longae ANH θ ald.Frob.1.2 (cf.
 26. 5. 17 adn.) octingenti ΠN Edd. : quingenti H θ
 septem Sp[?]H θ Frob.2 : et septem ΠN ald. ad hoc ΠSp Frob.2 :
 haec Vat.ald. 7 Carthagini] -ni P³(sed -e mox restaurata)R^xN⁴
 (N^{x?})H θ , cf. 28. 26. 1 adn. : -ne $\Pi P^1 NSp$ ut uid. cum ad Sp^N
 H θ Frob.2 : at PR : qua CMBDAN.ald., quod (i.e. Ad) multo melius credit
 Johnson (cf. c. 6. 2 quia a Sp additum) : tum ad A⁷ Masinissa
 P^{1?}CM²(M^{1?})AN¹(mari- N)Sp ut uid. H(mass-) θ : masinissam π
 Romanae ΠNSp ut uid. Edd. : ne HK : ue J excitus ΠNSp ut
 uid. H : excitatus θ 8 ab (a K sed cf. e.g. 27. 2. 9) Scipione M²
 uel M¹AN θ : ad scipione PR : ab scipionem C : ad scipionem R²MB
 DH questus (quaes- PRM) $\Pi NH\theta$ ald.Frob.1.2 : questus est
 Madv. Em. p. 416. non necess. non C²M³N² : tam (iam A) non
 ΠN (cf. 26. 6. 4 adn.) : non iam H θ ald.Frob.1.2. Vide adn. sq.
 exercitum iam in Africam ΠN et sic (sine iam in hoc loco)H(in Afr. ex.)
 θ ald.Frob.1.2 (iam ex. in Afr. P^x ut uid.), u. supra percussis
 (-cussis D) ΠNK Edd. : periculis A⁷ ut s. l. HJ

giniensibus, Syphace impedito finitimis bellis; quem certum habere, si spatium ad sua ut uelit componenda detur, nihil sincera fide cum Romanis acturum. hortaretur stimulet 9 Scipionem ne cessaret; se, quamquam regno pulsus esset, cum haud contemnendis copiis adfuturum peditum equitumque. nec ipsi Laelio morandum in Africa esse; classem credere profectam a Carthagine cum qua absente Scipione non satis tutum esset contrahi certamen. Ab hoc ser- 5 mone dimisso Masinissa Laelius postero die naues praeda onustas ab Hippone soluit, reuectusque in Siciliam mandata Masinissae Scipioni exposuit.

Iisdem ferme diebus naues quae ab Carthagine ad Ma- 2 gonem missae erant inter Albingaunos Ligures Genuamque accesserunt. In iis locis tum forte Mago tenebat classem; 3 qui legatorum auditis uerbis iubentium exercitus quam maximos comparare, extemplo Gallorum et Ligurum—namque utriusque gentis ingens ibi multitudo erat—concilium habuit; et missum se ad eos uindicandos in libertatem ait 4 t, ut ipsi cernant, mitti sibi ab domo praesidia; sed quantis viribus quanto exercitu id bellum geratur, in eorum potes-

8 finitimis $C^2M^3ANH\theta$ (-me J): finiti|umis P , cf. (de dittographia)

7. 34. 5 *adn.*: finiti^M umis P^2 (quid uoluerit incertum est): finitimum mim C) is (his BD) $CRMBD$ certum $C^2H\theta$ *Edd.*: incertum N (sc. in- ex -m orto) habere ΠN : haberet $A^7N^4H\theta$ *ald.Frob.1.*

cf. § 9 (esset): haerere *Gron.* (qui incertum retinet) 9 stimulet HK : estimulet (etim- PR) P^2 uel P^3R^2BD : simularet M : (et C , fort. recte) stimulet CAN . *ald.Frob.1.2*: stimuletque J

scipionem $CANH\theta$ *Edd.*: a scipione π contemnendis] -temn- uel empn- $CDA^7H\theta$: -ten- πN : -tepn- A^xN^3 a Carthagine π (-em B) *ald.Frob.1.2* (sed in c. 5. 2 ab C . P): ad carthaginem D : rthagine $H\theta$ csset N^4 ut s. l. $H\theta$ *ald.Frob.1.2*: esse ΠN ,

§ 8 (habere)

5 1 mandata Masinissae πH (mass-) θ *Frob.2*: masinisse (-sae *ald.*) mandata N^4 *ald.*; ipse malim masinissae deletum, cf. 27. 34. 3 *adn.*: masinisse uerba AN (cf. 28. 12. 13 *adn.*) 2 lisdem (sed eisd-)

NH (isd-): eidem P : his-(hiis- J) dem θ Albingaunos] albing- N^4 *ald.Frob.1.2* (cf. 28. 46. 9 Ingauni): albino- P : albinoc- Π^2N ed-nes C : albig- *Sp ut uid.* θ (sed mox Ligures Genuamque PSP *rob.2*: Ligures Alpinos Genuam *ald.*) 3 et Ligurum $A^7(A^8?)$

$H\theta$ *Edd.*: om. ΠN 4 se ΠN *Edd.*: om. $H\theta$ id Π *Edd.*: N : om. $N^2H\theta$

geratur $\Pi NH\theta$ *ald.*: gereretur *Frob.2*, cf. 27.

. 14 *adn.*

Poenus sub angulo Alpium quietus se contineat, et ipse in eadem statione circa Ariminum Italiae praesidio futurus.

Post reditum ex Africa C. Laeli et Scipione stimulo Masinissae adhortationibus et militibus praedam ex hostium terra cernentibus tota classe efferri accensis ad traiciendum quam primum, interuenit maiori minor cogitatio Locros urbem recipiendi, quae sub defectionem Italiae descuerat et ipsa ad Poenos. Spes autem adfectandae eius rei ex minima re adfulsit. Latrociniis magis quam iusto bello in Brutiis gerebantur res, principio ab Numidis facto et Brutiis non societate magis Punica quam suoapte ingenio congruentius in eum morem; postremo Romani quoque milites iam contagione quadam rapti gaudentes, quantum per duces decebat, excursions in hostium agros facere. Ab iis egressi quidam urbe Locrenses circumuenti Regiumque abstracti fuerant. In eo captiuorum numero fabri quidam fuere, consueti forte apud Poenos mercede opus in arce Locrorum gerere. Hi cogniti ab Locrensiu principibus qui pulsati ab altera factione, quae Hannibali Locros tradiderat, Regium contulerant, cum cetera percontantibus, ut mos est qui

9 statione $N^4H\theta$ Frob.2: regione ΠN .ald.
 6 I C. (uel \bar{C}). $\Pi N\theta$: consuli H (u. c. 5. 9) et Scipione C^4H
 Id.Frob.1.2: scipione AN : ut scipionis (-ni M^3) π maiori
 $A^3H\theta$: maior ΠN : maiore C^4N^x ($N^4?$) sed e postea ab N^x erasum
 2 eius $\Pi N\theta$: enim H Latrociniis ΠN : quia latrociniis Sp^2
 ut s. l. H : quod latrociniis (sed -nii θ) θ ald.Frob.1.2 gere-
 ntur ΠNSp ut uid. ald.Frob.1.2: gerebatur $H\theta$ ab (Numidis)
 Id.Frob.1.2: a $AN\theta$: ad BD (cf. c. 5. 6): om. SpN^4 uel N^2H
 to et Brutiis Π (e pro et D) $N\theta$ Edd.: om. $SpN^4(N^2?)H$, xv litt. ob
 -is perditis, cf. 28. 2. 16 adn. congruentibus ΠN .ald.: promp-
 $SpN^4H\theta$ Frob.2 (hoc, quod merum glossema Spirensianum Johnsonio
 letur esse, ipse post Punica addere malim) 3 milites iam A^7N^4
 2.Frob.1.2: iam ΠN : milites $H\theta$ 4 urbe $A^7N^4H\theta$ ald.Frob.
 : urbem ΠN , cf. 28. 26. 11 adn. Locrenses $M^3DAN\theta$: lo-
 quentes π : loquentes H forte A^7 (erasum) $N^4H\theta$ ald.Frob.1.2:
 c. ΠN Locrorum] loer- CM^3B^2AN : loqr- π^2 : logl- P : log-
 lucr- H 5 qui π ald.: om. AN (sed pulsus praebent): qui
 ulabant (uel exul- uel exol-) Regii (uel rhe-) $SpA^7N^4H\theta$ Frob.2
 (quod post principib. pulsus inserere ut s. l. uolebant A^7N^4)
 Regium se contulerant ΠN .ald.: om. $SpH\theta$ Frob.2 (silent A^7N^4): in-
 dit $Frob.2$ post tradiderat 6 qui $\Pi N\theta$: quia N^4H : iis qui
 4.Frob.1.2

diu absunt, quae domi agerentur exposuissent, spem fecerunt
 si redempti ac remissi forent arcem se iis tradituros; ibi se
 habitare fidemque sibi rerum omnium inter Carthaginienses
 7 esse. Itaque, ut qui simul desiderio patriae angerentur
 simul cupiditate inimicos ulciscendi arderent, redemptis
 8 extemplo iis remissisque cum ordinem agenda rei com-
 posuissent signaque quae procul edita obseruarent, ipsi ad
 Scipionem Syracusas profecti, apud quem pars exsulum erat,
 referentes ibi promissa captiuorum cum spem ab effectu
 9 haud abhorrentem consuli fecissent, tribuni militum cum iis
 M. Sergius et P. Matienus missi iussique ab Regio tria milia
 militum Locros ducere; et Q. Pleminio propraetori scriptum
 ut rei agenda adesset.

10 Profecti ab Regio, scalas ad editam altitudinem arcis
 fabricatas portantes, media ferme nocte ex eo loco unde
 11 conuenerat signum dedere proditoribus arcis; qui parati in-
 tentique et ipsi scalas ad id ipsum factas cum demisissent
 pluribusque simul locis scandentes accepissent, priusquam
 clamor oreretur in uigiles Poenorum, ut in nullo tali metu
 12 sopitos, impetus est factus. Quorum gemitus primo morien-
 tium exauditus, deinde subita consternatio ex somno et
 tumultus cum causa ignoraretur, postremo certior res alii
 13 excitantibus alios. Iamque ad arma pro se quisque uoca-
 bat: hostes in arce esse et caedi uigiles; oppressique forent

6 esse $\Pi N\theta$ Edd.: om. H 7 desiderio . . . simul] om. H
 praebent $\Pi N\theta$ Edd. 8 signaque quae X ut uid. Frob.2: signa

que ΠN : signa quoque quae (que θ) θ ald. referentes ibi Π

Frob.2 (-nte sibi HJ): referentes sibi KX .ald. 9 M.] $\Pi N\theta$ Edd.

et (sed quasi or scriptum) H (cf. c. 5. 5) Matienus] u. c. 9. 2 adu.

iussique ΠN .ald.Frob.1.2: iussi H θ tria milia (uel -ll-) Π

^m
 θ (iii): tria H et Q. (uel quinto) $M^3 B^2 A^7 \theta$: et que (uel quae) π

et C: atque A?N adesset $\Pi N\theta$: esset H 10 editam SpA

N^2 uel N^4 rescriptus H(-ita) θ Frob.2: deditam ΠN : dictam ald.

conuenerat πN Edd. (-rant CH θ) 11 demisissent ΠN Edd.

redemissent H θ oreretur πH , cf. 27. 22. 13 adn.: oriretur

$P^4 C^x MBAN\theta$ 12 deinde subita JFrob.2: deindubita P: dei

subita $\pi^2 R^2 HK$.ald. 13 ad arma] hic $\pi N Sp^? H$ (ad om.) θ Frob.2

post quisque AN.ald. (cf. c. 3. 10 adn.)

Romani nequaquam numero pares, ni clamor ab iis qui
 extra arcem erant sublatus incertum unde accidisset omnia
 uana augente nocturno tumultu fecisset. Itaque uelut plena 14
 iam hostium arce territi Poeni omisso certamine in alteram
 arcem—duae sunt haud multum inter se distantes—confu-
 giunt. Oppidani urbem habebant, uictoribus praemium in 15
 medio positam; ex arcibus duabus proeliis cottidie leuibus
 certabatur. Q. Pleminius Romano, Hamilcar Punico prae- 16
 sidio praeerat. Arcessentes ex propinquis locis subsidia
 copias augebant: ipse postremo ueniebat Hannibal, nec 17
 sustinuissent Romani nisi Locrensi multitudine, exacerbata
 superbia atque auaritia Poenorum, ad Romanos inclinasset.

Scipioni ut nuntiatum est in maiore discrimine Locris rem 7
 uerti ipsumque Hannibalem aduentare, ne praesidio etiam 2
 periclitaretur haud facili inde receptu, et ipse a Messana
 Scipione fratre in praesidio ibi relicto cum primum aestu
 retum inclinatum est † naues mari secundo misit. Et 3
 Hannibal a Buloto amni—haud procul is ab urbe Locris

13 arcem $\pi A^8 N^4 H\theta$ Edd.: urbem AN nocturno ΠNH
 ald.Frob.1.2: om. θ 14 iam N^4 ut s. l. $H\theta$ ald.Frob.1.2:
 am P (cf. 26. 7. 3 adn.): om. $\Pi^2 N$ arce (territi) ΠNK .ald.
 Frob.1.2: acie N^4 ut s. l. HJ 15 habebant $C^x ANH\theta$: habe-
 antur π (sed -ntu M) praemium (uel prem-) $\Pi N\theta$: premio
 16: premio posit H positam $\Pi N\theta$ ald.Frob.1.2: positum N^4 ut
 l., non male: habito H: posito H^2 cottidie] cott- PCR, cf.
 36. 2 adn.: cot- MBDANJ: quot- HK 16 Pleminius πM^2
 θ : pleni^{us} M (cf. c. 8. 7): plemenius H praecerat (uel pre-)
 N: praecerat (uel pre-) et $H\theta$ ald.Frob.1.2 17 ueniebat (-isbat
) $\Pi^2 NH\theta$ nisi $\Pi N\theta$: si H inclinasset πNH (-sent) θ :
 isisset C, mire
 7 1 Scipioni ΠN .ald.Frob.1.2: scipio $A^x H\theta$ Sigonius e 'uet. lib.'
 uchs 1879 2 praesidio (etiam) ΠN^1 (peis- N), cf. e.g. 38. 25.
 40. 15. 12: praesidium $C^4 M^1$ ($M^3?$) $A^7 \theta$ ald.Frob.1.2 a ΠN
 dd.: om. $N^4 H\theta$ fretum (uel frae-) $\Pi^2 NH\theta$: practum P
 naues CMBDAN θ : nabes P^2 uel $P^1 R$: nalles P: numerum nauium
 elut x) excidisse recte suspicatur Weissenb., cf. c. 28. 10 et 26. 51. 2
 31. 12 (dem-)) misit $\Pi NH\theta$ ald.Frob.1.2 (i.e. i.q. 'soluit' ut in 37. 12. 11;
 31. 12 (dem-)): transmisit (uel comm-) Sigonius: demisit Otto
 Et $H\theta$ ald.Frob.1.2: om. ΠN (sed spat. iiii litt. ante Hann. in M
 'ictum est) Buloto πN (flumen non alibi nominatum): bultro
 (sed ab ultro): buthroto $A^7 HJ$, ald.Frob.1.2: buteotro K

abest—nuntio praemisso ut sui luce prima summa ui proe-
 lium cum Romanis ac Locrensibus consererent dum ipse
 auersis omnibus in eum tumultum ab tergo urbem incautam
 4 adgrederetur, ubi luce coeptam inuenit pugnam, ipse nec in
 arcem se includere, turba locum artum impediturus, uoluit
 5 neque scalas quibus scanderet muros attulerat. Sarcinis in
 aceruum coniectis cum haud procul muris ad terrorem
 hostium aciem ostendisset, cum equitibus Numidis circum
 equitabat urbem, dum scalae quaeque alia ad oppugnandum
 opus erant parantur, ad uisendum qua maxime parte adgre-
 6 deretur: progressus ad murum scorpione icto qui proximu
 eum forte steterat,) territus inde tam periculoso casu receptu
 canere cum iussisset, castra procul ab ictu teli communit
 7 Classis Romana a Messana Locros aliquot horis multo die
 superante accessit; expositi omnes e nauibus et ante occasu
 solis urbem ingressi sunt.
 8 Postero die coepta ex arce a Poenis pugna, et Hanniba
 iam scalis aliisque omnibus ad oppugnationem paratis sub
 bat muros cum repente in eum nihil minus quam tale quic
 9 quam timentem patefacta porta erumpunt Romani. A
 ducentos, improuidos cum inuasissent, occidunt: cetero

3 summa P^4CM^1 uel $M^2B^2ANH\theta$: summo π 4 impediturus
 $N^1H\theta$ Edd.: impediturus (uel inp-) Π : impeturus N scanderet
 (scan- P) Π^2 uel Π^1N .ald.: scanderent $H\theta$ Frob.2 attulerat (u
 adt-) ΠN .ald.: attulerant $H\theta$ Frob.2 5 ostendisset $\pi A^x\theta$ Edd.
 ostendissent ANH circumequitabat $H\theta$ ald.Frob.1.2: circum
 equitib. | at P : circumequitat (uel aeq-) π^2R^2 in ras. ($R?$)
 oppugnandum] opp- $\Pi N\theta$ Edd.: exp- H 6 icto πH Gron.
 ictus $AN\theta$ Edd. ante Gron. (mire) communit ΠN , cf. 27. 5.
 adn.: communit N^4 ut s. l. $H\theta$ ald.Frob.1.2 7 a (Mess.) ΠN
 ab θ : ad H aliquot horis multo die *scripsi* (multo die *ias*
Weissenb. dubitanter): aliquod (-quot C : -quod^r D) horis dici (die
 P^1CAN : die C^x) ΠN : multa die A^7HV^1 (m. locros die V) θ ald.Frob.
 1.2: aliquot horis die Gron., quod malit Johnson (cf. e.g. Sal. Iug.
 97. 3). De falsa apud edd. uel scribas dittographiae suspitione cf. e.g.
 26. 36. II; 26. 51. 2 (init.); 27. 5. 6; 29. 1. 2; 29. 17. 2; 30. 30. I
 e πB^x ald.: de B : om. $H\theta$ Frob.2 8 oppugnationem
 $M^7(M^2?)A^7N^4H$ (-gnagnat-) θ Edd.: oppugnationib. em PR , cf. (o
 dittogr.) 27. 34. 5 adn.: oppugnationib. in (uel im-) π^2R^2N (sed impera-
 tis D)

8 uideretur certari. Nihil omnium quae inopi inuisas opes
 potentioris faciunt praetermissum in oppidanos est ab duce
 aut a militibus; in corpora ipsorum, in liberos, in coniuges
 9 infandae contumeliae editae. Iam auaritia ne sacrorum
 quidem spoliatione abstinuit; nec alia modo templa uiolata
 sed Proserpinae etiam intacti omni aetate thesauri, praeter-
 quam quod a Pyrrho, qui cum magno piaculo sacrilegii sui
 10 manubias rettulit, spoliati dicebantur. Ergo sicut ante regiaie
 naues laceratae naufragiis nihil in terram integri praeter
 11 sacram pecuniam deae quam asportabant extulerant, tum
 quoque alio genere cladis eadem illa pecunia omnibus con-
 tactis ea uiolatione templi furorem obiecit atque inter se
 duces in duces, militem in militem rabie hostili uertit.
 9 Summae rei Pleminius praerat; militum pars sub eo
 2 quam ipse ab Regio adduxerat, pars sub tribunis erat. Rapto
 poculo argenteo ex oppidani domo Plemini miles fugiens
 sequentibus quorum erat, obuius forte Sergio et Matieno
 3 tribunis militum fuit; cui cum iussu tribunorum ademptum
 poculum esset, iurgium inde et clamor, pugna postremo orta

8 potentioris *θald.Frob.1.2*: potentiores ΠNH (-rum C⁴): potentis
 N^{x?} ab duce aut ΠNθ: abducebant H a (militib.) πN.
ald.Frob.1.2: om. DHθ 9 Iam Sp?(an Rhen?)A⁶Hθ (sc. 'iam
 uero' cf. e.g. 9. 19. 9 et Verg. G. 2. 57): nam ΠN.*ald.Frob.1.2* (sc. 'nam
 de auaritia quid dicam?'), pari iure (cf. c. 6. 14; 26. 7. 3 adn.)
 ne sacrorum ΠNθ: nec agrorum H aetate π²N.*ald.Frob.1.2*: ae
 P: aeuo (uel eno)N³(uix N⁴)Hθ thesauri R²MBDANθ (tes- K)
 cf. c. 18. 4 adn.: thesauri (hen- C: ten- C⁴) PCR 10 asporta-
 bant (-bat πN?) CA⁷N¹?*ald.* (sc. 'primo incepto'): asportauerant Sp²
 Hθ*Frob.2* extulerant (-rat πN) CM²A⁷N² uel N⁴Hθ*ald.*: extu-
 lerunt Sp²*Frob.2* 11 contactis] -tact- πNθ: -tract- DH
 ea uiolatione P⁴CA⁸N⁴ rescriptus Hθ: ea utolatione PR: e adulatione
 (sed -acti se ad.)R²MBD: adulationem AN hostili C⁴A⁷N⁴ re-
 scriptus Hθ*ald.Frob.1.2*: hoste ΠN

9 1 ab (Regio) ΠNθ: sub H adduxerat CA^xNK.*ald.Frob.1.2*:
 abduxerat πSpHJ 2 oppidani domo ΠNθ: oppidanis modo
 H Plemini ΠNH (-meni): pleminii A⁶θ miles fugiens
 (fyg- P: frug- R) π²R²: milites fugiens (-entes A¹?) H Mati-
 eno θ(mac- K)H(-ne)*ald.Frob.1.2* (et mat- Π in 6. 9): metieno ΠΛ
 (-nus M¹ uel M² ubi Sergius supra ab M scriptum est)

inter Plemini milites tribunorumque, ut suis quisque oppor-
 tunus aduenerat multitudine simul ac tumultu crescente.
 Victi Plemini milites cum ad Pleminium cruorem ac uulnera 4
 ostentantes non sine uociferatione atque indignatione con-
 currissent probra in eum ipsum iactata in iurgiis referentes,
 accensus ira domo sese proripuit uocatosque tribunos nudari
 ac uirgas expediri iubet. Dum spoliandis iis—repugnabant 5
 enim militumque fidem implorabant—tempus teritur, re-
 pente milites feroces recenti uictoria ex omnibus locis, uelut
 aduersus hostes ad arma conclamatum esset, concurrerunt ;
 et cum uiolata iam uirgis corpora tribunorum uidissent, tum 6
 uero in multo impotentiore subito rabiem accensi sine
 respectu non maiestatis modo sed etiam humanitatis, in-
 tegratum impetum lictoribus prius indignum in modum
 mulcatis faciunt. Tum ipsum ab suis interceptum et seclu- 7
 sum hostiliter lacerant et prope exsanguem naso auribusque
 mutilatis relinquunt.

His Messanam nuntiatis Scipio post paucos dies Locros 8
 exere aduectus cum causam Plemini et tribunorum audisset,
 Pleminio noxa liberato relictoque in eiusdem loci praesidio,
 tribunis sontibus iudicatis et in uincla coniectis ut Romam
 ad senatum mitterentur, Messanam atque inde Syracusas
 diiit. Pleminius impotens irac, neglectam ab Scipione 9

is - a uelle with six banks of water
 3 Plemini milites . . . Victi (§ 4) om. H 4 milites CMBAN
 0: lites PRD domo ΠNHθ, cf. e.g. Caes. B.C. 2. 11. 4: e
 mo Wesenberg 5 repugnabant ΠB²(-nando B)NHθ (perperam
 Luchsio citata est lectio Puteani, ubi -abant a P ipsissimo profectum
) fidem Sp?HθFrob.2: om. π (unde militemque pro -tumque
 uicit Gron.): auxilium (sed post implorabant) M²(M⁷?)N.ald.
 impetum CM³(M⁷?)A⁸N²Hθ: imputum π: imperatum AN
 modum ΠNθ: om. H mulcatis] mulc- C²DH: mult- N⁴:
 alg- πN: mulct- M²(muletis)A⁸(muletagatis A)θ 7 Tum ald.
 ob.1.2: tunc ΠNHθ naso ΠN Edd.: om. Hθ 8 hexere
 adu. (ut Val. Max. 1. 8, Ext. 11): hexerce π(C?)N (an hexetre N?):
 erce M: exercere D: hexeri SpJ(ex-)Frob.2, fort. recte: om. H
 (at. v uel vi litt. relicto)ald.: cum exercitu A^x uincla πN, cf.
 26. 9 adn.; et sic P fere semper (e.g. cc. 18. 14; 19. 2; 22. 9 al.):
 cula ANθ rediit ΠN.ald.: redit HθFrob.2 (cf. 27. 5. 9 adn.),
 i iure 9 ab (Scip.) ΠN: a Hθ

et nimis leuiter latam suam iniuriam ratus nec quemquam
 10 aestimare alium eam litem posse nisi qui atrocitatem eius
 patiendo sensisset, tribunos attrahi ad se iussit, laceratosque
 omnibus quae pati corpus ullum potest suppliciiis interfecit
 11 nec satiatus uiuorum poena insepultos proiecit. Simi-
 crudelitate et in Locrensiu[m] principes est usus quos ad
 conquerendas iniurias ad P. Scipionem profectos audiuit
 12 et quae antea per libidinem atque auaritiam foeda exempla
 in socios ediderat, tunc ab ira multiplicia edere, infamia
 atque inuidiae non sibi modo sed etiam imperatori esse.
 10 Iam comitiorum appetebat tempus cum a P. Licinio con-
 sule litterae Romam allatae se exercitumque suum graui
 morbo adflectari, nec sisti potuisse nisi eadem uis mali au-
 2 grauior etiam in hostes ingruisset; itaque quoniam ipse
 uenire ad comitia non posset, si ita patribus uideretur, se
 Q. Caecilium Metellum dictatorem comitiorum causa dimit-
 turum. exercitum Q. Caecili dimitti e re publica esse
 3 [nam] neque usum eius ullum in praesentia esse, cum Hannibal
 iam in hiberna suos receperit, et tanta incesserit in e-

9 quemquam (uel quenq-) ΠNK Edd.: quicquam N^4 ut s. l. F. quamquam J eam litem ΠN (ubi nescioquid ab N^4 mutatum esse) K : ea militem $N^6 HJ$ 9-10 posse nisi qui atrocitatem $A^7 I$ (partim rescriptus) $H\theta$ Edd.: om. ΠN , fort. linea xxii litt. ob -te | -perdita, cf. 26. 51. 8 adn. 10 se ΠN .ald.: sese $H\theta$ $Frob.2$ suppliciiis $\Pi N^4 H\theta$ Edd.: om. $\Pi^2 N$ 11 conquerendas $C^2 M^2 (M^7 H\theta)$: conquirendas ΠN P. ΠN .ald.: om. $H\theta$ $Frob.2$ 12 et quae $\pi NSp? H\theta$ $Frob.2$: equi A: et qui A^x .ald. libidiner lib- $CBDNSp$ ut uid. $H\theta$: lub- PRM atque (auar.) ΠNSp uid. θ (et \bar{q} K): atque per H ab ira $M^3 (M^7?) A^7 N^4$ rescript $H\theta$: ab iba π : abibat $C?$: ab illa AN : aiebat C^4 multiplic edere (-ciae dere R: -ci edere D) $\pi R^2 A^7 H\theta$: multiplici edere (ce A^x) CAN esse $\Pi N^1 H\theta$: esset $A^x N$

10 1 a $M^2 (M^7?) N^2 (N^3?) H\theta$ ald. $Frob.1.2$: om. ΠN (P. Licinii consulis Gron.) adflectari (uel aff-) $A^x N^2 (uix N^4) H\theta$ Edd.: adfecta (uel aff-) ΠN sisti ΠN .ald.: subsisti $Sp? A^7 N^4 H\theta$ $Frob.2$ eadem $A^7 N^2 H\theta$: eadem $\Pi (A?) N$ 2 posset $\pi N^2 H\theta$ ald. $Frob.1$. potuisset AN exercitum Q. (uel quinti) $Sp? A^7 N^2$ uel $N^4 H\theta$ $Frob.$ exercitumque πN : exercitum A: exercitumque Q. ald. 3 nam $\Pi N\theta$, quod probat Johnson, Anacoluthon adesse ratus: ipse clusi tanta (tamnta P) incesserit... uis $\Pi^1 NH\theta$ ald.: tanta incessisse... uim $Frob.2$, Anacoluthon euitans

castra uis morbi ut nisi mature dimittantur nemo omnium
superfuturus uideatur. Ea consuli a patribus facienda ut
e re publica fideque sua duceret permissa.

Ciuitatem eo tempore repens religio inuaserat inuento 4
carmine in libris Sibyllinis propter crebrius eo anno de
caelo lapidatum inspectis, quandoque hostis alienigena terrae 5
Italiae bellum intulisset eum pelli Italia uincique posse si
mater Idaea a Pessinunte Romam aduecta foret. Id carmen 6
ab decemuiris inuentum eo magis patres mouit quod et
regati qui donum Delphos portauerant referebant et sacrifi-
cantibus ipsis Pythio Apollini omnia laeta fuisse et respon-
sum oraculo editum maiorem multo uictoriam quam cuius ex
poliis dona portarent adesse populo Romano. In eiusdem 7
pegi summam conferebant P. Scipionis uelut praesagien-
tem animum de fine belli quod depoposcisset prouinciam
africam. Itaque quo maturius fati omnibus oraculisque 8

3 consuli (uel cōs) a ΠNθ: consilia A⁸?N⁶?H duceret A⁷
A⁸?N⁴H¹(dic- H)θ Edd.: deret P, cf. 27. 1. 11 adn.: daret Π²N
uadaeret pro sua daret M³) 4 tempore repens A⁷N² uel N¹Hθ
Edd.: temporegens π: tempore ingens M²AN Sibyllinis] sybi-
J: sibi- DANK anno de RM²AN: anno e PCH(sed anno la-
pidatum e H)A^x: annde P² uel P³: an de MBD 5 uincique Π
θ: duci uincique N¹ uel N²H mater Idaea a Sp[?]A⁷(sed ydea
N⁴(matris in mater iam mutauerat N¹ uel N²)H(sed uocibus per-
ram diuisis . . . ida ea apes sin . . . N⁴H)θFrob.2: mater idaea π
uocibus aliter aliis ab aliis diuisis): matris AN: matris idaeae ald.:
u. D si mater . . . pessinunte (spatio xxiii fere litt. relicto) Pessi-
nunte AN(-tes)J.ald.Frob.1.2 (hi quinque pesi-) et pess- P in c. 11. 7:
is sinunt e (et CH) PCH (-pes, u. praec.): pissinum e RMB: pesi-
nunte K. Hunc locum frustra emendabat P²(?) qui uoces a pessi-
nunt- mutabat in a scipione signum, cetera integra relinquens et multum
conamine suo dubitans Romam Sp[?]θFrob.2: numen romam
ald.: auri romam N: romanam π aduecta foret π: aduecta
set Sp[?]θFrob.2: aduectasset N⁴: aduectum foret AN.ald. (cf. supra)
6 decemuiris CB²A⁷N⁴Hθ: duceuiris π: ducentis uiris
N omnia laeta Johnson: omnia laeta exta A⁸(sed sine omnia)
Hθald.Frob.1.2: laeta ΠN: litauisse Gron. (pro laeta fuisse)
uiculo ΠNθ: oraculum N⁴ ut s. l. II editum C⁴A⁷ uel A⁸HK
ald.: edictum ΠNJ 8 fati ΠNHJ.ald.: factis Sp[?]N⁴K: faustis
uen. omnibus Rhen.: omnibus ΠNSp[?]Hθald.

portendentis sese uictoriae compotes fierent, id cogitare atque agitare quae ratio transportandae Romam deae esset.

- II Nullas dum in Asia socias ciuitates habebat populus Romanus ; tamen memores Aesculapium quoque ex Graecia quondam haud dum ullo foedere sociata ualeitudinis populi
 2 causa arcessitum, tunc iam cum Attalo rege propter commune aduersus Philippum bellum coeptam amicitiam esse
 3 —facturum eum quae posset populi Romani causa—, legatos ad eum decernunt M. Valerium Laeuinum qui bis consul fuerat ac res in Graecia gesserat, M. Caecilium Metellum praetorium, Ser. Sulpicium Galbam aedilicium, duos quaestorios Cn. Tremelium Flaccum et M. Valerium Faltonem.
 4 Iis quinque naues quinqueres ut ex dignitate populi Romani adirent eas terras ad quas concilianda maiestas
 5 nomini Romano esset decernunt. Legati Asiam petentes protinus Delphos cum escendissent, oraculum adierunt

8 portendentis sese *ald.Frob.1.2* : portendenti sese ΠNHθ : portensese ?P¹ : *om. Sp, qui oraculisque portande Romam praebuit, fort. iii uel iv lineis post port- ob δμ. perditis, cf. 28. 2. 16 adn.* atque agitare N⁴Hθ (*cf. agere atque cog. 2. 55. 2 et 24. 45. 5*) *Edd. ante Ald. : om. ΠN Aldus Frob.1.2*

II I Nullas dum SpA¹(A³?)N⁴(N³?)H : nulladum ΠN : nullas tum (tamen J) C⁴θ*ald.Frob.1.2* populus Romanus] p̄ r̄ πNθ *Edd. : populum romanum SpH : om. M Aesculapium FW : aescolapium (uel esc-) ΠNH (hosc-) foedere (uel fed-) CB²ANHθ : fudere π ualeitudinis] -let- PR : -lit- CR²MBDANHθ arcessitum] arcess- πN : accers- Cθ, *cf. 26. 22. 2 adn.* 2 cum C⁴ANHθ : *om. π coeptam (uel cept-) A³N⁴Nθ : coeptum ΠN ante facturum (ΠNθ) add. sperantes Leo, quod et ipse malim ; quoniam uero Liuiana haec esse Johnsonio uideantur, nihil mutauimus, per puncta (— —) difficultatem tantum indicantes* posset ΠN *ald. (cf. 27. 17. 14 adn.) : possit HθFrob.2* 3 qui bis C⁴M³B²Aθ : qui uis π : quibus NH M. (Caecilium) N²H (*sed ∞ uel co pro m*), *cf. 28. 10. 9 : om. ΠN Metellum . . . Sulpicium N⁴Hθ, et sic (scd om. Ser.) ald.Frob.1.2 : om. ΠN, fort. ii lineis ob δμ. perditis, cf. 26. 51. 8 adn.* aedilicium P¹CR^xθ : aedilicium galbam π : *om. DAN quaestorios HJFrob.2 : quaestores ΠNK.ald.* Tremelium ΠN *et sic P in 30. 27. 8 et C in 30. 41. 2 (-ll- P in 30. 26. 11), cf. e.g. -l- in C.I.L. IX. p. 665 : tremellium Hθ Faltonem Sigonius, cf. e.g. C.I.L. I². 1, p. 138 : falconem (flac- C : falci- N²H) ΠNHθ 4 Iis PCRH : his C⁴R²MBDANK : hiis J ut π² et P^xM³NHθ : et ut P, *cf. 27. 4. 12 adn. : es ut M* 5 escendissent] esc- πN, *cf. 27. 5. 8 adn. : exc- Frob.2 : ad-(uel a-)sc- MB²Dθ : desc- AN²ald. : ess-H***

consulentes ad quod negotium domo missi essent perficiendi
 eius quam sibi spem populoque Romano portenderet. Re- 6
 sponsum esse ferunt per Attalum regem compotes eius fore
 quod peterent: cum Romam deam deuexissent, tum cura-
 rent ut eam qui uir optimus Romae esset hospitio exciperet.
 Pergamum ad regem uenerunt. Is legatos comiter acceptos 7
 Pessinuntem in Phrygiam deduxit sacrumque iis lapidem
 quam matrem deum esse incolae dicebant tradidit ac de-
 portare Romam iussit. Praemissus ab legatis M. Valerius 8
 Falto nuntiauit deam apportari; quaerendum uirum opti-
 mum in ciuitate esse qui eam rite hospitio acciperet. ~~V~~

Q. Caecilius Metellus dictator ab consule in Bruttiiis comi- 9
 tiorum causa dictus exercitusque eius dimissus, magister
 equitum L. Veturius Philo. Comitia per dictatorem habita. 10
 Consules facti M. Cornelius Cethegus P. Sempronius Tudi-
 anus absens cum prouinciam Graeciam haberet. Praetores 11
 inde creati Ti. Claudius Nero M. Marcius Ralla L. Scri-
 onius Libo M. Pomponius Matho. Comitibus peractis
 dictator sese magistratu abdicauit.

Ludi Romani ter, plebeii septiens instaurati. Curules 12
 aediles Cn. et L. Cornelii Lentuli. Lucius Hispaniam
 prouinciam habebat; absens creatus absens eum honorem
 essit. Ti. Claudius Asellus et M. Iunius Pennus plebeii 13

5 consulentes $CM^2(M^1?)N^2$ uel N^4 ut s. l. θ : consulente (-leme B :
 ant B^2) πN : consulentibus $A^v IV$ 6 tum ΠN .ald.Frob.1.2:
 ne $H\theta$, cf. c. 1. 6 adn. Romae (esset) $C^2M^2A^2N^2$: roma π :
 ma $N^?$ exciperet πN : reciperet B : acciperet θ ald.Frob.1.2:
 u. H 7 Pessinuntem ΠNJ , cf. c. 10. 5: pesimontem K :
 Pessinonem H quam $\pi N^4 J$: quem ANK .ald.Frob.1.2
 praemissus (-sis CII) $\pi C^4 \theta$ ald.: remissus $Rhen$. ex $Sp^?$ cf. c. 14. 5
 Falto] cf. § 3: falco $\Pi N\theta$: falcto H uirum optimum Π
 ald.Frob.1.2: optimum uirum $H\theta$, cf. 27. 37. 5 adn.
 habita] hic $H\theta$ ald.Frob.1.2: ante per ΠN (cf. 28. 2. 15 adn.)
 Tuditanus $\Pi N\theta$ (rudi- H), cf. 27. 36. 6 11 Ti. K , Sigonium con-
 mans, cf. e.g. c. 13. 2 (Put.): t. (uel titus) $N^4 H\theta$ ald.Frob.1.2: om. Π
 Ralla F , cf. 30. 38. 4: rella πN : bella C : hala A^2 : raia N^4
 peractis ΠN .ald. (sc. 'celeriter factis'): perfectis $I\theta$ Frob.2,
 t. recte (quod Gron. ex Epit. 47 citat Pighio non Linnio debetur)
 Ti. Sigonius, cf. 27. 41. 7 (Put.): t. ΠN : l. $A^1 H\theta$
 Asellus Vat , cf. ibid.: assellius $H\theta$ (-llus K): asilus π (ass- C) N
 Pennus JX Sigonius, cf. 30. 40. 5: penus ΠNK

aediles fuerunt. Aedem Virtutis eo anno ad portam Capenam M. Marcellus dedicavit septimo decimo anno postquam a patre eius primo consulatu uota in Gallia ad Clastidium fuerat. Et flamen Martialis eo anno est mortuus M. Aemilius Regillus.

12 Neglectae eo biennio res in Graecia erant. Itaque Philippus Aetolos desertos ab Romanis, cui uni fidebant auxilio quibus uoluit condicionibus ad petendam et paciscendam subegit pacem. Quod nisi omni ui perficere maturasset bellantem eum cum Aetolis P. Sempronius proconsul successor imperii missus Sulpicio cum decem milibus peditum et mille equitibus et triginta quinque rostratis nauibus haud paruum momentum ad opem ferendam sociis, oppressisset. Vixdum pace facta nuntius regi uenit Romano Dyrrachium uenisse Parthinosque et propinquas alias gentes motas esse ad spem nouandi res Dimallumque oppugnari. Eo se auerterant Romani ab Aetolorum quo missi erant auxilio, irati quod sine auctoritate sua aduersus foedus cur rege pacem fecissent. Ea cum audisset Philippus ne qu

13 M. Marcellus θXF : marcellus ΠN : om. W : miles marcellus in Gallia A^7 uel $A^8 N^4 H \theta X W$: in calli $\pi(C)? N$: calli M^2 Galli M uel M^1 : in castris C^4

12 I Romanis $Sp? A^7 H \theta Frob.2$: romano $\Pi N.ald.$ uni πA^2 Sp ut uid.: unū $A?$: uno $H \theta$ subegit $\Pi N.ald. Frob.1.2$: subiecit $A^7(A^8)? H \theta$ 2 eum ΠN : om. $H \theta$ decem milibus peditum et mille equitibus $A^8 \theta$, et N^4 qui cum siglum suum inserere non ut solet scripserit, has uoces ut s. l. tantum pro xxxv rostratis addisse credi potest; quod tamen uix credo, nam siglum illud saepe omitti si litterae inserendae aequaliter supra uocum interuallum stant: de militibus P , cf. § 4 adn.: dem milibus $P^2 CR$: decem milibus $C^4 M B A N$ de militibus D et (xxxv) $\Pi N.ald.$: om. $H \theta Frob.2$

3 Dyrrachium] dyrrach- A^8 (ut Bamb. in 31. 27. 1): dyrrhac- (-rrach) P π : dirach- θ : dirrac- N Parthinosque $\Pi(-thyn-B) N Sp? H Frob.2$ parthenosque $ald.$: parchinosque θ (barch- K); sed in § 13 -thini Π J , -thinum K alias gentes $AN.ald. Frob.1.2$: gentis aliam motis alias P , cf. c. 1. 23 adn.: gentis alias $\pi^2 R^2$: gentes alias E oppugnari $Sp? A^8 N^2$ uel N^4 ut s. l. $H Frob.2$: oppugnare $\Pi N.ald.$, cf. 27. 4. 13 adn. 4 eo se auerterant . . . missi erant $A^8 N H \theta.ald. Frob.1.2$: eos uerterant ΠN , xxx litt. fort. ii lineis ob $\delta \mu$. perdit (cf. 26. 51. 8 adn.)

motus maior in finitimis gentibus populisque oreretur magnis
 itineribus Apolloniam contendit, quo Sempronius se re-
 ceperat misso Laetorio legato cum parte copiarum et quin-
 decim nauibus in Aetoliam ad uisendas res pacemque si
 posset turbendam. Philippus agros Apolloniatium uastauit 6
 et ad urbem admotis copiis potestatem pugnae Romano
 fecit; quem postquam quietum muros tantummodo tueri
 uidit, nec satis fidens uiribus ut urbem oppugnaret et cum 7
 Romanis quoque, sicut cum Aetolis, cupiens pacem si posset,
 i minus, indutias facere, nihil ultra inritatis nouo certamine
 diis in regnum se recepit.

Per idem tempus taedio diutini belli Epirotae temptata 8
 rius Romanorum uoluntate legatos de pace communi ad
 philippum misere, satis confidere conuenturam eam adfir- 9
 mantes si ad conloquium cum P. Sempronio imperatore
 Romano uenisset. Facile impetratum—neque enim ne 10
 osius quidem regis abhorrebat animus—ut in Epirum tran-
 eret. Phoenice urbs est Epiri; ibi prius conlocutus rex 11
 um Aeropo et Derda et Philippo, Epirotarum praetoribus,

5 populisque . . . itineribus $A^8N^4H\theta$ ald.Frob.1.2: om. π omnia,
 xii litt. (fort. ii lineis) ob -ibus|-ibus perditis, cf. § 4 et 26 51. 8 adn.:
 set AN oreretur N^4H , cf. c. 6. 11 et 27. 22. 13 adn.: oriretur
³J.ald.Frob.1.2: fieret K quindecim ΠN Edd.: xxv A^8N^4 ut
 l. H θ turbendam Π^2N .ald.Frob.1.2: turbandam P; seruam
 m A^8 ut uid. $N^4H\theta$. Alia exempla glossematorum in codd. Spiren-
 nis insertorum uel deprauationum de industria factarum inuenias ad
 6. 2; 6. 5; 17. 17; 22. 8; 23. 4; 23. 10; 27. 9; 36. 6; 28. 9. 1;
 . 11. 6; 30. 12. 6; 30. 30. 27 al. 6 Apolloniatium (app. D
) CRDH θ (sed in 24. 40. 15 Nom. Graecus -atae): apolliniatum
 (atium M^8) πN (ur)bem . . . Romano in Ta olim exstabant cf.
 .af. 95 7 et cum $Sp^2A^7H\theta$ Frob.2: cum ΠN .ald. si
 nus $\Pi N\theta$ ald., cf. c. 3. 3: sin minus Sp Frob.2: in minus H
 Epirotae CA^8N^4 et in marg. et in contextu, H θ (epyr- J): epiroe
 epikoe RMBDAN 10 abhorrebat CB^2ANS Sp ut uid. ald.: ad-
 errebat PM^8 (cf. 27. 25. 12 adn.) et (sed -ant) RMBD: horrebat H θ
 11 Phoenice (uel phen-) $N^4H\theta$ Frob.1, cf. Polyb. 2. 6: poen-
 (l pen-)ice (uel -ce) ΠN .ald. est $A^8N^4H\theta$ Edd.: om. ΠN
 Aeropo (uel er-) $A^8N^2H\theta$, cf. 27. 32. 9: afropo πN (-ro. po A
 : apofro B: aofropo B² Derda $SpA^8N^4H\theta$ Frob.2: darda
 l.ald. praetoribus A^8N^4 ut s. l. H θ : praetore ΠN

- 12 postea cum P. Sempronio congregitur. Aduit conloquio
Amynder Athamanum rex, et magistratus alii Epirotarum
et Acarnanum. Primus Philippus praetor uerba fecit et
petit simul ab rege et ab imperatore Romano ut finem belli
13 facerent darentque eam Epirotis ueniam. P. Sempronius
condiciones pacis dixit ut Parthini et Dimallum et Bargul-
lum et Eugenium Romanorum essent, Atintania, si missis
Romam legatis ab senatu impetrasset, ut Macedoniae acce-
14 deret. In eas condiciones cum pax conueniret, ab rege
foederi adscripti Prusia Bithyniae rex, Achaei Boeoti Thessa-
li Acarnanes Epirotae: ab Romanis Ilienses, Attalus rex,
Pleuratus, Nabis Lacedaemoniorum tyrannus, Elei Messenii
15 Athenienses. Haec conscripta consignataque sunt, et in
duos menses indutiae factae donec Romam mitterentur legati
16 ut populus in has condiciones pacem iuberet; iusseruntque

12 Aduit $P^x C^4 M^3 B^2 AN$: adfluit π : affuit $H\theta$ post con-(uel
col-)loquio ($\Pi NH\theta$) add. et $N^4 \theta$ ald. *Frob.* 1.2 petit $\Pi NH\theta$, cf.
 27. 5. 9 adn.: petiit ald. *Frob.* 1.2 13 Parthini] u. § 3
 Bargullum] sic (sed balg- B) ΠN : -gill- N^2 uel N^4 ut s. l. $H\theta$
 et (Eug.) ΠN Edd.: om. $H\theta$ (sed eugeniumque K) Atintania
 si πN , sed at (ad N^4) intani asimissis (-nias missis N^4 et N^x) AN :
 ad intantias $HVat$: atintanas ald. *Frob.* 1.2: adiuta si (sis J) θ : adiu-
 tari J^1 : om. atin-... missis D (spat. xviii litt. relicto) ab senatu
 impetrasset $A^x \theta$: ab (ad B^2) senatum patrasset (pet- P) $\Pi^2 N$: ab
 senatu impetrasse $N^4 HFrob.$ 2 (ad senatum impetrasse ald.), sed *Inf.* ol
 si perditum in contextum emersit ut (Mac.) $\Pi N\theta$ Edd.: del.
 Gron., sed cf. e g. 5. 21. 15 Macedoniae accederet *Alschevski*
 macedoniae (uel -ie) cederet (ce- M) ΠN : macedonia cederet (-tur
 H) $A^7(A^8?)N^4$ ut s. l. $H\theta$ ald. (atintanas uel sim. supra praebentes)
 macedoni accederent (-ret Gron. fort. recte) *Frob.* 2 Gron.
 14 eas ΠN Edd.: has $H\theta$ foederi (uel fed-) Π (-ris M^3) N Edd.
 federe $A^8 N^4$ ut s. l. $H\theta$ Prusia $P^4 ANH\theta(J?)$: prusia a π
 prusias C^4 Boeoti $A^x N^4?$ (sed boet- N^2 uel N^5 nec liquet utrum
 hoc uoluerit N^4 necne) *Frob.* 2: baco (uel beo) ΠN : boeti (uel -tii) $A^7 F$
 θ : boeotii ald. Thessali Acarnanes $A^8 N^4 H\theta$ (multa cum forma
 uarietate): om. ΠN , fort. linea xix litt. (cum -ti supra) perditia (cf. 26
 51. 8 adn.) Nabis ΠN Edd.: nauis H: om. $A^8 N^4 \theta$
 Messenii $A^8 N^4? H\theta$: messe π : esse $A? N$ 15 Haec conscript:
 $SpN^2 H\theta Frob.$ 2: hoc conscripta π : hoc conscripta modo AN (cf. 28
 12. 13 adn.): haec conscripta modo ald. Romam $A^7 N^1$ uel N
 (rescriptus) ut s. l. $H\theta$: romae ΠN iuberet $A^x \theta$ Edd.: om. ΠN
 iuberent H (et N^4 ut s. l. pro iusserunt- § 16)

omnes tribus, quia uerso in Africam bello omnibus aliis in praesentia leuari bellis uolebant. P. Sempronius pace facta ad consulatum Romam decessit. ~~X~~

M. Cornelio P. Sempronio consulibus—quintus decimus 13 204 P
 s annus belli Punici erat—prouinciae Cornelio Etruria cum uetere exercitu, Sempronio Bruttii ut nouas scriberet legiones decretae: praetoribus M. Marcio urbana, L. Scribonio 2 Liboni peregrina et eidem Gallia, M. Pomponio Mathoni Sicilia, Ti. Claudio Neroni Sardinia euenit. P. Scipioni 3 cum eo exercitu, cum ea classe quam habebat, prorogatum in annum imperium est; item P. Licinio ut Bruttios duabus regionibus obtineret quoad eum in prouincia cum imperio honorari consuli e re publica uisum esset. Et M. Liuius et Sp. 4 Lucretius cum binis legionibus quibus aduersus Magonem Galliae praesidio fuissent prorogatum imperium est, et Cn. 5 Octauio ut cum Sardiniam legionemque Ti. Claudio tradidisset ipse nauibus longis quadraginta maritimam oram, quibus finibus senatus censuisset, tutaretur. M. Pomponio 6 praetori in Sicilia Cannensis exercitus duae legiones decretae; T. Quinctius Tarentum, C. Hostilius Tubulus Capuam pro praetoribus, sicut priore anno, cum uetere uterque praesidio obtinerent. De Hispaniae imperio, quos 7 in eam prouinciam duos pro consulibus mitti placeret latum

16 bellis (-lo H) uolebant *HθFrob.2*: uolebant bellis ΠN.ald. cf. c. 13. 1 et 28. 2. 15 adu.) P. πSp?A⁸HθFrob.2: om. AN.ald.
 13 1 M. Cornelio] hic *HθFrob.2*: post p. sempronio ΠN.ald. sed ordinem consulum huius anni dat c. 11. 10. De ord. Put. corrupto, cf. 28. 2. 15 adu. consulibus A⁷θ: om. ΠN: cō N²(N⁴?): consule H belli Punici πθ: punici belli ANH.ald.Frob.1.2
 peregrina θ (-nae uel -ne ΠN) Ti. ΠN (cf. c. 11. 11 adu.): titi V² (sed ti uoluit): t. (uel titi) Hθald.Frob.1.2 3 P.(Scip.) ΠA²N:
 proconsuli SpHθ imperium est Ta²ΠNθ: om. ut uid. Ta
 Cn. (uel c̄n.) ΠN (cf. 28. 38. 13): c. (uel gaio) θ: consule H
 decretae (uel -te); T. (uel titus) P(decreta|et)A⁸Hθ Edd.: decretae t Π²N Quinctius (sed -int-) ΠHθ: quintus N cum A⁸
 V⁴Hθ: tum ΠN uterque A⁸N⁴Hθ: om. ΠN 7 quos π
 Sp?HFrob.2: quod ANθald pro consulibus mitti W: pro
 o praemitti N⁴: proconsules mitti Sp ut uid. A⁸θald.: promitti Π:
 praemitti N: mitti C²

ad populum est. Omnes tribus eosdem L. Cornelium Lentulum et L. Manlium Acidinum pro consulibus, sicut priore anno tenuissent, obtinere eas prouincias iusserunt. 8 Consules dilectum habere instituerunt et ad nouas scribendas in Bruttios legiones et in ceterorum—ita enim iussi ab senatu erant—exercituum supplementum.

14 Quamquam nondum aperte Africa prouincia decreta erat occultantibus id, credo, patribus ne praesciscerent Carthaginienses, tamen in eam spem erecta ciuitas erat in Africa eo 2 anno bellatum iri finemque bello Punico adesse. Impleuerat ea res superstitionum animos, pronique et ad nuntianda et 3 ad credenda prodigia erant; eo plura uolgabantur: duos soles uisos, et nocte interluxisse, et facem Setiae ab ortu solis ad occidentem porrigi uisam: Tarracinae portam, Anagniae et portam et multis locis murum de caelo tactum: in aede Iunonis Sospitae Lanuui cum horrendo fragore 4 strepitum editum. Eorum procurandorum causa diem unum supplicatio fuit, et nouendiale sacrum quod de caelo 5 lapidatum esset factum. Eo accessit consultatio de matre

7 L. Cornelium Lentulum et L.] *om. C* pro consulibus (sicut)] pro cō N^4 : pro cos πB^1 : pro quos *BDN* (*cf.* 28. 9. 4): pro consules $A^8 H J$ 8 instituerunt $\Pi N H \theta$, *cf.* 28. 46. 11: institerunt *Cobet* et in ΠN . *ald.*: et $N^4 ? H \theta$ *Frob.* 2 exercituum] -tuum $C^4 M^2 A^8 \theta$: -tum $\Pi N H$ supplementum (supplexm- π) $P^1 C M^1 A N \theta$ *Edd.*: supplenerunt $N^4 H$

14 1 praesciscerent $A^8 N^4 H \theta$ *Edd.*: praescriberent ΠN iri $A^8 N^4$ *ut s. l. H \theta*: ire πN (*cf.* 27. 4. 13 *adn.*): ora $C?$: irae C^4 2 superstitionum] -num $\pi R^1 N$ (*cf. e.g.* 26. 19. 2): -nem $R N^5 J$: -ne $A^8 K$. *ald. Frob.* 1.2 et ad credenda $A^8 \theta$ (*sed om. et ante ad nunt-* θ): ad crescenda $\pi B^1 N$ (et ad cr. BAN): *om. H V at* 3 eo ΠN : ea $A^8 N^2 H \theta$ *ald. Frob.* 1.2 nocte ΠN *Edd.*: noctem $A^8 \theta$ Setiae (uel -ie) $S p^2 \theta$ *Frob.* 2: steliae π : stellie BAN : stelle (uel -lae) $C B^x A^8 N^2$: septies *Vat*: stellae septies *ald.* ad (occid.) ΠN *ald.*: in $S p^2 \theta$ *Frob.* 2 Anagniae $N^4 H$, *cf. It. Dial.* 278 A : anac- (anec- P : anc- $R M$)niae π^2 : anniae B : *om. D*: ananiae AN : et (*om. et J*) anagine θ et portam ΠN *Edd.*: portam θ : *om. C^4 N^4 H* Sospitae (uel -te: -ta N^2) Lanuui (*sed -uii*) cum ΠN (*sed t- pro l- MBDAN*), et sic uoluit N^4 qui elanu pro tanu *add. post sospita ab N^2 profectum: alia alii* editum $C^x A^8 N^4$ ab N^5 *rescriptus H K*: e- (et $BDAN$) dictum $\Pi N J$ 4 procurandorum] -cur- P^2 $C^2 M^1 (M^3 ?) A^7 N^2 H \theta$: -curs- ΠN quod $C^4 A^7 ? N^2 H \theta$: quos ΠN

Idea accipienda, quam, praeterquam quod M. Valerius unus
 ex legatis praegressus actutum in Italia fore nuntiauerat,
 recens nuntius aderat Tarracinae iam esse. Haud paruae 6
 rei iudicium senatum tenebat qui uir optimus in ciuitate
 esset; ueram certe uictoriam eius rei sibi quisque mallet 7
 quam ulla imperia honoresue suffragio seu patrum seu ple-
 bis delatos. P. Scipionem Cn. filium eius qui in Hispania 8
 ceciderat, adulescentem nondum quaestorium, iudicauerunt
 in tota ciuitate uirum bonorum optimum esse.—Id quibus 9
 uirtutibus inducti ita iudicarint, sicut traditum a proximis
 memoriae temporum illorum scriptoribus libens posteris
 traderem, ita meas opiniones coniectando rem uetustate
 obrutam non interponam. P. Cornelius cum omnibus 10
 matronis Ostiam obuiam ire deae iussus; isque eam de
 naue acciperet et in terram elatam traderet ferendam matro-
 nis. Postquam nauis ad ostium amnis Tiberini accessit, 11
 sicut erat iussus, in salum nauae euectus ab sacerdotibus

5 quam ΠN .ald.Frob.1.2: om. $N^4 H\theta$ praegressus ΠN .ald.:
 regressus $Sp^? H\theta$ Frob.2, cf. c. 11. 8 recens $A^8 N^1 H\theta$: regens N :
 reges Π (-is M^3 ucl M^7) 7 quisque (-quam J) mallet quam ΠNH
 ald.Frob.1.2: quisque Sp (unde frustra cupias pro sibi quisque $Rhen$.)
 seu (patrum) $C^2 M^3 Sp$ ut uid. $A^8 N^2 H\theta$: set πN : sed C
 ante P. Scipionem add. patres conscripti ald. (cf. 28. 42. 22): ignorant
 $\Pi NSp\theta$ Frob.2 Cn. filium (uel f.) $\Pi Aldus$: filium $N\theta$ Edd.
 ante Ald. bonorum Gron. ex C.I.L. I¹. 32: bonum (uel -nū) ΠN ,
 fort. recte ut Gen. Plur.: del. N^2 et N^4 et om. $H\theta$ Edd. ante Gron.
 iudicarint π : iudicauerint R (-runt) $ANH\theta$ ald.Frob.1.2 tradi-
 um a proximis (primis $A^8 H\theta$) memoriae $\Pi NH\theta$ ald.: proditum me-
 noriae a primis Sp ut uid. Frob.2 (cf. c. 12. 5 adn.) traderem
 ditorem B) $\pi B^2 N$ ald.: tradiderim $Sp A^8 N^5 H\theta$ Frob.2, sed traditum
 sic est i. q. 'si traditum esset' ita meas $\Pi NSp\theta$ Frob.2: ita eas
 ald.: iam eas $N^5 H$ 10 Ostiam ald.Frob.1.2, cf. 26. 19. 11 adn.:
 ostiam ΠNJ : om. HK obuiam ire deae iussus $H\theta$ Frob.2: ire
 iussus obuiam deae (sed de eisque D) ΠN .ald.: del. deae N^4 , uix recte
 nisi fort. deam pro eam legendum est; cf. de ordine uariato gloss. indi-
 ante 27. 34. 3 adn.) acciperet $N^5? H$ Frob.2: accipere $\Pi N\theta$ ald.
 traderet Val Frob.2: tradere $\Pi NH\theta$ ald. ferendam $C^4 M^7$
 uel M^3 (qui casu del. etiam m- in uoce matronis) Frob.2: referendam
 $A^8 N^5 H\theta$ ald.: ferenda (-dam MA et $A^v N$) cum πN 11 accessit
 ΠN .ald.: accessisset $A^8 H\theta$ Frob.2

- 12 deam accepit extulitque in terram. Matronae primores
 ciuitatis, inter quas unius Claudiae Quintae insigne es
 nomen, acceperere; cui dubia, ut traditur, antea fama cla
 riorum ad posterum tam religioso ministerio pudicitiam fecit
 13 Eae per manus, succedentes deinde aliae aliis, omni obuiam
 effusa ciuitate, turibus ante ianuas positae qua praefereba
 tur atque accenso ture precantibus ut uolens propitiaque
 14 urbem Romanam iniret, in aedem Victoriae quae est in
 Palatio pertulere deam pridie idus Apriles; isque dies festus
 fuit. Populus frequens dona deae in Palatium tulit, lecti
 sterniumque et ludi fuere, Megalesia appellata.
- 15 Cum de supplemento legionum quae in prouinciis erant
 ageretur, tempus esse a quibusdam senatoribus subiectum
 est quae dubiis in rebus utcumque tolerata essent, ea dempto
 2 iam tandem deum benignitate metu non ultra pati. Erectis
 exspectatione patribus subiecerunt colonias Latinas duo
 decim quae Q. Fabio et Q. Fulvio consulibus abnuissent
 milites dare, eas annum iam ferme sextum uacationem mili
 3 tiae quasi honoris et beneficii causa habere cum interim

12 antea ΠN .ald.: ante $H\theta$ Frob.2 clariorem A^8N^2HK :
 clamorem ΠN : clarior est J 13 deinde ΠN .ald.: om. $H\theta$:
 deinceps Frob.1.2, sed per manus participii munere fungitur, sc. 'post
 quam primae quaeque acceperunt' obuiam effusa ciuitate $\pi H\theta$:
 effusa ciuitate obuiam AN .ald., cf. c. 3. 10 adn. ianuas ΠN .ald.
 Frob.1.2: ianuam $N^4H\theta$ precantibus $\Pi NH\theta$: precantes Uss -
 ing, pessime, nam precabantur ture accenso non matronae in pompa sed
 spectantes e domibus 14 idus $\Pi NH\theta$ ald.Frob.1.2: nonas P ighius.
 respiciens tempus posterius (cf. e.g. Ouid. Fast. 4. 179) quod Linius de
 industria per fuit . . . fuere excludit in Palatium $A^8N^4H\theta$ Frob.2:
 in palatio ald.: om. ΠN Megalesia (sed -siia) P : megalensia
 $A^8H\theta$: megalensi CN^4 : megalensiam (an -suam N ?) $RMBDA$ (appel
 lati) A N

15 1-2 pati. Erectis $C^4N^4H\theta$: patiere ut is (his N) ΠN : pati.
 exceptis A^8 : pati ereptis A^v ? 2 quae Q. $B^2AN\theta$ Edd.: quae
 que (uel queq;): π : queq; B : quae ea Q. N^4 (non qua ut ait Luchs):
 qua ea H Fabio . . . annum] om. C : add. annum C^4
 uacationem CMN^2 (uoc- N) $H\theta$: uacatione $PRDA^8$ (uoc- BA)
 quasi P^4 uel $P^5M^x A^8N^4$ uel $N^2H\theta$: quas ΠN : del. C^2 causa
 habere (-rent C^2) $CA^8N^2H\theta$: causamabere (-m habere $MBDAN$) πN

onni obediētesque socii pro fide atque obsequio in popu-
 um Romanum continuis omnium annorum dilectibus ex-
 austi essent. Sub hanc uocem non memoria magis patribus 4
 enouata rei prope iam oblitteratae quam ira inritata est.
 taque nihil prius referre consules passi, decreuerunt ut con- 5
 ules magistratus denosque principes Nepete Sutrio Ardea
 Calibus Alba Carseolis Sora Suessa Setia Circeiis Narnia
 nteramna—hae namque coloniae in ea causa erant—Ro-
 nam excirent; iis imperarent, quantum quaeque earum 6
 oniarum militum plurimum dedisset populo Romano ex
 uo hostes in Italia essent, duplicatum eius summae nume-
 um peditum daret et equites centenos uicenos; si qua eum 7
 umerum equitum explere non posset pro equite uno tres
 edites liceret dare; pedites equitesque quam locupletissimi
 egerentur mitterenturque ubicumque extra Italiam supple-
 mento opus esset. si qui ex iis recusarent, retineri eius 8
 oniae magistratus legatosque placere neque si postularent
 enatum dari priusquam imperata fecissent. stipendium 9
 raeterea iis coloniis in milia aeris asses singulos imperari
 xigique quotannis, censumque in iis coloniis agi ex formula
 o Romanis censoribus data; dari autem placere eandem 10
 uam populo Romano; deferrique Romam ab iuratis cen-
 soribus coloniarum priusquam magistratu abirent.

3 fide $M^3(M^7?)ANI\theta$: fid C: fite π in populum Romanum
 ed p̄. r̄.) π : in ppl'o r. D: imp̄r BAN: imperii (imp̄r N^4) romani
 $^8N^4\theta$ ald.Frob.1.2 4 oblitteratae (uel -ite-) $M^3A^8N^4H\theta$ (iam
 n. $H\theta$): oblit-(uel -itt-)erata ΠN quam ira inri-(uel irri-)tata
 t $A^8N^4H\theta$ Frob.2 et (sed est ante quam) ald.: est ΠN (linea ut uid. ob
 ta]-ata omissa, cf. 26. 51. 8 adn.): del. est M^3 5 Sutrio πN ,
 27. 9. 7: sutro $N^2H\theta$: -sultro D Sora $A^8N^4H\theta$ ald.Frob.1.2,
 ibid.: om. ΠN Suessa $A^8N^4H\theta$ (-sae uel -se ΠN)
 rceiis (sed -caxis) ald.Frob.1.2, cf. ibid.: circis A^8N^4 : cereis θ :
 rei πN (sed -cere in arma D: -cere in arnia N: -cere narnia N^2)
 6 ex $\Pi N\theta$ Edd.: et ex N^4 : ee ex H daret ΠN : dare
 $^8N^4H\theta$ 8 retineri $A^8H\theta$: retinerent (-re ut A) ΠN : retinere
 $^2M^2$ 9 asses N^4 Edd.: asse ΠN imperari $\Pi N\theta$ Edd.:
 iperare N^2 uel N^4 ut s. l. H in iis PCR: in his R^2MBDAN
 : om. θ (qui in . . . formula om. omnia: praebent ΠNH .ald.
 rob.1.2)

- 11 Ex hoc senatus consulto accitis Romam magistratibus
 primoribusque earum coloniarum consules cum milites sti-
 pendiumque imperassent, alii aliis magis recusare ac recla-
 12 mare : negare tantum militum effici posse : uix si simplun
 13 ex formula imperetur enisuros : orare atque obsecrare ut
 sibi senatum adire ac deprecari liceret : nihil se quare perire
 merito deberent admisisse ; sed si pereundum etiam foret,
 neque suum delictum neque iram populi Romani ut plus
 14 militum darent quam haberent posse efficere. Consules
 obstinati legatos manere Romae iubent, magistratus ire
 domum ad dilectus habendos : nisi summa militum quae
 imperata esset Romam adducta neminem iis senatum da-
 15 turum. Ita praecisa spe senatum adeundi deprecandique
 dilectus in iis duodecim coloniis per longam uacationem
 numero iuniorum aucto haud difficulter est perfectus.
- 16 Altera item res prope aeque longo neglecta silentio relata
 a M. Valerio Laeuino est qui priuatis conlatas pecunias se
 ac M. Claudio consulibus reddi tandem aequum esse dixit :
 2 nec mirari quemquam debere in publica obligata fide suam
 praecipuam curam esse ; nam praeterquam quod aliquid

11 senatus consulto (*sed* s̄. c̄.) ΠNθ (*plene* K) : sociis N⁴ ut s. l. H, cf. c. 36. 11 et 30. 26. 12 cum M³A²N⁴? ut s. l. : tum πN : tam C (*add.* cum ante impetr. C⁴) milites ANHθ *Edd.* : militem π N, uix recte in tali formula (*cf.* potius 27. 40. 7 *adn.*) imperassent] -per- M³A²N¹ ut s. l. H¹θ : -petr- π (-set D)N reclamare ΠN *Edd.* : clamare Hθ 12 enisuros] enis- ΠN : enix- Hθ 13 deprecari (*uel* -praec-) M²B²N¹ ut s. l. Hθ : depraecare (*uel* -prec-) ΠN (*cf.* 27. 4. 13 *adn.*) delictum ΠNSp?K *Frob.* 2 : dilectum (*dil-* N²HJ.ald.) 14 Consules ob-(op- P)stinati (-sten- D) ΠN *Edd.* : obstinati consules θ, *cf.* 27. 37. 5 *adn.* : obstinati H domum ΠN : domos A⁸Hθald. *Frob.* 1.2 dilectus π : delectus (*hic et in* § 15) ANHθ 15 uacationem ΠN(uoc-)θ : uagationem N²H aucto πC²Nθ *Edd.* : aucte C : acto D : auctorum N⁵ uel N⁶H

16 1 aeque longo A⁸Hθald. *Frob.* 1.2 : aeque (equo N) longe ΠN se ac M. πC^xN : se ac me C? : se a. m̄. D : se a A⁸ : se auctore A^v : a m. θ : a milite H consulibus (*sed* cōs uel cōis) ΠN : consule A⁸Hθ aequum (*uel* eq-) CN⁴(*sed supra* -q- *add.* o N⁶)θ : aemo (emo AN) equum (aequum M² et MBD) πN ; fort. ex (tand-)em *repetito et dittographia formarum* aequum et aequom (*cf.* 27. 34. 5 *adn.*) *corruptela orta est*

proprie ad consulem eius anni quo conlatae pecuniae essent pertineret, etiam se auctorem ita conferendi fuisse inopi aerario nec plebe ad tributum sufficiente. Grata ea 3 patribus admonitio fuit; iussisque referre consulibus decreuerunt ut tribus pensionibus ea pecunia solueretur; primam praesentem ii qui tum essent, duas tertii et quinti consules numerarent.

Omnes deinde alias curas una occupavit postquam Lo- 4 crensium clades, quae ignoratae ad eam diem fuerant, legatorum aduentu uolgatae sunt; nec tam Plemini scelus quam 5 Scipionis in eo aut ambitio aut negligentia iras hominum irritavit. Decem legati Locrensium obsiti squalore et sordibus 6 in comitio sedentibus consulibus uelamenta supplicum, ramos oleae, ut Graecis mos est, porgentes ante tribunal cum flebili uociferatione humi procubuerunt. Quaerentibus 7 consulibus Locrenses se dixerunt esse, ea passos a Q. Pleminio legato Romanisque militibus quae pati ne Carthaginien- ses quidem uelit populus Romanus; orare uti sibi patres adeundi deplorandique aerumnas suas potestatem facerent.

Senatu dato, maximus natu ex iis: 'Scio, quanti aesti- 17 mentur nostrae apud uos querellae, patres conscripti, plurimum in eo momenti esse si probe sciatis et quomodo proditi Locri Hannibali sint et quomodo pulso Hannibalis praesidio

2 ita ΠN.ald.Frob.1.2: om. Hθ inopi aerario θFrob.2: inopiac (-ia P: -ie MDAN) aer-(er- AN)ariae (-ie D: -ii AN) πN: in inopia aerarii A^v(sed sine in)ald.: inopie ratio H 4 ignoratae (uel te) π: ig-(ing- J)note ANHθald.Frob.1.2 (-tae) ad eam diem ΠNθ (cf. 27. 16. 16 adn.): in eadem die H 5 irritavit (uel irr-) A⁸H) Edd.: inuitavit π: mutavit A et sic uoluit N 6 supplicum M¹ uel M³B²A¹?N¹HK: supplicium ΠNJ porgentes π, cf. e.g. Verg. Aen. 8. 274 (forma antiqua formulae apta: contra in c. 14. 3 extra formulam) porrig- cum P legimus): porrigentes BD(pori-)AN) (cf. 30. 21. 7) 7 orare N²HθFrob.2: rogare (-ate R) πR¹N uld., cf. e.g. c. 17. 6 adn. uti ΠN.ald.Frob.1.2: ut Hθ

17 1 natu ex iis (his C²R²MBDAN) ΠN: naturis H aesti- mentur ΠN.ald.Frob.1.2: existimentur Bθ (sed exst- J: ext- K): extimantur H (et in § 7 aest- ΠN: ext- Hθ) proditi . . . quomodo] om. D Hannibali CM¹ uel M³BANθ: hannibalis PRM: om. Hannibali sint et quomodo pulso HVat (praebent ΠNθ Edd.)

2 restituti in dicionem uestram ; quippe si et culpa defectionis
 procul a publico consilio absit, et reditum in uestram dicio-
 nem appareat non uoluntate solum sed ope etiam ac uirtute
 nostra, magis indignemini bonis ac fidelibus sociis tam in-
 dignas tam atroces iniurias ab legato uestro militibusque
 3 fieri. Sed ego causam utriusque defectionis nostrae in aliud
 tempus differendam arbitror esse duarum rerum gratia
 4 unius ut coram P. Scipione, qui Locros recepit (et) omnium
 nobis recte perperamque factorum est testis, agatur ; alterius
 quod qualescumque sumus tamen haec quae passi sumus
 5 pati non debuimus. Non possumus dissimulare, patres
 conscripti, nos cum praesidium Punicum in arce nostra
 haberemus, multa foeda et indigna et a praefecto praesidii
 Hamilcare et ab Numidis Afrisque passos esse ; sed quid
 6 illa sunt, conlata cum iis quae hodie patimur ? Cum bona
 uenia, quaeso, audiatis, patres conscripti, id quod inuitus
 eloquar. In discrimine est nunc humanum omne genus,
 utrum uos an Carthaginienses principes orbis terrarum

I restituti πNK : restitut D : et restituti HJ 2 quippe si et
 $A^8 N^4 H\theta$ ald. Frob. I. 2 : quippets P : quippe si πN : quippe M (cum si
 post culpa) ope etiam ac H Frob. 2 : etiam ope ac NK ald. : etiam
 ope et Π : opere etiam ac JX ; fort. etiam delendum (cf. 27. 34. 3 adn.)
 tam indignas tam atroces Johnson (cf. c. 7. 7 adn.) : tam in-
 dignas ΠN : tam atroces Sp ut uid. A^8 ut s. l. N^3 ut s. l. $H\theta$: tam
 atroces atque indignas ald. Frob. I. 2 3 esse duarum $N^4 H\theta$ Edd. :
 sed aurum π : sed (set N) harum $C^2 AN$: sed duarum A^8
 gratia $CA^8 N^2 H\theta$: gratiam πN , cf. 26. 40. 11 adn. 4 ut (coram)
 $A^8 N^4 H\theta$ ald. Frob. I. 2 : et $\pi B^1 N$: om. B et Alschevski : om. Π
 $NSpH$: quique $A^8 \theta$ ald. Frob. I. 2 est testis, agatur $A^8 N^4$ fort. ut
 s. l. $H\theta$ ald. Frob. I. 2 : est testigatur ΠN : teste, agatur $Rhen.$: testis,
 agatur $Drak.$, non male (hi ambo sine et supra) tamen haec quae
 passi sumus $A^8 N^4$ uel N^3 in marg. $H\theta$ ald. Frob. I. 2 : om. ΠN , haue
 amplius $xxiii$ litteris ob $\delta\mu$. perditis, cf. 26. 51. 8 adn. 5 et in-
 digna et ΠN : indigna et $SpH\theta$ Frob. 2 : et indigna $Med.$ 3 ald.
 esse ; sed AN (set) $H\theta$ ald. Frob. I. 2 : essed PR (cf. c. 19. 1) : esset MB
 D : esse $CM^2 B^2$ 6 patres conscripti (sed p. c.) $\pi N^4 H\theta$ (plene
 J) Edd. : om. AN eloquar $N^4 H\theta$ ald. Frob. I. 2 : dicam ΠN , cf.
 e.g. c. 16. 7 adn. discrimine est nunc (nunc est K : non est J) Π
 $N\theta$ Edd. : crimine nunc (om. nunc H) est $N^4 H$ omne $\pi Sp^2 N^4$
 HJ Frob. 2 : om. ANK ald. (utrumque N : ut utrum N^4) orbis
 $A^8 N^4 H\theta$: om. ΠN

uideat. Si ex iis quae Locrenses aut ab illis passi sumus 7
 aut a uestro praesidio nunc cum maxime patimur aesti
 mandum Romanum ac Punicum imperium sit, nemo non
 illos sibi quam uos dominos praeoptet. Et tamen uidete 8
 quemadmodum in uos Locrenses animati sint. Cum a
 Carthaginiensibus iniurias tanto minores acciperemus, ad
 uestrum imperatorem confugimus: cum a uestro praesidio
 plus quam hostilia patiamur, nusquam alio quam ad uos
 querellas detulimus. Aut uos respicietis perditas res nostras, 9
 patres conscripti, aut ne ab dis quidem immortalibus quod
 precemur quicquam superest.

‘Q. Pleminius legatus missus est cum praesidio ad reci- 10
 piendos a Carthaginiensibus Locros et cum eodem ibi relic-
 tis est praesidio. In hoc legato uestro—dant enim animum 11
 d loquendum libere ultimae miseriae—nec hominis quic-
 quam est, patres conscripti, praeter figuram et speciem
 eque Romani ciuis praeter habitum uestitumque et sonum
 atinae linguae; pestis ac belua inmanis, quales fretum 12
 quondam quo ab Sicilia diuidimur ad perniciem nauigantium
 circumsedisse fabulae ferunt. Ac si scelus libidinemque 13
 auaritiam solus ipse exercere in socios uestros satis habe-

6 uideat $\Pi B^2 N^0$ Edd.: uideant BH : uideantur N^4 ut uid.
 Et ΠN Edd.: om. $H\theta$ sint ΠNJ : sunt HK tanto B^2
 $^8 H\theta$: manto $\Pi(C?)N$: multo $C^4 M^7 N^2$ Edd. ante Gron.: tam multo
 patiamur $\Pi N\theta$ Edd.: patimur $N^{5?}(uix N^4)H$ 9 re-
 ciuetis $A^8 K.ald.Frob.1.2$: respicietis PC : recipietis $RMBDAN$:
 spicitis $A^8(a se ipse correctus)N^4 HJ$ dis] cf. 28. 28. 11: diis Π
 $H\theta$ precemur $A^8 N^4 H\theta$: praemur P : prae-(uel pre-)mimur
 N 10 Q. $M^7 AN\theta$ (plene J): quae π : quae MB : quartus H
 recipiendos $\Pi N.ald.$, cf. e.g. 6. 29. 7: recuperandos $SpA^8 N^4$,
 i -cup- pro -cip- ut s. l. tantum offert sed puncta add. subter -ie- (in
 ce recipiendos) $H(-das)\theta Frob.2$ ibi $M^7 A^8 N^4 H\theta$: ire ΠN : om.
 uel C^2 relictus] -us $M^7 A^8 N^4 \theta$: -um ΠN , cf. 27. 40. 7 adn.
 11 nec ΠNK : ne $N^2 HJ$ praeter (figuram) $C^4 M^7 A^8 N^4$
 9: prae ΠN , sed post ciuis scripsit P iterum praeter figuram et
 eciem neque Romani ciuis (cf. c. 1. 23 adn.) et del. P^2 uoces neque
 . speciem uestitumque Π (sed uestitum habitumq. $D)N.ald.$:
 1. $SpH\theta Frob.2$ 13 libidinemque $\Pi N.ald.$: om. que $Sp^? H\theta$
 ob.2 exercere] -re ΠN : -ret N^2 uel $N^{5\theta}$: -retur II

ret, unam profundam quidem uoraginem tamen patientia
 14 nostra expleremus: nunc omnes centuriones militesque
 uestros—adeo in promiscuo licentiam atque improbitatem
 15 esse uoluit—Pleminios fecit; omnes rapiunt, spoliant, uer-
 berant, uolnerant, occidunt; constuprant matronas, uirgines,
 16 ingenuos raptos ex complexu parentium. Cottidie capitur
 urbs nostra, cottidie diripitur; dies noctesque omnia passim
 mulierum puerorumque qui rapiuntur atque asportantur
 17 ploratibus sonant. Miretur qui sciat, quomodo aut nos ad
 patiendum sufficiamus aut illos qui faciunt nondum tanta-
 rum iniuriarum satietas ceperit. Neque ego exsequi possum
 nec uobis operae est audire singula quae passi sumus: com-
 18 muniter omnia amplectar. Nego domum ullam Locris,
 nego quemquam hominem expertem iniuriae esse; nego
 ullum genus sceleris, libidinis, auaritiae superesse quod in
 19 ullo qui pati potuerit praetermissum sit. Vix ratio iniri-
 potest uter casus ciuitati sit detestabilior, cum hostes bello
 urbem cepere an cum exitiabilis tyrannus ui atque armis
 20 oppressit. Omnia quae captae urbes patiuntur passi sumus
 et cum maxime patimur, patres conscripti; omnia quae
 crudelissimi atque importunissimi tyranni scelera in op-
 pressos ciues edunt Pleminius in nos liberosque nostros et
 coniuges edidit.

18 'Vnum est de quo nominatim et nos queri religio infix

13 expleremus (-plor- B) ΠNH: expletet (-retur K) N⁴ ut s. l.

15 uirgines, ingenuos SpA⁸N⁴θFrob.2: fuit (fiunt AN) uir-
 gines incensuos (incestant C⁴) Π(C?)N: fiunt in uirgines ingenua:
 ald. (cum raptus) parentium] -ium πJ: -um MBNSp ut uid

A⁸H: -um pueros K 17 sciat ΠN.ald.Frob.1.2: nesciat A²N
 uel N⁴ rescriptus Hθ (non male) operae PCFrob.2: opera RM

BDANθ: opus ald. singula CA⁸N⁴θ Edd.: singuli ΠN

18 expertem (-temm P²) Π²NHθ: expem P, cf. 27. I. 11 adn.

19 ciuitati Forchhammer: ciuitatis ΠNHθ (sc. s- duplicato)

armis C⁴M⁷A⁸N⁴Hθ: amissis (C?)ΠN (oppressit a. M: a. oppressit M
 uel M⁸): animis B² 20 scelera M¹ uel M⁸BN⁴Hθ: scelera

(-ate C: -ataq. AN: -ata A⁸) πN (tyrannit celerat D) ciue:

(uel -is) edunt A⁸N⁴Hθ: ui (uuis P) edunt (edidit C) P²C: uidun

(-ent B: -erunt D: -entur AN) RMBDAN

animis cogat et uos audire et exsoluere rem publicam uestram religione, si ita uobis uidebitur, uelimus, patres conscripti; uidimus enim cum quanta caerimonia non uestros 2 solum colatis deos sed etiam externos accipiatis. Fanum 3 est apud nos Proserpinae, de cuius sanctitate templi credo aliquam famam ad uos peruenisse Pyrrhi bello, qui cum ex 4 Sicilia rediens Locros classe praeterueheretur, inter alia foeda quae propter fidem erga uos in ciuitatem nostram facinora edidit, thesauros quoque Proserpinae intactos ad eam diem spoliauit atque ita pecunia in naues imposita ipse terra est profectus. Quid ergo euenit, patres conscripti? 5 Classis postero die foedissima tempestate lacerata omnesque naues quae sacram pecuniam habuerunt in litora nostra eiectae sunt; qua tanta clade edoctus tandem deos esse, 6 superbissimus rex pecuniam omnem conquisitam in thesauros Proserpinae referri iussit. Nec tamen illi unquam postea prosperi quicquam euenit, pulsusque Italia ignobili atque inhonesta morte temere nocte ingressus Argos occubuit. Haec cum audisset legatus uester tribunique militum et 7 nulle alia quae non augendae religionis causa sed praesenti deae numine saepe comperta nobis maioribusque nostris referebantur, ausi sunt nihilominus sacrilegas admouere 8

18 1 animis $M^2 M^1? A^8 N^1$ ut s. l. $H\theta$: animos ΠN exsoluere πC^4 (exol- C) N . *ald. Frob.* 1, 2: soluere $SpII\theta$ 2 uidimus $\Pi VH\theta$: uidemus *Madv. Em. p. 419, frustra* 4 classe $\pi^2 N\theta$ *Edd.*: las P : classem C : classes N^1 ut s. l. H (praeterueherent H) thesauros] thes- C (tes-) $RMBDANI\theta$ et sic in §§ 6, 8, 15, 17: thes- 2 et sic in §§ 8, 17 (tens- P^2) et (e.g.) in c. 8. 9 et 19. 7 (contra thes- P 1 §§ 6, 15 infra) ad eam diem $\Pi N\theta$ *Edd.* (u. 27. 16. 16 *adn.*): ad eam die $N^4 H$ (cf. c. 16. 4) 6 qua $\Pi NSp\theta$ *ald. Frob.* 1, 2: qui I^1 (mix N^4) II conquisitam $\Pi N\theta$ *ald.* (cf. cc. 19. 7 et 21. 4): inuisitam $SpII\theta$ *Frob.* 2 Argos $C^2 B^2 ANH^2 K$: argus π (cf. 30. 6. 8 *adn.*): argios M^1 : agros HJ 7 praesenti ΠN : prae-(*ucl* re-)sentis N^4 ut s. l. $H\theta$ *ald. Frob.* 1, 2 numine $C^x A^8 N^4$ ut s. l. $I\theta$ *Edd.*: numini $\pi C^? N$: numidis D saepe comperta (com- orta primo A^8) $A^8 N^4 I\theta$ *ald. Frob.* 1, 2: sae (se $C^2 B^2 AN$: hae D) com- orta ΠN : saepe comperto a *Koch* (sed uoces non . . . causa *pendent on ex* comperta sed *ex* referebantur et per uocem sed *cum* comperta *inguntur*) maioribusque $A^8 N^4 H\theta$ *Edd.*: que ΠN , cf. 26. 11. 12 *dn.* (b) referebantur (-rab- RMD) $\Pi N\theta$ *Edd.*: referebant $N^4 H$

manus intactis illis thesauris et nefanda praeda se ipsos ac
 9 domos contaminare suas et milites uestros. Quibus per uos
 fidemque uestram, patres conscripti, priusquam eorum
 scelus expietis neque in Italia neque in Africa quicquam re-
 gesseritis, ne quod piaculi commiserunt non suo solum
 sanguine sed etiam publica clade luant.

10 'Quamquam ne nunc quidem, patres conscripti, aut in
 ducibus aut in militibus uestris cessat ira deae. Aliquotiens
 iam inter se signis conlatis concurrerunt. Dux alterius
 partis Pleminius, alterius duo tribuni militum erant. Non
 acrius cum Carthaginiensibus quam inter se ipsi ferro dimi-
 11 cauerunt, praeuissentque occasionem furore suo Locros
 recipiendi Hannibali nisi accitus ab nobis Scipio inter-
 12 uenisset. At hercule milites contactos sacrilegio furor
 agitat, in ducibus ipsis puniendis nullum deae numen ap-
 paruit. Immo ibi praesens maxime fuit. Virgis caesi
 13 tribuni ab legato sunt: legatus deinde insidiis tribunorum
 interceptus, praeterquam quod toto corpore laceratus, naso
 14 quoque auribusque decisis exsanguis est relictus; recreatus
 dein legatus ex uulneribus tribunos militum in uincla coniec-
 tos, dein uerberatos seruilibus omnibus suppliciis cruciando
 occidit, mortuos deinde prohibuit sepeliri.

9 fidemque ΠNHθ: fidem Gron., optine (cf. e.g. per te deos oro),
 sed cf. 40. 9. 7 (et fort. Sall. Iug. 14. 25); si hic et in loc. cit. sana lectio
 est, locutio antiqua Liui saltem aetate iam male comprehensa fuisse
 uideatur

eorum . . . quicquam rei A⁸N⁸Hθ Edd.: eo ΠN,
 litteris non amplius liu perditis (fort. iii lineis), cf. 26. 51. 8 adn.

10 in ducibus M⁷(aut aut in d.)A⁹θ Edd.: audacibus π: in audacibus
 (-tib- N) AN: om. II (alt. aut omittens) cessat A⁹Hθ Edd.:

cesserat ΠN: cessit N²: cesset ?A⁸ concurrerunt] -curr- MB
 DANHθ: -cucurr- PCR, sed cf. 8. 7. 9 adn. et Neue-Wagener III

p. 353 cum C⁴ uel C⁵M¹(non M⁷)N²Hθ: om. π: a AN

12 contactos C^xM¹BN¹?Hθ et sic uoluit A⁸ (-tactatos praebens): con-
 tractos π: contractos (-tact- A) AN furor πA⁸N¹Hθ: furoris

AN 14 dein . . . dein π: deinde . . . deinde (dein M) MAN;
 cf. c. 3. 9 adn. uincla πN, cf. c. 9. 8 adn.: uincla AHθ

seruilibus Rhen. dubitanter sed recte (u. adn. sq.): seruilibusque ΠNθ
 ald.Frob.1.2, cf. 26. 11. 12 adn. (a) cruciando SpFrob.2: cruci-

andos HVat (-atos θ): trucidatos cruciando ΠN.ald. (sc. corruptela
 post -que additum orta): cruciatos trucidando Gron., bene si repetitio

(tru)cid-:(oc)cid- toleratur

'Has dea poenas a templi sui spoliatoribus habet, nec ante 15
 desinet omnibus eos agitare furiis quam reposita sacra
 pecunia in thesauris fuerit. Maiores quondam nostri graui 16
 Crotoniensium bello, quia extra urbem templum est, trans-
 ferre in urbem eam pecuniam uoluerunt; noctu audita ex
 delubro uox est: abstinerent manus, deam sua defensuram.
 Quia mouendi inde thesauros religio incussa erat, muro 17
 circumdari templum uoluerunt; ad aliquantum iam altitu-
 dinis excitata erant moenia cum subito conlapsa ruina sunt.
 Sed et nunc et tunc et saepe alias dea suam sedem suumque 18
 templum aut tutata est aut a uiolatoribus grauia piacula
 exegit: nostras iniurias nec potest nec possit alius ulcisci
 quam uos, patres conscripti. Ad uos uestramque fidem 19
 supplices confugimus. Nihil nostra interest utrum sub illo
 legato sub illo praesidio Locros esse sinatis an irato Hanni-
 bali et Poenis ad supplicium dedatis. Non postulamus ut
 ex templo nobis, ut de absente, ut indicta causa credatis:
 ueniatur, coram ipse audiat, ipse diluat. Si quicumque sceleris 20
 quod homo in homines edere potest in nos praetermisit, non
 excusamus quin et nos omnia eadem iterum si pati possumus
 patiatur et ille omni diuino humanoque liberetur scelere.'

Haec cum ab legatis dicta essent quaesissetque ab iis 19

15 nec ante $A^8N^4H\theta$ Edd.: om. ΠN : non C^4 eos $C^4ANH\theta$:
 16 π (cf. 27. 17. 12 adn.): eas $M^7?$ pecunia in $A^8N^4H\theta$: in (om. in
 17 $^2N^2?$) pecunia si (sit D) ΠN thesauris] u. § 4 adn.
 18 Crotoniensium] -niens- $B^1Frob.2$, cf. c. 36. 4 et *Plin. N. H.* 3. 72
 19 *Dial. p.* 6): -nens- ΠN^4 (cort- N : cot- N^1) $H\theta$ noctu π :
 20 octe BAN^4 (-ta N) $H\theta$ ald.*Frob.1.2* uox est $A^8N^4H\theta$ Edd.:
 17 π ΠN post sua add. templa πB^1 (-lum B) $NH\theta$: *seclusit Madv.*
 18 *ctissime (et praecipue offendit Pluralis)* 17 circumdari ΠN :
 19 circum-(uel -un-)dare $A^8H\theta$ ald.*Frob.1.2* ad A^8N^4 *rescriptus H*
 18 *ald.Frob.1.2*: om. ΠN : in *Madv. olim* 18 et (etiam H) nunc
 19 tunc $N^4H\theta$ ald.*Frob.1.2*: et (etiam N) nunc ΠN et A^x : nunc et
 18 tunc θ : tunc et nunc A^8 19 nostra $\Pi A^8N^4H\theta$: nunc AN
 19 interest ΠN Edd.: interest p. c. $H\theta$, fort. recte Non postulamus
 18 .. scelere (*ad fin. capitis*)] om. C ut indicta *Sp?HFrob.2*:
 19 dicta θ ald.: uindicta (-tae B^2 : -te AN) πN : ut indicata N^3 ut s. l.
 20 20 homines (-em A^v) edere πNH (sed -ne sed- $RMBDA?NH$)
 19 *d.Frob.1.2*: hominem (-ne N^4) seuire $A^8N^4\theta$

Q. Fabius detulissentne eas querellas ad P. Scipionem, responderunt missos legatos esse sed eum belli apparatu occupatum esse et in Africam aut iam traiecisse aut intra
 2 paucos dies traiecturum ; et legati gratia quanta esset apud imperatorem expertos esse cum inter eum et tribunos cognita causa tribunos in uincla coniecero, legatum aequosontem aut magis etiam in ea potestate reliquerit.

3 Iussis excedere templo legatis, non Pleminius modo sed etiam Scipio principum orationibus lacerari. Ante omnes

Q. Fabius natum eum ad corrumpendam disciplinam militarem arguere : sic et in Hispania plus prope per seditionem militum quam bello amissum ; externo et regio more et indulgere licentiae militum et saeuire in eos. Sen-

5 tentiam deinde aequae truem orationi adiecit : Pleminium legatum uinctum Romam deportari placere et ex uinculis causam dicere ac, si uera forent quae Locrenses quererentur,

6 in carcere necari bonaque eius publicari : P. Scipionem quod de prouincia decessisset iniussu senatus reuocari, agique cum tribunis plebis ut de imperio eius abrogando ferrent ad populum : Locrensibus coram senatum respondere

19 1 Q. (*uel* quintus) C¹AN⁰ : om. C : que π (*sed* absque *pro* ab iis Q. D), cf. c. 15. 2 : que M : quam H esse et in H⁰ald.Frob.1.2 : esset in π : esse in P¹ *uel* P²CM¹B²AN : et in Med. 2, fort. recte
 2 gratia quanta (-tā C : -tum B) πB¹N⁰ Aldus : quanta gratia H : gratiam quanta Edd. ante Ald. cognita causa tribunos A⁸ N⁴H⁰ Edd. : om. ΠN, linea xx litt. ob δμ. perdita, cf. 26. 51. 8 adn. uincla] u. c. 9. 8 adn. reliquerit CM¹B²A⁸N²θ : relinquerit πN : liquerit H 3 templo π (*sc.* 'e curia') : e temple Sp²H⁰Frob.2 (*cum* forma *prae*positionis *praua* ante t-) : extemplo B²A K : ex templo A⁸NJ.ald. lacerari ΠNH : lacerati θ eum ΠN.ald. : om. Sp²H⁰Frob.2 (cf. c. 20. 3) 4 prope per Sp²N⁴H Frob.2 : proter PCR : propter MBDAN : prope θald. (*sed cum* seditione K.ald.) quam bello . . . militum] om. B : supplet B² indulgere] -re H⁰ald.Frob.1.2 : -ri πB²N, cf. 27. 4. 13 adn. aequae πN(eque)ald. : aquae C (aeq- C⁴) : om. Sp²H⁰ Frob. 2 5 quererentur C⁴BAN⁰ et (*sed* quaer-) π : fererent Sp²H (-ntur), unde assererent Rhen. publicari] -ri B²N¹ ut s. l. H⁰ : -rei π : -re P¹ *uel* P²CM²DAN (cf. § 4 et 27. 4. 13 adn.) 6 decessisset (-iset N) ΠN⁰ald., recte : decessit Sp²H⁰Val : decesserit Frob. 2 iniussu C²M³B²(-usu B)AN²θ : iniussus πNH

quas iniurias sibi factas quererentur eas neque senatum
neque populum Romanum factas uelle; uiros bonos soci- 7
osque et amicos eos appellari; liberos coniuges quaeque
alia erepta essent restitui: pecuniam quanta ex thesauris
Proserpinae sublata esset conquiri duplamque pecuniam in
thesauros reponi, et sacrum piaculare fieri ita ut prius ad 8
collegium pontificum referretur, quod sacri thesauri moti
aperti uiolati essent, quae piacula, quibus dis, quibus hostiis
ieri placeret: milites qui Locris essent omnes in Siciliam 9
transportari: quattuor cohortes sociorum Latini nominis in
praesidium Locros adduci.

Perrogari eo die sententiae accensis studiis pro Scipione 10
t aduersus Scipionem non potuere. Praeter Plemini faci- 11
us Locrensiūque cladem ipsius etiam imperatoris non
Romanus modo sed ne militaris quidem cultus iacTABATUR:
um pallio crepidisque inambulare in gymnasio; libellis 12
um palaestraeque operam dare; aequ[e] [segniter] molliter
hortem totam Syracusarum amoenitate frui; Carthaginem 13
tque Hannibalem excidisse de memoria; exercitum omnem
centia corruptum, qualis Sucrone in Hispania fuerit, qualis
unc Locris, sociis magis quam hosti metuendum.

6 quas (quam πC^1 : quas CM^2B^x) iniurias sibi $\pi HFrob.2$: quas
bi iniurias $AN\theta ald.$ (cf. 26. 5. 17 adn.) eas $\Pi N\theta ald.$: om. $Sp?$
 $Frob.2$ Romanum (uel r.) $B^1 ald.Frob.1.2$: om. $\Pi NH\theta$, sed in
n. consulto necesse est factas uelle $\pi\theta Frob.2$: uelle factas AN
d. (cf. c. 3. 10 adn.) 7 liberos $A^8N^4H\theta$: om. ΠN pecu-
am $\pi N^2\theta$: pecunia MHN thesauris] u. c. 18. 4 adn.
roserpinae] -pinae $C^2M^2B^2DAN(-ne)H\theta$: -uinae π : -pina C
et sacrum . . . ita $\Pi N\theta ald.Frob.1.2$: om. $SpHVat$, xxv uel xxiv litt.
rditis, cf. 28. 2. 16 adn. ut prius $C^4M^2A^8H\theta$: utrius πB^x :
riusque BA : ut utriusque N moti aperti Sp ut uid. $A^8N^4H\theta$
d.Frob.1.2 (cf. c. 20. 10): moti ΠN uiolati $\Pi NSp?H\theta$ (et sic
elius in sen. consulto): uiolatique $C^4N^4 ald.Frob.1.2$ 9 qui
 $^2NH\theta$: quiqui P, quod probat Gron. 10 et aduersus Scipionem
N.ald.Frob.1.2: om. $SpH\theta$, xix litt. ob $\delta\mu$. perditis, cf. § 8 et 28. 2. 16
ln. 12 cum $\Pi NH\theta$: etiam $Sp?Frob.2$: etiam eum ald.
gniter molliter ΠNH , fort recte (cf. 27. 16. 6 adn.): segniter molliter-
1e $A^v\theta ald.Frob.1.2$, fort. recte (cf. 26. 11. 12 adn. (c)): maluimus seg-
ter secludere (cf. 27. 34. 5 adn.) 13 metuendum $PCRB?A^8$
 θ : metuendus $\pi^2R^1N.ald.Frob.1.2$

20 Haec quamquam partim uera partim mixta eoque similia
 ueris iactabantur, tamen uicit Q. Metelli sententia qui de
 2 ceteris Maximo adsensus de Scipionis causa dissensit: qui
 enim conuenire quem modo ciuitas iuuenem admodum unum
 recipiendae Hispaniae delegerit ducem, quem recepta ab
 hostibus Hispania ad imponendum Punico bello finem
 3 creauerit consulem, spe destinauerit Hannibalem ex Italia
 retracturum, Africam subacturum, eum repente, tamquam
 Q. Pleminium, indicta causa prope damnatum ex prouincia
 reuocari, cum ea quae in se nefarie facta Locrenses quere-
 rentur ne praesente quidem Scipione facta dicerent, neque
 aliud quam patientia aut pudor quod legato pepercisset in-
 4 simulari posset? Sibi placere M. Pomponium praetorem,
 cui Sicilia prouincia sorti euenisset, triduo proximo in pro-
 uinciam proficisci: consules decem legatos quos iis uideretur
 ex senatu legere quos cum praetore mitterent, et duos tri-
 5 bunos plebei atque aedilem; cum eo consilio praetorem
 cognoscere; si ea quae Locrenses facta quererentur iussu
 aut uoluntate P. Scipionis facta essent, ut eum de prouincia
 6 decedere iuberent; si P. Scipio iam in Africam traiecisset,
 tribuni plebis atque aedilis cum duobus legatis quos maxime

20 I tamen (tum J) uicit $\pi B^1 H\theta$: uicit tamen *AN.ald.Frob.1.2, cf. c. 3. 10 adu.* 2 unum *Sp ut uid. A^8 N^4 H\theta*: om. ΠN
 delegerit *Sp ut uid. A^8 H\theta*: delegarit ΠN bello *M^2 uel M^7 Sp ut uid. A^8 N^4 H\theta*: om. ΠN Hannibalem ex Italia retracturum
 Africam subacturum *Sp?H\theta Frob.2* (af. sub. h. ex italia ('-la P' *Luchs. falso*) detracturum ΠN): *siglum pro -rum clarius facere uoluit N^4; de ordine in P confuso cf. 28. 2. 15 adn. (et 27. 2. 6 adn.)* 3 eum *Sp ut uid. A^8 N^4 H\theta ald.*: om. ΠN (cf. c. 19. 3) damnatum (dampn-
 J: dampn- H) *Sp ut uid. A^8?N^4 rescriptus H\theta*: damnaturum (-torum P) $\Pi^1 N$ posset $\Pi N.ald.$: possit *M^2(M^7?)H\theta Frob.2, uix recte post quererentur et dicerent, nisi fort. in O. R. fuisse statuis 'quererentur . . . dicerent . . . pepercit . . . possit' (quod uix probandum est), cf. 27. 17. 14 adn.* 4 M. P: om. N: add. in marg. libütü *N^4, sed utrum hoc loco praenomen aliquod in exemplari suo corruptum inuenerit an liberum tum ante aliud (§ 3 supra) addere uoluerit non liquet* euenisset *H\theta Edd.*: uenisset ΠN consules ΠN et *N^4 -es restituens \theta*: consul *HN^2* et (duos) ΠN *Edd.*: om. *H\theta*
 plebei (ble- N) ΠN , cf. *Prisc. 7. 19. 93: p' K: plebis A^8 J: bleb' N^3* 6 aedilis *B^2 A^v\theta*: ediles *A^8?H*: aedilem ΠN (ed-), cf. 27. 40. 7 adn.

idoneos praetor censuisset in Africam proficiscerentur, tri-
 buni atque aedilis qui reducerent inde Scipionem, legati
 qui exercitui praessent donec nouus imperator ad eum
 exercitum uenisset : si M. Pomponius et decem legati com-
 perissent neque iussu neque uoluntate P. Scipionis ea facta
 esse, ut ad exercitum Scipio maneret bellumque ut propo-
 suisset gereret. Hoc facto senatus consulto, cum tribunis
 plebis actum est aut compararent inter se aut sorte legerent
 qui duo cum praetore ac legatis irent : ad collegium ponti-
 ficum relatum de expiandis quae Locris in templo Proser-
 pinae tacta ac uiolata elataque inde essent.

Tribuni plebis cum praetore et decem legatis profecti
 M. Claudius Marcellus et M. Cincius Alimentus ; aedilis
 plebis datus est quem, si aut in Sicilia praetori dicto audiens
 non esset Scipio aut iam in Africam traiecisset, prendere
 tribuni iuberent, ac iure sacrosanctae potestatis reducerent.
 Prius Locros ire quam Messanam consilium erat.

Ceterum duplex fama est quod ad Pleminium attinet. Alii
 auditis quae Romae acta essent in exsilium Neapolim
 untem forte in Q. Metellum unum ex legatis incidisse et

7 aedilis ΠC⁴(-lem C)Nθ : ediles M²B²N⁴ ut s. l. II legati
 ui ΠN : legatique N⁴Hθ 8 si M. πB²A⁸N¹θ : si B : sin AN :
 n M. ald.Frob.1.2, cf. c. 3. 3 ad exercitum M¹(M²?)A⁸Hθ :
 e exercitum π : exercitum C : de exercitu B²AN : in exercitu N⁴
 'd.Frob.1.2 : cum exercitu C⁴ : omni exercitu A^v 9 actum est A⁸
 'θald.Frob.1.2 : factum esset (est N⁴) ΠN aut (comp.) πSp²N⁴H
 rob.2 : ut M² (M²?) ut s. l. ANθald. inter se aut sorte lege-
 ent A⁸N⁴Hθald.Frob.1.2 : om. ΠN, xxiii litt. ob -rent|-rent perditis,
 26. 51. 8 adn. 10 collegium A⁸N⁴ ut s. l. Hθ : concilium ΠN
 post relatum add. et πN : recte om. CN⁴Hθald.Frob.1.2 :
 ripsit est pro et Alschefski (et sic M² uel M⁷ Lov. 5), sed de et in-
 'icio cf. 27. 4. 12 adn. ac uiolata elataque A⁸N⁴Hθald.Frob.1.2
 ed sine ac A⁸ Edd.) : uiolataque ΠN, cf. 26. 11. 12 adn. (b)
 de essent ΠNθ : indecenter II, more suo 11 datus est quem
 A⁸N⁴Hθ Edd. : datusque (-quae C) ΠN traiecisset ΠN.ald.
 rob.1.2 : transisset Hθ Locros C⁴M³θ : locrens πN : locrenses
 : loctris N¹H (cf. c. 21. 4)
 21 I attinet A⁸N¹H act-θ : attinent ΠN Romae CB¹A⁸N²
 s. l. Hθ : roma πN Q. C¹M³B²A⁸N⁴Hθ : quem π : que P² :
 ac C : q̄ m A² : om. N

2 ab eo Regium ui retractum tradunt : alii ab ipso Scipione
legatum cum triginta nobilissimis equitum missum qui Q.
Pleminium in catenas et cum eo seditionis principes con-
3 cerent. Ii omnes seu ante Scipionis seu tum praetoris
iussu traditi in custodiam Reginis sunt.

4 Praetor legatique Locros profecti primam, sicuti manda-
tum erat, religionis curam habuere ; omnem enim sacram
pecuniam quaeque apud Pleminium quaeque apud milites
erat conquisitam, cum ea quam ipsi secum attulerant, in
5 thesauris reposuerunt ac piaculare sacrum fecerunt. Tum
uocatos ad contionem milites praetor signa extra urbem
efferre iubet castraque in campo locat cum graui edicto si
quis miles aut in urbe restitisset aut secum extulisset quod
suum non esset : Locrensibus se permittere ut quod sui

quisque cognosset prenderet, si quid non compareret re-
6 peteret ; ante omnia libera corpora placere sine mora
Locrensibus restitui ; non leui defunctorum poena qui non
7 restituisset. Locrensiu[m] deinde contionem habuit atque

1 ui retractum *PRMA*^θ : iure *C* : iure tractum *C*²*BDANH*
2 qui *Q. N*³ uel *N*⁶ ut uid. *ald.Frob.1.2* : qui *Π* : q. *A*⁸*NH*^θ : *Q. N*²
conicerent *ΠN* : coniectos *A*^θ : coirent *H* 3 traditi *π*
A^θ : om. *AN* : tradit *N*² (non *N*⁴) : tradit. i *H* sunt *A*⁸*H*^θ
ald.Frob.1.2 : om. *ΠN* 4 Praetor *ΠN Edd.* : pretores *A*⁸*N*⁴*H*^θ
(*cf. c. 20. 4 adn.*) Locros *C*²*M*²*B*²*A*⁸*N*¹^θ (-is *ΠN*) primam *M*¹
ald.Frob.1.2 : p. r. primam *ΠN* : primum *A*⁸*H*^θ Pleminium
quaeque (-quae *N*⁴) apud *A*⁸*N*⁴^θ *Edd.* : om. *ΠN*, *haud amplius xa*
litt. ob δμ. perditis, cf. 26. 51. 8 adn. cum ea quam *A*⁸*N*³(*N*⁴?
H^θ *Edd.* : om. *ΠN* 5 ad (contionem) *ΠN.ald.* (*cf. e.g. 28. 26.*
12) : in *SpH*^θ*Frob.2* (*cf. e.g. 24. 28. 1*) in campo . . . quisque
om. *D* secum *πR*²*N*^θ : om. *RH* quod suum non esset
*A*⁸*N*⁴*H*^θ*ald.Frob.1.2* : om. *ΠN*, *xvi litt. ob -sset|-sset deperditis, cf. 26.*
51. 8 adn. sui (-is *C*?) quisque *πC*¹*N* : suum quisque *A*⁸?*θald.*
Frob.1.2 : quisque suum *H* cognosset *πB*¹*N* : cognosset *BD*⁴
N : cognosceret *A*⁸*N*³ uel *N*⁴*H*^θ*ald.Frob.1.2, pari iure* prenderet
ΠN^θ : prehenderet *H*, *cf. 26. 27. 7 adn.* si quid non . . .
repet[er]et *Ta*² in marg. (*u. sqq.*) : om. ut uid. *Ta* compareret
*C*⁴*B*²*N*⁴ ut s. l. *H*^θ *Edd.* : compareret (-rararet *P*) *ΠN* : comprae-
henderet *Ta*² repeteret *Ta*²*A*⁸*N*³ uel *N*⁴*H*^θ *Edd.* : unde *ΠN*
(*del. N*¹), unde repetundum *Gron.* 6 corpora *A*⁸*N*⁴*H*^θ : om. *Γ*
N placere sine mora *Sp*?*A*⁸*H*^θ*Frob.2* : placeres in eo mora *π*
pace res sine omni mora *AN* : placere sine omni mora *N*¹*ald.*
restitui [non] leui defun[ctu]rum poen[a qui] non resti[tuiss]e
lucren[sium] *scripsit Ta*² in marg. *partim desecto (cum nota omissioni*
praefixa)

illis libertatem legesque suas populum Romanum senatumque restituere dixit; si qui Pleminium aliumue quem accusare uellet, Regium se sequeretur: si de P. Scipione publice queri uellent ea quae Locris nefarie in deos hominesque facta essent iussu aut uoluntate P. Scipionis facta esse, legatos mitterent Messanam; ibi se cum consilio cogniturum. Locrenses praetori legatisque, senatui ac populo Romano gratias egerunt: se ad Pleminium accusandum ituros: Scipionem, quamquam parum iniuriis ciuitatis suae doluerit, eum esse uirum quem amicum sibi quam inimicum malint esse; pro certo se habere neque iussu neque uoluntate P. Scipionis tot tam nefanda commissa, sed aut Pleminio Pleminium [aut] sibi parum creditum, aut natura insitum quibusdam esse ut magis peccari nolint quam satis animi ad indicanda peccata habeant. Et praetori et consilio haud mediocre onus demptum erat de Scipione cognoscendi. Pleminium et ad duo et triginta homines cum eo damnauerunt atque in catenis Romam miserunt. Ipsi ad Scipionem profecti sunt ut ea quoque quae uulgata sermonibus erant de cultu ac desidia imperatoris solutaque disciplina militiae comperta oculis referrent Romam.

7 si qui $\pi Sp?HFrob.2$: si quid D : si quis $C^4 AN\theta ald.$ De qui et
 illis post si ut pronominiibus adhibitis cf. *Neue-Wagener II, p. 439*
 aliumue quem $Sp?A^3 H\theta Frob.2$: aliumque aliumue ΠN : aliumue C^2
 $ald.$ se $\Pi N.ald.$: om. $H\theta Frob.2$ 8 esse (legatos)
 $1?H\theta Edd.$: essent ΠN 9 legatisque $P^2 M^2 ANH\theta$: lega-
 sque π ante senatui add. et $H\theta ald.Frob.1.2$: recte ignorant ΠN ,
 28. 40. 2 (ceteri) adn. 10 malint $Sp?N^2$ uel N^4 ut s. l. (sed
 all-) $H\theta$: mallent $\Pi N.ald.$ sed aut CM^2 : sed haud ΠN : sed
 commissa sed haud P , cf. c. 1. 23 adn.: sed $N^1?$: sed quia $N^4 H\theta$
 sibi *Forchhammer*: aut sibi $\Pi NH\theta$, uix recte 11 aut
 natura $\Pi NH\theta ald.$: aut ut N^2 : ut ut N^x : om. $Frob.2$ (nouam sent.
 nat. incipiens) habeant P^4 uel $P^6 CM^5 B^2 DA^8 H\theta$: li abcant
 RM : libeant BAN 12 duo $\pi H\theta$, cf. 26. 13. 7 adn.: duos $Sp?$
 NH^x (pro ad duo et praeb. alios ald.) 13 sunt ut $N^4 H\theta$:
 ut A^8 : om. ΠN et $A^v?$: ut C^4 solutaque $CMB^x A^v?H(-lit-)\theta$:
 luta quae π : soluta AN disciplina (-am π : -aq. AN) militiae
 $C^2 M^x BA^x N^x$: militie disciplina $H\theta ald.Frob.1.2$, fort. recte, nisi uox
 litiae uoci imperatoris opposita stat, sicut illa, in fine clausulae (cf.
 am 27. 37. 5 adn.) referrent (-erent $RMBAN$) $PCM^2(M^1?)$
 $D.ald.$: perferrent $Sp?H\theta$ (praef- J), fort. recte

22 Venientibus iis Syracusas Scipio res, non uerba ad purgandum sese parauit. Exercitum omnem eo conuenire, classem expediri iussit, tamquam dimicandum eo die terra
 2 marique cum Carthaginiensibus esset. Quo die uenerunt hospitio comiter acceptis, postero die terrestrem naualemque exercitum, non instructos modo sed hos decurrentes, classem in portu simulacrum et ipsam edentem naualis pugnae ostendit;
 3 tum circa armamentaria et horrea bellique alium apparatus uisendum praetor legatique ducti. Tantaque admiratio singularum uniuersarumque rerum incussa ut satis crederent aut illo duce atque exercitu uinci Carthaginiensem
 4 populum aut alio nullo posse, iuberentque quod di bene uerterent traicere et spei conceptae quo die illum omnes centuriae priorem consulem dixissent primo quoque tempore
 5 compotem populum Romanum facere; adeoque laetis inde animis profecti sunt, tamquam uictoriam non belli magnificum apparatus nuntiaturi Romam essent.

22 1 iis $P^4CM^xB^2H$: is AN : hiis C^4J : his N^2K : siis π : om. D
 purgandum $\Pi N\theta$, sed inter -d- et -u- nescioquid litterae -s- antiquae formae (f) simile scripsit P^1 uel P^2 : oppugnandum H
 sese parauit (repar- MBD) π^1 uel $\pi^2Sp^?HFrob.2$: sese paruit P : se
 prae-(uel pre-)parauit $AN\thetaald.$ 2 uenerunt $C^xM^3ANH\theta$: euen-
 erunt π comiter acceptis Ta^2 ut uid. (sed -ceptis oblitterato) ΠN :
 comiter accepti $N^2?H\thetaald.Frob.1.2$ exercitum ΠNHK : exerci-
 citus A^ald (sed hic cum M naualesq.) $Frob.1.2$, fort. recte: exitum J
 modo $M^3A^8N^2?H\theta$: domo (-os D) ΠN 3 armamentaria C^4A
 N : armenta aria π : armamenta N^4HK : armentaria CMB^x : orna-
 menta J horrea bellique alium (aliumque belli $ald.Frob.1.2$)
 apparatus $C^2A^8N^4HJ$ $Edd.uet.$: alia horrea bellique apparatus K :
 horratum (del. h- M^1) $\Pi(A?)$, linea fort. xx litt. perdita, cf. 26. 51. 8
 adn.: hostea N : horrea ad belli apparatus $Madu.$ (olim) $\dot{E}m.$ p. 420:
 horrea ad * * * aliumque belli apparatus $Weissenb.$, non male: nos,
 si quid mutandum, ad ante arm. addere malimus, ut aduerbio circa
 secunda pars operae legatorum primae illi parti opponatur qua spec-
 tando tantum ex uno loco defuncti erant 4 uniuersarumque
 $A^8N^4H\theta$ $Edd.$: que π , cf. 26. 11. 12 adn. (b): om. M^1AN
 alio nullo $\Pi N.ald.$: nullo alio $H\theta Frob.2$ (ordo usitator ideoque minus
 habet ponderis), cf. 27. 37. 5 adn. 5 traicere . . . facere MK ,
 Gronouium confirmantes: traicere (-rent N : -ret $Rhen.Frob.2$) . . .
 faceret (-rent $A^8N^2?HJ$) $\pi NHJ.ald.Frob.1.2$ (cf. c. 2. 2 adn.)
 6 nuntiaturi $\Pi^1N\theta$: nuntiari P (cf. 27. 1. 11 adn.) Romam
 $P^1?DANH\theta$: roma PRM : romae CM^1B

Pleminius quique in eadem causa erant postquam Romam 7
est uentum extemplo in carcerem conditi. Ac primo pro-
ducti ad populum ab tribunis apud praeoccupatos Locren-
ium clade animos nullum misericordiae locum habuerunt :
hostea cum saepius producerentur, iam senescente inuidia 8
mollebantur irae ; et ipsa deformitas Plemini memoriaque
absentis Scipionis fauorem ad uolgum conciliabat. Mortuus 9
amen prius in uinclis est quam iudicium de eo populi per-
ceretur.

Hunc Pleminium Clodius Licinus in libro tertio rerum 10 2,
Romanarum refert ludis uotiuus quos Romae Africanus
erum consul faciebat conatum per quosdam quos pretio
corruerat aliquot locis urbem incendere ut effringendi car-
ceris fugiendique haberet occasionem ; patefacto dein scelere
elegatum in Tullianum ex senatus consulto.

De Scipione nusquam nisi in senatu actum, ubi omnes 11

8 mollebantur irae ΠN.ald. : mollebatur (moli- HJ) ira Sp?Hθ
rob.2 fauorem Sp. fab-)A⁸N⁴HθFrob.2 : fatiorem P : faciliio-
m P²C (-lior-) : facillionis RMBDAN : fac N² : facilius eos A^vald.

9 populi ΠNald. : om. Sp?HθFrob.2 10 Hunc . . . sena-
s consulto] totum om. VatH : praebent ΠNθ. Haec omnia minimis
ne de causis impugnaverunt Luchs 1879 et alii. Prorsus eadem loco
o aliis uerbis in 34. 44. 6 narrat Liuius sine Licini mentione ; nec
edere possumus quemquam alium stilum Liuianum tam accurate
itari potuisse (de uoce delegatum cf. inf.) ; ne longi simus, sat erit
firmare unam quamque uocem huius narrationis in eo ordine positam
e quem Liuius se amasse sescenties demonstrat (fort. scriba archetypi
ld. VatH sigla in exemplari suo aliqua interpretatus est uelut notam
endi)

Licinus A. Augustinus : licinius ΠNθ ; -nus recte si
m fuit quem commemorat Suet. de Gram. 20 et C.I.L. I². I. 473 ; etiam
idem fuit, nihil obstat quin credamus (cf. adn. praec.) eum res
om. scripsisse prius quam Liuius hanc adnotationem—praecipue si eam
ster (ut 4. 20. 5-11 al., cf. John Rylands Lib. Bulletin, vol. x, p.
3) contextui posterius ipse adsuit quos A⁸θ : quod ΠN

fringendi Weissenb. : fringendi P (u. effecerunt § 11 inf.) : fran-
ndi Π²Nθ : refringendi Luchs (ex 34. 44. 7) delegatum ΠNθ
g-)ald.Frob.1.2 : deiectum Madv., cf. 30. 5. 4 (colleg- pro conic-
sed uocem delegatum fort. (quod iam suspicatus erat Duker) de-
das ut ex Licino citatam coniciendoque eum ex usu aliquo serm.
n. (cf. Tac. Dial. 29) sic pro 'translatum' scripsisse ; in tali re
et locutio uolgaris per euphemismum tolerari (e.g. anglice 'to exe-
ce' pro 'to execute death upon') ; cf. etiam Tert. anim. 35. Fort.
delegatum malis conicere

legatique et tribuni classem exercitum ducemque uerbis extollentes effecerunt ut senatus censeret primo quoque tempore in Africam traiciendum Scipionique permetteretur
 12 ut ex iis exercitibus qui in Sicilia essent ipse eligeret quos in Africam secum traiceret, quos prouinciae relinqueret praesidio.

23 Dum haec apud Romanos geruntur, Carthaginenses quoque cum speculis per omnia promunturia positis percontantes pauentesque ad singulos nuntios sollicitam hiemem egissent,
 2 haud paruum et ipsi tuendae Africae momentum adiecerunt societatem Syphacis regis, cuius maxime fiducia traiecurum
 3 in Africam Romanum crediderant. Erat Hasdrubali Gisgonis filio non hospitium modo cum rege, de quo ante dictum est cum ex Hispania forte in idem tempus Scipio atque Hasdrubal conuenerunt, sed mentio quoque incohata
 4 adfinitatis ut rex duceret filiam Hasdrubalis. Ad eam rem consummandam tempusque nuptiis statuendum—iam enim et nubilis erat uirgo—profectus Hasdrubal ut accensum cupiditate—et sunt ante omnes barbaros Numidae effusi in uenerem—sensit, uirginem a Carthagine arcessit maturatque
 5 nuptias; et inter aliam gratulationem ut publicum quoque

11 *post classem add. eam* Π²N(meam P)ald.: om. Sp?N²HθFrob.2
 effecerunt A⁸Hθ Edd.: fecerunt ΠN 12 eligeret P⁴ ue.
 P³Sp?Frob.2: liceret ΠNHθ (cum ipsi M¹ uel M²ANθ): legeret ald.
 praesidio A⁸N⁴ punctis rescriptis Hθ: quos praesidio ΠN (cf.
 27. 44. 1 adn.)

23 1 geruntur Sp?B²A⁸HθFrob.2: gerentur π: gererentur CM³?A
 N.ald. promunturia] -tur- π (et in cc. 27. 8 et 12; 35. 13; 30.
 24. 8): -tor- ANHθ percontantes] -cunct- ΠNHθ, cf. 27. 43. 5
 adn. 2 crediderant] -rant Ta²(om. Romanum crediderant Ta
 ut uid.: add. Ta²)Hθ: -runt ΠNθald.Frob.1.2 3 Hasdrubali Π
 NJ Edd. (cig- π: gisg- CM²?B²DANθ): hasdrubalis A⁸N⁴ ut s. l.
 HK incohata] -ta ΠN: -te N⁴ ut s. l. Hθ; u. etiam 28. 35. 1 adn.
 4 consummandam (-uma- CN) ΠN.ald. (cf. e.g. 28. 17. 3)
 confirmandam Sp?HθFrob.2 enim et ΠN.ald.: enim Sp?Hθ
 Frob.2, fort. recte (de et in P addito cf. 27. 4. 12 adn) barbaros
 Numidae A⁸Hθ Edd. (numidae barb. ΠN, cf. 28. 2. 15 adn.)
 uenerem CM¹B²A⁸N¹Hθ: ueterem πN arcessit, cf. 26. 22. 1
 adn.: accessit (-ensit RMD) πN: accersit C²M¹A^r?Hθ

foedus priuato adiceretur societas inter populum Carthaginiensem regemque, data ultro citroque fide eosdem amicos inimicosque habituros, iure iurando adfirmatur.

Ceterum Hasdrubal, memor et cum Scipione in itae regi 6 societatis et quam uana et mutabilia barbarorum ingenia essent, ueritus ne, si traiecisset in Africam Scipio, paruum 7 vinculum eae nuptiae essent, dum accensum recenti amore Numidam habet perpellit blanditiis quoque puellae adhibitis ut legatos in Siciliam ad Scipionem mittat per quos moneat eum ne prioribus suis promissis fretus in Africam traiciat; se et nuptiis ciuis Carthaginiensis, filiae Hasdrubalis quem 8 uiderit apud se in hospitio, et publico etiam foedere cum populo Carthaginiensi iunctum optare primum ut procul ab 9 Africa, sicut adhuc fecerint, bellum Romani cum Carthaginiensibus gerant, ne sibi interesse certaminibus eorum armaque aut haec aut illa abnuentem alteram societatem equi necesse sit: si non abstineat Africa Scipio et Cartha- 10 ni exercitum admoueat, sibi necessarium fore et pro terra Africa in qua et ipse sit genitus et pro patria coniugis suae quoque parente ac penatibus dimicare.

Cum his mandatis ab rege legati ad Scipionem missi 24 yracusis eum conuenerunt. Scipio quamquam magno mo- 2 uento rerum in Africa gerendarum magnaue spe destitutus erat, legatis propere priusquam res uolgaretur remissis in Africam litteras dat ad regem quibus etiam atque etiam 3

5 Carthaginiensem] -sem *C¹Hθ*: -sum *C*: -sium *ΠN* ultro
 6 -o *pleniore cal., cf. 27. 2. 10 adn.*) *B²ANθ*: ultra *π* 6 in itae
 7 gi *CM¹B²ANSp²θFrob.2*: in ita (-ta in ras. in *P*) regi (-is *D*) *π*:
 8 itae regiae *Vat.ald.* si *P²CM³BANθ*: sit *π* 7 paruum
 9 *N.ald.Frob.1.2*: paruulum *SpHθ, cf. c. 29. 5* recenti . . . ad-
 10 bitis *P²CM¹ et M²(uel M¹)ANIθ*: regenti . . . adhanbitis *π*
 optare *ΠN*: ortari (uel hor-) *A⁸H(-re)θ* 10 pro terra Africa
 (*A²?)N*: propter africam *A⁸?N⁴Hθ* patria *P²CM²(M¹?)ANθ*
 am *π*) patria coniugis . . . Cum his (*c. 24. 1*) *om. II*
 24 1 his *CR³MBDANK Edd.*: iis *PR*: hiis *J* 2 Scipio
 amquam *A⁸N²Hθ Edd.*: scipionis am (tam- *P²*) quam *P*: scipioni
 ipio *AN*) tamquam *CRMBDAN* prope *A⁸N²Hθ Edd.*:
 ope *πN*: quoque *D* 3 atque etiam *ΠN Edd.*: *om. IIθ*

monet eum ne iura hospitii secum neu cum populo Romano
 initae societatis neu fas fidem dexteras deos testes atque
 4 arbitros conuentorum fallat. Ceterum quando neque
 celari aduentus Numidarum poterat—uagati enim in urbe
 obuersatique praetorio erant—et, si sileretur quid petentes
 uenissent, periculum erat ne uera eo ipso quod celarentur
 sua sponte magis emanarent, timorque in exercitum incede-
 5 ret ne simul cum rege et Carthaginensibus foret bellan-
 dum, auertit a uero falsis praeoccupando mentes hominum,
 6 et uocatis ad contionem militibus non ultra esse cunctandum
 ait; instare ut in Africam quam primum traiciat socios
 reges. Masinissam prius ipsum ad C. Laelium uenisse
 7 querentem quod cunctando tempus tereretur: nunc Sypha-
 cem mittere legatos idem admirantem quae tam diuturnae
 morae sit causa postulantemque ut aut traiciatur tandem in
 Africam exercitus aut, si mutata consilia sint, certior fiat ut
 et ipse sibi ac regno suo possit consulere. itaque satis iam
 omnibus instructis apparatisque et re iam non ultra recipi-
 ente cunctationem, in animo sibi esse Lilybaeum classe

3 initae (-te NK) C⁴ANθ: inita π, cf. c. 23. 6 adn. neu fas F
 A⁸Edd.: ne fas Π² uel Π¹N: neu N⁴Hθ dexteras ΠN: dextras
 Hθ (pari iure cf. e.g. 21. 43. 4; 22. 29. 11) 4 uagati P⁴M⁷A⁸H
 θ: uacati (uoc- B²D) ΠN praetorio A⁸N⁴Hθ: pretio ΠN, cf.
 27. 1. 11 adn. sileretur M⁷ANHθ: siletur π ipso quod
 ald.Frob.1.2: ipso quo ΠNHθ in exercitum incederet Gron.,
 cf. c. 10. 3 et 28. 46. 15: in exercitu incederet (incid- P⁴ uel P³M⁷):
 in (om. in Hθ) exercitum incederet Hθald.Frob.1.2 (sed fortuiti casus
 notio hic aliena est), cf. 27. 15. 16 adn.: in exercitu insideret Madv.
 Em. p. 421, fort. recte (u. e.g. 28. 26. 7): fort. in delendum (cf. 28. 3.
 10) 5 ait P³ uel P⁴CM⁴A⁸N⁴Hθ: apt P: at RM: ad BDAN:
 del. B² prius ipsum N⁴HθFrob.2: ipsum (ipsius N² uel N²:
 ipsum N²) prius ΠN.ald. (cf. 28. 2. 15 adn.) ad C. K: ad ΠN
 ald.Frob.1.2: ad consulem HJ 6 quae tam . . . postulantemque
 A⁸N⁴Hθ Edd.: que ΠN, ii lineis ut uid. ob δμ. perditis, cf. 26. 51. 8
 adn. ut aut ΠN: ut Hθ ipse A⁸N⁴Hθ: om. ΠN
 suo possit P⁴, cf. 27. 17. 14 adn.: suo posset ΠN.ald.: possit Sp²Hθ
 Frob.2 7 instructis apparatisque N⁴Hθald.Frob.1.2 et (sed paratis-
 que) Weissenb.: instructisque ΠN, cf. 26. 11. 12 adn. (b): instructis
 Gron.: comparatis instructisque A⁷? (ita paratis iam omnibus in-
 structisque Iac. Gron., codicem D paene secutus qui ratis pro satis
 praebet)

traducta eodemque omnibus peditum equitumque copiis contractis quae prima dies cursum nauibus daret dis bene iuuantibus in Africam traicere. Litteras ad M. Pomponium 8 mittit ut, si ei uideretur, Lilybaeum ueniret ut communiter consulerent quas potissimum legiones et quantum militum numerum in Africam traiceret. Item circum oram omnem 9 maritimam misit ut naues onerariae comprehensae Lilybaeum omnes contraherentur.

Quicquid militum nauiumque in Sicilia erat cum Lily- 10
baeum conuenisset et nec urbs multitudinem hominum neque portus naues caperet, tantus omnibus ardor erat in Africam 11
traiciendi ut non ad bellum duci uiderentur sed ad certa victoriae praemia. Praecipue qui superabant ex Cannensi exercitu milites illo non alio duce credebant nauata rei publicae opera finire se militiam ignominiosam posse. Et 12
incipio minime id genus militum aspernabatur, ut qui neque d Cannas ignauia eorum cladem acceptam sciret neque illos aequae ueteres milites in exercitu Romano esse expertosque non uariis proeliis modo sed urbibus etiam oppug-
andis. Quinta et sexta Cannenses erant legiones. Eas se 13
traiecturum in Africam cum dixisset, singulos milites iniecit, relictisque quos non idoneos credebat in locum eorum abiiecit quos secum ex Italia adduxerat, suppleuitque ita eas 14

7 dis, cf. 28. 28. 11 adn. : deis πN : diis $H\theta$: de his CD 8 mittit
[Lilybaeum] has vi uoces bis scripsit P (cf. c. 1. 23) sed et pro ei
aebet in primo temptamine : quod in altero scripsit P dd. P^1
potissimum legiones et ΠN^2 uel N^4 (potess- N) ald. (leg. pot. et) : le-
ones potissimum $Sp^2 H\theta$ Frob. 2 (sine et nimis rhetorice), cf. 27. 37.
adn. 9 omnem $Sp^2 A^8 H\theta$ (marit. omn. HK) Frob. 2 : om. ΠN
d. comprehensae $C^4 M^2 (M^7?)$: comprehense $A^8 N^4 H\theta$: com-
essae (uel -se) ΠN 10 nauiumque $A^8 N^4 HK$ Edd. : nauium
: quae P , cf. 26. 11. 12 adn. (b) : om. ΠN conuenisset $\Pi N\theta$
d. (-ent H Frob. 2) 12 ignauia $M^2 N^2$ uel $N^4\theta$: ignauiae ΠN
ullos $\Pi N H\theta$: ullo Duker, bene, sed longius distat exercitu
aeque ueteres milites $\Pi\theta$ Aldus : milites aequae (uel eq-) ueteres
 N Edd. ante Ald. : equites ueteres militesque N^4 (-q- deleuerat N^2
uocae eque) expertosque $A^8 N^4 H\theta$: inexpertosque ΠN (-tesq
) sed $Sp^2 H\theta$ Frob. 2 : et π , cf. 26. 29. 3 adn. : sed (set N : et
) in AN . ald. 14 eas ΠN Edd. : has $H\theta$

legiones ut singulae sena milia et ducenos pedites, trecenos haberent equites. Sociorum item Latini nominis pedites equitesque de exercitu Cannensi legit.

25 Quantum militum in Africam transportatum sit non paruo numero inter auctores discrepat. Alibi decem milia peditum duo milia et ducentos equites, alibi sedecim milia peditum mille et sescentos equites, alibi parte plus dimidia rem auctam, quinque et triginta milia peditum equitumque in naue imposita (inuenio). Quidam non adiecere numerum, inter quos me ipse in re dubia poni malim. Coelius ut abstine numero, ita ad immensum multitudinis speciem auget: uolucres ad terram delapsas clamore militum ait tantamque multitudinem conscendisse naues ut nemo mortalium aut in Italia aut in Sicilia relinqui uideretur.

5 Milites ut naues ordine ac sine tumultu conscenderent ipse eam sibi curam sumpsit: nauticos C. Laelius, qui classi praefectus erat, in nauibus ante conscendere coactos contigit: commeatus imponendi M. Pomponio praetori cura data: quinque et quadraginta dierum cibaria, e quibus quindecim dierum cocta, imposita. Vt omnes iam in nauibus erant, scaphas circummisit ut ex omnibus nauibus gubernatoresque et magistri nauium et bini milites in forum conuenirent ad imperia accipienda. Postquam conuenerunt

14 ducenos πNJ (-ntos D): $cc^{tes} H$: $cc^{tos} K$ trecenos *Glarea nus*: tricenos ΠN : trecentos P^5 : $ccc H\theta$

25 1 paruo $\Pi NH\theta$: par Sp (pari *Rhen.*) 2 Alibi $\Pi N\theta$: alibi N^1 (non N^4) H (et alii parte *inf. H*) sedecim . . . alibi] *om. l.*

sescentos] $dc \pi N$ *Edd.*: quingenti (uel -tos) $A^8 H\theta$ in uenio *ed. Mog. 1518* (quod fort. post auctam malis): *nesciunt* ΠN

3 malim (-li *RMBD*) $\pi M^7 Sp^? H\theta Frob. 2$: malui *N.ald.* Coelius P , *cf. 27. 27. 13 adn.* ad (imm.) $\Pi NH\theta$: in *Madv. olim Em. p. 421*

4 ait tantamque $A^8 H\theta$: aitque (atque *CAN*: aitque N^4) tantam ΠN 5 naues ΠN : in naues $H\theta ald. Frob. 1. 2$

conscenderent] -rent πNK : -re D : -runt $H\theta$ in nauibus ΠN nauibus $Sp^? Frob. 2$: et nauibus $N^4 H$: in naues A^4 ut *uid. thald.*

6 cura data $PSp^? H\theta Frob. 2$: cura dat π^2 : curam dat $M^7 BAN. ald.$ v et xl ΠN (sed plene hi in § 9) *ald.*: xxxv SpA^8 ut s. l. H

Frob. 2. (sed in § 9 xlv Sp (plene?) ($H\theta$) omnibus $A^8 N^4 H\theta$ *Edd.* *om.* ΠN conuenirent $M^7 A^8 N^4 H\theta$: conuenerunt ΠN

#6 17
 primum ab iis quaesivit si aquam hominibus iumentisque in
 totidem dies quot frumentum imposuissent. Vbi responde- 9
 runt aquam dierum quinque et quadraginta in nauibus esse,
 tum edixit militibus ut silentium quieti nautis sine certamine 201.
 ad ministeria exsequenda bene oboedientes praestarent.
 cum uiginti rostratis se ac L. Scipionem ab dextro cornu, ab 10
 laeuo totidem rostratas et C. Laelium praefectum classis cum
 M. Porcio Catone—quaestor is tum erat—onerariis futurum
 praesidio. ^{quasi et 2-2-1} luminain nauibus singula rostratae, bina onerariae 11
 haberent : in praetoria naue insigne nocturnum trium lumi-
 num fore. Emporia ut peterent gubernatoribus edixit.— 12
 Fertilissimus ager eoque abundans omnium copia rerum
 est regio, et imbelles—quod plerumque in uberi agro euenit
 —barbari sunt priusque quam ab Carthagine subuenire-
 tur opprimi uidebantur posse.—Iis editis imperiis redire ad 13
 naues iussi et postero die dis bene iuuantibus signo dato
 soluere naues.

Multae classes Romanae e Sicilia atque ipso illo portu 26
 profectae erant ; ceterum non eo bello solum—nec id
 mirum ; praedatum enim tantummodo pleraeque classes

8 aquam $C^xM^2ANSp\theta$: aliquam π in $\pi SpHFrob.2$: neces-
 sariam in $AN\thetaald.$, cf. 28. 12. 13 *adu.* quot θ *Edd.* : quod ΠN
 θ : quo C^4 (post imposuissent *add.* haberent $A^v?$) 9 respon-
 derunt $\pi H\theta$: responsum est $AN.ald.Frob.1.2$ (stilo certe *Liniano*)
 v et xl] u. § 6 10 rostratis se $\Pi N\theta$: rostris se $HVat$
 ac L. $A^8N^4H\theta$: ab l. ΠN (ab *praesumpto*, cf. c. 5. 6
adu.) ab laeuo (uel leuo) $A^r?N^4H\theta$: aeuum π : laeuum P^2CM^2
 B^2AN praesidio ΠN *Edd.* : praesidium $A^8N^1H\theta$ 11 one-
 rariae $C^4M^7A^8H$ hon- θ *Edd.* : oneratae (uel -te) Π (hon- D) N
 haberent M^7A^8N uel $N^1\theta$: habent $\Pi N?$ in (praet.) $\Pi N\theta$: et N^4
 I praetoria] -ria πA^8N^4 ut s. l. $H\theta$: -riae P^1 uel P^2AN
 naue $C^xM^2A^8N^1H\theta$: naues ΠN (insigne *ante* nau. AN : *corr.* A^8N^4)
 12 Emporia ut $\Pi N\theta$: tempori aut N^1H omnium $Sp?$
 $H\theta Frob.2$: omnia π : omni $C^xB^2A^b?N.ald.$ priusque $\Pi NSp?Frob.$
 : prius N^2HK : prius quoque $A^xald.$: prius quod $J?$ ab (Cart.)
 $??H$: *om.* πR^xN : a $A^8N^4\theta$ (Carthaginem M^7) subueniretur]
 ubu- $A^8N^4H\theta$: cur u- π : conu- CAN : u- M^7 uidebantur A^8
 $V^4H\theta$: uideantur (-entur $C^1?$) ΠN 13 Iis PR : his $CMDHK$:
 iis $BANJ$ editis $CB^1?A^8N^4J$: edictis (edictis AN) editis (ϵ -
 d- D) πN (cf. 27. 34. 5 *adu.*) : edictis B^2K dis] cf. 28. 28. 11
dn.

ierant—sed ne priore quidem ulla profectio tanti spectaculi
 2 fuit; quamquam, si magnitudine classis aestimares, et bini
 consules cum binis exercitibus ante traiecerant et prope
 totidem rostratae in illis classibus fuerant quot onerariis
 3 Scipio tum traiciebat; nam praeter quadraginta longas naues
 4 quadringentis ferme onerariis exercitum trauexit. Sed et
 bellum bello secundum priore ut atrocius Romanis uideretur,
 cum quod in Italia bellabatur tum ingentes strages tot exer-
 5 cituum simul caesis ducibus effecerant, et Scipio dux partim
 factis fortibus partim suapte fortuna quadam tingenti ad in-
 6 crementa gloriae celebratus conuerterat animos, simul et
 mens ipsa traiciendi, nulli ante eo bello duci temptata,
 quod ad Hannibalem detrahendum ex Italia transferendum-
 que et finiendum in Africa bellum se transire uolgauerat.
 7 Concurrerat ad spectaculum in portum omnis turba non
 habitantium modo Lilybaei sed legationum omnium ex Sicilia
 quae et ad prosequendum Scipionem officii causa conuene-

26 1 priore ΠN Edd. : prior C^rA⁸N²Hθ 2 classis ΠN.ald.
 (sc. gen. sing.) : classes Sp[?]A⁸HθFrob.2 (nescientes profectioem sub-
 audiri) aestimares, et Sp ut uid. A⁸(si inseq. non delens)N⁴Hθ (sed
 extim- Hθ) : es-(uel aes-)timaret (-es C) sed si πC⁴ 3 trauexit
 πN : transuexit CM²BDθald.Frob.1.2 4 priore A⁸Hθ : priori
 ΠN, pari iure (cf. 27. 18. 14 adn.) sed post priore (§ 1) fort. minus pro-
 babile cum quod A⁸H Edd. : tum quod θ : cum quo ΠN
 tum ΠN : cum N¹ ut s. l. : tum quod A^θ 5 partim (suapte)
 ΠNSp ut uid. ald. : om. Hθ ingenti ad ΠNSp[?]HθFrob.2 : in-
 gentis ad ald. (Gron.) : indulgenti ad Heerwagen : ingens iam ad
 Weissenb. : in ingentia Madv. : ingenita ad Giers : post gloriae add.
 re Harant, momento M. Mueller (bene, si causa erroris pateret), unde
 librato (uocab. rarissimum) ante celebratus excidisse conicit Thoresby
 Jones : nos si quid excidit coniciebamus post quadam tale fuisse quale
 (ingens, fauore uolgi quoque) ingenti (certe suā fortunā ingens Liuia-
 num nobis uidetur esse) 6 temptata, quod ad Hannibalem A⁸N⁴
 in marg. Hθald.Frob.1.2 : om. ΠN, sc. xxiv uel (cum sq.) xxxvi litteras,
 cf. 26. 51. 8 adn. Nobis tamen 'temptare mentem faciendi' uix Lati-
 num uidebatur; fort. in ii lineis a P omissis stetisse conicias temptatae
 rei et quod ad H. de- et in exemplari Spirensiano -tae rei et in -ta
 corruptum esse detrahendum N⁴Hθ Edd. : trahendum ΠN
 Italia M²A⁸N²Hθ Edd. : sicilia ΠN uolgauerat (sed uul-) Hθ
 (garat K) Edd. : uulgatera P : uulgata (-tum N) erat Π²A^x
 7 legationum A⁸Hθ : lat-(nat-CM⁸)ionum π, cf. c. 2. 3 et 27. 1. 11
 adn. : latinorum AN et ad (pros.) Sp[?]HθFrob.2 : ad πC⁴N.ald. :
 om. C

rant et praetorem prouinciae M. Pomponium secutae fuerant; ad hoc legiones quae in Sicilia relinquebantur ad 8 prosequendos commilitones processerant; nec classis modo prospectantibus e terra, sed terra etiam omnis circa referta turba spectaculo nauigantibus erat.

Vbi inluxit, Scipio e praetoria naue silentio per praeconem 27 facto 'Diui diuaeque' inquit 'qui maria terrasque colitis, 2 uos precor quaesoque uti quae in meo imperio gesta sunt geruntur postque gerentur, ea mihi populo plebique Romanae sociis nominique Latino qui populi Romani quique meam sectam imperium auspiciūque terra mari amnibusque sequuntur bene uerruncent, eaque uos omnia bene 3 iuuetis, bonis auctibus auxitis; saluos incolumesque uictis perduellibus uictores spoliis decoratos praeda onustos triumphantisque mecum domos reduces sistatis; inimicorum hostiumque ulciscendorum copiam faxitis; quaeque populus 4 Carthaginiensis in ciuitatem nostram facere molitus est, ea ut

8 quae $P^4A^8N^4(N^2?)H\theta$: quae (uel -que) in hoc legationes quae ΠN , cf. c. 1. 23 adn. sed terra $\Pi^1N\theta$ (om. e terra θ): sed tamen terra

P : sed ora *Madv. Em. p. 422* nauigantibus . . . silentio (c. 27. 1) $A^8N^4H\theta$: om. ΠN , fort. iii lineis ob $\delta\mu$. deperditis, cf. 26. 51. 8 adn.

27 2 diui diuaeque $SpA^8\theta Frob.2$: dii deaeque (deq. C) C^2M^4AN *uld.* (uel deaeq.): diuidaeque π , cf. 27. 1. 11 adn. qui] *hic SpH*

$\theta Frob.2$: ante colitis M^3 (-que M) *AN.ald.*: om. π uti $\Pi N.ald.$: om. $SpH\theta Frob.2$, non male gesta $\Pi N.ald. Frob.1.2$: acta $SpH\theta$

ante geruntur *add.* et *AN.ald.*: nesciunt $\pi H\theta Frob.2$

postque gerentur A^4H (-unt-) θ *Edd.*: om. ΠN , *clausulam heroicam lestruentes (et plures in §§ 2 et 3 latent uersus)* qui (pop.) $\Pi NH\theta$:

nalit quique *Johnson* mari amnibusque $\pi NH\theta$: om. D (cum *erra*): marique *Held. Madv. Luchs alii, qui uel omnibusque uel omni-*

bus post Latino uel post sequuntur inserebant, colorem antiquum negle- gentes: pro amnibus recte citat *Weissenb. formulam sim. ap. Polyb. 7. 9.*

sequuntur DHK (sec- πNJ) uerruncent, eaque PSp (sed bis bene uerruncent *scripsit SpH Frob.2*:

uerrun- (-rim- D) que π^2 : uerentant. rantque A : uertant que (que N)

ΠN : uertant eaq. $N^4ald.$: uertunto (-do K) eaque $A^8\theta$

; auctibus $Frob.2$: auctoribus $\Pi NH\theta$ *Edd. ante Mog. (cf. 27. 20. 8 adn.)*: aibus *ed. Mog. 1518* auxitis $\Pi NHA^8 Frob.2$ (cf. *fax- in*

q. et de forma antiqua in formulis seruata 26. 33. 14): adsitis (uel ass-) $A^8\theta ald.$ praeda onustos (hon- AN) ΠN *Edd.*: om. $SpH\theta$

4 ea ut $A^8N^4H\theta$: aut π : ut C^2BAN

mihī populoque Romano in ciuitatem Carthaginiensium exempla edendi facultatem detis.'

5 ~~Secundu~~ ~~Secundu~~ has preces cruda exta caesa uictima, uti mos est, in mare proiecit tubaque signum dedit proficiscendi. 6 Vento secundo uehementi satis prouecti celeriter e conspectu terrae ablati sunt; et a meridie nebula ocepit ita uix ut concursus nauium inter se uitarent; lenior uentus in alto 7 factus. Noctem insequentem eadem caligo obtinuit: sole orto est discussa, et addita uis uento. Iam terram cernebant. 8 Haud ita multo post gubernator Scipioni ait non plus quinque milia passuum Africam abesse; Mercuri promunturium se cernere; si iubeat eo dirigi, iam in portu fore omnem 9 classem. Scipio, ut in conspectu terra fuit, precatus deos uti bono rei publicae suoque Africam uiderit, dare uela et alium 10 infra nauibus accessum petere iubet. Vento eodem ferebantur; ceterum nebula sub idem ferme tempus quo pridie exorta conspectum terrae ademit et uentus premente nebula 11 cecidit. Nox deinde incertiora omnia fecit; itaque ancoras ne aut inter se concurrerent naues aut terrae inferrentur 12 iecere. Vbi inluxit, uentus idem coortus nebula disiecta aperuit omnia Africae litora. Scipio quod esset proximum

5 exta (esta *J*) caesa uictima *θald.Frob.1.2*: exta cesam uictimam *A⁸N⁴H*: extam (-tram *P*: -ta *CB²A*) uictimam (-ma *A*) *πR²(R?)N* (sed crudaxtam *M*) est *ΠNθald.*: om. *SpHFrob.2* proiecit *ΠNSpHθFrob.2*: porricit *ald.* 6 prouecti recte *Weissenb.*: profecti *ΠNHθ* e *ΠNθald.* (cf. de forma 28. 2. 5): om. *Sp²H Frob.2* ocepit (ecc- *P¹?*) *PRSpθ* (cf. e.g. *Tac. Ann. 12. 12. 5*): accepit *C*: cepit *MAN* (nebulae *MAN*: -la *M²A⁸N¹*): exceptit *B*: ecce pio *D*: ocepoperat *ald.*: exstitit (om. ita) *Gron.* uix ut *Π N*: ut uix *HK.ald.Frob.1.2*: uix *N²J* 7 discussa *CA⁸N⁴ ut uid. Hθ*: diseussa *P*: dies fussa *P²*: dies ussa *RMDAN*: dies ipsa (-se *B²*) *B* 8 post *PCM¹ uel M²SpHθFrob.2*: titu (-us *AN*) post *RMBDAN*: post titus *N⁴*: post T. Posthumius *ald.* (titu ex ita repetito ortum est) 9 deos *A⁸N⁴Hθ*: om. *ΠN* uiderit *ΠN Edd.*: uideret *A⁸Hθ* (perperam, nam iam uiderat) alium *ΠNθ*: altum *N²H* 10 ademit *P⁴CM²(M¹?)Hθ*: aduenit (-emit *A*) *π N*: adiuit *?M²* 11 inter se . . . aut terrae *A⁸N⁴Hθ* (sed om. hoc aut *A⁸*): interrae *π*, sc. xxv litt. ob -ter|ter- perditis, cf. 26. 51. 8 adn.: in terra *P⁴CM¹*: in terra hec *AN* (hec fort. ex 'hic deficit' siglo ortum est)

promuntorium percontatus cum Pulchri promunturium id uocari audisset, 'Placet omen;' inquit 'huc dirigite naues.' Eo classis decurrit, copiaequae omnes in terram expositae sunt.

Prosperam nauigationem sine terrore ac tumultu fuisse permultis Graecis Latinisque auctoribus credidi. Coelius unus praeterquam quod non mersas fluctibus naues ceteros omnes caelestes maritimosque terrores, postremo abreptam tempestate ab Africa classem ad insulam Aegimurum, inde egregre correctum cursum exponit, et prope obrutis nauibus niussu imperatoris scaphis, haud secus quam naufragos, milites sine armis cum ingenti tumultu in terram euasisse.

Expositis copiis Romani castra in proximis tumultis metantur. Iam non in maritimos modo agros conspectu primum classis dein tumultu egredientium in terram pauor errorque peruenerat, sed in ipsas urbes; neque enim hominum modo turba mulierum puerorumque agminibus immixta omnes passim compleuerat uias, sed pecora quoque prae se greges agebant, ut relinqui subito Africam diceres. Urbibus quoque ipsas maiorem quam quem secum attulerant terrorem inferebant; praecipue Carthagini prope ut captae tumultus uisit. Nam post M. Atilium Regulum et L. Manlium consules, annis prope quinquaginta, nullum Romanum exercitum

12 id $M^1N^2H\theta$: ad πN (om. id uocari D) huc M^1K : hoc
 NHJ dirigite $\Pi N\theta$ Edd.: malim der- (cf. 27. 48. 4 adn.), sed
 nihil mutamus 13 copiaequae ΠN^4 (-icq. N)ald.: copiae $H\theta$
 Frob.2 14 Coelius (uel cael-, sed cf. 27. 27. 13 adn.) unus M^3A^8
 $H\theta$: caccilius (uel ccc-) ΠN , et add. unus N^1 (non N^4) non N^4
 $H\theta$ Edd.: om. ΠN , cf. 27. 28. 6 adn. naues ΠN Edd.: om. $H\theta$
 correctum $SpFrob.2$: correptum $\Pi N\theta$ ald.
 28 1 metantur. Iam M^2 uel M^1A^2 (hic uiam non dcl.) $N^4\theta$: metant
 uiam C : metant (-unt DA) uiam π : metuntur (-antur N^1). Viam N
 2 peruenerat ΠN .ald.Frob.1.2: euenerat $H\theta$ 3 modo]
 1 ΠN Edd.: post enim $H\theta$ (cf. 27. 37. 5 adn.) quoque $\Pi NH\theta$:
 quoque quae W issenschaft., non necess. relinqui A^8N ipse $H\theta$: re-
 qui Π diceres $C^4A^8N^4H\theta$: dicere π : discedere (-res N) AN
 his hic de N errauit $Luchs$) 4 Carthagini M^1 uel $M^2A^8N^1H\theta$
 1.ald.Frob.1.2 (cf. de forma 28. 26. 1 adn.): carthaginis ΠM^xN
 Regulum et L. Manlium A^8N^4 (lelium pro l. hic) $H\theta$ Edd.: om. ΠN
 1. haud minus xvi ob $\delta\mu$. perditis, cf. 26. 51. 8 adn. consules]
 es $CRMBD$ $H\theta$: -lēs P : -lē $P^2C^2M^2AN$

uiderant praeter praedatorias classes quibus escensiones in
 6 agros maritimos factae erant, raptisque quae obuia fors fe-
 cerat prius recursum semper ad naues quam clamor agrestes
 7 conciret fuerat. Eo maior tum fuga pauorque in urbe fuit.
 Et hercule neque exercitus domi ualidus neque dux quem
 opponerent erat. Hasdrubal Gisgonis filius genere, fama,
 diuitiis, regia tum etiam adfinitate, longe primus ciuitatis erat;
 8 sed eum ab ipso illo Scipione aliquot proeliis fusum pulsum-
 que in Hispania meminerant nec magis ducem duci parem
 quam tumultuarium exercitum suum Romano exercitui esse.
 9 Itaque uelut si urbem extemplo adgressurus Scipio foret, ita
 conclamatum ad arma est portaeque raptim clausae et
 armati in muris uigiliaeque et stationes dispositae ac nocte
 10 insequenti uigilatum est. Postero die quingenti equites,
 speculatum ad mare turbandosque egredientes ex nauibus
 11 missi, in stationes Romanorum inciderunt. Iam enim Scipio,
 classe Vticam missa, ipse haud ita multum progressus a mari
 tumulos proximos ceperat; equites et in stationibus locis
 idoneis posuerat et per agros miserat praedatum.
 29 Hi cum Carthaginiensi equitatu proelium cum commis-
 sent, paucos in ipso certamine, plerosque fugientes persecuti,
 in quibus praefectum quoque Hannonem, nobilem iuuenem,

5 escensiones] escens- $\pi N^4 Sp$, cf. 27. 5. 8 adn.: excurs- $A^8 \theta$:
 descens- $AN.ald.$ maritimos $N^4 H \theta ald. Frob. I. 2$: om. ΠN

6 fors $\pi B^2 N$: sors BH : om. θ : cas' A^8 7 Et $\Pi N.ald. Frob.$
 1.2: om. HJ : quod K filius ΠN : om. $H \theta$ 8 eum $\Pi N \theta$:

tum $N^4 rescriptus H$ ipso illo $N^4 resc. H \theta ald. Frob. I. 2$: illo
 ipso A^8 : illo ΠN duci $A^8 N^4 H \theta$: om. ΠN : duci credebant

olim *Madv. Em. p. 422* parem $C^2 A^8 N^4 H \theta$: pari ΠN
 9 raptim $A^8 N^2 H \theta$: partim (-tem A) πN^1 (-ti N), cf. 27. 31. 2 adn.

10 quingenti] d $A^8 N^4 H \theta ald. Frob. I. 2$: om. (sc. d post die
 omisso) ΠN . De numerorum siglis omissis cf. e.g. in lib. 26 cc. 38. 11;
 42. 7; 45. 7; 51. 2; in 27 cc. 14. 14; 15. 4; in 28 cc. 13. 5; 46. 13;
 in 29 cc. 7. 2; 32. 4; in 30 cc. 6. 7; 36. 8. (Cf. etiam de numeris
 corruptis 26. 51. 2 adn.) 11 Iam enim $A^8 H \theta Edd.$: tamenim P
 (cf. 26. 6. 4): tamen $\Pi^2 N$ a mari $P^4 M^7 A^8 N^4 H \theta Edd.$: ari π :

ac C : agri B^2 : a ripa AN

29 1 Hi ΠNK : hii J : ii H ipso $\Pi N Edd.$: om. $H \theta$
 plerosque $PCM^7 A^8 N^4 \theta$: plenosque RMD : penosque $B(\rho oen-)AN$

occiderunt. Scipio non agros modo circa uastauit sed urbem etiam proximam Afrorum satis opulentam cepit; ubi praeter cetera, quae extemplo in naues onerarias imposita nissaque in Siciliam erant, octo milia liberorum seruorumque capitum sunt capta.

Laetissimus tamen Romanis in principio rerum gerendarum aduentus fuit Masinissae; quem quidam cum ducentis laud amplius equitibus, plerique cum duum milium equitatu cadunt uenisse. Ceterum cum longe maximus omnium etatis suae regum hic fuerit plurimumque rem Romanam uerit, operae pretium uidetur excedere paulum ad enarandum quam uaria fortuna usus sit in amittendo reciperandoque paterno regno.—Militanti pro Carthaginensibus in Hispania pater ei moritur; Galae nomen erat. Regnum in fratrem regis Oezalcem pergrandem natu—ita mos apud Numidas est—peruenit. Haud multo post Oezalce quoque sortuo maior ex duobus filiis eius Capussa, puero admodum tero, paternum imperium accepit. Ceterum cum magis re gentis quam auctoritate inter suos aut uiribus obtineret regnum, exstitit quidam Mazaetullus nomine, non alienus

2 Afrorum ΠNHθ : afrorum Salaecam Alan (num c. 34. 6 quid uelit tellexit?) 3 Siciliam N²Hθ : sicilia ΠN, cf. 26. 41. 12 adn.

capitum ΠN Edd. (sed ante seruorumque ald. Frob. 1.2) : om. Sp

4 tamen ΠNH Edd. : tum A^b uel A^vθ Romanis

uel A^vN⁴Hθald. Frob. 1.2 : omnis (-nium C⁴) Π(C²)N : omnibus on. (qui et laetissimi tamen ominis dubitanter coniecit)

gerendum B²AN¹(rer. N)Hθ : gerendum π fuit] hic ΠN.ald. : post Masinissae HθFrob. 2 (cf. 27. 37. 5 adn.) 5 paulum ΠN : paululum

ald. Frob. 1.2, cf. c. 23. 7, fort. recte 6 Militanti P⁵C⁴M⁷A⁸N⁴

militandi (-iq. H)ΠNH^x, cf. 28. 39. 22 adn. Oezalcem (sed

(-) II : oesalcem π (sed in § 7 dezalce π (oez- M), in § 12 oezacri uel

, in c. 30. 11 oezacles, in c. 31. 2 oezaclem) : dezalcem (et sic dezalce-

ra) AN.ald. : desalcem P⁴ (hic tantum) : cesalcem A⁸θ (et sic sim.

ra) 7 Oezalce] u. adn. praec. 8 cum (magis) SpM⁴

uid. ANθald. : cum PCM³ : meum RMBD quam auctoritate

(s ΠN : -te N⁴ Edd.) inter suos aut ΠN et N⁴ald. et sic (sine aut)

ab.2 : auctoritate inter suos quam (sed et auct- A⁸θ) SpA⁸Hθ (om.

re gentis H) Mazaetullus (uel -zet-) Π¹ uel Π²(-ullius P)M⁶

(eius M)N et sic ΠN (-ulus N : -ulis N^x) in c. 30. 8, sed -uli in § 10

(-ulli D), -ullis in c. 30. 9 (-ullo A : -ulo N) et c. 30. 12 (-ulo N) :

metullius (uel -uli-) A⁸N⁴ et N²θ et sic θ in c. 30. 8, in § 10 inf. -uli

Nulli K, in c. 30. 9 et 12 -ulo J, -ullo K : me ietullius II et in § 10

(spat. relicto) sed infra praebet i. q. θ

sanguine regibus, familiae semper inimicae ac de imperio
 9 uaria fortuna cum iis qui tum obtinebant certantis. Is con-
 citatis popularibus, apud quos inuidia regum magnae auc-
 toritatis erat, castris palam positis descendere regem in
 10 aciem ac dimicare de regno coegit. In eo proelio Capussa
 cum multis principum cecidit. Gens Maesuliorum omnis
 11 in dicionem imperiumque Mazaetulli concessit; regio tamen
 nomine abstinuit contentusque nomine modico tutoris
 puerum Lacumazen, qui stirpis regiae supererat, regem
 12 appellat. Carthaginiensem nobilem feminam, sororis
 filiam Hannibalis, quae proxime Oezalci regi nupta fuerat,
 13 matrimonio sibi iungit spe Carthaginensium societatis, et
 cum Syphace hospitium uetustum legatis missis renouat,
 omnia ea auxilia praeparans aduersus Masinissam.
 30 Et Masinissa audita morte patrum, dein nece fratris patru-
elis, ex Hispania in Mauretanium—Baga ea tempestate rex
 2 Maurorum erat—traiecit. Ab eo supplex infimis precibus
 auxilium itineri, quoniam bello non poterat, quattuor milia
 3 Maurorum impetrauit. Cum iis praemisso nuntio ad pater-
 nos suosque amicos cum ad fines regni peruenisset, quin-

8 sanguine ΠN .ald.Frob.1.2: a sanguine N^1 uel $N^2 H\theta$ ac
 (de) $\pi C^x N$ Edd.: ad- C: orn. N^1 uel $N^2 H\theta$ 9 coegit $A^8 N^2 H\theta$:
 cegit N : cepit Π , cf. 26. 6. 1 adn. 10 Capussa ΠNK (-usa H :
 -ulsa J), sed in c. 30. 8 -usam $\pi N\theta$: -ussam D Maesuliorum MA^8
 (mes-) (et sic in c. 31. 1 et 4 et 6 et c. 32. 4 maesuli- ΠN sed in c. 31. 7
 maessuli-): maesultorum πN : messuliorum (-llorum N^1) N^{10} in
 dicionem $C^4 M^1 A^3?$ Edd.: indicio π : in dicione AN : in dicionem
 (-diti- J) $H\theta$ Mazaetulli] u. § 8 11 abstinuit $CA^8 N^4 H^1$
 (obt- H) θ : apsun̄it (sic) P et (sed sine linea super -t-) RM : absumpte
 M^7 (ass-) AN : ab sũptu D : apsun̄ta B Lacumazen $A^8 J$ et -zae.
 -zes, -zen in c. 30. 5 et 8 et c. 31. 1, et sic (sed -c- pro -z-) K : itadetm-
 (-dem- AN) azen (-zacu R : -zem D) ΠN sed in c. 30. 5 laucumaze
 (leuc- AN) ΠN , in c. 30. 8 leuchumazes ΠN , in c. 31. 1 tauchy-
 mazenan πN (lauchi- M : leuchy- M^5): lacumacen (cum K)ald.Frob.
 1.2 (sed -ci in c. 30. 5) 12 Oezalci] u. § 6 regi nupta Π
 N Edd.: nupta regi $H\theta$ (cf. 27. 37. 5 adn.)

30 1 fratris $\Pi NH\theta$ Edd.: tris (ut uid.) P^4 Baga ΠN (cf. fort
 Sil.2.111): bocar (uel bocc- uel bocch-) A^8 ald.Frob.1.2: uaca H
 traiecit ΠN .ald.: traicit (-iic- K) $H\theta$ Frob.2, pari iure (cf. § 6 et 27. 5
 9 adn.) 3 iis PRM .ald.Frob.1.2: his $CR^2 BDANHK$: hiis J

genti ferme Numidae ad eum conuenerunt. Igitur Mauris 4
 inde sicut conuenerat retro ad regem remissis, quamquam
 aliquanto minor spe multitudo † conueniret †, nec cum qua
 tantam rem adgredi satis auderet, ratus agendo ac moliendo 5
 vires quoque ad agendum aliquid conlecturum, proficiscenti
 ad Syphacem Lacumazae regulo ad Thapsum occurrit.
 Trepidum agmen cum in urbem refugisset, urbem Masinissa 6
 primo impetu capit et ex regiis (alios tradentes se) recipit,
 alios uim parantes occidit; pars maxima cum ipso puero
 inter tumultum ad Syphacem quo primum intenderant iter
 peruenerunt. Fama huius modicae rei in principio rerum 7
 prospere actae conuertit ad Masinissam Numidas, adflue-
 antque undique ex agris uicisque ueteres milites Galae et
 incitabant iuuenem ad recipiendum paternum regnum.

Numero militum aliquantum Mazaetullus superabat; nam 8
 ipse eum exercitum quo Capussam uicerat et ex receptis
 post caedem regis aliquot habebat, et puer Lacumazes ab
 Syphace auxilia ingentia adduxerat. Quindecim milia 9
 creditum Mazaetullo decem milia equitum erant, quibus cum

4 conueniret *A*⁸⁰ et (sed post auderet) *ald.* *Frob.* 1. 2: conuenere (-era)
 Π² (-nire *AN*) sed post auderet omnes: del. *N*⁴ et om. *H*; uidetur
 complementum ex marg. introductum esse quo uerbi (uelut erat) post
 altitudo omissio compensaretur. De uerbis conuenerunt (§ 3) et con-
 uenerat alio sensu alio scripto cf. e.g. c. 27. 14 exponit (longius tamen dis-
 tans) expositae, expositis) et 6. 3. 7; 30. 12. 3 *adm.* 5 conl-(uel

1) lecturum *A*⁸ uel *A*⁸*N*⁴*H*⁰*ald.* *Frob.* 1. 2: coniecturum Π*N*
 proficiscenti] -ti Π*θ*: -di *N*: -do *H* Thapsum Π*N*: thasum *H*⁰:
 Thalam uel Capsam *Drak.* 6 urbem (Mas.) Π*N.* *ald.*: et urbem
 ?*Frob.* 2: e turba *H*: om. *θ* et ex *Sp*?*H*⁰*Frob.* 2: ex Π*N.* *ald.*

ante ad S. (an post ipso?) credit *Johnson* excidisse elapsi
 capit Π*N.*, cf. § 1 et 27. 5. 9 *adm.*: recepit *Sp* ut uid. *H*⁰*ald.* (malit sese
Johnson) intenderant *Sp*?*H*⁰*Frob.* 2: intenderat Π*N.* *ald.*

prospere actae *A*⁸*H*⁰ et fort. *P*⁴ (acmtae?): prospere acmae (acmen
*P*²) *P*: prospere agmen *CB*²*AN*: prosper eae (prospere he *D*) acmen
 et incitabant *Sp*?*N*⁴*H*⁰*Frob.* 2: incitabant
 (sed prospera) *BD*

et incitabant π: incitabantque *AN* recipiendum
 -cip- *P* (ut in 30. 30. 13): -cup- Π²*NH*⁰ et in § 10 Π (et sic in 26.
 30; 28. 31. 3); cf. 1. 12. 1 *adm.* 8 Numero *CM*⁷*ANH*⁰: ero π

Mazaetullus] u. c. 29. 8 Lacumazes] u. c. 29. 11

Masinissa nequaquam tantum peditum equitumue habente
 acie conflixit. Vicit tamen et ueterum militum uirtus et
 prudentia inter Romana et Punica arma exercitati ducis
 10 regulus cum tutore et exigua Masaesuliorum manu in Car-
 thaginiensem agrum perfugit. Ita recuperato regno paterno
 Masinissa, quia sibi aduersus Syphacem haud paulo maiorem
 restare dimicationem cernebat, optimum ratus cum fratre
 11 patruuele gratiam reconciliare, missis qui et puero spem face-
 rent si in fidem Masinissae sese permisisset futurum eum in
 eodem honore quo apud Galam Oezalces quondam fuisset,
 12 et qui Mazaetullo praeter impunitatem sua omnia cum fide
 restitui sponderent, ambo praeoptantes exsilio modicam
 13 domi fortunam, omnia ne id fieret Carthaginensibus de in-
 dustria agentibus, ad sese perduxit.

31 Hasdrubal tum forte cum haec gerebantur apud Sypha-
 cem erat ; qui Numidae, haud sane multum ad se pertinere
 credenti utrum penes Lacumazen an Masinissam regnum
 2 Maesuliorum esset, falli eum magno opere ait si Masinissam
 eisdem contentum fore quibus patrem Galam aut patruum
 eius Oezalces credat : multo maiorem indolem in eo animi
 ingeniique esse quam in ullo gentis eius unquam fuisset

9 equitumue ΠN .ald. : equitumque $Sp?H\theta Frob.2$ habente I
 N : habens Sp ut $uid. N^2$ uel $N^4H\theta$ ald. militum A^8N^2 uel N
rescriptus $H\theta$ Edd. : om. ΠN 10 et exigua ΠN .ald.Frob.1.2
 assidua $H\theta$ Masaesuliorum] sic P in c. 32. 14 (cf. 28. 17. 5 a
 gente) : mezaes- (uel -zes-) ΠN : mazess- K : mzes- J (-lorum θ)
Masaesulos ab Maesulis non distinguunt ald.Frob.1.2 perfugit I
 N .ald.Frob.1.2 : refugit $H\theta$ recip-] u. § 7 aduersus (ad
 uersiaduersus P) Syphacem (simp- D) Π^2N .ald. : cum Syphace Sp
 $H\theta Frob.2$ patruuele (-roel- $PRMD$) ΠN , cf. *Neue-Wagener* II
 p. 55 sq. et 35. 10. 8 (*Bamb.*) : patroeli $P^4?$: patrueli $H\theta$ 11 ses
 $\Pi NH\theta$ Edd. : si M^1 (qui ante in fidem scripserat se pro si) eur
 ΠN .ald. : om. $Sp?H\theta Frob.2$, non male, sed ne se (post spem) requiras
 statuendum est uocibus futurum eum uerba Mas. 'ille erit' reprae-
 sentari Oezalces] u. c. 29. 6 12 qui $\Pi NH\theta$: del. Gron.
 fort. recte, sed cf. fort. 21. 39. 8 (cum adn.) sponderent A^8N u.
 $N^4H\theta$ Edd. : sponderet $\Pi N?$

31 1 Lacumazen] u. c. 29. 11 Maesuliorum] u. c. 29. 10
 magno opere C^4 , cf. 9. 33. 8 adn. : magno opere πNH 2 eisdem
 ΠN : isdem H : hisdem θ unquam $N^4H\theta$ (umq- N^4J)
 usquam ΠN

saepe eum in Hispania rarae inter homines uirtutis speci- 3
 men dedisse sociis pariter hostibusque; et Syphacem et
 Carthaginienses nisi orientem illum ignem oppressissent
 ingenti mox incendio cum iam nullam opem ferre possent
 arsueros; adhuc teneras et fragiles uires eius esse (uixdum 4
 coalescens) fouentis regnum. Instando stimulandoque per-
 uincit ut exercitum ad fines Maesuliorum admoueat atque 5
 in agro de quo saepe cum Gala non uerbis modo discepta-
 tum sed etiam armis certatum fuerat, tamquam haud dubie
 uiris sui, castra locet. si quis arceat, id quod maxime opus
 est, acie dimicaturum: sin per metum agro cedatur, in 6
 medium regni eundum. aut sine certamine concessuros
 in dicionem eius Maesulios aut nequaquam pares futuros
 armis.

His uocibus incitatus Syphax Masinissae bellum infert. 7
 Et primo certamine Maesulios fundit fugatque; Masinissa
 cum paucis equitibus ex acie in montem—Bellum incolae
 uocant—perfugit. Familiae aliquot cum mapalibus pecori- 8
 usque suis—ea pecunia illis est—persecuti sunt regem:
 cetera Maesuliorum multitudo in dicionem Syphacis con-
 cessit. Quem ceperant exsules montem herbidus aquosus- 9

3 et (Syphacem) $\Pi N\theta$ ald.Frob.1 2: in N^4 : et in H incendio
 4? $CM^2 A^8 N^2 H\theta$: ingenio (incc- R) PRM : in senio $BDAN$
 nullam opem $PCA^8 N^4 H\theta$: nulla morem RD : nullam obem (olem
 4) M : nullam moram (-em B) $B^2 AN$ 4 teneras CM^1 et $M^4 A$
 $H\theta$: generas (-ass BD) π coalescens $PCA^8 N^2 H\theta$: coale-
 uent H (-erent M^7 , $RMBDAN$ fouentis ΠN : fouenti $N^2\theta$:
 rob.1.2 5 non $C^4 ANH\theta$: num π uerbis modo ΠN Edd.:
 modo uerbis $H\theta$ (cf. 27. 37. 5 adu.) haud dubie $M^9 A^8 H\theta$: hau-
 ubi (-bi P) PRM : haud ubi $CBDAN$ id quod *Haverkam-*
mus: ut quod ΠN : quod N^4 uel $N^2 H\theta$ ald.Frob.1.2, fort. recte
 sin per $C^4 A^8 I\theta$ Edd.: sin par (parem ut uid. M) π : si impar AN
 id metu AN) regni eundum SpN^4 rescriptus θ (cf. e.g. 1. 57.
 Frob.2: regnum eundum ΠN .ald. sine $\Pi N\theta$: in $HVat$
 Maesulios] u. c. 29. 10 7 Bellum ΠN : balbum $H\theta$ ald.Frob.1.2
 8 mapalibus HJ , cf. Verg. G. 3. 340: mappalibus (pam pa- B)
 3? NK suis—ea $A^8 N^4\theta$: uisa π : uisarum $BDAN$: illa ? M^9
 persecuti (-te K) $\pi SpH\theta$ Frob.2, cf. 5. 40. 4: persecuti AN .ald. (non
 ule, sed cf. de errore 27. 15. 1 adu., ubi alius uerbi utriusque sensus)

que est ; et quia pecori bonus alendo erat, hominum quoque
 carne ac lacte uescentium abunde sufficiebat alimentis.
 10 Inde nocturnis primo ac furtiuis incursionibus, deinde
 aperto latrocinio infesta omnia circa esse ; maxime ur
 Carthaginensis ager, quia et plus praedae quam inter Nu-
 11 midas et latrocinium tutius erat. Iamque adeo licenter
 eludebant ut ad mare deuectam praedam uenderent merca-
 toribus adpellentibus naues ad id ipsum, pluresque quam
 iusto saepe in bello Carthaginenses caderent caperenturque.
 12 Deplorabant ea apud Syphacem Carthaginenses infen-
 sumque et ipsum ad reliquias belli persequendas instigabant ;
 sed uix regium uidebatur latronem uagum in montibus con-
 32 sectari ; Bucar ex praefectis regis, uir acer et impiger, ad id
 delectus. Ei data quattuor milia peditum duo equitum,
 praemiorumque ingentium spe oneratus si caput Masinissae
 rettulisset aut uiuum—id uero inaeestimabile gaudium fore—
 cepisset. Palatos incurioseque agentes improuiso adortus,
 pecorum hominumque ingenti multitudine a praesidio arma-

9 pecori (pecc- C) ΠN Edd. : pecudi θ quoque CM²BDAN
 Hθ : quoquo PRM 10 uri ΠNθald.Frob.1.2 : ut H : uero A⁴
 uel A⁵ ut s. l. praedae (uel prede) quam A⁸θald.Frob.1.2 : de
 qua ΠN : preda quam N⁴H : inde quam A⁵? tutius M¹BANH
 θ : ti-(to- C¹)tius π 11 mare P et P²ANHθ : male π²
 deuectam A⁸N⁴Hθ : delectam πN : delatam C adpellentibus
 -lent- P⁴C⁴B²A⁸N⁴θ : -lant- ΠN naues πA⁸N⁴Hθ : nauibus A
 N in bello πSp²N⁴HθFrob.2 : bello AN (sed inusto supra N :
 iusto N⁴) : in proelio ald. Carthaginenses] -ses ΠN.ald.
 -sium Sp²A⁸HθFrob.2, pari iure caderent ΠN : cederentur A
 Hθ et (sed caed-) ald.Frob.1.2 (cf. 28. 15. 9 adn.) 12 infen-
 sumque P⁴N⁴Hθ : int-(inc- CA⁸?)ensumque (-ent- M¹ uel M⁴) ΠN
 uix C²MANHθ : uir π

32 1 Bucar (busar P) π¹NH : bocar M⁹?B²K : boccar A⁸J (et sic in
 § 6, ubi bucar πN : bocar B²K : bugar (uel bag-) BD) regis ΠNH :
 regiis θald.Frob.1.2, sed cf. Sall. Jug. 46. 5 et Nep. Alc. 5. 2 (alius est
 color in 36. 11. 3) ad id ΠN : om. Hθ Ei A⁸ uel A⁵Hθ :
 et ΠN quattuor milia PCA⁸Hθ (siglis usi)ald.Frob.1.2 : XL (uel
 XXXX) RMBA : XL^{ta} mī N : XL D ingentium Sp²A⁸HθFrob.2 :
 ingenti⁷ PR² uel R¹ (-tium R) : ingenti CMBDAN.ald. inaeesti-
 mabile] -aest- CB : -est- P⁴MANJ : -st- PRD : -ext- HK
 2 incurioseque] -seque Sp ut uid. C²Hθald. : -se si π : -se se AN :
 -seque se CN² a (praesidio) P⁴?A⁸N⁴ uel N¹Hθ : ea ΠN

torum exclusa Masinissam ipsum cum paucis in uerticem
 montis compellit. Inde prope iam ut debellato nec praeda 3
 modo pecorum hominumque captorum missa ad regem sed
 copiis etiam, ut aliquanto maioribus quam pro reliquiis belli,
 remissis, cum quingentis haud amplius peditibus ducentis- 4
 que equitibus degressum iugis Masinissam persecutus in
 ualle arta faucibus utrimque obsessis inclusit. Ibi ingens
 caedes Maesuliorum facta: Masinissa cum quinquaginta 5
 haud amplius equitibus per anfractus montis ignotos sequen-
 tibus se eripuit. Tenuit tamen uestigia Bucar, adeptusque 6
 eum patentibus prope Clupeam urbem campis ita circum-
 uenit ut praeter quattuor equites omnes ad unum interfecerit.
 Cum iis ipsum quoque Masinissam saucium prope e mani-
 bus inter tumultum amisit. In conspectu erant fugientes; 7
 ita equitum dispersa lato campo quibusdam ut occurrerent
 per obliqua tendentibus quinque hostes sequebatur. Annis 8
 ingens fugientes accepit—neque enim cunctanter, ut quos
 maior metus urgeret, immiserant equos—raptique gur-
 gite in obliquum praelati. Duobus in conspectu hostium 9

3 iam ut ΠN: ut iam Hθald.Frob.1.2, fort. recte etiam, ut Sp?
 IθFrob.2: ut π: etiam ald.: om. AN pro reliquiis B²A⁸θald.
 rob.1.2: pro reliquiis ΠN: prope liberis H 4 quingentis A⁸
 I⁴(d.)H(-tibus)θEdd.: om. ΠN, cf. c. 28. 10 adn.: add. mille post
 editibus A, et .τ. post amplius M⁹ degressum ΠNH.ald.Frob.
 2 (dig- M¹ ut s. l. A⁸θ) obsessis Hθ Edd.: oppositos (-tus
) πN: oppositis P⁴CM²A⁸ inclusit Π² uel Π¹Hθ: inlusi P
 Ibi A⁸Hθald.Frob.1.2: ubi ΠN (cf. 27. 5. 2 adn.) 5 se
 p?Hθ: sese AN.ald. (abripuit ald.): om. π (sed sequentib. mutauit
 se querentib. M³) 6 Clupeam] -up- πA⁸θ: -yp- P²?BA:
 pp- D: -ip- NH; cf. 27. 29. 7 adn. circumuenit ΠN.ald.:
 rcumdedit (-sedit K) Sp?A⁸HθFrob.2 interfecerit Sp?Hθ
 rob.2: interficeret ΠN.ald. prope e manibus C⁴A⁸N⁴Hθ:
 prope manibus π: om. AN amisit C⁴M⁷ANHθ: isit PRM:
 isit CBD 7 fugientes ΠNθald.: fugientis N⁴ ut s. l. HFrob.
 2 ala πB²N¹? ut s. l.: alae CD(sed aliquidum)N.ald.Frob.
 2: ale Aθ: om. B dispersa ΠNH: disperse A⁸θald.Frob.1.2
 lato A⁸Hθ: lata N²: -to ΠN: toto M⁷ quinque ΠNθ:
 u. A⁸H: quaecunque ald.Frob.1.2 hostes ΠNθald.: hostis A⁸
 Frob.2 sequebatur Π: sequebantur C²N ipse (pace Luchsii) θ
 l.: flectebat Frob.2: frequentabatur A⁸H 8 gurgite π: gur-
 te et AN.ald.Frob.1.2: gurgite atque (et atque H) H¹θ
 aelati ΠA²N: relati A⁸HJ.ald.Frob.1.2: delati K

- in praerapidum gurgitem haustis, ipse perisse creditus ac
 duo reliqui equites cum eo inter uirgulta ulterioris ripae
 emergerunt. Is finis Bucari sequendi fuit, nec ingredi
 flumen auso nec habere credenti se iam quem sequeretur.
 10 Inde uanus auctor absumpti Masinissae ad regem rediit,
 missique qui Carthaginem gaudium ingens nuntiarent;
 totaque Africa fama mortis Masinissae repleta uarie animos
 adfecit.
 11 Masinissa in spelunca occulta cum herbis curaret uolnus
 12 duorum equitum latrocinio per dies aliquot uixit. Vbi pri-
 mum ducta cicatrix patique posse uisus iactationem, auda-
 cia ingenti perguit ire ad regnum repetendum; atque in ipso
 itinere haud plus quadraginta equitibus conlectis cum in
 13 Maesulios palam iam quis esset ferens uenisset, tantum
 motum cum fauore pristino tum gaudio insperato quod
 quem perisse crediderant incolumem cernebant fecit ut intra
 paucos dies sex milia peditum armatorum quattuor equi-
 14 tum ad eum confluerent, iamque non in possessione modo
 paterni regni esset sed etiam socios Carthaginensium popu-
 los Masaesuliorumque fines—id Syphacis regnum erat—

9 praerapidum $\Pi NH\theta$: praeruptum *ald.Frob.1.2* creditus Π
 $N\theta$ *Edd.*: creditur N^1H ac duo $\Pi NH\theta$ *ald.*: duo *Frob.2*
 inter uirgulta ulterioris ripae emergerunt ΠN *Aldus*: uirgulta in-
 terioris ripae tenuerunt $Sp^2H\theta$ (*sed* ulterioris θ) *Frob.2*: silet A^8 , *see*
praebet tenuerunt *pro* emergerunt N^4 . *Ipse uercor ne* inter uirgulta
 ult. . . . tenuerunt *rectum sit* (*et sic Edd. ante Ald.*), *cf. 1. 1. 4*
 Bucari H (*cf. § 1*): bucaris πN : bacharis (boch- B^2) B : bocari (-cc-
 A^8J) $M^5A^8\theta$ 10 rediit ΠN *ald.*: redit $Sp^2H\theta$ *Frob.2*, *fort. recte, cf.*
27. 5. 9 adn. repleta $\Pi NH\theta$: perlata *Alan, optime, cf. 30. 7. 6 adn.*
 uolgata *Luchs, audacter: del. Crevier, Madv.*: post uarie *add. ea res*
Shenkl (*retento* repleta), *uix bene: si ut credimus* perlata *legendum*
est, cum Ablatiuo tota Africa *cf. e.g. 30. 5. 7* 12 patique posse uisus:
 $Sp^2A^8H\theta$ *Frob.2*: patique (-quo $RMBD$) posse uisa πM^3 *et* M^4N^4 *et* (*see*
est uisa) *ald.*: pati quo posset uisa AN quadraginta] $xxxx$ (*ue*
 XL) ΠN *ald.Frob.1.2*: xxx $SpH\theta$ conlectis (*uel coll-*) ΠNSp
ald.: coniectis H 13 insperato $M^4A^8N^4H\theta$: imperato ΠN
 quattuor πN : \overline{iiii} D : quattuor milia $H\theta$ confluerent E
 θ , *cf. e.g. 24. 24. 1; 28. 46. 11* (*et adflu- in c. 30. 7 sup.*): conueniren]
 ΠN *ald.Frob.1.2, fort. recte* 14 iamque ΠN *ald.*: atque $SpH\theta$
Frob.2 Masaesuliorumque] *u. c. 30. 10 adn.*

uastaret. Inde inritato ad bellum Syphace, inter Cirtam
Hipponemque in iugis opportunorum ad omnia montium
consedit.

Maiorem igitur iam rem Syphax ratus quam ut per prae- 33
fectos ageret, cum filio iuvene—nomen Vermina erat—parte
exercitus missa imperat ut circumducto agmine in se
tentum hostem ab tergo inuadat. Nocte profectus Ver- 2
mina qui ex occulto adgressurus erat; Syphax autem in-
terdiu aperto itinere ut qui signis conlatis acie dimicaturus
esset mouit castra. Vbi tempus uisum est quo peruenisse 3
in circummissi uideri poterant, et ipse leni cliuo ferente
ad hostem cum multitudine fretus tum praeparatis ab tergo
sidiis per aduersum montem erectam aciem ducit. Masi- 4
ssa fiducia maxime loci, quo multo aequiore pugnaturus
erat, et ipse dirigit suos. Atrox proelium et diu anceps fuit,
quo et uirtute militum Masinissam, multitudine quae nimio
maior erat Syphacem iuuante. Ea multitudo diuisa cum 5
suis a fronte urgeret pars ab tergo se circumfudisset, uictori-
am haud dubiam Syphaci dedit, et ne effugium quidem
petebat hinc a fronte hinc ab tergo inclusis. Itaque ceteri 6
pedites equitesque caesi aut capti: ducentos ferme equites
Masinissa circa se conglobatos diuisosque turmatim in tres

14 Inde ΠNθald.: om. Sp et (sed uasta peti pro uastaret) H
opportunorum (opor-BANJ) ΠNθald.Frob.1.2: opportuniorum Sp?H
33 1 iam rem Lov. 1. 2: iam rex ΠN: eam rem Sp?A⁸N² uel N⁴
scriptus HθFrob.2: eam rem iam ald. (ubi rex post Syphax additur:
e. rex Frob.2) praefectos Sp?H(-fat-) θFrob.2: praefecto π (cf.
2 17. 12 adn.): praefectum (uel pre-) M²B²AN.ald. Vermina M²
M²B²A⁸θ: uerminae (-ne AN) AN.ald.: uermin π: uermeona N⁴
(l-eo- ut s. l. pro -i-) imperat ut . . . inuadat (-dit M) ΠN
ald.: illum . . . inuadere iubet Sp?HθFrob.2 (audacter, cf. c. 12. 5 adn.)
2 erat πSp?Hθ (sed eratis phax R: erat. is phax B: del. is
Frob.2: cum erat AN.ald. autem ΠNIθald.Frob.1.2: tum
3 uideri (-eri P) ?Π¹Nθ leni ΠNSp?IHKFrob.2: leui
ald. 4 fiducia A⁸N⁴Hθald.Frob.1.2: om. ΠN dirigit C
M²DAN, cf. c. 27. 12 et 27. 48. 4 adn.: derigit PR 5 et ne π
uel A⁸θald.Frob.1.2: et nec AN: acre H 6 pedites equi-
tesque ΠN.ald.: equites peditesque SpHθFrob.2, cf. 27. 13. 9 adn.
aut capti ΠNθald.: om. SpHVatFrob.2 tres CMBDN²
B: tris PRAN

partes erumpere iubet, loco praedicto in quem ex dissipata
 7 conuenirent fuga. Ipse qua intenderat inter media tela
 hostium euasit: duae turmae haesere; altera metu dedita
 hosti, pertinacior altera in repugnando telis obruta et cor
 8 fixa est. Verminam prope uestigiis instantem in alia atque
 alia flectendo itinera eludens, taedio et desperatione tandem
 fessum absistere sequendo coegit; ipse cum sexaginta
 9 equitibus ad minorem Syrtim peruenit. Ibi cum conscientia
 egregia saepe repetiti regni paterni inter Punica Emporia
 gentemque Garamantum omne tempus usque ad C. Laeli
 classisque Romanae aduentum in Africam consumpsit
 10 Haec animum inclinant ut cum modico potius quam cum
 magno praesidio equitum ad Scipionem quoque postea
 uenisse Masinissam credam; quippe illa regnanti multitudo
 haec paucitas exulis fortunae conueniens est.

34 Carthaginienses ala equitum cum praefecto amissa, alio
 equitatu per nouum dilectum comparato Hannonem Hamil
 2 caris filium praeficiunt. Hasdrubalem subinde ac Syphacem
 per litteras nuntiosque, postremo etiam per legatos arces
 sunt; Hasdrubalem opem ferre prope circumsessae patriae
 iubent; Syphacem orant ut Carthagini, ut uniuersae Africae

7 pertinacior altera in *scripsimus, codicis K et editionum uel. uestigiis insistentes*: pertinacior in $\Pi N Sp$ ut uid.: pertinacior θ (*sed add altera post repugnando K*): altera pertinacior in *ald. Frob. 1.2, sec et ordinem nostrum Luuiamum esse credimus et uocem altera sic eunden locum in duobus lineis una alia linea archetypi separatis occupasse telis* $\Pi NH \theta ald. Frob. 1.2$: ceteris Sp 8 in alia M^2 uel $M^1 N^4$ (*an N^2?*) $H(-am) \theta$ *Edd.*: in aliena ΠN itinera eludens $P^4 M^2$ uel $M Sp? A^8 H \theta Frob. 2$: itinere ludens ΠN : itinera ludens N^4 uel $N^2 ald.$ sexaginta ΠN : decem $Sp A^8$ ut s. l. $H \theta$: $LXX ald. Frob. 1.2$ 9 egregia $\Pi N \theta ald.$: grecia H : egregie $Frob. 2$ regni paterni (*pater R*) $\pi R^2 N$ *Edd.*: paterni regni $H \theta$, cf. 27. 37. 5 *adn.* Emporia ΠN *Edd.*: imperia $N^2 H \theta$ Garamantum (-ium H omne tempus usque $A^8 N^4 H \theta$ *Edd.*: om. ΠN , *haud minus .xxiii litteri ob -mq. -sq. deperditis, cf. 26. 51. 8 adn.* 10 regnanti $\pi \theta ala$ *Frob. 1.2*: regnantis $AN Gron.$: $rgnti H$ conueniens est $\Pi N ald. Frob. 1.2$: cum uenisset H : conuenit θ

34 1 amissa ΠN *Edd.*: missa $H \theta$ alio ΠN : alioque $H \theta ald. Frob. 1.2$ 2 arcessunt πN , cf. 26. 22. 2 *adn.*: accersunt CH patriae iubent $\Pi N \theta$: patrie ei iubent N^4 : patria ei iuuen H (ut uniuersae) ΠN : et $N^2 H \theta ald. Frob. 1.2$

subueniat. Ad Vticam tum castra Scipio ferme mille passus 3
 ab urbe habebat translata a mari, ubi paucos dies statua
 coniuncta classi fuerant. Hanno nequaquam satis ualido 4
 non modo ad lacessendum hostem sed ne ad tuendos
 quidem a populationibus agros equitatu accepto id omnium
 primum egit ut per conquisitionem numerum equitum
 augetet; nec aliarum gentium aspernatus, maxime tamen 5
 Numidas—id longe primum equitum in Africa est genus
 —conducit. Iam ad quattuor milia equitum habebat, cum 6
 Salaecam nomine urbem occupauit quindecim ferme milia
 ab Romanis castris. Quod ubi Scipioni relatum est, 'Aesti- 7
 a sub tectis equitatus!' inquit 'Sint uel plures, dum talem
 uicem habeant.' Eo minus sibi cessandum ratus quo illi 8
 magis rem agerent, Masinissam cum equitatu praemissum
 hortis obequitare atque hostem ad pugnam elicere iubet:
 ubi omnis multitudo se effudisset grauiorque iam in certa-
 mine esset quam ut facile sustineri posset, cederet pau-
 tim; se in tempore pugnae obuenturum. Tantum 9
 moratus quantum satis temporis praegresso uisum ad eli-
 endos hostes, cum Romano equitatu secutus tegentibus
 simulis, qui peropportune circa uiae flexus oppositi erant,
 secutus processit.

3 ferme mille ΠN Edd.: mille ferme $H\theta$ habebat] *hic* πB^2
 bebat *ex -rat B*): ante ab $H\theta$, cf. 27. 37. 5 *adn.* mari $CM^2 A^8$
 4 ut s. l. $H\theta$: mare πN 4 egit ut per conquisitionem nu-
 merum $A^8 N^4 H\theta$ Edd.: erum P , xxvi litteris ob $\delta\mu$. *perditis*, cf. 26. 51.
adn.: numerum Π^1 uel $\Pi^2 N$ 5 post aspernatus *add.* auxilia
 : ignorant $\Pi NH\theta$ (*sc.* equites *subaudito*) 6 Salaecam M *Lov.*
 2 (-lec-): salacca (-leca C) $\pi M^1 N$: salegam (-laeg- A^8) $A^{8\theta}$
 leram *ald.Frob.1.2* (*in c.* 35. 4 salac- ΠN , salaci- $A^{8\theta}$) 7 ubi
 $V\theta$: *om.* IV tectis ΠN (*sc.* agit *familiariter omisso*): tectis
 ere $A^8 N^4 H\theta$ *ald.Frob.1.2*, *sane melius si Nom.* equitatus in *Acc.*
itari potest, sed agere fort. ex 27. 21. 3 8 quo πN : quod M
 cederet ΠN *ald.*: cedere $Sp^? N^1 H\theta$ *Frob.2* obuenturum
 V: uenturum $H\theta$ *ald.Frob.1.2*: subuenturum *Boot* 9 satis
 nporis] *hic* ΠN *ald.Frob.1.2*: post praegresso $H\theta$, cf. 27. 37. 5 *adn.*
 eliciendos $M^2 (M^?) ANH\theta$: cliendos π : ciendos $P^2 C$
 ropportune (*uel -opo-*) Π (*-optune M*) N *ald.*: opportune $Sp^? H$ *Frob.2*:
 roptime θ flexus oppositi $Sp^? H\theta$ *Frob.2*: flexu ($-\bar{u}$ $P^4 ? CB^2$)
 ropositi (*subp- M*: *supp- M^2*) π : flexus suppositi AN *ald.*

10 Masinissa ex composito nunc terrentis, nunc timentis
modo aut ipsis obequitabat portis aut cedendo, cum timoris
simulatio audaciam hosti faceret, ad insequendum temere
11 eliciebat. Nondum omnes egressi erant uarieque dux fati-
gabatur, alios uino et somno graues arma capere et frenare
equos cogendo, aliis ne sparsi et inconditi sine ordine sine
12 signis omnibus portis excurrerent obsistendo. Primo in-
caute se inuehentes Masinissa excipiebat; mox plures simul
conferti porta effusi aequauerant certamen; postremo iam
omnis equitatus proelio cum adesset, sustineri ultra ne-
13 quiere; non tamen effusa fuga Masinissa sed cedendo
sensim impetus eorum accipiebat donec ad tumulos tegentes
14 Romanum equitatum pertraxit. Inde exorti equites et ipsi
integris uiribus et recentibus equis Hannoni Afrisque pug-
nando ac sequendo fessis se circumfudere; et Masinissa
15 flexis subito equis in pugnam rediit. Mille fere qui primi
agminis fuerant, quibus haud facilis receptus fuit, cum ipso
16 duce Hannone interclusi atque interfecti sunt: ceteros
ducis praecipue territos caede effuse fugientes per triginta
17 milia passuum uictores secuti ad duo praeterea milia
equitum aut ceperunt aut occiderunt. Inter eos satis con-

10 composito $P^4CM^2(M^7?)B^2AN\theta$: cum posito π simulatio
 $\Pi N\theta$ ald.Frob.1.2: simulati (-tu H) SpH^2Vat insequendum M
 $(M^7?)ANH\theta$: insequentem π 11 excurrerent $\Pi N\theta$: excurrere
 N^4H 12 primo $\Pi NH\theta$: primos J. Perizonius se (sine H
inuehentes (uel -tis) $A^5?H\theta$ ald.Frob.1.2: se uehentes P (cf. 26. 13.
de in perduto): seuentis (-tes CAN) πN : seuentis RMBD: sequen-
tis $M^2(M^7?)$ excipiebat . . . Masinissa (§ 13) om. M (add. ' def-
 M^9 in marg.) nequiere PRB: nequiere CDAH θ : n̄ quere
13 accipiebat ΠNHJ , cf. fort. ictum accip. 28.30.10: excipieba
K.ald.Frob.1.2, fort. recte 14 ipsi $\Pi N\theta$: ipse N^1H Han
noni $\pi B^2N\theta$ ald.Frob.1.2: hanno B: hannone $Sp^?H^3?$: an n̄ ea H
ferme BSp ut uid. H θ ald., certe apud *Linium usitatius* prim
 $\Pi N\theta$ ald.Frob.1.2: prius SpH : prioris *Rhen.* quibus ΠN .ald.
ut quibus $SpA^8H\theta$ Frob.2, probante *Drak.* receptus $M^2(M^7?)$
 $A^8N^4H\theta$: dereptus (di- D) ΠN : deceptus M^x 16 ducis θ ald
Frob.1.2: duces ΠNH triginta (uel xxx) ΠNH .ald.Frob.1.2
x θ : tria $A^v?$

stabat non minus ducentos Carthaginensium equites fuisse,
et diuitiis quosdam et genere illustres.

Eodem forte quo haec gesta sunt die naues quae praedam 35
in Siciliam uexerant cum commeatu rediere, uelut ominatae
ad praedam alteram repetendam sese uenisse. Duos eodem 2
nomine Carthaginensium duces duobus equestribus proeliis
interfectos non omnes auctores sunt, ueriti, credo, ne falleret
his relata eadem res: Coelius quidem et Valerius captum
tiam Hannonem tradunt.

Scipio praefectos equitesque prout cuiusque opera fuerat 3
et ante omnes Masinissam insignibus donis donat; et firmo 4
praesidio Salaecae imposito ipse cum cetero exercitu pro-
fectus, non agris modo quacumque incedebat populatis sed
urbibus etiam quibusdam uicisque expugnatis late fuso 5
errore belli septimo die quam profectus erat magnam uim
ominum et pecoris et omnis generis praedae trahens in
castra redit, grauesque iterum hostilibus spoliis naues di-
mittit. Inde omissis expeditionibus paruis populationibusque 6
ad oppugnandam Vticam omnes belli uires conuertit, eam
inde si cepisset sedem ad cetera exsequenda habiturus.
Simul et a classe nauales socii, qua ex parte urbs mari adlui- 7
tur, simul et terrestris exercitus ab imminente prope ipsis

35 1 uexerant $P^4(-e- altera partim in -a- imposita)CB^2 ANH$ (uehex-)
uexarant (-rent B) π repetendam $\Pi N\theta ald.Frob.1.2$: om. SpH
et om. alteram H) 2 eodem $N^4 H\theta Edd.$: enim ΠN captum
iam $\pi N.ald.$: captum $H\theta Frob.2$: etiam captum D 3 prout
iusque $\Pi N\theta ald.Frob.1.2$: quorum SpH fuerat $\pi\theta Edd.$:
erant $CANSpH$: fusi erant (cum quorum) $Rhen.$ et ante N^4
 $\theta ald.Frob.1.2$: ante ΠN 4 Salaecae] u. c. 34. 6 qua-
cumque $CM^2 A^8 N^1 H^1$ (quoc- $H\theta$: quaecumque πN populatis
 $A^8 N^4 H\theta$: populat (-lati CN^1) ΠN (sed agros M^2) 5 uim A^8
 $\theta Edd.$: $\bar{u} P$ (ad finem lineae): om. Π^2 (om. et magnam C) N
pecoris $\pi NH Edd.$: et pecorum θ : pecorisque C in castra re-
t grauesque $A^8 N^4 H\theta ald.Frob.1.2$: -que πN , linea ut uid. xix litt.
rdita, cf. § 6 et 26. 51. 8 et (de -que) 26. 11. 12 adn. (b): om. -que C
hostilibus $\pi R^2 N$: hostibus R: hostium $H\theta ald.Frob.1.2$
paruis populationibusque $A^8 N^4 H$: -que πN , cf. § 5 supra et 26. 11.
adn. (b): q P^2 : om. -que C θ et del. $M^2 A^8$ 7 simul (et ter-
stris) $\Pi NH\theta$: del. $Madv., fort. recte$ ab imminente (imi- $H\theta$)
tumulo Sp (lectionem 'huius modi' praebens) $H\theta Frob.2$: ad im-(uel
)minentem (-te D) . . . tumulum (-us C) $\Pi N.ald.$ (cf. 27. 26. 10 adn.)

8 moenibus tumulo est admotus. Tormenta machinasque et aduexerat secum, et ex Sicilia missa cum com meatu erant; et noua in armamentario multis talium operum artificibus de industria inclusis fiebant.

9 Vticensibus tanta undique mole circumsessis in Carthaginiensi populo, Carthaginiensibus in Hasdrubale ita si imouisset Syphacem, spes omnis erat; sed desiderio indigentium auxilii tardius cuncta mouebantur. Hasdrubal intentissima conquisitione cum ad triginta milia peditum, 10 tria equitum confecisset, non tamen ante aduentum Syphacis 11 castra propius hostem mouere est ausus. Syphax cum quinquaginta milibus peditum, decem equitum aduenit confestimque motis a Carthagine castris, haud procul Vtica 12 munitionibusque Romanis consedit. Quorum aduentus hoc tamen momenti fecit ut Scipio, cum quadraginta ferme dies nequiquam omnia experiens obsedisset Vticam, absce- 13 deret inde inrito incepto. Et—iam enim hiemps instabat—castra hiberna in promunturio, quod tenui iugo continenti adhaerens in aliquantum maris spatium extenditur, com- 14 munit. Vno uallo et naualia et castra amplectitur; iugo medio legionum castris impositis, latus ad septentrionem

8 missa] *hic* ΠN.ald.: ante erant SpHθFrob.2 (sed missae SpFrob.2 et nouae Frob.2) inclusis (clusis C) fiebant ΠNθ: inclusi erant H 9 auxilii CDA⁸N⁶Hθ: auxilii PRM: auxilia BA et A²N (-io M² uel M⁷) 10 tria (trīa C) equitum ΠN: tria milia equitum H²θ (om. post peditum omnia usque ad § 11 peditum H: supplet H²θ) confecisset ΠN.ald. (cf. e.g. 23. 40. 2): effecisset SpN⁴H²θ Frob.2, paene pari iure (cf. 22. 16. 8) 11 peditum, decem equitum P⁴C²M⁷ (sed decem (u. inf.) ret. ut uid. P⁴M⁷) B et sic C (sed post equitum add. fecit unde cum equitum C: del. C²) Edd.: fecitum decem (decem P: demum D) equitum π²: fecit unde cum equitatu (equitu N²) multo A N (del. A⁸N⁴ haec omnia): peditum decem milia (milibus A⁸θ) equitum A⁸N⁴H et H²θ motis a (ab AN) P⁵ uel P⁴CM⁷BANHθ: montis a π: motis Hθ 12 tamen ΠNHJ: tantum M²(M⁷?) A⁵K experiens ΠNK: expediens HJ inrito π: inrito CDN Hθ: rito Sp 13 Et iam (uel etiam) enim ΠNHSp?: iam enim θFrob.2: etenim ald. hiemps π, u. 30. 39. 3 adn. promunturio] u. c. 23. 1 adn. communit πSp ut uid. A⁸θald.: communiuit N⁴: communi AN: commonuit H¹ (-mun- H) 14 et naualia et Gron.: et naualia Sp?HθFrob.2: et naualium ΠN.ald. latus (ad sept.) ΠNHθ: litus Sp?Frob.2: in litus ald.

ersum subductae naues naualesque socii tenebant, meridi-
nam uallem ad alterum litus deuexam equitatus. Haec in 15
frica usque ad extremum autumnii gesta.

Praeter conuectum undique ex populatis circa agris fru- 36
entum commeatusque ex Sicilia atque Italia aduectos, Cn.
ctauius propraetor ex Sardinia ab Ti. Claudio praetore
nuius ea prouincia erat ingentem uim frumenti aduexit;
orraeque non solum ea quae iam facta erant repleta, sed 2
oua aedificata. Vestimenta exercitui deerant; id manda-
m Octauio ut cum praetore ageret si quid ex ea prouincia
omparari ac mitti posset. Ea quoque haud segniter curata 3
s; mille ducentae togae breui spatio, duodecim milia
nicarum missa.

Aestate ea qua haec in Africa gesta sunt P. Sempronius 4
nsul cui Bruttii prouincia erat in agro Crotoniensi cum
annibale in ipso itinere tumultuario proelio conflictit.
gminibus magis quam acie pugnatum est. Romani pulsati, 5
tumultu uerius quam pugna ad mille et ducenti de exer-
u consulis interfecti; in castra trepide reditum, neque 6
pugnare tamen ea hostes ausi. Ceterum silentio proxi-
ue noctis profectus inde consul praemisso nuntio ad P.
lcinium proconsulem ut suas legiones admoueret copias
oniunxit. Ita duo duces duo exercitus ad Hannibalem 7

4 meridianam ΠNHθald.Frob.1.2: meridiam Sp? deuexam
equitatus Sp?A⁸N⁴HθFrob.2: om. ΠN, sc. lineam xvi litt., cf. 26. 51. 8
ald.: deuexam ald.

6 I conuectum ΠNHθ: conuentum N²? (non N⁴) Ti. ΠN,
c. II. II: tito (uel t.) Hθald.Frob.1.2 aduexit C²M²(M⁷?)

Hθ: auexit πN 2 ea (quae) Hθald.Frob.1.2: om. ΠN

derant P⁴ ut uid. Edd.: deerat P ac (mitti) πSp?HθFrob.2:
a AN.ald. 3 ante duodecim scribunt et πR²N.ald.: om.

HθFrob.2 4 Crotoniensi P³ uel P⁴C²M²(M⁷?)ANSp?θ

(t- K)Frob.2, cf. c. 18. 16 adn.: toniensi π: crotonensi H.ald.

5 ad ANHθ Edd.: a π (quod leuiter perstrinxit P²): ac M²:

o C ducenti ΠNH, cf. 28. 34. 2 adn.: ducentos θ: cc ald.

b.1.2 interfecti ΠNH: interfectis θald.Frob.1.2 6 in

π⁸N⁴Hθ Edd.: om. AN trepide reditum ΠN: trepidi (-de

rediere N⁴Hθald.Frob.1.2

redierunt ; nec mora dimicandi facta, cum consuli duplicatae uires, Poeno recens uictoria animos faceret. In primam aciem suas legiones Sempronius induxit ; in subsidiis locatae P. Licini legiones. Consul principio pugnae aedem Fortuinae Primigeniae uouit si eo die hostes fudisset ; composque eius uoti fuit. Fusi ac fugati Poeni ; supra quattuor milia armatorum caesa, paulo minus trecenti uiui capti et equi quadraginta et undecim militaria signa. Percussus aduerso proelio Hannibal Crotonem exercitum reduxit.

10 Eodem tempore M. Cornelius consul in altera parte Italiae non tam armis quam iudiciorum terrore Etruriam continuit, totam ferme ad Magonem ac per eum ad spem nouandi res uersam. Eas quaestiones ex senatus consulto minime ambitiose habuit ; multique nobiles Etrusci qui aut ipsi ierant aut miserant ad Magonem de populorum suorum defectione, primo praesentes erant condemnati, postea conscientia sibimet ipsi exsilium consciscentes cum absentes damnati essent, corporibus subtractis bona tantum quae publicari poterant pigneranda poenae praebebant.

37 Dum haec consules diuersis regionibus agunt, censores interim Romae M. Liuius et C. Claudius senatum recitauerunt. Princeps iterum lectus Q. Fabius Maximus ; notati

7 post facta add. est $N^4 H\theta ald. Frob. 1.2$: ignorant ΠN (melius) consuli $CH\theta$: consuli (uel cos) et πN , cf. 27. 4. 12 adn. animos faceret $A^2?$ ut s. l. N^4 ut s. l. $H\theta ald. Frob. 1.2$: animo esset ΠN 8 si eo die hostes (uel -tis) fudisset ΠN Edd. : om. $HVat \theta$, cf. c. 37. 7 (et fort. 28. 2. 16 adn.) 9 quattuor milia P ($\infty \infty \infty \infty$) $C^2 A^8 HJ$: xxxxx R : quadraginta milia (uel \overline{xL}) $CMANK$: $\overline{xx\overline{xx}}$ B : $xL D$ et (equi) $\Pi N.ald$: om. $SpH\theta Frob. 2$ xl (uel xxxxx) ΠN Edd. : quinquaginta $SpA^8 H\theta$ reduxit $\Pi N.ald$: abduxit $Sp^2 H\theta Frob. 2$ 10 M. $A^8\theta$ Edd. : om. ΠN : miles H , suo more in $\Pi N\theta ald.$: om. $H Frob. 2$ continuit $A^8 H\theta$ Edd. : continet ΠN 11 ex senatus consulto (sed s. c.) $\pi N\theta$: ex \overline{cos} C : $\overline{c\overline{os}}$ C^x : ex socio H (cf. c. 15. 11) ierant $CM^1 AN^2$ uel $N^6\theta$: erant πHN miserant $C^2 H\theta$ Edd. : miserunt ΠN (om. de populorum suorum M) erant] hic $\Pi N.ald$: post condemnati $H\theta$: post primo $Frob. 2$: fort. delere malis (cf. 27. 34. 3 adn.) 12 consciscentes $ANHI$ Edd. : conscientes (conci- M^2) $\pi 9$

37 1 lectus $Sp^2 H\theta Frob. 2$: delectus $C^2 AN.ald$: dilectus π Q. $P^5 CAN\theta$ Edd. : q. m. π : quartus H

septem, nemo tamen qui sella curuli sedisset. Sarta tecta 2
 acriter et cum summa fide exegerunt. Viam e foro bouario
 [et] ad Veneris circa foros publicos et aedem Matris Magnae
 in Palatio faciendam locauerunt. Vectigal etiam nouum 3
 ex salaria annona statuerunt. Sextante sal et Romae et per
 totam Italiam erat; Romae pretio eodem, pluris in foris et
 conciliabulis et alio alibi pretio praebendum locauerunt.
 Id uectigal commentum alterum ex censoribus satis crede- 4
 bant populo iratum quod iniquo iudicio quondam damnatus
 esset, et in pretio salis maxime oneratas tribus quarum
 opera damnatus erat [credebant]; inde Salinatori Liuio
 inditum cognomen.

Lustrum conditum serius quia per prouincias dimiserunt 5
 censores ut ciuium Romanorum in exercitibus quantus
 ubique esset referretur numerus. Censa cum iis ducenta 6
 quattuordecim milia hominum. Condidit lustrum C.
 Claudius Nero. Duodecim deinde coloniarum, quod nun- 7
 quam antea factum erat, deferentibus ipsarum coloniarum
 censoribus censum acceperunt ut quantum numero militum,
 quantum pecunia ualere in publicis tabulis monumenta
 xstarent. Equitum deinde census agi coeptus est; et ambo 8

2 exegerunt A^8 uel $A^?N^4H\theta$: exercebant (-cuer- M^2B^2) ΠN
 bouario $\Pi N\theta$, cf. 27. 37. 15 adu. et post bouario add. $\Pi N\theta$
 ld. (post Veneris *Frob.* 2): *del. Madv. Em. p. 423, recte, nam cum et*
equit ad Veneris finem uiae significare (de et addito cf. 27. 4. 12 adu.)
 3 sal ΠN .ald.: salis θ : salus H Romae (post sal et) C
 1^8N^4 ut s. l. $H\theta$: roma πN 4 iratum ΠNH Edd.: iratumque
 $1^8\theta$ iniquo $P^4CM^2(M^??)A^8N^2$ ut s. l. $H\theta$: in quo πN
 quondam (damnatus) $P^4CM^2(M^??)A^vH\theta$: quon π : quo AN
 t (in pretio) $H\theta$ Edd.: om. ΠN credebant $\Pi NH\theta$: *recte del.*
Madv. (Em. p. 423) Salinatori N^2 uel $N^4H^1(-oris H)\theta$ Edd.:
 Salinator ΠN 6 quattuordecim, cf. 26. 49. 3 adu.: decem
 quattuor ΠN : xv ald.: lxxv $SpA^8N^4H\theta$, sed cf. *Periocham huius libri*
 C. θ Edd.: om. ΠN : consul H 7 antea $H\theta$ *Frob.* 2: ante
 N.ald. ipsarum coloniarum (-near- D) ΠN Edd.: om. $HVat\theta$,
 c. 36. 8 adu. censum $N^4H\theta$ Edd.: om. ΠN ut quan-
 tum numero militum quantum] om. H quantum (pecunia) ΠN :
 tantum θ 8 census agi coeptus (uel cep-) est Π ald.*Frob.* 1.2:
 census acceptus est N : ceptus census est agi $H\theta$ (cf. 27. 37. 5 adu.)

forte censores equum publicum habebant. Cum ad tribum Polliam uentum esset in qua M. Liui nomen erat, et praeco 9 cunctaretur citare ipsum censorem, 'Cita' inquit Nero 'M. Liuium'; et siue ex residua uetere similitudine siue intempestiua iactatione seueritatis inflatus M. Liuium quia 10 populi iudicio esset damnatus equum uendere iussit. Item M. Liuius cum ad tribum Arniensem et nomen collegae uentum est, uendere equum C. Claudium iussit duarum rerum causa, unius quod falsum aduersus se testimonium dixisset, alterius quod non sincera fide secum in gratiam 11 redisset. Aequae foedum certamen inquinandi famam alterius cum suae famae damno factum est exitu censurae. 12 Cum in leges iurasset C. Claudius et in aerarium escendisset, inter nomina eorum quos aerarios relinquebat dedit collegae 13 nomen. Deinde M. Liuius in aerarium uenit; praeter Maeciam tribum, quae se neque condemnasset neque condemnatum aut consulem aut censorem fecisset, populum Romanum omnem, quattuor et triginta tribus, aerarios 14 reliquit, quod et innocentem se condemnasset et condemnatum consulem et censorem fecissent neque infitiri possent

8 esset *Siesbye* (*Madv. Em. p. 423*): est ΠNθ (*om. H* Cum . . . nomen erat) 9 intempestiua *A^v?* *ut s. l. N⁴Hθ*: intempestiua

(-tent- *CDN*) ΠN, *cf. 27. 1. 11 adu.* esset damnatus ΠN: esset condemnatus *ald. Frob. 1.2*: damnatus esset θ: damnatus *H*

10 Arniensem *P* (*et sic Manutius*): arniensem (*narme- BD*) Π²NHθ rerum ΠNHθ: *post rerum add. P* c. claudium est uendere

equum c. claudium iussit duarum rerum (*cf. c. 1. 23 adu.*), quod del. *P²* falsum *C^xANHθ*: profalsum π (*num ex gloss. p. Ro. ortus est error?*) 11 Aequae *Gron. et sic uoluisse uidetur N^x per ω* (*forma Beneuentana quam ex exemplari aliquo repetit*) in marg. codicis *N* cum nota ad *n-* (*in uoce neque*) referente: neque ΠN: neque ibi *H* et fort. *N⁴* qui tamen nota sua *∕* uidetur aequae accepisse: itaque ibi *A⁸θald. Frob. 1.2*

12 escendisset *CN⁴J*: escendisset *P*: es cecidisset *RM*: aes cecidisset *BD*: excecisset *AN*: es iecisset *K*; *cf. 27. 5. 8 adu.* dedit ΠNHθ: edidit olim *Madv. (Em. p. 423)*

13 uenit ΠN: uenit et *N⁴Hθald. Frob. 1.2, fort. recte* aut (consulem) ΠNθald.: *om. HFrob. 2* triginta *P⁴(xxx ut uid.)* *A⁸Hθ*: xxx πN: xl CD reliquit *M²(M⁷?)A⁸H²θ* (-quid *J*): deliquit π: dereliquit *AN* et sic fort. uoluit *M²(M⁷?)*: dimi reliquit *H*

14 fecissent *P⁴CM²(M⁷?)BANθ*: fecissem π

ut iudicio semel aut comitiis bis ab se peccatum esse : inter 15
 quattuor et triginta tribus et C. Claudium aerarium fore ;
 quod si exemplum haberet bis eundem aerarium relinquendi,
 C. Claudium nominatim se inter aerarios fuisse relicturum.
 Prauum certamen notarum inter censores ; castigatio in- 16
 constantiae populi censoria et grauitate temporum illorum
 signa. In inuidia censores cum essent, crescendi ex iis 17
 ratus esse occasionem Cn. Baebius tribunus plebis diem ad
 opulum utrique dixit. Ea res consensu patrum discussa |
 ut ne postea obnoxia populari aurae censura esset.

Eadem aestate in Bruttiiis Clampetia a consule ui capta, 38
 consentia et Pandosia et ignobiles aliae ciuitates uoluntate
 a dicionem uenerunt. Et cum comitiorum iam appeteret 2
 tempus, Cornelium potius ex Etruria ubi nihil belli erat
 Romam acciri placuit. Is consules Cn. Seruilium Caepionem 3
 C. Seruilium Geminum creauit. Inde praetoria comitia 4
 habita. Creati P. Cornelius Lentulus P. Quinctilius Varus
 Aelius Paetus P. Villius Tappulus ; hi duo cum aediles 5

14 semel N^4 (*punctis ab N^6 rescriptis*) $H\theta$ Edd. : simul ΠN
 (se) ΠNH : a θ 15 inter (quattuor) *ald.Frob.1.2* : in $H\theta$:
 u. ΠN nominatim] -im $PC^2RMN^4\theta$: -um $CBDANH$ (aera-
 um . . . Claudium *om. H*) 16 et grauitate ΠN : grauitate et
 grauitate *ed. Mog. 1518 Aldus Frob.2, quod ipse malim (cf. de ord.*
riato uocis et 27. 34. 3 adn.) 17 In $\pi N\theta$: *om. CH* ex
 PRH : ex his $CR^2MBDANK$: ex hiis J utrique $H\theta$ (*sed*
te ad hi) *ald.Frob.1.2* : utrisque ΠN populari aurae $\pi A^b\theta$:
 popularia AN : popularia uestre H
 38 1 Clampetia a PR : clam peti a MBD (*sed petiachos, u.sq.*) AN :
 am (iam $A^8H\theta$) petilia (-tel- N^4) a (*om. a H*) P^4 ut uid. $CA^8N^4H\theta$
 consule ui capta $A^8N^4H\theta$ *Frob.2* : cosdeuicasta P : cos (-chos
 : cosa AN) deuicta Π^2N : consule deuicta *ald.* : consule de poenis
 capta *Koch, sed de- in P fort. ex -ule per dittogr. scripto ortum est*
 dicionem] dici- PB : diti- $CRMDA^8H$: dicti- θ : dediti- M^2
 ($7?$) B^2 (-ici) AN Caepionem et C. Seruilium A^8N^4H (*con-*
tem pro c. H) θ Edd. : *om. ΠN , sc. unam lineam ob $\delta\mu$, cf. 26. 51. 8*
en. 4 P. (Quinct-) $H\theta$ (*ut P in 30. 18. 1*) : l. ΠN (quinulius P :
 Quinctilius $\Pi^2N\theta$) Paetus (*uel pet.*) *Med. 3 ald., cf. e.g. 30. 1. 9* :
 Appius (papp- A) ΠN : petulu H : *om. θ* Tappulus *Frob.2,*
C.I.L. I¹, p. 142 : t. appilus π : t. apull-s (*sic*) C : t. appius AN :
 Appuleius θ : appulus *ald.* 5 hi M^2 ($M^7?$) $ANHK$: hii J : i π :
 13^2 : *om. C*

plebis essent, praetores creati sunt. Consul comitiis perfectis ad exercitum in Etruriam redit.

- 6 Sacerdotes eo anno mortui atque in locum eorum suffecti :
 Ti. Veturius Philo flamen Martialis in locum M. Aemili
 Regilli, qui priore anno mortuus erat, creatus inauguratus-
 7 que ; in M. Pomponi Mathonis auguris et decemviri locum
 creati decemvir M. Aurelius Cotta, augur Ti. Sempronius
 Gracchus admodum adulescens, quod tum perrarum in
 8 mandandis sacerdotiis erat. Quadrigae aureae eo anno in
 Capitolio positae ab aedilibus curulibus C. Liurio et M.
 Seruilio Gemino, et ludi Romani biduum instaurati ; item
 per biduum plebeii ab aedilibus P. Aelio P. Villio ; et Iouis
 epulum fuit ludorum causa.

5 creati $CM^2H\theta$: praeti πB^2 (preti B^2D) : spreti B : \bar{p} lati AN :
 facti $A^5?$ perfectis $CM^2(M^4?)A^8H\theta$: praefectus (-tis P) πN

6 Ti. (Veturius) ΠN : titus (uel t.) $H\theta$: om. C in (post
 Martialis) $C^xH\theta$: et in ΠN , cf. 27. 4. 12 adn. M. (Aemili) RA^8
 $H\theta$ (plene A^8), cf. 24. 8. 10 : om. πR^1 uel R^2N 7 in M. πN , cf.
 24. 44. 3 : om. C : et in m. θ : titi H auguris $A^8H\theta$: om. ΠN
 augur ΠNK : om. HJ Ti. *Frob.2 ut cod. in 41. 21. 8 :*
 t. (uel titus) $\Pi NH\theta$ ald. 8 item C^2 : idem ΠN : iterum N^1 uel
 $N^2H\theta$ P. Villio $\pi N^2HFrob.2$ (cf. § 4) : p. ullio D : p. uillio J
 ald. : om. K : p. uilli AN *Adscribit recognobi P^2 (post*
 causa)

Subscriptions : titi liuii ab urbe condita liber xxviii explic. incipit
 liber xxx π (sed ante xxx om. liber BD) : nihil nisi Lib Decim' add. N

T. LIVI
AB VRBE CONDITA

LIBER XXX

CN. Servilius et C. Seruilius consules—sextus decimus is 1
annus belli Punici erat—cum de re publica belloque et
prouinciis ad senatum rettulissent, censuerunt patres ut 2
consules inter se compararent sortirenturue uter Bruttios
aduersus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures prouinciam
haberet: cui Bruttii euenissent exercitum a P. Sempronio 3
acciperet; P. Sempronius—ei quoque enim pro consule im-
perium in annum prorogabatur—P. Licinio succederet; is 4
Romam reuerteretur, bello quoque bonus habitus ad cetera,
quibus nemo ea tempestate instructor cuius habebatur, con-
gestis omnibus humanis ab natura fortunaque bonis. Nobilis 5
idem ac diues erat; forma uiribusque corporis excellebat;
facundissimus habebatur, seu causa oranda, seu in senatu
et apud populum suadendi ac dissuadendi locus esset; iuris 6
pontificii peritissimus; super haec bellicae quoque laudis

I 1 Cn. π, cf. 29. 38. 3: cornelius ANJ: aius K: consul H: gn. V
Seruilius ΠN: seruilius cepio A⁸HV0ald.Frob.1.2 et C.
Seruilius N⁴(sed cn.)H (sed cl.): et c. seruilius geminus A⁸0ald.
Frob.1.2: om. ΠN is πN0: his C: om. N¹(non N⁴)HV
2 sortirenturue ΠN: sortirenturque HV0 (om. uter
H) ac Ligures πSp?V0Frob.2: ac liguriam AN.ald.: aligurei
H 3 praenomen P. bis recte praebent ΠN: proconsule . . .
proconsul HV0 enim πNH0: om. BA²V pro consule H, cf.
27. 21. 6 adn.: proconsuli ΠNV0 prorogabatur CM²(M¹?)DA
NHV0: progabatur π²: rogabatur P 4 ab HVK: a M²ANJ
ald.Frob.1.2: ad Π (naturam C) 5 ac diues ΠN0: abdiles H:
adolescens V seu (causa) CR¹MBDANV0: se PR
et apud SpHV0: et ad N⁴ald.Frob.1.2: ad ΠN: aut ad Weissenb.
ac dissuadendi ΠN.ald.Frob.1.2: aut dissuadendi θ: om. SpH
V, cf. 27. 39. 12 adn. 6 laudis ΠN: laudes HV0

consulatus ^{Num. Liv. 1} compotem fecerat. Quod in Bruttiiis prouincia,
 7 idem in Etruria ac Liguribus decretum : M. Cornelius nouo
 consuli tradere exercitum iussus, ipse prorogato imperio
 Galliam prouinciam obtinere cum legionibus iis quas (L.)
 8 Scribonius priore anno habuisset. Sortiti deinde prouincias :
 9 Caepioni Bruttii, [Seruilio] Gemino Etruria euenit. Tum
 praetorum prouinciae in sortem coniectae. Iurisdictionem
 urbanam Pactus Aelius, Sardiniam P. Lentulus, Siciliam
 P. Villius, Ariminum cum duabus legionibus—sub Sp.
 10 Lucretio eae fuerant—Quintilius Varus est sortitus. Et
 Lucretio prorogatum imperium ut Genuam oppidum a Ma-
 gone Poeno dirutum exaedificaret. P. Scipioni non temporis,
 sed rei gerendae fine, donec debellatum in Africa foret,
 11 prorogatum imperium est ; decretumque ut supplicatio fieret,
 quod is in Africam prouinciam ¹⁰⁰⁰⁰⁰ traiecisset, ut ea res salutaris
 populo Romano ipsique duci atque exercitui esset.

2 In Siciliam tria milia militum sunt scripta [et] quia quoc
 roboris ea prouincia habuerat in Africam transuectum

6 fecerat πM^2 Edd. : faceret M : fecerant NH(-runt) V θ Quoc
 PN.ald.Frob.1.2 : cui SpA⁸N²HV θ : quae Rhen. idem πN
 Edd. : eidem SpA⁸N²HV θ : eadem Rhen. ac PN Edd. : et E
 θ : et in V decretum PN Edd. : decreta SpA⁸N²?(non N⁴)HV θ
 Rhen. 7 obtinere (uel opt-) PN.ald. : obtineret A⁸N⁴HV θ Frob
 2, pari iure si post iussus interpungis (L.) Alschevski, cf. 29. 13
 2 : p. PN : proconsul HV θ : praetor l. ed. Mog. 1518 Aldus : pro
 consul q. Edd. ante Mog. 8 Seruilio PN H θ : om. V et seclusi
 Madv. recte 9 P. Lentulus, Siciliam A⁸N⁴HV θ Edd. : om. PN
 linea xvii litt. ob $\delta\mu$. perdita, cf. 26. 51. 8 adn. P. Villius PN
 Frob.2, cf. 29. 38. 4 : p. iulius K.ald. : c. iulius J : c. liuius N⁵ : con
 sul liuius H : caelius uillius A⁸ : c. uillius A² : gn. liuius V
 Sp. Lucretio Frob.2, cf. 29. 13. 4 : lucretio spurio PN (cf. 28. 2. 1;
 adn.) : lucretio sempronio H θ : sempronio V : p. spurio ald.
 Quintilius ut 29. 38. 4 : quintillius (-ili- CNHV θ) PNHV θ
 10 ut PN θ Frob.2 : est ut ald. : om. SpHV fine HV θ Edd.
 finem PN, cf. 26. 40. 11 adn. debellatum PN Edd. : bellatum
 HV θ 11 ipsique A⁸N⁴HV θ : sique (-que C) π : sicque AN
 2 1 Siciliam PN : sicilia A⁸HV θ ald.Frob.1.2 et (post scripta
 PN Sp ut uid. HV θ ald. : recte del. Gron. Madv. (post fuerat, sicut nos
 non cum ald. et Crevierio post oram interpungentes) quod roboris
 haec et omnia usque ad et quia om. SpHV

fuerat; et quia ne qua classis ex Africa traiceret quadraginta nauibus custodiri placuerat Siciliae maritimam oram, tredecim nouas naues Villius secum in Siciliam duxit, ceterae in Sicilia ueteres refectae. Huic classi M. Pomponius prioris anni praetor prorogato imperio praepositus novos milites ex Italia aduectos in naues imposuit. Parem nauium numerum Cn. Octauius praetori item prioris anni cum pari iure imperii ad tuendam Sardiniae oram patres decreuerunt; Lentulus praetor duo milia militum dare in naues iussus. Et Italiae ora, quia incertum erat quo missuri classem Carthaginenses forent, uidebantur autem quicquid nudatum praesidiis esset petitori, M. Marcio praetori prioris anni cum totidem nauibus tuenda data est. Tria milia militum in eam classem ex decreto patrum consules scripserunt et duas legiones urbanas ad incerta belli Hispaniae cum exercitibus imperioque ueteribus imperatoribus, L. Lentulo et L. Manlio Acidino, decretae. Viginti omnino legionibus et centum sexaginta nauibus longis res Romana eo anno gesta.

Praetores in prouincias ire iussi: consulibus imperatum ut priusquam ab urbe proficiscerentur ludos magnos facerent quos T. Manlius Torquatus dictator in quintum annum uouisset si eodem statu res publica staret. Et nouas religiones excitabant in animis hominum prodigia ex pluribus

1 et quia ne qua A^8 Crevier: et quantequa P : et qui (quia C^2M^2A et A^2N) antequam Π^2N^2 : ne qua Sp ut uid. $HV\theta$ ald. maritimam $CBDANHV\theta$: maritimam PRM , fort. recte, sed cf. e.g. 29. 4. 8 (finituimis P)
 2 Villius $\Pi NFrob.2, u. c. 1. 9$ adn.: iulius K .ald.
 3 classi M. $M^2B^2A^8V\theta$ Edd.: classim ($\bar{1} PM$) π : classi P^2C
 AN : classi miles H 4 Cn. ΠNV .ald. $Frob.1.2, cf. 29. 36. 1$: c. (uel caio) θ : consuli H praetori $PCB^2ANH\theta$: praetorii $RMBD$
 5 Marcio $DFrob.2, cf. 29. 13. 2$: martio V .ald.: mario $\pi NH\theta$
 6 eam πN Edd.: eam in D : eandem θ : eadem IIV (classe V)
 7 L. Manlio P^1CVK : l. mansilio ($\bar{1}$ -nilio M^2) πN : lilio manlio $H\theta$
 Viginti ΠN .ald. $Frob.1.2$: decem $A^8HV\theta$ 8 iussi P^2 per ras. C
 $A^2NV\theta$: iussu π ut $HV\theta$ ald. $Frob.1.2$: om. ΠN (cf. 27. 17. 10 adn.)
 uouisset M^2ANHVJ^2K : uobisset P^4 : uobis et $\pi(C?)$:
 uouerat C^2 : nouisset (mo- J) J^1

locis nuntiata. Aurum in Capitolio corui non lacerasse tan-
 10 tum rostris crediti sed etiam edisse; mures Antii coronam
 auream adrosere; circa Capuam omnem agrum locustarum
 uis ingens, ita ut unde aduenissent parum constaret, com-
 11 pleuit; eculus Reate cum quinque pedibus natus; Anagniae
 12 sparsi primum ignes in caelo, dein fax ingens arsit; Frusi-
 none arcus solem tenui linea amplexus est, circulum deinde
 ipsum maior solis orbis extrinsecus inclusit; Arpini terra
 13 campestri agro in ingentem sinum consedit; consulum alteri
 primam hostiam immolanti caput iocineris defuit. Ea pro-
 digia maioribus hostiis procurata; editi a collegio pontificum
 dei quibus sacrificaretur.

3 His transactis consules praetoresque in prouincias pro-
 fecti; omnibus tamen, uelut eam sortitis, Africae cura erat,
 seu quia ibi summam rerum bellique uerti cernebant seu ut
 Scipioni gratificarentur, in quem tum omnis uersa ciuitas
 2 erat. Itaque non ex Sardinia tantum, sicut ante dictum
 est, sed ex Sicilia quoque et Hispania uestimenta frumen-
 tumque, et arma etiam ex Sicilia et omne genus commeatus
 3 eo portabantur. Nec Scipio ullo tempore hiemis belli opera
 remiserat, quae multa simul undique eum circumstabant.
 Vticam obsidebat; castra in conspectu Hasdrubalis erant;
 4 Carthaginienses deduxerant naues; classem paratam instruc-
 tamque ad commeatus intercipiendos habebant. Inter haec

10 Antii $\Pi N\theta$ (anc- BK), cf. e.g. 3. 22. 2 (contra Canusi e.g. 22. 54. 1): autem HV adrosere ΠN .ald. (arr-): arrosuerunt (-rant K) H(adr-)V θ Frob.2 locustarum] loc- CBDANHV θ : luc- PRM

11 Reate πA^1 uel A⁵ θ : reates AN: rome HV 12 Frus-
 sinone (-nea M) πM^2NK : frisinone P^x uel P²C: frusione VJ
 est ΠN .ald.: om. Sp?HV θ Frob.2 agro $\pi Sp?HV\theta$ Frob.2: in
 agro AN.ald. 13 caput iocineris PCM^2B^2AN : caputio cineris
 RMBDN^x: caput iocineri (ioec- K)H(-tio cin-)V θ et (sed iec-) ald.
 Frob.1.2

3 2 dictum est ΠNVK .ald.: dictum Sp?HJFrob.2 frumentum-
 (-ta- C)que $PC^1A^8HV\theta$: que R(ubi qu- pleniore cal. scriptum est)MB
 D: om. AN etiam ex Sicilia $\pi SpHVJ$ Frob.2: om. ANK.ald.,
 recte ut suspicamur sed nihil mutamus portabantur ΠNSp ut
 uid. ald.: portabatur HV θ 3 ullo N¹V θ ald.Frob.1.2: illo ΠN :
 eo H obsidebat (opsi- P²) $\Pi^2NHV\theta$: optidebat P

ne Syphacis quidem reconciliandi curam ex animo miserat, si forte iam satias amoris in uxore ex multa copia eum cepisset. Ab Syphace magis pacis cum Carthaginiensibus 5 condiciones ut Romani Africa, Poeni Italia excederent quam, si bellaretur, spes ulla desciturum adferebatur.—Haec 6 per nuntios acta magis equidem crediderim—et ita pars maior auctores sunt—quam ipsum Syphacem, ut Antias Valerius prodit, in castra Romana ad colloquium uenisse.—Primo eas condiciones imperator Romanus uix auribus 7 admisit; postea, ut causa probabilis suis commeandi foret in castra hostium, mollius eadem illa abnuere ac spem facere aepius ultro citroque agitantibus rem conuenturam.

Hibernacula Carthaginiensium, congesta temere ex agris 8 materia exaedificata, lignea ferme tota erant. Numidae prae- 9 ipue harundine textis storeaque pars maxima tectis, passim nullo ordine, quidam ut sine imperio occupatis locis extra fossam etiam uallumque habitabant. Haec relata Scipioni 10 pem fecerant castra hostium per occasionem incendendi.

Cum legatis quos mitteret ad Syphacem calonum loco 4 rimos ordines spectatae uirtutis atque prudentiae seruili habitu mittebat, qui dum in colloquio legati essent uagi per 2 castra alius alia aditus exitusque omnes, situm formamque

4 curam] hic ΠN.ald.Frob.1.2: post quidem HVθ, cf. § 8 et 27. 37. 5
 in. miserat πA^x(-ant A)N.ald.: dimiserat Sp?HVθFrob.2
 satias ed. Mog. 1518 Ald., cf. 25. 23. 16: satis ΠNHVθ: saties
 5? eum cepisset H.ald.Frob.1.2: eum excepisset V: cepisset
 Nθ 7 eas ΠN Edd.: has HVθ postea ΠNθald.Frob.1.2:
 n. Sp^{N4} uel N³HV ut CM²SpA³N⁴ uel N³HVθald.: aut π:
 iud AN probabilis ΠNSpHθ: approbabilis N²V suis
 5 uel A⁶ Rhen. Frob.2: sui ΠN: uisa SpN³Vθald.: uisu H: uisa
 is A⁸ conuenturam (-uect- RMBD) PCM³ANHVθ Edd., cf.
 g. 29. 12. 14: conuenturum Sp 8 Carthaginiensium] -ium Π
 K.ald.Frob.1.2: -ibus SpHVJ, non male, cf. c. 8. 6 adn. erant]
 c ΠN.ald.Frob.1.2: ante ferme HVθ, cf. § 4 9 harundine (-nae
) ΠNθ: arundine B^x(-nae)HV storeaque ΠN Edd.: iusto
 rraque N⁴ (mire) H: om. storeaque pars maxima tectis Vθ
 incendendi HVθald.Frob.1.2: incendi (-dii C) πN, cf. 27. 1. 11 adn.
 4 1 Cum πNHVθ: Scipio cum D ordines ΠNJ.ald.Frob.1.2
 nis): ordine HV: om. K 2 situm ΠN Edd.: situs HVθ

et uniuersorum castrorum et partium, qua Poeni qua Numidiae haberent, quantum interualli inter Hasdrubalis a 3 regia castra esset, specularentur moremque simul noscerent stationum uigiliarumque, nocte an interdiu opportuniore insidiantibus essent; et inter crebra conloquia alii atque alii d 4 industria quo pluribus omnia nota essent mittebantur. Cur saepius agitata res certiore[m] spem pacis in dies et Syphace et Carthaginiensibus per eum faceret, legati Romani uetite se reuerti ad imperatorem aiunt nisi certum responsu[m] 5 detur: proinde, seu ipsi staret iam sententia, (promerere sententiam), seu consulendus Hasdrubal et Carthaginiensibus essent, consulere; tempus esse aut pacem componi aut 6 bellum nauiter geri. Dum consulitur Hasdrubal ab Syphace ab Hasdrubale Carthaginienses, et speculatores omnium uisendi et Scipio ad comparanda ea quae in rem erant 7 tempus habuit; et ex mentione ac spe pacis negligentia, uenit, apud Poenos Numidamque orta cauendi ne quid hostibus 8 interim paterentur. Tandem relatum responsu[m], quibusdam quia nimis cupere Romanus pacem uidebatur, iniquis po-

2 qua Poeni qua ΠNHV Edd.: quas Poeni quas θ habere: ΠNHVθ (sc. 'castra'; breuiloquentia sermoni uolgari castrorum apta cf. e.g. Plaut. Trin. 193 et usum intransitiuum uerbi defendere (sc. 'hostem')): tenderent Gron. 3 insidiantibus (-ati D) ΠN: insidiantibus N⁵HVθald.Frob.1.2 4 agitata res P⁴CM²(M⁷?)AN θ: agitates πH, cf. 27. 1. 11 adn. certiore[m] (arti- AN) spem N²ald.Frob.1.2: spem certiore[m] (-ris V) A⁸HVθ ad imperatorem ΠN.ald.: ab imperatore SpHVθFrob.2 5 ipsi πAldus: ipsa AN Edd. ante Ald.: ipse N¹ ut s. l. HVθ promerere sententiam Johnson, Madvigii uestigiis insistens (cf. 26. 6. 16 adn. ignorant ΠNHVθ Edd. ante Madv.: pronuntiaret Stoecker: eam promerere Madv. Em. p. 424, Luchs: promerere Madv. 1873: exprimerie Riemann: alia alii nauiter Π²(Π²?)NHV (ut P in 24. 23. 9 inauiter P: gnauiter N¹ ut s. l., fort. recte: ngauiter N^x per ras nouiter θ 6 Hasdrubal ab (uel a) Syphace, ab A⁸(A⁷?)HV Edd.: om. ΠN, haud amplius xx litt. ob δμ. perditis, cf. 26. 51. 8 adn. Hasdrubale πA⁸?HVθ: hasdrubal et P⁴M²(M⁷?)AN: hasdrubal C^x ea ΠN.ald.: om. SpHVθFrob.2, fort. recte erant ΠN: opus erant Sp ut uid. A⁸N⁴ rescriptus Hθald.Frob.1.2 erant opus V (de uariatione ordinis glossema indicante cf. 27. 34. 3 adn. 7 et ex HVθ Edd.: et ΠN (cf. c. 6. 7) Numidamque -amque PCM²: -umquae RMBD: -asque ANHVθald.Frob.1.2 8 quia (quod ald.) nimis πSpA⁸VθEdd.: qui (quia AN) animis DAN.

occasionem adiectis, quae peropportune cupienti tollere
 indutias Scipioni causam praebuere; ac nuntio regis cum
 relaturum se ad consilium dixisset, postero die respondit se
 non frustra tendente nulli alii pacem placuisse; renuntiaret
 titur nullam aliam spem pacis quam relictis Carthaginiensi-
 us Syphaci cum Romanis esse. Ita tollit indutias ut
 opera fide incepta exsequeretur; deductisque nauibus—et
 m ueris principium erat—machinas tormentaque, uelut a
 mari adgressurus Vticam, imponit, et duo milia militum ad
 capiendum quem antea tenuerat tumulum super Vticam
 mittit, simul ut ab eo quod parabat in alterius rei curam
 conuerteret hostium animos, simul ne qua, cum ipse ad
 Syphacem Hasdrubalemque profectus esset, eruptio ex urbe
 impetus in castra sua relictis cum leui praesidio fieret. V

His praeparatis aduocatoque consilio et dicere exploratori-
 is iussis quae comperta adferrent Masinissaque, cui omnia
 ostium nota erant, postremo ipse quid pararet in proximam
 noctem proponit; tribunis edicit ut ubi praetorio dimisso
 magna concinuissent extemplo educerent castris legiones.
 Quae ut imperauerat signa sub occasum solis efferri sunt
 septa; ad primam ferme uigiliam agmen explicauerunt;
 media nocte—septem enim milia itineris erant—modico

B peropportune (uel -opo-) ΠNH (sed -nae PRMB): oportune V:
 r optime θ 9 nuntio A⁸HVθ: nuntii π: nuntii B²AN (-ios
 1; uel -iis N⁵, -io N⁶): nuntii C⁴ relaturum M²(M⁷?)A^v?N⁵
 2 N³HVθ: relatum ΠN se uno A⁸N²HVθ: uno ΠN
 3 MB²DA⁸N² ut s. l. Hθ: ali π: aliam AN pacis quam A⁸
 HVθ: om. ΠN: pacis nisi M³ in marg. esse C^xA⁸N²(N⁴?)
 4 θ: essent ΠN 10 principium P²CM²A⁸N¹VK: principum
 5 JJ: principibus RMBDAN 11 et duo milia] et ∞ ∞ P:
 6 C: et xx RMBDAN: et xx M²: duo milia HVθald.Frob.1.2
 7 C⁴N³ uel N⁴ rescriptus HVθ: om. ΠN (cf. 27. 17. 10 adn.)
 8 imos P⁴CM²ANHVθ: animus π, cf. c. 36. 8 adn. 12 ipse
 9 V Edd.: om. HVθ
 10 5 1 et dicere ΠN.ald.Frob.1.2: edicere N⁴ rescriptus HVθ
 11 quae quid πN: quid ipse HVθald.Frob.1.2 (cf. 27. 37. 5 adn.): die qd
 12 qd C^x 2 concinuissent C²A⁸N³? Edd.: continuisset (-cin-
 13 uel M⁷) ΠNHV (-ent HV): occinuissent J: cccinissent K
 14 efferri ΠN.ald.Frob.1.2: ferri HVθ

4 gradu ad castra hostium peruentum est. Ibi Scipio parter
 copiarum Laelio Masinissamque ac Numidas attribuit
 5 castra Syphacis inuadere ignesque conicere iubet. Singulo
 deinde separatim Laelium ac Masinissam seductos ^{improbat} obtesta-
 tur ut quantum nox prouidentiae adimat tantum diligenti
 6 expleant curaque : se Hasdrubalem Punicaque castra adgre-
 surum; ceterum non ante coepturum quam ignem in regi-
 7 castris conspexisset. Neque ea res morata diu est ; nam u-
 primis casis iniectus ignis haesit, extemplo proxima quaequ-
 et deinceps continua amplexus totis se passim dissipauit
 8 castris. Et trepidatio quidem quantam necesse erat in
 nocturno effuso tam late incendio orta est ; ceterum fortu-
 tum non hostilem ac bellicum ignem rati esse, sine armis a-
 restinguendum incendium effusi in armatos incidere hoste-
 9 maxime Numidas ab Masinissa notitia ^{regiorum} regionum castrorum
 10 ad exitus itinerum idoneis locis dispositos. Multos in ips-
 cubilibus semisomnos hausit flamma ; multi [in] praecipiti
 fuga ruentes super alios alii in angustiis portarum obtri-
 sunt.

3-4 est. Ibi ΠN .ald. : et ibi $HV\theta$: om. *Frob.2*, sed ibi saltem re-
 nendum 4 et ΠN Edd. : om. $HV\theta$ conicere $A^8V\theta$
 (sed -iic-) ald. *Frob.1.2* : coicere N^2 (sed cohic-) H : collegere P (cf. 2
 22. 10 deiectum *Madv. pro delegatum P*) : colligere Π^2N : collidere (^{improbat}
 5 seductos $HV\theta$ ald. *Frob.1.2* : deductos ΠN diligent
 $\pi Sp^?HV$ *Frob.2* : diligenti $AN\theta$ ald. curaque π *Frob.2* : unaqu
 $SpHV$: cura et $AN\theta$ ald. 6 se $\Pi NH\theta$ Edd. : om. V
 conspexisset $HV\theta$ Edd. : conspexissent ΠN , cf. 27. 17. 4 adn.
 7 ut $\pi N^1HV\theta$ ald. *Frob.1.2* : et $BDAN$ primis *Gron.*, optime, e
 $Polyb.$ 14. 4. 6 : proximis $\Pi NHV\theta$ Edd. ante *Gron.*, sc. ex proxima s
praesumptum, cf. 29. 5. 6 adn. casis ΠN : castris $HV\theta$ ald. *Fro*
 1.2 haesit ΠN Edd. : hoste H : est V (est ignis) θ (om. inf. HV
 continua amplexus] post haec uerba desinit R dissipauit
 u. 27. 14. 7 adn. 8 quantam A^9 *Gron.* : quanta $\pi NHV\theta$
 rati $P^1CM^2(M^1?)A^9?N^3$ (an N^4 rescriptus?) $H\theta$: rari P : pari MBL
 sati A : paci N incidere πN : inciderunt $HV\theta$ ald. *Frob.1.*
 9 ab πN : a θ : om. HV 10 multos Sp ut uid. $A^8V\theta$ ald.
 multis H : om. πN hausit flamma πNSp ut uid. ald. : flamm
 (uel flama) hausit (adausit H : ausit H^1) $HV\theta$, cf. 27. 37. 5 adn.
 multi in $\pi A^8NHV\theta$: multi ex A : multis D : multi *Alschefski*, recte i
secludens, cf. 27. 8. 7 adn. ruentes super πNHV : superruente
 θ , cf. 27. 37. 5 adn. alios alii *C.ald. Frob.1.2* : alii alios πNHV
 cf. 28. 2. 15 adn. angustiis $B^2ANV\theta$: angustis πH

Relucentem flammam primo uigiles Carthaginensium, 6
 inde excitati alii nocturno tumultu cum conspexissent, ab
 eodem errore credere et ipsi sua sponte incendium ortum ;
 et clamor inter caedem et uolnera sublatus an ex trepida- 2
 nocturna esset confusis sensum ueri adimebat. Igitur 3
 pro se quisque inermes, ut quibus nihil hostile suspectum
 esset, omnibus portis, qua cuique proximum erat, ea modo
 uiae restinguendo igni forent portantes in agmen Romanum
 uebant. Quibus caesis omnibus praeterquam hostili odio 4
 etiam ne quis nuntius refugeret, extemplo Scipio neglectas
 et in tali tumultu portas inuadit ; ignibusque in proxima 5
 electa coniectis effusa flamma primo uelut sparsa pluribus
 locis reluxit, dein per continua serpens uno repente omnia
 incendio hausit. Ambusti homines iumentaue foeda 6
 in primis fuga, dein strage obruebant itinera portarum.
 quos non oppresserat ignis ferro absumpti, binaque castra
 clade una deleta. Duces tamen ambo et ex tot milibus 7
 remanentium duo milia peditum et quingenti equites semer-
 mes, magna pars saucii adflatique incendio, effugerunt.

6 1 cum] *hic* πN Edd. : post primo A⁸HVθ : ante Reluc. C⁴ : om. C
 errore C⁴A⁸N³HVθ : terrore πN : errore C credere et
 HVθ : crederet π (-ent M² uel M⁷) : credere AN 2 esset πN
 V Edd. : om. θ : ortum esset Luterbacher, male (clamor . . . sublatus
 lut à πδ κοινοῦ stare docet Johnson ; de ordine (sublatus . . . esset) cf.
 2. 41. 6 adn.) 2 confusis Rhen. : confusus πNV θald.Frob.1.2
 sensum PCMA⁸N⁴H¹(isens-H)Vθ Edd. : sensus m̄
 DA?N² : sensus tñ N uel N¹ 3 nihil CM²(M⁷?)N⁴(nich-)HVθ :
 A⁸? : om. πN 4 refugeret HVθ : effugeret (efu- PM) CM⁷
 DAN,ald.Frob.1.2 neglectas A⁸N^r(non N⁴)θ : -ne electa πN :
 electas (ele-H) H¹ : nec letas V portas A⁸N^rHVθ : postas
 : potestas π²N (cf. § 6 adn.) 5 sparsa C⁴N^rHVθald. : sparso
 V : sparso semine olim Madv. Em. p. 425 per πNθald.Frob.1.2 :
 1. SpHV serpens uno repente omnia πNθ Edd. : om. SpHV,
 28. 2. 16 adn. 6 obruebant ΠN,ald. : obruerant SpHθFrob.2 :
 struebant Madv. (sed hoc de industria potius fieri solet) castra
 NHVθ : astra P (cf. § 8) clade SpA⁸N^rHVθFrob.2 : de P :
 : π² et A⁵N,ald. (cf. § 4 et 28. 8. 4 adn.) 7 et ex A⁸HV Edd. :
 πNθ, cf. c. 4. 7 quingenti (uel δ) PA⁸N^rHVθ : om. CMBDAN,
 29. 28. 10 adn. semermes PH, cf. 27. 1. 15 adn. : semiermes
 NV : sed (se J) inermes θ

8 Caesa aut hausta flammis ad quadraginta milia hominum
sunt, capta supra quinque milia, multi Carthaginiensium
9 nobiles, undecim senatores; signa militaria centum septu-
ginta quattuor, equi Numidici supra duo milia septingentos
elephanti sex capti, octo ferro flammaque absumpti. Magis
uis armorum capta; ea omnia imperator Volcano sacra
incendit.

7 Hasdrubal ex fuga cum paucis Afrorum urbem proxima
petierat, eoque omnes qui supererant uestigia ducis se-
quentes se contulerant; metu deinde ne dederetur Scipio
2 urbe excessit. Mox eodem patentibus portis Roma
accepti, nec quicquam hostile, quia uoluntate concessera-
in dicionem, factum. Duae subinde urbes captae direpta
que. Ea praeda et quae castris incensis ex igne rap-
3 erat militi concessa est. Syphax octo milium ferme in
spatio loco munito consedit; Hasdrubal Carthaginem co-
tendit ne quid per metum ex recenti clade mollius cons-
4 leretur. Quo tantus primo terror est allatus ut omnes
Vtica Carthaginem crederent extemplo Scipionem obse-
5 surum. Senatum itaque sufetes, quod uelut consulare in-

8 hausta πNV Edd.: exausta H ; usta θ ad $HV\theta$ Edd.: om-
 πN capta $\pi^2 NHV\theta$: apta P (cf. § 6) multi $\pi N\theta$ Edd.
capita HV 9 septingentos $A^8 J$, cf. 27. 14. 14 et 27. 42. 7 adn.
septingenti A (dec^{ti}) HK , fort. recte: dec πN : $\sqrt{11} V$ armorum
 $A^8 HV\theta$: armatorum AN Volcano H , cf. Praef. § 30: uulca-
 $\pi N\theta$

7 1 Afrorum $\pi N\theta$ ald. Frob. I. 2: equorum $SpHV$: suorum Rhe
post supererant om. omnia ad contulerant θ : supplent πNH
deinde ne $\pi^2 N\theta$ Edd.: dein P : ne HV 2 patentib
portis (portentis H) πNH , ald. Frob. I. 2: patenti porta θ et V (s
eadem porta patenti V) incensis $M^2 A^8 HV\theta$: excensis πN (e
praesumpto, cf. 29. 5. 6 adn.) igne πNK : igni HVJ
3 munito $SpHV\theta$ Frob. 2: communito ΠN , ald. consedit πN :
ut uid. θ ald.: om. HV 4 terror est allatus $P^2 CA^8 N^r HV$ Edd.
terror est attalus P : terrore status $MBDAN$: terror al-(il- K)latus
ob-(op- PB)sessurum $\pi B^2 A^8 N^r HV\theta$: oppressurum AN , ald.
Frob. I. 2 5 sufetes, cf. e.g. 28. 37. 2: usufetes $PA^8\theta$:
suffectus (-tos C) $\pi^2 (A^?) N$: usipetes $N^r V$: usipatres (-patum H) H
sufetes ald. Frob. I. 2

perium apud eos erat, uocauerunt. Ibi tribus (sententiis 6
certatum); una de pace legatos ad Scipionem decernebat,
altera Hannibalem ad tuendam ab exitiabili bello patriam
reuocabat, tertia Romanae in aduersis rebus constantiae
erat; reparandum exercitum Syphacemque hortandum ne 7
bello absisteret censebat. Haec sententia quia Hasdrubal
praesens Barcinaeque omnes factionis bellum malebant
iucit. Inde dilectus in urbe agrisque haberi coeptus, et ad 8
Syphacem legati missi, summa ope et ipsum reparantem
bellum cum uxor non iam ut ante blanditiis, satis poten-
tibus ad animum amantis, sed precibus et misericordia 9
aluisset, plena lacrimarum obtestans ne patrem suum
patriamque proderet iisdemque flammis Carthaginem quibus
astra conflagrassent absumi sineret. Spem quoque oppor- 10
tune oblatam adferebant legati: quattuor milia Celtiberorum
circa urbem nomine Obbam ab conquisitoribus suis con-
ducta in Hispania, egregiae iuuentutis, sibi occurrisse; et
Hasdrubalem propediem adfore cum manu haudquaquam
contemnenda. Igitur non benigne modo legatis respon- 11
dit, sed ostendit etiam multitudinem agrestium Numidarum
quibus per eosdem dies arma equosque dedisset, et omnem
iuuentutem adfirmat ex regno exciturum: scire incendio 12
non proelio cladem acceptam; eum bello inferiorem esse
sibi armis uincatur. Haec legatis responsa, et post dies 13

5 uocauerunt πN : uocarunt $HV\theta$ 6 sententiis certatum
adv., lineam unam supplens (cf. 26. 6. 16 adn.): ignorant $\pi NIIV\theta$:
certis sententiis *ald.Frob. I.2*: add. e ante tribus Gron. (cum parenthesi
una ad (§ 7) censebat) exitiabili π^2 ut uid. $NH^1(-le H)V\theta$ Edd.:
initiali $P^x A^x$: exitiabilem | li P reuocabat $A^8 N^4 HV\theta$: per-
ro- A) uocabat πN (cf. fort. re- pro per- 29. 32. 10) 7 cense-
t $CMA^8 IIV\theta$: censebat haec censebat P: censebant $\pi^2 N$: malimus
letum malebant] mal- πNK : mall- J: man- C: mon- C^1 :
HV uicit $AN\theta$ *ald.Frob. I.2*: uicit π : uicti HV
Inde πNH Edd.: deinde $V\theta$ et (ad Syph.) πNH Edd.: om.
9 ne $P^4 CM^1 B^2 ANHV\theta$: de PMB : om. D 10 nomine
 $VHV\theta$: secludebat Duker Obbam πNH , cf. Polyb. 14. 6. 12,
 βav : olbam $A^8 V\theta$ 11 etiam πNII : eam $V\theta$ eosdem
V.ald.Frob. I.2: eos $HV\theta$ 12 scire $PCA^8 N^4 IIV\theta$: exire MB
 AN : del. M^7

paucos rursus Hasdrubal et Syphax copias iunxerunt. I
omnis exercitus fuit triginta ferme milium armatorum.

- 8 Scipionem, uelut iam debellato quod ad Syphacem Car
thaginiensesque attineret, Vticae oppugnandae intentum
iamque machinas admouentem muris auertit fama redinte
2 grati belli; modicisque praesidiis ad speciem modo obsi
dionis terra marique relictis ipse cum robore exercitus ir
3 ad hostes pergit. Primo in tumulo quattuor milia ferme
distante ab castris regiis consedit; postero die cum equitatu
in Magnos—ita uocant—campos subiectos ei tumulo de
gressus, succedendo ad stationes hostium lacessendoque
4 leuibus proeliis diem absumpsit. Et per insequens biduon
tumultuosus hinc atque illinc excursionibus in uicem nihi
dictu satis dignum fecerunt: quarto die in aciem utrimqu
5 descensum est. Romanus principes post hastatorum
prima signa, in subsidiis triarios constituit: equitatur
Italicum ab dextro cornu, ab laeuo Numidas Masinissamqu
6 opposuit. Syphax Hasdrubalque Numidis aduersus Italicur
equitatum, Carthaginiensibus contra Masinissam locati
Celtiberos in mediam aciem aduersus signa legionur
7 acceperunt. Ita instructi concurrunt. Primo impetu simu

13 rursus $A^2HV\theta$: usus P : reuersus π^2N milium (-ll- K
 $HV\theta$ *Frob. 2*: milia (-ll- P) πN . *ald.*

8 I iam debellato πN . *ald.*: debellato iam $V\theta$ *Frob. 2* (cf. 27. 37.
adn.) et (sed tamquam pro iam quod ad) H auertit $ANHV\theta$
aduertit (ut *adu. C*) π 3 milia ferme $\pi HV\theta$: ferme milia Al
ald. Frob. 1.2, cf. 29. 3. 10 *adn.* ei tumulo $PCM^2(M^?)A^8(A^?)$
 $N^1V\theta$: ei tumulos $MBDAN$: tumulo H degressus P^2NH
Edd.: degressu (dig- M^5) π : digressus $M^7(M^?)$ leuibus $P^4 u$
 $P^5CM^2(M^?)B^2A^8(A^?)N^4HV\theta$: leuius π 4 utrimque] hic π
ald.: ante in H (-umq.) $V\theta$ *Frob. 2* 5 principes post *Victorius*, e
cum Sigonio Polyb. 14. 8. 5: post principes (princeps M) $\pi M^2(M^?)$
 $NHV\theta$ *ald. Frob. 1.2* hastatorum $M^2(M^?)A^8N^4HV\theta$ (*Genetiuu*
explicatiuus ut 37. 39. 8): hastarum (-torum P) π^2N 6 Numidi
 $A^8N^2HV\theta$: numidicis πN Carthaginiensibus] -ibus $A^8N^4HV\theta$
-ium πN (cf. *fort. c. 3. 8*) in mediam $V\theta$ *Edd.*: mediam πN : i
italiam H aduersus (sig.) *Ruperti*: in aduersa $\pi NHV\theta$ *ald. Frob. 1.*
(in *huc perperam translato, u. adn. praec.*) acceperunt PCA^8 uel A^8N
 $HV\theta$: accipere $BDAN$ (-ret M) 7 Primo πNH . *ald. Frob. 1.2*
igitur primo $A^8V\theta$

utraque cornua, et Numidae et Carthaginienses, pulsi; nam neque Numidae, maxima pars agrestes, Romanum equitatum neque Carthaginienses, et ipse nouus miles, Masinissam recenti super cetera uictoria terribilem sustinere. Nuda utrimque cornibus Celtiberum acies stabat quod nec in fuga salus ulla ostendebatur locis ignotis neque spes ueniae, ab Scipione erat, quem bene meritum de se et gente sua mercennariis armis in Africam oppugnatum uenissent. Igitur circumfusus undique hostibus alii super alios cadentes obstinate moriebantur; omnibusque in eos uersis aliquantum ad fugam temporis Syphax et Hasdrubal praeceperunt. Fatigatos caede diutius quam pugna uictores nox oppressit. V

Postero die Scipio Laelium Masinissamque cum omni Romano et Numidico equitatu expeditisque militum ad persequendos Syphacem atque Hasdrubalem mittit; ipse cum robore exercitus urbes circa, quae omnes Carthaginiensium dicionis erant, partim spe, partim metu, partim uisubigit. Carthagini erat quidem ingens terror, et circumferentem arma Scipionem omnibus finitimis raptim perdomitis ipsam Carthaginem repente adgressurum credebant. Itaque et muri reficiebantur propugnaculisque armabantur, 4

7 utraque cornua *CSpa⁸N²HV⁰Frob.2* (cf. c.g. 27. 22. 2): utraque cornu πN : utroque cornu *P⁵?M²(M¹?)ald.* nam neque *A⁸V⁰*

Edd.: namque πNH : nam *M* agrestes π : agrestis *ANIIV⁰*

ald.Frob.1.2 Carthaginienses (ante et)] -es *C⁴A^xN⁴?HV*: -e π

N: -e *D*: -is *M²* 8 Celtiberum (uel- *P*) $\pi^2 H$: celtiberorum *AN⁰ald.Frob.1.2*, fort. recte (ut c. 7. 10) ueniae *P^xM²(M¹?)A^x*

V²DV⁰: uenire πN : uentre *C*: uentre *H* oppugnatum] hic π

obp- *C*) *N.ald.Frob.1.2*: ante in Afr. *HV⁰*, cf. 27. 37. 5 *adn.*

] obstinate (uel ops-) π , cf. 37. 32. 5: obstinati *A⁶?HFrob.2*: om.

4N: obstricti *A⁸V⁰ald.* praeceperunt $\pi NH⁰$ (perc- *C⁴M¹V*)

9 I expeditisque $\pi N.ald.$: expeditissimisque *A⁸HV⁰Frob.2*

partim *PC*: speratim *MBDAN*: om. *N⁴HV⁰ald.Frob.1.2* (sed partim uisubigit *AVJ*: subigit πNH :

ubiit *C*: subegit *K.ald.Frob.1.2* (cf. 27. 5. 9 *adn.*) 3 quidem *rNV⁰* *Edd.* (quidem erat *A.ald.Frob.1.2*): quidam *H* circum-

ferentem . . . Scipionem $\pi N.ald.Frob.1.2$ (-nte . . . -ne *HV⁰*)

initimis *P⁴M¹(M²)A⁸N⁴H⁰*: finitionibus $\pi(C?)N$: finib' (ut *uid.*) *C²*

raptim πN *Edd.*: partim *A⁸V⁰* (cf. 27. 31. 2): his partim *H*

et pro se quisque quae diutinae obsidionis tolerandae sunt
 5 ex agris conuehit. Rara mentio est pacis, frequentior
 6 legatorum ad Hannibalem arcessendum mittendorum; pars
 maxima classem, quae ad (commeatus excipiendos) parata
 erat, mittere iubent ad opprimendam stationem nauium ad
 Vticam incaute agentem; forsitan etiam naualia castra
 7 relicta cum leui praesidio oppressuros. In hoc consilium
 maxime inclinant; legatos tamen ad Hannibalem mittendos
 censent: quippe classi ut felicissime geratur res, parte
 8 aliqua leuari Vticae obsidionem: Carthaginem ipsam qui
 tueatur neque imperatorem alium quam Hannibalem neque
 9 exercitum alium quam Hannibalis superesse. Deductae
 ergo postero die naues, simul et legati in Italiam profecti;
 raptimque omnia stimulante fortuna agebantur, et in quo
 quisque cessasset prodi ab se salutem omnium rebatur.
 10 Scipio grauem iam spoliis multarum urbium exercitum
 trahens, captiuis aliaque praeda in uetera castra ad Vticam
 missis iam in Carthaginem intentus occupat relictum fuga
 11 custodum Tyneta—abest ab Carthagine quindecim milia

4 quae $C^4 ANH(\text{que})\theta$: *om.* πV obsidionis (uel ops-) πN ,
cf. e.g. 27. 9. 12: obsidioni $SpA^8 HV\theta$ *ald.* tolerandae $SpM^7 A^8$
 $HV\theta$ (-de HVJ): toleranda (-ll- C) πN sunt ex agris πSp
Frob.2: *add. necessaria post agris AN, ante sunt θ , ante ex ald., cf.*
28. 12. 13 adn. et de ordine 27. 34. 3 adn.: sunt indignis H : sumptis
 ex agris V conuehit πN *ald.*, *cf. 27. 5. 9 adn.*: conuehebat Sp
Frob.2 (-bant θ : -bantur HV) 5 arcessendum πNH , *cf. 26. 22.*
 2 *adn.* 6 ad Vticam . . . agentem] *om.* H 7 classi πN :
 classe $A^8 V\theta$ *ald. Frob.1.2*: classem H geratur $Sp^? HV\theta$ *Frob.2*:
 gerantur πN *ald.* leuari $H\theta$ *ald. Frob.1.2*: leuare πN (*cf. 27. 4.*
 13 *adn.*) 8 tueatur πNK *ald.*: tueantur $SpA^x N^x VJ$ *Frob.2*
 9 et legati πNE *edd.*: legatigue H : legati $V\theta$ in
 (Italiam) πNV *Edd.*: *om.* $H\theta$ quisque πNH *Edd.* (*cf. Thuc. 2.*
 8. 4): quis $V\theta$ 10 aliaque $P^4 AN^4 HV\theta$: alique (-que C) π :
 aliiq. D : aliqua N : cum aliqua $C^4 M^7$ Tyneta πN , *cf. c. 16. 1*
adn.: tuneta *ald. Frob.1.2*: tynea D : fineta H : tunecta V : finec
 (-ech K) θ 11 ab (Cart.) $ANHV\theta$ (*et sic π in § 12*): a π ; *sae-*
pius ab ante c - praebent *codd.*, *cf. e.g. cc. 15. 3; 19. 12; 36. 9 al.*; *cf.*
contra cc. 10. 1 inf.; 19. 5; 25. 5 et 10; 27. 1. 11; 29. 35. 11
 quindecim (uel xv) $\pi^2 N\theta$: quindecim P : xii Sp *ut uid. ald., sed cf.*
Polyb. 14. 10. 5: *om.* V quindecim . . . (§ 12) ab Carthagine

ferme passuum—, locum cum operibus tum suapte natura
 tutum et qui et ab Carthagine conspici et praebere ipse 12
 prospectum cum ad urbem tum ad circumfusum mare urbi
 possit. (Inde cum maxime uallum Romani iacerent, con- 10
 specta classis hostium est Vticam ab Carthagine petens.
 Igitur omissa opere pronuntiatum iter signaque raptim ferri 2
 sunt coepta ne naues in terram et ad obsidionem uersae ac
 minime nauali proelio aptae opprimerentur: qui enim 3
 restitissent agili et nautico instrumento aptae et armatae
 classi naues tormenta machinasque portantes et aut in
 onerariarum usum uersae aut ita adpulsae muris ut pro
 aggere ac pontibus praebere adscensum possent?

Itaque Scipio, postquam eo uentum est, contra quam in 4
 nauali certamine solet^v rostratis quae praesidio aliis esse
 poterant in postremam aciem receptis prope terram,
 onerariarum quadruplicem ordinem pro muro aduersus 5

11 locum . . . tutum *Sp?A⁸H⁰Frob.2*: locus . . . tutus *πN.ald.*
 suapte *PCMB²Sp ut uid. A⁸θ*: sua apte *BDAN*: sequente *H*
 12 et qui et *PV*: et qui *Cθald.Frob.1.2*: et quia et *MBAN*: et quia *D*:
 eo qui *H* prospectum *A^v uel A⁶?HJ Edd.*: conspectum *πNVK*
 (sc. con- ex conspicui sumpto) cum (tum *Vθ*) ad urbem tum ad
 circumfusum *A⁸N⁴Vθ*: cumfusum *πN*, linea xviii litt. perditā, cf. 26.
 51. 8 adn.: confusum *BD*: circumfusum *M² uel M⁷* possit *π*
N: posset *A⁸HVθald.Frob.1.2*

10 1 ab *H*: a *πNVθald.*, cf. c. 9. 11 adn.: om. *Frob.2* 2 pro-
 nuntiatum (-tur *A⁸Vθ*, pari iure) iter *πVθald.Frob.1.2*: pronuntiatum
 ter *A?N*: pronuntiat iter (an pronuntiat?) *N⁴* et ad *A⁸*: et
πSpHVθFrob.2: ad *AN.ald.* post aptae om. *H omnia usque ad*
 aptae (§ 3) 3 restitissent] -iti- *A⁸N¹Vθ*: -itui- *πN* classi
BDN¹Vθ: classis *πB²N*, cf. 26. 40. 14 adn.: classium *H* (inter pro
 armatae *H*) in onerariarum . . . aut om. *SpH* (sed om. et aut . . .
 adpulsae *H spat. xvi litt. relicto)V*, cf. 28. 2. 16 adn.: supplent *πNθ*
 (om. aut *θ*) *Edd.* adpulsae muris *SpA^v uel A⁶θFrob.2*: pulsae
 ad muris (-os *CM¹AN*) *πN*: apud se muris *V*: Appulsae ad muros
ald. ad-(sed a-)scensum *SpA⁸VθFrob.2*: ascensus *πNH* (cf. 27.
 17. 1 adn.): accessum *ald.* 4 post postquam om. eo . . . quam
πN: supplent *Sp?A⁸N⁴HVθ*, u. sq. est contra quam *Sp?A⁸H*
V: est ut *N⁴θald.*: ut *C²AN*: om. *π* poterant *πNHVθ* (sc.
 'potestatem habebant adiuuandi et alibi adiuuissent'): non poterant
Weissenb. (sed sic etiam in hac pugna addendum erat): potuerant
Madv. Em. p. 427 in postremam *C⁴ANHVθ*: ipsostremam *π*
 (C?) 5 quadruplicem] -upl- *HVθ*: -ipl- *πN*

hostem opposuit, easque ipsas, ne in tumultu pugnae turbari
ordines possent, malis antennisque de naue in nauem
traiectis ac ualidis funibus uelut uno inter se uinculo inligatis
6 comprehendit, tabulasque superintrauit ut peruium in totum
nauium ordinem esset, et sub ipsis pontibus interualla fecit
qua procurrere speculatoriae naues in hostem ac tuto recipi
7 possent. His raptim pro tempore instructis, mille ferme de-
lecti propugnatores onerariis imponuntur; telorum maxime
missilium ut quamuis longo certamine sufficerent uis ingens
8 congeritur. Ita parati atque intenti hostium aduentum
opperiebantur.

Carthaginienses, qui, si maturassent, omnia permixta
9 turba trepidantium primo impetu oppressissent, perculsi
terrestribus cladibus atque inde ne mari quidem ubi ipsi
plus poterant satis fidentes, die segni nauigatione absumpto
sub occasum solis in portum—Rusucmona Afri uocant—
10 classem adpulere. Postero die sub ortum solis instruxere
ab alto naues uelut ad iustum proelium nauale et tamquam
11 exituris contra Romanis. Cum diu stetissent postquam

5 naue in nauem πNVJ : naui in nauim HK comprehendit
Med. 2 (cf. *de forma* 26. 27. 7): comprehendit $Sp? A^6?$ uel $A^{\theta} Frob. 2$:
comprehensit PC : compressit (uel comp-) $C^2 MBDAN.ald.$: compre-
hendi H 6 superintrauit $\pi N\theta ald.$: instrauit M : superstrauit
 $Sp? HV Frob. 2$ in totum nauium $Sp A^{\theta} N^4 V\theta Frob. 2$: nauium
ald.: om. πN : in totum aut ultra H (prouium *pro* peru- H)
esset $Sp V Frob. 2$: faceret $A^{\theta} \theta(-ent K) ald.$: fecisset πN : cepit H
7 maxime N^4 uel $N^2 HV\theta$: om. πN certamine $\pi NHV\theta$: certa-
mini K et sic *Madv. Em. p. 427* 8 atque intenti $\pi HV J Frob. 2$ et sic
(uel intentique) $Sp?$: instructique $AN.ald.$: atque instructi K
opperiebantur M^1 (oper- $\pi NHV\theta$) si maturassent $C^5(-sint) A^{\theta}$
 $N^4 HV\theta$: simitatura (-mut- C) essent πN : si matura cēnt M : simi-
tatur aessent B^2 : si maturata essent C^4 turba $C^{\theta} A^1? N^1 HV\theta$:
turbata πN (cf. 27. 20. 8 *adn.*) oppressissent $\pi^2 N.ald.$: pres-
sissent P : deprehendissent (-prend- $Sp? VK$) $Sp? N^4$ ut s. l. $HV\theta$
Frob. 2 9 inde ne $A^6?$, *Alschefskium anticipans*: inde ne in N^4
 $\theta ald. Frob. 1.2$: inde in $\pi B^2 NV$ (sed *pleniore cal. scripsit in M, cf. 27. 2.*
10 adn.): inde BH (sed om. ne mari $H spat. vi litt. relicto$)
segni $PC? M^2(M^1?) A^{\theta} N^1$ ut s. l. $V\theta$: segna $MB^2(-nna) DAN$: se B
signi H : sub C^4 : senia $? C^5$ Rusucmona πNJ (-suom- H :
-ism- V : -suchum- K : -scin- *ald.*) classem $CM^2(M^1?) B^2 ANH$
 $V\theta$: classe π (cf. 26. 41. 12)

nihil moueri ab hostibus uiderunt, tum demum onerarias
 adgrediuntur. Erat res minime certamini nauali similis, 12
 proxime speciem muros oppugnantium nauium. Altitudine
 aliquantum onerariae superabant; ex rostratis Poeni uana 13
 pleraque, utpote ^{supino} iactu, tela in locum superiorem
 mittebant; grauior ac pondere ipso ^{librator} superne ex
 onerariis ictus erat. Speculatoriae naues ac leuia alia 14
 nauigia, quae sub constratis pontium per interualla excurre-
 bant, primo ipsae tantum impetu ac magnitudine rostratarum
 obruebantur; deinde propugnatoribus quoque incommodae 15
 erant quod permixtae cum hostium nauibus inhibere saepe
 tela cogeabant metu ne ambiguo ictu suis inciderent. Pos- 16
 tremo ^{ad}asserēs ferreo unco praefixi—harpagones uocat miles
 —ex Punicis nauibus inici in Romanas coepti. Quos cum 17
 neque ipsos neque catenas quibus suspensi inciebantur
 incidere possent, ut quaeque retrō inhibita rostrata onerariam
 haerentem unco traheret, scindi uideres uincula quibus aliis 18
 innexa erat, seriem aliam simul plurium nauium trahi. Hoc 19

12 res $A^8N^4HV\theta$ Edd.: om. πN superabant $A^8N^4HV\theta$ ald.
 Frob.1.2: superant PC (sed spat. v litt. post superant reliquit P ut
 nouam paragrampham incipiens): supererant P^x : om. MBDAN
 13 utpote A^8N^4 (sed -nte in ponte non expunxit)HV θ : sicut pote P:
 sicut ponte π^2N : sicut C iactu $M^2(M^?)A^8HV\theta$: actu π
 ex onerariis $\pi A^8N^4HV\theta$ Edd.: exoneratus $A^?N$ 14 Specu-
 latoriae $A^8N^4HV\theta$: spectatoriae π (-ie D): spectarie AN
 alia $N^4HV\theta$ (cf. § 6): ipsa πN .ald.Frob.1.2: om. θ : uoces ac leuia
 ipsa nauigia aut spurias aut corruptas esse suspicatur Weissenb., pro-
 uante olim Madu. ipsae tantum HV: ipso tantum $A^8\theta$ ald.Frob.
 1.2: ipsae (-sa C) π : ipsa et ante D: ipsa et alto AN: ipsa e tanto
 3² ac HV θ ald.Frob.1.2: et πN 15 post deinde scribunt
 t πNHK .ald.Frob.1.2, ex N^2VJ , etiam A^8 : del. A^x Madu., recte
 incommodae (-de CDJ) $\pi N\theta$ (-omo- J): incommoda N^1 ut
 l. HV 16 harpagones πN (arp- CHV θ) uocat miles Med. 3
 ron.: uocat mil P: uocant mil (mille C) CMDA: uocant miles
 lex BN) B^2NHV : uocant milites M^7 ald.Frob.1.2: uocant $A^8\theta$
 inici $M^x(?M^1)ANV\theta$: inlici (ill- C) π : unci H 17 in-
 hibita πN Edd.: inhibitam N^1 ipse HV θ (inhibitam onerariam hac-
 entem N^4 ut s. l. (cum habente)) haerentem P^4CA^8HIV Frob.2
 sic ut s. l. N^4 (sed u. supra): habentem PDAN: haberentem MB:
 aerente B^2 ald.: habente N^4 18 aliis CHV θ Frob.2: alia aliis
 N.ald.: aliae aliis Frob.1 (cum innexae erant) aliam $\pi N\theta$ ald.
 rob.1.2, cf. e.g. 7. 8. 1 et 7. 19. 2: etiam Ussing, fort. recte (quod post
 iis corrumpi poterat): alium H: aliarum V

maxime modo lacerati [quidem] omnes pontes et uix transi-
 liendi in secundum ordinem nauium spatium propugnatori-
 20 bus datum est. Sexaginta ferme onerariae puppibus
 abstractae Carthaginem sunt. Maior quam pro re laetitia,
 sed eo gratior quod inter adsidas clades ac lacrimas unum
 21 quantumcumque ex insperato gaudium adfulserat, cum eo
 ut appareret haud procul exitio fuisse Romanam classem
 ni cessatum a praefectis suarum nauium foret et Scipio in
 tempore subuenisset.

II Per eosdem forte dies cum Laelius et Masinissa quinto
 decimo ferme die in Numidiam peruenissent, Maesulii,
 regnum paternum Masinissae, laeti ut ad regem diu desi-
 2 deratum concessere. Syphax pulsus inde praefectis praesi-
 diisque suis uetere se continebat regno, neuitquam quieturus.
 3 Stimulabat aegrum amore uxor socerque, et ita uiris equisque
 abundabat ut subiectae oculis regni per multos florentis
 annos uires etiam minus barbaro atque impotenti animo
 4 spiritus possent facere. Igitur omnibus qui bello apti erant
 in unum coactis equos arma tela diuidit; equites in turmas,

19 quidem $\pi NHV\theta$, mire: sedusimus, quamquam causa addita-
 menti non apparet: tandem Madv., bene: ibi quidem Zingerle: scripsit
 (primi) quidem ordinis pontes M. Mueller: alia alii 20 Sexa-
 ginta H et sic uoluit P (ex pro lx scripto): sex $\pi^2 N$.ald.Frob.1.2, unde
 sedecim (i.e. se x) coniecit Alschevski: xl (uel plene) $A^8 V\theta$ ab-
 abstractae (-te B) πN .ald.Frob.1.2: tracte $HV\theta$: abstrate D pro
 re $\pi N\theta$: prope D: pro HV sed πNSp ut uid. $HV\theta$ ald.: fuit
 et Madv. Em. p. 428, non necess. gratior $M^7 Sp A^8 N^4$ uel $N^2 H$
 θ : grauior πN (ubi -u- iam ab N^1 uel N^2 notata erat): gratior uictoria
 V: maior ald. adsidas $P^4 CM^7$ uel $M^2 ANHV\theta$ (ass- hi quin-
 que): assidua (ads- P) π (cf. 27. 17. 12 adn.) unum $PCA^8 N^2 H$
 $V\theta$: num MBD: non AN (cf. 28. 25. 13): nunc $M^2 (M^7?)$ ad-
 (uel af-)fulserat $M^x (?M^1) ANHV\theta$ et C^2 (afu-): adfulserant (adflux-
 B) π (afu- C) B^2 (cf. 27. 17. 4 adn.)

II 1 ferme $\pi^2 HV\theta$: per me P Maesulii Weissenb., cf. 29. 29.
 10: massylii Sigonius: masaesuli (uel -ses-) πN (masaaes- DN) θ (non
 ut in §§ 8, 11) diu $\pi N\theta$ ald.Frob.1.2: om. $Sp HV$, cf. 27. 39. 12 adn.
 neuitquam HJMed. 1 ald.Frob.1.2: neuitcam πN : ne utique
 VK 3 Stimulabat (tim- B: stib- C) $\pi B^2 N$.ald.: stimulabant Sp
 $N^4 HV\theta$ Frob.2 florentis $C^2 M^3 Sp^2 HVK$: florentes $A^8 N^4 J$.ald.:
 flores πN minus πNHK : unius V: nimis J spiritus πN
 (spc)HV: spem $A^x \theta$ 4 coactis $C^4 M^2 (M^7?) ANHV\theta$: coacti π ,
 cf. 27. 17. 12 adn. in turmas $M^2 (M^7?) A^8 N^2 HV\theta$: interuias πN

pedites in cohortes, sicut quondam ab Romanis centurioni-
 bus didicerat, distribuit. Exercitu haud minore quam 5
 quem prius habuerat, ceterum omni prope nouo atque
 incondito, ire ad hostes perguit. Et castris in propinquo 6
 positis primo pauci equites ex tuto speculantes ab stationi-
 bus progredi, dein iaculis summoti recurrere ad suos; inde
 excursiones in uicem fieri et cum pulsos indignatio ac-
 cenderet plures subire, quod inritamentum certaminum 7
 equestrium est cum aut uincens spes aut pulsus ira
 adgregat suos.

Ita tum a paucis proelio accenso omnem utrimque pos- 8
 tremo equitatum certaminis studium effudit. Ac dum
 sincerum equestre proelium erat, multitudo Masaesuliorum
 ingentia agmina Syphace emittente sustineri uix poterat;
 deinde ut pedes Romanus repentino per turmas suis uiam 9
 dantes intercursum stabilem aciem fecit absterruitque effuse
 inuehentem sese hostem, primo barbari segnius permittere
 equos, dein stare ac prope turbari nouo genere pugnae, 10
 postremo non pediti solum cedere sed ne equitem quidem
 sustinere, peditis praesidio audentem. Iam signa quoque 11
 legionum adpropinquabant. Tum uero Masaesulii non

4 in cohortes M^7 (sed -tis) A^8N^2 uel $N^4HV\theta$: cohortis (coor- C) πN
 6 speculantes π^2 (-te D) $NHV\theta$: spectaculantes P (cf. 27. 20.
 3 adn.) dein M^2 (M^7 ?) B^2HV , cf. 29. 3. 9: deinde θ : de Π (in
 om. cf. 26. 13. 7 adn.): inde AN .ald.Frob.1.2 7 uincens π
 $N\theta$ ald.Frob.1.2: uicentibus Sp (urg- Rhen.) et sic N^2 (uicentibus iam
 N^2): ingentibus (ingeren- V) HV 8 omnem $\pi N\theta$ ald.: omnes
 $Sp^?HV$ Frob.2 utrimque $\pi NV\theta$ Edd.: utrum(-un- Sp)que SpH
 equitatum πN .ald.: equitum $Sp^?HV$: exercitum θ
 effudit Sp ut uid. $HV\theta$ ald.Frob.1.2: effundit πN , uix recte sincerum
 cinc- D) πN (-re AN): om. $HV\theta$ ald.Frob.1.2 Masaesuliorum
 πNHJ , hic et § 11 recte, cf. 29. 30. 10 adn. (-lorum VK) 9 suis
 uiam] uiam suis A^6 : suas uiam $CHV\theta$ ald.Frob.1.2, fort. recte: suam
 uiam PM : uiam suam $BDAN$ 10 prope turbari K .ald.Frob.1.2:
 prope turbari (-re J) A^8J : prope (prope V) turbati (-bat in II)
 πNHV : temptauerunt (cum prope uel sine prope) trepidare turbati
 Koch, pauere turbati Luchs 1879 (non male), retro ire turbati Madv.
 sed nondum retro ibant): alia alii 11 Masaesulii] u. § 8: -uli
 $\pi NHV\theta$

modo primum impetum sed ne conspectum quidem signorum atque armorum tulerunt; tantum seu memoria priorum cladium seu praesens terror ualuit.

12 Ibi Syphax dum obequitat hostium turmis si pudore, si
2 periculo suo fugam sistere posset, equo grauiter icto effusus
opprimitur capiturque et uiuus, laetum ante omnes Masinis-
4 sae praebiturus spectaculum, ad Laelium pertrahitur. Caedes
in eo proelio minor quam uictoria fuit quia equestri tantum-
5 modo proelio certatum fuerat: non plus quinque milia
occisa, minus dimidium eius hominum captum est impetu
in castra facto quo percussa rege amisso multitudo se
contulerat.

3 Circa caput regni Syphacis erat; eoque ex fuga ingens
6 hominum se contulerat uis. Masinissa sibi quidem dicere
nihil esse in praesentia pulchrius quam uictorem reciperat

II tulerunt πN .ald.Frob.1.2: tulere HV θ seu (memoria) A⁶
(an A^v?) HV θ : eu P: eum MB: tunc AN: om. CD terror P⁴
M⁷A⁸HV θ : error πN (cf. c. 6. 1)

12 2 et uiuus C⁴A⁸N¹ uel N²V θ : et uisus PC: ut uisus MBDAN:
om. H spat. vi litt. relicto pertrahitur πN .ald.: trahitur V:
attrahitur (uel adt-) H θ Frob.2 2-4 Hinc cum Madvigio trans-
tulimus § 3 (Circa . . . contulerat uis) ut hae uoces ante § 6 stent (u. § 3
adn. infra); quippe huic loco (post § 2) illa aliena esse satis constat (cf.
contra Luterbacher Phil. Rundschau 1883, 594) 5 est πN : est
et HV θ 3 Circa C²(-tha)M⁷A⁸N²? : circa πN ? eoque P
M²AN θ : eo quae MBD: eo C: eo quod H Circa . . . contu-
lerat uis] Hae uoces in marginem olim uidentur cecidisse ob repetitum

contulerat, postea perperam post pertrahitur (§ 2) ob mentionem Sy-
phacis inculcatae esse: ibi in archetypo Puteani contulerat in contulit
mutatum est et uoces ex fuga et se omissae. Ordinem uocum ut in
tali re aliter in alio codice contortum nos pro uirili parte restituumus
(u. infra). Si quis Liniuum eodem uerbo contulerat bis in locis tam
propinquis uti noluisse opinatur, consulat 6. 3. 7 adn. et e.g. cc. 25. I
et 2; 33. 9 et 11; 33. 13 et 16 al. (cf. etiam 29. 30. 4 adn.) ex fuga]

hic scripsimus: ante contulerat HV θ ald.Frob.1.2, post contulerat A⁸ ut
uid.: om. πN (add. ante contulit N⁴) hominum se contulerat

uis scripsimus: hominum contulit uis (uis contulit AN) πN (om. se
 πN): uis hominum (hominum uis A⁸ald.) . . . contulerat A⁸HV θ ald.

Frob.1.2, qui omnes (cum N²) praebent se ante ingens 6 dicere
hic $\pi NHV\theta$: ante sibi ald.Frob.1.2 reciperat (sed -cup-) πN

Edd. (cf. 29. 30. 7 adn.): om. HV θ . Hinc usque ad honorem (c. 15.
12) folium (213) ab A scriptum perit: rescriptum est ab A^r

tanto post interuallo patrium inuisere regnum, sed tam
 secundis quam aduersis rebus non dari spatium ad cessan-
 dum; si se Laelius cum equitatu uinctoque Syphace Cirtam 7
 praecedere sinat, trepida omnia metu se oppressurum;
 Laelium cum peditibus subsequi modicis itineribus posse.
 Adsentiente Laelio praegressus Cirtam euocari ad conlo- 8
 quium principes Cirtensium iubet. Sed apud ignaros regis
 asus nec quae acta essent promendo nec minis nec
 uadendo ante ualuit quam rex uinctus in conspectum datus
 est. Tum ad spectaculum tam foedum comploratio orta, et 9
 partim pauore moenia sunt deserta, partim repentino con-
 sensu gratiam apud uictorem quaerentium patefactae portae.
 At Masinissa praesidio circa portas opportunaque moenium 10
 dimisso ne cui fugae pateret exitus, ad regiam occupandam
 subito uadit equo.

Intranti uestibulum in ipso limine Sophoniba, uxor Sy- 11
 nacis, filia Hasdrubalis Poeni, occurrit; et cum in medio
 agmine armatorum Masinissam insignem cum armis tum
 altero habitu conspexisset, regem esse, id quod erat, rata
 oculis aduoluta eius 'Omnia quidem ut possis' inquit 12

6 patrium inuisere (inuenisere *M*) $\pi M^1 N$.ald.: inuisere receptum
 patrium *HV* θ *Frob.2* (de deprauationibus *Spirensianis* cf. 29. 12. 5 adn.)
 tam secundis π^1 uel $\pi^2 C^4$ (om. tam *C*)*HV* θ : tamen | cundis *P*
 dari spatium $A^8 N^4 HV\theta$: au (haut *C*: aut *B^2*: del. *M^2*) spa-
 tium (spici- *A^r N*) πN 7 uinctoque *A^x* (linea super uic- postea
asa) *Gronouium anticipans*: uinctoque $\pi N\theta$ *Edd. ante Gron.*: dicto-
 re *HV* (due-) subsequi $PCA^8 N^4$ uel $N^2 IIV\theta$: sub $MBDA^r N$
 8 euocari *HV* θ *ald.Frob.1.2*: eo uocari πN regis $C^4 A^r$
 $HV\theta$: regi π (-ii M^2) est *HV* θ *Frob.2*: esset πN .ald.. fort.
nis rhetorice (u. sis *Hale and Buck Lat. Gr.* 507. 4) 10 Et
J.ald.Frob.1.2: om. *HV* θ cui $\pi NHV\theta$: qui *Wesenberg*
 Intranti $\pi N Sp$ ut uid. θ *ald.*: intrantibus *HV* uestibulum
 $\pi M^2 \pi Sp$ ut uid. $A^8 H$ (estib-) θ *ald.*: uestibulo πN , sed add. uestibuli
 ante limine *A^r N*.ald. (om. in ipso *A^r*: add. A^5): del. N^4 (uestibuli
 intro) Sophoniba $\pi^2 N$ et sic πN in § 22 et c. 15. 4 et 6: sopho-
 nis hic *P*. sed -ibus- ex -ib- perperam uelut ib' intellectu ortum est:
 sophonia *C* (sed recte infra): sophoni sua *H*: sophonisba $V\theta$ *ald.Frob.*
 et sic (cum *H*) infra, sed cf. *Appian. Pun.* 27 sq. et *Cass. Dio* 17
Jm. 57. 51 et *C.I.L.* XIV. 3948 12 possis $A^8 HV\theta$: posses π
ald.Frob.1.2, quorum testimonium sequi malit *Johnson* inquit]
 $C^4 A^8 N^4 HV\theta$: post quidem *ald.Frob.1.2*: om. πN

'in nobis di dederunt uirtusque et felicitas tua ; sed si capti
 uae apud dominum uitae necisque suae uocem supplicem
 13 mittere licet, si genua, si uictricem attingere dextram, precor
 quaesoque per maiestatem regiam, in qua paulo ante nos
 quoque fuimus, per gentis Numidarum nomen, quod tibi cum
 Syphace commune fuit, per huiusce regiae deos, qui te melio
 ribus ominibus accipiant quam Syphacem hinc miserunt
 14 hanc ueniam supplici des ut ipse quodcumque fert animus
 de captiua tua statuas neque me in cuiusquam Roman
 15 superbum et crudele arbitrium uenire sinas. Si nihil aliud
 quam Syphacis uxor fuisset, tamen Numidae atque in
 eadem mecum Africa geniti quam alienigenae et extern
 16 fidem experiri mallet: quid Carthaginensi ab Romano
 quid filiae Hasdrubalis timendum sit uides. Si nulla re alia
 potes, morte me ut uindices ab Romanorum arbitrio oro
 17 obtestorque.' Forma erat insignis et florentissima aetas
 Itaque cum modo (genua modo) dextram amplectens in ic
 ne cui Romano traderetur fidem exposceret propiusque
 18 blanditias iam oratio esset quam preces, non in miseri
 cordiam modo prolapsus est animus uictoris, sed, ut es
 genus Numidarum in uenerem praeceps, amore captiua
 uictor captus. Data dextra in id quod petebatur obliganda
 19) fidei in regiam concedit. Institit deinde reputare secun

12 in nobis πN : in nos $A^8 N^4$ ut s. l. $HV\theta$ ald.Frob.1.2 di (di
 $CM^5 B^2 A^r NV\theta$, cf. 28. 28. 11) dederunt $\pi^2 NV\theta$: di|derunt P : dede
 runt D : diuiderunt H 13 per (gentis) πN : perque $HV\theta$ ald
 $Frob.1.2$ ominibus $\pi^2 M^1 A^r^2 N\theta$ (hom- MH): omnibus PDA^r
 14 quodcumque πN Edd.: quicquid $HV\theta$ fert $\pi B^2 N$
 $om. B$: feret $H\theta$ ald.Frob.1.2: ferret V tua N^4 (uel N^2) $HV\theta$
 $om. \pi N$.ald.Frob.1.2 neque me πN .ald.: neque $Sp?Frob.2$
 $nec \theta$: ne H : $om. V$ 16 uides $\pi N\theta$ Edd.: uidebis HV (pos
 Carthag. ab $om. D$ romano . . . uindices ab $omnia$) ut $\pi N\theta$ ald
 (sed me morte ut $A^r N$.ald.): $om. Sp?Frob.2$: -t HV (sed mortem et
 17 modo genua modo $Gron.$: modo $A^8?$ ut s. l. $N^4 H\theta$ ald
 $Frob.1.2$: domo πN : demum C^4 iam $A^8 HV\theta$ ald.Frob.1.2 (see
 ante bland. Edd.): $om. \pi$: et $A^r N$ 18-19 concedit. Institi
 deinde reputare $A^8 N^4 HV\theta$ Edd.: concedit | re P , linea xx litt. omissa
 cf. 26. 51. 8 adu.: con- (cum- $M^2 B^2 D$) cum- (com- MB : con- D) uer
 (-bere AN : -beret C) $\pi^2 N$

ipse quemadmodum promissi fidem praestaret. Quod cum expedire non posset, ab amore temerarium atque impudens mutuatur consilium; nuptias in eum ipsum diem parari repente iubet ne quid relinqueret integri aut Laelio aut ipsi Scipioni consulendi uelut in captiuam quae Masinissae iam upta foret. Factis nuptiis superuenit Laelius et adeo non dissimulauit improbare se factum ut primo etiam cum Syphace et ceteris captiuis detractam eam (lecto) geniali mittere ad Scipionem conatus sit. Victus deinde precibus Masinissae orantis ut arbitrium utrius regum duorum forinae accessio Sophoniba esset ad Scipionem reiceret, misso Syphace et captiuis ceteras urbes Numidiae quae raesidiis regiis tenebantur adiuuante Masinissa recipit.

Syphacem in castra adduci cum esset nuntiatum, omnis uelut ad spectaculum triumphi multitudo effusa est. Prae- edebat ipse uinctus; sequebatur grex nobilium Numidarum. Num quantum quisque plurimum poterat magnitudini Syphacis famaeque gentis uictoriam suam augendo addebat: Num esse regem cuius tantum maiestati duo potentissimi terris tribuerint populi Romanus Carthaginensisque ut Scipio imperator suus ad amicitiam eius petendam relicta uincia Hispania exercituque duabus quinquere- mibus in

19 expedire] -re $\pi M^1 N^0$: -ret M : -ri HV mutuatur πN
 (mult-) V Edd.: mutuaturum J : imitatur K 20 relinqueret
 tegri $\pi Nald.Frob.1.2$: relinqueretur (-ret $HV\theta$) integrum $SpHV\theta$
 ipsi πM^2 Edd.: ipse M : om. $NHV\theta$ 21 improbare se
 ron.: improbare $A^3 N^2 HV\theta$ Edd. ante Gron.: improearese P : im-
 1- D) probe (-proue $P^2 BD$) a (-na D) rege $\pi^2 N$ lecto add. hic
 adv. (post geniali Otto): ignorant $\pi NHV\theta$: thoro ald.Frob.1.2
 ut $\pi NV\theta$ ald.Frob.1.2: ad SpH , et sic N^2 qui ante ad add. siglum (\int
 e. 'uel'?) quo nunquam utitur N^4 utrius πSp ut uid. $A^8 N^4$
): om. $A^r N$: utrumuis H Sophoniba] u. § 11 regis
 $N\theta$ (post tenebantur K): regis $CA^r HV$ recipit $\pi B^2 NSpH\theta$
 ob.2 (cf. 27. 5. 9 adn.): recepit $B.ald.$
 13 2 poterat $\pi N.ald.$: posset $SpV\theta Frob.2$: posse H magni-
 dini] -ni $AN\theta$ Edd.: -ne π : -nis HV famaeque $SpA^8 HV\theta$
 ob.2: famae πN , fort. recte (sed cf. 26. 11. 12 adn. (c)) 3 Ro-
 nus (sed $R.$) $\pi A^8 N^2$ uel $N^r HV\theta$: om. $BA^r N$

5 Africam nauigauerit, Hasdrubal Poenorum imperator no
 ipse modo ad eum in regnum uenerit sed etiam filiam e
 nuptum dederit. habuisse eum uno tempore in potestat
 6 duos imperatores, Poenum Romanumque. sicut ab di
 immortalibus pars utraque hostiis mactandis pacem petisse
 7 ita ab eo utrimque pariter amicitiam petitam. iam tanta
 habuisse opes ut Masinissam regno pulsum eo redegerit u
 uita eius fama mortis et latebris ferarum modo in silu
 raptu uiuentis tegeretur.

8 His sermonibus circumstantium celebratus rex in praec
 torium ad Scipionem est perductus. Mouit et Scipionem
 cum fortuna pristina uiri praesenti fortunae conlata, tum
 recordatio hospitii dextraeque datae et foederis publice a
 9 priuatim iuncti. Eadem haec et Syphaci animum dederunt
 in adloquendo uictore. Nam cum Scipio quid sibi uoluisset
 quaereret qui non societatem solum abnuisset Romanam
 10 sed ultra bellum intulisset, tum ille peccasse quidem ses
 atque insanisse fatebatur, sed non tum demum cum armis
 aduersus populum Romanum cepisset; exitum sui furoris eum
 11 fuisse, non principium; tum se insanisse, tum hospitia priuata
 et publica foedera omnia ex animo eiecisse cum Cartha
 12 giniensem matronam domum acceperit. illis nuptialibus
 facibus regiam conflagrasse suam; illam furiam pestemque

4 nauigauerit *PCVθ*: nauigarit *MBDA^rN* 5 habuisse eu
CM²A^rNVθ: habuisse cum π uno tempore π*N.ald.*: tempor
 uno *HVθFrob.2* (cf. 27. 37. 5 *adn.*) 6 dis *P*, cf. 28. 28. 11 *adn.*
 7 eo redegerit *A⁸N⁴HVθ* *Edd.*: fere (-rre *A^r*) degerit (rel
 gerit *CM²*) π*N* 8 perductus π*B²NSp²HVθFrob.2*: productus
ald.: om. *B* (qui et est om.: add. *B²*) cum π*NHJFrob.2*: tum
A^rNVK.ald. 9 haec π*N.ald.Frob.1.2*: om. *HVθ* et π² i
uid. (sed fort. est et *P²*: postea del. est *P⁵*) *NVθ*: est *P*: om. *D*: ex
 uictore *SpHVθFrob.2*: uictorem π*A⁸N* (uiat- *A^r*)
 10 non tum π²*N*: nondum *P*: tum *N^rald.Frob.1.2*: tunc *A⁸HV*
 cepisset *PCSpHVθFrob.2*: recepisset *MBDAN.ald.*
 sui π*NH* *Edd.*: om. *A^rVθ* eum *A⁸Hθ*: cum *V*: om. π*N.ald.*
Frob.1.2 11 tum (se) *Med. 3, Crevier*: tunc π*NHVθald.Frob.1.*
 insanisse *A⁸* (sic uoluit sed insanisuisse *dat*) *N²HVθ*: inuasiss
 π*N* tum . . . eiecisse π*N* (tum in cum mutauit *N²*): cum . .
 eiecisset *A⁸? et A^xHVθ* *Edd. ante Gron.* 12 conflagrasse (-set
P, cf. 26. 40. 11 *adn.*) π³ uel π²*NHVθ*

omnibus delentis animum suum auertisse atque alienasse, nec conquisse donec ipsa manibus suis nefaria sibi arma aduersus hospitem atque amicum induerit. perditio 13
 amen atque afflicto sibi hoc in miseris solatii esse quod in omnium hominum inimicissimi sibi domum ac penates tandem pestem ac furiam transisse uideat. neque prudentio- 14
 em neque constantiorem Masinissam quam Syphacem esse, etiam iuuenta incautiorem; certe stultius illum atque imperantius eam quam se duxisse. *interdum*

Haec non hostili modo odio sed amoris etiam stimulis 14
 matam apud aemulum cernens cum dixisset, non mediocri cura Scipionis animum pepulit; et fidem criminibus raptae 2
 prope inter arma nuptiae neque consulto neque expectato Laelio faciebant tamque praeceps festinatio ut quo die captam hostem uidisset eodem matrimonio iunctam acciperet: ad penates hostis sui nuptiale sacrum conficeret. Et eo 3
 meliora haec uidebantur Scipioni quod ipsum in Hispania uenem nullius forma pepulerat captivae. Haec secum uoluntanti Laelius ac Masinissa superuenerunt. Quos cum

12 alienasse *CMDA^rNHV* (al. atque au. *V*) θ : alinasse *PB*
 conquisse *Med. 1*: conquiscere πN : conquisisse θ : quicuisse *ald.*
rob. 1.2: om. (cum nec) *HV* induerit *V θ Edd.*: induceret π
 13 hoc $\pi NHV\theta$ *ald. Frob. 1.2*: om. *Sp*
 inimicissimi *CA⁸N² et N⁵HIV θ* : inimicissimis is (om. is *B*) π (*A^r?*)*N*
 14 neque prudentiorem πN *ald. Frob. 1.2*: om. *SpHV θ* (cf. 28. 16 *adn.*)
 etiam πN : iam ab *SpHV*: etiam ab *A⁸ θ ald. Frob. 1.* (iuuenta *HJ¹ ut s. l.*) illum atque imperantius (-atius *A^r* *l.*) πA^xN *ald. Frob. 1.2*: om. *SpHV θ* (cf. supra et 28. 2. 16 *adn.*)
 14 1 Haec $\pi NSp\theta$: hanc *N²HIV.ald.* modo odio πN *ald.*
rob. 1.2: odio modo *SpHV θ* amoris $\pi N\theta$ *ald.*: a nouis *SpFrob.*
 a nobis *HV* amatam $\pi A^rNSp\theta$: armata *A^rald.*: amarit
 2 raptae πN (om. prope *N*): facte (uel -ae) *A⁸V θ ald. Frob. 1.2*: facere *H* inter arma
N⁴HV θ Edd.: interamna *P*: integram nam $\pi²N$ captam
 stem *Gron.*: captum (-um *A^r1*: -om *A^r*) hostem πN : captam
 3 raptam *A⁸ ut s. l. N⁴ ut s. l. HV θ Edd. ante Gron.*
 iunctam (-tum *D*) πN *Edd.*: coniunctam *A⁸N² uel N⁴ ut s. l. HIV θ*
 non-ex confic- fort. praesumpto) 3 Et *SpHV θ Frob. 2*: om. π
 4 etiam *ald.* forma πN *Edd.*: om. *HV θ* (sed amor post captivae add. *V*) uoluntanti *CB²SpH θ Frob. 2*: uoluntati πV : uoluenti
 2 *A^rN.ald.*: uoluntanti *P⁴* (qui uoluntanti fort. uoluit)

pariter ambo et benigno uoltu excepisset et egregiis laudi
 4 bus frequenti praetorio celebrasset, abductum in secretu
 Masinissam sic adloquitur: 'Aliqua te existimo, Masinissa
 intuentem in me bona et principio in Hispania ad iungenda
 mecum amicitiam uenisse et postea in Africa te ipsum spes
 5 que omnes tuas in fidem meam commisisse. Atqui null
 earum uirtus est propter quas tibi adpetendus uisus sim qu
 ego aequae ac temperantia et continentia libidinum gloriatu
 6 fuerim. Hanc te quoque ad ceteras tuas eximias uirtutes
 Masinissa, adiecisse uelim. Non est, non—mihi crede—tan
 tum ab hostibus armatis aetati nostrae periculi quantum a
 7 circumfuis undique uoluptatibus. Qui eas temperantia su
 frenauit ac domuit multo maius decus maioremque uictoriar
 8 sibi peperit quam nos Syphace uicto habemus. Quae m
 absente strenue ac fortiter fecisti libenter et commemorauit
 et memini: cetera te ipsum reputare tecum quam me dicent
 erubescere malo. Syphax populi Romani auspiciis uictu
 9 captusque est. Itaque ipse coniunx regnum ager oppid
 homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, praed
 10 populi Romani est; et regem coniugemque eius, etiamsi no
 ciuis Carthaginensis esset, etiamsi non patrem eius impera

3 ambo et $\pi N^4 H$ (cf. 26. 13. 7 adn.): ambos et $C^4 Sp$ ut uid. V6
 ambos AN.ald. 4 existimo] hic πN .ald.Frob.1.2: post Masiniss
 HV θ , ordine fort. usitatioe (sed cf. 27. 37. 5 adn.) et (postea) π
 Edd.: om. HV θ tuas CM^1 uel $M^2 HV\theta$ Edd.: tuas tu (te F
 A^r) πN 5 tibi HV θ et (sed post adpetendus) Sp ut uid. ald.
 sibi π : om. CA^rN sim qua (quam V) Sp?HV θ Frob.2: in qu
 πN (sed sim post tibi CA^rN): sim in qua ald. ac $\pi C^x N$: atqu
 ald.Frob.1.2: om. HV θ 6 Non est, non—mihi π : non est mi
 HV θ : nam non est mihi Med. 3 ald.Frob.1.2: nam mihi non est A^r
 (cf. 29. 3. 10 adn.) aetati P²CA^xH θ : aetatis πNV
 nostrae P²CM²(M¹?)A^rNHV θ : nostra P: nostram MBD per
 culi Sp?A^xHV θ Frob.2: periculum πN .ald. 7 eas $\pi NV\theta$ Edd.
 e Sp: ea DH sua] hic $\pi NSpHV\theta$: post eas ald.Frob.1.2
 multo πN .ald.Frob.1.2: ut multo SpHV θ peperit $\pi N\theta$ Edd.
 ceperit Sp(coep-)HV 8 tecum] hic πN .ald.Frob.1.2: ante re
 putare HV θ (cf. § 4 et 27. 37. 5 adn.) 9 coniunx $\pi\theta$ Frob.2
 coniunx BNHV.ald. ager P²A^xN¹Sp?H θ Frob.2: agere PCB¹
 aggere MBDA(-ra)N: agri C^xA⁶ald. 10 et (regem) πN Edd.
 om. HV θ

torem hostium uideremus, Romam oporteret mitti, ac senatus
 populique Romani de ea iudicium atque arbitrium esse quae
 regem socium nobis alienasse atque in arma egisse praecipi-
 tem dicatur. Vince animum; caue deformes multa bona 11
 uno uitio et tot meritorum gratiam maiore culpa quam causa
 culpa est corrupas.

Masinissae haec audienti non rubor solum suffusus sed 15
 acrimae etiam obortae; et cum se quidem in potestate
 futurum imperatoris dixisset orassetque eum ut quantum res
 pingeret fidei suae temere obstrictae consuleret—promis- 2
 enim se in nullius potestatem eam traditurum—ex praetorio
 in tabernaculum suum confusus concessit. Ibi arbitris 3
 motis cum crebro suspiritu et gemitu, quod facile ab cir-
 cumstantibus tabernaculum exaudiri posset, aliquantum
 temporis consumpsisset, ingenti ad postremum edito gemitu 4
 fidum e seruis unum uocat, sub cuius custodia regio more ad
 incerta fortunae uenenum erat, et mixtum in poculo ferre ad
 Sophonibam iubet ac simul nuntiare Masinissam libenter 5
 fidem ei praestaturum fuisse quam uir uxori debuerit:
 quoniam eius arbitrium qui possint adimant, secundam fidem
 praestare ne uiua in potestatem Romanorum ueniat. memor 6

10 egisse (aeg- MB) π HV θ : coegisse *A^rN.ald.Frob.1.2*
 1 caue π NHVJFrob.2: caue ne *K.ald.*, et post deformes *add.* ne *N⁵*
longe alia manus ac N⁴) gratiam *M uel M¹A^r θ Edd.*: gratia π
H¹(causa gratia H)V (*iterum gratia ante causa add. V: corr. V¹*):
 ratia et *N⁵ (non N⁴)* culpa est π^2 NH θ *Edd.*: culpa est *PV*
 15 2 enim se π NK: enim sese *V.ald.Frob.1.2*: sese enim *H*: eum
 ese *J* 3 crebro (-ros *P*) suspiritu (subs- *D*) π^1 N et *N³*: cre-
 bro spiritu *N²*: crebro spiritu (sinu *V*) *HV*: crebro suspirio *P⁴C*
A⁶(crebo) θ ald.Frob.1.2 quod π Sp?HV θ Frob.2: quo *A^rN*
ldus ab π (*cf. c. 9. 11*): a *A^rNIIV θ ald.Frob.1.2* 4 unum
 uocat *Johnson*: uocat *PCMHV*: uo *BD*: uno accito *A^rN θ ald.Frob.*
 2 (*cum fido supra omnes*): coniecit fidissimum pro fidum *Weissenb.*
 custodia regio more *N⁴HV θ Edd.*: regio more *PC*: regio fide
 ore *MBDA^r(fide reg. m.)N* et π : ei *N⁴ uel N²(uix N²)H*
ald.Frob.1.2: eum *V: om. M²(M⁷)A^rN* Sophonibam] *u. c.*
 2. 11 *adn.* 5 quam uir π NK¹: quamuis (!) *HK*: quam uix *M*
J: quam *M²* eius (ei *H*) arbitrium π NHV θ : arbitrium eius
ald.Frob.1.2 secundam *M²A^rNH θ* : secundum π V

patris imperatoris patriaeque et duorum regum quibus nupta
fuisset, sibi ipsa consuleret.

Hunc nuntium ac simul uenenum ferens minister cum
7 ad Sophonibam uenisset, 'Accipio' inquit 'nuptiale munus.
neque ingratum, si nihil maius uir uxori praestare potuit.
Hoc tamen nuntia, melius me morituram fuisse si non in
8 funere meo nupsissem.' Non locuta est ferocius quam
acceptum poculum nullo trepidationis signo dato impauide
9 hausit. Quod ubi nuntiatum est Scipioni, ne quid aeger
animi ferox iuuenis grauius consuleret accitum eum extemplo
10 nunc solatur, nunc quod temeritatem temeritate alia luerit
tristiolemque rem quam necesse fuerit fecerit leniter castigat.
11 Postero die ut a praesenti motu auerteret animum eius, in
tribunal escendit et contionem aduocari iussit. Ibi Masi-
nissam, primum regem appellatum eximiisque ornatum
laudibus, aurea corona aurea patera sella curuli et scipione
12 eburneo toga picta et palmata tunica donat. Addit uerbis
honorem: neque magnificentius quicquam triumpho apud
Romanos neque triumphantibus ampliorem eo ornatum esse
quo unum omnium externorum dignum Masinissam populus
13 Romanus ducat. Laelium deinde et ipsum conlaudatum
aurea corona donat; et alii militares uiri, prout a quoque
14 nauata opera erat, donati. His honoribus mollitus regis
animus erectusque in spem propinquam sublato Syphace
omnis Numidia potius.

6 Sophonibam] *u. c. 12. 11 adn.* 7 neque πN .ald. (*sc. usu*
Ciceroniano in oratione retento): nec $Sp^2 HV\theta$ Frob.2 si $\pi A^6 N^1$
 $HV\theta$: om. $A^r N$ 9 animi $\pi(A^r \text{ et } A^v)N$: animo $C^2 A^8 HV\theta$ ald.
 $Frob.1.2$: animus ?C 10 temeritate $\pi A^8 N\theta$ ald. $Frob.1.2$: om.
 $A^r SpHV$ 11 escendit] esc- PCB: asc- $MB^2 DA^r N\theta$, cf. 27. 5.
8: exc- H: acc- V eburneo $P^4 A^r HV\theta$ (*et sic in 27. 4. 8* π):
eburno πN (*sed post curuli add. eburnea ald., alia eburnea A^r N, igno-*
rant $\pi SpHV\theta$ Frob.2) 12 triumphantibus] -tibus $\pi(A^r \text{ et } A^5)N$.ald.
 $Frob.1.2$: -tis $SpA^8 HV$ (*cf. 27. 2. 8 adn.*): -ti θ ornatum M^1 uel
 $M^2 V\theta$: ornatu πNH .ald. $Frob.1.2$ unum K Frob.1.2: uno πNVJ
ald.: om. H 14 mollitus $N^4? HV\theta$ Edd.: mollitur πN
erectusque $C^2 M^1$ ut s. l. $A^v? HK$: ereptusque πJ : erectus AN

Scipio C. Laelio cum Syphace aliisque captiuis Romam 16
 misso, cum quibus et Masinissae legati profecti sunt, ipse ad
 Tyneta rursus castra refert et quae munimenta incohauerat
 permunit. Carthaginienses non breui solum sed prope uano 2
 gaudio ab satis prospera in praesens oppugnatione classis
 perfusi, post famam capti Syphacis in quo plus prope quam
 in Hasdrubale atque exercitu suo spei reposuerant, perculsi,
 iam nullo auctore belli ultra audito oratores ad pacem 3
 petendam mittunt triginta seniorum principes; id erat
 sanctius apud illos consilium maximaque ad ipsum senatum
 regendum uis. Qui ubi in castra Romana et in praetorium 4
 peruenerunt more adulantium—accepto, credo, ritu ex ea
 regione ex qua oriundi erant—procubuerunt. Conueniens 5
 oratio tam humili adulationi fuit non culpam purgantium sed
 transferentium initium culpae in Hannibalem potentiaeque
 eius fautores. Veniam ciuitati petebant ciuium temeritate 6
 bis iam euersae, incolumi futurae iterum hostium benefi-
 cio; imperium ex uictis hostibus populum Romanum, 7
 non perniciem petere; paratis oboedienter seruire imperaret
 quae uellet.

Scipio et uenisse ea spe in Africam se ait, et spem suam 8

16 I C. πN .ald.Frob.1.2: om. SpA^xHV θ . Hic desinunt Rhenani
 de Sp adnotationes Masinissae] -ssae P⁴CM²A⁸N¹HV θ :
 -ssa πN Tyneta (tin- BDH) πNHV (tun-), cf. c. 9. 10 (sed
 -tem in c. 36. 6, 7 et 9): finectem θ permunit πN : permu-
 niit (-iuit J) V θ ald.Frob.1.2 (-nire H) 2 oppugnatione C^xA
 (obp-)NHV θ : oppugnationes πM^1 , cf. 26. 40. 14 adn.: oppugnation
 M (et add. -es pleniore cal. M¹, cf. 27. 2. 10 adn.) exercitu πN
 ald.Frob.1.2: in exercitu H θ reposuerant ANHV θ Edd.: re-
 posuerunt π (cf. 27. 6. 2 adn.) 3 consilium] cons- πNH Edd.:
 conc- V θ (cf. 27. 35. 4) uis PA⁸HV θ : missi $\pi^2 N$ 4 prae-
 torium P⁴C²M²ANHV θ : praetoriam π 5 adulationi] -ni P²
 ut uid. C²M²HV θ ald.: -nis P (cf. 26. 40. 14): -nem MBD: -ne CAN
 (adulationi Frob.1.2) potentiaeque (pet- PM: pat- π^2) C²M¹B²
 A⁸H θ : inpatientiaeque AN: impotentiaeque ald.Frob.1.2
 6 iam euersae C⁴HV θ : iamteuersae π : iam uersae C: iam ante
 euersae AN (sed uerse AN: eu- N⁴?)ald.Frob.1.2 iterum $\pi^2 NHV$
 θ : terum P 7 imperaret] hic $\pi NHVJ^1$ (-atorumque J)K: post
 uellet AN.ald.Frob.1.2 (cf. 29. 3. 10 adn.)

prospero belli euentu auctam, uictoriam se non pacem
 9 domum reportaturum esse; tamen cum uictoriam prope in
 manibus habeat, pacem non abnuere, ut omnes gentes sciant
 10 populum Romanum et suscipere iuste bella et finire. leges
 pacis se has dicere: captiuos et perfugas et fugitiuos resti-
 tuant; exercitus ex Italia et Gallia deducant; Hispania
 abstineant; insulis omnibus quae inter Italiam atque Africam
 11 sint decedant; naues longas praeter uiginti omnes tradant,
 12 tritici quingenta, hordei trecenta milia modium. — Pecuniae
 summam quantam imperauerit parum conuenit; alibi quin-
 que milia talentum, alibi quinque milia pondo argenti, alibi
 13 duplex stipendium militibus imperatum inuenio.— ‘His
 condicionibus’ inquit ‘placeatne pax triduum ad consultan-
 dum dabitur. Si placuerit, mecum indutias facite, Romam
 14 ad senatum mittite legatos.’ Ita dimissi Carthaginienses
 nullas recusandas condiciones pacis cum censuissent quippe
 qui moram temporis quaerent dum Hannibal in Africam
 15 traiceret, legatos alios ad Scipionem ut indutias facerent,
 alios Romam ad pacem petendam mittunt ducentes paucos
 in speciem captiuos perfugasque et fugitiuos quo impetra-
 bilior pax esset.
 17 Multis ante diebus Laelius cum Syphace primoribusque
 Numidarum captiuis Romam uenit quaeque in Africa gesta
 essent omnia ordine exposuit patribus ingenti hominum et

8 euentu $\pi^4 M^1$ uel $MNHV\theta$: euentum $PM?$ 10 fugitiuos P^4
 $CM^2(M^?)B^2 ANHV\theta$ $Frob.2$: fugitiuus P : fugitibus π^2 : om. (cum et)
 ald. atque (Afr.) πHVJ : et $ANK.ald.Frob.1.2$ sint πH
 θ : sunt $AN.ald.Frob.1.2$: essent V 11 uiginti (sed xx) πNH
 $V\theta$: xxx Sigonius ex Eutrop. 3. 21, fort. recte 12 post conuenit
 om. alibi . . . talentum $DHV\theta$: praebent πNJ^1 pondo πNVJ^1
 K : primo HJ (D mil. pondo pro V mil. pondo con. Weissenb. ex
 Eutrop. 3. 21, fort. recte) 13 placeatne $\pi HV\theta$ Edd.: si placeat
 (-eant AN) $A^2 N^2$ indutias (-tiis N : -tias N^1) facite $ANHV\theta$
 Edd.: indutis (-tiis $C^4 B^2$) facile π (sed ind. Romam fac. D)
 14 condiciones] -nes $CANHV\theta$: -nis PMD : -n B 15 ducentes]
 -tes $P^4 B^2 ANH\theta$: -tis π : -tos V quo $\pi N^2 HV\theta$: om. AN : ut
 A^6

17 1 omnia $\pi N.ald.Frob.1.2$: om. $HV\theta$ ordine] hic $\pi HV\theta$:
 post exposuit $AN.ald.Frob.1.2$: ante omnia C

in praesens laetitia et in futurum spe. Consulti inde patres 2
 regem in custodiam Albam mittendum censuerunt, Laelium
 retinendum donec legati Carthaginienses uenirent. Suppli- 3
 catio in quadriduum decreta est. P. Aelius praetor senatu
 misso et contione inde aduocata cum C. Laelio in rostra
 descendit. Ibi uero audientes fusos Carthaginiensium exer- 4
 citus, deuictum et captum ingentis nominis regem, Numidiam
 omnem egregia uictoria ^{suboran} peragratam, tacitum continere gau- 5
 dium non poterant quin clamoribus quibusque aliis multitu-
 do solet laetitiam immodicam significarent. Itaque praetor 6
 extemplo edixit uti ^{reuer} aeditui aedes sacras omnes tota urbe
 aperirent, circumeundi salutandique deos agendique grates
 per totum diem populo potestas fieret.

Postero die legatos Masinissae in senatum introduxit. 7
 Gratulati primum senatui sunt quod P. Scipio prospere res
 in Africa gessisset; deinde gratias egerunt quod Masinissam 8
 non appellasset modo regem sed fecisset restituendo in
 paternum regnum, in quo post Syphacem sublatum si ita
 patribus uisum esset sine metu et certamine esset regnaturus,
 dein conlaudatum pro contione amplissimis decorasset 9
 donis, quibus ne indignus esset et dedisse operam Masinissam
 et porro daturum esse. petere ut regium nomen ceteraque 10
 Scipionis beneficia et munera senatus decreto confirmaret;

3 C. Laelio (uel lel-) *H0ald.Frob.1.2*: l. caelio π : l. cecilio AN:
 cn. lelio V descendit πNH (asc- A^6N^7K : absc- J: consc- V),
cf. 27. 5. 8 adn. 6 uti πN .ald.Frob.1.2: ut $A^2HV\theta$ ae-(uel
 e-)ditui $\pi N\theta$: editus *IIV* (adi-) omnes *HV\thetaald.Frob.1.2*: om.
 πN 7 introduxit πN .ald.Frob.1.2: perduxit K: produxit (in se-
 natu p.) *HVJ* res] hic πN .ald.Frob.1.2: ante prospere *HV\theta*,
cf. 27. 37. 5 adn. 9 dein πN : deinde *HV\theta*(*cf. 29. 3. 9 adn.*)
ald.Frob.1.2 conlaudatum (uel coll-) πH .ald.Frob.1.2: quod
 (cum AN) laudatum $A^8NHV\theta$ ab donis usque ad dedisse
 omnia om. πN , ii lineis (xxxv litt.) omissis, *cf. 26. 51. 8 adn.*: *supplent*
 $A^8N^4HV\thetaald.Frob.1.2$ operam $\pi A^8N^4HV\theta$: operibus AN
 porro daturum (duct- M: dut- BD) $\pi A^8N^4HV\theta$: proredituro
 AN esse $\pi N\thetaald.Frob.1.2$: esse et N^4 : et *HV*: *malimus* esse
deletum, cf. 27. 38. 5 adn. 10 ceteraque πN .ald.Frob.1.2: et
 cetera *HV\theta*

11 et, nisi molestum esset, illud quoque petere Masinissam, ut
 Numidas captiuos qui Romae in custodia essent remitterent ;
 id sibi amplum apud populares futurum esse. Ad ea
 responsum legatis rerum gestarum prospere in Africa com-
 munem sibi cum rege gratulationem esse ; Scipionem recte
 atque ordine uideri fecisse quod eum regem appellauerit, et
 quicquid aliud fecerit quod ^{Fecit} cordi foret Masinissae id patres
 13 comprobare ac laudare. Munera quoque quae legati ferrent
 regi decreuerunt, sagula purpurea duo cum fibulis aureis
 singulis et lato clauo tunicis, equos duo phaleratos, bina
 equestria arma cum loriceis, et tabernacula militaremque
 14 suppellectilem qualem praebere consuli mos esset. Haec regi
 praetor mittere iussus: legatis in singulos dona ne minus
 quinum milium, comitibus eorum (singulorum) milium aeris,
 et uestimenta bina legatis, singula comitibus Numidisque,
 qui ex custodia emissi redderentur regi; ad hoc aedes
 liberae loca lautia legatis decreta. *substantiu*
 18 Eadem aestate qua haec decreta Romae et in Africa gesta
 sunt P. Quinctilius Varus praetor et M. Cornelius proconsul

11 et *BDANHVθ*: et ad *PCM* (ad *ex* § 12 *init. fort. praesumpto*):
 et ad *h' C²* id (sibi) *PCA^vHθ* *Edd.*: his *MBDAN* apud
πN.ald.Frob.1.2: ad *HVθ* 12 Ad ea *πNH* *Edd.*: ad hec *VK*:
 ad hec legata *J* prospere] *hic πHVθ*: post Africa *AN.ald.Frob.*
1.2 (cf. 29. 3. 10 adn.) appellauerit . . . fecerit (feceri *M*: *add.*
 -t *M² uel M¹*) *πN.ald.*: appellauisset . . . fecisset *HVθFrob.2*
 cordi *πN*: honori *A⁸HVθald.Frob.1.2* id *C*, *Alschevskium con-*
firmans: ea *C²M²ald.Frob.1.2*: eis *PMB* (sc. e- *ex uoce praec. et is*
pro id): ei *DAN*: eaque *H* (ad res pro patres) *θ*: et *V*, *Crevier: del.*
Madv. 13 quoque *A^v?HVθ*: *om. πN.ald.Frob.1.2* aureis
A⁸N^v (uix N⁴)HVθ *Edd.*: *om. πN* tunicis *πNHVθ*: tunicas
Weissenb. olim, probante Madv. equos duo *πN*: equos duos *C*
AHVθ, cf. 26. 13. 7 adn. praebere *πN* *Edd.*: praebere *HVθ*
(cf. 27. 4. 13 adn.) esset *πθ*: praest *ANHVθald.Frob.1.2*
 14 regi praetor mittere *πN* *Edd.*: mittere praetor regi *HVθ* (*cf. 27.*
37. 5 adn.) (singulorum) milium aeris (sc. 'dona') scripsi:
 milium (uel -ll-) aeris *π*: milli eris *AN*: mille aeris (uel eris) *A^v uel*
A⁶ald.: milibus (uel -ll-) aeris (uel eris) *N⁴HVθFrob.2, mire*
 liberae *A⁶?HVθ* (-re): liberas *πN*: libera *ald.Frob.1.2* (cum loca
 coniunctum) loca lautia *πN.ald.Frob.1.2, cf. 28. 39. 19 et 35. 23.*
 11: loca lautie (laucitie uel -tic- *θ*) *Hθ*: localia uitia *D*: locata *V*
 18 I Quinctilius] quint- *πNHVθ* (*cf. c. 1. 9*) et sic in §§ 3 et 5 (*sed in*
 § 3 -illus *P*: -ilius *MB²DA* (-ll-) *N*)

in agro Insubrum Gallorum cum Magone Poeno signis con-
 latis pugnarunt. Praetoris legiones in prima acie fuerunt : 2
 Cornelius suas in subsidiis tenuit, ipse ad prima signa equo
 aduectus; proque duobus cornibus praetor ac proconsul
 milites ad inferenda in hostes signa summa ui hortabantur.
 Postquam nihil commouebant, tum Quinctilius Cornelio : 3
 'Lentior, ut uides, fit pugna, et induratur praeter spem resis-
 tendo hostium timor, ac ne uertat in audaciam periculum est.
 Equestrem procellam excitemus oportet si turbare ac statu 4
 mouere uolumus. Itaque uel tu ad prima signa proelium
 sustine, ego inducam in pugnam equites; uel ego hic in
 prima acie rem geram, tu quattuor legionum equites in
 hostem emitte.' Vtram uellet praetor muneris partem pro- 5
 consule accipiente, Quinctilius praetor cum filio, cui Marco
 praenomen erat, impigro iuvene, ad equites pergit iussosque
 escendere in equos repente in hostem emittit. Tumultum 6
 equestrem auxit clamor ab legionibus additus, nec stetisset
 hostium acies ni Mago ad primum equitum motum paratos
 elephantos extemplo in proelium induxisset; ad quorum stri- 7
 dorem odoremque et adspectum territi equi uanum equestre
 auxilium fecerunt. Et ut rem† permixtus, ubi cuspide uti et

1 conlatis] -is $\pi^2NHV\theta$: -os P 2 equo $P^4C^2M^1B^2A^8HV\theta$:
 et quot (uel quod) πN 3 Quinctilius] u. § 1 induratur
 Lov. 2, probante Madvigio : induratus $\pi NHV\theta$ ald. Frob. 1.2
 timor] hic πN Edd. : ante hostium $HV\theta$ (cf. 27. 37. 5 adn.) ac
 $\pi NH\theta$: at V : seclisit Gron., induratus retinens (tali conloquio minus
 apte) uertat $\pi HV\theta$ Frob. 2 : uertatur AN. ald. 4 mouere
 $P^4M^2HV\theta$ ald. Frob. 1.2 : moueri πN (cf. 27. 4. 13 adn.) : mouere
 hostem A^6 uolumus] hic $\pi HV\theta$: ante turbare AN (cf. 29. 3. 10
 adn.) 5 escendere PC (asc- ceteri, cf. c. 17. 3 et 27. 5. 8 adn.)
 emittit πN Edd. : mittit H(-ct-)V θ 6 acies ni P^2 (sic
 uoluit, sed acies i praebet) $CMB^2ANHV\theta$: aciemeni P : acies in BD
 extemplo $P^4CM^2(M^1?)B^2ANHV(-imp)-\theta$: ex pr templo π (pr ex
 proelium praesumpto) : templo B^1 7 rem† permixtus (-itus N)
 πN^2 : e . . . mitus stat ab A scriptum (ceteris erasis) : permixtus A^8H
 VJ(-istus) Frob. 2 (sed datiuus desideratur) : in rem peritus J^1 ut s. l. K :
 n rem permixtus ald. : intermixtus Iac. Gron. : inter permixtos Madv.
 olim : turmae (turbae M. Mueller) permixtus Madv. 1886, quem sequi
 nalit Johnson : ipse uereor ne quid amplius exciderit uelut re(sistentium
 multitudini armatoru)m permixtus ubi N^2 uel N^4 rescriptus HV
 Edd. : uti $\pi N\theta$ uti et $A^8N^4HV\theta$ Edd. : uti πN

comminus gladio posset, roboris maioris Romanus eques
 erat, ita in ablatum paudentibus procul equis melius ex inter-
 8 uallo Numidae iaculabantur. Simul et peditum legio duo-
 decima magna ex parte caesa pudore magis quam uiribus
 9 tenebat locum; nec diutius tenuisset ni ex subsidiis tertia
 decima legio in primam aciem inducta proelium dubium ex-
 cepisset. Mago quoque ex subsidiis Gallos integrae legioni
 10 opposuit. Quibus haud magno certamine fuis hastati legio-
 nis undecimae conglobant sese atque elephantos iam etiam
 11 peditum aciem turbantes inuadunt; in quos cum pila con-
 fertos coniecissent nullo ferme frustra emisso, omnes retro
 in aciem suorum auerterunt; quattuor grauiati uulneribus
 12 corruerunt. Tum primum commota hostium acies, simul
 omnibus equitibus, ut auersos uidere elephantos, ad augen-
 dum pauorem ac tumultum effusis. Sed donec stetit ante
 signa Mago, gradum sensim referentes, ordines et tenorem
 13 pugnae seruabant: postquam femine transfixo cadentem
 auferrique ex proelio prope exsanguem uidere, extemplo in
 fugam omnes uersi. Ad quinque milia hostium eo die caesa
 14 et signa militaria duo et uiginti capta. Nec Romanis in-
 cruenta uictoria fuit; duo milia et trecenti de exercitu

7 ablatum πNK Edd.: oblatum N^1 ut s. l. HVJ: obliquum $A^v?$

8 parte caesa (uel cesa) $A^8 HV\theta$ Edd.: parcaea P (cf. 27. 1. 11 adn.): parte $\pi^2 C^x N$ (an partae P^2 : parte $P^4?$): parte et C

9 excepisset $A^v? N^3 HV\theta$ ald. *Frob.* 1. 1. 2: expetisset πN quoque $N^4 HV\theta$: que πN . ald. *Frob.* 1. 2 10 haud magno] hic $\pi M^2 (M^7?)$

$B^2 N$. ald. *Frob.* 1. 2 (aut m. MBD): ante fuis $HV\theta$ (cf. 27. 37. 5 adn.)

undecimae (uel -me) $P^2 CM^2 B^2 ANK$: xi J : undesime P : unde sic me MBD: om. HV iam etiam $HV\theta$ ald. *Frob.* 1. 2: iam

$P^4 M^2$ uel $M^7 N^x$ et sic uoluit A^6 'tam pro iam' scribens: tam πN : tum BD turbantes (uel -tis) $PCN^1 H\theta$: turbatis $MBDAN$ (-tos $M^2 B^2 A^6$)

12 primum *Duker*: prima $\pi NHV\theta$ ald. *Frob.* 1. 2 (cf. 27. 30. 12 adn.) equitibus *Alschefski* (u. § 7): peditibus (perd- BD) $\pi NHV\theta$, cf. 23. 26. 7 et 10. 28. 8 adn. uidere $C^4 A^8 N^4 H$

(-ret) $V\theta$: odere PC : odore $MBDAN$ gradum sensim $\pi A^8 N^4 HV\theta$: sensim AN : sensim pedem A^6 et (tenorem) πN : om. HV

ald. *Frob.* 1. 2 13 femine $\pi^x B^x$ (-nae PB) *NH. ald. Frob.* 1. 2: femore (-mere C) C^1 uel $C^2 V\theta$ 14 duo milia $P(\infty \infty) C(\bar{u}) A^8 HV$

θ : xx $MBDAN$

praetoris, pars multo maxima ex legione duodecima, amissi ;
 inde et tribuni militum duo, M. Cosconius et M. Maenius ;
 tertiae decimae quoque legionis, quae postremo proelio 15
 adfuerat, C. Helvius tribunus militum in restituenda pugna
 cecidit ; et duo et uiginti ferme equites illustres, obruti ab
 elephantis, cum centurionibus aliquot perierunt. Et longius
 certamen fuisset ni uolnere ducis concessa uictoria esset.

Mago proximae silentio noctis profectus quantum pati 19
 uiae per uolnus poterat itineribus extentis ad mare in Ligures
 Ingaunos peruenit. Ibi eum legati ab Carthagine paucis 2
 ante diebus in sinum Gallicum adpulsis nauibus adierunt,
 iubentes primo quoque tempore in Africam traicere ; id et 3
 fratrem eius Hannibalem—nam ad eum quoque isse legatos
 eadem iubentes—facturum ; non in eo esse Carthaginensium
 res ut Galliam atque Italiam armis obtineant. Mago non im- 4
 perio modo senatus periculoque patriae motus sed metuens
 etiam ne uictor hostis moranti instaret Liguresque ipsi
 relinqui Italiam a Poenis cernentes ad eos quorum mox in
 potestate futuri essent deficerent, simul sperans leniorem in 5
 navigatione quam in uia iactationem uolneris fore et cura-
 tionem omnia commodiora, impositis copiis in naues profectus
 uixdum superata Sardinia ex uolnere moritur. Naues quoque
 aliquot Poenorum disiectae in alto ab classe Romana quae
 circa Sardiniam erat capiuntur. Haec terra marique in parte 6
 Italiae quae iacet ad Alpes gesta.

14 amissi P⁴CM²(M⁷?)AN : missi π : amissa (amm- J)A⁸HVθ
 inde et ANHVθ Edd. : indet π : inde P²CB² 15 equites
 illustres (uel ill-) π⁷(-rest P)N Edd. : illustres equites (milites K) II
 Vθ (cf. 27. 37. 5 adn.) ducis P⁴CM²(M⁷?)B²A⁸N¹Hθ : duces
 π : si ducibus AN
 19 1 uiae (uel uie) πN Edd. : die HVθ 2 traicere Vθ Edd. :
 traicere A⁸H : traiceret (-iec- MBAN) πM¹B¹N, cf. 29. 2. 2 adn.
 3 atque Italiam πN.ald.Frob.1.2 : om. HVθ 4 instaret]
 hic πN.ald.Frob.1.2 : ante moranti HVθ 5 leniorem πN.ald. :
 cuiorem A²H(-ore)VθFrob.2 profectus P⁴M²(M⁷?)ANHVθ :
 praefectus π, cf. 27. 13. 2 adn. ab (classe) C²HK : a πC¹?
 VVJ (cf. c. 9. 11 adn.) : ac C erat C⁴Hθ : erant πNV (cf. 27.
 7. 4 adn.) 6 quae M⁷B²A⁸HVθald.Frob.1.2 : qua πN : quia
 M (sed pro quae iacet praebent quiarect M, quae adheret M⁷)

Consul C. Seruilius, nulla memorabili re in prouincia Etruria Galliaque—nam eo quoque processerat—gesta, 7 patre C. Seruilio et C. Lutatio ex seruilitate post sextum decimum annum receptis qui ad ^{v. illae} uicum Tannetum a Boiis 8 capti fuerant, hinc patre hinc Catulo lateri circumdatis priuato magis quam publico decore insignis Romam rediit. 9 Latum ad populum est ne C. Seruilio ^{7. 11. 10} fraudi esset quod patre qui sella curuli sedisset uiuo, cum id ignoraret, tribunus plebis atque aedilis plebis fuisset contra quam sanctum legibus erat. Hac rogatione perlata in prouinciam rediit.

10 Ad Cn. Seruilius consulem, qui in Bruttis erat, Consentia Aufugum Bergae Baesidae Oriculum Lymphaeum Argentanum Clampetia multique alii ignobiles populi senes- 11 cere Punicum bellum cernentes defecere. Idem consul cum Hannibale in agro Crotoniensi acie conflixit. Obscura eius pugnae fama est. Valerius Antias quinque milia hostium caesa ait, quae tanta res est ut aut impudenter ficta sit aut 12 neglegenter praetermissa. Nihil certe ultra rei in Italia

6 Galliaque—nam HVθ: et gallia nam A⁸ald.Frob.1.2: et galliaque (-aque C: -amque M) iam πN (om. que AN): et G.—quoniam Gron.: et gallia quia M²(M¹?). De iam pro nam cf. 26. 7. 3 adn. et de et in P addito 27. 4. 12 7 post Lutatio add. patruo ald.Frob.1.2 (u. § 8 adn.): ignorant πNHVθ seruitute] -te π^xNHVθ: -tem PMB (cf. 26. 40. 11 adn.) Tannetum πNHV(tame-)JFrob.2 (tane-), cf. 21. 25. 13: canetum K.ald. a Boiis (bolis π) P⁴A⁸Vθ (bois K) Edd.: ab his C: ab etolis AN 8 Catulo πN: patruo N⁴HVθald.Frob.1.2; si Spirensi fides habebitur seu Catulo patruo (cf. 29. 7. 7 adn.) legimus, et Dukerius audiendus erit qui C. Lutatium Catulum fratrem uterinum Seruili senioris fuisse conicit et edd. ueteres sequendi qui patruo supra in § 7 addunt: sin uero Puteanum approbes, unde terrarum effodit patruum illum Spirensis? 9 sanctum πA⁸N⁴Hθ (sc̄m BJ): siñ A: si non N: sancitum ald.Frob.1.2 10 Consentia P⁴C^xA⁸Vθ (cos-VK): conscientia (-am A) πN Aufugum πN (abf- A⁸): ufugum N¹HVθ et (sed uff-) ald.Frob.1.2 Baesidae (bes- PC) π N, cf. It. Dial. p. 7 Lymphaeum (uel -phe-) πN (linph- C): lincrum VJ: lincum K: sypheum A⁶ald.Frob.1.2 Clampetia (-ti C) π: impetia HVJ: mipecia K: dampetia N.ald.Frob.1.2 defecere P⁴CM²ANHVθ: deficere π 11 Crotoniensi πC²N (-nensi HVθ), cf. 29. 18. 16 adn. 12 rei P⁴ uel P³?M²(M¹?)A⁵HVθ: re πN

8 ^{in sed} exsecratum quod non cruentum ab Cannensi uictoria mili-
tem Romam duxisset ; Scipionem ire ad Carthaginem ausum
9 qui consul hostem Poenum in Italia non uidisset : se, centum
milibus armatorum ad Trasumennum ad Cannas caesis,
circa Casilinum Cumasque et Nolam consenuisse. Haec
accusans querensque ex diutina possessione Italiae est
detractus.

21 Romam per eosdem dies et Magonem et Hannibalem
profectos allatum est. Cuius duplicis gratulationis minuit
laetitiam et quod parum duces in retinendis iis, cum id
mandatum ab senatu esset, aut animi aut uirium habuisse
2 uidebantur et quod solliciti erant omni belli ^{per tot V} mole in unum
3 exercitum ducemque inclinata quo euasura esset res. Per
eosdem dies legati Saguntini uenerunt comprehensos cum
pecunia adducentes Carthaginienses qui ad conducenda
4 auxilia in Hispaniam traiecissent. Ducenta et quinquaginta
auro, octingenta pondo argenti in uestibulo curiae posuerunt.
5 Hominibus acceptis et in carcerem conditis auro argentoque
reddito gratiae legatis actae, atque insuper munera data ac
naues quibus in Hispaniam reuerterentur.

6 Mentio deinde ab senioribus facta est segnius homines
bona quam mala sentire ; transitu in Italiam Hannibalis
quantum terroris pauorisque esset meminisse ; quas deinde

8 ab πN (cf. c. 9. 11 adn.) : a HV θ 9 Trasumennum (-enur-
C) πN , cf. 22. 54. 9 ad Cannas A⁸ HV θ : aut cannas $\pi(A$ e
A^x)N : et cannas D.ald.Frob.1.2 querensque CBDANHV θ (quaer-
PM)

21 1 duces $\pi N\theta$: ducem N²H : ducum V id PCA^vN²HV θ
ad id MBDAN esset CMA^vN² uel N⁴HV θ : esse πN
2 belli mole (moti C) $\pi C^2 N$.ald.Frob.1.2 : mole belli HV θ (cf. 27. 37
5 adn.) 3 comprehensos (sed con-) P, cf. 26. 27. 7 adn. : com-
prehensos CMBDANHV θ 4 Ducenta M² uel M⁷ ed. Mog.
1518 : ducentum πNHJ : cc VK octingenta A⁸ ed. Mog. 1518

(-tos BANH) : dccc PCM : viii V. Post octin- usque ad Trasu-
mennum (c. 30. 12) perit D, ii foliis ui exsectis 5 et in AN
HV θ Edd. : in π reuerterentur CMBANHV θ : reuerentur
P 6 senioribus πN .ald.Frob.1.2 : senatoribus N¹ ut s. 1. HV θ
transitu π : transitum NHV θ : transitus ald.Frob.1.2 esset
CM²A Madv. : esse PMBA²N : sese HVJ Drak. : intulerit sese K :
iniecisset se (sese Frob.2) ald.Frob.1.2 : debebat sese meminisse Gron.

clades, quos luctus incidisse! uisa castra hostium e muris 7
urbis; quae uota singulorum uniuersorumque fuisse! quoti-
ens in conciliis uoces manus ad caelum porrigentium audita
en unquam ille dies futurus esset quo uacuum hostibus 8
Italiam bona pace florentem uisuri essent! dedisse id deos 9
tandem sexto decimo demum anno, nec esse qui dis gra-
tes agendas censeat; adeo ne aduenientem quidem gratiam
homines benigne accipere, nedum ut praeteritae satis me-
mores sint. Conclamatum deinde ex omni parte curiae est 10
uti referret P. Aelius praetor; decretumque ut quinque dies
circa omnia puluinaria supplicaretur uictimaeque maiores
immolarentur centum uiginti.

Iam dimisso Laelio legatisque Masinissae cum Cartha- 11
giniensium legatos de pace ad senatum uenientes Puteolis
uisos inde terra uenturos allatum esset, reuocari C. Laelium
placuit ut coram eo de pace ageretur. Q. Fuluius Gillo 12
legatus Scipionis Carthaginenses Romam adduxit; quibus
uetitis ingredi urbem hospitium in uilla publica, senatus ad
aedem Bellonae datus est. Orationem eandem ferme quam 22
apud Scipionem habuerunt, culpam omnem belli a publico
consilio in Hannibalem uertentes: eum iniussu senatus non 2

7 porrigentium *CMBANHVθ*: porgentium *P*, cf. 29. 16. 6 *adn.*
auditas πN .*ald.Frob.1.2*: audite N^4 ut s. l. *HVθ* 8 en
unquam (*sed um-*) *PAθald.Frob.1.2*: numquam P^2 uel P^1 *CMBH*:
umquam *AN*: et nunquam *V*: ne numquam N^4 esset $M^2(M^7?)$
ANHVθ: esse *PMB*: est *C* 9 id deos tandem πN : id deos
ald.: tandem id deos *HVθFrob.2* (*ordo certe usitator sed lugubrem*
senum recordationem minus apte depingit) anno πN .*ald.*: post
anno *HθFrob.2*: post annum *V* (*sed vix^m deinde p. a.*)
esse A^8N^2 uel N^4 *rescriptus HVθ*: necesse fuit πN (cf. 27. 26. 10
adn.) dis] cf. 28. 28. 11 *adn.*: deis πN : diis $A^8HVθ$: dei *B*
grates *C*: acrates *P*: crates $P^4?$: sacratas *MBAN*: gratias A^xN^4H
Vθald.Frob.1.2 censeat $N^4HVθald.Frob.1.2$: censeant πN , cf.
§ 10 *adn.* satis πN *Edd.*: salutis N^4 uel $N^7HVθ$ 10 referret
 $C^1A^8N^4HVθald.Frob.1.2$: referrent πN (cf. 27. 17. 4 *adn.*)
supplicaretur] -retur $PC^1HVθ$: -rentur π^2N 11 dimisso M^7AN
HVθ: demisso π Puteolis $\pi Nθ$ *Edd.*: puteolos N^1 ut s. l. *HV*.
Haec fere ultima lectio est in H quae cum codd. Spirensianis consentiat
(u. 29. 3. 15 *adn.*) 12 Gillo $\pi Nθ$: gilo *H*: philo *V*

Alpes modo sed Hiberumquoque transgressum, nec Romanis
 solum sed ante etiam Saguntinis priuato consilio bellum
 3 intulisse; senatui ac populo Carthaginensi, si quis uere
 aestimet, foedus ad eam diem inuiolatum esse cum Romanis,
 4 itaque nihil aliud sibi mandatum esse uti peterent quam ut
 in ea pace quae postremo cum C. Lutatio facta esset manere
 5 liceret. Cum more tradito [a] patribus potestatem interro-
 gandi, si quis quid uellet, legatos praetor fecisset, senioresque
 qui foederibus interfuerant alia alii interrogarent, nec memi-
 nisse se per aetatem—etenim omnes ferme iuuenes erant—
 6 dicerent legati, conclamatum ex omni parte curiae est Punica
 fraude electos qui ueterem pacem repeterent cuius ipsi non
 meminissent. †

23 Emotis deinde curia legatis sententiae interrogari coeptae.
 M. Liuius C. Seruilium consulem qui propior esset arcessen-
 2 dum ut coram eo de pace ageretur censebat; cum de re
 maiore quam quanta ea esset consultatio incidere non posset,
 non uideri sibi absente consulum altero ambobusue eam rem
 3 agi satis ex dignitate populi Romani esse. Q. Metellus, qui
 triennio ante consul dictatorque fuerat: cum P. Scipio cae-
 dendo exercitus agros populando in eam necessitatem hostes
 4 compulisset ut supplices pacem peterent, et nemo omnium
 uerius existimare posset qua mente ea pax peteretur quam

22 2 priuato consilio bellum intulisse $\pi N\theta$: bellum incidisse V
 3 senatui πNK Edd.: senatu VJ uere aestimet (esti-
 ment AN) $\pi A^8 N^1$ (est-): uera aestimet N^4 (est-) θ (ext- K : exst- J)
Frob.2: uere (-ra V) existimet V .ald. 4 uti πN Edd.: ut VJ :
 om. K C. PC : g. V : cōn. $MBAN$: consule θ ald.*Frob.1.2*
 5 a patribus $\pi NV\theta$: recte a seclusit *Freinsheim* quis quid
 $PCM^1 A^2 N^4 \theta$ *Frob.2*: quis qui $MBAN$: quis *ald.* nec memi-
 nisse se $V\theta$ ald.*Frob.1.2*: nec (neo B : nemo B^2 : non AN) meminisse
 πN , fort. recte, cf. 26. 48. 13 *adn.*

23 1 Emotis πN .ald.*Frob.1.2*: emissis $V\theta$ arcessendum]
 arcess- πN , cf. 26. 22. 2 *adn.*: accers- $V\theta$ 2 ea πN : om. $V\theta$ ald.
Frob.1.2 ambobusue P (et P^4 ?) $V\theta$ Edd.: ambobus $\pi^2 N$
 3 consul] eos $\pi^4 NV\theta$: eos P (cf. 28. 40. 8) dictatorque (-qui C)
 $\pi NV\theta$: dictator P^2 hostes] hic $\pi V\theta$: post compulisset AN .ald.
Frob.1.2 (cf. 29. 3. 10 *adn.*) 4 uerius πN Edd.: rem ueram θ :
 rerum uerius N^x (non N^4) V posset] πN Edd.: possit $V\theta$

qui ante portas Carthaginiensium bellum gereret, nullius alterius consilio quam Scipionis accipiendam abnuendamue pacem esse. M. Valerius Laevinus, qui bis consul fuerat, speculatores non legatos uenisse arguebat, iubendosque Italia excedere et custodes cum iis usque ad naues mittendos, Scipionique scribendum ne bellum remitteret. Laelius Fuluiusque adiecerunt et Scipionem in eo positam habuisse spem pacis si Hannibal et Mago ex Italia non reuocarentur; ceterum omnia simulaturos Carthaginienses, duces eos exercitusque exspectantes; deinde quamuis recentium foederum et deorum omnium oblitos bellum gesturos. Eo magis in Laevini sententiam discessum. Legati pace infecta ac prope sine responso dimissi.

Per eos dies Cn. Seruilius consul, haud dubius quin pacatae Italiae penes se gloria esset, uelut pulsum ab se Hannibalem persequens, in Siciliam, inde in Africam transiturus, traiecit. Quod ubi Romae uulgatum est, primo censuerant patres ut praetor scriberet consuli senatum aequum censere in Italiam reuerti eum; dein, cum praetor spreterum eum litteras suas diceret, dictator ad id ipsum creatus P. Sulpicius pro iure maioris imperii consulem in Italiam reuocauit. Reliquum anni cum M. Seruilio magistro equitum circumeundis in Italia urbibus quae

4 qui *Alschefski*: eum qui $\pi N J$, cf. 4. 32. 7; 6. 17. 6, ubi non minus praue insertur pronomen: is qui *K.ald.Frob.1.2* abnuendamue] -ue *PC*: -que *MBANV θ ald.Frob.1.2* 5 Italia *P⁴CM⁷BV θ* : in (ex *AN*) italia πN (cf. 27. 8. 7 *adn.*): eos italia *ald.Frob.1.2*
 6 non *N²(uix N⁴)V θ ald.Frob.1.2*: om. πN (cf. 27. 28. 6 *adn.*)
 7 ceterum *N⁴V θ ald.Frob.1.2*: om. πN simulaturos $\pi N J$: simulatores *CK*: simul latus *N⁴*: simulant *V* exspectantes (uel exp-) *CMBANV θ* : spectantis *P* gesturos (-ro *B*) *MB²ANV θ* : gesturus *PC*, cf. c. 36. 8 *adn.* 8 responso *P²?CB²ANV θ* : responso *PMB*, uix recte

24 1 pacatae *A⁸N⁴V θ* : pacealae *P*: pace $\pi²N$: pacis *P⁴A⁶? ut s. l.*
 gloria esset *P⁴A⁶?N³?V θ* : gloriasset πN ab se πN

Edd.: om. *V θ* inde in *θ ald.Frob.1.2*: inde et πN : etiam inde in *V* 3 dein πN : deinde *V θ ald.Frob.1.2*, cf. 29. 3. 9 *adn.*

spreturum *A⁸N⁴VK*: spretum $\pi N J$ (eum ante spr. θ)

4 in Italia *A²V(-liam) θ Frob.2*: italiae πN .*ald.*, fort. recte

bello alienatae fuerant noscendisque singularum causis consumpsit.

5 Per indutarum tempus ex Sardinia a P. Lentulo praetore
centum onerariae naues cum commeatu uiginti rostratarum
praesidio, et ab hoste et ab tempestatibus mari tuto, in Afri-
6 cam transmiserunt. Cn. Octauio ducentis onerariis triginta
longis nauibus ex Sicilia traicienti non eadem fortuna fuit.
7 In conspectum ferme Africae prospero cursu uectum primo
destituit uentus, deinde uersus in Africum turbauit ac passim
8 naues disiecit. Ipse cum rostratis per aduersos fluctus
ingenti remigum labore enisus Apollinis promunturium
9 tenuit: onerariae pars maxima ad Aegimurum insulam—ea
sinum ab alto claudit in quo sita Carthago est, triginta
ferme milia ab urbe—, aliae aduersus urbem ipsam ad Calidas
10 Aquas delatae sunt. Omnia in conspectu Carthaginis erant.
Itaque ex tota urbe in forum concursum est; magistratus
senatum uocare: populus in curiae uestibulo fremere ne
11 tanta ex oculis manibusque amitteretur praeda. Cum qui-
dam pacis petitaе, alii indutiarum—necdum enim dies
exierat—fidem opponerent, permixto paene senatus popu-
lique concilio consensum est ut classem quinquaginta

5 ex *Madv.*: et ex $\pi NV\theta$ *Edd. ante Madv.* (cf. de et insiticio 27. 4. 12 *adn.*) a P. $V\theta$: ab πN .ald.Frob.1.2 uiginti (uel xx) π

N.ald.: et xx $V\theta$ Frob.2 (hic plene) hoste et $A^8N^4V\theta$: hocte et P: hacte $P^{2?}$: actę C: hacte (actę M^7) et $MB(-tae)AN$ 6 tri-

ginta] xxx πN .ald.Frob.1.2: xx $V\theta$ ex Sicilia $\pi NV\theta$: *suspicitur Duker, bene; cum enim ex c. 2 §§ 2, 3, 4 pateat Octauium non in Sic. sed in Sardinia imperium habuisse, aut in ex Sic. latet error aut credendum hanc classem in Sicilia paulisper tenuisse* 7 conspectum

πN *Edd.*: conspectu $V\theta$ uectum πN .ald.Frob.1.2: euectum $A^9V\theta$ deinde CA^8K : die inde πN : dein N^2VJ (cf. § 3)

8 rostratis $PCM^7A^8N^1$ uel $N^4V\theta$: prostratis $MBAN$ promunturium] u. 29. 23. 1 *adn.* 9 insulam—ea (eam V) $A^8N^2?V$ ald.Frob.1.2: insula ea (-lę a C) $\pi N^?$ et fort. $N^4\theta$ 10 concursum $C^1M^7AN\theta$ *Edd.*: concursus PMB (cf. 27. 17. 1 *adn.*): conuersum C

11 pacis $\pi A^8N^4V\theta$: om. AN permixto (prom- B) πN θ : postremo permixto V .ald.Frob.1.2 consensum $M^1?ANV\theta$ *Edd.*: consensu π (M et M^x) classem πN : classe $V\theta$ ald.Frob. 1.2, paene pari iure

nauium Hasdrubal Aegimurum traiceret, inde per litora portusque dispersas Romanas naues conligeret. Desertae 12 fuga nautaram primum ab Aegimuro, deinde ab Aquis onerariae Carthaginem puppibus tractae sunt.

Nondum ab Roma reuerterant legati neque sciebatur 25 quae senatus Romani de bello aut pace sententia esset, necdum indutiarum dies exierat; eo indigniorem iniuriam 2 ratus Scipio ab iis qui petissent pacem et indutias et spem pacis et fidem indutiarum uiolatam esse, legatos Carthaginem L. Baebium L. Sergium L. Fabium extemplo misit. Qui 3 cum multitudinis concursu prope uiolati essent nec reditum tutiorem futurum cernerent, petierunt a magistratibus quorum auxilio uis prohibita erat ut naues mitterent quae se prosequerentur. Datae triremes duae cum ad Bagramam 4 flumen peruenissent unde castra Romana conspiciebantur Carthaginem rediere. Classis Punica ad Vticam stationem 5 habebat. Ex ea tres quadriremes, seu clam misso a Carthagine nuntio ut id fieret, seu Hasdrubale qui classi praeerat sine publica fraude auso facinus, quinquerem Romanam 6 superantem promunturium ex alto repente adgressae sunt. Sed neque rostro ferire celeritate subterlabentem poterant

12 Voces Desertae . . . usque ad tractae sunt om. AN: add. A⁸N⁴ (hic traiectae pro tractae prius scribens: mox ipse corr.) nautarum CMA⁸N⁴V⁰: nauiarum PB: nauiaum P² (nauium uoluit)

25 1 ab Roma (-mae MB) reuerterant legati PCM⁷B^x: reuerterant ab roma legati AN.ald.Frob.1.2 (ab r. leg. reu. V⁰), cf. 27. 37. 5 et 29. 3. 10 adm. sciebatur πN⁰ Frob.2: sciebant V.ald. necdum . . . exierat] has uoces ut ex c. 24. 11 ortas suspicatur Naber, sed cf. c. 12. 3 adm. 2 spem pacis et fidem πA⁸N⁴ rescriptus V⁰: fides AN

L. (Baebium) πN.ald.Frob.1.2: m. V⁰ L. Sergium V⁰: m. seruilium πN.ald.Frob.1.2. Horum trium nomium Sergium et Fabium uidetur dare Polybius 15. 1. 3; de Baebio incertum est sed probat Buettner-Wobst (nomen m. seruilium fort. huc inrepsit ob nomen idem in c. 24. 4 scriptum) 3 quae se πN Edd.: quae N²V⁰

4 ad Bagramam PMBA¹?N⁰ Frob.2: ad bragadam AV.ald.: abgradam C 5 ex ea πN Edd.: et ex ea N²V⁰ a (Cart.)

πN⁰: ab X. cf. c. 9. 11 adm.: om. V ut id A⁶(uti id)N² uel N³ V⁰: uti πN.ald.Frob.1.2 6 subterlabentem N⁵ uel N⁴ rescriptus V⁰ald.Frob.1.2 (superl- πN: sua prael- Weissenb.: alia alii, frustra omnes): superiorem perlabantem Thoresby Jones

- neque transilire armati ex humilioribus in altiore[m] nauem ;
 7 et defendebatur egregie quoad tela suppeditarunt. Quis
 deficientibus iam nulla alia res eam quam propinquitas
 terrae multitudoque a castris in litus effusa tueri potuisset.
 8 Concitatam enim remis quanto maximo impetu poterant in
 terram cum immisissent, nauis tantum iactura facta in-
 9 columes ipsi euaserunt. Ita alio super aliud scelere cum
 haud dubie indutiae ruptae essent, Laelius Fuluiusque ab
 10 Roma cum legatis Carthaginensibus superuenerunt. Quibus
 Scipio etsi non indutiarum fides modo a Carthaginensibus
 sed ius etiam gentium in legatis uiolatum esset tamen se
 nihil nec institutis populi Romani nec suis moribus indignum
 in iis facturum esse cum dixisset, dimissis legatis bellum
 parabat.
- 11 Hannibali iam terrae adpropinquanti iussus e nauticis
 unus escendere in malum ut specularetur quam tenerent
 12 regionem cum dixisset sepulcrum dirutum proram spectare,
 abominatus praeteruehi iusso gubernatore ad Leptim ad-
 pulit classem atque ibi copias exposuit.
- 26 Haec eo anno in Africa gesta ; insequentia excedunt in
 eum annum quo M. Seruilius Geminus, qui tum magister

6 armati $\pi A^8 N^4 V\theta$: om. AN 7 Quis PCM : quid BAN :
 quibus $M^7 A^8 N^5$ uel $N^2 V\theta$ ald. Frob. I. 2 a (castris) πN ald. Frob.
 I. 2 : om. $V\theta$ in (litus) $N^4 V\theta$ ald. Frob. I. 2 : om. πN (cf. 26. 13. 7
 adn.) potuisset $\pi NV\theta$ ald. Frob. I. 2 : potuit *Drak.*, optime sed non
 necess. : poterat *Crevier*, minus bene 8 maximo impetu $PCA^8 N^2$
 et $N^4 V\theta$ Edd. (cf. 9. 24. 9 adn.) : maximo im MB : maxima ui $M^7 B^2$
 (-ime uim AN) 10 etsi non $P^4 AN$ ald. Frob. I. 2 : ei si non π :
 etiam si ne $A^8 N^2 V\theta$ fides modo πN ald. : modo fides $V\theta$ Frob.
 2 (cf. 27. 37. 5 adn.) a (Cart.) $\pi N\theta$: ab V , cf. § 5 et c. 9. 11 adn.
 11 e nauticis unus $B^2 A^v$ uel A^6 (*Creuierium anticipantes*) : e
 nauticis *Gron.* : enuticus unus P : euticus sinus C : enutico sinus $P^2 M$
 B (-cos unus) : enautico (in utico M^7) sinu $M^7 AN$: e nautis unus N^2
 $V\theta$ ald. Frob. I. 2 escendere] esc- πV (cf. 27. 5. 8 adn.) : asc- B^2
 $A^8\theta$: desc- N malum ut $M^7 N^2$ uel N^4 *rescriptus* $V\theta$: maluuis
 π : malum unus (m. isque in A^6) $B^2 AN$ 12 adpulit (app- AN)
 πN Edd. : applicuit $V\theta$

26 1 Geminus $A^8 V\theta$ ald. Frob. I. 2 : om. πN , fort. recte ut in c. 24. 4
 codd. omnes

equitum erat, et Ti. Claudius Nero consules facti sunt. Ceterum exitu superioris anni cum legati sociarum urbium 2 ex Graecia questi essent uastatos agros ab regiis praesidiis profectosque in Macedoniam legatos ad res repetendas non admissos ad Philippum regem, simul nuntiassent quattuor 3 milia militum cum Sopatro duce traiecta in Africam dici ut essent Carthaginensibus praesidio et pecuniae aliquantum una missum, legatos ad regem qui haec aduersus foedus 4 facta uideri patribus nuntiarent mittendos censuit senatus. Missi C. Terentius Varro C. Mamilius M. Aurelius; iis tres quinqueremes datae.

Annus insignis incendio ingenti, quo clius Publicius ad 5 solum exustus est, et aquarum magnitudine, sed annonae uilitate fuit, praeterquam quod pace omnis Italia erat aperta, etiam quod magnam uim frumenti ex Hispania missam M. 6 Valerius Falto et M. Fabius Buteo aediles curules quaternis aeris uicatum populo discripserunt.

Eodem anno Q. Fabius Maximus moritur, exactae aetatis 7 si quidem uerum est augurem duos et sexaginta annos uisse, quod quidam auctores sunt. Vir certe fuit dignus 8 tanto cognomine uel si nouum ab eo inciperet. Superauit paternos honores, auitos aequauit. Pluribus uictoriis et

1 Ti. πN , cf. 29. 11. 11: t. (uel titus) $V\theta$ ald.Frob.1.2 2 exitu
 $\pi N^1 V K$: exitus $\pi N J^1$ (exc. J) questi essent $C M^1 A^8 N^4 V\theta$:
 uacti (quieti B) essent $P M B$: quesissent $A N$ profectosque C
 $A^1 A^2 ?$ ald.: profectoque $\pi N J^1$ ut s. l. K (cum legato $A N J^1$): mis-
 sosque $V J$ Frob.2 3 quattuor milia $P(\infty \infty \infty \infty) C(iiii) A^8$ in
 1s. $N^2\theta$ Edd.: xl M: xl M^7 : cx . cx . cx . cx $B N$ Sopatro πM^7
 7 (cf. c. 42. 4 et 6) Edd.: sopatre $M A^8\theta$: soprato V duce πA^8
 $V\theta$: de A: cle N 4 iis P .ald.Frob.1.2: his $C M B A N V K$:
 iis J tres P et $P^1 A^8 V\theta$: tribus $\pi^2 N$: om. C 5 est, et
 θ ald.Frob.1.2: et πN , minus bene sed $Lov.$ 1. 5: sed et $A N$
 θ d., fort. recte: et $A^8 V\theta$ Frob.2: si π : sine $M^2(M^7?)$ erat aperta
 N .ald. Frob.1.2: aperta erat $V\theta$ (cf. 27. 37. 5) 6 Falto A (*Sigo-*
rum confirmans), cf. 29. 11. 3: falso πN (-lco $A^6\theta$) discripserunt
 $C(-rant)M$, cf. e.g. 33. 42. 8: descriperunt $M^7 B A N V\theta$ ald.Frob.1.2
 7 sexaginta] lx $\pi N J^1$, cf. *Plin.* 7. 156: xl $C V K$.ald.Frob.1.2:
 c J 8 inciperet $M^2(?M^1) A^2 V\theta$ (inrip- πN : inrep- C)
 uribus $N^4 V\theta$ ald.Frob.1 2: om. πN

maioribus proeliis auus insignis Rullus ; sed omnia aequare
 9 unus hostis Hannibal potest. Cautior tamen quam promp-
 tior hic habitus ; et sicut dubites utrum ingenio cunctator
 fuerit an quia ita bello proprie quod tum gerebatur aptum
 erat, sic nihil certius est quam unum hominem nobis cunc-
 10 tando rem restituisse, sicut Ennius ait. Augur in locum eius
 inauguratus Q. Fabius Maximus filius : in eiusdem locum
 pontifex—nam duo sacerdotia habuit—Ser. Sulpicius Galba.
 11 Ludi Romani diem unum, plebeiï ter toti instaurati ab
 aedilibus M. Sextio Sabino et Cn. Tremelio Flacco. Ii
 ambo praetores facti, et cum his C. Liuius Salinator et
 12 C. Aurelius Cotta. Comitia eius anni utrum C. Seruilius
 consul habuerit an, quia eum res in Etruria tenuerint quaes-
 tiones ex senatus consulto de coniurationibus principum
 habentem, dictator ab eo dictus P. Sulpicius incertum ut sit
 diuersi auctores faciunt
 27 Principio insequentis anni M. Seruilius et Ti. Claudius
 senatu in Capitolium uocato de prouinciis rettulerunt.
 2 Italiam atque Africam in sortem conici, Africam ambo
 cupientes, uolebant ; ceterum Q. Metello maxime adnitente
 3 neque negata neque data est Africa. Consules iussi cum
 tribunis plebis agere ut, si iis uideretur, populum rogarent

8 Rullus πNJ , cf. 8. 29. 9 et 24. 9. 8 adnn. : nullus J^1 ut s. l. : om.
 K : tulit V 9 cunctator $PMB\theta$ Frob. 2 : cunctatior CAN . ald.
 sic $PCAN$ Edd. : si MB : sed $V\theta$ 10 in locum eius
 inau-] post has uoces desinit M 11 Tremelio, cf. 29. 11. 3 adn.
 Flacco $A^6V\theta$ Edd. : flacca $PCBAN^4$ 12 res in $A^8N^4V\theta$ ald.
 ti $PCBN$: hi VK : hii A^8N^4J : om. A his $CBANVK$: iis P
 ald. Frob. 1. 2 : hii J C. Aurelius $A^8\theta$ ald. Frob. 1. 2 (cf. c. 27. 9) :
 m. aurelius V : m. ualerius $PCBAN$ 12 res in $A^8N^4V\theta$ ald.
 Frob. 1. 2 : sin PB : res si C : in B^2AN ex s. c. $B^2A^7P^?$ ut s. l.,
 Sigonius : ex se $PCBA$: ex sociis $A^8V\theta$ ald. Frob. 1. 2, cf. 29. 15. 11
 adn. : ex sede N : ex osociis N^4 ut s. l. (pro ex sede) dubitanter
 coniurationibus $PCA^8N^4V\theta$: comparationibus BAN ut
 sit PC : ut si BAN : sit A^8N^4VJ (sed sit incertum J) : om. K. ald.
 Frob. 1. 2

27 1 et Ti. $PBAN$: et t. C : t. (uel titus) $V\theta$ ald. Frob. 1. 2 (cf. c. 26. 1)
 2 conici $ANV\theta$: coici PCB negata neque data $PCBV$
 θ : data neque negata AN . ald. Frob. 1. 2 (cf. 29. 3. 10 adn.) 3 iis
 ald. Frob. 1. 2 : is PC : his BA : eis $A^8V\theta$: hii N

quem uellet in Africa bellum gerere. Omnes tribus P. 4
 Scipionem iusserunt. Nihilo minus consules prouinciam
 Africam—ita enim senatus decreuerat—in sortem conie-
 cerunt. Ti. Claudio Africa euenit ut quinquaginta nauium 5
 classem, omnes quinqueremes, in Africam traiceret parique
 imperio cum P. Scipione imperator esset: M. Seruilius
 Etruriam sortitus. In eadem prouincia et C. Seruilio pro- 6
 rogatum imperium si consulem manere ad urbem senatui
 placuisset. Praetores M. Sextius Galliam est sortitus ut 7
 duas legiones prouinciamque traderet ei P. Quinctilius
 Varus: C. Liuius Bruttios cum duabus legionibus quibus
 P. Sempronius proconsul priore anno praefuerat: Cn. 8
 Tremelius Siciliam ut a P. Villio Tappulo praetore prioris
 anni prouinciam et duas legiones acciperet; Villius pro
 praetore uiginti nauibus longis militibus mille oram Siciliae
 tutaretur: M. Pomponius uiginti nauibus reliquis mille et 9
 quingentos milites Romam deportaret. C. Aurelio Cottae
 urbana euenit. Ceteris ita uti quisque obtinebant prouincias
 exercitusque prorogata imperia. Sedecim non amplius eo 10
 anno legionibus defensum imperium est. Et ut placatis dis 11
 omnia inciperent agerentque, ludos quos M. Claudio Mar-
 cello T. Quinctio consulibus T. Manlius dictator quasque

3 uellet *V²θFrob.2*: uellent πNV .ald. 5 Ti. πN : t. (uel tito)
 4, cf. § 1 P. *A⁸θ*: om. πN .ald.Frob.1.2, fort. recte, sed cf. § 4:
 proconsule *V* imperator πN (sed -toz. *N*: del. punctum *N⁴*)θald.
Frob.1.2: seclisit *Crevier*: imperatore *V*, quod cum *Luchsio* malit
Johnson 6 si consulem *A⁸N⁴VθFrob.2*: sicut πN : si consules
 7 manere πN .ald.: remorari *N⁴* ut s. l. *VθFrob.2*
 8 enatui *A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: senatum πN : senatu *Alschefski*, fort.
 9 recte, cf. 27. 43. 9 adn. 7 ut *N⁴V Edd.*: ad *PC*: ac *BAN*: et θ
 8 ei *A⁸N⁴θ Edd.*: ei *V*: et *PC*: om. *BAN* priore anno
 9 *θFrob.2*: prioris (-ri *N⁶*) anni πN 8 Tremelius π , cf. 29. 11.
 10 adn. P. Villio Tappulo *N⁴*(uipio *N⁶*)*Frob.2* (cf. 29. 38. 4) et
 11 c (sed t. appulo) πN : p. tappulo *V*: p. appulo *A⁸J* (apu-): p. apu-
 12 io *K*: appio appulo ald. uiginti (sed xx) πNV : cum uiginti
 13 *ald.Frob.1.2* post longis add. et *A⁸Vθ*: si *P*: recte om. πN .ald.
 14 *Frob.1.2* 9 reliquis] hic πN .ald.Frob.1.2: ante nauibus θ (cf.
 15 7. 37. 5 adn.): om. *V* C. $\pi Nθ$: cn. *V* (cf. c. 26. 11)
 16 1 Quinctio] quint- $\pi NVθ$ (ut fere semper) T. (Manlius) *A⁸Vθ*
 17 *ald.Frob.1.2* (cf. 27. 33. 6): l. πN

hostias maiores uouerat si per quinquennium res publica
eodem statu fuisset, ut eos ludos consules priusquam ad
12 bellum proficiscerentur facerent. Ludi in circo per quadri-
dum facti hostiaeque quibus uotae erant dis caesae.

28 Inter haec simul spes simul cura in dies crescebat nec
satis certum constare apud animos poterat utrum gaudic
dignius esset Hannibalem post sextum decimum annum ex
Italia decedentem uacuum possessionem eius reliquisse
populo Romano, an magis metuendum quod incolumi exer-
2 citu in Africam transisset; locum nimirum non periculum
mutatum; cuius tantae dimicationis uatem qui nuper deces-
sisset Q. Fabium haud frustra canere solitum grauiorem in
sua terra futurum hostem Hannibalem quam in aliena
3 fuisset. nec Scipioni aut cum Syphace inconditae barbariae
rege, cui Statorius semilixa ducere exercitus solitus sit, aut
cum socero eius Hasdrubale fugacissimo duce rem futuram,
aut (cum) tumultuariis exercitibus ex agrestium semerm
4 turba subito conlectis, sed cum Hannibale, prope nato in
praetorio patris fortissimi ducis, alito atque educato inter
arma, puero quondam milite, uixdum iuvene imperatore
5 qui senex uincendo factus Hispanias Gallias Italiam at
Alpibus ad fretum monumentis ingentium rerum complexisset

II quinquennium *PCBVθ*: quinquennium illud *AN.ald.Frob.1.1*:
12 Ludi *CA⁸Vθald.Frob.1.2*: liui *PB*: qui *AN*: ludi ii *N*
(uel *N⁶*) dis *πN* (cf. 28. 28. 11): diis *B²A²N¹Vθ*
28 I animos *A⁸VθFrob.2*: animum *π(A? et A⁸)N.ald.* dig
nius *VFrob.2*: dignum *πNθald.* transisset (-se *P*) *π²N* (-iisse
A⁸): transmisisset *θ*: traiecisset *V.ald.Frob.1.2* 3 aut cum
(Syphace) *A⁸N⁴θald.Frob.1.2*: aut *πN*: cum *V* Statorius *πN*
statorius *N²Vθ* (-ios *ald.Frob.1.2*) semilixa *A⁸(-lissa)N⁴Vθ*: e
milix (-ex *C*) a *PC*: ei milix *BA(-lix)N(-les)* ducere *PCVθ*
adducere *B(adu-)AN*: docere *Putsche, fort. recte* sit *N⁴Vθ*
Edd.: ut *PCB*: om. *AN* rem futuram *A⁸N⁴Vθ*: -re (i.e. ducere)
futura *πN* (cum) *Riemann*: ignorant *πNVθ* (sc. ante tum- omis-
sum) semermi *N⁴Frob.2*, cf. 27. I. 15 *adn.*: semiermi *C⁶Vθald.*
semerruit *PCB*: enerui *A?N*: inermi *A²* conlectis (sed coll-)
A⁸VθEdd.: coniectis (-tus *AN*) *PCBN⁴*: conflatis *A²* 4 edu-
cato *πNθald.*: educto *VFrob.2* (cf. 27. 19. 9 *adn.*) 5 Hispanias
Gallias] -as -as *πN.ald.Frob.1.2* (cf. e.g. c. 30. 13): -am -am *Vθ*

ducere exercitum aequalem ^{imperatores} stipendiis suis, duratum omnium
rerum patientia quas uix fides fiat homines passos, perfusum
miliens cruore Romano, ^{uix} exuias non militum tantum sed
etiam imperatorum portantem. multos occursuros Scipioni 6
in acie qui praetores, qui imperatores, qui consules Romanos
sua manu occidissent, muralibus uallaribusque insignes
coronis, peruagatos capta castra captas urbes Romanas.
non esse hodie tot fasces magistratibus populi Romani quot 7
aptos ex caede imperatorum prae se ferre posset Hannibal.

Has formidines agitando animis ipsi curas et metus auge- 8
ant, etiam quod, cum adsuissent per aliquot annos bellum
ante oculos aliis atque aliis in Italiae partibus lenta spe in
nullum propinquum debellandi finem gerere, erexerant
omnium animos Scipio et Hannibal uelut ad supremum
certamen comparati duces. Iis quoque quibus erat ingens 9
in Scipione fiducia et uictoriae spes quo magis in propin-
quam eam imminebant animis eo curae intentiores erant.
aud dispar habitus animorum Carthaginiensibus erat quos 10
modo petisse pacem, intuentes Hannibalem ac rerum
restarum eius magnitudinem, paenitebat, modo cum respi- 11
rent bis sese acie uictos, Syphacem captum, pulsos se
Hispania, pulsos Italia, atque ea omnia unius uirtute et
consilio Scipionis facta, uelut fatalem eum ducem in exitium
sum natum horrebant.

ducere $\pi NV\theta$: duceret Gron.; ducente Alan; hi ambo post
conplesses non interpungunt, sed H-em subaudire orationi satis con-
guit
quas uix A^v ? Edd.: qua uix N^4V : quamuis (-ix J) $A^8\theta$:
qui fix P: qua π^2N tantum PCBV θ : modo AN.ald.Frob.1.2
6 qui imperatores πN .ald.: om. V θ Frob.2 sua manu π
ald.Frob.1.2: manu sua V θ (cf. 27. 37. 5 adn.) uallaribusque
 $N^4V\theta$ Edd.: -que πN , cf. 26. 11. 12 adn. (b) 7 se $N^4V\theta$ Edd.:
a. πN 8 debellandi πN Edd.: bellandi V θ 9 Iis (uel
ei Lov. 5: his V: ei πN : hii N^4J : hi K: ii A^8 et sic (cum inten-
tis inf.) ald.Frob.1.2 eo πN Edd.: et N^4 ut s. l. V θ
caae intentiores erant $A^8N^4V\theta$ et (sed -ris) ald.Frob.1.2: curas inten-
tis πN : curas intentiores uoluebant Weissenb. (cum ei sup.)
pulsos se (se in B) Hispania π^1N Edd.: bis a P scriptum (cf. 29.
L 3 adn.): om. V θ : del. se N^4

29 Iam Hadrumetum peruenerat Hannibal; unde, ad reficiendum ex iactatione maritima militem paucis diebus sumptis, excitus pauidis nuntiis omnia circa Carthaginem obtineri armis adferentium magnis itineribus Zamam contendit.—Zama quinque dierum iter ab Carthagine abest.—Inde praemissi speculatores cum excepti ab custodibus Romanis deducti ad Scipionem essent, traditos eos tribuno militum, iussosque omissio metu uisere omnia, per castra quauellent circumduci iussit; percontatusque satin per commodum omnia explorassent, datis qui prosequerentur retro ad Hannibalem dimisit. Hannibal nihil quidem eorum quae nuntiabantur—nam et Masinissam cum sex milibus peditum quattuor equitum uenisse eo ipso forte die adferebant—laeto animo audiuit, maxime hostis fiducia, quae non de nihilo profecto concepta esset, percussus. Itaque quamquam et ipse causa belli erat et aduentu suo turbauerat et pactas indutias et spem foederum, tamen si integer quam si uictus peteret pacem aequiora impetrari posse ratus,

29 I Hadrumetum (adr- *K.ald.Frob.1.2*: hasdr- *AN*) πNK : adru-
mentum *A⁸VJ*. Cf. *Polyb. e.g. 15. 5. 3* peruenerat *V⁰ald.*
Frob.1.2: uenerat πN militem *PCBA⁸N⁴ θ* : om. *AN* (qui om.
omnia inf.: add. *A⁸N⁴*) 2 ab (Cart.) *A⁸V⁰* (cf. c. 9. 11): a πN
ab (cust.) *V⁰* (u. praec.): a πN tribuno *A⁸V⁰* (cf. *Polyb.*
15. 5. 5): tribunis πN . *ald.Frob.1.2* 3 percontatusque] -tusque
Frob.2: -tosque $\pi N⁰ald.$ (cf. de -os et -us c. 36. 8 adn.), sed -cunct- πN
 θ , cf. 27. 43. 5 adn. satin *A⁸ θ ald.Frob.1.2*: satin si *V*: statim
 πN : statim si *N⁴* per commodum πNV (como-): percom-(uei-
-comm-)ode *N⁴ θ ald.Frob.1.2* prosequerentur] pro- *CANV⁰Frob.*
1.2: prae- *P*: p- *B.ald.* 4 forte] hic πN . *ald.Frob.1.2*: post die θ
(eo die f. ipso *V*) audiuit *V⁰ald.Frob.1.2*: audit πN maxime
hostis fiducia quae (que *V⁰*) *V⁰ald.Frob.1.2*, *Gron.*: maxime si (sui *A^x*)
hostis fiduciaque πN : sed maxime h. fiducia *Alschevski*, ceterum maxime
h. fiducia audaciaque *Madv.* (audaciaque prius *Weissenb.*), maxime spiritu
h. fiduciaque *Zingerle* (alia alii), omnes (sine esset inf.) percussus (uel
-cuss-) est retinentes, sed *Gronouii coniecturam* (u. adn. inf.) paene confir-
mant codd. *V⁰* (et si illud *Puteani uariis modis oriri potuit*) de nihilo
A⁸(nich-)N³ uel N⁴V⁰: de di | lo *P*: de nilo *P²?*: de illo (ilo *B*) *CB²*:
dei (di *A*). io *AN*: dum eo *A²?* esset, percussus *Gron.*: est
percussus *V⁰ald.Frob.1.2*: percussus (-culs- *C⁸A⁸*) est πN 5 ipse
PCA⁸?N⁴ θ *Edd.*: ipsa *BAN* pactas πNK *Edd.*: pacatas *N⁴VJ*
aequiora πN . *ald.*: aequiorem *A⁸V⁰Frob.2*

nuntium ad Scipionem misit ut conloquendi secum potestatem faceret.—Id utrum sua sponte fecerit an publico consilio, 6 neutrum cur adfirmem habeo. Valerius Antias primo 7 proelio uictum eum ab Scipione, quo duodecim milia armatorum in acie sint caesa, mille et septingenti capti, legatum cum aliis decem legatis tradit in castra ad Scipionem uenisse.

Ceterum Scipio cum conloquium haud abnuisset, ambo 8 ex composito duces castra protulerunt ut coire ex propinquo possent. Scipio haud procul Naraggara urbe cum ad cetera 9 loco opportuno tum quod aquatio intra teli coniectum erat consedit. Hannibal tumulum a quattuor milibus inde, 10 tutum commodumque alioqui nisi quod longinquae aquationis erat, cepit. Ibi in medio locus conspectus undique ne quid insidiarum esset delectus.

Summotis pari spatio armatis, cum singulis interpretibus 30 congressi sunt, non suae modo aetatis maximi duces sed omnis ante se memoriae omnium gentium cuilibet regum imperatorumue pares. Paulisper alter alterius conspectu, 2 admiratione mutua prope attoniti, conticuere; tum Hannibal prior: 'Si hoc ita fato datum erat ut qui primus bellum 3 intuli populo Romano, quique totiens prope in manibus uictoriam habui, is ultro ad pacem petendam uenirem, laetor e mihi sorte potissimum datum a quo peterem. Tibi 4 quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit Hannibalem cui tot de Romanis ducibus uictoriam di

7 ab (Scipione) VK: a πNJ sint Vθ: sunt πN Edd. ante
Fron. 8 coire N⁴Vθald.Frob.1.2: coiri AN: eo ierunt PCB

9 Naraggara πN: naggara N¹: nacara Vθ: nadagara ald.
Frob.1.2 urbe Vθ Edd.: urbem πN (cf. 26. 40. 11 adn.)

um πN: tum Med. 3 ald.Frob.1.2: om. Vθ aquatio C^xA²N⁴V
(-lio PCBN): ag lio (eo A^x) A 10 alioqui P.ald.Frob.1.2:

lioquin CBANVθ erat πN Edd.: erant A^v uel A⁵Vθ

electus CANVθ (dil- PB)

30 1 pari A^vVθald.Frob.1.2, cf. e.g. Caes. B. G. 1. 43. 2: par in πN
cum spatium BAN, fort. recte) 3 prope πN.ald.Frob.1.2: om.

Vθ sorte πN.ald.: om. VθFrob.2 4 tot de πN.ald.: de
et N^x(uix N⁴)VθFrob.2 di PC (et dis P in § 6), cf. 28. 28. 11

dn.: dii AN: om. B

dedissent tibi cessisse, teque huic bello uestris prius quam
 5 nostris cladibus insigni finem imposuisse. Hoc quoque
 | ludibrium casus ~~ediderit~~ fortuna ut cum patre tuo consule
 ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore
 signa contulerim, ad filium eius inermis ad pacem petendam
 6 ueniam. Optimum quidem fuerat eam patribus nostris
 mentem datam ab dis esse ut et uos Italiae et nos Africae
 7 imperio contenti essemus; neque enim ne uobis quidem
 Sicilia ac Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus,
 tot exercitibus, tot tam egregiis amissis ducibus; sed prae-
 8 terita magis reprehendi possunt quam corrigi. Ita aliena
 appetiuimus ut de nostris dimicarem^{us} nec in Italia solum
 nobis bellum, uobis in Africa esset; sed et uos in portis
 uestris prope ac moenibus signa armaque hostium uidistis
 et nos ab Carthagine fremitum castrorum Romanorum
 9 exaudimus. Quod igitur nos maxime abominaremur, uos
 ante omnia optaretis, in meliore uestra fortuna de pace
 agitur. Agimus ii quorum et maxime interest pacem esse,
 et qui quodcumque egerimus ratum ciuitates nostrae habi-
 turae sunt: animo tantum nobis opus est non abhorrente
 a quietis consiliis.

4 prius *VθFrob.2*: plus *πN.ald.*: potius *H. J. Mueller, frustra*
 5 casus ediderit (ederit *B*) fortuna *PCB*: fortunae casus edi-
 derit *A⁸N⁴VθFrob.2* (cf. 29. 12. 5 *adn.*): casus dederit an fortuna *A*
N: fortuna an casus ediderit *ald.* consule *Vθald.Frob.1.2*: *om.*
πN 6 et uos *πN Edd.*: uos *Vθ* Italiae *π²Nθ* (*sed -lia P²*
C): itahac et nos *πN Edd.*: nos *Vθ*
 7 tam egregiis *CANθ* (iam eg- *J*): tamē graegiis (egraegiis *P²B*)
PB: tamque egregiis *ald.Frob.1.2, fort. recte* praeterita (-tā *P²*)
 magis *π²Nθ*: praeteritā | agris *P* 8 appetiuimus (*uel adp-*) *Vθ*
ald.Frob.1.2: adpetimus *πN* nec in Italia *PCBA⁸N⁴* ut *s. l. V*
θ: nec (ne *N*) italie *AN* nobis bellum, uobis *Elsperger*: uobis
 bellum nobis *A⁸NVθ* (*sed u. fuit b. n. K*) *ald.Frob.1.2*: uobis *PCAN*:
 nobis *B* esset *πN*: est *N⁴Vθ* (*de est pro esset cf. fort. c. 29. 4*)
 9 abominaremur *A⁸N⁶* in *ras. Vθ*: ab-(au- *P*)ominamur *PC*
B: auob' minamur *AN?* uos *PCθFrob.2*: uos autem *BAN*
 optaretis *πN*: optare debetis *Madv. olim (Em. p. 433)*
 quorum et *A⁸Vθ Edd.*: quorum *πN* esse et *A⁸N⁶Vθ*: esset *P*
CB²: *om. B*

'Quod ad me attinet, iam aetas senem in patriam reuer- 10
 tentem unde puer profectus sum, iam secundae, iam aduersae
 res ita erudierunt ut rationem sequi quam fortunam malim :
 tuam et adulescentiam et perpetuam felicitatem, ferociora 11
 utraque quam quietis opus est consiliis, metuo. Non temere
 incerta casuum reputat quem fortuna nunquam decepit.
 Quod ego fui ad Trasumenum, ad Cannas, id tu hodie es. 12
 Vixdum militari aetate imperio accepto omnia audacissime
 incipientem nusquam fefellit fortuna. Patris et patruī per- 13
 secutus mortem ex calamitate uestrae domus decus insigne
 uirtutis pietatisque²⁴ eximiae cepisti; amissas Hispanias re-
 ciperasti quattuor inde Punicis exercitibus pulsus; consul 14
 creatus, cum ceteris ad tutandam Italiam parum animi
 esset, transgressus in Africam duobus hic exercitibus caesis,
 binis eadem hora captis simul incensisque castris, Syphace
 potentissimo rege capto, tot urbibus regni eius, tot nostri
 imperii ereptis, me sextum decimum iam annum haerentem
 in possessione Italiae detraxisti. Potest uictoriam malle 15
 quam pacem animus. Noui spiritus magnos magis quam

11 tuam] *hic* πN.ald.Frob.1.2 : post adulescentiam A⁸Vθ : post et
 ante ad.) N⁶ : del. A^xN^x Non πNJ Edd. : nam J¹ ut s. l. K :
 am V reputat A⁸N⁶ in ras. (ubi N⁴ nescioquid scripserat) Vθ :
 epugnat PC : repugnet BAN (an -gat ?) decepit A⁸N⁶Vθald.
 Frob.1.2 : decipit πN 12 ad (a P) Trasumenum πN (-enum),
 c. 20. 9 : ad transimenum V (-nsm-) θ ad (Cannas) πN.ald.
 Frob.1.2 : et ad Vθ. Ab uocibus ad Cannas rursus nunc exstat D (u.
 21. 4) es A⁸N⁶Vθald.Frob.1.2 : om. πN, fort. recte nus-
 quam πN Edd. : nunquam N³ uel N⁴Vθ fortuna P⁴CDA⁸N⁶(fort.
 ntea N⁴)Vθ : sua fortuna P (mire, nisi ex insiticia uoce tua corruptum) :
 int fortuna BAN 13 patruī P⁴CDA⁸Vθ : patribi P : patruibi
 12 ut nid. : patruī ibi BAN ex (calam.) A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2 :
 1 πN (unde ab Gron.) : a D reciperasi P (-cup- π²NVθ), cf.
 30. 7 14 creatus cum] post has uoces perit P usque ad
 omitos (c. 37. 3) hic BDANVθ Edd. : om. C simul in-
 ensisque CDA⁴N³ uel N⁴θ : simolim censusque (incensisque AN) B
 N (incensis captisque V, simul omisso) nostri ANθ : nostrum
 BD (imperium C : -riu B : -rii D) ereptis B¹ uel B²A⁸Vθ
 tus CBAN) 15 malle CDVFrob.2 : malle B : inquam malle
 Nθald. magnos magis CBFrob.2 : magnus magis DVθ : magis
 agnos AN.ald. (cf. 29. 3. 10 aln.)

- 16 ^{by subscript} utiles; et mihi talis aliquando fortuna adfulsit. Quod s
in secundis rebus bonam quoque mentem darent di, non e
solum quae euenissent sed etiam ea quae euenire possen
reputaremus. Vt omnium obliuiscaris aliorum, satis eg
17 documenti in omnes casus sum quem modo castris inte
Anienem atque urbem uestram positis signa inferentem a
iam prope scandentem moenia Romana uideris, hic cerna
duobus fratribus, fortissimis uiris, clarissimis imperatoribu
orbatum ante moenia prope obsessae patriae quibus terru
uestram urbem ea pro mea deprecantem.
- 18 'Maximae cuique fortunae minime credendum est. In
bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa dant
est pax, nobis petentibus magis necessaria quam honesta
19 Melior tutiorque est certa pax quam sperata uictoria; hae
in tua, illa in deorum manu est. Ne tot annorum felicitate
20 tem in unius horae dederis discrimen. Cum tuas uires tun
uim fortunae Martemque belli ^{includens} proponem prope
utrimque ferrum, utrimque corpora humana erunt; nusquam
21 minus quam in bello euentus respondent. Non tantum a

15 utiles (-lis Vθ); et A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2: utiles CAN (-lis D
-le B), cf. 28. 2. 7 adn. 16 di, cf. 28. 28. 11: dei CBDAN: d
A^vVθ 17 quem CDA⁸N⁴Vθ: quae B: qui AN sign
inferentem CBD: signa inferentem ad AN.ald.: om. VθFrob.2 (C
28. 2. 16 adn.), u. adn. sq. ac iam (acie A⁸θ) prope scandentem
A⁸VθFrob.2: om. CBDAN.ald. (cf. 26. 51. 8 adn.); duarum linearum
(quarum una fort. primo perdita mox in marg. archetypi addita erat
alteram Sp, alteram P omisit (de dittographiae falsa suspitione cf. 29
7. 7 adn.) uideris scripsi: uideras A⁸N⁶θald.Frob.1.2 (fort. -as anti
quitus ex cernas praesumpto): om. CBDANV, quos cum Madv. 188
sequi malit Johnson, uoces modo . . . hic . . . pro ut modo scandebam . .
ita hic . . . interpretatus, et uideras additum esse ratus postquam pos
casus sum interpunxit aliquis hic cernas (hi BDN) CBDA⁸NV.
ald.: hunc cernas K: hic cernis Frob.2: in A erasum orbatum
A⁸N²Vθ (orn-CBDAN) ea (eam J) pro mea BA⁸N²θ: ea (ear
D) pro me (mei V) DANV: me C 18 In bonis N⁴Vθald
Frob.1.2: omnibus CBDAN tibi ampla A⁸N⁶ in ras. Vθ Edd.
iam apta CBDAN? honesta DA⁸Vθ: hosta C ut uid.: host
C^x: hostia BA²N 19 certa pax A⁸N² uel N⁴ rescriptis punch
Vθ: certare CBDA¹(-res A)N, mire Ne CBDAN.ald.Frob.1.2
nec A⁸ ut s. l. N⁴Vθ 20 ferrum, utrimque CA⁸: ferrum N⁴
θald.Frob.1.2: om. BDAN

id quod data pace iam habere potes, si proelio uinces, gloriae adieceris, quantum (dempseris), si quid aduersi eueniat. Simul parta ac sperata decora unius horae fortuna euertere potest. Omnia in pace iungenda tuae potestatis 22 sunt, P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit quam di dederint. Inter pauca felicitatis uirtutisque exempla M. 23 Atilius quondam in hac eadem terra fuisset, si uictor pacem petentibus dedisset patribus nostris; sed non statuendo felicitati modum nec cohibendo efferentem se fortunam quanto altius elatus erat, eo foedius corrui.

‘Est quidem eius qui dat, non qui petit, condiciones dicere 24 pacis; sed forsitan non indigni simus qui nobismet ipsi multam inrogemus. Non recusamus quin omnia propter 25 quae ad bellum itum est uestra sint, Sicilia Sardinia Hispania quidquid insularum toto inter Africam Italiamque continetur mari; Carthaginienses inclusi Africae litoribus 26 uos, quando ita dis placuit, externa etiam terra marique uideamus regentes imperio. Haud negauerim propter non 27 nimis sincere petitam aut expectatam nuper pacem sus-

21 uinces *D*: uincens *CBA*: uincis *A⁸N⁴V⁰*: uincas *ald.Frob.1.2*: uinceris *N*: uiceris *Lov. 2, fort. recte* dempseris *Madv.*: ademeris *ald.Frob.1.2*: demeris (!) *Woelfflin*: nesciunt *CBDANV⁰*; aut hic aut post eueniat patet aliquid ex codd. excidisse; fort. ut linea exbleatur (cf. 26. 6. 16 *adn.*) conicias inde ipse ademeris 22 potestatis] -tis *DA¹NV⁰*: -tes *BA*: -ti *C* di *B* (cf. 28. 28. 11): dii *CANV⁰* (sed in § 26 dis *CBDN*) 23 Inter pauca *A⁸N⁴VJ* *Edd.*: nter *K*: in tanta *C*: intenta *BAN*: inter cetera *DA⁵* ut s. l.

Atilius *BK* (ut *P* in 28. 42. 1): atilius *CDA⁸NVJ*: amplius *A* fuisset, si *DV⁰Frob.2*: fuisse et si (si ui *B*) *CB¹*: fuisse fertur qui sic (si *AN*) *AN.ald.* dedisset patribus nostris *CBD⁸A⁸N⁴V⁰*

p. n. dedisset *K*) *Frob.2*: abnuit *AN*: patribus nostris abnuit *ald.* sed non statuendo *N⁴V⁰*: non statuendo *CBD*: non statuendo amen *AN*: sed non statuendo tandem *ald.Frob.1.2* efferentem se fortunam *A⁸V⁰* *Edd.*: efferente se (-tes e *C*) fortuna *CBDAN*

14 indigni simus (sumus *VJ*) *CA^v* uel *A⁸N⁴V⁰*: in-(in in- *DAN*) dig-
tissimis *BDAN* ipsi *CBD*: ipsis *ANV⁰ald.Frob.1.2*

nultam *N²J*: multam *A^v?V*: multa *CBDANK* 25 Non *V⁰* *Frob.2*: qui non *CBDAN.ald.* ad bellum itum *N⁴V⁰*: ea bel-

um itum *CBD*: bellum initum *AN.ald.Frob.1.2* 26 uos *DANV⁰*: suos *CB* imperio *Madv., optime*: imperia *CBDANV⁰*

pectam esse uobis Punicam fidem: multum per quo
 28 petita sit ad fidem tuendae pacis pertinet, Scipio—uestro
 quoque, ut audio, patres nonnihil etiam ob hoc quia parum
 29 dignitatis in legatione erat negauerunt pacem—; Hannibal
 peto pacem qui neque peterem, nisi utilem crederem, et
 propter eandem utilitatem tuebor eam propter quam petii
 30 et quemadmodum quia a me bellum coeptum est ne quem
 eius paeniteret quoad ipsi inuidere di praestiti, ita adnita
 ne quem pacis per me partae paeniteat.’

31 Aduersus haec imperator Romanus in hanc fere senten-
 tiam respondit: ‘Non me fallebat, Hannibal, aduentus tu
 spe Carthaginienses et praesentem indutiarum fidem e-
 2 spem pacis turbasse; neque tu id sane dissimulas qui de
 condicionibus superioribus pacis omnia subtrahas praete-
 3 ea quae iam pridem in nostra potestate sunt. Ceterum u-
 tibi curae est sentire ciues tuos quanto per te onere leuentur
 sic mihi laborandum est ne quae tum ^{stipulatio} pepigerunt hodie
 subtracta ex condicionibus pacis praemia perfidiae habeant

27 fidem (*prius*) CBDAN.ald.Frob.1.2: fidem tuende pacis A⁸N⁴V⁰
 (cf. 29. 12. 5 adn.) multum A⁸N⁴V⁰ Edd.: multos CBDAN
 petita CBDAN Edd. (rep- A⁸N⁴V⁰) 29 petii DA²N³K: pet
 CBANVJ 30 ne quem BANV⁰: neque me C: neque D
 eius CBDAN Edd.: om. V⁰ quoad ipsi DV⁰Frob.2: quoad
 (quod ad B) id ipsi CBAN: quoad ipsi non ald.

31 I aduentus tui spe A⁸N⁵V⁰ald.Frob.1.2: ab aduentus tui sp
 Alschefski, fort. ab N⁴ confirmatus, fort. recte (cf. e.g. 27. 17. 5): auer
 (habere CDAN) aduentus tui spem CBDAN, unde aura aduentus tu
 (om. spe) coniecerat olim Madv. Em. p. 756, sed aut uox habere i
 Puteani fontibus uidetur addita esse ubi spe in spem corruptum est, au
 (quod magis credibile est) postquam auere ex aduen- bis scripto ortun
 est, spe in spem mutatum 2 superioribus CBDAN.ald.Frob
 1.2: superioris N⁴V⁰, quod ipse fort. rectum esse suspicor, nam in
 § 3 Scipio uoce pepigerunt utitur de suarum condicionum a Carth
 acceptione; et personae Scip. sane consentaneum est sic de se loqui (d
 -ib. pro -is cf. 27. 2. 8 adn.) 3 ut CBDV⁰: sicut AN.ald.Frob
 1.2 sentire CBDN⁴V⁰ald.Frob.1.2: om. AN est (ne) BDAI
 V.ald.Frob.1.2: om. C, non male ne ald.Frob.1.2: ne si CBL
 ANV⁰ (si ab sic orto, nisi fort. fuit dittogr. ex coniectura alicuius si ue
 si quae pro quae substituere cupientis (nam prima specie pepigerunt cun
 c. 16. 13 et 14 uix quadrat)) tum CBDAN, cf. 24. 45. 9 adn.
 tunc N² uel N⁵V⁰ald.Frob.1.2

Indigni quibus eadem pateat condicio, etiam ut prosit vobis 4
 fraus petitis. Neque patres nostri priores de Sicilia neque
 nos de Hispania fecimus bellum; et tunc Mamertinorum
 sociorum periculum et nunc Sagunti excidium nobis pia ac
 iusta induerunt arma. Vos lacessisse et tu ipse fateris et 5
 di testes sunt qui et illius belli exitum secundum ius fasque
 dederunt et huius dant et dabunt.

‘Quod ad me attinet, et humanae infirmitatis memini et 6
 uim fortunae reputo et omnia quaecumque agimus subiecta
 esse mille casibus scio; ceterum quemadmodum superbe et 7
 uiolenter me faterer facere si priusquam in Africam traiecis-
 sem te tua uoluntate cedentem Italia et imposito in naues
 exercitu ipsum uenientem ad pacem petendam aspernarer,
 sic nunc cum prope manu conserta resitantem ac tergiuer- 8
 santem in Africam attraxerim nulla sum tibi uerecundia
 obstrictus. Proinde si quid ad ea in quae tum pax conuen- 9
 tura uidebatur, quasi multa nauium cum comiteatu per

4 petitis *CBDAN.ald.Frob.1.2*: petis *N⁴ ut s. l.*: petistis *Vθ (non N⁴)*
 priores *CBDAN⁴Vθ*: prius *Leo, infeliciter* fecimus
A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2: facimus *CBDAN* et tunc *N⁴VθFrob.2*: et
 tum *CBDAN.ald.* 5 lacessisse *Vθ(-cesi- J)ald.Frob.1.2*: la-
 cessere *CBDAN (-ssixe N⁶)* di] dei *BDAN*: de in *C*: dii *A⁸*
Vθ (cf. 28. 28. 11 adu.) sunt *A⁸N⁶Vθald.Frob.1.2*: ut *CBAN*:
 sunt ut *D* ius fasque *CA⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: iustasq: *BD*: ius
 meritum *AN* 6 quaecumque *CB(quec-)DAN.ald.Frob.1.2*: que
Vθ esse *CBDN⁴Vθald.Frob.1.2*: om. *AN* 7 faterer facere
N⁴VθFrob.2: facere faterer *ald.*: faterer *C(fate)BN* uel *N¹*: facere
A⁷N te] hic *CBDAN.ald.Frob.1.2*: post ipsum *Vθ*
Italia B¹ uel B²D yt-)A⁴VK.ald.Frob.1.2: italiae *CBA²N*: italiam *J*
 8 nunc cum *BDANVθald.Frob.1.2*: nunc eum *C* con-
 sertu ed. *Mog. 1518*: consertum *CBDANVθ*, quod ut *supinum defendit*
Weissenb. citando Gell. 20. 10. 1-9, sed manum (non inanu) consertum
locare formula antiqua iuris fuit resitantem *CB(-tum)DA⁸?*
V²V.θald.Frob.1.2: resistentem *N⁴*: resitantem *A²N¹ ut s. l. (-tent-)*
V attraxerim (uel adt-) *CBDAN.ald.Frob.1*: traduxerim *N⁴V*
Frob.2 9 in quae *A⁸VJ.ald.Frob.1.2*: quae *CBDANK*: qui-
 bus *A⁴* quasi *A⁵ Gron. (adn.) Douiatius*: quae si *CBA²?*: que
 i *A²N* (que simultas *N*: que simulta *N²*: que multa *N⁴*): si *D*:
 que sunt *A⁸Vθ*: quae sunt nosti (in *parenthesi*) *ald.Frob.1.2 et (sed*
int) Gron. in contextu, qui omnes mulctae praebent: quae sit *Alschefski,*
non male cum comiteatu *CDAN.ald.Frob.1.2*: cummeatu *B*:
 ommeatus (uel come-) *Vθ*

indutias expugnatarum legatorumque uiolatorum, adicitur, est quod referam ad consilium: sin illa quoque grauia uidentur, bellum parate quoniam pacem pati non potuistis?

- 10 Ita infecta pace ex conloquio ad suos cum se recepissent frustra uerba temptata renuntiant: armis decernendum esse
 32 habendamque eam fortunam quam di dedissent. In castra ut est uentum, pronuntiant ambo arma expedirent milites animosque ad supremum certamen, non in unum diem sed
 2 in perpetuum, si felicitas adesset, uictores. Roma an Carthago iura gentibus daret ante crastinam noctem scituros; neque enim Africam aut Italiam sed orbem terrarum uictoriae praemium fore; par periculum praemio quibus aduersa pugnae fortuna fuisset. Nam neque Romanis effugium ullum patebat in aliena ignotaque terra, et Carthagini, supremo auxilio effuso, adesse uidebatur praesens excidium.
 4 Ad hoc discrimen procedunt postero die duorum opulentissimorum populorum duo longe clarissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parta decora aut cumulaturi
 5 eo die aut euersuri. Anceps igitur spes et metus miscebant animos; contemplantibusque modo suam, modo hostium aciem, cum oculis magis quam ratione pensarent uires,

9 expugnatarum *BDA et A^v?N.ald.Frob.1.2*: expugnarum *C*: op-
 (uel ob-)pugnatarum *A⁸Vθ* sin *CBDAN*(sed si nulla *N*: si illa
N⁴)ald.Frob.1.2: si nihil *A⁸V*: si *N⁴* uidentur *DA⁸N⁴V*
θald.Frob.1.2: uiderunt *CBAN* / 10 infecta pace *BDANVθ*: in
 (del. in *C¹*) pace infecta *C* temptata *Haverkampianus* (uerbis
 tentatam rem *Sigonius*): ꝑcata *CN?*: praecata *BD* (prec-): ꝑcata *A*:
 ꝑcata *A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: iactata *Gron., optime, sed sic corruptela*
minus facile explicatur: facta *Weissenb.*: alia alii post renuntiant
om. armis . . . pronuntiant (c. 32. 1) D di] *u. § 5*: dei *CBN*: dii
AVθ

32 1 uictores *CBDA et A²NV.ald.Frob.1.2*: uicturos *A⁸θ*
 2 daret *A⁸N⁶θ Edd.*: darent *CB DANV* fore *CANVθ Edd.*:
 fere *BD* par *CA⁸N⁴Vθ Edd.*: per *BDAN* aduersa *K*,
J. Perizonium confirmans: aduersae *CB(-se) DANVJ.ald.Frob.1.2*
 3 ignotaque terra, et (*om. et K*) Carthagini (-giñ *N⁴*: -ginen-
 sibus *V*), supremo (supp- *N⁴*) *A⁸N⁴Vθ Edd.*: ignota *CBDAN*, fort. ii
lineis (xxviii litt., si, ut saepe, quae pro que in exemplari stabat) in
P omissis, cf. 26. 51. 8 adn. 5 spes et *A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: spes
BDAN (metusque *D*): *om. C* cum *CDANVθald.Frob.1.2*: cui
B: cum non *Weissenb., Madv. Em. p. 436, frustra*

simul laeta, simul tristia obuersabantur: quae ipsis sua sponte non succurrebant, ea duces admonendo atque hortando subiciebant. Poenus sedecim annorum in terra Italia 6 res gestas, tot duces Romanos, tot exercitus occisione occisos et sua cuique decora ubi ad insignem alicuius pugnae memoria militem uenerat referebat: Scipio Hispanias et 7 recentia in Africa proelia et confessionem hostium quod neque non petere pacem propter metum neque manere in ea prae insita animis perfidia potuissent. Ad hoc conlo- 8 quium Hannibalis in secreto habitum ac liberum fingenti qua uolt flectit. Ominatur, quibus quondam auspiciis patres 9 eorum ad Aegates pugnauerint insulas, ea illis exeuntibus in aciem portendisse deos. adesse finem belli ac laboris; 10 in manibus esse praedam Carthagini, reditum domum in patriam ad parentes liberos coniuges penatesque deos. Celsus haec corpore uultuque ita laeto ut uicisse iam cre- 11 deres dicebat.

Instruit deinde primos hastatos, post eos principes; triarius postremam aciem clausit. Non confertas autem cohortes 33 ante sua quamque signa instruebat sed manipulos aliquantum

5 tristia obuersabantur *CDANVθ*: tristitia (*tristia B¹ uel B²*) obu-
seruabantur *B* ipsis *BD*(sed sub ipsis)*A^uN⁴Vθ* Edd.: ipsi *CA*
N, cf. 27. 3. 2 adn. hortando *CDA⁸N⁴V* Edd.: horrendo *B¹*
(om. atque . . . do *B*)*A⁵*: horrebant *N* (et fort. *A*) subiciebant
V⁴Vθ (-iici- *K*): subiciunt *AN.ald.Frob.1.2*, non male: subicient *B*
D: subitiant *C* 6 in terra Italia *CBDVθald.Frob.1.2*, cf. 25. 7.
1; 29. 10. 5 al.: intra italiam *AN* occisione *BDANVJ* Edd.:
om. *K*: occisione *C* sua *BDANVθ* Edd.: sui *C* 7 His-
panias et *CA⁸N⁵* uel *N⁵*(fort. praeunte *N⁴*)*Vθald.Frob.1.2*: hispaniae
sed (uel set) *BDA?N* prae insita *A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: insita
V⁵: praesita *C*: praesita *BD?A* (-sci- *B¹* uel *B²*): psit *N* 8 ac
BDANVθald.Frob.1.2: et *C* qua *A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: quae *C*
BDAN flectit *C*(sed sq. minatur)*BDANθ*: flecti *V.ald.Frob.1.2*
9 portendisse deos *CA⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: portendisset eos
BDAN 10 finem *B¹* uel *B²**DA^u?N⁴θald.Frob.1.2*: fidem *CBA*
V parentes *CBDAN.ald.Frob.1.2*: patres (non, ut ait *Luchs*,
penates) *N⁴* (del. *N^x*): penates *Vθ* coniuges penatesque deos
BDAN: coniuges penatesque deos; adeo *A⁸*(sed om. deos)*N⁴ald.*
Frob.1.2: coniugesque adeo *VJ*: et coniuges adeo *K*: coniuges
penatesque *A^x* 11 ita laeto *BDAN*(leto)*Vθald.Frob.1.2*: laeto
ta *C* post eos *BDANVθald.Frob.1.2*: postea *C*
33 1 aliquantum *CBDAN.ald.Frob.1.2* (-to *Vθ*)

- inter se distantes ut esset spatium qua elephantum hostium
 2 acti nihil ordines turbarent. Laelium, cuius ante legati, eo
 anno quaestoris extra sortem ex senatus consulto opera
 utebatur, cum Italico equitatu ab sinistro cornu, Masinissam
 3 Numidasque ab dextro opposuit. Vias patentes inter mani-
 pulos antesignanorum uelitibus—ea tunc leuis armatura
 erat—compleuit, dato praecepto ut ad impetum elephantor-
 um aut post directos refugerent ordines aut in dextram
 laeuamque discursu applicantes se antesignanis uiam qua
 intruerent in ancipitia tela beluis darent.
- 4 Hannibal ad terrorem primos elephantos—octoginta
 autem erant, quot nulla unquam in acie ante habuerat—
 5 instruxit, deinde auxilia Ligurum Gallorumque, Baliaribus
 Maurisque admixtis: in secunda acie Carthaginenses Afros-
 6 que et Macedonum legionem: modico deinde interuallo
 relicto subsidiariam aciem Italicorum militum—Bruttii
 plerique erant, ui ac necessitate plures quam sua uoluntate

1 ut] *hic A^v uel A⁶N⁴V⁰ald.Frob.1.2: ante aliquantum AN (del. A^zN⁴): om. CBD acti CBDAN (cf. e.g. § 14): capti N⁴ ut s. l.: rapti V: accepti *θald.Frob.1.2* 3 antesignanorum] -gnan- BA^v uel A⁶N⁴ Edd.: -gnat- CD: -gn- AN: -gnari- V⁰ ea tunc A N⁵(in ras. ubi nescioquid scripserat N⁴)*θ* Edd.: eat uno C (sed siglo ambiguo (o) utitur, cf. 1. 7. 5; 10. 20. 5; 22. 39. 18 adnn.): ea tu no BD (sed nolebis pro -nc leuis, et mox complebit BD) directos Alschefski (cf. 2. 49. 11 et 27. 48. 4 adnn.): in rectos CBDANV⁰: rectos A⁸ ut uid. *ald.Frob.1.2*: remos A⁶ refugerent B¹ uel B² ANV⁰: refugerunt C(-*ēr*)BD(eff-), cf. 27. 42. 10 adn. applicantes A⁸N^r et N⁴V⁰: applicante CBDAN. Applic- praebet P in 23. 27. 7 al.: adplic- in 27. 2. 5 se antesignanis uiam A⁸(-signanis) N⁴V⁰ (-signariis K) Edd. (sed -signa nisu iam N⁴: -signa nisu V): signis uiam CBDAN qua A^zV⁰ald.Frob.1.2: quam CBDAN, cf. 26. 40. 11 adn. in ancipitia A⁸(-cia)*θald.Frob.1.2*: in ancipia CBD, cf. 27. 1. 11 adn.: mancipia AN: in atiem V 4 primos CBD: primum ANV⁰ald.Frob.1.2, fort. recte (cf. 27. 30. 12 adn.) quot nulla A⁸*θald.Frob.1.2*: quod nullam CBDAN (sed nulla AN): quot nulla ul V in acie (at- C) ante CB(-iae)DANV⁰ald. Frob.1.2: ante in acie *θ*, cf. 27. 37. 5 adn. 5 auxilia Ligurum BD(legurium)AN⁰(auxili J)*ald.Frob.1.2*: auxilii aligurum C Baliaribus BD(ual- hi)AN (cf. 27. 18. 7 adn.): ualearibus C: balearibus A⁸V⁰ald.Frob.1.2 Maurisque BDAN⁰ald.Frob.1.2: mauris C, cf. § 10 adn. 6 subsidiariam BDAN⁰, quibuscum consentit C qui -r- 'longicaudatam' scripsit ubi Luchs perperam -m- pro -ri- citat*

decedentem ex Italia secuti—instruxit. Equitatum et ipse 7
 circumdedit cornibus; dextrum Carthaginienses, sinistrum
 Numidae tenuerunt. Varia adhortatio erat in exercitu inter 8
 tot homines quibus non lingua, non mos, non lex, non
 arma, non uestitus habitusque, non causa militandi eadem
 esset. Auxiliaribus et praesens et multiplicata ex praeda 9
 merces ostentatur: Galli proprio atque insito in Romanos
 odio accenduntur: Liguribus campi uberes Italiae deductis
 ex asperrimis montibus in spem uictoriae ostentantur:
 Mauros Numidasque Masinissae impotenti futuro dominatu 10
 terret: aliis aliae spes ac metus iactantur. Carthaginiensi- 11
 bus moenia patriae, di penates, sepulcra maiorum, liberi
 cum parentibus coniugesque pauidae, aut excidium seruiti-
 umque aut imperium orbis terrarum, nihil aut in metum aut
 in spem medium, ostentatur.

Cum maxime haec imperator apud Carthaginienses, (duces 12
 suarum gentium inter populares,) pleraque per interpretes
 inter immixtos alienigenis agerent, tubae cornuaque ab
 Romanis cecinerunt, tantusque clamor ortus ut elephanti in 13
 suos, sinistrum maxime cornu, uerterentur, Mauros ac

7 ipse *CBDAN*: ipsum ?*N⁴Vθald.Frob.1.2*: quidquid uoluit *N⁴*
del. N⁵ 8 inter tot *BDAN.ald.Frob.1.2*: inter *Vθ*: om. C
 non lex *CBAN.ald.Frob.1.2*: nō|ollet D: om. *Vθ* 9 et (multi-
 plicata) *CBDAN.ald.Frob.1.2*: om. *Vθ* merces] hic *CBDVθ*:
 ante ex praeda *AN.ald.Frob.1.2*, cf. 29. 3. 10 *adn.* ostentatur
 (: Galli) *BDANVθ Edd.*: ostentabatur C. (*De uocibus* ostentatur,
 ostentantur. ostentatur (§ 11) *repetitis cf. c. 12. 3 adn.*) asper-
 rimis *CANθ (sed -eri- CJ) Edd.*: asperum his *BD*: appenini *V*
 10 Numidasque (-daq. *N²*) *BDANθald.Frob.1.2*: numidas
 C Masinissae] hic *CBDAN.ald.*: post impotenti *VθFrob.2 (cf.*
 27. 37. 5 *adn.)* futuro *NVFrob.2*: futuros *CBDAN¹θald., cf. 26.*
 40. 14 *adn.* terret *A¹Vθ Edd.* (-ent *CBDAN*, cf. 27. 17. 4 *adn.*)
 aliis (alii *BD*) aliae *BDANVθ*: aliae alii C 12 suarum
CBDANVθ: coniec. uariarum *Freinsheim*, aliarum *Harant*, ambo
 frustra pleraque *CBDANVθ*: plerique *Freinsheim*, locutionem
Liuianam deprauans inter immixtos *CB¹ uel B²(-istos B)DA*
NV (interim mixtos *DAN*): intermixtos *θald.Frob.1.2* alieni-
 genis *CBDANV.ald.Frob.1.2*: alienigenis *θ*: alienigenas *Freinsheim*,
 alii, sed et facilius et concinnius est *Datiuus* agerent *K, Freinsheimium*
confirmans: ageret *CBDANVJald.Frob.1.2* 13 sinistrum *Luchs*
 (cf. § 16): sinistris *CBD (cf. 27. 17. 1 adn.)*: sinistro *ANVθald.Frob.1.2*
 uerterentur *CBDAN*: conuerterentur *V(cor)θald.*: uerterent
Frob.2

Numidas. Addidit facile Masinissa percussis terrorem
 14 nudavitque ab ea parte aciem equestri ^{supponit} auxilio. Paucae
 tamen bestiarum intrepidae in hostem actae inter uelutum
 ordines cum multis suis uulneribus ingentem stragem ede-
 15 bant. Resilientes enim ad manipulos uelites cum uiam
 elephantis ne obtererentur fecissent, in ancipites ad ictum
 utrimque coniciebant hastas, nec pila ab antesignanis cessa-
 16 bant donec undique incidentibus telis exacti ex Romana
 acie hi quoque in suo dextro cornu ipsos Carthaginiensium
 equites in fugam uerterunt. Laelius, ut turbatos uidit
 hostes, addidit percussis terrorem.

34 Vtrimque nudata equite erat Punica acies cum pedes
 concurrat, nec spe nec uiribus iam par. Ad hoc dictu
 parua) sed magna eadem in re gerenda momenta : congruens
 clamor ab Romanis eoque maior et terribilior, dissonae illis,
 2 ut gentium multarum discrepantibus linguis, uoces ; pugna
 Romana stabilis et suo et armorum pondere incumbentium
 in hostem, concursatio et uelocitas illinc maior quam uis.

13 facile *CBDAN* Edd. : facili *N²(non N⁴)Vθ* nudavitque *C*
B¹ uel B²ANVθ Edd. : nudavit *BD* 14 intrepidae *CBDAN*
Frob.2 : trepide *Vθ* : intrepide *ald.* actae *CANθald.Frob.1.2* :
 hacte *B* : hastae *D* : uecte *V* 15 hastas, nec pila ab ante-
 signanis *A⁸N⁴Vθ* (-nariis *VK*) Edd. : tesignanis *CBD(sed om. te D,*
scribit antesignanis B¹)AN, linea xvii litt. in *P fort. ob* -bant : -b an(t)
perdita, cf. 26. 51. 8 adn. 16 quoque *BDANVθ* Edd. : om. *C*
 suo dextro (dextero *BDAN*) *CBDAN.ald.Frob.1.2* : suos
 dextrum *V(om. cornu)θ* Carthaginiensium *BDANVθ* Edd.
 (-ses *C*) in (fugam) *ANVθald.Frob.1.2* : om. *CBD*

34 1 concurrat *BDANVθ* Edd. : cucurrit *C* spe *AN(ut spe*
pro nec spe N)Vθ Edd. : spem *CBD, cf. 26. 40. 11 adn.* Ad hoc
 (hec *θ*) dictu *CBDANθ* Edd. : ad (i.e. at ut uid. uoluit) occiditur *N⁴*
 (et parua addens, quamquam parua insequens in int. lineae proximae
 oblitus est delere), quem sequuntur *V Med. 3 (sed at pro ad)*
 magna . . . momenta *CBDANV, cf. e.g. 27. 45. 5* : magni . . .
 momenti res *K.ald.Frob.1.2, non male* : magna . . . momenta res *A⁸*
J : magni . . . momenti *Madv. 1872* in re gerenda *A^v et fort.*
A⁸(re ab A^x eraso)K Edd. : in rege reddam *CBD* : in regenda *A²NV*
J ab (Romanis) *Vθ, cf. 28. 36. 5 adn.* : a *CBDAN.ald.Frob.*
 1.2 eoque *ANVθald.Frob.1.2* : eaque *CBD* illis *CBD*
ANθ Edd. : illius *N⁴V* 2 et (uelocitas) *BDANVθald.Frob.*
 1.2 : ac *C*

Igitur primo impetu extemplo mouere (loco) hostium aciem 3
 Romani. Ala deinde et umbonibus pulsantes in summos
 gradu inlato aliquantum spatii uelut nullo resistente inces-
 sere, urgentibus et nouissimis primos ut semel motam 4
 aciem sensere, quod ipsum uim magnam ad pellendum
 hostem addebat. Apud hostes auxiliares cedentes secunda 5
 acies, Afri et Carthaginienses, adeo non sustinebant ut
 contra etiam, ne resistentes pertinaciter primos caedendo
 ad se perueniret hostis, pedem referrent. Igitur auxiliares 6
 terga dant repente et in suos uersi partim refugere in se-
 cundam aciem, partim non recipientes caedere, ut et paulo
 ante non adiuti et tunc exclusi; et prope duo iam permixta 7
 proelia erant, cum Carthaginienses simul cum hostibus
 simul cum suis cogentur manus conserere. Non tamen 8
 ita percussos iratosque in aciem acceperere sed densatis ordi-
 nibus in cornua uacuumque circa campum extra proelium
 eiecere, ne pauido fuga uolneribusque milite sinceram et
 integram aciem miscerent.

Ceterum tanta strages hominum armorumque locum in 9
 quo steterant paulo ante auxiliares compleuerat ut prope

3 mouere *BDANVθ*: om. C umbonibus *A⁸Vθald.Frob.1.2*,
cf. 9. 41. 19: umboni *CBDA* (-ne *A⁶*) inlato *BDAN*: illato
Vθ: in loco C 4 ad pellendum *B¹ uel B²A* (ad imp- *A⁶*) *NVθ*
Edd.: appellandum *CB* (ape-) *D* 5 auxiliares (-ris) *DA* (-ribus
A⁶) *NVθ*: auxiliariis *CB* acies *CBDAN*: acie *A²Vθ*
 primos *A⁸Vθald.Frob.1.2*: primo *CBDAN* 6 uersi *CAVθald.*
Frob.1.2: reuersi *BDN* (re- ex refug- praesumpto, *cf. 29. 5. 6 adn.*)
 refugere *CBDAN.ald.Frob.1.2*: refugerunt *Vθ* ut et *CB*: uti
DAN.ald.Frob.1.2: uti et *θ*: et *V* 7 duo iam *BBANVθald.*
Frob.1.2: iam duo C 8 in aciem *A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2*: aciem C
BD, *cf. 26. 13. 7 adn.*: om. *AN* accipere *CANθald.Frob.1.2*:
 accipere *BDV* densatis *A⁵N⁴Vθald.Frob.1.2*: datis *CBDAN*,
cf. 27. 1. 11 adn. eiecere *N⁴Vθald.Frob.1.2*: eicere *CBDAN*,
uix recte ne *CBDAN Edd.*: om. *N²Vθ* pauido *CBD*:
 pauidos *ANVθald.Frob.1.2* (cum milites infra) uolneribusque
 (sed uul-) *N.ald.Frob.1.2*: uulneribus *CBDA*, *cf. 26. 11. 12 adn. (c)* (et
 uuln- *Vθ*) milite sinceram (-tes in ce- *D*) et *CBD*: milites in
 ceteram *AN* (add. et *N⁴*): milites in (milites ne *Vθ*) certam et *V*
θald.Frob.1.2 9 strages *N² uel N⁴ ut s. l. VθFrob.2*: strage C
BDAN.ald. compleuerat *BDVθFrob.2* (-rant *CAN.ald.*, *cf. 27.*
17. 4 adn.)

difficilior transitus esset quam per confertos hostes fuerat.
 10 Itaque qui primi erant, hastati, per cumulos corporum armorumque et tabem sanguinis qua quisque poterat sequentes hostem et signa et ordines confuderunt. Principum quoque signa fluctuari coeperant uagam ante se cernendo aciem.
 11 Quod Scipio ubi uidit receptui propere canere hastatis iussit et sauciis in postremam aciem subductis principes triariosque in cornua inducit quo tutior firmiorque media hastatorum acies esset. Ita nouum de integro proelium ortum est; quippe ad ueros hostes peruentum erat, et armorum genere et usu militiae et fama rerum gestarum et magnitudine uel spei uel periculi pares; sed et numero superior Romanus erat et animo quod iam equites, iam elephantos
 35 fuderat, iam prima acie pulsa in secundam pugnabat. In tempore Laelius ac Masinissa pulsos per aliquantum spatii secuti equites, reuertentes in auersam hostium aciem incur-
 2 rere. Is demum equitum impetus perculit hostem. Multi circumuenti in acie caesi, (multi) per patentem circa campum fuga sparsi tenente omnia equitatu passim interierunt.
 3 Carthaginensium sociorumque caesa eo die supra uiginti milia: par ferme numerus captus cum signis militaribus

9 confertos *CBD¹ in ras. V⁰Frob.2*: confertissimos *AN.ald.*
 10 tabem *ald.*: tabe *C*: tabes *BDAN*, cf. 27. 17. 1 *adn.*: labem *A⁰Frob.2*: luem *V* 11 canere] hic *CBDAN Edd.*: post hastatis *V⁰* (cf. 27. 37. 5 *adn.*) iussit et *ANV⁰ Edd.*: iussit *C*: iussisset *BD* aciem subductis *CBDAN Edd.*: sub-(de-*V*)ductis aciem *V⁰*, cf. *supra* (canere) inducit *BDA¹NV⁰ Edd.*: ducit *CA*
 12 de (integro) *BDANV⁰*: om. *C* pares *CBDA²N⁰ald.Frob.1.2*: dispares *AN* (*add. non A⁰*)

35 1 pulsos *CBDAN.ald.Frob.1.2*: fusos *A⁸N⁴V⁰*, pari iure equites *CBDA⁵N⁴V⁰ald.Frob.1.2*: milites *AN* auersam *BDA N.ald.Frob.1.2*: aduersam *CV⁰* 2 perculit *A⁸N⁴Frob.2*: per-
 tulit *V*: fudit *CBDAN.ald.* post Multi om. circumuenti . . . multi *V⁰* in acie *CB¹ uel B²Frob.2*: in a . . . ie *B*: -i naue *D* (*sed circumuentu naue*): unaue *AN.ald.* multi (*post caesi*) *Frob.2*: om. *CBDAN.ald.* (*et V⁰, u. sup.*) interierunt *CBDAN Edd.* (-iere *V⁰*, cf. § 3) 3 xx milia *VD* (*x̄x*): milia xx (*uel uiginti*) *CBAN⁰ald.Frob.1.2*

centum triginta duobus, elephantis undecim: uictores ad mille et quingenti cecidere.

Hannibal cum paucis equitibus inter tumultum elapsus 4
Hadrumentum perfugit, omnia et ante aciem et in proelio
priusquam excederet pugna expertus, et confessione etiam 5
Scipionis omniumque peritorum militiae illam laudem adeptus
singulari arte aciem eo die instruxisse: elephantos in 6
prima fronte quorum fortuitus impetus atque intolerabilis
uis signa sequi et seruare ordines, in quo plurimum spei
ponerent, Romanos prohiberent; deinde auxiliares ante 7
Carthaginiensium aciem ne homines mixti ex confluuione
omnium gentium, quos non fides teneret sed merces, liberum
receptum fugae haberent, simul primum ardorem atque 8
impetum hostium excipientes fatigarent ac, si nihil aliud,
uolneribus suis ferrum hostile hebetarent; tum, ubi omnis 9
spes esset, milites Carthaginienses Afrosque ut omnibus

3 CXXXII CBDAN: CXXXIII *ald.Frob.1.2*: XXXII Vθ (duobus xxx
V: plene θ) elephantis (uel elef-) VK Edd.: elephantis (uel
elef-) CAN (-tes BJ: -te D) mille et quingenti C (∞ et d), cf.
Polyb. 15. 14. 9: x et BD: x B¹?AN: decem milia *θald.Frob.1.2*:
mille et c V cecidere CBDAN.*ald.Frob.1.2* (-runt Vθ, cf. § 2)

4 Hadrumentum BD(hasdr-)A?N (et sic cum C in § 10), cf.
c. 29. 1: adrumetum (-ent- A⁸VJ) CA⁸Vθ et ante aciem et in
proelio Dukero praeeunte Drak. (quamquam non ausus est in contextum
recipere), optime: et in proelio et (om. hoc et BDAN: add. N⁴) ante
aciem CBDANVθ. Scil. uoces et ante aciem in marginem antiquitus
exciderunt et in locum non suum restituae sunt (cf. 27. 2. 6 adn.).

Seclusit et ante aciem Madv., sed neque glossema redolet uariatio illa
accurata acies, proelium, pugna (immo Liuiana est; cf. e.g. 31. 43. 2)
et duo tempora (⁴ ante proelium et in proelio) memorat Orosius 4. 19. 3

5 omniumque CBDAN Edd.: omnium Vθ peritorum
CBD(pret-)A⁶ ut s. l. N⁴ ut uid. Vθ: pteritorum AN²: pteritorum
N militiae CBDA⁶N⁴Vθ Edd.: militum et AN ante illam
add. CBDAN omnem (sc. omnium iterum scribi a P coeptum): del. A⁸
N⁴ et ignorant Vθald.*Frob.1.2*: hominum Koch, frustra 6 serua-

uare BDANVθ Edd.: stare seruareq. C, uix recte 7 ex A^v?N⁴
Vθald.: et CBDAN: om. *Frob.2* 8 atque impetum CBDAN
ald.: om. Vθ*Frob.2* ac si nihil aliud CB²A⁸?N⁴(nichil)Vθ*Frob.2*:
asinic. il (asinisis hil D) aliud BD: alii missilibus alii AN: ac si nihil
aliud alii missilibus alii *ald.* (sed cf. Polyb. 15. 16. 3) hostile Vθ

Frob.2 (cf. e.g. 1. 29. 2 ubi idem color): hostium CBDAN.*ald.*, fort. recte
quamquam minus bene 9 ubi CDA²N⁴θ: ub B: om. AN: ibi V
esset A⁸θald.*Frob.1.2*: essent N⁴: om. CBDAN, sed praue: erat V

rebus aliis pares eo quod integri cum fessis ac sauciis pug-
narent superiores essent; Italicos incertos socii an hostes
essent in postremam aciem summos, interuallo quoque di-
10 remptos. Hoc edito uelut ultimo uirtutis opere, Hannibal

cum Hadrumetum refugisset accitusque inde Carthaginem
sexto ac tricensimo post anno quam puer inde profectus
11 erat redisset, fassus in curia est non proelio modo se sed
bello uictum, nec spem salutis alibi quam in pace impe-
tranda esse.

36 Scipio confestim a proelio expugnatis hostium castris
direptisque cum ingenti praeda ad mare ac naues rediit,
2 nuntio allato P. Lentulum cum quinquaginta rostratis cen-
tum onerariis cum omni genere commeatus ad Vticam
3 accessisse. Admouendum igitur undique terrorem percussae
Carthagini ratus, misso Laelio Romam cum uictoriae nuntio,
Cn. Octauium terrestri itinere ducere legiones Carthaginem

9 rebus aliis *CBDAN Edd.*: aliis rebus *Vθ*, cf. 27. 37. 5 *adn.*
pugnarent] *hic N⁴(siglis transmutandi ab N⁶ deletis)Vθ Edd.*:
post sup. essent *CBDAN et N⁶* (cf. 28. 2. 15 *adn.*) socii an *C*
A²N²Vθald.Frob.1.2: socii (-ios *B²*) in *B*: socia in *DAN* in-
teruallo quoque direptos] *has uoces om.* *CBDAN* (cf. 26. 51. 8 *adn.*)
quos seq. Madv. 1872, sed cf. Polyb. 15. 11. 2 et 15. 16. 4 (ἐν ἀποστάσει):
praebent ante incertos A⁸?N⁴Vθald.Frob.1.2: *huc* (*post summos*)
transposuimus, cf. § 4 et 27. 2. 6 adnn. (*post hostes essent ponebat*
Harant) 10 Hadrumetum] *u.* § 4 refugisset *CBDAN*
Frob.2: fugisset *Vθ*: perfugisset *ald.* accitusque *CANVθ*
Edd.: accinctusque *B³(-int-B)D* 11 modo se sed *Vθ*(*si pro se*
J)Frob.2: modo sese .d. *C*: modo xse xse *B* (modos esse *B*, *se-*
condum Luchsium): modos esse *D*: modo se esse sed (set *N*) *AN*
ald. impetranda *CBA⁸N⁴V.ald.*: impetrande (uel -de) *B²DA*
N: impetrata *θFrob.2* esse (*post imp.*) *CVθald.Frob.1.2*: (*ante*
imp.) *AN*, cf. 29. 3. 10 *adn.*: *om.* *BD*

36 1 expugnatis] *hic CBDVθFrob.2*: ante a pr. *AN.ald.*, cf. 29. 3.
10 *adn.* castris *ANVθ Edd.*: agris *C*: atris *BD* ad mare
ac (hac *AN*: ad *A⁸*: ac *N⁶*) *BDANVθ Edd.*: ad *C* 2 onerariis
cum *CBDAN*: onerariis nauibus *A⁸θald.* (*sed ret. cum A⁸ald.*): one-
rariis *VFrob.2* ad (Vticam) *CBDAN Edd.*: *om.* *Vθ*
3 terrorem *BDANⁿVθ*: terrore *N*: terroremque *C* (*sc. -que ex undiq.*
repetito) percussae *A⁸(uix A⁷)N⁴Vθ*: percussus (-os *A²N*) *CB*
D(-uss-) cum *CBDANVθald.Frob.1.2*: *secl. Iac. Gron., uix*
recte, cf. e.g. 34. 30. 4 et (de uoce nuntius) e.g. 4. 41. 12
V.ald.Frob.1.2: *C. A⁸θ*: *om.* *CBDAN*: consulis *N^r* Cn.
Cartha-
ginem *A⁸N^rVθEdd.* (-ne *CBDAN*, cf. 26. 41. 12 *adn.*)

iubet: ipse ad suam ueterem noua Lentuli classe adiuncta profectus ab Utica portum Carthaginis petit. Haud procul aberat cum uelata infulis ramisque oleae Carthaginiensium occurrit nauis. Decem legati erant principes ciuitatis auctore Hannibale missi ad petendam pacem. Qui cum ad puppim praetoriae nauis accessissent uelamenta supplicum porrigentes, orantes implorantesque fidem ac misericordiam Scipionis, nullum iis aliud responsum datum quam ut Tynetem uenirent: eo se moturum castra. Ipse ad contemplandum Carthaginis situm (profectus in portum) non tam noscendi in praesentia quam deprimendi hostis causa, Uticam eodem et Octauio reuocato rediit. ✕

Inde procedentibus ad Tynetem nuntius allatus Verminam Syphacis filium cum equitibus pluribus quam peditibus uenire Carthaginiensibus auxilio. Pars exercitus cum omni equitatu missa, Saturnalibus primis agmen adgressa, Numidas leui certamine fudit. Exitu quoque fugae intercluso

3 petit C⁰Frob.2: petiit BDAN.ald., cf. 27. 5. 9 adn. 6 iis aliud CBDAN(sed his omnes)ald.Frob.1.2: aliud iis (hiis J: his V K) V⁰, cf. 27. 37. 5 adn.

Tynetem C (et sic in §§ 7 et 9), cf. c. 16. 1 adn.: tinc tem (-ctm B^x) hic B (u. etiam infra): tinctam DAN (tyn- hic N: tin- in §§ 7 et 9) et sic in § 7 AN (ubi attinentem D: attinetem B pro ad Tyn-) sed in § 9 tinetem (cum B) DAN: tunetem (hic et in §§ 7 et 9) V.ald.Frob.1.2: finectem (hic et inf.) A⁸(-en ? hic)⁰ (profectus in portum) Johnson (profectus post causa add. Alschevski), lineam xvii litt. ob -tum | -tum omissam esse ratus (cf. 26. 6. 16 adn.): ignorant CBDANV⁰ald.Frob.1.2 sed sensum expedierant

Frob.1.2 ab contemplato (-ando Gron.) situ scribendo deprimendi CB¹ uel B²(-praem- B)D(-prem-)AN, scil. 'uilioris faciendi' ut in e.g. 3. 65. 11; 37. 53. 6: terrendi A⁸ ut s. l. V⁰(terc- J)ald.Frob.1.2 (per coniecturam ut uid.): deterrendi Lou. 3. 4 7 Tynetem]

u. § 6 allatus ANV⁰ Edd.: altus BD (cf. 27. 1. 11 adn.): alius C pluribus BDANV⁰ Edd.: plurimis C 8 missa A⁸N⁴V⁰ald.Frob.1.2: ignorant CBDAN, uix recte Saturnalibus CBDANV⁰: turmalibus ald.Frob.1.2: lectionem codicum reprehendit Madv.,

maturantibus audacter scribens (cf. Em. p. 437): quod si cui mirum uidetur diei mentionem tantulae rei (cf. tamen c. 40. 3) a Livio additam, conferat (cum Gron.) e.g. 44. 20. 1 et Auct. Bell. Hisp. 31. 8; de Saturnalibus illius temporis disserunt Symmachi amici ap. Macrob. Sat. 1. 10. 1 sq.

agmen . . . Numidas A⁸⁰: in agmine . . . numidas VFrob.2: agmen . . . Numidarum CBDAN.ald.

a parte omni circumdatis equitibus quindecim milia hominum caesa, mille et ducenti uiui capti, et equi Numidici mille et quingenti, signa militaria duo et septuaginta; ^{prince.} regulus ipse 9 inter tumultum cum paucis effugit. Tum ad Tynetem eodem quo antea loco castra posita, legatiue triginta ab Carthagine ad Scipionem uenerunt.

Et illi quidem multo miserabilius quam ante quo magis cogebat fortuna egerunt; sed aliquanto minore cum misericordia ab recenti memoria perfidiae auditi sunt. In consilio quamquam iusta ira omnes ad delendam stimulabat Carthaginem, tamen cum et quanta res esset et quam longi temporis obsidio tam munitae et tam ^{testimonium} ualidae urbis reputarent, 11 et ipsum Scipionem exspectatio successoris uenturi ad paratum uictoriae fructum, alterius labore ac periculo finiti belli famam, sollicitaret, ad pacem omnium animi uersi sunt.

8 a parte omni $A^8N^4V\theta$ (apte J)Frob.2: parte omni CBDAN.ald.: ab omni parte Luchs, ordine certe usitatiore mille et cc $CA^5V\theta$ Edd.: x et cc BD: et cc AN: et m. cc uoluit ut uid. N^r capti $CAV\theta$ ald.Frob.1.2: captis BD: capti sunt N (sed ueri similitus est -s in P additum (cf. 26. 40. 14 adn.) et a C expulsus esse) mille et quingenti C(∞ et d) A^8 (om. et) $N^4V\theta$: x et BDAN (cf. 29. 28. 10 adn.) regulus $CA^?$ et $A^8N\theta$: regulos BDA?. De -os et -us in P confusis cf. e.g. cc. 4. 11; 23. 7; 28. 2. 5; 28. 19. 10; 28. 27. 16; 28. 34. 9; 28. 36. 4; 29. 18. 6 9 Tynetem] u. § 6 antea (loco) $V\theta$ ald.Frob.1.2: ante CBDAN, ut saepe ab (Carth.) V (cf. c. 9. 11 adn.): a $N^4\theta$: om. CBDAN.ald.Frob.1.2 uenerunt $BDANV\theta$ (-rant C, cf. 27. 6. 2 si errorem Puteano tribuas) ante $BDANV\theta$ ald.Frob.1.2: antea C quo $N^4V\theta$ Frob.2: quam BDA^8N : om. C: qm A: quia ald. cum (misericordia) $N^4V\theta$ Edd.: cum eum BDN: cum ei (eis A^x) A: cum C (sed cum mis. eum) ab recenti CBDANV θ Frob.2: ob recentem ald. (cum memoriam) 10 consilio CBDANFrob.2 (conc- $V\theta$, cf. 27. 35. 4): om. (cum in) ald. et quanta CBDAN θ : equata N^xV et (quam) N^4V θ ald.Frob.1.2: om. CBDAN et tam A.ald.: et iam CBDN: et $V\theta$ Frob.2 urbis $CV\theta$ Edd.: urbi BDAN 11 ad paratum N (et N^4) V (app-): ad paratam CBD(app-) $A\theta$ ald.Frob.1.2 uictoriae fructum scripsi (cf. 27. 45. 5 gloriae ex re bene gesta partae fructum) et sic primo credebam scripsisse N^4 ubi moue pro uictis interpretabar; loco tamen pluricins inspecto credo N^4 mouere fructum, quod dant VF, uoluisse (fort. infin. ex uoce paratum aliquo modo pendere ratus); igitur coniectura niti coactus, phrasim, quantum iudicare possum, uere Liuianum xvi litterarum per hom. excidentium, Liuius restituere ausim. Certe iniuria omiserunt totum CBDAN θ ald. Frob.1.2 periculo $CA^8N^4V\theta$ (-li BDAN)

Postero die reuocatis legatis et cum multa castigatione per- 37
 fidiae monitis ut tot cladibus edocti tandem deos et ius
 iurandum esse crederent, condiciones pacis dictae ut liberi
 legibus suis uiuerent : quas urbes quosque agros quibusque 2
 finibus ante bellum tenuissent tenerent, populandique finem
 eo die Romanus faceret : perfugas fugitiosque et captiuos 3
 omnes redderent Romanis, et naues rostratas praeter decem
 triremes traderent elephantosque quos haberent domitos,
 neque domarent alios : bellum neue in Africa neue extra 4
 Africam iniussu populi Romani gererent : Masinissae res
 redderent foedusque cum eo facerent : frumentum stipen- 5
 diumque auxiliis donec ab Roma legati redissent praestarent :
 decem milia talentum argenti discripta pensionibus aequis
 in annos quinquaginta soluerent : obsides centum arbitrato 6
 Scipionis darent ne minores quattuordecim annis neu tri-
 ginta maiores. indutias ita daturum, si per priores indutias
 naues onerariae captae quaeque fuissent in nauibus resti-
 tuerentur ; aliter nec indutias nec spem pacis ullam esse.

Has condiciones legati cum domum referre iussi in con- 7
 tione ederent et Giso ad dissuadendam pacem processisset

37 I legatis $A^8N^4V\theta$ ald.Frob.1.2 : om. CBDAN monitis ut
 BD(mun-)ANV θ Edd. : moniti sunt C deos BANV θ : om. CD
 crederent] hic CBDAN.ald.Frob.1.2 : post tandem V(sed cre-
 dentes) θ , cf. 27. 37. 5 adn. uiuerent ANV θ Edd. : uenerunt C
 BD 2 quas $A^8N^xV\theta$ ald.Frob.1.2 : qua CBDAN (cf. 27. 17. 12
 adn.) quosque $A^8N^xV\theta$ ald.Frob.1.2 : quoque CBDAN (sed
 quoque parte AN : quoque A^x) 3 redderent Romanis CBDA
 N.ald. : om. V θ Frob.2 (xvi litt. post omnis in Sp perdit, cf. 28. 2. 16
 adn.) neque domarent ANV θ Edd. : neque domaret π (cf. § 6).
 His uerbis rursus inc. P (u. c. 30. 14 adn.) 5 ab Roma A^xN^6
 (per ras. fort. N^4 secutus)V θ : ab (ae D) romanis πN discripta
 Buecheler, recte, cf. c. 26. 6 : descripta (-bta P) $\pi NV\theta$ (cf. c.g. 1. 19. 6)
 quinquaginta (uel l) PCD(post soluerent) $A^8N^1V\theta$ Edd. : om. B
 AN 6 daturum] se daturum PBDANV θ ald.Frob.1.2 : daturum
 se C : se deleuimus (cf. 27. 34. 3 adn., et de infin. fut. sine se cf. 27.
 38. 5 adn.) fuissent ANV θ Edd. : fuisset PCBD (cf. § 3)
 7 referre $\pi NFrob.1$ (-ri Ald. 1521 errore typogr.) : ferre V θ Frob.2
 iussi $P^1CANV\theta$: inssit PBD dissuadendam] -am
 PCN $^2\theta$ Frob.2 : -um BDANV.ald. processisset (-sseisset P) P^1
 uel P^2CBDA^1 (-cessit A) N^4 et N^6 (-cessit N)V x (-ent V) θ

8 audireturque a multitudine ^{mod. h. halding} inquieta eadem et imbelli, indignatus Hannibal dici ea in tali tempore audirique arreptum Gisgonem manu sua ex superiore loco detraxit. Quae insueta liberae ciuitati species cum fremitum populi mouisset, perturbatus ^{1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.} militaris uir urbana libertate 'Nouem' inquit 'annorum a uobis profectus post sextum et tricesimum annum redii. Militares artes, quas me a puero fortuna nunc priuata nunc publica docuit, probe uideor scire: urbis ac
10 fori iura, leges, mores uos me oportet doceatis.' Excusata imprudentia de pace multis uerbis ^{1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.} disseruit quam nec iniqua
11 et necessaria esset. Id omnium maxime difficile erat quod ex nauibus per indutias captis nihil praeter ipsas ^{1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.} comparebat
12 naues, nec inquisitio erat facilis aduersantibus paci qui arguerentur. Placuit naues reddi et homines utique inquiri: cetera quae abessent aestimanda Scipioni permitti atque ita
13 pecunia luere Carthaginienses. — Sunt qui Hannibalem ex acie ad mare peruenisse, inde praeparata naue ad regem Antiochum extemplo profectum tradant, postulantique ante omnia Scipioni ut Hannibal sibi traderetur responsum esse Hannibalem in Africa non esse.

38 Postquam redierunt ad Scipionem legati, quae publica in nauibus fuerant ex publicis descripta rationibus quaestores,
2 quae priuata, profiteri domini iussi; pro ea summa pecuniae uiginti quinque milia pondo argenti praesentia exacta;

7 eadem PCBDA⁸N² (ab N⁴ confirmatus) V⁰Frob.2: om. AN.ald.

8 tempore A⁸N⁶(praeunte fort. N⁴)V⁰ Edd.: temere πN mouisset A^xV⁰ Edd.: mouisset -et πN (sc. -et duplicato) 10 de pace multis uerbis A⁸N⁶(in marg. in ras., praeunte fort. N⁴)V⁰ Edd.: om. πN, linea xviii litt. perdita, cf. 26. 51. 8 adn. 11 comparebat A⁵?N⁶ in ras. V⁰: comparabat PC: compara BD (inter hoc et naues spat. v litt. rel. D, inter hoc et -es spat. ix litt. B): comparatas A et fort. N (ubi in fere litt. post compara ab N⁶ erasae sunt) aduersantibus paci qui πN (sed om. qui DAN): cum (del. cum A^x) aduersantes paci A⁸V⁰ald.Frob.1.2: aduersantes paci qui N⁴ ut s. l. (sed qui nunc in marg. detritum est) arguerentur A⁸N⁴V⁰: argueretur PC: om. BD (spat. relicto hi)AN 12 pecunia A^xV⁰: pecuniam πN, cf. 26. 40. 11 adn. Antiochum] ant- D Edd.: anth- πNV⁰

38 I quaestores (uel quest-) πNV⁰: quaestor Forchhammer, fort. recte xxv πN Edd.: xv V⁰

indutiaeque Carthaginiensibus datae in tres menses. Addi- 3
 tum ne per indutiarum tempus alio usquam quam Romam
 mitterent legatos et quicumque legati Carthaginem uenissent
 ne ante dimitterent eos quam Romanum imperatorem qui
 et quae petentes uenissent certiolem facerent. Cum legatis 4
 Carthaginiensibus Romam missi L. Veturius Philo et M.
 Marcius Ralla et L. Scipio imperatoris frater. Per eos 5
 dies commeatus ex Sicilia Sardiniaque tantam uilitatem an-
 nonae fecerunt ut pro uectura frumentum nautis mercator
 relinqueret.

Romae ad nuntium primum rebellionis Carthaginiensium 6
 trepidatum fuerat iussusque erat Ti. Claudius mature classem
 in Siciliam ducere atque inde in Africam traicere, et alter
 consul M. Seruilius ad urbem morari donec quo statu res in
 Africa essent sciretur. Segniter omnia in comparanda de- 7
 ducendaque classe ab Ti. Claudio consule facta erant quod
 patres de pace Scipionis potius arbitrium esse quibus legibus
 daretur quam consulis censuerant. Prodigia quoque nuntiata 8
 sub ipsam famam rebellionis attulerant terrorem: Cumis

2 indutiaeque B^1 uel B^2 ANV θ (-cieque K): indutiae quae PCBD
 (-cieque) Carthaginiensibus] post Carthagi- prorsus perit P

3 alio AV θ Edd.: alios CBDN, cf. 26. 40. 14 adn.

dimitterent C^x(-ittent C)BDANV θ quam (Romanum) CBDN⁴
 V θ Edd.: quam ad AN qui et quae (uel que) A⁸N⁴V θ Edd.:

qui ita CBDAN 4 Ralla et L. CA⁸N⁴(sed rala A⁸N⁴)ald.Frob.
 1.2 (cf. 29. 11. 11): rallaeti BDAN (-ecti AN): raia et l. VK: rala et

liuius J 5 fecerunt CBDAN.ald.: effecerunt V θ Frob.2, fort.
 recte frumentum CA^xN⁴V θ ald.Frob.1.2: mentum B(puncto ante

posito)AN (hic uectura: uectura N⁴): uentium D, unde merceem coniec.
 Iac. Gron. nautis mereator CDAN: nautis B (add. supra

lineam mercator B¹ uel B²): mercator nautis V θ Frob.2, cf. 27. 37. 5
 adn.: nautis mercatores (cum relinquerent) ald. 6 fuerat

iussusque CBDAN.ald.Frob.1.2: om. V θ (sed add. iussus post traicere
 θ) Ti. Sigonius, cf. c. 27. 1: t. CBDANV θ ald.Frob.1.2

7. Ti. CBDAN: t. V θ ald.Frob.1.2, ut supra Scipionis CBDAN
 ald.Frob.1.2: p. scipionis A⁸V θ , uix recte, nam senatus consultum

commemoratur tantum, non repraesentatur quam A⁸N²V θ Edd.:

om. BDAN (spat. a BDN relicto) 8 ipsam famam CN²ald.Frob.
 1.2, cf. 28. 10. 5 et 12 adnn.: ipsa fama A⁸V θ : ipsam BDAN, spatio

xiv fere litt. a B relicto, vi ab D, xvii fere ab N (rebellionem pro -nis
 praebet A) attulerant terrorem CB(adt- θ): terrorem attu-

lerant DANV.ald.Frob.1.2 Cumis C⁷A⁸N(cum is)V.ald.Frob.
 1.2: cum his CBDAN²: currus θ

solis orbis minui uisus et pluit lapideo imbri, et in Veliterno agro terra ingentibus cauernis consedit arboresque in pro-
 9 fundum haustae; Ariciae forum et circa tabernae, Frusinone murus aliquot locis et porta de caelo tacta; et in Palatio lapidibus pluit. Id prodigium more patrio nouendiali sacro,
 10 cetera hostiis maioribus expiata. Inter quae etiam aquarum insolita magnitudo in religionem uersa; nam ita abundauit Tiberis ut ludi Apollinares circo inundato extra portam
 11 Collinam ad aedem Erycinae Veneris parati sint. Ceterum ludorum ipso die subita serenitate orta pompa duci coepta ad portam Collinam reuocata deductaque in circum est cum
 12 decessisse inde aquam nuntiatum esset; laetitiamque populo et ludis celebritatem addidit sedes sua sollemni spectaculo reddita.

39 Claudium consulem profectum tandem ab urbe inter portus Cosanum Loretanumque atrox uis tempestatis adorta

8 minui uisus *CA⁸N²V⁰ Edd. : om. BDAN spatio xviii fere litt. a B relicto, xi ab D, circa xxxv ab N* pluit *CBDANVKFrob.2, cf. 7. 28. 7 adn. et e.g. 23. 31. 15 (P) (u. Neue-Wagner III pp. 407-8) : pluuit J.ald., cf. e.g. 25. 7. 7 (P) : plutum V* haustae *CB(-the)DA⁸V⁰ ald.Frob.1.2 : austre A²N (sed -r- postea ab N¹ in spatio uacuo primum relicto credo insertum esse) : austre N⁴? puncto usus quod nunc paene euauit* 9 tabernae *BDNV⁰ald.Frob.1.2 : tebernae C : tauerne AN (-e) de caelo CANV⁰ (celo) Edd. : delete BD* pluit *CB DAVK (cf. § 8) : pluuit NJ* nouendiali *CBDANVFrob.1.2, cf. 23. 31. 15 adn. : nouēdiali θ ald.* 10 ludi *CB¹ uel B²A⁸N⁴V⁰ : ludi B DAN Erycinae] -ruc- CBDAN : -ric- A⁸N² per ras. V⁰ (in B supra -u- non -y- scd -v- scripta est, fort. ab B¹ ipso) ; cf. 22. 9. 10 (ubi -ryc- P)* 11 subita serenitate *CBDAN : serenitate subita V⁰ ald.Frob.1.2, cf. 27. 37. 5 adn.* deductaque *A⁸V⁰ald.Frob.1.2 : ductaque (-que D) CBDAN* decessisse *A⁸N⁴(an N²?)V⁰ald. Frob.1.2 : cecisssse CDAN : cecisssse B (sec- B¹ uel B²) : recessisse Madv., non necess. inde CBDAN.ald.Frob.1.2 : om. V⁰ (cf. 27. 39. 12 adn.)* 12 populo *CA⁶ uel A⁸N⁴V⁰ : populum BDAN sua A²V⁰ald.Frob.1.2 : suas CBDAN* reddita *BDANV⁰ Edd. : om. C (cf. adn. sq.)*

39 1 Claudium *BDANV⁰ald.Frob.1.2 : om. C, sc. linea xv litt. (cf. adn. praec.) Puteani deperdita, cf. in c. 42. 17 lacunam* consulem *A⁸ V⁰ald.Frob.1.2 : procōs CBDAN, sc. pro- ex uoce sq. praesumpto, cf. 29. 5. 6 adn.* Cosanum *A⁸ θ , cf. 22. 11. 6 : cusanum C (sed cas-) BDAN : cossanum ald.Frob.1.2 (nomen Loretanus non alibi confirmatur)*

in metum ingentem adduxit. Populonium inde cum per-
uenisset stetissetque ibi dum reliquum tempestatis exsaeuaret,
Ilua⁶ insulam et ab Ilua Corsicam, a Corsica in Sardiniam
traiecit. Ibi superantem Insanos montes multo et saeuior
et infestioribus locis tempestas adorta disiecit classem.
Multae quassatae armamentisque spoliatae naues, quaedam
fractae; ita uexata ac lacerata classis Carales tenuit. Vbi
dum subductae reficiuntur naues, hiemps oppressit circum-
actumque anni tempus, et nullo prorogante imperium priuatus
Ti. Claudius classem Romam reduxit. M. Seruilius, ne
comitiorum causa ad urbem reuocaretur dictatore dicto
C. Seruilio Gemino, in prouinciam est profectus; dictator
magistrum equitum P. Aelium Paetum dixit. Saepe comitia
indicta perfici tempestates prohibuerunt; itaque cum pridie
idus Martias ueteres magistratus abissent, noui suffecti non
essent, res publica sine curulibus magistratibus erat.

T. Manlius Torquatus pontifex eo anno mortuus; in 6

1 in metum ingentem *CBDAN.ald.Frob.1.2*: ingentem in metum *V*
 0, cf. 27. 37. 5 *adn.* 2 Populonium *A⁵? Alschevski, cf. It. D.*
p. 390 et e.g. Plin. 3. 50: populonios *A⁸N⁴V⁰ald.Frob.1.2*: populonio
C⁶(-loni | nde C: -lonio | inde C⁶)BDA(-pol-)-N tempestatis *C*
A⁸ in ras. N⁴V⁰: tis BDA?N exsae-(uel exe- uel exse-)uiret
C⁷?BDA⁷ et A⁸N⁴ (ex se uir et DN) Edd.: eam saeuiret *C*: eseuire
V: exemeret *0*: *om. A* Iluam . . . Ilua *A⁸N⁴ uel N²V⁰ (yl-*
K) Edd.: siluam . . . silua (*sed ab ilua BD) CBDAN* et (*sae-*
uior) CBDA⁷ uel A⁸V⁰Frob.2: *om. AN.ald.* 3 armamentisque]
 -que *CBDAN.ald.Frob.1.2*: *om. 0 (om. arm. -que spoliatae V)*
 hiemps *BD(hy-)-AN, cf. 10. 25. 10; 22. 22. 21; 28. 4. 3; 29. 35. 13*:
 hiems *C0* Ti. C, cf. c. 38. 6 et 7: t. *BDANV⁰ald.Frob.1.2*
 4 dicto] *hic CBDAN.ald.Frob.1.2*: *post Gemino V⁰, cf. 27. 37. 5 adn.*
 4 magistrum equitum *CA⁸ ab A^x confirmatus N⁴V⁰ald.Frob.*
1.2 (sed mag⁹ (sic) C, mag A⁸(add. sup. r^m A^x)N⁴(-que non deleto et
puncto sub -e- in magne ab N^x maiore facto): magna(-uel -gne-)que
BDAN P. Aelium (*sed pael- uel pel-)BDA?NK.ald.Frob.1.2,*
cf. 29. 38. 4: pactum *C (qui peltum pro paetum mox praebet)*: p. emi-
 lium *A⁸ in ras. VJ* 5 indicta *N⁴V⁰ald.Frob.1.2*: incteta *CB¹*
(inct- B)D(intr-)-AN: incepta *A⁷ uel A^x* pridie *A⁰ in marg.,*
Sigonius: *pr (uel p^r) CBDA?N*: preter (*uel praec-*) *A⁸ ut s. l. 0Frob.*
1.2: pretores *V*: prope (*uel propere*) *A^x* ueteres *BDAN⁰ald.*
Frob.1.2: *om. CV* abissent *CBDAN⁰ald.Frob.1.2*: abessent
N²V 6 T. (Manlius) *CAV⁰, cf. 27. 33. 6 et 25. 5. 3*: l. *BDN*
ald. Frob.1.2 eo *BDANV⁰ald.Frob.1.2*: et eo *C*

locum eius suffectus C. Sulpicius Galba. Ab L. Licinio
 Lucullo et Q. Fulvio aedilibus curulibus ludi Romani ter
 7 toti instaurati. Pecuniam ex aerario scribae ^{scribae} uiatoresque
 aedilicii clam egressisse per indicem damnati sunt, non sine
 8 infamia Luculli aedilis. P. Aelius Tubero et L. Laetorius
 aediles plebis uitio creati magistratu se abdicauerunt cum
 ludos ludorumque causa epulum Ioui fecissent et signa tria
 ex multatio argento facta in Capitolio posuissent. Cerialia
 ludos dictator et magister equitum ex senatus consulto
 fecerunt.

- 40 Legati ex Africa Romani simul Carthaginensesque cum
 uenissent Romam, senatus ad aedem Bellonae habitus est.
 2 Vbi cum L. Veturius Philo pugnatum cum Hannibale esse
 suprema Carthaginensibus pugna finemque tandem ^{in uenisse} lugubri
 3 bello impositum ingenti laetitia patrum exposuisset, adiecit
 Verminam etiam Syphacis filium, quae parua (bene gestae
 rei) accessio erat, deuictum. In contionem inde prodire

6 C. (Sulpicius) *CA⁸θFrob.2, cf. 32. 7. 15 unde duos de eadem familia pontifices fuisse apparet: Cn. N⁴V: om. BDAN.ald. (spat. a BDN relicto, cf. c. 38. 8) ter toti CBDAN.ald., cf. c. 26. 11: tertio A⁸ N^xVθFrob.2*
 7 aedilicii clam *CBAN et N⁶ restituens θald.Frob. 1.2: edilicium N^xV (-iti-): edili. cur. clam D post indicem add. comperti ed. Ascens. 1513 (ald.Frob.1.2): ignorant CBDANVθ rectissime, cf. Cic. Verr. Act. II. 3. 10. 25 'aut dabis aut contra edictum fecisse damnabere' (cf. etiam Sil. It. 10. 655): necnon structuram adiuvant uoces per indicem quasi 'indicis testimonio egressisse conuicti et damnati'*
 Laetorius (uel let-) *CDθ (lect- BANV.ald.Frob.1.2) abdicauerunt CBDAN.ald. (-carunt VθFrob.2) Ioui CB DA⁸N⁴ Edd.: -io ui A(an -id ui?)N: iouis Vθ signa tria A⁶ ald.Frob.1.2: signaria BDAN: signa aerea C: signa militaria A⁸θ: signata N⁴ ut s. l. (fort. pro nummos signatos interpretatus): signataria V Cerialia CBDN⁴ (cedril- N): cerealia AVFrob.2 (-les θald.). Cf. Thes. Ling. Lat. ubi -re- saepius in libris, -ri- in titulis inueniri demonstratur*

40 I Carthaginensesque] -que *Vθald.Frob.1.2: om. -que CBDAN, cf. 26. 11. 12 adn. (c) est] hic CBDA⁸N⁴VθFrob.2: post aedem ald.: om. AN (ubi habit N: habitus N⁴) 2 Vbi CBDAN.ald. Frob.1.2: ibi Vθ, cf. c. 35. 9 et 27. 5. 2 adn. esse BDANVθ ald.Frob.1.2: om. C post suprema add. cum AN.ald., sed cf. Tac. Hist. 1. 11 reip. (Datiu.) supremum: nesciunt CBDVθ Frob.2 3 parua *CA¹?VθF.ald.Frob.1.2: paruae BDA²N (bene om. AN: add. A⁸N⁴) inde A⁸N⁴Vθald.Frob.1.2: om. CBDAN**

iussus gaudiumque id populo impertire. Tum patefacta 4
 gratulationi omnia in urbe templa supplicationesque in
 triduum decretae. Legatis Carthaginiensium et Philippi
 regis—nam hi quoque uenerant—petentibus ut senatus sibi
 daretur responsum iussu patrum) ab dictatore est consules
 nouos iis senatum daturus esse.

Comitia inde habita. Creati consules Cn. Cornelius Lentu- 5
 lus P. Aelius Paetus, praetores M. Iunius Pennus, cui sors
 urbana euenit—M. Valerius Falto Bruttios, M. Fabius Buteo
 Sardiniam, P. Aelius Tubero Siciliam est sortitus. De pro- 6
 uinciis consulum nihil ante placebat agi quam legati Philippi
 regis et Carthaginiensium auditi essent; belli finem alterius,
 alterius principium prospiciebant animis.

Cn. Lentulus consul cupiditate flagrabat prouinciae 7
 Africae, seu bellum foret facilem uictoriam, seu iam finire-
 tur finiti tanti belli se consule gloriam petens. Negare 8
 itaque prius quicquam agi passurum quam sibi prouincia
 Africa decreta esset, concedente collega, moderato uiro et

4 patefacta *C⁷B¹A⁸ ut uid. N⁴V⁰Frob.2*: paterfacta *CBD*: patuere
 facta *AN.ald. Drak.*: patuere faciendae *Gron., u. adn. sq.* gra-
 tulationi *Gron. Alschefski*: gratulatione *CBDANV⁰ (scil. -ni in -ne*
mutato ut cum facta congrueret) hi *BANV*: hii *CDA⁷J*: ii *K*
ald.Frob.1.2 iis *ald.*: eis *V⁰Frob.2*: his *CBDAN* 5 Cn.]
 u. § 9 Paetus *V⁰(pet- K)ald.Frob.1.2, cf. c. 39. 4*: om. *CBD*
AN Pennus *CBDANVJ, cf. 29. 11. 13*: poenus *K(pen-)ald.*
Frob.1.2, cf. 4. 20. 8 et 6. 42. 4 adn. (apud Quinctios) Falto *CB*
DAN (cf. 29. 11. 3 adn.): falco *A⁸V⁰* Bruttios *CBAN*: bru-
 ttios *DV⁰ (-ci- K)* Buteo *BANV⁰ (u. c. 26. 6)*: buto *CD*
 Tubero *V⁰ Edd. (cf. c. 39. 8)*: tuuero *CBD (tu ū)*: om. *AN, qui tum*
uero post sortitus addunt (et sic ald., sed non Frob.2) 6 alterius,
 alterius principium *Alschefski (a B confirmatus)*: alterius principium
 (-cipum *CB*) alterius (-ris *A*) *CBDANV⁰ald.Frob.1.2 (sed f. belli pro*
belli f. C: f. alterius alterius p. alterius *B*) prospiciebant] sic
BDANV⁰: -bat *C* 7 Cn.] u. § 9 cupiditate *CBDAN⁸N⁴*
V⁰: om. *AN* facilem *CBDN⁴V⁰ Edd.*: facile *AN*
 uictoriam *N⁴V⁰Frob.2*: uictoriam fore *CBDAN.ald., prae* se
CBDANV⁰ald.Frob.1.2: a se *J. Perizonius, perperam, cf. e.g. 8. 15. 2*
adn. 8 itaque *A⁸N⁴V⁰ Edd.*: ita *CBDAN* prouincia *A⁸*
N⁴V⁰: prouinciam *C (cf. 26. 40. 11)*: om. *BD(spat. xv litt. relicto hi)*
AN.ald.Frob.1.2, uix recte collega *CB¹(conl-)ANV⁰*: conlegam
BD (coll-)

prudenti, qui gloriae eius certamen cum Scipione, praeterquam quod iniquum esset, etiam impar futurum) cernebat. 9 Q. Minucius Thermus et M'. Acilius Glabrio tribuni plebis rem priore anno nequiquam temptatam ab Ti. Claudio consule Cn. Cornelium temptare aiebant: ex auctoritate patrum latum ad populum esse cuius uellent imperium in Africa esse; omnes quinque et triginta tribus P. Scipioni id imperium decreuisse. Multis contentionibus et in senatu et ad populum acta res postremo eo deducta est ut senatui permitterent. Patres igitur iurati—ita enim conuenerat—censuerunt uti consules prouincias inter se compararent sortirenturue uter Italiam, uter classem nauium quinquaginta haberet; cui classis obuenisset in Siciliam nauigaret; si pax cum Carthaginensibus componi nequisset, in Africam traiceret; consul mari, Scipio eodem quo adhuc iure imperii terra rem gereret; si condiciones conuenirent pacis, tribuni plebis populum rogarent utrum consulem an P. Scipionem iuberent pacem dare et quem, si deportandus exercitus

8 iniquum *B* et *B^xANVθ* *Edd.*: cum iniquum *C*: cum initium *D*
 9 Thermus *F.ald.Frob.1.2*, *cf.* 32. 27. 8: termus *A⁸Vθ*: Hermus *C*: ermus *BDAN*: teritius *A^x* M'. *Sigonius ex Fast. Cap. a. u. c.* 563 (*C.I.L. I². 1*, *p.* 142): m (uel marcus) *CBDANVθ*
 Acilius *CBD (-io) ANF* (at-) *Frob.2* (*cf. adn. praec.*): attilius *V.ald.*: agilis *θ*: agilius *A⁸?* priore anno *A⁸N⁴VθF.ald.Frob.1.2*: anno *C*: om. *BDAN* Ti. *AN* (*cf. c.* 38. 6): t. (uel tito) *CB DVθald.Frob.1.2* Cn. (*hic et cum C in §§ 5, 7*) *BDANV*, *cf. C.I.L. I². 1*, *p.* 142 (*a. u. c.* 553): cō *C*: consulem *θ* (*i.e.* consule consulem) *sed C. in §§ 5, 7* 10 in Africa esse *CBDAN.ald.Frob.1.2*: esse in Africa *Vθ* (*cf.* 27. 37. 5 *adn.*) decreuisse *CB³* uel *B²DA⁵* *Edd.*: decesse *BANθ*: decretum *N⁴* 11 ad *CBDAN Edd.*: apud *Vθ* 12 iurati—ita enim *A⁸θ*: iura uita enim *C*: iurauit enim *BD*: qui *N* (*silet N⁴*) et sic fort. *A* (*ubi nunc inter igitur et conu. una litt. erasa et spat. unius litt. relictum est*): iurati—ita *ald.Frob.1.2* conuenerat *A⁸θ* *Edd.*: conuenerant *CBDANV* (*cf.* 27. 17. 4 *adn.*) sortirenturue uter *BDANVK Edd.*: sortirentur neuter *CJ* 13 imperii *A⁸θald.Frob.1.2*: imperio *CBDANV* terra rem *A⁸N⁴Vθ* *Edd.*: terram *CBDAN* (*ubi punctum sub -m ab N⁴ factum erasit N^x*), *cf.* 27. 1. 11 *adn.* 14 consulem an *Vθ* *Edd.*: consulem (uel cōs.) *CBDAN* (*ubi nescioquid ante consulem inserere uolebat N⁴ siglo suo / usus*): consules an *N⁶* (*longe alia manu*) in ras. pacem dare *CBDAN.ald.Frob.1.2*: dare pacem *Vθ* (*cf.* 27. 37. 5 *adn.*) de-(ad-)portandus *CBDANVθ* (-um *J*)

uictor ex Africa esset, deportare. si pacem per P. Scipio- 15
nem dari atque ab eodem exercitum deportari iussissent, ne
consul ex Sicilia in Africam traiceret. alter consul cui 16
Italia euenisset duas legiones a M. Sextio praetore acciperet.

P. Scipioni cum exercitibus quos haberet in prouincia 41
Africa prorogatum imperium. Praetoribus M. Valerio Fal-
toni duae legiones in Bruttis quibus C. Liuius priore anno
praefuerat decretae—P. Aelius [praetor] duas legiones in 2
Sicilia ab Cn. Tremelio acciperet, legio una M. Fabio in
Sardiniam quam P. Lentulus pro praetore habuisset decerni-
tur. M. Seruilio, prioris anni consuli, cum suis duabus item 3
legionibus in Etruria prorogatum imperium est. Quod ad 4
Hispanias attineret, aliquot annos iam ibi L. Cornelium
Lentulum et L. Manlium Acidinum esse; uti consules cum
tribunis agerent ut si iis uideretur plebem rogarent cui iube-
rent in Hispania imperium esse; is ex duobus exercitibus 5

15 dari *Thald.Frob.1.2*: om. *CBDANV* (mera *Puteani negligentia*)
16 a M. *A⁸Vθ* (cf. c. 26. 11): a *AN.ald.Frob.1.2*: om. *CB*

D Sextio *CBDANK* (cf. *ibid.*): sextilio *A⁸VJ*

41 1 Praetoribus *BDANV*: praetorio *C*: praetori *A⁸Thald.Frob.1.2*,
anacolouthon euitantes quod tamen in huiusmodi locis haud rarum est,
cf. e.g. c. 40. 5 Faltoni *C*(phal-)*BDAN*(-nni *N²*)*V*(-cioni)*θ*

(-coni), cf. c. 40. 5 2 post Aelius add. praetor (uel *pr*) *CBDAN*
Vθald.Frob.1.2 (petus *V* male); aut gloss. antiquum aut a Liuius ideo
additum ut P. Aelius (Tubero) praetor ab P. Aelio (Paeto) consule
distingueretur; illud ueri similius, nam post praetoribus (§ 1) haud
ambiguum Tremelio] u. 29. 11. 3 adn. 3 consuli] inter

cōs et cum spatium xi fere litt. in med. linea reliquit B sed nihil omisit

Etruria *BDANV* et (sed *Hetr-*) *ald.Frob.1.2*: etria *C*:
etruriam *θ*. Post hanc noxam desinit *D* prorogatum imperium

CBA⁸ in ras. *N⁶* in ras. *Vθ* (sed post -gatum rel. *B spat. vii litt.*): pro
A²N 4 annos iam ibi *CA⁸Vθ*: iam annos ibi *F.ald.Frob.1.2*:

om. *B* (*spat. xvi litt. relicto*) *AN*: annos *N⁴* (aliquod *N*: aliquot *N⁴*)
et L. *CANVθ* (Ielium *K*): et l. et *B* Acidinum . . .

consules praebent *A⁸N⁶* (u. inf.), sed prius quidquid scripserat *A* et *N*
(et fort. *N⁴*) totum erasum erat Acidinum *CA⁸N⁶V²Frob.2* (ut *P*

in c. 2. 7): accidinum *Thald.*: acc *B*, post quod *spat. xix fere litt. ante*
consule (sic) reliquit uti *C*: ut *K*: ut hii *A⁸N⁶V*(hi)*J*: ut ii *Z*

ald.Frob.1.2 agerent *A⁸N⁶VJ.ald.Frob.1.2*: essent *K*: om. *CB*
AN ut] post agerent *CBAN*: post uideretur *A⁸* in ras. *N⁶* in

ras. *Vθald.Frob.1.2* (sed ut post agerent non delent *A⁸N⁶*) plebem
. . . iuberent praebent *CA⁸* in ras. *N⁶* in ras. *Vθ*: pleh. . . berent *B*

spat. sic xiii litt. relicto 5 ex duobus exercitibus *CA⁸N⁶* in ras.
Vθ Edd.: om. *BA*, *spat. xvi fere litt. ab utroque relicto*; quod *N*

scripsit erasum est

ab Roma legati de populatione sociorum, partim ultro accu-
 santium quidem et socios populi Romani sed multo infestius
 M. Aurelium, quem ex tribus ad se missis legatis dilectu 3
 habito substituisse et se bello lacesse contra foedus et
 saepe cum praefectis suis signis conlatis pugnasse, (partim) 4
 postulantium ut Macedones duxque eorum Sopater, qui apud
 Hannibalem mercede militassent, tum capti in uinclis es-
 sent, sibi restituerentur. Aduersus ea M. Furius, missus 5
 ad id ipsum ab Aurelio ex Macedonia, disseruit Aurelium
 relictum ne socii populi Romani fessi populationibus ui
 atque iniuria ad regem deficerent; finibus sociorum non
 excessisse; dedisse operam ne impune in agros eorum 6
 populatores transcenderent. Sopatrum ex purpuratis et
 propinquis regis esse; eum cum quattuor milibus Macedo-
 num et pecunia missum nuper in Africam esse Hannibali
 et Carthaginensibus auxilio. De his rebus interrogati 7
 Macedones cum perplexe responderent, nequaquam ipsi
 mite responsum tulerunt: bellum quaerere regem et si pergat
 propediem inuenturum; dupliciter ab eo foedus uiolatum 8

3 dilectu CBA^z: dilecto N^z (fort. ex de-): delectu A^zV⁰ald.Frob.
 1.2 (cf. 29. 4. 2 adn.) substituisse et BA^zN^zV⁰: substitisset C
 (om. suis infra) 4 partim Frob.1.2: ignorant CBA^zN^zV⁰ald.,
 sed lineam fort. uelut (partim denique id) excidisse conicit Johnson
 (cf. 26. 6. 16 adn.) tum capti CB: capti A^zN^zVJ: captique K
 ald.Frob.1.2 uinclis B, cf. § 9 et 29. 9. 8 adn.: uinculis CA^zN^z
 V⁰ sibi BA^zN^zV⁰: ibi C 5 ea M. A^zN^z(marcus)V⁰ Edd.:
 eam CB populi Romani CBA^zV⁰ Edd.: publicae rei A^zN^z
 (pup-) ui CB: om. A^zN^zV⁰ald.Frob.1.2 6 ne impune in
 CA^zN^zV⁰ Edd.: om. B, spat. xviii fere litt. relicto populatores]
 hic CB: post transcenderent A^zN^zV⁰ald.Frob.1.2, cf. 27. 37. 5 adn.
 ex purpuratis CA^zN^zV⁰: om. B, spat. relicto quattuor
 milibus CA^zN^z?(militibus N^z)V⁰ Edd.: xl B et pecunia (-am
 C) missum CA^zN^zV⁰ (om. et K): om. B, spat. relicto et (Carth.)
 CB: om. A^zN^zV⁰ald.Frob.1.2, sed C-busque dant (-sibus . . . rebus
 § 7 om. B, spat. relicto) 7 nequaquam ipsi mite scripsimus (iam
 ipsi nequaquam m. Zingerle), Puteanum nequam pro nequaquam
 posuisse rati (et -uam fort. a P² deletam): neq. ipsi mite C: om. (cum
 -derent) B, ante responsum spat. xx litt. relicto (quod coniecturam de
 lectione Puteani confirmat): ipsi ante A^zN^zV⁰ald.Frob.1.2 (scil. post-
 quam mite in ante corruptum est uocis nequaquam omissio sensum
 expediatur): ipsi anceps Gron.: ipsi haud anceps Madv.: alia alii
 et si . . . propediem praebent CA^zN^zV⁰: om. B, spat. relicto

et quod sociis populi Romani iniurias fecerit ac bello armisque lacessierit, et quod hostes auxiliis et pecunia iuuerit.
 9 et P. Scipionem recte atque ordine fecisse uideri et facere quod eos qui arma contra populum Romanum ferentes
 10 capti sint hostium numero in uinclis habeat, et M. Aurelium e re publica facere gratumque id senatui esse quod socios populi Romani, quando iure foederis non possit, armis tueatur.

11 Cum hoc tam tristi responso dimissis Macedonibus, legati Carthaginenses uocati. Quorum aetatibus dignitatibusque
 12 conspectis—nam longe primi ciuitatis erant—tum pro se quisque dicere uere de pace agi. Insignis tamen inter
 ceteros Hasdrubal erat—Haedum populares cognomine appellabant—, pacis semper auctor aduersusque factioni Bar-
 13 cinae. Eo tum plus illi auctoritatis fuit belli culpam in paucorum cupiditatem ab re publica transferenti. Qui
 14 cum uaria oratione usus esset, nunc purgando crimina, nunc quaedam fatendo ne impudenter certa negantibus difficilior uenia esset, nunc monendo etiam patres conscriptos ut
 15 rebus secundis modeste ac moderate uterentur—si se atque Hannonem audissent Carthaginenses et tempore uti uoluissent, daturus fuisse pacis condiciones quas tunc peterent; raro simul hominibus bonam fortunam bonamque mentem

8 quod sociis *A^zN^zV^θ Edd.*: quo socii *CB* (sot-) ac (bello)
CB: om. *A^zN^zV^θald.Frob.1.2, fort. recte* 9 fecisse uideri *CB*:
 uideri fecisse *A^z(sed uidere)N^zV^θald.Frob.1.2 (cf. 27. 37. 5 adn.)*
 sint *B*: sunt *CA^zN^zV^θald.Frob.1.2* uinclis *CB* (*u. § 4*):
 uinclis *A^zN^zV^θ* 10 possit *CB¹K, cf. 27. 17. 14 adn.*: posset
A^zN^zV^Jald.Frob.1.2: posita *B* 12 Insignis *CA^zN^zV^θ*: signis
B (et agi praec. omisso et spat. relicto) Haedum (uel hed-) *A^z*
N^z Edd.: haedum *CB*: edum *V* factioni *A^θ Edd.*: factionib⁹
A^zN^zV: om. *CB* Barcinae, cf. 21. 2. 4 adn.: barchinae (brach-
BK) *CB¹A⁸* (arch- *A^zN^z*): barchinis *V* 14 ne *A^zN^zV^θ Edd.*:
 om. *CB* difficilior *C(-ill- C²)BFrob.2*: difficilis *A^zN^zV^θald.*
 patres conscriptos *CB.ald.Frob.1.2*: patres *A⁶VK, quod ora-*
toris uoces minus repraesentat: proconsules *A^zN^z(-sule)J* ut
 (rebus) *CBA⁶N^zθald.Frob.1.2*: in *A^z, cf. 27. 8. 7 adn.* 15 atque
CBA⁸N^zV^θ: atque atque *A^z*

dari; populum Romanum eo inuictum esse quod in secun- 16
 dis rebus sapere et consulere meminerit; et hercule miran-
 dum fuisse si aliter faceret; ex insolentia quibus noua bona 17
 fortuna sit impotentes laetitiae insanire: populo Romano
 usitata ac prope iam obsoleta ex uictoria gaudia esse ac
 plus paene parcendo uictis quam uincendo imperium auxisse
 —ceterorum miserabilior oratio fuit, commemorantium ex 18
 quantis opibus quo reccidissent Carthaginensium res:
 nihil iis qui modo orbem prope terrarum obtinuerint armis
 superesse praeter Carthaginis moenia; his inclusos, non 19
 terra non mari quicquam sui iuris cernere; urbem quoque
 ipsam ac penates ita habituros (si non in ea quoque, quo
 nihil ulterius sit,) saeuire populus Romanus uelit. Cum 20
 flecti misericordia patres appareret, senatorum unum in-
 festum perfidiae Carthaginensium succlamasse ferunt per 21
 quos deos foedus icturi essent cum eos per quos ante ictum
 esset, fefellissent. ‘Per eosdem’, inquit Hasdrubal ‘quoniam
 tam infesti sunt foedera uiolantibus.’

16 inuictum (-ctam B) esse CB¹ uel B²A²N² (sed inuinct-)V: in-
 uictum K rebus CA²N²Vθ Edd.: om. B sapere CB.ald.
 Frob. 1.2: facere sapere A²N²(-ceret sap- N²)Vθ mirandum
 fuisse A²(sed -dus)N²Vθ Edd.: mirandum (cf. 27. 17. 1 adn.) fuisses C
 B faceret CB.ald.: faceret A²N²VθFrob. 1.2 (sed clarior per singu-
 larem est antithesis inter hominibus (§ 15) et p. R.) 17 noua bona
 CBA⁶θ Edd.: noua A²N²: om. V obsoleta A⁸(ops- A²)N²(ops-)
 Vθ(ads- K): ex ipsa (opso- B) laeta BC (ex in P praesumpto, cf. 29.
 5. 6 adn.): exoleta C^x uictis quam uincendo BA²N²Vθ: om. C
 (ultra fort. Puteani lineam negligens, cf. c. 39. 1 adn.) 18 com-
 memorantium A²N²Vθ Edd.: commemoratio CB reccidissent
 CBV (reci- codd.: Edd.: reccidisset A²N² (reci-): retro isset θ
 iis (sed eis) A²N²Vθ Edd.: his CB obtinuerint C(opt-)B(sed
 -runt), cf. de temp. var. 27. 17. 14 adn.: obtinuisent A²N²(opt-)Vθald.
 Frob. 1.2 18. 19 moenia; his CBA⁶K (men-): menia iis N²J
 (hiis): moenia A²V: meniis N²² 19 sui iuris CB¹ uel B²A²Vθ
 Edd.: scii N² (pro sancti?): sui iuris B? habituros CBK.ald.
 Frob. 1.2: habituros A²N²VJ non CBA⁷ uel A³J.ald.Frob.
 1.2: modo K: om. A²V (cf. 27. 28. 6 adn.) ea BA²N²VθFrob. 2:
 ea moenia CA⁶ uel A⁵(men-)ald. (sed ea quoque moenia ald.)
 quoque quo BA²N²V.ald. (sed u. adn. praec.)Frob. 2: quoque Cθ:
 quoque quibus A⁶ uel A⁵: cum C^x ut s. l. sit CBA⁶ald.Frob. 1.
 2: om. A²N²Vθ uelit A²N²Vθald.Frob. 1.2, cf. §§ 10 et 18 et 27.
 17. 14 adn.: uellet CB 20 senatorum CBA⁶ald.Frob. 1.2:
 senatorem A²N²Vθ

43 Inclinat^{is} omnium ad pacem animis Cn. Lentulus consul,
 2 cui classis prouincia erat, senatus consulto ^{intercessit} intercessit. Tum
 M'. Acilius et Q. Minucius tribuni plebis ad populum tulerunt
 uellent iuberentne senatum decernere ut cum Carthaginiensibus pax fieret;
 et quem eam pacem dare quemque
 3 ex Africa exercitum deportare iuberent. De pace 'Vti rogas'
 omnes tribus iusserunt; pacem dare P. Scipionem,
 4 eundem exercitum deportare. Ex hac rogatione senatus decreuit
 ut P. Scipio ex decem legatorum sententia pacem cum populo
 Carthaginiensi quibus legibus ei uideretur faceret. Gratias
 5 deinde patribus egere Carthaginienses, et petierunt ut sibi
 in urbem introire et conloqui cum ciuibus suis liceret
 6 qui capti in publica custodia essent: esse in iis partim propinquos
 amicosque suos, nobiles homines, partim ad quos mandata
 7 a propinquis haberent. Quibus conuentis rursus peterent
 ut sibi quos uellent ex iis redimendi potestas fieret,
 iussi nomina edere; et cum ducenta ferme ederent,
 8 senatus consultum factum est ut legati Romani ducentos
 ex captiuis quos Carthaginienses uellent ad P. Cornelium
 in Africam deportarent, nuntiarentque ei

43 I Cn. *BV.ald.Frob.1.2* (u. c. 40. 9 *adn.*): c. *CA⁸θ*: consul *A²N²* senatus consulto *A²?*; s. c. C: *del. C^x*: senatui consulto *BA²N²θ* (-ltum *V*) 2 M'. Acilius *Sigonius*, cf. c. 40. 9 *adn.*: m. atilius (uel att-) *CBA³Vθald.Frob.1.2* (miles at- *A²N²*) exercitum *CBA²1(A²?)N^x* per ras. *VK.ald.*: exercitus *A²?**N²**JFrob.2*, minus recte, cf. § 3 et c. 40. 14, 15 (et de -s pro -m 27. 17. 1 *adn.*) 3 De pace . . . deportare *praebent CBA⁵* *Edd.* (u. *adn. sq.*): om. *A²N²Vθ* rogas C, *Sigonium confirmans* (cf. e.g. 6. 38. 5; 33. 25. 7): rogatae erant *BFrob.2* (sed erant post tribus *Frob.2*): rogassent *A⁵*(-set)*ald.*: rogant *C⁵?* exercitum *CA²ald.*: exercitus *BFrob.2* (cf. § 2)
 4 Ex hac *BA²N²Vθ* *Edd.*: in hac C 5 egere *CBA²N²Vθ* *Edd.* (sed patr. eg. C. *Frob.2*: C. eg. patr. *ald.*): esse egere *A²* et petierunt *BA²N²Vθ*: petierunt C: petieruntque *ald.Frob.*
 1.2 6 esse *BA²N²Vθ* *Edd.*: om. C in iis *B.ald.Frob.1.2*: in his (hiis *A²J*) *CA²N²Vθ* et his in § 7 *uidem* 7 conuentis *BA²N²Vθ* *Edd.*: coniectis *C^x* (an *C¹?*): concessis *A⁵*: quid habuerit C incertum est ducenta *Hertz*: .cc. *CBA²N²*(*spat. v litt. post cc rel. hic*)*VFrob.2*: ducentos *θald.* 8 post ducentos (cc) et ante ex *spat. iv litt. reliquit N²*, qui et post P. (sc. ut pro siglo nomen plene insereretur) *spat. iv litt. reliquit*, cf. §§ 9 et 11 Cornelium *CBA²N²V*: cornelium scipionem *A²θald.Frob.1.2*, cf. 28. 39. 9. *adn.*

ut, si pax conuenisset, sine pretio eos Carthaginiensibus redderet. Fetiales cum in Africam ad foedus ^{hinc}feriendum ire 9 iuberentur, ipsis postulantibus senatus consultum in haec uerba factum est ut priuos lapides silices priuasque uerbenas secum ferrent ut, ubi praetor Romanus imperaret ut foedus ferirent, illi praetorem sagmina poscerent.—Herbae id genus ex arce sumptum fetialibus dari solet.

Ita dimissi ab Roma Carthaginienses cum in Africam 10 uenissent ad Scipionem, quibus ante dictum est legibus pacem fecerunt. Naues longas elephantos perfugas fugitiuos 11 captiuorum quattuor milia tradiderunt, inter quos Q. Terentius Culleo senator fuit. Naues prouectas in altum incendi 12 iussit; quingentas fuisse omnis generis quae remis agerentur quidam tradunt; quarum conspectum repente incendium tam lugubre fuisse Poenis quam si ipsa Carthago arderet. De perfugis grauius †quam de fugitiuis† consultum: 13

9 feriendum A^2N^2 : feriendum $CBA^8V\theta$ (faciendum K)ald.Frob.1.2, sed aptior hic forma antiqua post s. c. reliquit N^2 spat. in litt.

priuos A^2J Edd.: primos A^6N^2VK et ut s. l. J^1 : prius C uel C^1 (piis $C?$) B silices $BA^2V\theta$ Edd.: siliquos CN^2 (-icos) A^2

priuasque Med. 3 ald.Frob.1.2: primasque $CBA^2N^2\theta$, cf. supra: primas V ut ubi Madvig, optime: et uti C : uti A^2N^2B (sed inter -t- et

-i lineam aliquam crassam praebet B) V .ald.Frob.1.2: ubi θ ut uid. praetor Romanus $BA^2N^2V\theta$: praetor (populus C) romanus

his C .ald.Frob.1.2 sagmina $C\theta$ ald.Frob.1.2: sagminam BA^2N^2 (-gn- hic) V : sanguinia J^1 ut s. l. dari] hic $BA^2N^2V\theta$: ante

fetialibus C .ald.Frob.1.2 10 est $BA^2N^2V\theta$ Edd.: et C 11 Q. $BA^2N^2V\theta$ Edd. (u. c. 45. 5 adn.): om. C : reliquit post q. spat. v litt. N^2 12 agerentur C .160 Edd.: regerentur BA^2N^2V

si C^1 ut uid. et $C^5BA^2N^2V\theta$ Frob.2: si tum C Lov. 1 ald.

13 †quam de fugitiuis† $CBA^2N^2V\theta$ ald.Frob.1.2. Hunc locum corruptum esse primus admonuit U. Koehler citando Val. Max. 2. 7. 12 (ubi fertur Romanos 'tamquam patriae fugitiuos' crucibus adfixos et in eos grauius 'quam in Latinos transfugas' animaduersum esse) et coniciendo hic de perfugis (grauiter ac de Romanis quidem) grauius (tam)quam de fugitiuis uel sim.: Kohlerii uestigiis insistens et lineam unam supplens (cf. 26. 6. 16 adn.) uolebat Walters de (R.) perfugis grauius quam de (Latinis tamquam de) fugitiuis (ubi et ante tamquam utique desideraturus erat Johnson); hoc cum clausula sq. nominis L. . . . sublato coniunctum Johnsonio displicet, qui malit nihil nisi tamante quam addere, grauius (tam)quam de fugitiuis scribendo, praecipue de Romanis perfugis Liiuum hoc scripsisse ratus, tum addidisse in Latinos minus seruiliter animaduersum esse

nominis Latini qui erant securi percussi, Romani in crucem sublati.

44 Annis ante quadraginta pax cum Carthaginiensibus postremo facta erat, Q. Lutatio A. Manlio consulibus. Bellum initum annis post tribus et viginti, P. Cornelio Ti. Sempronio consulibus, finitum est septimo decimo anno, Cn. Cornelio P. Aelio consulibus. Saepe postea ferunt Scipionem dixisse Ti. Claudi primum cupiditatem, deinde Cn. Corneli fuisse in mora quo minus id bellum exitio Carthagini finiret.

4 Carthagini cum prima conlatio pecuniae diutino bello exhaustis difficilis uideretur, maestitiaque et fletus in curia esset, ridentem Hannibalem ferunt conspectum. Cuius cum Hasdrubal Haedus risum increparet in publico fletu cum ipse lacrimarum causa esset, 'Si, quemadmodum oris habitus cernitur oculis', inquit 'sic et animus intus cerni posset, facile uobis appareret non laeti sed prope amentis malis cordis hunc quem increpatis risum esse; qui tamen nequam adeo est intempestius quam uestrae istae absurdae atque abhorrentes lacrimae sunt. Tunc flesse decuit cum

44 1 Lutatio *CBA²N²J*: luctatio *VK.ald.Frob.1.2*; cf. 21. 18. 8 *adn.* A. Manlio *BA²KFrob.2*, cf. *C.I.L. I². 1. p. 138 (a.u.c. 513)*: cum alio C: cū manlio C⁵: a man-(uel mann-)ilio *N²J*: a. posthumio

ald.: m. manlio V 2 Ti. B (cf. e.g. 21. 6. 3): t. *CA²N²VK*

ald.Frob.1.2: tito J Cn. Cornelio *C?* (sed cn. nunc non potest legi) *A⁸Vθ* (cf. c. 40. 9): consule cornelio *A²N²*: cn. B

Aelio *CK(el-)ald.*: Aelio Paeto *Frob.2*, sed cum hic alia desunt cognomina tum ab praetore illo P. Aelio non erat cur hic consul distingueretur

(cf. c. 41. 2): clio peto V: emilio peto (paeto) *BA²N²J* 3 Ti. C (cf. c. 38. 6): t. *ald.Frob.1.2* et (cum claudium, u. sq.) *A⁶θ*: et *BA²N²V*

Frob.1.2: cupiditate dein (sed deinde *N²K*) cn. (sed consul *N²*: consul' *A²*: c. *A²*) cornelium (-lii *BA²N²*: -lium *A⁶N²*) *BA²N²θ*

finiret *CA²N²VJFrob.2*: finiretur *BN²² K.ald.* 4 Carthagini] -ni *BA²N²*, cf. 28. 26. 1 *adn.*: -ne C: -niensibus *A⁶Vθ* (-nens- K) *ald.*

Frob.1.2 prima *CBA²V*: primo *N²θ* Haedus] u. c. 42. 12

6 posset *CBVFrob.2*: potuisset *A²N²θald.* amentis B *A²N²Vθ*: amantis C increpatis *C.ald.Frob.1.2*: increpitas

BA²N²Vθ intempestius] -uus *CBA⁸θ Edd.*: -ue *A²V*: -uis *N²* quam *BA⁸N²Vθald.Frob.1.2*: inquam *A²*: om. C

adempta sunt nobis arma, incensae naues, interdictum externis bellis; illo enim uolnere concidimus. Nec est cur uos otio uestro consultum ab Romanis credatis. Nulla magna ciuitas diu quiescere potest; si foris hostem non habet, domi inuenit, ut praeualida corpora ab externis causis tuta uidentur, suis ipsa uiribus onerantur. Sed tantum nimirum ex publicis malis sentimus quantum ad priuatas res pertinet, nec in iis quicquam acrius quam pecuniae damnum stimulat. Itaque cum spolia uictae Carthagini detrahebantur, cum inermem iam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africae cerneretis, nemo ingemuit: nunc quia tributum ex priuato conferendum est, tamquam in publico funere comploratis. Quam uereor ne propediem sentiatis leuissimo in malo uos hodie lacrimasse! Haec Hannibal apud Carthaginienses.

Scipio contione aduocata Masinissam ad regnum patrum Cirta oppido et ceteris urbibus agrisque quae ex regno Syphacis in populi Romani potestatem uenissent adiectis donauit. Cn. Octauium classem in Siciliam ductam Cn.

7 Nec est cur *Madv. Em. p. 440* (nec est causa cur *Weissenb.*): necesse est ne *CB*: necesse in *B¹* uel *B²A²N²V⁰* et (sed nec esse in) *ald.Frob.1.2*; scil. postquam uoces nec est per errorem 'architectonicum' (cf. 27. 20. 8 adu.) in necesse est corruptae sunt, cur in ne correctum est; alia alii otio *C*: odio *BA²N²V⁰ald.Frob.1.2* 8 diu *C Lov. 1 ald.Frob.1.2* ('abest ab Edd.' *Drak. per errorem*): om. *BA²N²V⁰* quiescere *CA²V⁰ Edd.*: quae sciri *B*: sciri *N^x* per ras.: sciri *N^z*, praecedente spat. ii litt. ubi aliquid erasum est si *CBA²N²V⁰ Edd.*: ξ (= quia?) si *N^{z2}* ab *BA⁶?N²V⁰ Edd.*: cum ab *C* suis ipsa uiribus onerantur (*praeposito* sed) *BA²N²V⁰* (sed om. ipsa *V⁰*): om. *C* (sed cum *sqq.* coniuncto) 9 Sed] huc repositi uestigiis *Colbertini* insistens (u. adn. praec.): praebent sed ante suis (§ 8) *BA²N²V⁰ Edd.*, quo tamen in loco *Asyndeton Aduersatiuum* uidetur paene necesse esse: malit sed delere *Johnson* quam *CA⁸N²?⁰ Edd.*: om. *BA²N²V⁰* 10 uictae *CFrob.1.2*: uictoriae *BA²N²(-ie)⁰ald.*: uirtute *V* iam *BA²N²V⁰ald.Frob.1.2*: om. *C* cerneretis *BA⁸N²V⁰*: cernetis *A^z* (non -entis): cernatis *C*: cernebatis *Schenkl*, sed uoces cum . . . detrahebantur, cum . . . iam . . . cerneretis optima rhetoris arte plenae sunt 11 hodie *BA²N²V⁰ Edd.*: om. *C* (cf. § 10 iam) Hannibal] hic *BA²N²V⁰ Edd.*: post Cart. *C* 12 Cirta *CBA²V⁰* (cyr- θ): circa *N^z* (cf. c. 12. 3) 13 Cn. (bis) recte *CB*: uariant ceteri ut sup. §§ 2, 3

Cornelio consuli tradere iussit, legatos Carthaginiensium Romam proficisci ut quae ab se ex decem legatorum sententia acta essent ea patrum auctoritate populique iussu
 45 confirmarentur. Pace terra marique ^{in orbem} parta, exercitu in naues
 2 imposito in Siciliam Lilybaeum traiecit. Inde magna parte militum nauibus missa ipse per laetam pace non minus quam uictoria Italiam effusis non urbibus modo ad habendos honores sed agrestium etiam turba obsidente uias Romam peruenit triumphoque omnium clarissimo urbem est in-
 3 uectus. Argenti tulit in aerarium pondo centum uiginti tria milia. Militibus ex praeda quadringenos aeris diuisit. Morte
 4 subtractus spectaculo magis hominum quam triumphantis gloriae Syphax est, Tiburi haud ita multo ante mortuus, quo ab Alba traductus fuerat. Conspecta tamen mors eius
 5 fuit quia publico funere est elatus.—Hunc regem in triumpho ductum Polybius, haudquaquam spernendus auctor, tradit.—Secutus Scipionem triumphantem est ^{in orbem} pilleo capiti imposito
 Q. Terentius Culleo, omnique deinde uita, ut dignum erat,
 6 libertatis auctorem coluit. Africani cognomen militaris prius fauor an popularis aura celebrauerit an, sicuti Felicis Sullae Magnique Pompeii patrum memoria, coeptum ab

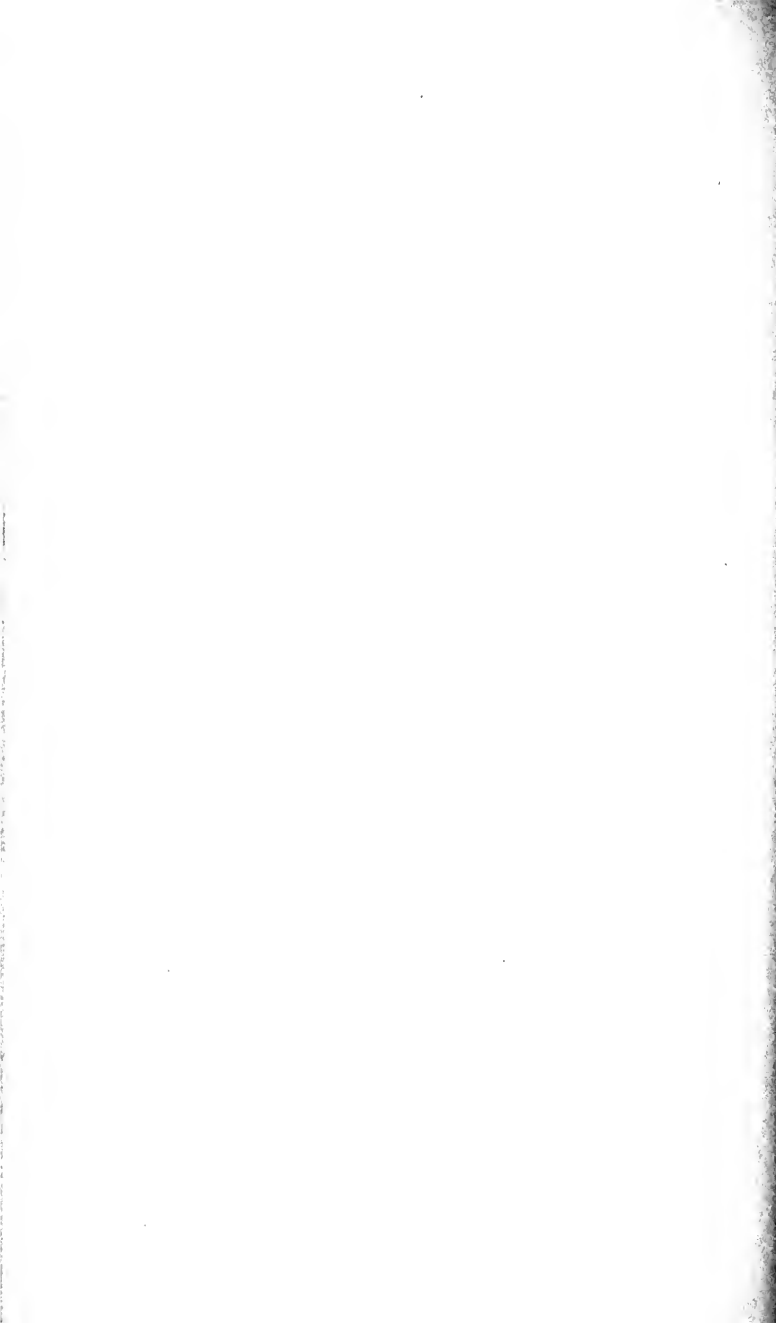
13 ab se *K.ald.Frob.1.2* (cf. 27. 2. 9 *adn.*): ab C: a se *BA²N²J*: ad se V

45 I parta *CBA²Vθ*: pacta *N²* Lilybaeum *BA²K.ald.Frob.1.2*, cf. 25. 31. 12 et 14 (*Put.*): lilibeum *CN²J* 2 militum . . .
 ipse per *praebent BA²N²Vθ* (et u. sq.): om. C nauibus B: in
 nauibus *A²N²VJ.ald.Frob.1.2*: in naues K pace *C²BA²N²Vθ*
Edd.: pacē *CN²*, cf. 26. 40. 11 *adn.* ad habendos *BA²N²Vθ*
 (adhib- C) 3 pondo *CA⁸Vθ* *Edd.*: pondera *A²N²*: om. B
 cxxiii B: cxxxiii milia C: c. milia xxiii (uel plene uel siglis) *A²N²Vθ*
ald.Frob.1.2 quadringenos *CV* (hic -ige-): quadragenos *BA²N²*
θald.Frob.1.2 4 Tiburi C (cf. c. 44. 4 et 28. 26. 1 *adn.*): tybure
A²Vθ: tibur B (*membrana post -r detrita*) *N²*: tybur *A²* haud
 ita *CA⁸Vθ* *Edd.*: haud | dita B: audita *A²N²* quo ab *CBA²*
Vθ: quib *A²N²* (sed q balba *N²*) tamen mors *CN²*: mors
 tamen *BA²Vθald.Frob.1.2* quia *CBA²Vθ*: quā *N²*
 5 Polybius B (ut *Bamb. in 33. 10. 10*): polibius *CA²N²θ* im-
 (uel in-)posito *BA²N²Vθ*: impositoq. C 6 aura *CZ.ald.Frob.1.2*:
 1.2: aurae (uel -re) *BA²N²θ*: ante V Sullae (sed syll-) *CBV*
 J: sille *A²K*: ille *N²*

latter
 adsentatione familiari sit parum compertum habeo; primus 7
 certe hic imperator nomine uictae ab se gentis est nobili-
 tatus; exemplo deinde huius nequaquam uictoria pares
 insignes ^{inimicus} imaginum titulos claraque cognomina familiarum
 fecerunt. ~~—~~

6 adsentatione (uel as-) $CB^1(-senati-BA^2)A^6\theta$: se natione N^2 :
 assentatore V 7 ab se C (cf. c. 44. 13): a se $BA^2N^2V\theta$
 uictoria $B^1A^2N^2V\theta$: uictoriae CB^2 pares $BA^2N^2V\theta$: patres C
 familiarum $CA^2?$: familiae (uel -ie) $BA^2?N^2V\theta$ ald.Frob.
 1.2 fecerunt C : fecere $A^2\theta$ ald.Frob.1.2: liquerunt B : om. A^2
 N^2 : sunt V : ceperunt *Madv. Em. p. 441: alia alii, non necess.*

Subscriptions: titi liuii ab urbe condita liber xxx explicit feliciter
 CB (add. amen C): nullae ab A^2N^2 scriptae

OXFORD CLASSICAL TEXTS

GREEK

All prices are net

Cloth India Paper
4s 6d 6s

ÆSCHYLUS. A. Sidgwick. Second edition	4s 6d	6s
ANTONINUS. J. H. Leopold	4s	
COLLONIUS RHODIUS. R. C. Seaton	4s	
ARISTOPHANES. F. W. Hall, W. M. Geldart		10s 6d
I. <i>Ach., Eq., Nubes, Vesp., Pax, Aves.</i> Second edition	4s 6d	
II. <i>Lys., Thesm., Ran., Eccl., Plutus, Fragmenta.</i> Sec. ed.	4s 6d	
ARISTOTLE. I. Bywater, F. G. Kenyon		
<i>De Arte Poetica.</i> Second edition	3s	
<i>Ethica.</i> (On quarto writing paper, 10s. 6d.)	5s	
<i>Atheniensium Respublica</i>	3s 6d	
COLICHI GRAECI. U. v. Wilamowitz-Moellendorff	4s	6s
ARISTOTLE		
I. <i>Orationes I-XIX.</i> S. H. Butcher	5s 6d	
II. i. <i>Orationes XX-XXVI.</i> S. H. Butcher	4s 6d	
II. ii. <i>Orationes XXVII-XL.</i> W. Rennie	4s 6d	} 15s
III. <i>Or. XLI-LXI; Proœmia; Epistolæ.</i> W. Rennie	6s	
ARISTOTLE. G. G. A. Murray		15s
I. <i>Cyc., Alc., Med., Heracl., Hip., Andr., Hec.</i>	4s 6d	
II. <i>Suppl., Herc., Ion, Tro., El., I. T.</i> Third ed.	4s 6d	
III. <i>Hel., Phoen., Or., Bacch., Iph. Aul., Rhesus</i>	4s 6d	6s
ARISTOTLE OXYRHYNCHIA <i>cum Theopompi et</i> } <i>Cratippi fragmentis.</i> B. P. Grenfell, A. S. Hunt	5s 6d	
ARISTOTLE. K. Hude. Second edition		
I (Books I-IV)	5s 6d	} 15s
II (Books V-IX)	5s 6d	
ARISTOTLE		15s
I-II. <i>Iliad.</i> D. B. Monro, T. W. Allen		
Books I-XII. Second edition	4s	} 8s 6d
Books XIII-XXIV. Third edition	4s	
III-IV. <i>Odyssey.</i> T. W. Allen		
Books I-XII. Second edition	4s	} 8s 6d
Books XIII-XXIV. Second edition	4s	
V. <i>Hymns, &c.</i> T. W. Allen	5s 6d	
ARISTOTLE. F. G. Kenyon	4s 6d	
ARISTOTLE. A. O. Prickard	3s 6d	

GREEK (cont.)

*All prices are
Cloth India Pa
4s 6d*

LYSIAS. K. Hude			
PLATO. J. Burnet			
I-III			20s
IV-V			20s
I. <i>Euth., Apol., Crit., Ph.; Crat. Tht., Soph., Polit.</i> Ed. 2	7s	6d	
II. <i>Par., Phil., Symp., Phdr.; Alc. I, II, Hipp., Am.</i> Ed. 2	7s	6d	
III. <i>Thg., Chrm., Laches, Lysis; Euthd., Prot., Gorg., Meno; Hp. Ma. et Min., Io, Mn.</i>	7s	6d	
IV. <i>Clitopho, Respublica, Timaeus, Critias</i>	8s	6d	
<i>Republic separately (4to with margin, 12s 6d)</i>	7s	6d	8s
V. <i>Minos, Leges; Ep., Epp., Def., Spuria</i>	9s	6d	
SOPHOCLES, <i>Fabulae.</i> A. C. Pearson	6s	6d	8s
THEOPHRASTUS, <i>Characteres.</i> H. Diels	4s	6d	
THUCYDIDES. H. Stuart Jones			
Books I-IV	4s	6d	10s
Books V-VIII. Second edition	4s	6d	
XENOPHON. E. C. Marchant			
I-V			21s
I. <i>Historia Graeca</i> , Ed. 2, and III. <i>Anabasis</i>	each	4s	
II. <i>Libri Socratici</i> and IV. <i>Institutio Cyri</i>	each	4s	6d
V. <i>Opuscula</i>		7s	6d

LATIN

ASCONIUS. A. C. Clark	4s	6d	
CAESAR, COMMENTARII. R. L. A. Du Pontet			10s
I. <i>Bellum Gallicum</i>	3s	6d	
II. <i>Bellum Civile</i>	4s		
CATULLUS. R. Ellis	3s	6d	
With <i>Tibullus</i> and <i>Propertius</i>			10s
CICERO, EPISTULAE. L. C. Purser			21s
I. <i>ad Fam.</i>	7s	6d	
II. <i>ad Att., Pars i (1-8), Pars ii (9-16)</i>	each	5s	6d
III. <i>ad Q. F., ad M. Brut., Fragm.</i>		4s	
ORATIONES. A. C. Clark and W. Peterson			
<i>Rosc. Am., I. Pomp., Clu., Cat., Mur., Cael.</i> Clark	4s		21s
<i>Pro Milone, Caesarianae, Philippicae.</i> Clark. Ed. 2	4s		
<i>Verrinae.</i> Peterson. Second edition	5s		
<i>Quinct., Rosc. Com., Caec., Leg. Agr., Rab. Perduell., Flacc., Pis., Rab. Post.</i> Clark	4s		18s
<i>Post Reditum, De Domo, Har. Resp., Sest., Vat., Prov.</i>	4s		
<i>Cons., Balb.</i> Peterson			
<i>Tull., Font., Sull., Arch., Planc. Scaur.</i> Clark	3s	6d	

LATIN (cont.)

All prices are net
Cloth India Paper

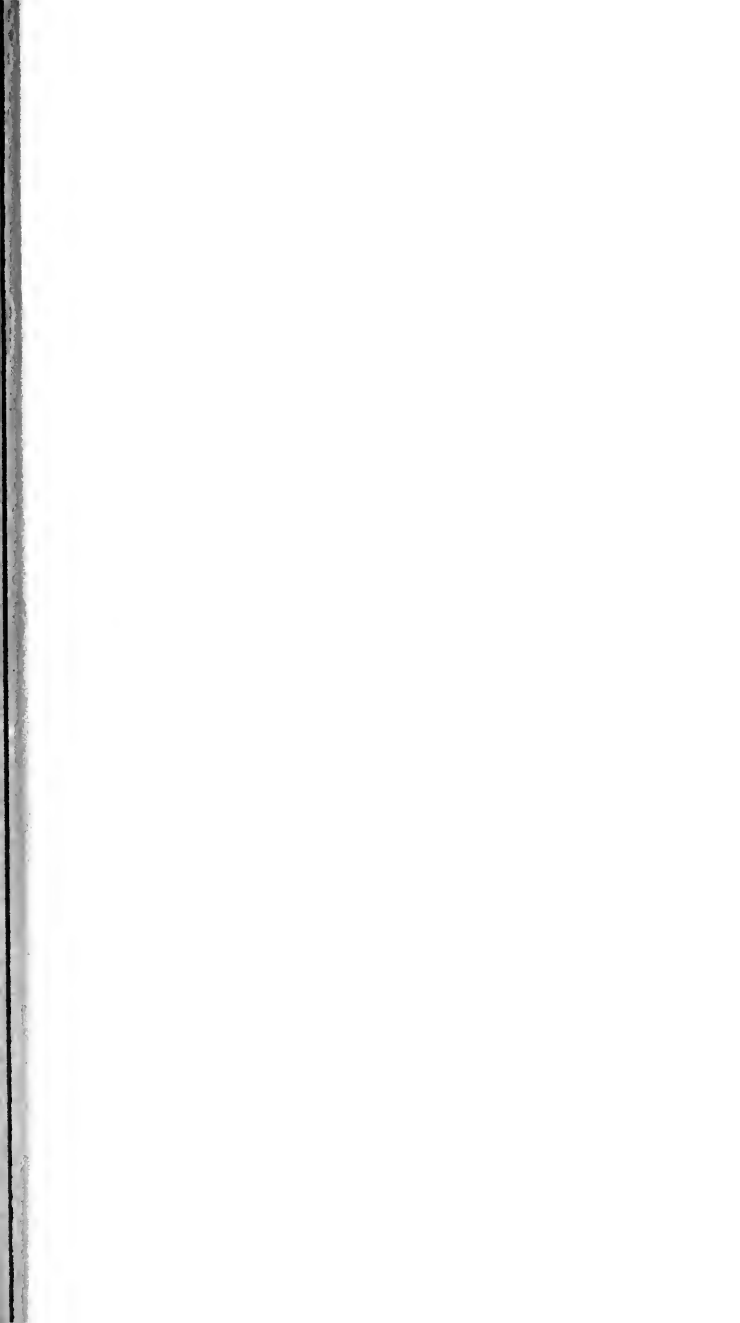
CICERO (cont.)

RHETORICA. A. S. Wilkins		
I. <i>De Oratore</i>	4s	
II. <i>Brutus</i> , &c.	4s 6d	
ORACE. E. C. Wickham. Ed. 2. H. W. Garrod	4s	6s
SIDORI ETYMOLOGIAE. W. M. Lindsay. Two vols.	10s each	25s
IVY. R. S. Conway and C. F. Walters		
Books I-V	7s 6d	
Books VI-X	7s 6d	10s 6d
Books XXI-XXV	6s	
Books XXVI-XXX	8s 6d	
UCRETIUS. C. Bailey	5s	7s 6d
LARTIAL. W. M. Lindsay	7s 6d	
EPOS. E. O. Winstedt	3s	
VID, <i>Tristia, Epistulae ex Ponto</i> , &c. S. G. Owen	4s	
ERSIUS and JUVENAL. S. G. Owen. Second ed.	4s	6s
HAEDRUS, <i>Fabulae</i> . J. P. Postgate	6s	
AUTUS. W. M. Lindsay		
I. <i>Amphitruo-Mercator</i>	7s 6d	
II. <i>Miles Gloriosus-Fragmenta</i>	7s 6d	
ROPERTIUS. J. S. Phillimore. Ed. 2. (I.P., see Catullus)	4s	
CATIUS		
<i>Silvae</i> . J. S. Phillimore. Second edition	4s 6d	
<i>Thebais and Achilleis</i> . H. W. Garrod	7s 6d	
ACITUS		
<i>Annales</i> . C. D. Fisher	7s 6d	} 16s
<i>Historiae</i> . C. D. Fisher	5s	
<i>Opera Minora</i> . H. Furneaux	3s	
ERENCE. W. M. Lindsay and R. Kauer. Second ed.	5s	7s 6d
BULLUS. J. P. Postgate. Ed. 2 (I.P., see Catullus)	3s	
ALLEIUS PATERCULUS. R. Ellis	5s	
RGIL. Sir Arthur Hirtzel	4s 6d	6s
PENDIX VERGILIANA. R. Ellis	5s	

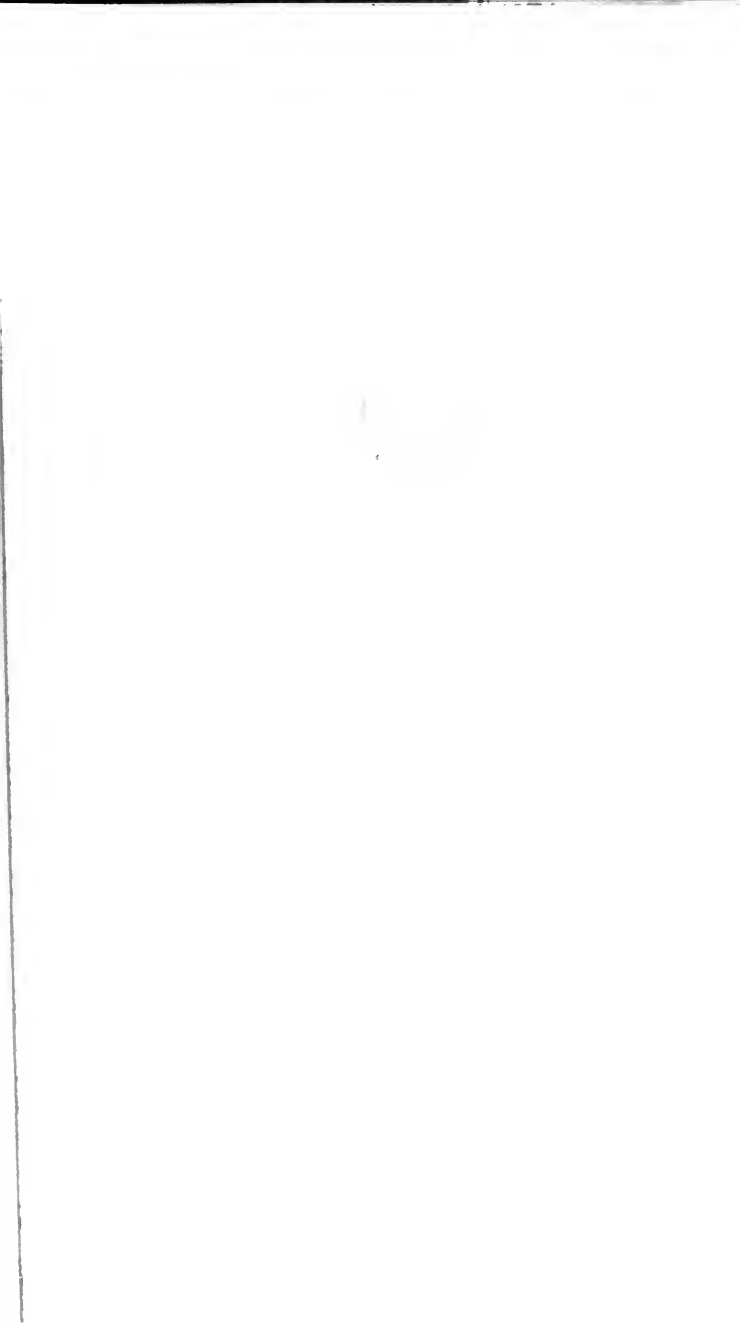
See Oxford Greek Testament, 5s net (I. P. 7s 6d net); Dr. Souter's Pocket Lexicon to the above, 3s 6d net (I. P. 5s 6d net); The New Testament in Latin, 3s net (I. P. 4s 6d net).

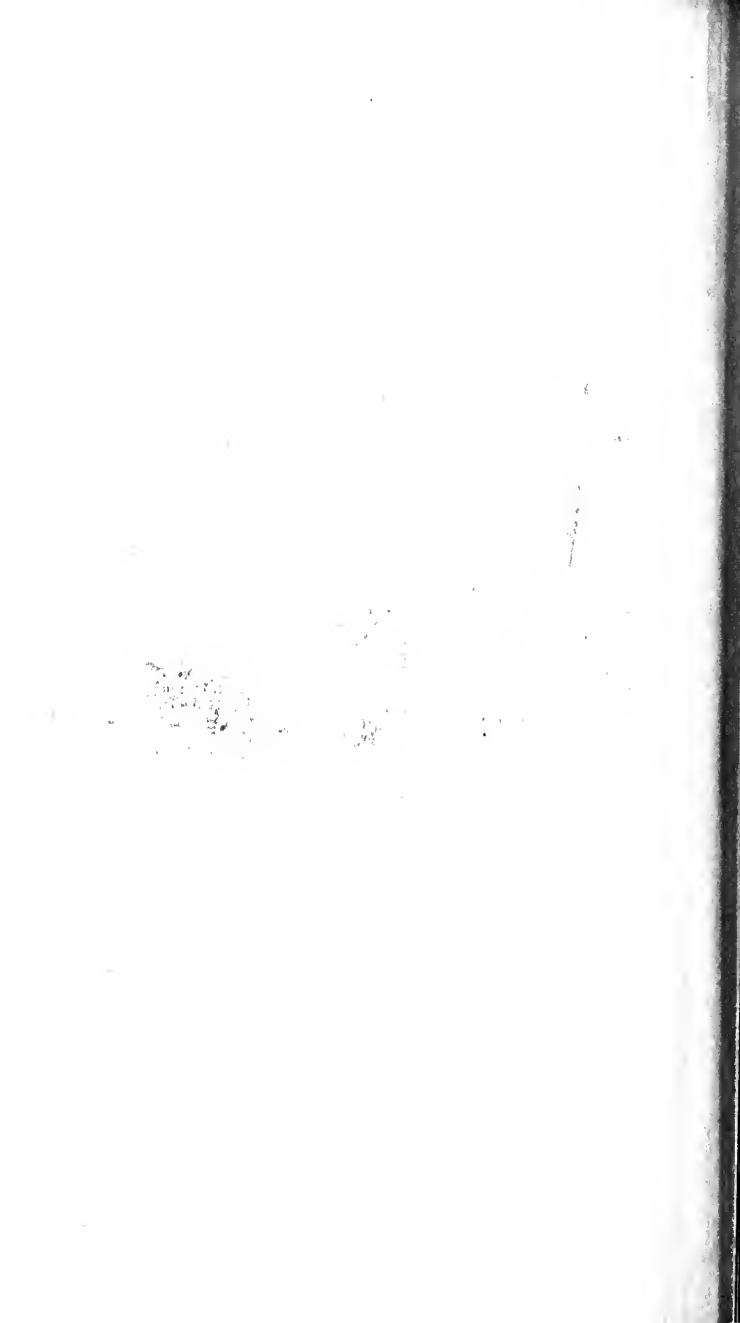
All prices are subject to alteration without notice

OXFORD UNIVERSITY PRESS
 Amen House Warwick Square London, E.C. 4

BINDING JUN 21 1974

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PA Livius, Titus
6452 Ab urbe condita. v.4
A2
1914
v.4

